

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**BİR KENTSEL MEKANIN BELLEK ÜZERİNDEN VAR EDİLME BİÇİMİ:
TRABZON HACIKASIM ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Gizem SEYMEN

**Haziran 2019
TRABZON**

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünce

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : / /

Tezin Savunma Tarihi : / /

Tez Danışmanı :

Trabzon

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**Mimarlık Anabilim Dalında
Gizem SEYMEN Tarafından Hazırlanan**

**BİR KENTSEL MEKANIN BELLEK ÜZERİNDEN VAR EDİLME BİÇİMİ:
TRABZON HACIKASIM ÖRNEĞİ**

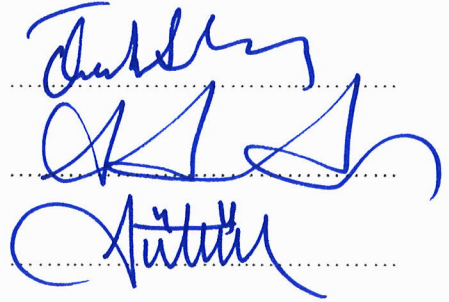
**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 21 / 05 / 2019 gün ve 1805 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.**

Jüri Üyeleri

Başkan : Doç. Dr. Önder AYDIN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Aysun AYDIN ÖKSÜZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fulya ÜSTÜN DEMİRKAYA

**Prof. Dr. Asim KADIOĞLU
Enstitü Müdürü**

ÖNSÖZ

“Bir Kentsel Mekânın Bellek Üzerinden Var Edilme Biçimi: Trabzon Hacıkasım Örneği” adlı tez çalışması Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmıştır.

Tez çalışması kapsamında danışmanım olduğu ilk günden itibaren, bilgisi ve güler yüzü ile her zaman yanımda olan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Aysun AYDIN ÖKSÜZ’e verdiği emekler, akademik ve sosyal anlamda kattığı tüm değerler için teşekkür ederim.

Sözlü tarih çalışması kapsamında yardımlarını esirgemeyen, görüşme yaptığım, tezde yer alan ve almayan herkese zengin katkılarından dolayı; maddi ve manevi desteğini esirgemeyen tüm arkadaşlarıma ve özellikle bir telefon kadar yakınımda olup yardımlarını esirgemeyen Ali Rıza ÖZTÜRK, Engin MAKUL ve Ömer ASLANÖZ’e yanımda olduklarından dolayı teşekkür ederim.

Son olarak, her zaman yanımda olan; üzüntümü, sevincimi paylaşan; hayatım boyunca hep desteklerini hissettiğim ve hissedeceğim sevgili annem Sevil SEYMEN, babam Şemsi SEYMEN ve kardeşim Oğuzhan SEYMEN’e sevgileri, hoşgörülerini ve öğrettikleri her şey için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gizem SEYMEN

Trabzon 2019

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bir Kentsel Mekanın Bellek Üzerinden Var Edilme Biçimi: Trabzon Hacıkasım Örneği” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Aysun AYDIN ÖKSÜZ ‘ün sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 12/06/2019

Gizem SEYMEN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
TABLolar DİZİNİ.....	XIV
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş	1
1.2. Problemin Belirlenmesi	2
1.3. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	5
1.4. Çalışmanın Yöntemi	6
1.4.1. Literatür Çalışması	11
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR	12
2.1. Bellek	12
2.1.1. Bellek Kavramı	12
2.1.1.1. Belleğin Yapısı ve Sınıflandırılması	16
2.1.1.2. Bellek Türleri	25
2.1.2. Bellek ve Mekân İlişkisi	34
2.1.2.1. Bellek ve Yer Adları İlişkisi	40
2.2. Çalışma Alanı: Trabzon Kenti “Hacıkasım Bölgesi”	43
2.2.1. Hacıkasım Bölgesi'nin Tarihsel Gelişimi	44
2.2.1.1. 16. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi	44
2.2.1.2. 17. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi	50
2.2.1.3. 18. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi	52
2.2.1.4. 19. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi	55
2.2.1.5. 20. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi	61
2.2.1.6. 21. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi	65

2.2.2.	Bölgeye Adını Veren Kişi: Hacı Kasım	81
2.2.3.	Bölgenin Fiziksel Değişim Sebeplerinden Biri: Tanjant Yolu	85
2.3.	Mekânsal Bellek Bağlamında Hacıkasım Bölgesi'nin Değerlendirmesi.....	88
2.3.1.	Sözlü Tarih Anlatıları ve Bireysel Bellek Analizleri.....	92
2.3.1.1.	Yaşar KAYIKÇI.....	93
2.3.1.2.	Osman AKPINAR	106
2.3.1.3.	Nihan KARAALİ	114
2.3.1.4.	Arif Yusuf DEDEOĞLU	125
2.3.1.5.	Vecihe DİYADİN.....	134
2.3.1.6.	Nermin DİHKAN	147
2.3.1.7.	Sema OLGUN	164
2.3.1.8.	Gönül ÇAĞDAŞ.....	178
2.3.1.9.	Şemsi SEYMEN.....	200
2.3.1.10.	Çiğdem SEZER	211
2.3.1.11.	Bekir GERÇEK	232
2.3.1.12.	Mustafa Reşat SÜMERKAN	247
2.4.	Hacıkasım Bölgesi'nin Bellek Mekanları.....	261
2.4.1.	Dini Yapılar.....	268
2.4.1.1.	Mescid-i Hacı Kasım / Hacı Kasım Muhittin Camii	270
2.4.1.2.	Çarşı Camii	274
2.4.1.3.	Mahmud Ağa Mescidi - Tabakhane Camii.....	276
2.4.1.4.	Kasım Ağa Konak Camii - Konak Camii	277
2.4.2.	Eğitim Yapıları.....	278
2.4.2.1.	Mekteb-i Hamidiyye.....	280
2.4.2.2.	Zeytinlik Mektebi - Cudibey Mektebi - Cudibey Ortaokulu	280
2.4.2.3.	Karagözoğulları Evi – Hacıkasım Mektebi - Kurtuluş İlkokulu	283
2.4.2.4.	Kız Ortaokulu – Öğretmenevi.....	284
2.4.3.	Kültür ve Spor Yapıları.....	285
2.4.3.1.	Kostaki Konağı / Kız Enstitüsü / Trabzon Müzesi.....	286
2.4.3.2.	Vali Konağı – Sanatevi	288
2.4.3.3.	Sinemalar	290
2.4.3.4.	İdmanocağı Kulübü	291
2.4.4.	Kamusal Yapılar.....	293

2.4.4.1.	Hacı Kasım Hamamı - Fatih Hamamı	294
2.4.4.2.	Ana Çocuk Sağlığı Aile Polikliniği Merkezi Baştabipliği.....	297
2.4.4.3.	Hacı Kasım Çeşmesi.....	298
2.4.5.	Sokak ve Meydanlar	299
2.4.5.1.	Uzun Sokak	300
2.4.5.2.	Nemlioğlu Cemal Sokak, Karagöz Meydanı, Hüsamoğlu Sokak	305
2.4.6.	Sivil Yapılar	307
3.	BULGULAR VE İRDELEME.....	310
4.	SONUÇLAR	327
5.	KAYNAKLAR.....	330
6.	EKLER.....	341
ÖZGEÇMİŞ		

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

BİR KENTSEL MEKANIN BELLEK ÜZERİNDEN VAR EDİLME BİÇİMİ:
TRABZON HACIKASIM ÖRNEĞİ

Gizem SEYMEN

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aysun AYDIN ÖKSÜZ

2019, 340 Sayfa, 15 Sayfa Ek

Bellek; bireylerin yaşadığı deneyimler sonucu öğrendiklerini zihinde saklama ve ihtiyaç duyulduğu anda tekrar kullanma yetisidir. Farklı disiplinlerin çalışma alanı olan bellek, çalışma kapsamında mimarlık disiplini çerçevesinde incelenmektedir. Bu anlamda çalışmada bellek, mekân kavramı üzerinden değerlendirilmekte ve bir kentsel mekânın bellek üzerinden nasıl var edildiği tartışılmaktadır. Bu bağlamda günümüz resmi kayıtlarında yer almayan ancak belleklerde var olan Trabzon şehri Hacıkasım Bölgesi, çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Hacıkasım Bölgesi'nin var edilme biçimi çalışmanın temel problem alanını oluşturmaktadır. Bir diğer problem alanı ise, tarihi 16. yüzyıla dayanan Hacıkasım Bölgesi'nin yaşadığı değişimlerin, belleklerde nasıl yer edindiğidir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan ilk yöntem; kavramsal ve tarihsel arka planı hazırlamak için gerçekleştirilen literatür çalışmasıdır. İkinci yöntem ise çalışmanın ana yöntemini oluşturan sözlü tarih çalışmasıdır. Sözlü tarih çalışması kapsamında 12 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiş ve her bir bireye, 40 adet soru yöneltilmiştir. Sorulara verilen cevaplar üzerinden bireylerin belleklerindeki Hacıkasım Bölgesi incelenmiştir. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde; çalışmanın problemi, amacı, kapsamı ve yöntemi aktarılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde; dört aşamalı olarak ele alınan yapılan çalışmalar bölümüne yer verilmiştir. Yapılan çalışmaların ilk bölümünde bellek, belleğin yapısı ve bellek türleri ile ilgili bilgiler verilmiş, bellek kavramı ile mekân kavramı ilişkilendirilmiştir. İkinci bölümünde Hacıkasım Bölgesi'nin tarihçesi aktarılmış ve bir altlık oluşturulmuştur. Üçüncü bölümde çalışmanın ana yöntemini oluşturan, sözlü tarih çalışması aktarılmıştır. Dördüncü bölümde ise sözlü tarih çalışmasından çıkarılan bilgiler çerçevesinde, Hacıkasım Bölgesi'nin bellek mekanları incelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümü olan bulgularda ise sağlanan veriler üzerinden Hacıkasım Bölgesi'nin analizi gerçekleştirilmiştir. Sonuçlarda ise bölgenin bireylerin bellekleri üzerinden var edilme biçimleri açıklanarak çalışma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bellek, Mekan, Sözlü Tarih, Hacıkasım, Trabzon

Master Thesis

SUMMARY

THE FORMATION OF AN URBAN SPACE THROUGH MEMORY:
TRABZON HACIKASIM SAMPLE

Gizem SEYMEN

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Architecture Graduate Program
Supervisor: Asst. Prof. Aysun AYDIN OKSUZ
2019, 340 Pages, 15 Pages Appendix

Memory is the ability of individuals to store what they have learned as a result of their experiences and reuse them if need be. This study discusses memory, which constitutes a field of study far different disciplines, within the framework of architecture discipline. In this sense, memory is evaluated through the concept of space and the formation of an urban space on memory is discussed. In this context, the Hacıkasım Region of Trabzon, which is not included in today's official records but exists in memories, is determined as the study area. The way in which the Hacıkasım Region is formed constitutes the main problem area of the study. Another problem area is how the changes in Hacıkasım Region, which dates back to the 16th century, have gained a place in memories. In this context, the first method used in the study is literature review to prepare a conceptual and historical background. The second method is the study of oral history study that constitutes the main method of the study. Within the scope of the study of oral history, 12 people were interviewed and 40 questions were asked to each individual. Hacıkasım region in the memories of individuals has been examined through the answers given to the questions. In the first part of the study consisting of three parts, the problem, aim, scope and method of the study are explained. In the second part of the study, the scientific studies section, which is discussed in four phases, is presented. In the first part of the scientific studies, information about memory, memory structure and memory types has been given and memory concept has been associated to the concept of space. In the second part of the study, historical information about the Hacıkasım Region were discussed. In the third part, a study of oral history, which constitutes the main method of the study, was carried out. In the fourth part of the study, the memory spaces of Hacıkasım Region are examined within the framework of information obtained from oral history study. In the third section including the findings, Hacıkasım Region was analyzed through the data obtained from the study of oral history. The results section concludes the study by explaining the ways in which the region was formed in the memories of the individuals.

Key Words: Memory, Space, Oral History, Hacıkasım, Trabzon.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1.	Tez kapsamında önemli görülen Trabzon Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve önemli cadde, sokak ve camiler	4
Şekil 2.	Bellek modeli	18
Şekil 3.	a. Tulving (1985) "monohiyerarşik" olarak sıralı üçlü bellek sistemi.	19
Şekil 4.	Das Leben des Menschen (1929) adlı kitapta Fritz Kahn'ın hazırlamış olduğu sinematografik bellek metaforu	23
Şekil 5.	Das Leben des Menschen'in daha sonraki sayısında ise Fritz Kahn "Bir otomobil görüp de 'araba' dediğimiz sırada kafamızın içinde neler olur" başlıklı çizimi .	24
Şekil 6.	J. Romberch'in hatırlama ilmiyle ilgili "Gongestorium Artificiose Memorie" isimli 1533 tarihli kitabında yer alan; Hristiyan aleminin hatırlama ilmini kullanarak, klasik hafıza saraylarının yerini alan dini yapıların gösterildiği bir mekân görseli.	35
Şekil 7.	Beyin korteksinde hipokampus	37
Şekil 8.	1486-1583 tarihli Trabzon şehri Müslüman ve Hristiyan mahallelerini gösteren harita. İşaretli olan ve 53/m ile gösterilen mahalle, Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım	45
Şekil 9.	Trebizond ve Karadeniz Limanı (1898), Francis Richard Maunsell, Trabzon	61
Şekil 10.	"Cumhuriyet Mahallesi Bilal Sokak 10 No.lu evin Hükümet Binasından görünüşü" Cumhuriyet Mahallesi'nin 20. Yüzyıl ortalarına ait görüntüsü.....	64
Şekil 11.	21. yüzyılda Cumhuriyet Mahallesi sınırları	65
Şekil 12.	Dedezada (Dedeoğlu)'lerin evi	66
Şekil 13.	Hacıkasım Fırını'nın yıkımı	70
Şekil 14.	2001 yılı Hacıkasım Meydancığı	72
Şekil 15.	Tanjant Yolu yapımı ile yıkılmadan önce Hacıkasım Fırını	73
Şekil 16.	Gür (2009)'ün, Yenicuma Fırını olarak bahsettiği Hacıkasım Fırınına giderken, yıkıldığını belirttiği nişlere gösterdiği örnek. Hacıkasım Muhittin Camiinin güneyinde insanların oturduğu alan.	74
Şekil 17.	Hacı Kasım Bey için çizilmiş olan resim	85
Şekil 18.	1938 tarihli Lambert Planı	86
Şekil 19.	1989 imar planının alanı gösteren 4 paftanın birleştirilmesi ile oluşturulmuş harita.....	87
Şekil 20.	2002 yılı imar planında alan ve çevresi	88
Şekil 21.	Görüşme sırasında Yaşar Kayıkçı'nın çizdiği belleğindeki Hacıkasım	99
Şekil 22.	Bakkal Hacı Şevki'ye ait fotoğraf	103

Şekil 23. Hacıkasım'a dair fotoğraf.....	103
Şekil 24. Yıkılan Hacıkasım Fırınına ait fotoğraf	104
Şekil 25. Yaşar Kayıkçı'nın görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	106
Şekil 26. Osman Akpınar'ın görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	113
Şekil 27. Nihan Karaali'nin evine ait kitabe.	116
Şekil 28. Nihan Karaali'nin yıkılmadan önceki evinin görüşme sırasında taslak olarak çiziminin görselleri	117
Şekil 29. Nihan Karaali'nin evinden Hacı Kasım Muhittin Camii yönüne bakış; evin hemen önündeki vinç ve otopark inşaatı ile	122
Şekil 30. Nihan Karaali'nin görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	125
Şekil 31. Arif Yusuf Dedeoğlu'nun görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı.....	134
Şekil 32. Vecihe Diyadin'in evinin bulunduğu görsel, soldaki pembe ev. Günümüzde muhtarlık da girişin yanındaki küçük odadır.	136
Şekil 33. Vecihe Diyadin'e ait çizim.....	139
Şekil 34. Vecihe Diyadin'in görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	147
Şekil 35. Nermin Dihkan'ın görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	163
Şekil 36. Hacıkasım kavşağından Yenicuma Mahallesine çıkan refüj üzerinde palmye ağacı.	165
Şekil 37. Sema Olgun'un evine ait görsel.....	166
Şekil 38. Sema Olgun'un görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	178
Şekil 39. Gönül Çağdaş'ın eski evine ait 1945 tarihli tapu kaydı.	188
Şekil 40. 1994 yılı Mustafa Market'e ait görsel.....	196
Şekil 41. Gönül Çağdaş'ın görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	200
Şekil 42. Şemsi Seymen'nin babasına ait arsanın 1968 tarihli tapusu	204
Şekil 43. Şemsi Seymen'in sosyal medyada görmüş olduğu 2001 yılına ait görsel	206
Şekil 44. Şemsi Seymen'in görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	211
Şekil 45. Çiğdem Sezer'in Mustafa Bakkal'ı anlatırken çizdiği Hacıkasım Bölgesi ve işaretlediği mekanlar	228
Şekil 46. Çiğdem Sezer'in görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	232

Şekil 47. Bekir Gerçek'in görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	247
Şekil 48. 2001 yılı hali hazır planında bahsedilen çeşmenin konumu	250
Şekil 49. 2001 yılı Hacıkasım Bölgesi'ne ait bir görsel.....	251
Şekil 50. Kilisenin görüldüğü bir görsel	253
Şekil 51. Caminin çevresine ait bir görsel.....	253
Şekil 52. Sümerkan'ın eski evinin Sümerkan'a ait çizimi.....	255
Şekil 53. Mustafa Reşat Sümerkan'ın görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı	261
Şekil 54. 2002 halihazır harita üzerinde işaretlenmiş Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve Hacı Kasım Muhittin Camii, Tabakhane Camii, Konak Camii, Çarşı Camii ...	269
Şekil 55. Hacı Kasım Muhittin Camisinin ve çevresinin 2012 yılına ait görüntüsü	270
Şekil 56. Hacı Kasım Camii	271
Şekil 57. Çarşı Camii ve çevresi.....	275
Şekil 58. İlk Tabakhane Camisinin Görseli; Günümüz Tabakhane Camii	277
Şekil 59. Uzun Sokak'ta bulunan Konak Camii ve çevresinin durumu	278
Şekil 60. 2002 halihazır harita üzerinde işaretlenmiş Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve Cudibey İlkokulu, Cudibey Ortaokulu, Kurtuluş Ortaokulu, Öğretmenevi	279
Şekil 61. Cudibey İlkokulu'na ait görsel	282
Şekil 62. Günümüz Cudibey Ortaokulu	282
Şekil 63. Kurtuluş İlkokulu'nun yıkımdan önceki durumu	284
Şekil 64. Günümüz öğretmenevi	285
Şekil 65. 2002 halihazır harita üzerinde işaretlenmiş Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve Trabzon Müzesi, Sanatevi, sinemalar, İdmanocağı Kulübü	286
Şekil 66. M. Reşat Sümerkan tarafından çekilen Trabzon Müzesi binası ve çevresi	287
Şekil 67. Cemal Akyüz gravürü.....	288
Şekil 68. Sanatevi'nin binası ve bahçesi.....	289
Şekil 69. Sanatevi'nin bahçesinde etkinlik	289
Şekil 70. 1970'li yıllarda inci sineması	291
Şekil 71. 1986 tarihli Trabzon halihazır planında İdmanocağı Kulübüne ait futbol sahası	292
Şekil 72. İdmanocağı Kulübüne ait görsel	292
Şekil 73. Nemlioğlu Cemal Sokak'tan çekilmiş olan, alanın günümüz durumu	293
Şekil 74. 2002 halihazır harita üzerinde işaretlenmiş Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve Fatih Hamamı, Ana Çocuk Sağlığı Aile Polikliniği Merkezi Baştabipliği	294
Şekil 75. Trabzon'daki Türk devri hamamları	295
Şekil 76. Fatih Hamamı'nın günümüz durumu	296

Şekil 77. Fatih Hamamı'nın girişinde yer alan bilgilendirme	297
Şekil 78. Atatürk'ün Trabzon'da bulunduğu ve günümüz Ana Çocuk Sağlığı Aile Polikliniği Salık Müdürlüğü binasından çekilmiş olan fotoğraf.....	298
Şekil 79. 2002 halihazır harita üzerinde işaretlenmiş Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve Uzun Sokak, Nemlioğlu Cemal Sokak, Karagöz Meydanı, Hüsamoğlu Sokak	300
Şekil 80. Uzun Sokak'ın Trabzon'daki konumunu gösteren 1914 tarihli harita	301
Şekil 81. Uzun Sokak'a ait bir görüntüler	302
Şekil 82. Günümüz Uzun Sokak'ına ait görsel	304
Şekil 83. Nemlioğlu Cemal Sokak'a ait günümüz görseli.....	306
Şekil 84. Hacıkasım Bölgesi'nin 20. yüzyıl görünümü	307
Şekil 85. Yeni Cuma Camii'nden kuzeye bakan bölüm, Hacıkasım Bölgesi konut dokusu	308
Şekil 86. Karagöz Meydanından güney yönüne bakış.	308
Şekil 87. Hacıkasım Bölgesi'nde yer alan Dedeoğullarına ait konağa ait görsel; ev, 1997 tarihinde yıkılmıştır.....	309
Şekil 88. Görüşülen bireylerin oluşturduğu bellek mekanlarının kesişimi	318
Şekil 89. Görüşülen bireylerin oluşturduğu bellek haritalarının sınırlarının kesişimi	325
Şekil 90. Bellekteki Hacıkasım Bölgesi ve bellek mekanlarının konumları.....	328

TABLULAR DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Bellek yaklaşımları.....	17
Tablo 2. Kısa ve uzun süreli belleğin aşamaları	20
Tablo 3. Squire (1987)'e göre bellek türleri	21
Tablo 4. İletişimsel bellek ve kültürel bellek özellikleri tablosu.....	33
Tablo 5. 16. yüzyıldaki Hacı Kasım Mahallesiine ait nüfus durumu	46
Tablo 6. 16. yüzyıldaki Tabakhane-i diğer Mahallesiine ait nüfus durumu.....	49
Tablo 7. 1700-1774 tarihleri arasındaki Trabzon Mahkemesinde Çarşı, Muhiddin, Hacı Kasım ve Debbağhane Mahallelerinde kayda geçen ihtidalar	54
Tablo 8. 1876-1877 Salnamesine göre mahalleler ve hane, nüfus sayıları	58
Tablo 9. Şimşek (1993)'e göre 20. yüzyıl başlarında Trabzon şehri mahalleleri listesi	62
Tablo 10. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin kullandığı kişi isimlerinin yoğunluk tablosu.....	262
Tablo 11. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin kullandığı bölgelerin (mahalle, sokak, cadde, semt) yoğunluk tablosu	263
Tablo 12. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin kullandığı mekanların yoğunluk tablosu.....	264
Tablo 13. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin en çok kullandığı kişi isimleri.....	319
Tablo 14. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin en çok kullandığı bölgeler.....	320
Tablo 15. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin en çok kullandığı mekanlar	320

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Bellek, çeşitli disiplinler tarafından farklı açılardan ele alınan disiplinlerarası özelliğe sahip bir kavramdır. Özellikle tıp, sosyoloji, tarih gibi disiplinlerin çalışma alanlarından biri olan bellek kavramı; mimarlık disiplininin de çalışma alanlarından biridir ve çalışma kapsamında bellek kavramı, mekân ile dolayısıyla mimarlık çalışma alanı ile ilişkilendirilecektir.

Bellek, genel olarak “bireysel bir yeti” olarak düşünülmektedir. Ancak, bireyler ne kadar hatırlama eylemlerini tek başlarına yerine getirirler dahi bu yeti veya gerçekleştirilen eylem, bireylerin geçmişte öğrendiklerinden ve çevrelerinden bağımsız düşünülmemektedir. Belleğin içerisinde nelerin bulunduğu, nasıl organize edildiği veya bilgilerin bellek içerisinde nasıl muhafaza edildiği şeklindeki konular da bireyin kapasitesi ve yönelimlerinden daha çok çevresel ve kültürel koşullar ile belirlenmektedir (Assmann, 2001). Bu anlamda değerlendirildiğinde ise, bireysel ve toplumsal belleğin oluşması ve devamlılığının sağlanmasında, mekânın önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Zira mekân, ait oldukları toplumun belki binlerce yıl belki de birkaç dakika boyunca yaşanmışlıklarının ürünüdür ve onlara aittir. Bu bağlamda bellek, hatırlamanın veya var etmenin bir aracı olarak mekânı kullanırken, aynı şekilde bir mekân da var olmak için bireysel veya toplumsal belleğe ihtiyaç duymaktadır.

Çalışma alanı olarak seçilen Hacıkasım Bölgesi, Trabzon şehrinde Ortahisar (Merkez) ilçesinde günümüz Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde sınırları kesin olarak verilemeyen ancak bellekler üzerinden okunabilen bir bölgedir. Zira günümüz resmi kayıtlarında yer almamasından dolayı, yalnızca bellekler üzerinden var edilebilmektedir. Hem isim hem bölge hem de özellikle mekânsal anlamda değişmiş olan Hacıkasım Bölgesi, günümüzde resmi olarak bulunmuyor olsa dahi bireysel ve toplumsal bellekte, tarih, edebiyat, mimari bilim alanlarında kısaca bellek sayesinde var edilmeye devam etmektedir.

Hacıkasım Bölgesi'nin var edilme biçimlerinin sorgulandığı çalışmada, bu bağlamda sözlü tarih çalışması gerçekleştirilerek önce bireysel bellek üzerinde, sonrasında ise toplumsal bellek üzerinde nasıl var edildiği, ne şekilde hatırlandığı, ne şekilde unutulduğu tartışılacaktır. Bu bağlamda çalışma dört aşamada gerçekleşmiştir. Çalışmanın ilk aşaması,

genel bilgilerin verildiği giriş aşamadır. Bu aşamada çalışma ile ilgili bilgilerin, problemin, amacın ve kapsamın, yöntemin açıklaması yapılmaktadır.

Çalışmanın ikinci aşaması ise yapılan çalışmalardan oluşmaktadır. Yapılan çalışmalar dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, literatür incelemesi olup; bu aşamada belleğin tanımlarına yer verilmiştir. Sonrasında belleğin türleri, yapısı incelenmiştir. Çalışmanın temel problemi olan bir kentsel mekânın bellek üzerinden okunması konusuna altlık hazırlanması amacıyla, bellek ve mekân ilişkilendirilmiş; yer adlarının değişimi konusu ile de açıklamaya devam edilmiştir. Yapılan çalışmaların ikinci bölümünde çalışma alanı olarak belirlenen Hacıkasım Bölgesi'nin tarihçesi, isim değişimi ve fiziksel değişim sebeplerinden olan Tanjant Yolu incelenmiştir. Bu bölüm ile çalışmanın sözlü tarih çalışması yapılacak olan ikinci bölümüne bir altlık oluşturmak; tarihsel verileri elde etmek amaçlanmıştır. Yapılan çalışmaların üçüncü bölümünde ise çalışmanın temel yöntemini oluşturan sözlü tarih çalışması gerçekleştirilmiştir. Sözlü tarih çalışması, 6 adet soru başlığından oluşan soru listesi, 12 adet kişiye sorulup cevaplar alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde, her bir birey için değerlendirme yapılmış ve bellek kişileri, bellek mekanları ve bellek sınırları belirlenmiştir. Yapılan çalışmaların dördüncü bölümünde ise sözlü tarih çalışması kapsamında elde edilen veriler üzerinden Hacıkasım Bölgesi'ne ait bellek mekanlarının literatür verileri verilmiş ve sözlü tarih verileri desteklenmiştir. Aynı zamanda bulgular için de altlık oluşturulmuştur.

Çalışmanın üçüncü aşaması olan bulgular bölümünde ise, Hacıkasım Bölgesi'nin bellek üzerinden var edilmesinin sebepleri, yöntemleri ve sonuçları, diğer bir ifade ile sözlü tarih çalışması sonrasında elde edilen verilerin analizleri gerçekleştirilmiştir. Bahsedilen bu analiz, sözlü tarih çalışması kapsamında yer alan soru listesindeki 6 adet soru başlığı üzerinden, soruların sorulma biçimlerine göre analiz yapılarak elde edilmiştir.

Çalışmanın dördüncü aşaması olan sonuçlar bölümünde ise gerçekleştirilen literatür, sözlü tarih ve analiz çalışmalarının sonrasında Hacıkasım Bölgesi'nin hangi yönlerinin/mekanlarının, hangi yöntemlerle, ne amaçla ve nasıl var edildiği sorularına cevap verilmiştir.

1.2. Problemin Belirlenmesi

Bellek üzerinden var edilme durumu tartışılan Hacıkasım Bölgesi, günümüz resmi kayıtlarında yer almayan ancak bireylerin ve toplumların belleklerinde bir yere sahip olan

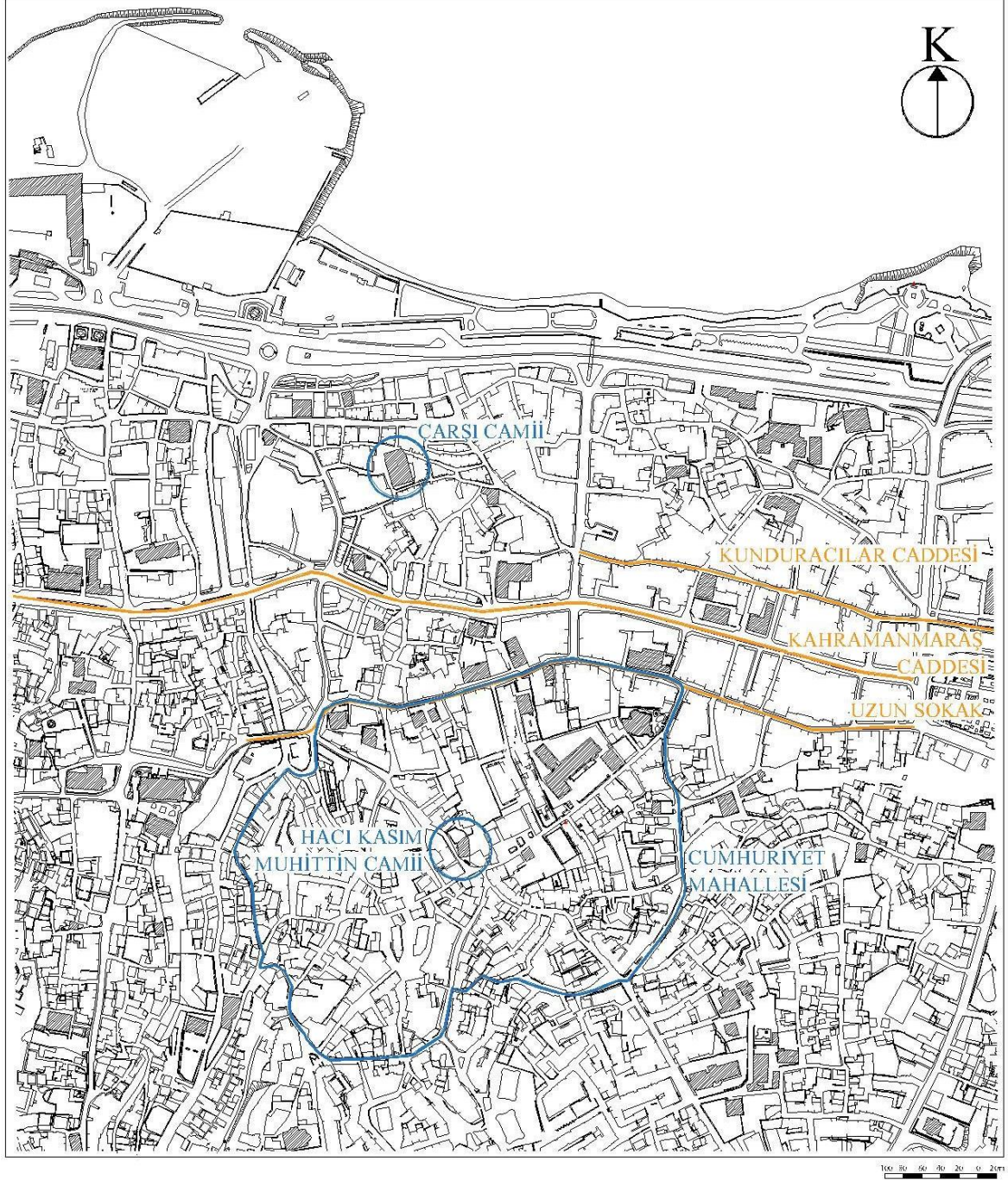
Trabzon şehrinin bir bölgesidir. Bireylerin ve toplumların belleğinde, şehrin Cumhuriyet Mahallesi'ni işaret etmektedir. Resmi kayıtlarda yer almamasına rağmen şehirde böyle bir bölgenin bellekler üzerinde var olması çalışma kapsamında önemli görülen bir problemdir. Yapılan ön araştırmalarda ise bölgenin tarihinin 16. yüzyıla dayandığı görülmüştür. Ancak 16. yüzyılda Hacıkasım Bölgesi'nin bulunmakta olduğu konum günümüz Çarşı Mahallesi (Cumhuriyet Mahallesi'nin kuzeyinde yer almaktadır.) sınırlarını işaret etmektedir. Bu durum ise çalışmanın diğer bir problem alanını oluşturmaktadır. Zira günümüzde sınırları bellekler üzerinden okunan bölgenin, 16. yüzyılda işaret ettiği bölge ile etkileşimi, aynı yer olup olmadığı araştırılarak aydınlatılmak istenilmektedir.

Günümüz resmi kayıtlarında yer almayıp, bireylerin ve toplumların belleğinde yer alan Hacıkasım Bölgesi'nin günümüzde bilinmekte olan konumu ile; literatür çalışması kapsamında ulaşılan ilk konumunun farklı yerler olması çalışma kapsamında önemli görülmektedir. Zira bir kentsel mekânın isminin yer değiştirmesi durumu gerçekleşmiştir. Bir diğer değişim de yer adları üzerinden gerçekleşmiştir. Zira günümüz resmi kaynaklarında Çarşı Mahallesi ve Cumhuriyet Mahallesi adları yer alırken, Hacıkasım Mahallesi/Semti/Bölgesi şeklinde hiçbir isme rastlanılamamaktadır. Bu durumlar birey ve toplumların belleklerinde bir değişime sebep olmakta mıdır; yoksa değişime rağmen bireylerin bellekleri değişmeden kalabilmekte midir? Bu soru ise çalışmanın bir diğer problem alanlarından biridir.

Hacıkasım Bölgesi kentsel mekanının yer değiştirmesinin yanında, günümüzde Hacıkasım Bölgesi olarak belleklerde bulunan bölgenin, merkezi üzerinden Tanjant Yolu geçmesi ile bahsedilen değişimlere bir değişim daha eklenmiştir: mekânsal değişim. Hacıkasım Bölgesi'nin bölünmüş, parçalanmış ve ana arterini kaybetmiş olması ile Tanjant Yolu öncesi ve sonrası mekânsal durumları insanların belleğini etkilemiştir. Bu durum ise çalışmanın diğer bir temel problem alanıdır. Günümüzde mekânsal anlamda da tam anlamıyla bulunmayan bu bölge belleklerde var edilmeye devam etmektedir.

Bu noktada Trabzon şehri Hacıkasım Bölgesi'nin konumunun açıklanmasında fayda görülmektedir. Hacıkasım Bölgesi Trabzon'un Ortahisar (Merkez) ilçesinin Cumhuriyet Mahallesi sınırlarını işaret etmekte olan, merkezi Hacı Kasım Muhittin Camiinin konumundan dolayı belli ancak sınırları silik olan bir bölgedir. Resmi olarak günümüzde bulunmayan ancak belleklerden okunabilen Hacıkasım Bölgesi'nin sınırları ve bulundurduğu mekanlar çalışma kapsamında problem alanlarından birini oluşturmaktadır. Cumhuriyet Mahallesi'nin konumunun yanında Hacı Kasım Muhittin Camii, Çarşı Camii,

Uzun Sokak, Kahraman Maraş Caddesi ve Kunduracılar Caddesi gerçekleştirilen tez çalışması genelinde sık sık tekrarlanıyor olmasından dolayı Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Tez kapsamında önemli görülen Trabzon Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve önemli cadde, sokak ve camiler

Hacıkasım Bölgesi'nin çalışma alanı olarak seçilmesinin sebepleri ise aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir:

- Gerçekleştirilen ön araştırmada tarihinin 16. yüzyıla kadar dayanıyor olması açısından Trabzon'un eski mahallerinden/bölgelerinden biri olması ve günümüzde isim olarak var olmaya devam etmesi;

- 16. yüzyıldan günümüze varlığı bilinen bölgenin, bilinen ilk dönemlerinde günümüz Çarşı Mahallesi sınırları içerisinde bulunuyor olmasına karşın, günümüzde Cumhuriyet Mahallesi'ni işaret ediyor olmasından dolayı akıllarda sorular oluşmasına sebep olması;

- Hacı Kasım Mahallesi ile Cumhuriyet Mahallesi sınırlarının aynı yeri işaret edip etmediğinin incelenmek istenmesi;

- Hacıkasım Bölgesi'nin günümüzde resmi kayıtlarda bulunmuyor olması;

- Resmi kayıtlarda bulunmayan bölgenin bireysel ve toplumsal bellekte var edilmeye devam etmesi;

- Günümüzde Hacıkasım Bölgesi olarak bilinen aslında Cumhuriyet Mahallesi sınırlarını işaret eden bölgenin önemli bir bölümünden Tanjant (Yavuz Selim Bulvarı) Yolu geçmesi ile artık mahallenin bölünmüş, parçalanmış olması;

- Bölünmüş, parçalanmış ve yapılarının önemli bir kısmı yok olmuş olan bölgedeki mekanların bireyler ve toplumlar tarafından hatırlanmaya/var edilmeye devam ediyor olmasıdır.

Özetle, Hacıkasım Bölgesi konum, isim ve mekansal değişim olmak üzere üç anlamda değişim geçirmiştir. Yukarıda bahsedilen problemlerin açıklanabilmesi için çalışma kapsamında bireylerin belleği üzerinden bir okuma gerçekleştirilecektir. Zira günümüzde toplumsal bellekte yer etmiş olan Hacıkasım Bölgesi'nin var olduğu yerin, isminin nedeninin ve mekânsal yapısının nasıl olduğu; belleklerde de bir değişime uğrayıp uğramadığı soruları çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.3. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışma alanı olarak belirlenmiş, günümüz resmi kaynaklarında yer almayan ve mekânsal anlamda değişime uğramış Hacıkasım Bölgesi'nin bellek üzerinden var edilme durumunu araştırmayı amaçlayan çalışmada; var edilme durumunun neden, hangi yöntemlerle, nasıl yapıldığı incelenmektedir. Bu bağlamda Hacıkasım Bölgesi'nin var olma durumu:

- İsim değişimi üzerinden;

- Konum değişimi üzerinden;

• Mekânsal değişim üzerinden, sözlü tarih çalışması yöntemi ile açıklanmaktadır. Öncelikle sözlü tarih çalışması kapsamında görüşülen bireylerin belleklerdeki bilgiler üzerinden daha sonra ise bunların bir araya getirilmesi ile toplumsal bellekteki bilgiler üzerinden değerlendirmeler yapılarak Hacıkasım Bölgesi'nin varlığı sorgulanacaktır.

Yukarıda verilen amaçları gerçekleştirmek amacıyla ise, öncelikle literatür taraması yapılması, sonrasında ise sözlü tarih çalışması yapılması öngörölmüştür. Bu kapsamda Hacıkasım Bölgesi'nin tarihte ilk ortaya çıktığı zamanın 16. yüzyıl olması nedeni ile 16. yüzyıldan günümüze kadar olan literatür verileri irdelenmiştir. Bu kapsamda birincil kaynaklara gidilmeye çalışılmış; ancak yakın dönemde bellek üzerine yapılmış ve Hacıkasım Bölgesi'nden bahseden diğer kaynaklar da incelenmiştir. Zira bellek yalnızca insanlar aracılığı ile üretilen bir kavram/kavramlar bütünü değildir; kitaplar da bir bellek unsurudur. Bu anlamda çalışmanın bir diğer amacı da literatür kaynakları üzerinden Hacıkasım Bölgesi'nin var edilmesini incelemektir.

Literatür taraması sonrasında gerçekleştirilen sözlü tarih çalışması ile Hacıkasım Bölgesi'nde yaşamış, Hacıkasım Bölgesi'ni deneyimlemiş, bir başka deyişle Hacıkasım Bölgesi'ni bilen kişilerle bölgenin ismi, sınırları, barındırdığı mekanları, sokakları, sosyal durumu konularında bilgiler toplanılması amaçlanmaktadır. Bu şekilde sözlü tarih çalışması ile bölgeyi yaşayan/deneyimleyen insanlar üzerinden Hacıkasım Bölgesi'nin bellek üzerinden var edilme biçimi incelenecektir.

Başka bir deyişle, bellek mekanlarında yapılan gerek yapım, gerek yıkım gerekse yer adlarının değişimi ile yapılan müdahalelerin, bu mekanları deneyimleyen bireyler ve toplum tarafından nasıl benimsendiği ve bireyler aracılığı ile toplumları nasıl etkilediğinin incelenmesi çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

1.4. Çalışmanın Yöntemi

Trabzon şehri Hacıkasım Bölgesi'nin bellek üzerinden var edilme biçiminin tartışıldığı çalışma; 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde bellek, belleğin işleyiş mekanizması, belleğin türleri ve bellek-mekân ilişkisinin incelenmesi amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilen literatür taraması; felsefe, sosyoloji, tarih, sağlık bilimleri, eğitim bilimleri, mimarlık disiplinlerinin çalışmalarının incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, günümüzde Cumhuriyet Mahallesi'ni işaret eden Hacıkasım Bölgesi'nin, 16. yüzyıldaki Hacı Kasım Mahallesi'nden bugünkü Cumhuriyet Mahallesi'ne kadar olan 16 - 21. yüzyıl aralığının tarihi için literatür çalışması gerçekleştirilmiştir. 16. yüzyıldaki Hacı Kasım Mahallesi ile günümüz Hacıkasım Bölgesi'nin aynı olup olmadığının tartışılması açısından burada gerçekleştirilen tarama oldukça önemlidir. 16. yüzyıldaki veriler ile 21. yüzyıldaki literatür verileri karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve irdelenmiştir. Ayrıca bu noktada, literatürde bulunan bilgilerin de birer bellek ve bellek üretimi olması açısından önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu bağlamda literatür taraması; Trabzon kent tarihi, Trabzon kenti ile ilgili seyahatname yazıları, Trabzon kenti sosyo-ekonomik durumu, Trabzon şehri resmi kayıtları (salnameler, meclis kayıtları ve tutanakları), Trabzon kenti mimari yapıları, Hacıkasım Bölgesi ile ilgili roman, şiir, gazete yazıları gibi kaynaklar üzerinden incelemeler yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü ise, çalışmanın asıl yöntemi olan sözlü tarih çalışması ile oluşturulmaktadır. Sözlü tarih çalışması, bir nitel araştırma tekniği olan “görüşme” sayesinde gerçekleştirilmektedir (Tokmak, 2016). Çalışma kapsamında ise görüşme türlerinden “derinlemesine görüşme (in – dept interview) yöntemi” kullanılmıştır. Söz konusu bu görüşmede, görüşme gerçekleştirilecek bireylere açık uçlu soruların sorulması, dinlenilmesi, kaydedilmesi ve gerekli kısımlarda konuyla ilişkili yeni başka soruların sorulması ile gerçekleştirilmektedir (Kümbetoğlu, 2008).

Bu kapsamda gerçekleştirilen görüşme üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada; çalışmanın problemi, amacı ve kapsamı göz önünde bulundurularak, görüşme gerçekleştirilecek kişiler ve sorular belirlenmiştir. Bu noktada belirtilmelidir ki seçilecek bireylerin Hacıkasım Bölgesi'nde ikamet etme/etmeme ve bölgeye katkı sağlamış olma durumları göz önüne alınmış ve bu duruma göre bireylerin ve soruların seçilmesine önem gösterilmiştir. İkinci aşamada; derinlemesine görüşme yöntemi doğrultusunda, hazırlanmış olan sorular bireylere yöneltilmiştir. Görüşmeler, ses kayıt cihazı ve zaman zaman (özellikle haritalarda işaretlemeler yapılırken) kamera ile kaydedilmiştir. Üçüncü aşamada ise; gerçekleştirilen görüşmeler yazılı metin haline getirilmiş ve analiz edilmiştir.

Çalışma, bölgedeki değişimlerin bireyler ve toplumlar üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla, 12 kişiye 40 adet soru sorulması ile gerçekleştirilmektedir. Bu kişiler; Yaşar KAYIKÇI, Osman AKPINAR, Nihan KARAALİ, Arif Yusuf DEDEOĞLU, Vecihe DİYADİN, Nermin DİHKAN, Sema OLGUN, Gönül ÇAĞDAŞ, Şemsi SEYMEN, Çiğdem

SEZER, Bekir GERÇEK ve Mustafa Reşat SÜMERKAN'dır. Çalışma kapsamında, görüşülen bireylerin seçilme sebepleri ise aşağıdaki gibidir:

• Yaşar KAYIKÇI:

- Çalışma kapsamında görüşülen bireylerin yanı sıra, gerçekleştirilen ön çalışmalarda da “Yaşar Bakkal”ı işaret eden birçok kişinin bulunuyor olması (toplumsal bellekte yer alıyor olması);

- Çiğdem Sezer'in kitabı gibi Hacıkasım Bölgesi'ne dair bilgi içeren kaynaklarda da yer alıyor olması (toplumsal bellekte yer alıyor olması);

- Hacı Kasım Muhittin Camii'nin bitişiğinde bulunan bakkal dükkanını, Tanjant Yolu yapımı ile yıkılana kadar, uzun süre işletmiş olması;

- Özellikle esnaf olduğu süre boyunca, insanlarla etkileşimde bulunmasından dolayı kendisinin bireysel belleğinde bölgeye ait birçok bilginin bulunduğu düşünülmesi.

• Osman AKPINAR:

- Uzun bir süredir Cumhuriyet Mahallesi'nin muhtarı olması;

- Hacı Kasım Muittin Camii'nin karşısında bulunan kasap dükkanını, Tanjant Yolu yapımı sonrası yıkılana kadar, uzun süre işletmiş olması;

- Özellikle esnaf ve muhtar olduğu süre boyunca, insanlarla etkileşimde bulunmasından dolayı, kendisinin bireysel belleğinde de bölgeye ait birçok bilginin bulunduğu düşünülmesi.

• Nihan KARAALİ:

- Çalışma kapsamında görüşülen bireylerin yanı sıra, gerçekleştirilen ön çalışmalarda da “Karaali Ailesi”ni işaret eden birçok kişinin bulunuyor olması (toplumsal bellekte yer alıyor olması);

- Uzun bir süredir Cumhuriyet Mahallesi'nde oturmasından dolayı, eski yaşantıyı ve bölgeyi bilen bir kişi olduğunun düşünülmesi.

• Arif Yusuf DEDEOĞLU:

- Çalışma kapsamında görüşülen bireylerin yanı sıra, gerçekleştirilen ön çalışmalarda da “Dedeoğlu Ailesi ve Dedeoğlu Evi”ni işaret eden birçok kişinin bulunuyor olması (toplumsal bellekte yer alıyor olması);

- Uzun bir süredir Cumhuriyet Mahallesi'nde oturması ve Tanjant Yolu'nun kenarında bir kırtasiye dükkânı sahibi olmasından dolayı, eski yaşantıyı ve bölgeyi bilen bir kişi olduğunun düşünülmesi.

• Vecihe DİYADİN:

- Tanjant Yolu yapımında yıkılmamış olan, insanların eskiye dair tariflerinde işaret noktası olarak düşündükleri evin sahibi olması;

- Evlerinin Hacıkasım Fırınının karşısında, merkezi bir noktada yer almasından ve ailesinin bölge ve halk ile etkileşim halinde olmasından dolayı eski yaşantıyı ve bölgeyi bilen bir kişi olduğunun düşünülmesi.

• Nermin DİHKAN:

- 2019 yerel seçimlerinde Cumhuriyet Mahallesi muhtarlığına adaylığını koymuş olması;

- Bir sosyal paylaşım sitesi olan Facebook'ta "Hacıkasımlılar" isimli bir grup kurmuş olması ile "Hacıkasımlılar" şeklindeki yerleşirme durumunu günümüzde devam ettiriyor olması.

• Sema OLGUN:

- Geçmişe yönelik mekân anlatıları sırasında sıklıkla kendisi, ailesi ve evleri ile karşılaşılması;

- Uzun bir süredir Trabzon'da yaşamıyor olması nedeniyle, sözlü tarih çalışması kapsamında, daha önce burada yaşamış ancak günümüzde bölgede yaşamayan kişilerin belleğini yansıtmaya olanağı taşıması.

• Gönül ÇAĞDAŞ:

- Trabzon'un önemli ailelerinden olan Hacıalihafızade ailesinin bir bireyi olması;

- Tanjant Yolu geçene kadar Cudibey Ortaokulu'nun karşısında, merkezi bir bölgede oturuyor olmaları ile geçmişe yönelik mekân anlatıları sırasında sıklıkla kendisi, ailesi ve evleri ile karşılaşılması.

• Şemsi SEYMEN:

- Görüşülen diğer bireylere göre Cumhuriyet Mahallesi'nin daha batı bölgesinde ikamet ediyor olmasından dolayı kendi belleğini ve o bölgede yaşayan insanların belleğini yansıtmaya olanağı taşıması.

• Çiğdem SEZER:

- İçerisinde Hacıkasım Bölgesi ile ilgili bilgilerin yer aldığı "Kamyon Kafe" ve "Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon" isimli kitaplar ile Hacıkasım Bölgesi'nin mahalle kültürü ve sokaklarını anlattığı "Taş Beşiğim Hacıkasım" isimli kitabının yazarı olması;

- Uzun bir süredir Trabzon'da yaşamıyor olması nedeniyle, sözlü tarih çalışması kapsamında, daha önce burada yaşamış ancak günümüzde bölgede yaşamayan kişilerin belleğini yansıtmaya olanağı taşıması.

• Bekir GERÇEK:

- Tanjant Yolu'nun yapım süresinde Trabzon Mimarlar Odası'nın başkanı olmasından dolayı yol ve bölge ile ilgili bilgiye sahip olması;

- Kent, kent tarihi ve kent mimarisi konularında çalışmalarının olması ve bu konularda Trabzon'un önemli isimlerinden biri olması.

• Mustafa Reşat SÜMERKAN:

- Akademisyen, mimar ve fotoğrafçı olması ile Trabzon'un kent tarihi ile ilgili önemli isimlerinden biri olması;

- Trabzon ve Hacıkasım Bölgesi için önemli fotoğrafları çeken bir kişi olması;

- Yenicuma Mahallesi ile Cumhuriyet Mahallesi'nin sınırında oturması ile kendi belleğini ve o bölgede yaşayan insanların belleğini yansıtmaya olanağı taşıması.

Yukarıda ismi geçen bireylere 6 soru başlığı altında ortalama 40 adet soru sorulmuş; bölgenin sınırları, mekanları, mahalle kültürü, yok olan mekanların hatırlanma biçimleri, bellek sınırları ve mekanları ile ilgili olarak cevaplar alınmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, çalışma kapsamında bireylerin, görüşme sırasında kullandıkları tüm kişi isimleri, mahalle/cadde/semte/bölge isimleri, mekân isimleri belirlenmiş ve belirlenen kişi isimleri, bölge isimleri ve mekân isimleri yoğunluklarına göre tablo haline getirilerek, Hacıkasım Bölgesi'nin sözel ifade ile belirtilmiş olan bellek mekanları analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analizlere göre ise Hacıkasım Bölgesi'nin bellek mekanları belirlenmiş; literatürde nasıl yer aldıkları verilerek Hacıkasım Bölgesi'nin mekanlarının anlatımı gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde, günümüzde olmayan yapılar da dahil olmak üzere dini, eğitim, kültür ve spor, kamusal, sağlık yapıları ve sokak, caddeler ile ilgili bilgiler verilerek, sözlü tarih çalışmasından çıkan veriler literatür verileri ile de desteklenmiş ve bulgular bölümüne altlık oluşturulmuştur.

Bulgular bölümünde ise sözlü tarih çalışması verileri üzerinden Hacıkasım Bölgesi'nin okuması gerçekleştirilmiştir. Burada, Hacıkasım Bölgesi'nin tanımı için en çok kullanılan mekanlar analiz edilmiş; daha sonra ise görüşmeler sırasında bireylere yöneltilen haritalarda, bireylerin çizdikleri, konumlarını belirttikleri mekanlar analiz edilmiştir ve öncelikle bireylerin, daha sonra ise bütün analizler birleştirilerek toplumun belleğindeki Hacıkasım Bölgesi'ne dair bellek mekanları belirlenmiştir.

1.4.1. Literatür Çalışması

Günümüz resmi kaynaklarında bulunmayan bir kentsel mekânın tanımlanmasının amaçlandığı çalışmada; bellek üzerinden okuma yapılmaktadır. Bu anlamda “2.1. Bellek” başlıklı bölümde, bellek ve bellek-mekân ilişkisi üzerinde durularak ve bir altlık hazırlanmaktadır. Bu kapsamda öncelikle bellek, belleğin yapısı ve bellek türleri üzerinde durularak, hatırlama-unutma-var etme eylemlerinin nasıl gerçekleştiği incelenmektedir. Daha sonra ise bellek ve mekân ilişkisi ile mekânın bir özelliği olarak görülmekte olan yer adlarının bellek ile ilişkisi değerlendirilmektedir.

Bu çalışma kapsamındaki literatür taramaları; bellek kavramı ve tanımları, belleğin yapısı ve sınıflandırılması, belleğin mekanizmaları, bellek metaforları, bellek türleri, bireysel-toplumsal bellek, kültürel bellek, bellek ve mekân ilişkisi ve belleğin yer adları ile ilişkisi konuları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Öncelikli olarak ise, bellek metaforları ile ilgili Draaisma, kültürel bellek için Assmann ve toplumsal bellek için Halbwachs gibi önemli yazarların kaynakları taranarak çalışma oluşturulmuştur. Bu anlamda; felsefe, sosyoloji, sağlık bilimleri, eğitim bilimleri, mimarlık gibi disiplinlerin çalışmalarından yararlanılmıştır.

Çalışmanın, “2.2. Çalışma Alanı: Trabzon Kenti ‘Hacıkasım Bölgesi’” ve “2.4. Hacıkasım Bölgesi’nin Bellek Mekanları” başlıklı bölümlerde ise öncelikle Hacıkasım Bölgesi’nin isimi, konumu ve nüfus bilgileri üzerinden Hacıkasım Bölgesi’nin tarihçesi; Hacı Kasım kişinin kim olduğu veya olabileceği; Hacıkasım Bölgesi’nin bellek mekanları konuları üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda, öncelikle Hacıkasım Bölgesi’nin var olup olmadığı, sonrasında ise Hacıkasım Bölgesi’nin nereyi işaret ettiği, kaynaklarda nasıl yer aldığı, üzerinden nasıl bellek üretildiği ve hangi bellek mekanlarına sahip olduğu konuları bu bölümde aktarılacaktır.

Bu çalışma kapsamındaki literatür taramaları; Trabzon şehri mimarisi, tarihi, sosyal ve iktisadi özellikleri, ticaret hayatı; Trabzon şehrinin salnameleri, şer’iyye sicilleri, meclis kayıtları, meclis tutanakları; Trabzon şehrinin yer aldığı seyahatnameler üzerinden değerlendirilmiştir. Literatür bilgilerinin sağlanması ve Hacıkasım Bölgesi 20. Yüzyıl verilerinin saptanması amacıyla Trabzon Büyükşehir ile Trabzon Ortahisar Belediyelerinin İmar, Tapu, Numarataj, Arşiv birimleri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında 1927, 1989 ve 2002 imar planları ile 1986 ve 2001 halihazır planları alınmış; Meclis Kayıtları ve Meclis Tutanakları taranmıştır.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Bellek

2.1.1. Bellek Kavramı

“Belleğin yaşamlarımızı yapan şey olduğunu fark etmek için, parça parça da olsa, belleğinizi yitirmeye başlamanız gerekir. Belleksiz yaşam, yaşam değildir... Belleğimiz; tutarlılığımız, aklımız, duygumuz, hatta eylemimizdir. Onsuz birer hiçiz...” Luis Bunuel

Türk Dil Kurumu sözlüğünde, “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin.” şeklinde tanımlanan “bellek”, çeşitli disiplinler tarafından farklı açılardan ele alınan bir kavramdır (Türk Dil Kurumu, 2011). Özellikle psikoloji, tıp, antropoloji, sosyoloji, tarih gibi çalışma alanlarının ilgilendiği, birlikte çalışmalarını yürüttüğü ve iş bölümü yaparak incelemelerini gerçekleştirdikleri disiplinlerarası bir özelliğe sahiptir.

Nörologlar, belleğin yapısını incelerken; psikologlar, bireylerin farklı şartlardaki unutmaya veya hatırlama süreçlerini incelemekte; sosyologlar, toplulukların belleklerinin nasıl oluştuğunu; filozoflar, “bellek” kavramının kendisini; tarihçiler ise, tarih karşısında bireylerin belleğinin güvenilirlik durumlarını incelemektedir (Öymen Özak, 2008). Çalışma kapsamında ise bellek kavramı, mimarlık çalışma alanı ile ilişkilendirilecektir.

Bellek kavramı genel anlamı ile insanların geçmişteki deneyimleri ve bilgilerinin zihinde tutulması ve hatırlanması yetisidir. Hatırlama eylemi, unutmaya eyleminden ayrı düşünülemez. Bahsedilen bu eylemler, bireylerdeki uyum sağlayıcı işlevlerdir. Bu eylemler olmadan düşünme, öğrenme gibi işlevler de gerçekleştirilememektedir (Ana Britannica, 2004).

Nöropsikoloji literatüründe çeşitli bellek tanımları bulunmaktadır. Tanrıdağ (1994), “Alt yapısını uyanıklığın oluşturduğu şuur sisteminde algılama, dikkat, oryantasyon ve anlama sayesinde oluşan ve kalıcı olma eğilimi gösteren; davranış, öğrenme ve praksisin¹

¹ Herhangi bir iş veya hareketi yapma; uygulama; praksis (URL-1).

temelini oluşturan temel bir beyin aktivitesidir.” şekilde tanımlamaktadır. Bu tanım ile belleğin zorunlu unsurları belirtilmektedir. Richter (2000)’e göre ise bellek, düşünme eylemini harekete geçiren basit bir araç değildir. Düşünme eylemini mümkün kılan yerdir (Öymen Özak, 2008). Nöroloji uzmanı Madi (2014)’de Richter’e benzer şekilde belleğin, bilginin kodlandığı, depolandığı ve geri çağırıldığı süreçlerin bütünü olarak tanımlamaktadır.

Cambridge Felsefe Sözlüğünde bellek, geçmiş deneyimlerin ve geçmişte edinilmiş bilgilerin zihinde saklanması, tutulması ve saklanma kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Belleğin; şimdiki zaman, geçmişte yaşanan durum ve şimdi-geçmiş arasındaki içsel ve nedensel ilişkilerden oluştuğu belirtilmektedir (Cambridge Dictionary, 1999).

Hançerlioğlu (2016)’nun Felsefe Ansiklopedisi’nde “bellek” kavramı; “Geçmiş saklama ve yeniden meydana getirme yetisi.” olarak tanımlanmaktadır. Ansal bir işlemci olarak nitelendirilen bellek kavramı; anı, çağrışım, ruhbilimsel alışkanlık gibi ansal işlemler ile ilişki içerisindedir. Ancak belleğin “kendi kendini düşünme”siyle bu kavramlardan ayrılmaktadır. Saklanan bilgilerin yerli yerine konması ve tanınması bir düzen işidir. Bu durum, kendi kendini düşünmeyi gerektirmektedir. Bu sebeplerden dolayı Hançerlioğlu belleği, akli düzeni en etkin biçimde gösteren yeti olarak nitelendirmektedir.

Cevizci (2002) ise, “bellek” kavramını 4 farklı şekilde tanımlamaktadır.

I. Geçmişteki deneyim, tecrübe ve yaşananları anımsayabilme yetisi. Deney ya da tecrübeleri anımsama, zihinde canlandırma ve geçmişi şu anda koruma gücü.

II. Anımsayan öznenin, geçmişteki yaşadıklarına, bilinç hallerine ya da daha önce algılamış olduğu nesnelere ilgili çıkarımsal olmayan bilgisi.

III. İmge ve fikirler, olgu ve nesnelere, özgün olaylar ortada olmadığı zaman, söz konusu kavramlarla ilgili bilişi ya da bilgiyi zihinde koruma fonksiyonu.

IV. Söz konusu bilgilerin depolandığı ve biriktirildiği varsayılan sistem ya da yer.

Toplum Terimleri Sözlüğünde Ozankaya (1980) belleği: “İnsanın toplumsal bir varlık olmasını sağlayan, çevresiyle etkileşiminin sonuçlarını anlığında saklayabilmesi ve daha sonraki etkinlikleri sırasında bu sonuçları anımsayabilmesi yeteneği” olarak tanımlamaktadır.

Literatürde yer alan, belleğin; “depolama ve yeniden çağırma sistemi” şeklindeki tanımlarındansa “şimdiki zamanda bir kültürel kurgu” olduğu şeklindeki kuramsal söylem; son dönemde nörofizyoloji ve nörobiyoloji araştırmaları tarafından dahi desteklenmeye başlamıştır (Huysen, 1999).

Bellek çalışmaları, genel itibariyle, bireylerin ve toplumların hatırlama, dolayısıyla unutma süreçlerini incelemektedir (Neyzi, 2014). Hatırlamak, geçmişteki olayları değil, aslında o olayların zihinlerdeki temsilini canlandırır. Huyssen (1999), geçmişin belleğin içinde yalın bir şekilde bulunmadığını, anı haline gelebilmesi için dile getirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Huyssen'a göre bellek, sahici bir başlangıca ya da gerçeğe götürmekten çok, bir temsile dayanır. Bir olayın yaşanması ile olayın hatırlanması arasında bir fark oluşması kaçınılmaz bir durumdur. Hatırlamak ne kadar geçmişe ve deneyimlere bağlı olsa da şu anda gerçekleşmektedir. Belleği ise, geçmiş ve gelecek arasındaki fark, Huyssen'in söylemiyle "yarık", oluşturmaktadır. Bu fark/yarık belleği güçlü kılmakta ve belleği depolama ve yeniden çağırma sistemlerinden ayırt edici kılmaktadır. "Geçmiş hatırlanarak yeniden kurulur." şeklinde belirten Assmann (2018) da geçmişin, onun ile etkileşim içinde bulunduğu zaman ortaya çıktığını belirtmektedir.

Psikoloji filozofu Edward Casey Remembering: A Phenomenological Study (2000) [Hatırlama: Fenomenolojik Bir Çalışma] isimli eserinde, hatırlama eyleminin bir süreç olduğunu ve bu sürecin bir deneyimi başka bir deneyime dönüştürdüğünü iddia etmektedir. Gerçekte yaşanmış olan deneyim; şimdiki zamanda ortaya çıkan ve anı olarak hatırlanan başka yeni bir deneyimdir. Bu sebeple bellek, hiçbir zaman kalıcı değildir. Değişebilir ve sabit olmayan bir kavramdır, eylemler bütünüdür. Her hatırlama sürecinin sonrasında oluşan yeni deneyim veya anı birer bellektir (Yılmaz, 2014.a). Fransız düşünür Michel Foucault (1984) ise, geçmişin temsil edilme biçiminin; neyin, nasıl hatırlanacağını belirlediğini ifade etmektedir. Bireylerin şu anda temsil olarak gördüğü her şey, geçmiş hatırlamaya etki eden, geçmiş var etme sırasında bellekleri şekillendiren etmenlerdir.

Nora (2006: 19) belleği, "Her zaman yaşayan gruplar tarafından üretilen yaşamın kendisidir." şeklinde tanımlamaktadır. Bu bilgilere ek olarak, belleğin hatırlama ve unutma eylemlerine açık, sürekli değişim halinde, kullanımlara duyarlı, uzun belirsizliklere ve ani dirilmelere elverişli bir yapısı olduğunu belirtmektedir. Nora'ya göre bellek, her zaman günceldir ve geçmiş ile şimdiki zaman arasındaki bağıdır; sınırsızdır, kolektiftir, çoğuldur ve bireyselleşmiştir; somutla, uzamla, harelerle ve nesnelere ilişki içerisindedir; mutlak bir kavramdır.

Sarlo (2012) geçmişini incelediği kitabında anılardan bahsetmektedir. Anıların ısrarcı bir yapısı olduğunu belirten Sarlo, anıların egemen oldukları ve her anlamda kontrol dışı oldukları düşüncesindedir. Geçmiş kendi kendine bugün olmaktadır ve anı ise geçmişe

ihtiyaç duyduğu gibi bugüne de ihtiyaç duymaktadır. Deleuze'ün Bergson'a işaret ederek belirttiği gibi, "anı"nın zamanı şimdiki zamandır.

Bergson (2015) ise belleği şu şekilde açıklamaktadır: "Pratikte algıdan ayırt edilemeyen bellek, şimdiki zamanın içine geçmiş zamanı katarken, aynı zamanda sürenin çok sayıda momentinin tek bir sezgisine indirgenir ve bu ikili işlem dolayısıyla, aslında maddeyi, teorik olarak kendi içinde algılasak da bizim içimizde algılamamızın nedeni budur." Başka bir deyişle bellek, geçmiş zamanın şimdiki zaman üzerine izdüşümünün sonucunda maddenin bizim açımızdan, çok boyutlu bir şekilde algılanmasıdır. Randall'da Bergson'a benzer şekilde belleğin, bireylerin dış hikayesinin bir kaydı olmadığını; bireylerin içlerindeki geçmişten alınıp işlediği bir "inci" olduğunu belirtmektedir. Bellek olayların değil hikayelerin bir koleksiyonudur. Bireyler tüm olayları hiç dokunmadan belleklerine almamaktadır. Sadece seçtikleri olayları, kendilerince işledikten sonra deneyimlere ve belleğe dönüştürürler (Bilgin, 2013).

Platon'un balmumu tabletlerinden günümüz bilgisayarlarımıza kadar bellekle ilgili birçok metafor oluşturulmuştur. Doğadan, teknolojiden, organik süreçlerden ve yapay süreçlerden, çeşitli mekanlardan yararlanılarak çeşitli metaforlar üretilmiştir ve bu metaforlar kendi bellek perspektiflerini oluşturmuşlardır. Metaforlar, amaçları olmasa da bizatihi kendileri birer bellek biçimleridir (Draaisma, 2014). Zira düşünürler, içerisinde buldukları durumlara, zamana, mekâna göre metaforlar üretmektedirler. Draaisma bu durum ile ilgili şu cümleyi söylemektedir: "Metaforlarda, metaforu kullanan kişilerin çevrelerinde belleğin gizli süreçlerini yansıtacak güçlü imgeler ararken gördüğü şeylerin muhafaza edildiğini görürüz." Örneğin Fludd'un bellek tiyatrosu metaforu tamamen şahsın o döneme ait veya öğrendiği bilgilere göre ürettiği tiyatro kurgusu ve imgeleri ile açıklanmaktadır. İçerisinde yer alan imgelerin, geometrilerin, mekânsal kurguların anlaşılması, asırlar sonra okuyan bizler tarafından ise oldukça güçleşmiş görülmektedir.

Bellek; dönemin sosyolojik, kültürel, politik, tarihsel ve ekonomik gelişmelerine göre şekillenmektedir. Antik çağlardan günümüze kadar, farklı şekillerde açıklanmaya çalışılmış, çok sayıda sistematik geliştirilmiş, metaforlar üretilmiş ve zamanla bilimsel temellere dayandırılarak çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Günümüzde kendini geliştirmeye ve yenilemeye devam eden bellek, gelişen teknoloji ile şekillenmekte; arşiv, müze ve kütüphane gibi bellek mekanlarının dışında farklı biçimlerde de korunmaya devam etmektedir. İnsanoğlu var olmaya devam ettikçe de bellek için çeşitli sistemler ortaya çıkacak ve bellek sistemleri açıklanmaya, korunmaya devam edecektir (Kırcı, 2015). Bu bağlamda çeşitli

tanımlar ile anlatılmaya çalışılan “bellek” kavramının sistemi, biyolojik olarak yapısının nasıl olduğu, nasıl işlevlendirildiği, sınıflandırılması ve farklı araştırmacılar tarafından yapılmış çeşitli türleri “2.1.1.1. Belleğin Yapısı ve Sınıflandırılması” ve ”2.1.1.2. Bellek Türleri” başlıkları altında incelenecektir.

2.1.1.1. Belleğin Yapısı ve Sınıflandırılması

“İnsan beyni evrim tacının üzerindeki mücevherdir ve çok sayıda güvenlik sistemine sahip bir kasanın içine yerleştirilmiştir.”

Douwe Draaisma²

Bellek, geçmiş yaşantıların bilinçli olarak geri çağırılmasına olanak sağlayan bilişsel yaklaşımı temsil etmektedir (Terry, 2013). Birbiriyle ilişkili çeşitli sistemden ve sinirle ilgili alt katmanlardan oluşan; kullanılan bileşenlerin organize olmuş yapılarından ve bu yapıların davranışsal - bilişsel ilişkilerinden oluşmaktadır (Tulving, 1985). Diğer bir deyişle bellek; kişisel, sosyal ve yönlendirici işlevlerin gerçekleştiği; hatırlama ve unutma eylemlerine sahip ve çeşitli sistemlerin birlikte çalışması ile meydana gelen bir sistemdir.

Tulving (1985) belleğin tamamı hakkında genellemeler yapmaktan ziyade, belleğin bir türü ile ilgili genellemeler yapmak gerektiğini belirtmektedir. Bu şekilde belirli bellek türleri veya kısımları ile ilgili genel bilgiler daha kolay ve daha doğru bir şekilde verilebilmektedir. Birbirinden farklı işlevlerden sorumlu bellek bileşenlerinin var olduğunu ileri süren yaklaşıma “Çoklu Bellek Sistemleri Yaklaşımı” denilmektedir. Bu yaklaşım değerlendirilirken, bellek çok sayıda birimlere ayrılmaktadır (Tulving, 1985; Terry, 2013). Bellek, tekil ve yekpare bir beceri değildir. Aksine, bellek bağımsız ve birbirinden farklı çeşitli süreçler ve sistemlerden oluşmaktadır. Her sistem, beyindeki çeşitli sinir ağ kümelerine bağlı olarak çalışmaktadır (Schacter, 2017). Bu anlamda, yıllar içerisinde bellek ile ilgili çeşitli kuramlar ve yaklaşımlar bulunmuştur. Tablo 1’de açıklanmış olan yaklaşımlar ise çalışma kapsamında incelenecektir.

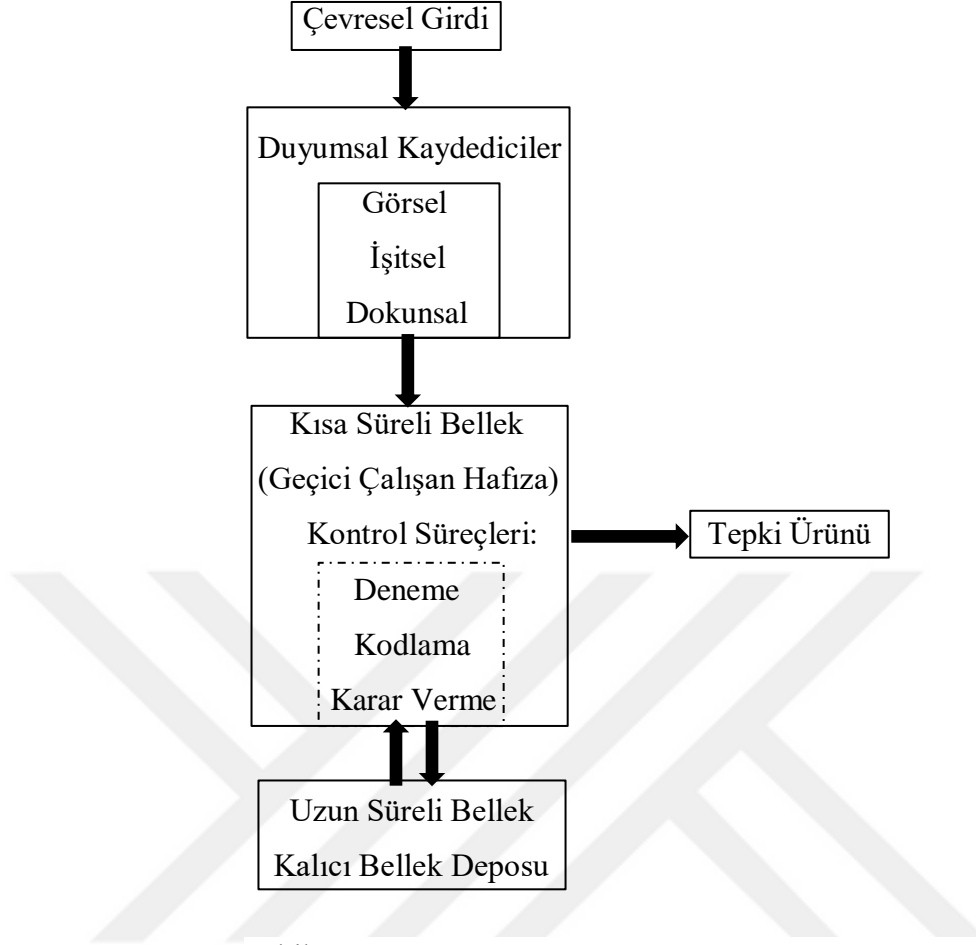
² (Draaisma, 2014)

Tablo 1. Bellek yaklaşımları (Terry, 2013).

Belleğin Bileşenleri	Belleğin Aşamaları	Belleğin İşlemleri
Kısa Süreli Bellek	Belleğe Kodlama	İşlemenin Derinliği <ul style="list-style-type: none"> • Yüzeysel Tekrar • Özümseyerek Tekrar
Uzun Süreli Bellek <ul style="list-style-type: none"> • Epizodik bellek • Semantik bellek • İşlemsel öğrenme • Hazırlama 	Bellekte Depolama	
	Bellekten Geri Getirme	Transfere Uygun İşleme

Belleğin Bileşenleri Yaklaşımı, en çok incelenen yaklaşım türüdür. Belleği, türlerine ve depolara ayırarak inceleme yapmaktadır. Atkinson ve Schiffrin (1971)'in çalışmaları ile ortaya çıkmıştır. Kısa ve uzun süreli bellek türlerinden oluşmaktadır. Bahsedilen bellek türlerine ek olarak duyuşsal bellek de zaman zaman bu sınıflandırmaya girmektedir. Duyusal bellek, bir resme bakıldığında veya bir ses duyulduğunda sisteme giren bilgilerin kaydedildiği bellek türüdür. Başka bir deyişle, görüntü ve seslerin çok kısa bir süreliğine zihinde tutulması sırasında ortaya çıkan bellek türüdür. Bilgiler, kısa süre bellekte tutulduktan sonra buradan kısa süreli belleğe aktarılmaktadır. Kısa süreli bellek, anlık hatırlama olarak özetlenebilir. Bir bilginin gelişinden sonraki ilk 15-30 saniye içerisinde bilginin muhafaza edilmesi ile gerçekleşir. Kısa süreli bellek, bilgilerin uzun süreli belleğe aktarılmasına yardımcı olur. (Terry, 2013; Atkinson ve Shiffrin, 1971; Madi, 2014).

Uzun süreli bellekte ise bilgiler daha kalıcıdır ve depolama kapasitesi sınırsızdır (Şekil 2). 30 saniye sonrasında hatırlanan bilgiler/durumlar/olaylar uzun süreli bellekten çağrılmaktadır. Uzun süreli bellek, 4 bölümden oluşmaktadır. Epizodik (olaysal) bellek, kişisel bellek ya da başka deyişle otobiyografik hatıraların bulunduğu bellektir. "Hatırlıyorum" kelimesi ile ilişkilendirilebilir. Semantik (olgusal) bellek ise genel bilgilerin depolandığı bellektir. "Biliyorum" kelimesi ile ilişkilendirilebilir. Öymen Özak (2008)'e göre semantik bellek, episodik bilgilerin derlemesi ile oluşmaktadır. Zaman - mekan ilişkisi içerisinde gerçekleşmemektedir. Episodik bellek ise zaman ve mekan içerisinde, bunların tekrarlanması ile gerçekleşmektedir. İşlemsel öğrenme, "şey"lerin nasıl yapılacağını bilmek ve becerilerdir. Hazırlama ise önceden deneyimlenmiş bir durumun bellekte var olmasıyla, tepki göstermenin kolaylaştırılmasıdır (Şekil 2) (Terry, 2013).

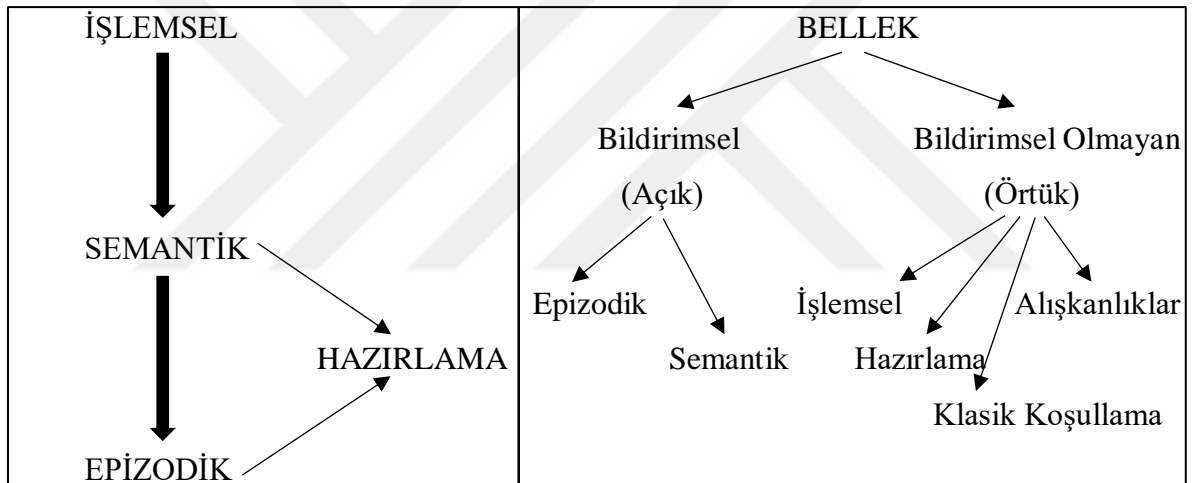

Şekil 2. Bellek modeli (Atkinson ve Shiffrin, 1971).

Epizodik ve semantik bellek, açık bellek (belleğin içerdiği bilgilerin doğrudan sorgulandığı bellek); işlemsel öğrenme ve hazırlama ise örtük bellek (geçmiş deneyimlerin hatırlanmasını gerektirmeyen, belleğin dolaylı olarak kullanıldığı bellek) sistemlerine karşılık gelmektedir (Terry, 2013). Draaisma (2014)'nın yaptığı bellek sınıflandırması da bu sınıflandırma ile benzer bir şekildedir. Draaisma beyinin içerisindeki bütün eylemlerin iki kavrama, refleks ve düşünüm kavramlarına, işaret ettiğinden bahsetmektedir. “Reflex” ve “reflection” kelimelerinden Türkçeye çevrilen kavramların, etimolojik açıdan aynı kökenden gelmektedir. Her iki ifade de “yansıtma” kelimesinden türetilmiştir. Birisi yansıtmanın gerçek anlamını yakalarken, diğeri ise mecazi anlamı ile yansıtma kelimesi ile etkileşim içinde bulunmaktadır. Refleksler, otomatik tepkilere sahip, sonuca giden, belleğin bilince kapalı olduğu zihinsel aygıttır. Düşünüm ise, insanlara belleğin içinde olup bitenleri denetleme olanağı tanıyan, bilincin erişimine açık, iradi bellek ile ilişkili zihinsel aygıttır.

Uzun süreli belleğin organizasyonu hakkında birçok görüş bulunmaktadır. Tulving (1975) “monohiyerarşik” olarak dizilimini gerçekleştirdiği üçlü bellek sistemi geliştirmiştir

(Şekil 3.a). Squire, Knowlton ve Musen (1993) ise belleği bildirimsel (declarative) ve bildirimsel olmayan (nondeclarative) olarak ikiye ayırmaktadır. Bu bellek türleri için deklaratif ve prosedürel [süreçsel] (Öymen Özak, 2008) ve yukarıda bahsedilen açık ve örtük bellek şeklinde isimler de kullanılmaktadır. Bildirimsel bellek, bilinç ile bilinip hatırlanan ve sözel ifade edilen bellektir. Ayrıca bildirimsel bellek, hızlıdır ancak her zaman güvenilir değildir, zaman zaman unutma yaşanabilir. Bildirimsel olmayan bellek ise bildirimsel bellek dışında kalan, sözel bir ifade olmadan değerlendirilen bellektir. Bildirimsel belleğe göre daha yavaştır ve güvenilirliği daha düşüktür (Şekil 3.b). Bahsi geçen bu iki bellek türünü Öymen Özak (2008), “gerçekler ve olaylar arasındaki durum” ve “alışkanlıklar ve beceriler karşısındaki durum” şeklinde ayırmaktadır. Daha özet bir ifade ile bilgi ve süreç şeklinde de ayrıldığı söylenilebilir.

Şekil 3. a. Tulving (1985) "monohiyerarşik" olarak sıralı üçlü bellek sistemi.

b. Squire (1987) ve Squire, Knowlton ve Musen (1993)'in bellek organizasyonunun şematik anlatımı

Belleğin Aşamaları Yaklaşımı, belleği bir dizi aşamaya sokarak açıklayan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre önce hatıra/anı/an oluşur (kodlama), sonra saklanır (depolama), daha sonra ise geri getirilir (geri getirme). Bu yaklaşımın amacı, belirli değişkenlerin belleğin geçirdiği farklı aşamalardaki etkisinin belirlenmesidir (Terry, 2013).

Bu yaklaşım yalnızca bellek bağlamında değil de tekil olarak değerlendirildiğinde, kısa süreli ve uzun süreli belleklerde de görülebilmektedir. Ancak uzun süreli bellekte kodlama yalnızca görsel ve işitsel kodlama şeklinde değil, aynı zamanda nesnelere anlamları ile ilişkilendirilerek, anlamsal bağlantılar kurularak, neden sonuç ilişkisi içerisinde gerçekleştirilebilmektedir (Tablo 2) (Öymen Özak, 2008).

Tablo 2. Kısa ve uzun süreli belleğin aşamaları (Öymen Özak, 2008).

	Kodlama	Depolama	Geri Getirme
Kısa Süreli Bellek	İşitsel ve görsel	Sınırlı kapasite	Ne kadar çok/yoğun nesne olursa, geri çağırma o kadar yavaşlar
Uzun Süreli Bellek	Anlamsal bağlantılar kurarak ve anlamlandırarak	İlişkilendirerek	Ne kadar çok/yoğun nesne olursa, geri çağırmada bağlantılar o kadar fazla anlamlandırılır

Belleğin İşlemleri Yaklaşımı, işlemenin derinliği ve transfere uygun işleme kuramlarını içeren yaklaşımdır. İşlemenin Derinliği Kuramı, hatırlamada önemli bir faktör olan işlemenin türü ve kalitesi ile ilgilidir. Kısa ve uzun süreli belleğe alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu kuramda farklı bellek sistemleri yoktur. Bunun yerine bir olayın/durumun hatırlanması sırasında, bilişsel işleme düzeylerindeki değişikliklerin belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Hatırlama veya unutma bir tek bellek sistemi içerisinde, bilginin hangi düzeyde işlendiğine bağlı olarak oluşan süreçlerdir. Bu kuram ise iki şekilde gerçekleştirilmektedir: yüzeysel ve özümseyerek tekrar. Ancak bu kurama birçok negatif görüşlü eleştiri yapılmaktadır ve zaman zaman diğer bellek kuramları ile beraber düşünülmektedir. Transfere Uygun İşleme Kuramı ise, kodlama ve geri getirme aşamalarına vurgu yapmaktadır. Bilginin bellekten geri getirilirken, kodlama sırasında kullandığı bilişsel işlemlerin yeniden kullanılmasına ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir (Terry, 2013).

Bahsedilen yaklaşımlar ve kuramlar birbirlerinin alternatifleri değildir, birbirlerini tamamlayan yaklaşımlar/kuramlardır. Yaklaşımları/kuramları ayrı ayrı ele alan araştırmacılar olduğu gibi birlikte değerlendiren araştırmacılar da bulunmaktadır (Terry, 2013). Bu bilgilerin yanında çeşitli bellek türlerinin varlığını belirten araştırmacılar da bulunmaktadır. Squire’de bu araştırmacılardan biridir ve “Memory and Brain” (1987) kitabında bellek türleri hakkında Tablo 3’de görüldüğü gibi bir değerlendirme yapılabilmektedir (Öymen Özak, 2008). Gelecekte de bellek üzerine çalışmalar devam ettikçe birçok bellek türü, sınıfı ve yaklaşımı ortaya çıkacaktır.

Tablo 3. Squire (1987)'e göre bellek türleri (Öymen Özak, 2008).

Bellek Türleri	
Gerçek bellek	Alışıklılık belleği
Deklaratif bellek	Prosedürel bellek
Bellek	Alışkanlık
Açık bellek	Örtük bellek
Bilmek “ne”	Bilmek “nasıl”
Bilişsel	Anlamsal
Bilinçli hatırlama	Beceriler
Kaydedilen bellek	Kaydedilemeyen bellek
Otobiyografik bellek	Algısal bellek
Temsili bellek	Düzenli bellek
Dikey bütünlük	Yatay bütünlük
Yere ilişkin	Sosyal yapıya ilişkin
Episodik	Olgusal
Çalışan	Olgusal

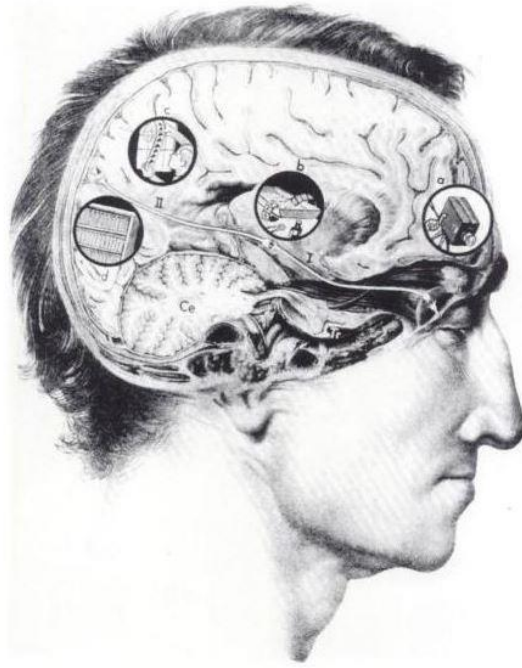
Teorik fizikçi John Hopfield 1982 tarihinde, Amerikan Bilim Akademisi'nin Proceeding dergisinde California Institute of Technology de yaptığı çalışmalarını “Ortak Gelişen Bilgi İşleme Yeteneklerine Sahip Nöral Ağlar ile Fiziksel Sistemler” isimli makalesinde paylaşmıştır. Bu çalışma yapay bellekler ile doğal bellekler arasındaki “temasa” değinmektedir. Çalışmada, yapay zekâ ile bilişsel psikoloji konularında bilgisayar metaforu ile bir temas sağlanmıştır. Hopfield ağı şu özelliklere sahiptir: (1) ağın içeriği adreslendirilebilir şekilde çalışır; (2) barındırdığı ve yeni gelen örüntüler etkileşim içerisinde ve yeni gelen örüntü, depolanmış örüntüyü harekete geçirir; (3) örüntülerin belirsiz olması durumunda ise olasılığı en yüksek eşleştirme aranır; (4) yüksek benzerlikteki örüntüler birleşerek bir örüntü oluştururlar ve bu durum sistemde genelleme, sınıflandırma özelliği kazandırır; (5) belirli unsurların çıkarılması sistemde sadece kademeli bir aksama oluşturur (Draaisma, 2014). Ağın özellikleri belleğin çalışma şekli ve belleğin özellikleri ile benzerdir. Başka bir deyişle, gelen bilginin zihindeki depolanma süreci ile benzerlik göstermektedir. Ancak bu bilgisayar metaforunun bilgiyi/gelen örüntüleri öğrenebilmesi için onu inşa eden tarafından müdahaleyi gerektirmektedir. Zihin/bellek ise dışarıdan bir yardım

almadan öğrenebilmektedir. Daha sonra bilgisayar gibi, “spin camların davranışları” da nöral ağlar ile ilişkilendirilmiştir (Draaisma, 2014). Bu ve buna benzer örnekler nörolojinin, birçok nesne veya sistem ile ilişkilendirilmiş olduğu ve ileride de ilişkilendirileceği şeklinde düşündürmektedir.

Schacter (2017) ise bellekle ve belleğin gerçekleştirdiği eylemlerle ilgili anlatılar yaparken, belleğin çalışmasının en gelişmiş bilgisayarın yapabileceği hızda ve yeterlilikte olmadığını belirtmektedir. Bellek, bu işlemleri doğal bir döngü içerisinde gerçekleştirmektedir. Ancak bilgisayar veya daha genel ifadeyle üst teknoloji, bu eylemleri gerçekleştirebilmek için bir insana veya itici başka bir güce ihtiyaç duymaktadır.

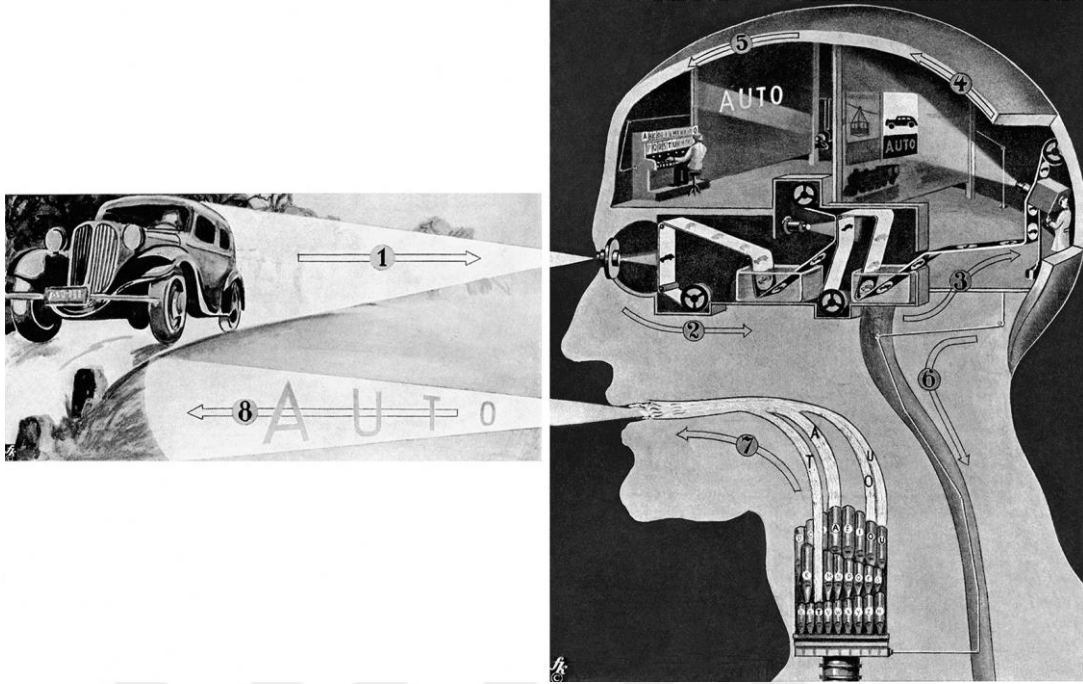
Das Leben des Menschen (1929) adlı kitapta Doktor Fritz Kahn’ın hazırlamış olduğu sinematografik bellek metaforuna göre (Şekil 4); göz kollu bir film makinesi işlevi görmektedir. Film üzerindeki imgeler banyo ettirilip beynin arkasındaki projeksiyon alanını gönderilmektedir. Orada bulunan küçük bir adam³ tarafından bu imgeler incelenmektedir. “Optik Bellek Merkezi” başlıklı arşivde bu imgeler depolanmaktadır. Film arşivcisi dışında gerçekleşen eylemler otomatik olarak gerçekleşmektedir (Draaisma, 2014).

³ Simyacıların en büyük hayali yapay bir insan, bir “*homunculus*” yaratmaktır. Homunculus, “*sanat yoluyla doğaya ulaşma*” şeklinde insani araçlar ile yaratılış eylemini tekrarlamayı temsil etmektedir. Yapılan resimlerde veya daha geniş anlamda çalışmalarda “*tanrı*” eylemlerinin vücut bulduğu minyatür bir insan, homunculus, bulunmaktadır. Homunculus, popüler-bilimsel insan beyni çizimlerinde, gelen örüntüleri, bilgileri gözleyen, değerlendiren, daha sonra ise bu bilgiler doğrultusunda eylemlerde bulunan küçük bir adam şeklinde belirtilmektedir (Draaisma, 2014). Fritz Kahn’ın metaforlarında kullandığı küçük insanlar da homunculus mantığı ile örtüşmektedir.

Şekil 4. Das Leben des Menschen (1929) adlı kitapta Fritz Kahn'ın hazırlamış olduğu sinematografik bellek metaforu

Das Leben des Menschen'in daha sonraki sayısında ise Fritz Kahn "Bir otomobil görüp de 'araba' dediğimiz sırada kafamızın içinde neler olur" başlıklı çiziminde "algı-kayıt-tepki" süreçleri daha belirgin şekilde okunmaktadır. Gözün otomatik kamerası arabanın filmini çekmektedir. Film banyo işlemlerinin ardından görsel projeksiyon alanına gelmektedir. Orada bulunan bir makinist, araba imgesini perdeye yansıtmaktadır. Aynı zamanda imgenin altına ARABA sözcüğünü de koymaktadır. Araba kelimesinin harfleri bir sonraki perdeye de aktarılmaktadır. Konuşma organında bulunan küçük bir adam da bu harfleri okumaktadır. Küçük adam daha sonra önünde bulunan orgun A, R, A, B, A harflerine basarak konuşma aygıtındaki orgun ses çıkarmasına yardımcı olmaktadır. Kitabın ilgili bölümünde ise bu sürecin, oldukça hızlı olan televizyon ve radyonun teknolojisi ile benzerlikler gösterdiğini belirtilmektedir (Şekil 5) (Draasima, 2014).

Şekil 5. Das Leben des Menschen'in daha sonraki sayısında ise Fritz Kahn "Bir otomobil görüp de 'araba' dediğimiz sırada kafamızın içinde neler olur" başlıklı çizimi (URL-2)

Bellek, içinde değerli şeyler saklayan bir mahfaza benzetilirse, içindeki değerli şeyler kişinin ölümünden sonra başkasına devredilemeyen, sonraya aktarılamayan şeylerdir. Bellek içinde ne kadar çok değerli şeyler saklasa dahi, birey öldüğü zaman o değerli şeyler yok olur. Belleğin bahsedilen ölümlülüğüne veya zaman içerisinde hasar görerek zedelenmesine karşı insanlar "yapay bellekler" geliştirerek bilgileri sağlama almışlardır. En eski bellek yardımcılarında birisi yazıdır. Tarih boyunca kil, balmumu tabletler, parşömen ve tirşe, kâğıt üzerine yazılmışlardır. Bir diğer yapay bellek ise çizimdir; hiyeroglifler, şemalar, portreler gibi. 1839 tarihi sonrası ise yapay belleğe fotoğraf da eklenmiştir. Zamanın, mekânın, kişilerin görüntülerinin doğduran kaydı ile yapay bellek oluşturmuştur. 1877 tarihinde Edison'un sesin kaydedilmesi ile yeni bir yapay bellek daha tanımlanmıştır. 1895 sonrası ise sinemanın yapay belleklere dahil olması ile fotoğrafın ve sesin biraz daha ileriki boyutu olan sesli ve hareketli resimler ile bellek daha da doğrudan aktarılabilir bir hal almıştır. Günümüzde yazı, görüntü, ses ve daha nice yöntem ile yapay bellek mevcuttur. Bu sayede görüntü ile ses, zaman ve mekânda hareket ettirilmekte ve yeniden tekrar tekrar üretilebilmektedir (Draaisma, 2014). Yapay bellekler bu sayede kişilerin/toplumların belleklerinin yetersiz kaldığı durumlarda yardım edebilmekte, işlerini hafifletebilmektedir.

2.1.1.2. Bellek Türleri

Gelişmeye açık olan bellek kavramının bir göstergesi olarak, son yıllarda çok sayıda bellek kavramı türetilmiştir (Wertsch, 2015). Klein (2000) bu duruma “bellek endüstrisi” adını vermekte ve son 20 yılda bellek kavramının ilgi gördüğünü belirtmektedir. “Toplumsal bellek”, “sosyal bellek”, “kültürel bellek”, “bedensel bellek”, “tarihi bilinç” ve “hatırlatıcı savaşlar” bu kavramlardandır ve kavram isimleri arttırılabilmektedir. Bu kavramların çokluğunun nedeni “bellek” kavramının, çalışmanın “2.1.1. Bellek” başlıklı kısmında da belirtildiği gibi, disiplinlerarası olması ile ilişkilidir.

- Bellek; insan ve bilgi arasındaki etkileşime, kullanım yöntemine ve kimler tarafından kullanılarak değerlendirme yapıldığına göre araştırmacı/düşünürler tarafından çeşitli şekillerde türlere ayrılmaktadır. En çok incelenmekte olan bellek türleri; kullanılan bilginin özellikleri bağlamında, bireysel ve toplumsal bellek türleridir. Bireyler bilgileri bireysel olarak değerlendirmenin yanında, bireylerin içinde buldukları toplum ile ilişkili olarak farklı biçimlerde de değerlendirebilmektedir.

- Bireysel Bellek: Araştırmacılar/düşünürler tarafından öznel bellek ve kişisel bellek olarak da kullanılmaktadır. Bireysel bellek, bireylerin kişisel deneyimlerini, bu deneyimlerini hatırlama ve unutma süreçlerini kapsayan bellek türüdür. Kişi ile birlikte var olan ve kişinin hayatı boyunca devam eden, öznel, kişiye ait bilgileri içermektedir. Bireysel bellek, zaman içerisinde değişebilen, duygulardan ayrı düşünülemez nesnel bir şekilde geçmişin aktarımı olmayan, mekân ile etkileşim içerisinde olan ve toplumsal çerçeveden etkilenebilen bir yapıdadır (Çolpan, 2017).

Kolektif bellek ile ilgili çalışmalar yapan önemli isimlerden Halbwachs (2017) ise, bireysel hafızanın tamamen izole ve kapalı olmadığını ifade etmektedir. Bireylerin geçmişlerini hatırlamak için çevresindekilerin de hatıralarına ya da toplum tarafından onanmış referans noktalarına ihtiyacı vardır. Bu anlamda bireysel belleği toplumun bir parçası olarak görürken, aynı zamanda toplumsal belleğin bireysel belleği etkilediğini belirtmektedir.

- Toplumsal Bellek: Bellek, genel olarak bireysel bir “yeti” olarak düşünülmektedir. Ancak, bireyler ne kadar hatırlama eylemlerini tek başlarına yerine getirseler de bu yeti veya gerçekleştirilen eylem, bireylerin geçmişte öğrendiklerinden ve çevrelerinden bağımsız düşünülemez. Bu durumu Halbwachs (2017: 10) şu şekilde tarif etmektedir: “...hatıralarımız genellikle kolektif olarak kalır ve yalnızca bizim müdahil olduğumuz olaylar ve yalnızca

bizim gördüğümüz objeler söz konusu olduğunda bile bize başkaları tarafından hatırlatılır. Bunun sebebi hiçbir zaman yalnız olmamızdır. Bizden fiziksel anlamda ayrı olan diğer kişilerin orada bulunması şart değildir: Çünkü birbiriyle karışmayan bazı kişileri kendimizle birlikte ve kendi içimizde daima taşıyoruz.”

Bireysel bellek hatırlama sürecinde tek başına yeterli değildir; hatırlama eylemi, bireyin çevresindeki kişilerden, toplumdan bağımsız düşünülemez. Ancak, hatırlama eylemi sırasında bireyin çevresindeki kişilerin belleğinin, bireye yardım etmesi de tek başına yeterli değildir. Bireyin belleğinin de diğer bireylerin belleğine ayak uydurması, ortak noktalar, kavramlar, imgeler bulması gerekmektedir. Benzer şekilde çevre ile ilişkili olan bir diğer konu da, yakın geçmişteki olayların veya durumların, uzak geçmiştekilere göre daha iyi hatırlanıyor olmasıdır. Yakın geçmişte yaşanan anının gerçekleştiği çevre ile hala ortak noktalara, kavramlara, imgelere sahip olması; uzak geçmişten yakın geçmişin daha çok hatırlanmasına sebep olmaktadır (Halbwachs, 2017).

Toplumsal bellek, yalnızca toplumsal hatırlama ile gerçekleşmemektedir. Hatırlama eylemi ile unutma eylemi birbirini tamamlayan eylemler oldukları için; toplumsal hatırlama ile toplumsal unutma eylemleri toplumsal belleği etkilemektedir. Casey (2000) de bu durum ile ilgili olarak; toplumsal belleğin, toplumsal hatırlama ve unutma kavramlarından oluştuğunu belirtmektedir (Yılmaz, 2014a).

Toplumsal bellek, tarihin bir anlamda yeniden kurulması (rekonstrüksiyon) olarak nitelendirilmektedir (Connerton, 2019). Geçmişte gerçekleşmiş olan tüm durumların veya olayların bilgileri, ancak onların izlerinden yola çıkılarak öğrenilebilmektedir. Bu bilgiler, kendilerine doğrudan ulaşma imkânı kalmamış durumlarda, duyular ile algılanmış olan işaretlerdir, izlerdir. Bu işaretler ise sadece o durumun veya olayın değil; başka durumların veya olayların izleri de olabilmekte, varlığına kanıt olabilmekte; başka bir deyişle, bu işaretler diğer durumlara kanıt veya sonuç olabilmektedir. Çalışma açısından önemli olan bu nokta, toplum içerisinde belirli kriterlere göre seçilmiş bireylerden edinilen bilgilerin, var/yok olma ve sebep/sonuç olma gibi birçok tarihi olaya ışık tutabileceği beklenmektedir. Ancak tarih ile ilgilenen araştırmacıların, literatürde yer alan bilgileri şüphe etmeden kullanamayacağı ve detaylı bir inceleme sonucu yargıya varması gerektiği gibi; toplumsal bellek ile ilgili araştırmalarda da çıkan bulguları direkt olarak kullanmadan önce gerekli araştırmalar yapıp, doğruluğu kesinleştirilmelidir.

Toplumsal bellek ile tarihi birbirinden ayırıp inceleyen Novick (1999) ise belleği şu şekilde tarihten ayırmaktadır: “Tarihi bilinç, doğası gereği olayların tarihselliğine -şimdi

değil de o zaman gerçekleşmiş olmasına, şimdikinden farklı koşullardan doğmuş olmasına odaklanır. Bellek ise "zamanın akışı" anlayışına sahip değildir; konularının "geçmiş zamanda olma durumunu" yadsır ve hala varlıklarını sürdürdüklerinde diretir. Kolektif bellek genel olarak ... grupta ilgili ebedi ve vazgeçilemez (ve genellikle de trajik) bazı gerçeklerin ifadesine inandırılmıştır. Bellek bir kez oluşturuldu mu, grup üyeleri için ebedi gerçek ve onun yanı sıra ebedi bir kimlik tanımlanmış olur." (Wertsch, 2015).

Bodnar (1992) toplumsal bellek ile ilgili araştırmalarında, hatırlamayı toplumdaki resmi kültür ve yerel kültür arasında gerçekleşen sonsuz mücadelenin bir parçası olarak görmektedir. Bu anlamda incelendiğinde; toplumsal belleğin, çeşitli araçları (kültürel araçları) bulunmaktadır. Bu araçlar, her biri farklı bir hatırlama formunu gündeme getirmektedir. Wertsch (2015) bu araçları ikiye indirgemıştır: açık sözel formlar (özellikle geçmişi anlatan hikayeler) ve açık sözel temsillerden ziyade kuralları belirli uygulamalara dayalı aktarım formları. Jerome Bruner (1990) insan bilincinde hikayelerin özel bir yeri olduğunu belirtmektedir. Hikayeler gerek tarih gerekse bellekte geçmişin ifade edilmesinde önemli bir kültürel araçtır. Bu bağlamda, toplumsal belleği toplumsal yapan, grup üyelerinin aynı hikâye kaynaklarını paylaşıyor olmalarıdır. Birey grupları bu kaynaklardan yararlanarak ve bunları tartışarak şekillenmektedir (Wertsch, 2015).

Halbwachs (2016) ise, toplumsal inançların, iki ana karaktere sahip olduğunu belirtmektedir. Bunlar; toplumsal gelenekler veya anılar ile şu anın fikir ve uzlaşımlarıdır. Toplumsal gelenekler veya anılar, her türlü ön yargıdan sıyrılmış, var olmayı değil var olanı hesaba katan toplumsal bir düşünme eyleminin sonucu oluşmaktadır. Fikir ve uzlaşımlar ise, toplumun günümüzdeki fikir ve düşünce eylemlerini içermektedir. Fikir ve uzlaşımlar, toplumsal gelenekler ve anılar karşısında değişim gösterebilmektedir. Çünkü yakın geçmişteki veya günümüzdeki fikirleri değiştirmek zor olsa da geçmişin imgelerini değiştirmek oldukça zordur. Şu anın toplumsal düşüncesi, geçmişe göre daha hafif olduğu için değişime daha çok açıktır. Bunun yanında bir toplumsal düşünceyi benimseyen bireyler, gruplar ne kadar fazla ise o kadar güçlüdür. Bugünün fikirlerinin anılara, geleneklere direnebilmesi, onları değiştirebilmesinin bir sebebi, eski olmasa bile çok daha geniş toplumsal deneyime karşılık gelmeleri, belki de çeşitli grupların ortak noktaları olarak büyük bir kitleye sahip olmalarıdır (Halbwachs, 2016).

Toplumsal düşünceler soyut değerlerdir, kişilerin veya grupların içinde vücut bulurlar ve belleklerde izlerini bırakırlar. Bu bağlamda, toplumun anılarında bulunmayan toplumsal

fikir yoktur. Toplumsal anıların veya geleneklerin, fikirler ile aynı noktada buluşması da bu şekilde gerçekleşmektedir (Halbwachs, 2016).

Bellek, nesiller boyu devam etmesiyle anlam kazanmaktadır. (Atik ve Bilginer Erdoğan, 2014) Halbwachs ne kadar grup var ise, o kadar belleğin var olduğundan bahsetmektedir (Nora, 2006). Bu durum Halbwachs (2016)'nın şu ifadesinden de anlaşılmaktadır: "...içerisinde toplumun ayrıştığı çeşitli gruplar, her an kendi geçmişlerini yeniden üretebilirler." Psikoloji alanındaki bellek çalışmalarının önemli isimlerinden Frederic Bartlett (1995) ise, toplulukların aslında bir belleği olmadığı yönünde Halbwachs'a eleştiri getirmektedir. Bartlett, bireylerin belleklerinin toplumdan nasıl etkilendiği ile ilgilenmektedir. Ona göre toplum, hatırlamanın şeklini ve içeriğini güçlü bir şekilde etkilemekte ve bir çerçeve oluşturmaktadır. Ancak Halbwachs'tan farklı olarak "grupta bir bellek olduğunu, ama bunun grubun belleği olmadığını" kabul etmektedir (Wertsch, 2015). Assmann (2018) ise, toplumlara ait bir belleğin olmadığını; ancak toplumların üyelerinin belleklerini belirlediklerini belirtmektedir. Assmann'a göre, bellek her ne kadar bireye ait olsa da bellek toplumsal olarak belirlenmektedir. Çünkü birey bir grubun veya bir toplumun parçasıdır.

Toplumsal bellek, bireysel bellek ile karşılaştırıldığında ise; bireysel belleğin, daha çok deneysel yöntemlerle incelenebilecek bir kavram olduğu görülmektedir. Ancak toplumsal bellek, bireysel bellekten farklı olarak "kullanılabilir bir geçmiş" sağlamaya hizmet etmektedir. Bu geçmiş daha çok siyasi bir birliktelik sağlamakta ve bir kimlik projesinin değişmez bir parçası olmaktadır. Ayrıca bireysel belleğin varlığında, incelenmesinde ve değerlendirilmesinde ön koşullardan birisi "doğruluk" ölçütüyle, toplumsal bellek daha çok görüş ayrılıkları ve tartışmaların temelinde toplumsal ve siyasal alanda gerçekleşmektedir ve doğruluk ikinci derecede önem taşımaktadır (Wertsch, 2015).

Özet bir ifade ile toplumsal bellek; zamana, mekâna, gruplara ve grupların yaşadıkları toplumsal koşullara bağlıdır. Toplumların ortak deneyimlerinden, yaşamlarından veya anılarından oluşmakta olan toplumsal belleğin devamlılığı, belleğin sürekli beslenmesi ve tekrar çeşitli yöntemlerle üretilmesine bağlıdır. Bu üretim ise çeşitli sosyal, kültürel, mekânsal araçlarla gerçekleştirilmektedir.

- Connerton (2019) belleği 3 türe ayırarak incelemektedir.

- Kişisel bellek: Çalışma kapsamında bireysel bellek başlığında da değerlendirilen bu bellek türü, konusunu bir bireyin yaşam öyküsünden almakta olan hatırlama eylemlerini içermektedir. Bireylerin geçmişte yaşadıkları ve kişisel olan verileri hatırlama eylemidir.

Bireyin geçmişteki bakış açısı ile günümüz bakış açısındaki farklar, bireyin kendini kavrayışı, pişmanlıkları veya suçluluk duygularını içerdiğini belirtmektedir.

-Bilişsel Bellek: Connerton (2019)'un belleği ayırmış olduğu üç türden ikincisidir. Sözcüklerin anlamlarını, şarkıları, hikayeleri, matematik denklemini, mantıksal doğruları, geleceğe ilişkin olguları veya kentin planını hatırlama, anlamlandırma durumundaki eylemdir. Bu bellek türüne sahip olmak için geçmişte bireyin bu durumları, bilgileri öğrenmiş veya deneyimlemiş olması gerekmektedir. Ancak bireysel bellekten farklı olarak bunları öğrendiği, deneyimlediği zamanı, durumu, diğer bir deyişle bağlamı hatırlamak zorunda değildir. Bilişsel belleğin odağını kodlama kavramı oluşturmaktadır. Connerton (2019: 50)'a göre hatırlama, bir yeniden yapım (rekonstrüksiyon) değildir. Yapım (konstrüksiyon)dur. Bir nesneyi, kişiyi, durumu... diğerinden ayırıp bunu zihne çağırabilmek; kodlamadır ve bu durum yapım sürecidir.

-Alışkanlık Belleği: Connerton (2019)'un belleği ayırmış olduğu üç türden ikincisidir. Bu bellek türü, hatırlamanın farklı bir yorumu olan, alışkanlıkların şekillendiği, zihinsel eylem içeren türdür. Nasıl okunacağı, nasıl bisiklete binileceği gibi davranış bütünlerini içermektedir.

- Russell (2005) de belleği asıl bellek ve alışkanlık belleği olarak iki türde incelemektedir. Asıl bellek, Connerton'un bilişsel belleği ile paraleldir. Geçmişte yaşanan durumlarla ilgili imgelerin, geçmişte olanları gösterdiği inancına dayanmaktadır. Alışkanlık belleği ise zihinsel eylemlerde çağırılmadan gerçekleşen durumlardır.

- Bilgin (2013), geçmişte yaşanan bir olayın aktarımı sırasında, olayın aktarımında tarih ve toplumsal bellek açısından 3 farklı yaklaşım ile incelendiğini belirtmektedir.

- Resmi Bellek/Resmi Tarih: Toplumda hâkim gruplarca üretilmiş olan; yazılan tarihtir. Toplulukların belleklerinin inşasına hizmet vermektedir. Bu bellek tipinde geçmiş seçilmektedir ve veriler sosyalleşme ile öğrenilmektedir.

- Canlı Bellek: Olayları yaşayan bireylerin oluşturduğu, maruz kalınan bellek türüdür. Yaşanan olay, durum hakkında belirli düşüncelere, duygulara sahip bireylerin belleğidir. Canlı olmasının sebebi ise, zaman içerisinde değişime açık olması ve değişim dönüşümler geçiriyor olmasıdır. Bu bellek tipinde geçmişe maruz kalınmaktadır ve bireylerin veya çevresindeki kişilerin yaşantılarından edinilen bilgiler tarafından oluşmakta ve yayılmaktadır. Çoğu zaman resmi bellek ile birbirine çok yaklaşmakta ve benzer hale gelmektedir.

- Yazılan Tarih: Günümüz tarihçilerinin, olaylardan sıyrılarak ve bağımsız olarak yazdıkları; metodolojik inceleme ve araştırmalar sonucu oluşan yazılan tarihtir. Burada tarihçi, tüm belgeleri toplama, olayların izini sürme ve olayın panoramasını oluşturma çabası içerisindeydir.

• Assmann (2018) “Kültürel Bellek” isimli kitabında, kültürel bellek ifadesiyle, bireylerin belleğinin “dış boyutunu” kastetmektedir. “2.1.1. Bellek Kavramı” başlıklı bölümde de bahsedildiği gibi bellek disiplinlerarası bir kavram olup, yalnızca tıp bilimlerinin alt dallarında incelenen bir konu değildir. Toplumsal ve kültürel koşulların da etkisi altındadır. Bu bağlamda Assmann, belleği dört farklı türde incelemiş ve bunlardan yalnızca birisinin kültürel bellek olduğunu belirtmiştir.

- Mimetik Bellek: Mimetik kavramı, “mimesis” kavramından türetilmiştir; öykünme, taklit etme anlamına gelmektedir. Mimesis ilk olarak, Platon’un idealar ve nesnelere arasındaki ilişkisinde görülmektedir. Platon’a göre, idealar nesnelere ilk örneklerdir ve tanrısal us bu ilk örnekleri taklit ederek nesnelere meydana getirmektedir (Hançerlioğlu, 2016). Bu anlamda mimetik bellek de davranış alanındadır. Assmann (2018), davranışların taklit etme sonucu edinildiğini belirtmektedir. Buna örnek olarak da yemek tarifi kitapları, kullanım kılavuzları, inşa planları verilebilmektedir. Günlük yaşamın birçok alanında, davranışlar alışkanlık ve kurallara dayanarak gerçekleşmektedir. Zira davranış biçimleri asla tam olarak kodlanamamaktadır (Assmann, 2018). Bu anlamda Connerton’un alışkanlık belleği ile benzer özellikler taşıdığı düşünülebilmektedir.

- Nesnelere Belleği: Bireyler, bir silgiden bir kente kadar birçok nesne ile çevrilidir. Assmann (2018) nesnelere, bireyleri yansıttığını; başka bir deyişle geçmiş ve atalarını hatırlattığını belirtmektedir. Bu nesnelere aynı zamanda geçmişe de atıfta bulunmaktadır.

- İletişimsel Bellek: Bireylerin dil ve iletişim yeteneği, kendiliğinden oluşan bir dinamik değildir; aksine çevrelerindeki bireylerle iletişim halinde olmalarıyla, etkileşim ile oluşmaktadır. Assmann (2018) iletişimsel belleği açıklarken, Halbwachs ile paralel bir şekilde, belleğin yalnızca bireysel fizyoloji ve psikoloji ile açıklanamayacağını, bireyin çevresinin, toplumun da bireylerin bellekleri üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir.

- Kültürel Bellek: Assmann’a göre, mimetik, nesnelere ve iletişimsel bellek türlerinin üçüyle de az çok bütünlük içinde bulunan bellek türüdür. Mimetik bellekteki taklit edilen davranışların anlamı genişlediği, gelenek statüsünü kazandığı zaman; sınırları aşılmış demektir. Aynı zamanda sadece amaca yönelik olmayan, bir anlama da sahip olan anıtlar, mezarlar, tapınaklar gibi temsiliyetler de nesnelere belleğinin sınırlarını aşmaktadırlar. Aynı

şekilde iletişime din, siyaset gibi çeşitli anlamlar yüklenmesi ile iletişim belleğinin de sınırları aşılmış olacaktır. Ve bu bağlamda, kültürel bellek kavramının oluştuğu söylenilebilmektedir (Assmann, 2018).

Kültürel belleği, toplumsal bellekten ayırt etmek oldukça zordur. Toplumsal değerler ile anlamlı bir bütün oluşturabilen her durum, bilgi, kavram kültürel bellekte de yerini bulabilmektedir. Çolpan (2017) bu bilgiler ışığında, kültürel bellekte yer edinmiş olan bilgilerin toplum veya gruplar tarafından da ortak olarak kabul edildiği sonucuna ulaşmaktadır.

Toplumlardaki iletişimin yayılmış ve dağılmış olması sonucu olarak bir bellek gerekliliği gündeme gelmektedir. İletişim sisteminde yer alan ileti ve bilgilerin korunabileceği, aynı zamanda bunların depolanabileceği (kodlama), kaydedilerek yeniden devreye sokulabileceği (geri getirme) bir sistem geliştirilmek zorunda olan araştırmacılar; bu ihtiyaçlar için işaretleme sistemleri ve yazı gibi kayıt sistemleri gerektiğini belirtmişlerdir. Ekonomi, politik iktidar ve kimliği destekleyen efsanelerde bu sistemler görülebilmektedir (Assmann, 2018: 29). “1.5.1.2. Belleğin Yapısı ve Sınıflandırması” başlığında da belirtildiği gibi belleğin biyolojik yapısı ve işleyişine paralel bir sistem öngören araştırmacılar, toplumsal anlamda da bu eylemlerin varlığını belirtmektedirler.

Assmann (2018) hatırlama eyleminin bir kültür ve kültürel bir eylem olduğunu belirtmektedir (Çolpan, 2017). Bu anlamda, hatırlama kültürü⁴ ve kültürel bellek kavramları ile ifade edilmek istenenlerin birçoğunu “gelenek ve görenekler” ile ifade etmek mümkün görülmektedir. Ancak gelenek ve görenekler, bellekten farklı olarak; kabullenme, unutma ve yok sayma eylemlerini içermemektedir. Bu bağlamda, geniş hatlarıyla hem hatırlamayı hem de unutmayı içeren bir kavram olarak “kültürel bellek” kavramı ortaya çıkmaktadır. İnsanın hatırlaması duyuşsal bir eylemdir; kültürel biçimlendirme ve unutma/yok sayma gibi eylemler ile bilinçli bir ilişki kurmaktadır. Bu durum kültürel belleğin geleneğin çerçevesinden öteye geçmesine yardımcı olmaktadır. Kültürel bellek; gelenek ve iletişimden beslenmektedir. Ancak onlar tarafından belirlenmemektedir (Assmann, 2018).

İletişimsel bellek ile kültürel bellek birlikte incelenerek ayrımları daha net bir şekilde gösterilebilir. Grupların ya da bireylerin kendi kökenleri hakkındaki anlattıkları, aynı sürecin farklı durumlardaki çeşitli dışavurumlarıdır. Yakın geçmiş ile ilgili bilgi kaynakları ve bilgiler daha çokken; geçmişe doğru gidildiği zaman kaynak ve bilginin azaldığı, anlatılar

⁴ Hatırlama kültürü; bir gruba dayanan, sosyal sorumluluğun devamını amaçlayan; “topluluk ruhu veren bellek” ile ilgili kavramdır (Assmann, 2018).

arasında kopukluklar ve emin olamama durumları gözlemlenebilmektedir. Vansina (1985) hatırlama sırasında yaşanan kopukluklara veya boşluklara “kayan boşluk (the floating gap)” adını vermektedir. Tarihi bilinç kavramı; köken ve yakın geçmiş düzeylerinden oluşmaktadır. Kayan boşluk da bu iki düzey arasındaki boşluk olarak nitelendirilmektedir. Geçmişe ilişkin bu iki düzey, birbirinden temel noktalarda ayrılan iki bellek türüne işaret etmektedir: iletişimsel bellek ve kültürel bellek. İletişimsel bellek; yakın geçmişle ilgili anıları kapsamaktadır. Bireylerin, çağdaşı olan bireyler ile paylaştığı anılardır. Bu bellek tipi taşıyıcıları ile sınırlı olduğundan, birey öldüğü zaman, başka bir bireyin belleğinde yer etmeye devam etmektedir. Bahsedilen bellek türü sözlü tarih araştırmasının konusunu oluşturmaktadır (Assmann, 2018). İletişimsel bellekte katılım belirsizdir. Zira bazıları daha fazla bazıları ise daha az bilgiye sahiptir. Bu bellek türünde herkes aynı ölçüde uzmandır. Çalışmanın ikinci yöntemini oluşturan sözlü tarih çalışması, yazılı belgelere dayanmayan, sadece tanıklar ile görüşmelerde açığa çıkan anılara ve bu anıların analizine dayanan bir tarih dalıdır (Assmann, 2018). Bu bağlamda, “2. Yapılan Çalışmalar”ın üçüncü bölümünde verilecek olan sözlü tarih çalışması verileri “iletişimsel bellek” kavramı özelliklerini taşımaktadır. Bu bağlamda, aynı başlığın ilk bölümünde verilecek olan tarihsel veriler ile ikinci kısımda yer alan sözlü tarih birbirini destekleyici nitelikte olarak değerlendirilmektedir.

Kültürel bellek ise iletişimsel bellekten farklı olarak, “kurumsallaşmış” bellek türüdür. Daha uzak bir geçmişe yöneliktir ve geçmişteki belirli bazı sembollere, figürlere ve efsanelere yoğunlaşmaktadır. Gerçekten ziyade, hatırlanan tarih önemlidir. Bu durum gerçek olmadığı anlamına gelmemektedir. Kültürel bellek, sürekliliği sağlanmış, düzenleyici ve şekil verici bir güç olarak gerçeklik kazanmaktadır. Kültürel belleğe katılım belirgindir; anlatıcıların görevi grupların veya toplumların belleğini korumaktır (Assmann, 2018).

Kültürel bellek ile iletişimsel belleğin tam anlamıyla birbirinden ayrıldığı toplumlar olabilmektedir. Bu toplumlarda çift kültürlülükten söz etmek yanlış olmayacaktır. Ancak bu durumun görüleceği yönünde bir durum yoktur. Aksine ilgilendikleri konular, ilgilenme biçimleri gibi belirli konularda ayrılmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. İletişimsel bellek ve kültürel bellek özellikleri tablosu (Assmann, 2018).

	İletişimsel Bellek	Kültürel Bellek
İçerik	Bireysel biyografiler çerçevesinde tarihsel deneyimler	Efsanevi köken tarihi, ulaşılmaz geçmişte yaşananlar
Biçim	Gayri resmi, az biçimlendirilmiş, doğal, iletişimsel alışveriş içinde gelişen, gündelik	Planlanmış, çok iyi biçimlendirilmiş, törensel iletişim, bayram
Araçlar	Organik belleklerdeki canlı anılar, deneyler, aktarılanların anlatımı	Kesin nesneleştirme, söz, görüntü ve dans yoluyla geleneksel sembolik kodlama, sahneleme
Zaman yapısı	80-100 yıl, şimdiki zamanla bağlantılı 3-4 kuşaklık zaman ufku	Kesin geçmiş, efsanevi bir geçmiş zaman
Taşıyıcılar	Belirsiz, bir hatırlama grubunun canlı tanıkları	Uzmanlaşmış, gelenek taşıyıcıları

• Belleği 4 farklı türe ayırıp inceleyen Assmann (2018), belleğin hatırlama figürlerini de üç başlıkta incelemektedir. Birincisi zaman ve mekâna bağlıdır. Gruplar veya toplumlar, kendi kimliklerini sağlamlaştırmak ve yok olmaktan korumak için, kimliklerinin sembolleri olan mekanları kullanmaktadırlar. İkinci figür gruba bağlıdır. Toplumsal belleğin yalnızca kendine özgü, ortak noktaları olan, sürekliliği olan grup veya topluma bağlı olması ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Üçüncü ve son hatırlama figürü ise tarihin yeniden kurulmasıdır. Bellek durağan bir yapıda değildir ve sürekli yeniden yapıma tabidir. Şimdiki zamanın değişken durumları çerçevesinde tarih, sürekli olarak yeniden örgütlenmektedir.

Bahsedilen tüm bellek türlerinin öznelere olan bireyler ve toplumlar, mekanlar olmadan var olamamaktadırlar. Bu durum gibi hatırlama eylemleri ve öznelere bellekleri de mekanlar olmadan var olamamaktadır. Bu anlamda bireyler ve toplumların belleklerinin mekanlar ile sıkı bir etkileşimde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bilgilerin yanında, çalışmada bir mekânın (Hacıkasım Bölgesi'nin) bellek üzerinden okuması yapılacağı için de mekânın bellek ile ilişkisi oldukça önemlidir. Bu bağlamda "2.1.2. Bellek ve Mekân İlişkisi" başlığında belleğin mekânı nasıl kullandığı, mekânın belleklerde nasıl var olduğu ve mekânın belleği nasıl kullandığı bilgileri açıklanacaktır.

2.1.2. Bellek ve Mekân İlişkisi

“Bütün hafıza mekanları dipsiz derinlikteki nesnelerdir.”

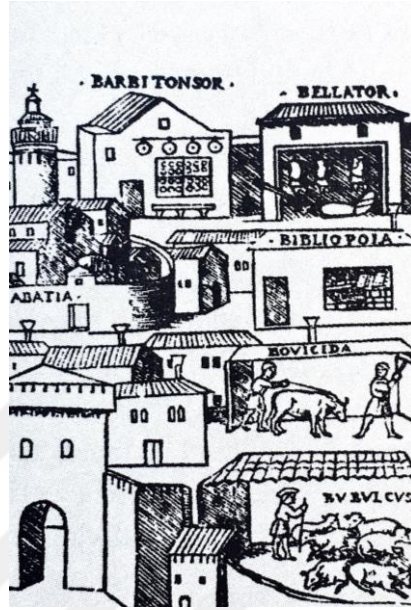
Pierre Nora

İnsan hafızası geçmişte, en büyük bilgi taşıyıcısı olarak bilinmekteydi. Yunan kültüründe insanlar her ne kadar yapay bellek ürünlerini (kâğıt gibi) kullansalar dahi, bir konuşma sırasında söyleyecekleri şeyleri, belleklerinde tutmak zorundaydılar (Draaisma, 2014). Bu anlamda, iyi bir bellek için; bellek sürekli canlı tutulmalı, güncellenmeli, üzerine eklemeler yapılmalı ve zaman zaman sınıflandırmalar yapılmalıydı. Günümüzde belirli kaynaklara ulaşmak için kullandığımız çeşitli prosedürlerin olması gibi, Yunanlıların da belleklerini tam verimle kullanmak için belirli stratejilere ihtiyaçları vardı. Bu ihtiyaçlara, “hatırlatıcılar” denilmektedir. Tamamıyla pratik işlevlere hizmet veren hatırlatıcılar, zaman içerisinde hafıza sanatına “ars memoriae”ye dönüşmüştür (Yates, 1984).

Hafıza sanatının keşfi Keoslu Simonides’e mal edilmektedir. De oratore isimli kitabında Simonides’in hatırlaması ile ilgili bir anıya değinen Cicero Simonides’in şu şekilde bir sonuç çıkardığından bahsedilmektedir (Yates, 1984): “Bu yeteneği (hafızanın yeteneğini) geliştirmek isteyen kişiler, zihinlerinde hatırlamak istedikleri şeylerin imgelerini oluşturup bunlar için bir yer belirlemeli, sonra da o yerlere bu imgeleri yerleştirmelidir. Bu yerleştirme işlemi, bu yerlerin düzeni o şeylerin düzeninin korunmasını sağlayacak, şeylerin imgeleri şeylerin kendisine işaret edecek şekilde yapılmalıdır ki bu yerler bir balmumu tablet, imgeler de tabletin üzerine yazılı harfler gibi kullanılabilirsin.” Bu bağlamda hatırlama ilmi; bellekte tutulmak istenilen imgelerle doldurulabilen, erişilebilir bir düzeni olan hayali bir mekâna dönüştürülebilir bir yöntemle dayanmaktadır. Bu yöntemi kullanan bireyler, zihinlerinde bir bina, ev, kale, saray gibi bir hayali mekân tasarlayıp, daha sonra içinde dolaşmaya çıkmaktadırlar. Dolaşım sırasında ise imgeleri belirli konumlara yerleştirerek, daha sonra yapılan gezme eylemindeki hatırlama işlemini kolaylaştırmaktadırlar.

Bahsedilen bu ilim hakkında yapılan çalışmalarda zihindeki mekanların, bilinen gerçekte var olan mekanlar olması önerilmektedir. Zira bilinen mekanlar zihni/belleği daha az yormaktadır. Bu şekilde hatırlama ilmi yaşanan dönemlerde “mimarın aynası” olarak nitelendirilebilmektedir. İmgeler ise o dönemde yaşanan çevreden alındıkları için, hafıza sistemleri o dönemle ilgili çokça bilgiyi verebilmektedir. Bu duruma ek olarak Draaisma (2014); “Bazı hafıza sistemlerinde, uzun zaman önce yok olmuş olan, ancak onlar sayesinde

haberdar olduğumuz nesnelere bulunur.” demektedir. Vandalların Roma’yı ele geçirmesi ile klasik hatırlama ilmi son bulmuştur. Bu zamandan sonra “bellek sarayları” olarak adlandırılan bu ilmin mekânsal parçasının yerini katedraller, kiliseler almıştır; bellek dinin aracı olmaya başlamıştır (Şekil 6) (Draaisma, 2014).

Şekil 6. J. Romberch’in hatırlama ilmiyle ilgili “Gongestorium Artificiose Memorie” isimli 1533 tarihli kitabında yer alan; Hristiyan aleminin hatırlama ilmini kullanarak, klasik hafıza saraylarının yerini alan dini yapıların gösterildiği bir mekân görseli (Draaisma, 2014: 69).

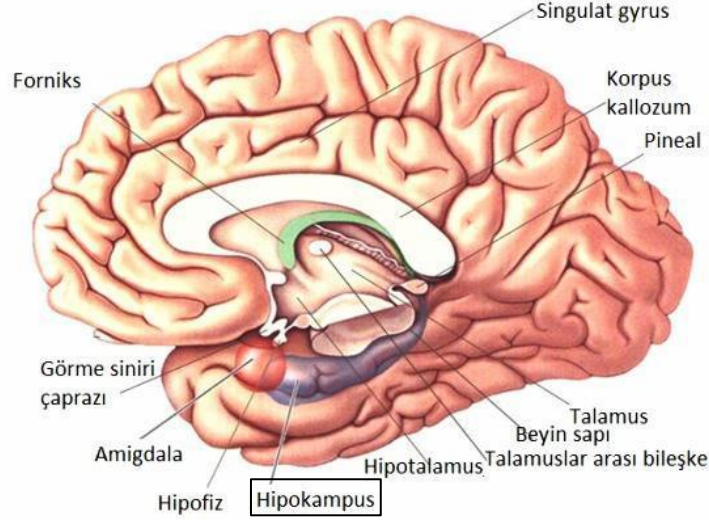
Bahsedilen bellek sarayları gibi belleklerde mekân üretme ve hatırlamayı, kurguladıkları mekanlar üzerinden gerçekleştirmenin tarihi oldukça eskidir. Hatırlama eyleminin gerçekleşmesinde mekânın kullanımını daha sonra başka düşünürler de (Fludd’un bellek tiyatrosu gibi) kullanmış, hatırlama eylemi gerçekleştirmede mekân sıkça kullanılmıştır.

Bellek sistemlerimize depolanmış olan bilgilerin büyük bir kısmı, doğası gereği mekânsaldır. Hatırlama eyleminin ve imgelerin belleklerde canlandırılmasının, mekân ve bellek arasındaki ilişki ile alakalı olduğu bir gerçektir. Zira bellek, hatırlama eylemi gerçekleştirilirken mekândan ayrı düşünülemez (Groh, 2017). Özaloğlu (2017) da bu duruma paralel olarak, bedeninin yerinin mekân olduğunu, mekânın beden olmadan da hacim olarak var olabileceğini, ancak bedeninin mekân olmadan var olamayacağını belirtmektedir.

Bellek, mekân algısının oluşturulması sürecinde önemli bir parçadır. Aynı zamanda mekân da belleğin oluşumunda, depolanmasında ve geri çağrılmasında önemli bir parçadır.

New York'ta çalışmalar yapan Robert Muller ve John Kumbie (1987) gerçekleştirdikleri deney ile görsel işaretlerin; belleklerdeki konumları, mekanları etkilediğini gözlemlemişlerdir. Araştırmacılar, bu görsel işaretlerin ortadan kaldırılmış olmasının ise, belleklerdeki konumların, mekanların veya işaretlerin etkilerini yok etmediğini fark etmişlerdir (Groh, 2017). Bu bilgilerden yola çıkarak, işaretlerin veya mekanların yok olmasının kişilerin yalnızca o konumun adını tekrar ettikleri zaman bile o mekânın kokusunu, rengini vb. özelliklerini hatırlama ve bu etkilere göre bir davranış sergilemelerini değiştirmedikleri anlaşılabilmektedir. Bir mekânın yok olması, o mekânın kişilerde yaratmış olduğu belleği yok etmediği, var olmaya devam ettiği bir gerçektir ve bu durum çalışma açısından önemli görülmektedir.

Beyin korteksinin alt kısmında yer alan hipokampusün (Şekil 7), beynin mekân ile bellek arasındaki ilişkisinde önemli bir rolü vardır. İki temel niteliğe sahip olan hipokampusün özellikleri; mekânsal konum hassasiyeti ve anıların oluşması özellikleridir. Bu iki olgunun beraber bulunuyor olmasını Groh (2017), mekân ve belleğin birbirleriyle ilişki içerisinde bulunmasına bağlamaktadır. Mekânsal olmayan anılar bile hatırlanacağı zaman, mekânsal lokasyonlarına göre sıralanmaktadır. Groh bu durum için; “Mekânsal lokasyon beynin dosyalama sistemi olabilir – ilgili anıların bir araya toplandığı ve ihtiyaç halinde erişilebildiği bir sistem.” şeklinde belirtmektedir. Ayrıca mekânsal konum, geçmişin hatırlanmasında ve canlandırma yapmasında yardım edebilir (Groh, 2017). Örneğin bir kasabı hatırlamak, yolda yürümekte olan birini hatırlamaktan daha kolay ve olağandır. Çünkü bir mekanla etkileşim içerisinde hatırlama eylemi gerçekleşmektedir.

Şekil 7. Beyin korteksinde hipokampus (Tarlacı, 2009).

Çalışma kapsamında da bahsedildiği gibi; bireylerin ve toplumların geçmişte yaşadıkları olayları, durumları veya öğrendikleri bilgileri gelecekte kullanmalarını sağlayan bellek, mekanla doğrudan ilişkilidir. Mekânsal bellek olarak adlandırılabilen olan “bellek ve mekân ilişkisi”, bireylerin ve toplumların mekân ile etkileşimlerinin belleklerde saklanması ile gerçekleşmektedir. Mekanlarda deneyimlenen durumlar veya olaylar aracılığıyla zihinde oluşan mekânsal bellek, mekanla kurulan duyuşsal, anlamsal ve duygusal etkileşim sonucunda oluşmaktadır. Uzun süreli bellekte gerçekleşecek olan, bilgilerin bellekten geri çağırılması sırasında, çağırılan imgeler ilk olarak mekanlar ile zihinde görselleşmektedir (Çolpan, 2017).

Mekânın barındırdığı tarihsel özelliklere ait izler, bireylerin zihinlerinde kültürel, tarihsel, toplumsal vb. değerlerle birleşerek mekânsal belleği oluşturmaktadır (Çolpan, 2017). Aynı şekilde bir mimari eser inşa edileceği zaman da mimarın, bireylerin veya toplumun zihnindeki kültürel, tarihsel, toplumsal vb. değerler birleşerek mekâna yansır ve bu durumda da mekânsal bellek oluşmaktadır. Örneğin; Anıtkabir’in tasarım sürecinde yer alan aslanlı yoldan, yapının kendisine gelinceye kadar her ayrıntı kültürel, tarihsel, toplumsal vb. birçok detay düşünülerek tasarlanmıştır. Bu durum da mekânsal belleği oluşturmaktadır. Bu bağlamda, mekânın belleği ve belleğin mekânı etkilediği gerçeği net bir şekilde görülebilmektedir.

Mimarlık çalışmaları, belleğin kullanımı ile bağlantılıdır. Mimari, tıpkı sanat dalları veya doğa gibi düşüncelerle, fikirlerle ve bireylerin kendi sezgi güçleri ile

zenginleşebilmektedir. Bu görüşte olan düşünür John Ruskin, mimari ürünlerin zamanla ve bellekle ilişkili olduğunu şu sözlerle belirtmektedir (Birch, 2016): “Gerçekte bir binanın asıl ihtişamı ne taşında ne de altındadır. Asıl ihtişamı binanın çağındadır. Uzun zamandır gelip geçen insanlık dalgalarıyla yıkanmakta olan duvarlarında hissettiğimiz bu derin sessizlik duygusunda, katı seyrinde, gizemli yakınlığında, hatta beğenisinde ya da kınamasındadır.” Ruskin bu bilgilere ek olarak; binaların restore edilmesini dahi, belleğin silinmesi olarak gördüğünü belirtmektedir. Anıtların bakımlarının düzgün yapılması durumunda restore etmeye gerek kalmayacağını savunmaktadır (Ruskin, 2016): “Eski bir binaya endişeli bir itina ile bakın. Elinizden geldiğince, bakımsızlıktan yıkılmasına neden olabilecek her etkiden ne pahasına olursa olsun koruyun. Taşlarını bir tacın mücevherleri gibi tek tek sayın. ... Zayıfladığı yerlerden demirlerle bağlayın. Çöken yerlere kalaslar yerleştirerek onu ayakta tutun. Desteğin göze hoş görünmüyor oluşunu umursamayın. Ve bunu yumuşakça, saygıyla ve sürekli olarak yapın. Böylelikle bir nesilden birçok kişi yine onun gölgesi altında doğup ölebilir. Nihayet onun da uğursuz günü gelmek zorunda. Ancak bunu ilan ederek ve açıkça yapın ve onurunu kırarak yalandan yerine geçenlerin, onu hafızanın cenaze bürolarından mahrum bırakmasına izin vermeyin.”

Bellek mekânlarından biri olan mimari eserlerden müzeler veya anıtlar, simgesel düzenin temsil alanlarından biri olarak hem geçmişi ve kültürü korumakta hem de geleceğin inşasını etkileyen mekanlar olarak var olmaktadır (Susam, 2015). Başka bir deyişle, hem geçmişteki bireylerin ve toplumların yaşam biçimlerini, uygulamalarını, mekanlarını, kültürünü günümüze aktarmakta hem de günümüzdeki bireyleri ve toplumları etki altına almakta ve onları şekillendirmektedir. Huyssen (1999) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Müze modernleşmenin tahribatına uğramış şeyleri toplayan, yok olmaktan kurtaran ve muhafaza eden paradigmatik kurum olarak ortaya çıkmıştır. Ancak müze bunu yaparken kaçınılmaz olarak geçmişi şimdinin söylemleri ışığında ve günümüzün ilgi alanları çerçevesinde kuracaktır.”

Pierre Nora, insan bedeninin dışındaki bellek taşıyıcılarını açıklamak için “bellek mekanları” kavramını kullanmaktadır (Çolpan, 2017). Nora (2006), belleğin mekanlar içerisinde ortaya çıktığını ve insanların iradelerine göre veya yüzyıllara bağlı olarak en etkileyici simgelerin de yine mekanlarda görüldüğünü belirtmektedir. Bunlara örnek olarak ise sadece yapıları çevreyi değil, mekanlardaki bazı eylemleri de göstermektedir; “...bayramlar, amblemler, anıtlar ve anma törenleri, ayrıca övgü söylevleri, sözcükler ve müzeler.” Ayrıca Nora (2006: 12) “...hafıza mekanları anımsadığımız şeyler değil, fakat

hafızanın mayalandığı yerlerdir, geleneğin bizzat kendisi değil onun laboratuvarıdır...” şeklinde bellek mekanlarını anlatarak, belleğin aslında anımsanan şeyden çok daha ileri, onun kişiler ve toplumlar tarafından işlenerek oluştuğunu belirtmektedir.

Her tarihi eser, olay veya durumun bizzat tarih anlatımları, bir tür bellek mekanıdır (Nora, 2006). Zira üzerinden zaman geçmiş olayların anlatımları sırasında, bu olayın etkilediği her toplum kendince bir tarih yazımı gerçekleştirecek ve kendi belleklerini, bellek mekanlarını oluşturacaklardır.

Bireylerin ve toplumların buluşma yerleri olan bellek mekanlarının birçok boyutu vardır. Bu boyutlardan çalışma kapsamında en önemlisi tarih ve tarihyazımıdır. Tarih; mekanların araçlarını, üretilişini, işleyişini konu almaktadır. Bir diğer boyut etnografik boyuttur; geleneği uygulamak ve hafıza coğrafyasının haritasını çizmeyi konu almaktadır. Psikolojik boyut, bireysel anlamı olan kavramların sosyal alana taşınmasını konu alınmıştır. Diğer bir boyut siyasi boyuttur; gerçekliği değiştirmeye yönelik kuvvetler bütünü olarak ifade edilmektedir. Son olarak edebiyat boyutu vardır ki bu da tarihçinin çalıştıklarını gösterme biçimini konu alır (Nora, 2006). Nora (2006: 10) bu bağlam içerisinde belleği; “Gerçekten de hafıza içerikten çok bir çerçevedir; her zaman elde bulunan bir koz, bir stratejiler bütünü, varlığından çok kullanılma biçimiyle değer taşıyan bir olgudur.” şeklinde ifade etmektedir.

Nora (2006: 23)’ya göre bellek mekanları, kalıntılardır. Bellek mekanları, iki önemli özelliğe sahiptir: Basit, karışık, doğal ve duyarlı deneyimlere doğrudan açıktırlar; soyut bir oluşuma sahiptirler. Bunlara ek olarak “maddi, sembolik, işlevsel” kavramlarını da içermektedir. Ancak her bir bellek mekânı bu kavramlara farklı düzeylerde sahip olabilmektedir. Arşiv deposu, okul kitabı, vasiyetname, dernek gibi işlevsel mekanlar bile bu şekilde kavramlarla farklı anlamlar yüklenerek bellek mekânı olabilirler. Bellek mekanları, bellekte kalma amacı gütmüyor olsalar dahi tarih mekanlarıdır (Nora, 2006).

“Bir hafıza mekanının esas varlık sebebi, zamanı durdurmak, unutmaya işini engellemek, nesnelerin durumunu tespit etmek, ölümü ölümsüzleştirmek, somut olmayanı – altın, paranın tek hafızasıdır – göstergelerin en azı içinde anlamın en çoğunu kapsayacak şekilde somutlaştırmaktan ibaret olduğu doğrusu, ki zaten bunlara duyulan tutkunun nedeni de budur, hafıza mekanları, anlamlarının sürekli depreşmesi ve dallarının önceden kestirilemez biçimde uzamasıyla sürekli dönüşüme açık olarak yaşarlar.” (Nora, 2006: 32) Bu bağlamda Nora’nın yalnızca somut mimari mekanları içermeyen bellek mekanlarının amaçları; devam etmekte olan zamanın içinde “şey”lerin yok olmasını engellemek, ölümsüzleştirmektir.

Ancak bu durum toplumlar ve dolayısı ile bireyler tarafından, zamana bağılı olarak gerçekleştirildiği için sürekli bir değişim ve dönüşüme tabidir.

Özellikle kuşaklar arası aktarım yapmak, bireyler/toplumlar arası etkileşimlerde bulunmak ve hatırlamada yardımcı bir eleman olarak kullanmak için aracı olan mekanlar; bellek için önemli unsurlardan biridir. Bu bağlamda, bellek türlerinden bireysel ve toplumsal bellek türleri ile direkt etkileşim içerisinde olan mekân ve bellek ilişkisi; genel hatları ile Groh'un da belirttiği gibi hatırlama eylemine yardımcı olan bir unsur olmasından dolayı, bellek ile doğrudan bir ilişki içerisinde. Çalışma kapsamında, "2. Yapılan Çalışmalar" başlığı altında, Hacıkasım Bölgesi'nin isim değişimi konusunun anlatılacak olmasından dolayı; yer adlarındaki değişim de önemli olarak görülmüştür. Bu bağlamda mekânın bir alt bileşeni olan yer adları, "2.1.2.1. Bellek ve Yer Adları İlişkisi" başlığı altında incelenmiştir.

2.1.2.1. Bellek ve Yer Adları İlişkisi

"İsimsiz bir yer kimliksizdir."

Harderin⁵

İnsanoğlu, var olduğu andan itibaren adlandırma eylemine ihtiyaç duymaktadır. Yaşadıkları veya deneyimledikleri ortamlardaki çeşitli objeleri veya mekanları adlandırma girişiminde bulunan bireyler; mekanlara isimler vererek, mekanları veya başka deyişle konumları "yer"e dönüştürmektedirler (Turan, Yalçın Ercoşkun, 2017).

Yerlerin adlandırılması, geçmiş ile günümüz arasındaki önemli bir araçtır. Azaryahu (1997)'ya göre yer adları, tarihi ve coğrafyayı birleştirmekte ve geçmişi anımsayarak bireylerin ortak bir noktada birleşmelerine olanak sağlamaktadır. Özellikle iletişim alanında kullanılan yer adları, sosyal gerçekliğin kurgulanmasında, yapılandırılmasında ve algılanmasında önemli bir role sahiptirler (Alderman, 2003).

Assmann (2018)'ın hatırlama figürlerinde yer alan "zaman ve mekâna bağlılık, gruba bağlılık ve tarihin yeniden kurulması" unsurlarında da görüldüğü gibi toplumlar kendi tarihleri ve kimlikleri için mekanları aracı olarak kullanırlarken, aynı zamanda mekanlar da bireyleri ve toplulukları etkilemek için kullanılmaktadır. Nora (2006)'da bu düşünceye paralel şekilde, belleğin mekanların içinde ortaya çıktığını ve en etkileyici simgelerin yine

⁵ (Gülbetekin, 2017)

mekanlarda görüldüğünü belirtmektedir. Mekânın bellekle olan döngüsel ilişkisi sonucu hem bellek mekânı etkilemekte hem de mekân belleği etkilemektedir. Bu konu çalışmanın “2.1.2. Bellek ve Mekân İlişkisi” başlığında incelenmiştir. Bu bağlamda, kentin mekânsal örgütlenmesinin yanında kent mekanlarının adlandırılması da bir semboldür ve bu durumun aktarımı toplumsal bellek oluşturulmasına yardım ettiği söylenilebilmektedir (Özkan, Yoloğlu, 2005).

Lefebvre, ideolojilerin kalıcılığı amaçlaması durumunda; bu amacın kendi hakimiyetlerindeki bölgelerin sınırlarını belirlemesi ve sürekliliğini istediği toplumsal düzenin mekanını üretmesi ile mümkün olduğunu belirtmektedir. Üretilen mekân, süreklilik için gerekli ortamı sağlayacağı gibi aynı zamanda da ideolojinin hatırlanmasını sağlayacaktır. Zira toplumların hatırlama ve unutma eylemleri olmadan ideolojilerin süreklilik sağlaması mümkün değildir (Özkan ve Yoloğlu, 2005). Toplumun birliği ile devlete olan bağlılığın sağlanması ve korunması; devletin ideolojik zemininin oluşturulması ve devamlılığının sağlanması ile yürütülebilmektedir. Bu noktada bu durumun yürütülebilmesi amacıyla, toplumsal hafızanın geçmişine ve geleceğine hizmet veren devlet aygıtları kullanılmaktadır. Bu aygıtları Louis Althusser, devletin ideolojik aygıtları şeklinde belirtmektedir. Althusser bu aygıtların; edebiyat ve güzel sanatları kapsayan kültürel aygıtlar, medyayı kullanan iletişim aygıtları, eğitim kurumlarında kullanılan eğitsel aygıtlar ve dini aktarımlarda kullanılan dinsel aygıtlar olarak ayırdığını belirtmektedir (Vergin, 2008). Bu aygıtlara devletin kendi eliyle yaptığı kamusal yapılar ve kamusal yapıların veya mekanların isimleri de eklenebilmektedir. Zira bu aygıtlar aracılığı ile devletin resmî ideolojik görüşleri, topluma hatırlatılmakta ve bu görüşler güçlendirilebilmektedir (Çoban, 2013).

Yer isimleri, devletin kurduğu sosyal ve politik kimliği korumak amacıyla ortaya çıkmaktadır; hâkim olan düzenin sağlanması ve daha sonra ise yeniden üretim ve meydan okuyarak başka bir düzene dönüştürülmesinde kullanılmaktadır (Alderman, 2000). Sembolik bir önemi olsun ya da olmasın, yerin ve yer adının kullanımı toplumsal bellekte bir etkiye sebep olmaktadır. Bu bağlamda, mekan isimlendirme uygulamaların, siyasi ve ideolojik amaçlara hizmet ediyor olmasından dolayı mekânsal veya belleksel bir ideolojik aygıt olarak kabul edilebilmektedir (Çoban, 2000).

Bu duruma örnek olarak Pinchevski ve Torgovnik (2002) bu durumun üç parçalı bir eylem olduğunu belirtmektedir.

1. Adlandırılan yerin yeni adı, hâkim ideolojinin kendi zaferinin simgeleştirilmesi;

2.Adlandırma eylemi, adlandıran kurum veya kişilerin sembolik şiddet aracı olması;

3.İdeolojik görüşlerin halka aktarılması ve toplumsal bellekte yer edinmesi eylemlerinden oluşmaktadır (Çoban, 2000). Çalışma kapsamında önemli olan nokta da bu yer adının konması eyleminin toplumsal bellek üzerinde etkili olması durumudur.

Mekanların fiziksel özelliklerinin yanı sıra sosyal özellikleri anlamında da var olmasını sağlayan; bireyler ile mekân arasındaki ilişkiyi şekillendirmekte olan yer adları, bellek ve mekân bakımından önemlidir. Yer adları; özellikle gündelik hayatta çok sık kullanılmasından dolayı sık sık tekrarlanmaktadır ve bu anlamda belleğin önemli bir parçası olmaktadır. Bellek ve yer adları ilişkisine bakıldığında, mekânın özelliklerinden biri veya diğer bir ifade ile mekânın varlığının belleklerdeki ilk çağrışımı olan yer adları; hem dönemin toplumsal belleğinden etkilenecek oluşturulmuş olması açısından hem de oluşturulmuş olduğu haliyle bireylerin veya toplumların belleklerinde bir etki oluşturması açısından önemli bir mekânsal durumdur.

Bir yer adının değişmesi ya da ortadan kaldırılması durumu da bireysel ve toplumsal bellek için önemli bir durumdur. Zira bu durum, o yere dair olan belleğe bir müdahalede bulunacaktır ve söz konusu yere dair hafızanın silikleşmesine ya da kaybolmasına sebep olacaktır (Gülbetekin, 2016). Ancak mekanlar, yer adının değişmesi durumundan sonra bile eski ismiyle anılabilmektedir. Bu durum, bir çeşit belleklerde var etme biçimidir. Ancak bir süre sonra belleğin silikleşmesi ya da kaybolması gibi; sınırlar, mekanlar ve anılar da silikleşmeye ve kaybolmaya başlamaktadır. Bu durumun sebebi ise gerçek bilginin artık olmayışı ve artan nüfus ile beraber bireylerin belleklerde kalan bu verilerin var edilememeye başlaması gösterilebilmektedir. Yer adı değişikliklerinin meydana getirdiği sıkıntılar ise şu şekilde özetlenebilmektedir (Gülbetekin, 2016):

- Yer adları, bireyler ve mekanlar arasındaki etkileşimin izleri ile çevrilidir. Değiştirilmeleri ile, bireylerin anlam dünyalarına, değerlerine ve aidiyet duygularına müdahale edilmiş olmaktadır.

- Yer adları, bellek ile etkileşim içerisindedir. Değiştirilmesi ile, toplumsal ve kültürel belleğe müdahale edilmiş olmaktadır.

- Yer adları; tarihi, kültürel, siyasi, coğrafi veya mimari araştırmalarda kullanılmakta olan önemli bir işarettir. Değişmesi veya yok olması önemli bir boşluk oluşturabilmektedir. Eski haritalar üzerinde artık tanımlanamayan mekanların oluşması ve tespitlerin güçleşmesine sebep olmaktadır.

- Yer adları, resmi makamlar ile toplum arasındaki ortak noktalardan biri olmalıyken, değiştirilmesi arada bir kopukluk oluşturmaya ve iki farklı bellek ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

- Yer adları, mekanları tanımlayan kültürel bellekleri oluşturan bir etmendir. Değişmesi ile, kültürel zenginlik ortadan kalkmakta ve tekdüzeliğe sebep olmaktadır.

Sonuç olarak, kendi dinamikleri ile oluşmuş olan yer adları, toplumda o yere yüklenen anlamlar, anılar ile sürekliliğini koruduğu için bu yerlerin isimlerinin değişmesi durumunda bireylerin, grupların ve toplumların bu durumu benimsemesi zaman alabilmektedir (Turan, Yalçın Ercoşkun, 2017). Çalışma kapsamında da Hacıkasım Bölgesi olarak belirlenen mahalle, semt veya bölgenin ismi ne kadar değişmiş olsa da Trabzon'u deneyimlemiş, bu bölgeyi bilen bireyler tarafından "Hacıkasım" ismi hala daha var edilmeye devam etmektedir. Bu bağlamda anlatılan bilgiler ışığında, "2. Yapılan Çalışmalar" başlıklı bölümde Hacıkasım Bölgesi'nin tarihçesi anlatılacaktır. Daha sonra ise belleklerde Hacıkasım Bölgesi'nin neresi ve nasıl olduğu, bir değişime uğrayıp uğramadığı, nasıl hatırlandığı gibi konularda sorular bulunan sözlü tarih çalışması aktarılacaktır.

2.2. Çalışma Alanı: Trabzon Kenti "Hacıkasım Bölgesi"

Trabzon kentinin, tarihi 16. yüzyıla dayanan Hacı Kasım Mahallesi, Trabzon'un kale dışındaki ilk Müslüman mahallelerinden birisidir. Ancak 21. yüzyıla gelindiğinde Hacıkasım isimli mahalle sadece belleklerden okunabilmektedir. Zira, resmi kayıtlarda "Hacıkasım" isimli bir mahalle bulunmamaktadır. Belleklerden okunan Hacıkasım Bölgesi ise 16. yüzyıldaki Hacı Kasım Mahallesi'nin bulunduğu konumdan farklı bir konumu işaret etmektedir. 16. yüzyılda günümüz Çarşı Mahallesi'ni işaret eden Hacı Kasım Mahallesi; 21. yüzyıla gelindiğinde Çarşı Mahallesi'nin güneyinde bulunan Cumhuriyet Mahallesi'ni işaret etmektedir. Çalışma alanının seçiminde önemli görülen bu durumlar, mahallenin tarihi üzerinden yapılan okumalar ve çalışma kapsamında belirlenen kişiler ile yapılan görüşmeler sonucunda bellek üzerinden Hacı Kasım Mahallesi'nin veya artık bulunmamasından dolayı Hacıkasım Bölgesi'nin nasıl ve nerede var olmaya devam ettiğini veya var edildiğini anlatmayı hedeflemektedir.

Belleklerde "Hacıkasım" olarak bilinen mahallenin/sokağın/semtin/bölgenin günümüz resmi kaynaklarında olmayışı ve tarihi kaynakların, bellektekinden farklı bir bölgeyi işaret ediyor oluşu, öncelikle bölgenin konumunun belli olmaması sorununu

oluşturmaktadır. Daha sonra ise bölgenin konum ve isminin değişiminin nasıl gerçekleştiği, Hacı Kasım'ın kim olarak bilindiği gibi soruları akıllara getirmektedir. Günümüzde Hacıkasım Bölgesi olarak bilinen, adına kitaplar yazılıp, internet siteleri kurulan yerin, merkezinden Tanjant yolu geçmesiyle ve yapılaşmanın etkileriyle belleklerdeki Hacıkasım Bölgesi'nin de fiziksel olarak değişmeye devam etmesi bu durumlara ek olarak önemli görülen bir başka durumdur.

Bu kapsamda Hacıkasım Bölgesi ile ilgili kesin bilgilere ulaşılamaması, sınırların çizilemiyor oluşu, isim değişimi, günümüz verilerinin birbirini tutmaması, belleklerdeki bölgenin hala değişiyor olması gibi sebeplerden ötürü Hacıkasım Bölgesi belirlenmiş ve çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın bu kısmının birinci bölümde Hacıkasım Bölgesi'nin tarihsel gelişimi, ikinci bölümünde Hacı Kasım'ın kim olduğu, üçüncü bölümünde Tanjant Yolu ile ulaşım, dördüncü bölümde ise Hacıkasım Bölgesi'ne ait bellek mekanları incelenmektedir.

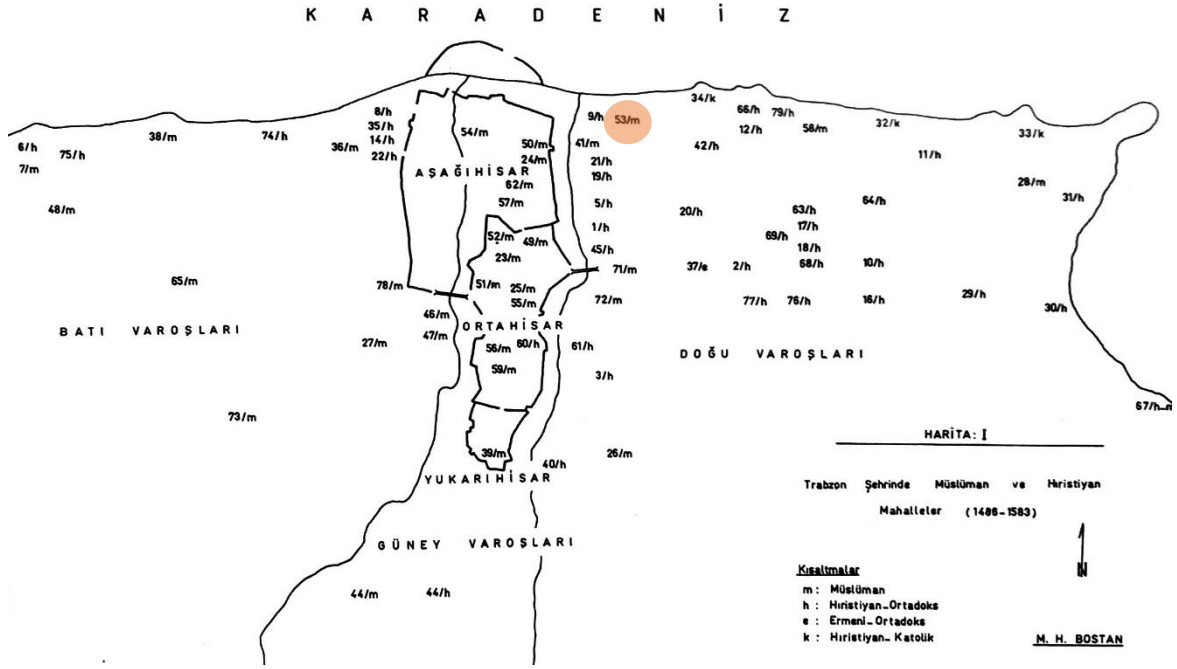
2.2.1. Hacıkasım Bölgesi'nin Tarihsel Gelişimi

2.2.1.1. 16. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi

Hacı Kasım Mahallesi, Trabzon kentinin, tarihi 16. yüzyıla dayanan mahallelerinden biridir. Mahalleye ilk olarak, 1520 tarihli Tahrir Defteri'nde "Cemaat-ı Mescid-i Hoca Kasım" adıyla rastlanmaktadır (Bostan, 2002; s. 133). Ancak mahallenin ismi çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde belirtilmekte ve net bir isim ile karşılaşılamamaktadır. Lowry (2010), Trabzon şehrinin mahallelerini anlatırken mahallenin ismini "Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım der nezd-i bezzazistan" olarak mahallenin yerinin de ifade edildiği bir isim kullanarak aktarmaktadır⁶. Bu isme göre mahalle, Bedesten'in yanındaki Hacı Kasım Mescidinin cemaatinden oluşmaktadır (Şekil 8). Bu durum; mahallenin, 1531 yılında düzenlenen İskenderpaşa Vakfıyesinde, Trabzon kalesi dışında, doğu varoşlarında ve Bedesten'in yakınlarında bulunduğu belirtilmesi ile de desteklenebilmektedir (Bostan, 2002; s. 133). Lowry (2010), mescidin konumunu "Aşağıhisar'ın tam doğusunda ve doğu

⁶ Bostan (2002), Hacı Kasım ve Hoca Kasım olarak karşılaşılan mahalle ve mescid ismi ile ilgili, mescide ve mahalleye ismini veren bu kişinin isminin farklı şekillerde kullanıldığını belirtmektedir. Bostan'a göre bu durum, bu kişinin hem Hacı hem de Hoca unvanlarını taşıması ile ilgilidir.

varoşlarının deniz kenarındadır.” şeklinde açıklamaktadır. Mahallenin ve mescidin günümüzdeki konumu ise Çarşı Mahallesi’ni işaret etmektedir. Mahalleye adını veren mescit 1839 yılında yıkılmış ve yeniden inşa edilmiştir; günümüzde Çarşı Camii olarak bilinmektedir. (Akbulut, 1954; Lowry, 2010)

Şekil 8. 1486-1583 tarihli Trabzon şehri Müslüman ve Hristiyan mahallelerini gösteren harita. İşaretli olan ve 53/m ile gösterilen mahalle, Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım (Bostan, 2002).

1461 tarihinde fethedilen Trabzon şehrinde; 1511 yılında Şehzade Selim ile beraberindekilerin şehirden ayrılması sonrasında, şehirdeki Müslüman nüfus azalmıştır. Ancak şehirdeki Müslümanlar eski sınırlarına dönmemiş, aksine surların dışına yayılmıştır. Şehrin Türkleştirilmesi amacıyla, yerleşim yerinin tamamı Hristiyan olan doğu varoşlarında 1523 yılında iki yeni Müslüman yerleşim merkezi kurulmuş ve bunların dışında iki Hristiyan mahallenin eski Rum adının yanı sıra Türk adıyla da anılmaya başlamıştır (Lowry, 2010; s. 85). Doğu varoşlarındaki bu iki Müslüman mahalleden biri Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım, diğeri ise Mahalle-i Cami-i Cedid’dir.

1520’li yıllarda varlığı bilinen Hacı Kasım Mahallesi doğu varoşlarındaki ikinci Müslüman mahalle olarak nitelendirilmektedir (Lowry, 2010; Bostan, 2002). Bostan (2002) Tahrir Defterleri incelemelerine dayanarak “Mahalle aynı isimli şahısla birlikte Trabzon’a

getirilen cemaatin yerleşmesi ile kurulmuştur.” şeklinde mahallenin oluşumuna dair bilgi vermektedir. Mahallenin nüfusu 1523 tarihli Tahrir Defterine göre 2 nefer⁷den oluşmaktadır ve mahalleye kayıtlı hiçbir hane bulunmamaktadır. Bu iki kişi ise bir imam ve bir müezzinden oluşmaktadır (Lowry, 2010; s. 75). Bu bilgiyi ve mahallenin isminde “cemaat” adının kullanılmasını, Lowry ileride kurulacak olan mahallenin Hacı Kasım Mescidi’nin çevresinde şekilleneceği ve buranın kurulacak olan yeni Müslüman mahallenin çekirdeği olacağı şeklinde yorumlamaktadır. Bu durumu 1553 ve 1583 tarihli Tahrir Defterlerindeki nüfus durumu ile de doğrulamaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. 16. yüzyıldaki Hacı Kasım Mahallesine ait nüfus durumu (Lowry, 2010; Bostan, 2002).

Tarih	Mahallenin Adı	Yer	Hane Sayısı	Nefer Sayısı	Mücerred ⁸	Mukim ⁹ Toplamı	Müslüman Nüfusa Oranı	Toplam Nüfusa Oranı
1523	Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım	Doğu Varoş	0	2	-	10	% 1	% 0,14
1553	Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım	Doğu Varoş	17	-	7	85	-	% 1,39
1583	Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım	Doğu Varoş	38	-	-	190	-	% 1,80

Lowry (2010; s. 76), 1523 yılı tahrir defteri kayıtlarına göre mescidin cemaatinin bulunmamasını, mescidin bulunduğu yer ile ilişkilendirmektedir. Mescit, şehrin ticaret için önemli olan bir kısmında bulunmaktadır. Şehri ziyaret eden tüccarların ikamet yeri ve pazar yeri olarak kullandığı Bedesten’e yakın bir konumdadır. Bu bağlamda, bu caminin burada bulunması, caminin ve ileride büyüyecek olan bu mahallenin Trabzon şehrine gelen tüccarlara hizmet vereceği anlamına geldiği düşünülebilmektedir.

Osmanlı mahallelerindeki ibadet yerlerinin, yaptıran kişilerin adlarıyla anılması çok karşılaşılan bir durumdur. Bunun yanında şehirdeki her Müslüman ibadethanesinin, bulunduğu mahalle adıyla anılması veya mahallenin, içinde bulundurduğu ibadethanenin

⁷ Yetişkin, evli, Müslüman olan ve aynı zamanda dini meslekte bulunan hane reisleri (Lowry, 2010).

⁸ Mücerred: Tek başına yaşayan, evlenmemiş, bekar. (URL-3).

⁹ Mukim Toplamı = Hane + Nefer x 5 (Lowry, 2010). Mukim: ikamet eden (URL-4).

adıyla anılması bir rastlantı değildir; resmi bir tutumu göstermektedir. Trabzon şehrinde de bu durum açıkça görülebilmektedir. 1486, 1523 ve 1553 tarihli Tahrir Defterlerinde mahallelerin içerdikleri ibadethaneler ile etkileşim içerisinde isimlendirilmiş ve bölünmüş olduğu görülmektedir (Lowry, 2010); Hacı Kasım Mahallesi de bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir. Kendi adına bir mescid ve Cami-i Cedit'in yanında bir çeşme yaptırmış olan Hacı Kasım adlı mühtedi hakkındaki bilgiler "2.2.2. Bölgeye Adını Veren Kişi: Hacı Kasım" başlıklı bölümde verilmiştir.

Odabaşoğlu (1986), Trabzon şehri mahallelerinin sınırlarının veya mahalle ismi değişimlerinin beş ayrı tarihte gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu tarihler 1554, 1876, 1930, 1965, ve 1985'tir. Odabaşoğlu'nun verdiği 1520 tarihli mahalle listesi şu şekildedir: Camii Atik (Orta Kale – Hisar), Valedei Merhum Sultan Abdullah Mescidi, Kısa Han Mescidi, Hacı Baba Mescidi, Mevlana Şüca Mescidi (Aşağı Kale), der Babı Bazar Mescidi (Pazar Kapı), Sarayı Amire Mescidi, Amasya Mescidi, Camii Cedit (Yeni Cuma), Cemaatı Mescidi Hoca Kasım, Ayasofya, Obyan, Zoğraf, Meydan, Papasan, Miso Kastori, Ermeniyan, Frenk - Efrenc, Zaftuna - Çömlekçi, Peksud -Değirmendere. 1554 tarihli mahalle listesi ise şu şekildedir: Dabağhane, Sarmaşık Mescidi, Kabak Meydanı (Mescidi Hoca Alizade Mehmet Çelebi), Şehre Küstü, Halil Ağa Mescidi, Hatuniye İmaretı Mescidi, Ahmet Çelebi Mescidi, Bayramzade Mescidi, Zağanos, Tekfur Çayırı, İskender Paşa Camii – Meydanı Cedit, Hacı Hasan (Abdullah Çelebi), Mağara Mahalleleri. Odabaşoğlu'nun 1520 ve 1554 tarihlerinde belirttiği mahalle isimlerine bakıldığında, 1520'de var olan mahallelerden bir kısmı 1554 tarihinde farklı isimlerle veya farklı sınırlarla görülmektedir. Çalışma bağlamında Hacı Kasım Mahallesi incelendiğinde ise 1520 yılında var olan mahalle ismi 1554 tarihinde görülmemektedir. Bu bilginin yanında, günümüzde belleklerde Hacıkasım Bölgesi'nin yer aldığı belirtilen Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Debbağhane Mahallesi de 1554 tarihinde ilk defa görülmektedir.

Lowry (2010), 1523 tarihli Tahrir Defteri'ndeki mahalle sayıları ile 1553 tarihli Tahrir Defteri'ndeki mahalle sayılarını incelediğinde, geçen 30 sene içerisinde mahalle sayısının 24 mahalleden 45 mahalleye çıktığının görüldüğünü belirtmektedir. Bu artışın nüfus sayısındaki artışa bağlanılabileceği düşünülmektedir. Ancak nüfusta bu yıllar arasında artış değil azalış meydana gelmiş, nüfus 7.017 kişiden 6.100 kişiye düşmüştür. Lowry, "Trabzon Şehrının İslamlaşması ve Türkleşmesi" kitabında, nüfusun azalmasına rağmen mahalle sayısının artmasının, 1553 tarihli Tahrir Defteri'nde de belirtilmediğinden bahsetmektedir. Kurulan yeni mahalleler incelendiğinde, mahallelerden 16 tanesinin, 1553 tarihli Tahrir

Defteri'nde "şehrin yeni sakinleri" olarak nitelendirilen grupların bulunduğu mahalleler oldukları görülmektedir. Bu gelen sakinler Lowry (2010) tarafından, "şehre yeni gelmiş göçmenler" şeklinde ifade edilmektedir. Yeni kurulan mahallelerden diğer beşi ise, şehre yeni geldikleri belirtilmemesinin yanında, bu mahallelerin şehrin doğal nüfus artışı ile oluştukları düşünülmektedir (Lowry, 2010: 109). Mahalle sayısındaki artışın bu şekilde açıklanabiliyor olmasının yanında, nüfus azalışının da özellikle şehirdeki Gayrimüslimlerin, şehirden göç etmesi ile açıklanabilmektedir.¹⁰ Bu bilginin yanında, Müslüman nüfusun ve mahalle sayısının artmasının sebebini Gayrimüslimlerin Müslümanlığa geçmesi ve çeşitli sebeplerle bir grup insanın Trabzon'a getirilmesi şeklinde yorumlanabilmektedir (Lowry, 2010).

Odabaşoğlu (1986)'ndan farklı olarak Lowry (2010); 1553 tarihli Tahrir Defteri incelemesine göre, Debağhane Mahallesi'nden değil, iki adet yeni Tabakhane Mahallesi'nin varlığından bahsetmektedir. Lowry'e göre kurulan yeni mahallelerden biri "Mahalle-i Tabakhane hariç ez defter" (Önceki tahrirden sonra gelen Tabakhane Mahallesi)¹¹ olarak adlandırılan mahalledir. Bu mahalle, Hıristiyan mahalle olan Mahalle-i Meso Portis'in yerini almıştır. Diğer yeni mahalle ise; "Tabakhane-i diğer der kurb-i Hammam-ı Kâhya" (Kâhya Hamamı'nın yanındaki diğer Tabakhane Mahallesi) olarak adlandırılan; Mahalle-i Tabakhane hariç ez defter'in güneyinde, Mahalle-i Cami-i Cedid¹²'in ise kuzeyinde bulunan Müslüman mahalledir (Lowry, 2010). Bu mahalle; günümüz Cumhuriyet Mahallesi sınırlarını işaret etmektedir. Bu durum çalışma alanının tarihçesi ile ilgili önemli bir veri olarak görülmektedir. Zira, günümüz Hacıkasım Bölgesi, Cumhuriyet Mahallesi sınırlarını işaret etmektedir. Bu bilgilerin yanında, Kâhya Hamamı'nın yeri ve

¹⁰ Bu konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Lowry, H. W., 2010. Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi 1461-1583, Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi, İstanbul.

¹¹ İlk olarak 1553 tarihli Tahrir Defteri'nde karşılaşılan "Mahalle-i Tabakhane hariç ez defter", günümüzde Tabakhane Camisi'nin bulunduğu bölgenin 16. yüzyıldaki adıdır. Aşık Mehmed, mahallenin şehirdeki tabakhanelerin merkezi olduğunu belirtmektedir. Ortahisar'ın doğusunda bulunan mahalle, orta kapıya ismini vermiştir. Kapı, Tabakhane Kapısı olarak anılmıştır. 1553-1583 tarihleri arasında Mahmud Ağa Camisinin yapılması ile mahallenin ismi değişmiş ve 1583 tarihli Tahrir Defteri'nde "Mahalle-i Tabakhane Mescid-i Mahmud Ağa" olmuştur (Lowry, 2010).

¹² 1523 tarihli Tahrir Defteri'nde "Mahalle-i Cami-i Cedid der birun-i şehir" (Şehrin dışındaki Yeni Cami'nin Mahallesi) olarak karşılaşılan bu mahalle, Trabzon şehrinin surların dışındaki ilk Müslüman mahallesidir. İsmi aldığı cami, St. Eugenios Kilisesi binasının camiye çevrilerek, Cami-i Cedid (Yeni Cami) olması ile mahalleye ismini vermiştir. Günümüzde ise bu cami Yeni Cuma Camii adıyla kullanılmaya devam etmektedir (Lowry, 2010) ve mahallenin adı da Yeni Cuma Mahallesi'dir.

Fatih Hamamı ile aynı hamam olup olmadığı konularında ise akıllarda soru işareti oluşmaktadır. Üstün Demirkaya (2014) hamamın ismini “Hamam-ı Kâhya (Köhne)” olarak vermekte ve hamamın günümüzdeki Fatih Hamam’ı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Üstün Demirkaya, Tabakhane-i diğer der Kurb-i Hammam-ı Kahya’nın günümüz Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde olduğunu da belirtmektedir. Karpuz (1989) ve Bıjışkyan (1998), Kâhya Hamamı ile ilgili bir bilgi vermemekle birlikte Kahyaoğlu Hamamı adında bir hamamdan bahsetmektedir. Karpuz, bu hamamın konumu olarak ise Kahramanmaraş Caddesi’ni işaret etmektedir. Bu anlamda, konumların birbirinden uzak olmasından dolayı, Lowry (2010) ve Üstün Demirkaya (2014)’nın bahsettiği hamam ile Karpuz (1989)’un bahsettiği hamamın farklı hamamlar oldukları düşünülmektedir.

1553 ve 1583 tarihlerinde Tabakhane-i diğer ve Tabakhane-i der kurb-i Kahya’nın nüfusuna ait bilgiler Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. 16. yüzyıldaki Tabakhane-i diğer Mahallesi’ne ait nüfus durumu (Lowry, 2010; Bostan, 2002).

Tarih	Mahallenin Adı	Yer	Hane Sayısı	Nefer Sayısı	Mücerred ¹³	Mukim ¹⁴ Toplamı	Müslüman Nüfusa Oranı	Toplam Nüfusa Oranı
1553	Tabakhane-i diğer	Doğu Varoş	26	-	10	130	-	% 2,13
1583	Tabakhane-i diğer der Kurb-i Hammam-ı Kahya	Doğu Varoş	63	-	-	315	-	% 2,98

1553 tarihli Tahrir Defteri’ne göre yeni kurulmuş olan Tabakhane Mahallesi ve özellikle günümüz Cumhuriyet Mahallesi’nin bulunduğu bölgeyi işaret eden “Tabakhane-i diğer der kurb-i Kâhya” mahallesinde, mahallelerin isminden de anlaşılacağı gibi “tabakçılık” mesleği yani dericilik ve deri ticareti önemli bir geçim kaynağıdır (Lowry, 2010). 21. yüzyılda dahi Cumhuriyet Mahallesi’nde Tabaklar Sokak adında bir sokağın

¹³ Mücerred: Tek başına yaşayan, evlenmemiş, bekar (URL-5).

¹⁴ Mukim Toplamı = Hane + Nefer x 5 (Lowry, 2010). Mukim: ikamet eden (URL-6).

bulunuyor olması ve 21. yüzyıla kadar ayakkabıcılık zanaatının yapıyor olması¹⁵ önemli bir detay olarak düşünülebilmektedir.

“Tabakhane-i diğer der kurb-i Hammam-ı Kâhya” Mahallesi’nin çalışma kapsamında ele alınmasının bir diğer sebebi de Hacı Kasım Muhittin Camisinin tarihçesine¹⁶ dair yapılan incelemeler sonucu, caminin yerinde daha önce bir mescit veya cami var olup olmadığının sorgulanmasıdır. 1553 tarihli Tahrir Defterlerinde iki Tabakhane Mahallesinde de cami olup olmadığına dair bilgi bulunmazken, 1583 tarihli Tahrir Defterinde “Mahalle-i Tabakhane hariç ez defter”in ismi artık “Mahalle-i Tabakhane Mescid-i Mahmud Ağa” olarak geçtiği görülmektedir. Burada günümüz Tabakhane Camisinin bulunduğu alanda, ilk özgün cami Mahmud Ağa Camii olarak 1553-1583 tarihleri arasında yaptırılmış olduğu düşünülmektedir (Lowry, 2010). “Mahalle-i Tabakhane-i diğer der kurb-i Kahya”da ise bir isim değişikliği bulunmamaktadır. İncelenen kaynaklarda bu mahallede veya bu bölgede bir cami yapıldığına dair bilgi ile de rastlanılmamıştır. 1531 tarihli İskenderpaşa Vakfiyesinde günümüz Hacı Kasım Muhittin Camiinin yerinde bir mescidin bulunmakta olduğu belirtilmektedir. Ancak 1531 tarihli İskenderpaşa Vakfiyesinde belirtilmekte olan Hacı Kasım Mescidi, belirtilen günümüz Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde bulunsaydı, diğer Tabakhane Mahallesi ile ilgili verilen bilgiler arasında bu bilginin de bulunacağı düşünülmektedir. Bilginin eksik olması veya ulaşılamaması durumu yok ise, 1531 tarihli İskenderpaşa Vakfiyesinde bahsedilen, o dönemde bulunmakta olan mescit, günümüz Çarşı Camisinin yerinde bulunmakta olan Hacı Kasım Mescididir.

2.2.1.2. 17. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi

17. yüzyılda Trabzon şehrinde bulunan mahalleler ile ilgili, Trabzon şer’iyye sicillerini incelemiş olan İnan (2013), 1643-1656 yılları arasında 82 adet mahallenin var olduğunu belirtmektedir. Bahsedilen 82 adet mahalle, 16. yüzyıl verileri ve 20. yüzyıl verileri dikkate alınarak¹⁷ incelendiğinde, çalışma kapsamında önemli olanları şu şekilde sıralanmaktadır:

¹⁵ Detaylı bilgi için bkz. “2.3.1. Sözlü Tarih Anlatıları ve Bireysel Bellek Analizleri”

¹⁶ Caminin tarihçesi için bakınız: “2.4.1.1. Mescid-i Hacı Kasım / Hacı Kasım Muhittin Camii” Bölümü.

¹⁷ Bireysel ve toplumsal bellekte var olan Hacıkasım Mahallesi’nin, Cumhuriyet Mahallesi’ni işaret etmesinden dolayı, Cumhuriyet Mahallesi’ni oluşturan mahalleler ve çevresinde yer alan mahallelerin de tarihi verilerde ne zaman ortaya çıktığı, sınırlarının nasıl olduğu ve önemli yapıları çalışma kapsamında önemli görülmektedir.

Debbağhane Mahallesi, Elhac Kasım veya Hacı Kasım Mahallesi, Kasım Beşe Mahallesi, Köhne Hamam Mahallesi, Muhiddin Mahallesi, Yeni Cuma Mahallesi ve Zeytönlük Mahallesi'dir. Debbağhane Mahallesi, Köhne Hamam Mahallesi, Yeni Cuma Mahallesi ve Hacı Kasım Mahallesi 16. yüzyılda da görölen ve 17. yüzyılda da var olmaya devam eden mahallelerdir. Kasım Beşe Mahallesi, Muhiddin Mahallesi ve Zeytönlük Mahallesi ise 17. yüzyılda ortaya çıkmış mahallelerdir.

17. yüzyıl şer'iyye sicillerinden hareketle, şehirdeki mahallelerin nüfusuna göre, mahalleleri Müslüman veya Hristiyan mahalle olarak ayırmak mümkün olmamaktadır. Sicil kayıtlarındaki mülk satışlarına ve mülk ihtilaflarına bakıldığında şehirdeki, istisnalar hariç, bütün mahallelerde Müslüman ve Hristiyan kişiler arasında mülk satışları yapıldığı görölebilmektedir (İnan, 2013). Bu anlamda gerek Hacı Kasım Mahallesi gerekse günümüz Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde yer alan ya da aldığı düşünölen mahallelerin Müslüman ya da Hristiyan mahalle olması ile ilgili kesin bilgi bulunmamaktadır. Osmanlı Klasik Dönem mahalle özelliklerine bakıldığında; mahallelerin çeşitli dinsel ve etnik gruplara göre ayrılmadığı, ayrı cemaatler şeklinde yaşamadıkları görölmektedir. Bu durum, Osmanlı şehirlerinde yaşayan insanların parçalanmış olmanın aksine bütün oluşturduğu ve şehircilik anlayışının da ileride olduğunun bir göstergesidir (Ergenç, 1984).

İnan (2013)'ın 1643-1656 tarihleri arasında vermiş olduğü cami ve mescid listesine bakıldığında ise; çalışma kapsamında Hacı Kasım Mahallesinde ve günümüz Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde bulunan iki adet camiye rastlanmıştır: Debbağhane Camii ve Hacı Kasım Camii. İnan'ın 17. yüzyılın bahsedilen dönemleri arasında belirtmiş olduğü vakıflara bakıldığında ise, çalışma kapsamında önemli bulunan vakıflar; Muhiddin Mahallesi Vakfı, Hacı Kasım Evkafı ve Hacı Kasım Camii Evkafı'dır.

Hacı Kasım Mahallesi olarak belirtilen mahallenin konumunun belirlenebilmesi amacıyla vakfa ait olan mülkler incelendiğinde; Suk-i Sultani olarak da adlandırılan Aşağıhisar'ın doğusunda bulunan Çarşı'da Küçük Han adındaki hanın yakınlarında Elhac Kasım Vakfına ait bir dükkân bulunmaktadır. Bunun yanında Elhac Kasım Mahallesi'nde umumi bir yol üzerinde de Elhac Kasım Vakfına ait bir su kuyusu bulunmaktadır (İnan, 2013). Ancak vakıfların, farklı mahallelerde de mülklerinin bulunmasından dolayı kesin bir kanıya varmak doğru değildir.

2.2.1.3. 18. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi

18. yüzyıldaki Trabzon şehri mahallelerini şer'iyeye sicillerine dayanılarak, 15-16. yüzyıldaki gibi Müslüman ve gayrimüslim mahalleleri şeklinde ayırmak oldukça zordur. Zira sicillere yansımış olan davalarda, özellikle mülk satışlarında, pek çok mahallede, 17.yy'da görüldüğü gibi, Müslümanlar ile gayrimüslimlerin bir arada yaşadıkları görülmektedir (Öksüz, 2006).

Yücel Özkaya'nın 18. Yüzyılda Trabzon'un Genel Durumu (1988) adlı kitabında 1754 tarihinde Trabzon şehrinde bulunan mahalleler belirtilmektedir (Şimşek, 1993). Bu mahalleler;

1. Köhne Hamam Mahallesi,
2. Manastır Camii Mahallesi,
3. Ayamarna Müslüman Mahallesi,
4. Yenicami (Cami-i Cedid) Mahallesi,
5. Pazdiye Mahallesi,
6. Ayavasil Mahallesi,
7. Ayagorgob (Ayverdi'yle birlikte) Mahallesi,
8. Eguhter (Kindinar'la birlikte) Mahallesi,
9. Ayamarza Mahallesi,
10. Eksotha (Sotha) Mahallesi,
11. İskenderpaşa Mahallesi,
12. Elhac Kasım Mahallesi,
13. Tabakhane Mahallesi,
14. Zağnos Mahallesi,
15. Zağraka (veya Kemer kaya) Mahallesi,
16. Ayayorsi Mahallesi,
17. Çömlekçi Mahallesi'dir.

Burada adı geçen Köhne Hamam Mahallesi, Yenicami Mahallesi, Tabakhane Mahallesi ve Elhac Kasım Mahallesi önemlidir. Elhac Kasım Mahallesi'nin konumu ile ilgili kesin bir bilgi verilmemiştir. 17. Yüzyılda varlığı bilinen Muhittin Mahallesi ve Zeytünük Mahallesi ise bu listede yer almamaktadır.

1918 No'lu şer'iyeye siciline yansıyan 1730 tarihli olayda ise, Tosun (2017)'un aktarımı ile "Çarşı mahallesi ahalisiyle mahalle imamı Hafız Ahmed Efendi'yi mahkemede

buluşturan olay, toplanması gereken salyane vergisinin teslimatında yapılan usulsüzlük iddiasıydı”. Bu bilgilerden hareketle; Çarşı Camii ve Çarşı Mahallesi'nin artık kullanılmaya başlandığı görülebilmektedir. Ancak 18. Yüzyılda günümüz Çarşı Camii yapılmamış ve eski Hacı Kasım Mescidi yıkılmamıştır. Bu durumda bile bu kullanımın olması çalışma kapsamında önemlidir.

1907 No'lu şer'iyeye siciline yansıyan 1743 tarihli olayda, Sarmaşık Mescidi imamı Ömer Efendi ile Tosun (2017)'un aktarımı ile “Trabzon çarşısında Hacıkasım'ın bina ettiği Çarşı Camii'nin imamı Hafız Ahmed Efendi”nin mahkemelik oldukları görülmektedir. İki farklı caminin imamının, sorumlu oldukları mahalle sınırlarının belli olmamasından dolayı gerçekleşen bu dava, mahallelerin sınırlarının imamların görev sınırları ile eşleştiği bilgisini gösteren bir örnektir (Tosun, 2017). Çalışma kapsamında önemli görülen bir konu ise mahkemede; günümüz Çarşı Mahallesi sınırlarını işaret eden Hacı Kasım Mahallesi ile mahallenin doğu yönünde bulunan Kemerkaya Mahallesi'nde bulunmakta olan Sarmaşık Mescidi imamları arasında geçmiş olmasıdır. Bir diğer konu ise Çarşı Camiinin inşa edilmediği 18. Yüzyılda, Çarşı Camii isminin kullanılıyor olmasıdır.

1755 tarihine ait Trabzon gümrük mukataasından¹⁸ yevmiye alan bütün dini görevlilerin isminin, görev yerlerinin ve aldıkları yevmiyenin gösterildiği arşiv kaydına (Beray-ı vazife-i hademe-i mezkur 'an mal-ı mukata'a-i gümrük iskele-i Trabzon vacib-i sene 1168) göre bu camiler arasında Muhyiddin Mescidi ve Hacı Kasım Camii bulunmaktadır. Çalışma alanı içerisinde bulunan Kasımpaşa Mescidi de yine bu listede görülmektedir (Aygün, 2005: 336). Ancak Muhyiddin Mescidi ile Hacı Kasım Camii'ni 18. yüzyılda birlikte yer aldığını görmek, çalışma kapsamında oldukça önemlidir. Zira Hacı Kasım Muhittin Camii tarihçesinde görülmekte olan, daha önce yerinde bulunan bir cami olması, bilgisini doğrular niteliktedir.¹⁹ Ve buradan aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilmektedir.

-İki caminin birbiri ile farklı konumlarda, farklı camiler olması;

-Var olan Muhittin Camii'nin yıkılması üzerine Hacı Kasım Muhittin Camiinin yapılması;

-Yakın konumlarda bulunmakta olan camilerin yıkılmalarının ardından yapılan camiye iki caminin isminin beraber verilmiş olması.

¹⁸ Trabzon gümrük mukataası, Trabzon'da yer alan hemen hemen her dini yapıdaki her türlü hizmeti finanse eden çok yönlü bir devlet kurumudur (Aygün, 2005).

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkznz. 2.4.1.1. Mescid-i Hacı Kasım / Hacı Kasım Muhittin Camii

Aygün (2005)'ün vermiş olduğu bilgiye paralel olarak, Kurnaz (1994) ve Karpuz da Muhiddin Camii'nin var olduğunu belirtmektedir. 18. yüzyıldaki varlığı 1918 numaralı sicildeki (Kurnaz, 1994) mülk satışı ile bilinen Muhiddin Camii, halk tarafından yaptırılmıştır. Ancak ne zaman yaptırıldığı hakkında bilgiye ulaşılamamaktadır (Öksüz, 2006). Öksüz, yapının yeri hakkındaki bilgiyi Muhiddin Mescidini anlatırken vermiştir. "Muhiddin Camii, Muhiddin Mahallesi'nde olduğuna göre muhtemelen Muhiddin Mescidi de aynı mahallede olmalıdır" şeklinde cami ve mescidin yerlerini belirtmektedir. Muhiddin Mescidi ile ilgili olarak ise Öksüz (2006), 1757 tarihli şerhiye sicili kaydından yararlanmıştır. Bu belgeye göre camiye bir imam ve müezzin görevlendirilmiştir. Muhiddin Camisi halkın yardımıyla yapıldığından dolayı vakfı ve vakfiyesi yoktur. Hayratı, Muhiddin Camii'dir.

Tosun (2013)'ün çalışmasında, 1700-1770 tarihleri arasında Trabzon şehrinde 209 adet ihtida²⁰ ilam kayıtları ile karşılaşılmaktadır ve bu kayıtlarda 262 kişinin ihtida ettiği görülmektedir. Bu kişilerden 18'i ise Trabzon merkezindedir. Tosun'un aktarımı ile "Çarşı mahallesinde bir, Muhiddin mahallesinde bir, Boztepe mahallesinde bir, Ganita mahallesinde üç, Hacı Kasım Mahallesinde bir, Ayagorgor mahallesinde bir, Uzunsokak'ta bir, Kemerkaya mahallesinde iki, Tabakhane mahallesinde dört, Saray-ı atik mahallesinde bir, Çömlekçi mahallesinde bir, Zeytinlik mahallesinde bir ihtida kayda geçmiştir." Burada çalışma kapsamında dikkat çekilmesi gereken konu, Çarşı Mahallesi'nin, Muhittin Mahallesi'nin ve Hacı Kasım Mahallesi'nin 1700-1770 yılları arasında bulunuyor olmasıdır (Tablo 7).

Tablo 7. 1700-1774 tarihleri arasındaki Trabzon Mahkemesinde Çarşı, Muhiddin, Hacı Kasım ve Debbaghane Mahallelerinde kayda geçen ihtidalar (Tosun, 2013).

Sicil No	Kayıt No	İkameti ve Önceki İsmi	Şimdiki İsmi	Tarih
1870	123a	Çarşı mahallesinde sakine Ahsetu bt. Kirişçi Vartin	Havva	H.1119/M.1707
1874	183b	Trabzon Muhiddin mahallesi sakini Mıgırdıç v. Asek	Mehmed	H.1126/M.1714

²⁰ İhtida: Başka bir dinden çıkıp, Müslümanlığı seçme durumu (URL-7).

Tablo 7'nin devamı

1903	192a	Hacı kasım Mahallesinden 12 yaşında Zamira	Emine	H.1151/M.1738
1919	90a	Trabzon Debbaghane mahallesinden Terzi İstefan v. Yoru, oğlu	Ahmed Mehmed	H.1167/M.1754
1922	88b	Debbaghane mahallesinden Nehabet v. Malkon - şabb-1 emred	Mehmed	H.1170/M.1757
1931	100b	Debbaghane mahallesinden Tine v. İstefan	Abdi	H.1185/M.1771

Tablo 7'te de gösterildiği gibi 1707-1714-1738-1754-1757-1771 gibi 70 yıllık zaman dilimi içerisinde bu mahalleler kayıtlarda görülmekte ve varlıkları bilinmektedir. 1752 ve 1795 tarihli kefalet defterlerinin incelemesine göre Muhiddin maa Zeytinlik, Çarşı, Kasımağa/paşa, Debbaghane mahalleleri Müslüman mahalleler olarak listede yer almaktadır. 1735-41 ve 1749-69 yılları arasındaki mülk satışlarının incelemesine göre ise El-hac Kasım, Zeytinlik, Muhiddin, Kasımpaşa, Çarşı, Debbaghane ve Köhne Hamam mahalleleri ile karşılaşılmaktadır. Bu mahallelerdeki mülk satışlarından, mahallelerde Müslüman ve gayrimüslim insanların birlikte yaşadığı görülebilmektedir (Tosun, 2013).

2.2.1.4. 19. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi

Odabaşoğlu (1986), 1829 tarihine kadar Osmanlı Mahalli İdarelerindeki sistemini; şehir ve kazaların kadılar, nahiyelerin naibler, mahallelerin ise imamlar tarafından idare edildiği şeklinde açıklamaktadır. 1829 tarihinde söz konusu sisteme yenilik getirilmiş ve mahallelerde günümüzde muhtar ve ihtiyar heyeti olarak bilinen sistem uygulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, mahallelerin imamlar tarafından yönetiliyor olması, Osmanlı mahallelerinde bu döneme kadar, caminin yanında yerleşim birimlerinin oluşmasına sebep olmuştur denilebilmektedir. Bu durum Hacı Kasım Mescidi etrafında oluşmuş olan mahallenin açıklanmasına yardımcı olurken; 19. yüzyıldan itibaren değişmeye başlayan mahalle isim ve sınırları hakkında da ipucu vermektedir.

Trabzon şehrinin ve mahallelerin durumu ile ilgili bilgiler veren Texier²¹ (2002); 19. yüzyılda gezdiği ve incelediği yerleri aktardığı “Küçük Asya” adlı kitabında, şehrin aşağı bölümünde Türklerin yaşadığını, kuzeydoğusunda bulunan mahallelerde ise Hristiyanların yaşadığını belirtmektedir. Kalenin dışındaki mahallelerde bahçeli yerleşimlerin olduğunu belirten Texier’e göre, buralar Trabzon’un en güzel yeridir. Bu bölgelerde Hristiyanlar ile işçi ve esnaflar yaşamaktadır. Texier, o dönemde 8 Hristiyan ve 28 Türk mahallesi bulunduğunu belirtmektedir. Bu bilgilere ek olarak Texier kalenin dışındaki mahallelerde 6 tane cami olduğundan bahsetmektedir (Texier, 2002; Alşan ve Duran, 2017).

Trabzon şehrinin sosyo-ekonomik durumu ile ilgili bilgiler veren Minas Bıjışkyan²²’ın 1851 tarihinde gözlemediği bilgileri yazdığı Pontus Tarihi (1998) isimli kitabında, Hisar’ın doğu ve batı taraflarında bulunan varoşlarından, doğu varoşunun şehrin en saygın semti olduğunu belirtmektedir. Buna sebep olarak da büyük çarşının, hanın, en iyi binaların burada bulunmasını ve Avrupalı tacirlerin, konsolosların doğu varoşlarında ikamet ediyor olmasını göstermiştir. Bıjışkyan, Doğu varoşlarını kıyıya yakın Rum mahalleleri, orta mahalleler veya Gavur meydanı, Tekke ve Boztepe denilen güney mahalleler olmak üzere üç bölüme ayırmıştır. Bu bilgiler, Hacı Kasım Mahallesi’nin ve belleklerdeki Hacıkasım Bölgesi’nin doğu varoşlarında bulunması açısından önemli görülmüştür. 16. Yüzyılda Bedesten’in yakınlarında bulunduğu belirtilen Hacı Kasım Mahallesi, çarşı ve hanların bulunmasından dolayı saygın bir semt olarak belirtilmektedir. Hacıkasım Bölgesi ile ilgili ise; Tekke ve Boztepe’nin yer aldığı güneydeki mahalleler arasında yer almaktadır. Burası ile ilgili olarak Bıjışkyan, sahildeki evlerin sık, orta bölgedeki evlerin seyrek, güneydeki evlerin ise bahçe ve ağaçlıklar içinde dağınık halde bulunduğundan bahsetmektedir.

²¹ Charles Texier, 1802 yılında Versailles’da doğmuş Fransız arkeolog ve gezgindir. 1871 yılında Paris’te vefat etmiştir. Bayındırlık müfettişliği görevindeyken Fransız Hükümeti tarafından Anadolu’ya gönderilmiş olan Texier, 1833 ve 1843 yıllarında olmak üzere iki kere yola çıkarak yıllarca süren seyahatler gerçekleştirmiştir. Bu seyahatler sırasında Anadolu’nun büyük bir kısmını gezmiş, kazılar, araştırmalar yapmış ve bunları yazmıştır. Bu gezileri sırasında Trabzon şehrine de uğramış ve gözlemlerini, incelemelerini yazmıştır. 1839-49 yıllarında 3 cilt olarak yayınlanan *Asie Mineure; Description Geographique, Historique et Archeologique des Provinces et des Villes de la Chersonnese d’Asie* (Küçük Asya; Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi) daha sonradan Türkçe’ye çevrilerek de yayınlanmıştır. Eserde gravür, resim ve çizimlere de yer verilmiştir (Kaya, 2012).

²² 1777 yılında Trabzon’da doğmuş ve 1851 yılındaki ölümüne kadar birçok araştırma yapmış olan P. Minas Bıjışkyan; 1817-1819 yıllarında Karadeniz bölgesini adım adım gezip o dönemki durumunu Pontus Tarihi adlı kitabında anlatmıştır. (Bıjışkyan, 1998; s. 11)

Bıjışkyan (1998), “Hisar’ın güneyinde İmaret ile Kule-boyu mahalleleri ve Yeni-Cuma’nın güney kısmı; doğu surunun bitiŝięindeki Dere; Dabahane; Hacıkasım, Tekke ve Boztepe mahalleleri tamamıyla Türk mahalleleridir... Sahilde güney tarafa düşen Meydan, İskenderpaşa, Berberoğlu, Ayvasil mahalleleri ile Hacıkasım ve Yenicuma mahallelerinde Ermeni, Katolik, Rum ve az sayıda Türk oturur.” şeklinde belirtmektedir. Bu ifadeden hareketle Bıjışkyan’ın Trabzon’u ziyaret ettiği 19. yüzyılda Hacıkasım Mahallesi’nin günümüz belleklerdeki Hacıkasım Bölgesi ile örtüŝtüęü bilgisi çıkarılabilmektedir. Ancak iki cümledeki Türk ve gayrimüslim mahalle olma durumu kafa karıŝtırmaktadır. Günümüz Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde yer aldığı dŝnlen Zeytinlik Mahallesi ile ilgili ise Bıjışkyan, Türk ve Ermeni nüfusun karışık olarak ikamet ettiği bilgisini vermektedir.

Bıjışkyan (1998; 136), cami ve kiliseleri açıklarken şu yapı-mahalle bağlantısı içerisinde anlatmaktadır:”...arŝı içinde: Gümrük veya Ekdar, arŝı, Alacahan, Musluklar, Mft ve Dabahane adlarını taşıyan camilerden başka, Hacıkasım Mahallesi’nde Hacıkasım Camii, Yenicuma Camii, Boztepe Mahallesi’nde Tavanlı Camii, Tekke Mahallesi’nde Tekke Camii, Meydan Mahallesi’nde Meydan Camii, Sarmaŝıklı ve Mumhaneyn Camileri vardır.” Bu bilgilerden hareketle tekrar, Hacıkasım Mahallesi’nin günümüz Hacıkasım Bölgesi’ni işaret ettiğini anlamak yanlış olmayacaktır. Ancak bu bilginin, Hacı Kasım Camii yıkılıp yerine arŝı Camii yapıldıktan ve aynı zamanda Hacıkasım Bölgesi’ne Hacı Kasım Muhittin Camii yapıldıktan sonra verilmiş olması daha anlamlı karŝılanmaktadır.²³ Bıjışkyan (1998), arŝı Camisinden bahsederken, eski bir kilise olduğuna değinmektedir. Bu bilgiyi ise doğrulayan başka bir veri bulunamamıştır. Bıjışkyan (1998) hamamlar konusunda ise Trabzon’da 12 adet hamamın bulunduğunu ve bunlardan birinin de Gavur Hamamı (günümüz Fatih Hamamı) olduğunu belirtmektedir.²⁴

Feruhan Bey, 1868 tarihinde yazdığı “Seyehatname”sinde Trabzon şehrinde yaşayan Ermenilerin belirli mahallelerde dağınık olarak yaşadığını belirtmiştir. Bu mahalleler; Ay Filipino, Boztepe’nin doğu kısmı, Zeytinlik, Cedit, Meydan, İskenderpaşa, Berberoğlu, Ayvasil, Hacıkasım ve Yenicuma mahalleleridir (Bostan, 2002; s. 149). Bıjışkyan ve Feruhan Beyin anlatılarında görüldüğü gibi, Hacıkasım Bölgesi’nde Türklerin dışında Rum, Katolik, Ermeni halk da yaşamaktadır.

17. yüzyıl kayıtlarına bakıldığında "arŝı Mahallesi" olarak isimlendirilen bölgenin nereye konumlandırılacağı kesin değildir. Zira, Trabzon şehrinde, günümüzde arŝı

²³ Bknz. “2.4.1.1. Mescid-i Hacı Kasım / Hacı Kasım Muhittin Camii”

²⁴ Bknz. “2.4.4.1. Hacı Kasım Hamamı / Fatih Hamamı”

Mahallesi'nin karşılığı olan, 19. yüzyıla kadar Hacı Kasım Mahallesi olarak anılan ticaret merkezi dışında da irili ufaklı birçok çarşı ve pazar bulunmaktaydı. Pazarkapı Mahallesi içine alan Aşağıhisar bölgesi, Ortahisar'ın doğusunda dericilerin bulunduğu Tabakhane Mahallesi, Ortahisar Mahallesi, doğu varoşlarında Kafir Meydanı ve Çömlekçi Mahallesi ve Limanı ile kuzeyde sahilde Güzelsaray ve Kemer kaya mahallesi bu çarşıların başlıcalarıdır. Kentin ekonomisi açısından her biri birbirinden önemli çokça çarşının bulunması, 17.yüzyıl sonrası belgelerine de yansımış ve çarşı ismi ile anılan birkaç mahalle ortaya çıkarmıştır. Bu mahallelerin birbirlerinden ayrımı ise ancak kayıtlarda çarşının tabi olduğu mahallenin belirtilmesi ile anlaşılmalıdır. Örneğin 1964/150 No'lu Trabzon Şer'iyye Sicili'nde (1836-1837) ismi geçen "Çarşı ma'a Kemer kaya"nın, Kemer kaya Mahallesi'nde yer alan çarşığı ifade ettiği anlaşılmaktadır (Üstün Demirkaya, 2014).

1876-1877 Salnamesinde yer alan Trabzon şehri mahallelerindeki hane, nüfus ve hayvan sayılarının bulunduğu belgede, "Hacı Kasım Mahallesi" adında bir mahalle bulunmamaktadır. 16. Yüzyılda varlığı bilinen Cemaat-i Mescid-i Hacı Kasım büyük olasılıkla Çarşı Mahallesi olarak yer almaktadır. Günümüz Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde yer aldığı bilinen Muhiddin Mahallesi, Boztepe-i zir Mahallesi, Kasım Ağa Mahallesi, Debbağhane Mahallesi ise bu listede bulunmaktadır. 1876-1877 Salnamesinde yer alan belgeye göre elde edilen veriler Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. 1876-1877 Salnamesine göre mahalleler ve hane, nüfus sayıları

Mahalle Adı	Müslüman Hane	Müslüman Nüfus	Gayrimüslim Hane	Gayrimüslim Nüfus
Muhiddin Mahallesi	78	182	140	433
Boztepe-i zir Mahallesi	162	417	3	11
Kasım Ağa Mahallesi	23	55	45	171
Debbağhane Mahallesi	128	298	13	26
Çarşı Mahallesi	42	170	6	20

Çarşı Mahallesi'nde 42 adet Müslüman hane, Müslüman nüfus ise 170'tir. Gayirmüslim hane ve nüfus sayısı ise 6, 20'dir. Müslüman bir mahalle olarak ortaya çıkan Hacı Kasım'dan sonra bulunduğu düşünülürse, Müslüman nüfusun fazla olması doğal bir sonuçtur. Muhiddin, Boztepe-i zir, Kasım Ağa ve Debbağhane Mahallelerinin hane, nüfus

sayıları karşılaştırıldığında ise günümüz Cumhuriyet Mahallesi'nin çoğunluğunun Müslüman nüfustan oluşan ancak Müslüman ve gayrimüslim halkın beraber yaşadığı bir mahalle olduğu sonucu çıkarılabilmektedir.²⁵

1888 tarihli Trabzon Vilayeti Salnamesi'nde Cami-i Muhiddin Mahallesi'nde Zeytinlik Medresesi ve burada 7 adet medaris, 25 adet de öğrenci bulunmaktadır. Bu bilgi ile Hacı Kasım Muhittin Camiinin isminin başlangıçta Muhittin Camii olup olmadığı sorusu akıllara gelmektedir.

Trabzon şehrinde Vakıflar Teşkilatı, 1843 tarihinde, zamanın valisi tarafından göreve atanmış Evkaf Müdürü Esseyit Mustafa Hayali tarafından kurulmuştur ve Hayali'nin yazılarına göre 29 adet vakıf vardır (Odabaşoğlu, 1986). Bu vakıflar şunlardır:

1. Orta Hisar (Fatih Sultan Mehmet) Camii Vakfı,
2. Gülbahar Sultan – Hatuniye Büyük İmaret Camii Vakfı,
3. İskender Paşa – İbni Mustafa Bey Vakfı,
4. Hacı Kasım – Çarşı (Osman Paşa) Camii Vakfı,
5. Ayasofya Camii Vakfı,
6. Yeni Cuma Camii Vakfı,
7. Ayafilbo (Kudreteyn) Camii Vakfı,
8. Hatip Hoca Halil Camii Vakfı,
9. Tavaşi Mahmut Ağa – Tabakhane Camii Vakfı,
10. Erdoğan, Kethüda, Tekfur Çayır Camii Vakfı,
11. Kethüda Abdullah Ağa – Pazarkapı Camii Vakfı,
12. Kasım Ağa- Konak Camii Vakfı,
13. Musa Paşa Camii Vakfı,
14. Havva Hatun Camii – Tekke Vakfı,
15. Şirin Hatun Camii Vakfı, Kulle, İçkulle Camii,
16. Faroz Camii Vakfı,
17. Muhiddin Camii Vakfı,
18. Elhac Ebubekir Bini Nuh Vakfı,
19. Esbak Trabzon Valisi Mustafa Paşa Vakfı,
20. Gümrük Katibi Ağa Zedeler Ceddi Elhac İbrahim İbni Mustafa Ağa Vakfı,
21. Reusülkurra Semerkandi Hasan Efendi İbni Elhac Mustafa Vakfı,

²⁵ Mahalle isimleri 20. Yüzyıl verileri göz önünde tutularak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında bilgiler karşılaştırılarak araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

22. Saraç Alizade Elhac Mustafa Efendi Vakfı,

23. Ser Bevvaban Ve Utekayı İskender Paşa Hacı Hasan Ağa Bin Abdullah Nam Sipahi Vakfı,

24. Dergahi Ali Kapucu Başlılarından Uzunzade Mehmet Ağa İbni Mustafa Bin İbrahim Vakfı,

25. Trabzon Müftüsü Elhac İsmail Efendi Vakfı,

26. Sarmaşık Mescidi Vakfı – Kemer kaya Mahallesi,

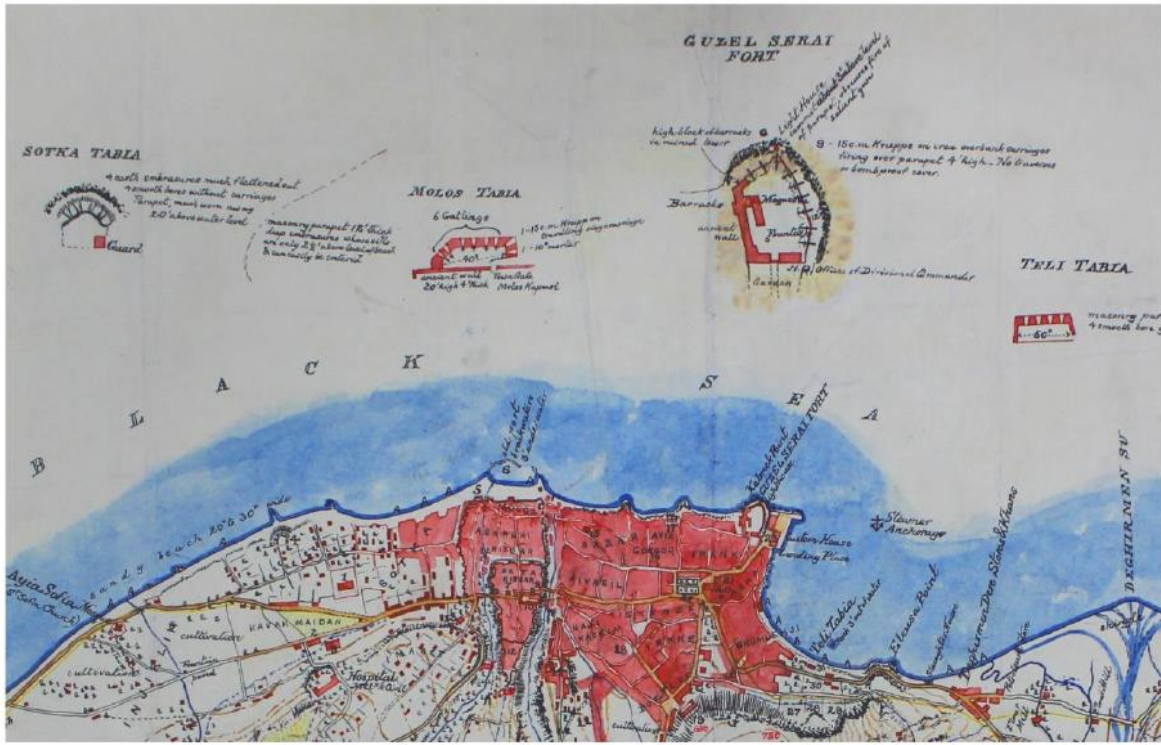
27. Hacı Salih İbni Hacı Ahmet Vakfı,

28. Kindinar Camii Vakfı,

29. İskender Ağa – Sotha Camii Vakfı.

Vakıf listesi çalışma kapsamında incelendiğinde, Hacı Kasım – Çarşı (Osman Paşa) Camii Vakfı'nda iki cami isminin beraber bulunuyor olması Hacı Kasım Camii'nin yıkıldıktan sonra yerine Çarşı Camii'nin yaptırıldığı bilgisini doğrular niteliktedir. Muhiddin Camii Vakfının ise ayrı bir vakıf olarak gözükmemesi ise Hacı Kasım Muhittin Camiinin başlangıçta isminin Muhittin Camii olması bilgisini doğrulamaktadır.

Haritalar incelendiğinde ise; 1898 tarihli Trebizond ve Karadeniz Limanı haritasında (Şekil 9), Hacı Kasım Mahallesi'ne rastlanmaktadır. Burada görülmekte olan mahalle günümüz Hacıkasım Bölgesi'ni veya bir diğer deyişle Cumhuriyet Mahallesi'ni işaret etmektedir.

Şekil 9. Trebizond ve Karadeniz Limanı (1898), Francis Richard Maunsell, Trabzon (Babul, 2019).

2.2.1.5. 20. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi

Trabzon şehri 1916 yılı Vilayet Encümeni kayıtlarına göre, 38 mahalleden oluşmaktadır. Bu mahalleler: Camiikebir, İçkale, Amasya, Mağara, Saçlıhoca, Faros, İmaret, Muhiddin, Yenicamiibala, Debbağhane, İskender Paşa, Frenkhisar, Cedid, Şirinhatun, Musa Paşa, Zağanos Paşa, Mollasiyah, Pazarkapı, Ayasofya, Tekfurçayır, Kasım Ağa, Boztepeizir, Çarşı, Tekye, Tuzlu Çarşı, Berberoğlu, Bayram Bey, Sarayıatik, Hasanağa Mescidi, Hoca Halil, Eksota, Kavak Meydan, Kindinar, Yenicumaızır, Boztepeibala, Kemer kaya, Arafilibo, Ayavasıl idi (Çapa & Çiçek, 2004; s. 11). Şimşek (1993) de bu duruma paralel olarak 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyılın başlarında Trabzon şehri mahallelerini şu şekilde listelemektedir (Tablo 9):

Tablo 9. Şimşek (1993)'e göre 20. yüzyıl başlarında Trabzon şehri mahalleleri listesi

1. Amasya Mahallesi	20. İskenderpaşa Mahallesi
2. Ayafilibo (Arafilboyu) Mahallesi	21. Kabakmeydan (Kavakmeydan) Mah.
3. Ayasofya Mahallesi	22. Kasım Ağa Mahallesi*
4. Ayvasıl Mahallesi	23. Kemer kaya Mahallesi
5. Bayrambey Mahallesi	24. Kindinar Mahallesi
6. Boztepe-i Bala (Yukarı Boztepe) Mah.	25. Mağra Mahallesi
7. Boztepe-i Zir (Aşağı Boztepe) Mah.*	26. Muhittin Mahallesi*
8. Cami-i Kebir Mahallesi	27. Musapaşa Mahallesi
9. Çarşı Mahallesi*	28. Mollasiyah Mahallesi
10. Dabbağhane (Tabakhane) Mah.*	29. Pazarkapı Mahallesi
11. Değirmendere Mahallesi	30. Protestan Mahallesi
12. Eksotha (Hızırbey) Mahallesi	31. Saçlıhoca Mahallesi
13. Esvad-ı Saire Mahallesi	32. Saray-ı Atık (Eskisaray) Mahallesi
14. Faros Mahallesi	33. Şirinhatun Mahallesi
15. Güzelhisar Mahallesi	34. Tekke Mahallesi
16. Hasan Ağa Mescidi Mahallesi	35. Tekfurçayır (Erdoğan) Mahallesi
17. Hoca Halil Mahallesi	36. Tuzluçeşme Mahallesi
18. İçkale Mahallesi	37. Yenicuma Mahallesi
19. İmaret Mahallesi	38. Zağnos Mahallesi

1916 yılında toplanmış olan Vilayet Encümeni, Trabzon şehri merkezinde bulunan 38 mahalleden 8 mahallenin isminin değişimi konusundan karar almış ve Dahiliye Nezaretine değişen yer isimlerini bildirmiştir. Ancak, Rus işgalinin başlaması ile söz konusu mahallelerin isimlerinin değişimi gerçekleştirilememiştir. İşgal yıllarında ise Ruslar şehir planı ve şehrin mahalle ve sokaklarının isimlerini değiştirmişlerdir. Ruslar tarafından şehrin mahalle ve sokaklarına verilen isimler 1922 yılına kadar kullanılmıştır. Daha sonrasında ise bazı şikayetler üzerine şehir mahalle ve sokaklarındaki bu isimler kaldırılmıştır. Şehir Rus işgalinden kurtulup geri alındıktan sonra, eski mahalle sistemine geri dönmüştür. 1925 yılında Dahiliye Vekaleti belediyelere, belediye sınırlarının belli olduğu şehir planlarının yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bunun üzerine Trabzon şehrinin ilk şehir planı çizdirilmiştir. (Çapa & Çiçek, 2004; s. 12).

1920’li yıllarda Trabzon şehrindeki mahallelerin bazıları şunlardır: Frenkhisar, Tabağhane*, Saçlıhoca, Ayafilbo, Saray-ı Atik, Kasımağa*, Kemer kaya*, Boztepe-i Bala, Boztepe-i Zir, Yenicuma, Muhiddin*, Ortahisar, Çarşı*, İmaret, Çömlekçi, Faros, Eksotha, Pazarkapı, İskenderpaşa, Tekke, Tekfurçayırı, Amasya (Çapa & Çiçek, 2004; s. 21). Burada görülmektedir ki 20. yüzyıla gelindiğinde mahalle sayısı, 19. yüzyıla kadar olan mahalle sayısından daha azdır. Ayrıca çalışma kapsamında önemli olan nokta ise Hacı Kasım Mahallesi’nin listede yer almıyor olmasıdır.

Trabzon Vilayeti Vilayet İdare Heyetinin 09.03.1930 tarihli ve 136 sayılı kararı ve Vilayet Meclisi Umumisi’nin aynı tarihli celsesinde kabul edilen Mahalle Değişikliği Kararı aşağıdaki gibidir (Odabaşoğlu, 1986):

1. Bahçecik Mahallesi: Kindinar
2. Boztepe Mahallesi: Boztepe zir/Boztepe bala’nın 2/3 kısmı
3. Çömlekçi Mahallesi: Yeni Mahallenin tamamı, İskender Paşa’nın 1/4 ‘ü, Ayafilbo Mahallesinin tamamı Boztepe zir’in 1/3’ünü almak suretiyle teşekkül ediyor.
4. Çarşı Mahallesi: Çarşı Mahallesinin tamamı, Ayvasıl Mahallesinin tamamı ve Kemer kaya Mahallesinin 1/6’sı
5. Cumhuriyet Mahallesi*: Dabahane Mahallesi’nin tamamı, Muhittin Mahallesinin 1/8’i ve Boztepe zir Mahallesinin 2/5 kısmından oluşuyor (Şekil 10).
6. Erdoğdu Mahallesi: Tekfur Çayır ve İmaret mahallesinin tamamı
7. Gazi Mahallesi: Tekke Mahallesi’nin tamamı, İskenderpaşa Mahallesi’nin ¼ ve Muhittin Mahallesinin 6/8’ini, Boztepe zir’in 1/3
8. Hızır Bey Mahallesi: Eksotha Mahallesi’nin tamamı, Hoca Halil Mahallesi’nin tamamı ve Faros Mahallesi ile Mağara Mahallesi’nin 1/5’i
9. İskender Paşa Mahallesi: Frenk Hisar Mahallesi’nin tamamı, Tuzlu Çeşme ve İskenderpaşa Mahallelerinin yarısını ihtiva ediyor.
10. İsmet Paşa Mahallesi: Kavak Meydan’ın bir kısmı Mağara, Amasya ve İmaret Mahalleleri
11. Kavak Meydan Mahallesi: Kavak Meydan ve Ayasofya Mahalleleri kısmen
12. Kemer kaya Mahallesi: Kasım Ağa Mahallesi’nin tamamı, Tuzlu Çeşme Mahallesi’nin yarısı, Kemer kaya Mahallesi’nin 5/6’sı, İskender Paşa Mahallesi’nin 1/8’i ve Muhittin Mahallesi’nin 1/8 kısımlarını ihtiva ediyor.
13. Orta Hisar Mahallesi: Sarayı Atik, Camii Kebir, Musa Paşa, Saçlı Hoca Mahallelerinin tamamı ile Amasya ve Mağara Mahallesi’nin yarısından teşekkül ediyor.

14. Pazarkapı Mahallesi: Pazarkapı, Hasan Ağa Mescidi, Molla Siyah ve Saçlı Hoca Mahallelerinin tamamı

15. Yalı Mahallesi: Faros Mahallesi'nin tamamı, Ayasofya Mahallesi'nin bir kısmından müteşekkil.

16. Yeni Cuma Mahallesi: Yeni Cuma bala mahallesi'nin tamamı ve Yeni Cumaizir mahallesi'nin 2/3'ünden müteşekkil.

Şekil 10. “Cumhuriyet Mahallesi Bilal Sokak 10 No.lu evin Hükümet Binasından görünüşü” Cumhuriyet Mahallesi'nin 20. Yüzyıl ortalarına ait görüntüsü (Akok, 1951).

1869-1903 tarihleri arasını kapsayan Trabzon Vilayeti Salnameleri Yer ve Kişi Adları Dizini'ne göre Hacı Kasım Mahallesi'nin 1553 tarihinde Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım, 1583'te Mahalle-i Mescid-i Hacı Kasım olarak kayıtlı olduğu, 1930 tarihinde ise bu mahallenin Kemerkaya Mahallesi'ne katılmış olduğu bilgisi verilmektedir. Ek olarak verdiği “bkz. Kasım Ağa” ile ve Odabaşoğlu'nun verdiği bilgiler karşılaştırıldığında 1930 tarihinde Kemerkaya Mahallesi'ne bağlandığı belirtilen mahalle Kasım Ağa Mahallesi'dir. 20. Yüzyılda Hacı Kasım Mahallesi'ne ait resmi bir kayıt yoktur. Bu bilgilerin yanında Odabaşoğlu'nun verdiği bilgileri doğrulayan, Muhiddin Mahallesi'nin 1930 tarihinde Cumhuriyet, Gazi Paşa, Kemerkaya mahallelerine paylaştırıldığı bilgisi de bulunmaktadır.

1930 tarihinden sonraki meclis kararlarının yer aldığı “1931-1968 Meclis Tutanakları”, “1969-2015 Meclis Kararları” incelendiğinde ise çalışma kapsamında önemli olan “Hacı Kasım Mahallesi”ne rastlanmamakta; Cumhuriyet Mahallesi ve Çarşı Mahallesi

isimlerinin geçtiği görülmektedir.²⁶ Belediyeden alınan 20. yüzyıla ait halihazır ve imar paftalarında da ise “Hacıkasım” ismine rastlanmazken; Trabzon Belediyesi Numarataj bölümündeki verilerin yok olması sebebi ile mahalle isimlerinin kullanımına yönelik bu yüzyıla ait resmi kayıtlara ulaşılamamıştır. Bu bilgilerle beraber, 20. ve 21. yüzyılda basılmış çeşitli kitaplarda ve kişilerin belleklerinde “Hacıkasım” isminin Cumhuriyet Mahallesi’ni işaret ettiği görülmektedir. Bu durum ile ilgili örnekler “2.2.4. Hacıkasım Bölgesi’nin Bellek Mekanları” başlıklı bölümde yer almaktadır.

2.2.1.6. 21. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi

Hacı Kasım Mahallesi 21. yüzyıl resmi kaynaklarında, “2.2.1.5. 20. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi” başlıklı bölümde de belirtildiği gibi, sınırları belirli bir mahalle olarak bulunmamaktadır. Ancak “Hacıkasım” ismi yazılı kaynaklarda ve sözlü anlatımlarda var edilmeye devam etmektedir. Bu kapsamda çalışmada, belleklerdeki Hacıkasım aktarılırken “Hacıkasım Bölgesi” şeklinde ifade edilmektedir. Hacıkasım Bölgesi olarak ele alınan kentsel mekân, 21. Yüzyılda, 20. yüzyılda olduğu gibi, Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde işaret etmektedir (Şekil 11). Bu bilgilerin yanında, çalışma açısından “var edilme” konusu oldukça önemli bir durumdur ve yazılı kaynaklarda nasıl ele alındığı bu başlık altında incelenmektedir. Bireylerin belleklerinde nasıl var olduğu konusu ise “2.3. Mekansal Bellek Bağlamında Hacıkasım Bölgesi’nin Değerlendirmesi” başlıklı kısımda incelenmektedir.

Şekil 11. 21. yüzyılda Cumhuriyet Mahallesi sınırları. (URL-8).

²⁶ Meclis Tutanakları ve Meclis Kararları için bkz. <http://www.trabzon.bel.tr/fck-sayfalar.aspx?id=1187>, Erişim Tarihi: 08.02.2019.

Mustafa Kemal Sayıl'ın 2010 tarihinde kendisiyle gerçekleştirilen röportaj ile anılarını aktardığı “Trabzon’a Işık Tutan Anılar” adlı kitapta, Hacıkasım Bölgesi’nden de bahsedilmektedir. Günümüzde Tanjant Yolu yüzünden yıkılmış veya hala mevcut olan Cudibey İlkokulu, Sanat Evi (Eski Vali Konağı), Uzun Sokak’taki Kostaki Konağı, Dedezade’lere ait konak (Şekil 12) gibi yapıların Trabzon’da yaşadığı dönemde (1925-1950) durumunu anlatmakta ve 2010 yılındaki durumuna değinmektedir (Bal, 2011).

Şekil 12. Dedezade (Dedeoğlu)’lerin evi (Dedeoğlu, 2018)²⁷.

Sayıl, Tabakhane Meydanı’nın dört yola ayrıldığını, bu yollardan birinin “Hacıkasım”’a çıktığını; bu yolda eskiden mezarlık olan ancak 2000’li yıllarda çiçeklik olan sokağın varlığından bahsetmektedir. 1900’lü yıllarda Hacıkasım Bölgesi’ne dair resmi bir bilgi olmamasına rağmen Sayıl’ın Hacıkasım şeklinde mahalleyi/semti/bölgeyi tarif etmesi çalışma kapsamında oldukça önemlidir. Zira resmi kayıtlarda Cumhuriyet Mahallesi olarak geçen mahalle ismi hiç anılmamış, “Hacıkasım” kullanılmıştır. Bunun yanında Sayıl, Nemlioğlu Cemal Sokak’ın güneyde varmış olduğu caddenin ismine “Hacı Kasım Caddesi” olarak belirtmektedir.

²⁷ Solda yer alan bina selamlık, sağdaki bina ise Dedeoğlu ailesine ait evdir. Fotoğraf karesinin sağ köşesinde bulunan duvar ise Kurtuluş İlkokulu’na aittir. 1850’li yıllarda Dedezade Hacı Rıfat tarafından yaptırılmıştır ve 1997 tarihinde yıkılmıştır. Fotoğraf Kasım Sokak’tan çekilmiştir (Dedeoğlu, 2018).

Sayı1, Hacıkasım Meydanı'ndan bahseder ki bu meydan günümüzde Tanjant Yolu geçmesinden dolayı mevcut değildir (Bal, 2011). Sayı1'ın meydan şeklinde belirttiği noktada bu dönemde dört adet yol bulunmaktadır, birisi Aldıkaçtı Yokuşu'na, biri Kuzgundere'ye, biri Uzun Sokak'a, diğeri ise Yenicuma'ya varmaktadır. Caminin yanında günümüzde tescilli olan günümüzde Ongan'lara ait bahçeli bir ev bulunmaktadır. Sayı1'ın ve Sezer (2011)'in anlatılarına göre siyaset, edebiyat, din, futbol gibi alanlarda önemli insanlar yaşamışlardır. Faruk Özak, babası Haydar Hafız, Zeki Yağmurdereli, futbolcu Hazin Orhan ve ressam Orhan Peker bu isimlerdendir.

Trabzon şehrinin 22 adet bölgesini anlatan “Trabzon'dur Yolumuz” kitap serisinin, 5. kitabı Hacıkasım Bölgesi'ni anlatan Çiğdem Sezer²⁸'in yazdığı “Taş Beşiğim Hacıkasım” kitabıdır. Trabzon'un önemli bulunan kentsel mekanlarından biri olarak görülüp, Cumhuriyet Mahallesi yerine “Hacıkasım” ismi ile yer alması çalışma kapsamında önemli görülen durumlardır. Bu durum Hacıkasım Bölgesi'nin var edilme biçimlerinden birisi olarak görülebilmektedir ve belleklerde yer alan bölgenin, toplumsal bellekte de bir yer edinmesini sağlamaktadır. Kitap özelinde incelendiğinde ise; Hacıkasım Bölgesi'nde yaşamış olan Sezer'in çocukluk yıllarından günümüze hatırladıkları üzerinden aktarılmaktadır. Mekânsal olarak incelendiğinde ise, günümüzde var olmayan veya var olmaya devam eden aşağıdaki mekan isimlerinden bahsetilmektedir:

- Hacıkasım Fırın,	- Tenis Bahçesi,
- İdmanocağı Tesisi,	- Nemlioğlu Sokak,
- Bakkal Yaşar ve Ayşe (Dokumacı Emine Teyzenin çocukları),	- Şehir Kulübü (Kuklalı Sıdika Hanımın evi),
- Cudibey İlkokulu (Hamidiye Mektebi),	- Uzun Sokak,
- Kurtuluş Ortaokulu,	- Karagöz Bahçesi,
- Hacıkasım Meydancığı,	- Tabakhane Camii,
- Hacıkasım Mektebi,	- Lalezar Pastanesi,
- Hacıkasım Anaokulu (Kurtuluş Ortaokulu yerinde),	- Manolya Ağacı
- Çınar ağacı,	- Hacıkasım (Fatih, Gavur) Hamamı,
- Aldıkaçtı Sokağı,	- Muhittin Mahallesi,

²⁸ Çalışma kapsamında Sezer ile sözlü tarih çalışması gerçekleştirilmiştir. Bknz. “2.3.1.10. Çiğdem SEZER”

- Cumhuriyet Mahallesi,
- C.H.P. Gençlik Kolları Binası
(Kahvehane),
- Şükrü Efendi'nin Bakkalı,
- Mustafa Bey'in Kırtasiyesi,
- Karma Ortaokulu (Cudibey
İlköğretim Okulu),
- Kostaki Konağı (Trabzon
Müzesi),
- Vali Konağı,
- Öğretmenevi (Mor salkımlı köşe),
- Cami Sokak,
- Yenicuma Mahallesi,
- Dost Kitabevi (Karma
Ortaokulu'nun karşısında)
- Trabzon Halkevi
- 24 Şubat Kitabevi (Orhan Karaali)
- Bakkal Osman,
- Seyide Teyzenin Bakkalı,
- Ayakkabıcılar,
- Kız Ortaokulu,

Sezer, "Hacıkasım Mahallesi" olarak aktardığı bölge için; bahçeli evlerin yer aldığı, çocukların sokaklarda oynadığı, dar sokaklı, mahalle kültürünün olduğunu; sosyo ekonomik durumları iyi olan ailelerle beraber memur, işçi, serbest meslek sahibi kişilerden oluştuğunu belirtmektedir. Kitapta; "Behire ve Fatma Teyze, Mustafa Kemal Sayıl, Orhan Peker, Nazım Çavuş, Hattatzadeler, Karaali Ailesi²⁹, Ergüney Ailesi, Dedeoğlu Ailesi³⁰, Hayati ve Necati, Kemal Kefeli ve Ailesi, eski Belediye Başkanı Kazaz Mehmet Efendi, Hüsnü Aybay'ın ablası, Tuncay Bulutay, doktor Tayyip Zühtü Bey, Ongan Ailesi, Misbah, kırtasiyeci Mehmet Efendi, Osman Alemdağ, Arslan Pulathaneli, Hatipzade Nuri Bey, Azmi Terakki, Karlıklı Mehmet Efendi, Şekerci Remzi Efendi, İsmail Aga, Gür Ailesi, Nigar, Bilgin Aygül, elektrikçi Selahattin Efendi, Ali Haydar Özak/ Faruk Nafiz Özak, gazeteci Cemal Rıza, Dedeoğlu Ailesi, Cudi Bey'in Ailesi (Hamam Sokak'ta oturmaktaydılar), Nuri Tunalı, Yağmurdereli Apartmanı, Ömer Efendi, Albay Ali Şevki Bey, vali Rıfat Danişmend, Faruk Nafiz Özak, Yaşar Bakkal³¹ ve Ayşe, Sıddık Hoca, Şeker Ahmet, Ali Naki Efendi, İbrahim Cudi Bey, Cemal Rıza Osmanpaşaoğlu, Zihni Karsan, Ali Naki Bey, Hafız Ali Haydar,

²⁹ Karaali ailesinden biri olan Nihan Karaali ile gerçekleştirilen sözlü tarih çalışması için bkz. 2.3.1.3. Nihan KARAALİ

³⁰ *Rıfat Dedeoğlu, çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği yıkılan evleri hakkında şu sözleri söylemektedir (Sezer, 2011): "Kastamonu'ya, Beypazarı'na gittim. Bize tarihi yapıları, konakları gezdirdiler. Benim büyüdüğüm ev onların pek çoğundan daha özellikliydi. Ama biz orayı yıkıp apartman yaptık. Şimdi olsa! Hemen yakınımızda Karagöz Bahçesi vardı. Futbol oynardık orada. Bir de sarı bir çamur vardı, hamur gibi..."

*Dedeoğlu ailesinden biri olan Arif Yusuf Dedeoğlu ile gerçekleştirilen sözlü tarih çalışması için bkz. 2.3.1.4. Arif Yusuf DEDEOĞLU

³¹ Yaşar Kayıkçı ile gerçekleştirilen sözlü tarih çalışması için bkz. 2.3.1.1. Yaşar KAYIKÇI

Mustafa Reşat Sümerkan³², telkarıcı Celal Edendi, dokumacı Emine, fanilacı Ayşe, terzi Naciye, Sacit Amca, Vesile Teyze, Erdoğan Gönüller (Dost Kitabevi), Deli Gadem, Küçükkafe, Mehmet, Kız Temel, Özkan Sümer, Necati/Bilgin Aygün, Maruşka³³ kişi isimleri geçmektedir. Bu kişilerin genellikle evleri veya meslekleri üzerinden bölgenin kurgusu aktarılmaktadır.

Sezer, Hacıkasım Bölgesi'nde yaşamış olan siyasetçi Faruk Nafiz Özak ile görüşme gerçekleştirmiştir ve görüşmesini kitabında aktarmaktadır. Görüşme sırasında Özak'ın kendi evinin adresini "Hacıkasım Mahallesi Cami Sokak Numara: 4" şeklinde vermesi çalışma kapsamında önemlidir. Zira, o dönem mahallenin isminin Hacıkasım Mahallesi olarak geçtiği belirtilmektedir. Oysaki bu şekilde bir kullanım 20. ve 21. yüzyılda olmamıştır. Özak değişen Hacıkasım Bölgesi ile ilgili olarak ise şu cümleyi kurmaktadır: "Zamanla sosyal yapısı değişti ama Hacıkasım bizim için hep misket, çelik çomak, ceviz, futbol oynadığımız yer olarak kaldı."

Sümerkan (2011) aynı kitap serisinde bulunan Mumhaneönü'nü anlattığı kitabında; evlerinin bulunduğu yer olan Yenicuma Mahallesi'nden Mumhaneönü'ne giderken Cumhuriyet Mahallesi'nden geçtiğinden bahsetmektedir ki burada önemli olan bir nokta Cumhuriyet Mahallesi ile Hacıkasım'ı birlikte kullanmasıdır. Evinin konumunu ve pazara gitmek için kullandıkları yolu şu şekilde aktarmaktadır: "Sokağımız Mescit Sokak, mahallemizin en alt sokağı... Karşı komşularımızın evleri Cumhuriyet Mahallesine aitti. 11 numaralı kapıdan çıkıp, kırk-elli metrelik bir yokuşu adımlayınca, Hacıkasım yönünden gelen Muhittin Sokak'a ulaştık. Bakkal Yaşar Amca ile Sıtkı Amcanın dükkanları önünden geçer; sola, Çiçek Sokağına dönerdik. Bu sokağın adının eskiden "Çöpçü Sokağı" olduğunu anlatırdı babam... Trabzon'a NATO üssü kurulduktan sonra kente yerleşen Amerikalılardan bazıları bu sokaktan ev tutmuşlar. Adreslerinde "çöpçü" adı geçmesin diye belediye, sokağın adını değiştirmiş.

Çiçek Sokağın alt köşesinden önce sağa, ardından sola dönünce Fatih Hamamının bulunduğu dar sokağa girerdik. Hamamın yuvarlak camlı kubbelerine kurumaları için serilmiş peştamallar hemen göze çarpardı. Sokak, Hacıkasım ile Tabakhane'yi birleştiren yola ulaşıyordu. Sol köşedeki "Gülershen Doğrama Atolyesi"ni unutamam. Adı, ilkokul

³² Mustafa Reşat Sümerkan ile gerçekleştirilen sözlü tarih çalışması için bkz. 2.3.1.12. Mustafa Reşat SÜMERKAN

³³ Trabzon'da yaşayan Rum asıllı, savaş sonrasında Trabzon'u terk edememiş bir kız çocuğu olduğu rivayet edilmektedir (Sezer, 2011).

birinci sınıfra, sözcükleri heceleme aşamasında okuduğum ilk tabela idi. Arkadaşlarla oyun için araba yapmak istediğimizde gerekli çitaları, tahta parçalarını almak için kapısında az mı növet tutmuşuzdur...”

Uzun bir süre sonra Tanjant Yolu yapımı başladığında Hacıkasım Bölgesi’ne gelen Sezer kitabında, bölgeyi tanıyamadığımı, yerde duran “Hacıkasım Fırını” tabelasından yönünü bulduğunu belirtmektedir (Şekil 13). Değişimi bu şekilde anlatması çalışma kapsamında önemli bir konudur. Zira bölgenin konumu, ismi ve mekânsal kurgusunun değişmesinin insanlar üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmada değişimin mekânsal bölümü hakkında bir bilgi vermektedir.

Şekil 13. Hacıkasım Fırını'nın yıkımı (Sezer, 2011)

Sezer’in kitabında yer alan (2011) Mustafa Kemal Sayıl görüşmesine göre; Meydancıktan Uzun Sokak’a giden yol üzerinde bulunan Dedeoğlu ailesinin evinini yanında Hacıkasım Anaokulu yer almaktadır. Evin arka bahçesi ise Karaali ailesinin evlerine bakmaktadır. Sayıl anaokulunda 1 sene okuduğundan bahsetmektedir. Sezer bahsedilen okulun Kurtuluş İlkokulu olduğunu belirtmektedir. Konumu itibari ile de Kurtuluş Okulu’nu işaret etmektedir.

Sezer (2011), Sayıl ile gerçekleştirdiği görüşmede; Sayıl ile konuşmalarını şu şekilde aktarıyor:

Ç.S.: “Hacıkasım Fırını” diyor Mustafa Bey; Hacıkasım İlkmektebi, Hacıkasım Hamamı, Hacıkasım Anaokulu... Bizse sadece fırını anardık bu adla. Diğerleri zaten yıkılmış, yenilenmiş, adları değişmişti. O dönemdeki adları neydi tam olarak, diye sorduğumda şöyle dedi:

M.K.S.: Efendim, tabii ki Hacıkasım Hamamı idi. Hacılık dini bir sıfar olduğu için mi değiştirdiler hamamın adını, bilemem. Okulların adını da değiştirdiler. Yalnızca o mu? Mahallenin adı da Muhittin Mahallesi olarak değiştirildi. Şimdilerde de Cumhuriyet Mahallesi mi ne diyorlarmış! Ama orası hep “Hacıkasım Mahallesi” olarak bilindi, biliniyor. Biz, Hacıkadioğullarındanız. 1935’te Soyadı Kanunu çıktığında Hacıkadioğlu olamadık; çünkü “hacı” sıfatını kullanmak yasak. “Kadioğlu” desek; başka bir sülale var o soyadında. Onlarla karıştırılacağız. Bizimkiler de “Sayıl” soyadını almışlar. Mesela Onganlar; Hacıalihafizzadelerdi aslında. Hacı olmayanlar da vardı; örneğin Dedeoğulları, Kazancızadeler. Hacıkasım’daki isim değişiklikleri bu yasaklarla ilgili olmalı...

Mustafa Kemal Sayıl’ın bölgenin isminin değişimi ile ilgili yaptığı yorum çalışma kapsamında değerlidir. Zira bölgenin isminin, Cumhuriyet Mahallesi’nden önce Muhittin Mahallesi; Muhittin Mahallesi’nden önce ise Hacıkasım Mahallesi olarak kullanıldığını belirtmektedir. Bunun sebebinin ise dini kaynaklı isimlerin değiştirilmesi kanunu ile ilişkilendirmektedir (Sezer, 2011).

Günümüzde Hacıkasım Muhittin Camisinin hemen yanında bulunmakta olan Ongan ailesine ait olduğu bilinen ev hakkında Mustafa Kemal Sayıl şu sözleri söylemektedir (Sezer, 2011): “Hamama yakın o çıkmaz sokağın köşe başında bir ev vardı; halamın kocası Sami Dedeoğlu’na aitti orası. Tam karşısında Nuri Tunalı adında, karösör imalatçısı bir bey otururdu. Dedeoğlu Hami ve Sami beylerin babaları Hacı Şükrü’nün eviydi orası. Büyük halam Saadet Hanım o eve gelin gelmiştir. Onların bitişiğinde Onganların evi vardı. Hemen caminin yanı. Hacıalihafizzadelerin (Onganlar) konağıdır orası. Şimdilerde Füzüzan Hanım oturuyormuş orada galiba. Dedeoğullarının evini de Onganlar aldı. Alındığı şekliyle muhafaza edilerek Onganların mülkiyetinde şimdi o ev... Onganların evinden sonra Hacıkasım Camisi gelir.” Bu anlatıma göre günümüzde bulunan Onganlara ait olduğu bilinen Hacıkasım Muhittin Camii yanında bulunan evin kimlere ait olduğu ve Hacıkasım Bölgesi için önemli olan Dedeoğlu, Ongan ve Sayıl ailelerinin ilişkisi de kısmen verilmiştir.

Sayıl, Hacıkasım Meydancığında; caminin yanında C.H.P. Gençlik Kolları binasının bulunduğu ve buranın çoğunlukla kahvehane olarak kullanıldığını; kahvenin yanında Şükrü Efendi’nin bakkalının, bakkalın karşısında ise bir kalaycının, kalaycının yanında Mustafa Bey’in kırtasiye dükkanının bulunduğu; caminin karşısının ise boş bir arsa olduğunu; camiden Uzun Sokak yönüne gidildiği zaman ise Dedeoğullarına ait evi (Şekil 14) bulunduğunu belirtmektedir. Caminin karşısında yer alan boş arazide ise

Yağmurdereliler ev yaptırmıştır ve burası için Sayılı “Hacıkasım Meydancığının tam karşısıdır” demektedir.

Şekil 14. 2001 yılı Hacıkasım Meydancığı (Mustafa Reşat Sümerkan Arşivi).

Hacıkasım Meydancığında bulunup toplumsal bellekte yer edinmiş değerlerden birisi de “Hacıkasım Fırını”dır (Şekil 15). Sezer’in anlatımından da anlaşıldığı gibi, insanların konumlarını anlamasında önemli bir işaret noktası olması ile ve bölgedeki hemen hemen herkesin uğrak noktası olması, bir anısının bulunması ile önemli bir bellek mekanıdır. Özellikle Hacıkasımlılar Facebook grubu ve Trabzon ile ilgili diğer sosyal medya hesapları incelendiğinde, en çok görüntülenmeye, yoruma ve paylaşımına sahip fotoğrafların başında Hacıkasım Fırınının olduğu Şekil 15’teki fotoğraf gelmektedir. Fırın ile ilgili anlatılara bakıldığında ise, insanların pide veya ekmek kuyruğunda konuştuğu konular ile, yaşadığı anılar ile günümüzde var edilmeye devam ettiği görülmektedir. Trabzon’da Nostalji Facebook grubunda (2014) yer alan fotoğraf paylaşımına yapılan yorumlar arasında; Murat Okumuş’un yorumu Hacıkasım Fırınının belleklerde yer edinme ve günümüzde var edilme biçimine örnektir: “Hiç unutmuyorum 83-84 sezonunda ben 7 yaşındayken Trabzonspor şampiyon olduğu gün, dayım bizi arabasıyla Yenicuma Mahallesinden Kemerkeya

Mahallesine götürüyordu. Ve şampiyonluk konvoylarıyla trafik tam da Hacıkasım Fırınının önünde sıkıştı. O gün bugündür ne fırını ne o şampiyonluğu unutamıyorum. Ve şimdi görünce de acayip oldum. Tüylerim ürperdi gözlerim yaşardı.”

Şekil 15. Tanjant Yolu yapımı ile yıkılmadan önce Hacıkasım Fırını (Mustafa Reşat Sümerkan Arşivi).

Gazipaşa Mahallesi’nde yaşamış ve mahalle ilgili aynı seride yer alan “Gazipaşa’nın Yerlisi Olmak” isimli kitabı yazmış olan Şengül Öymen Gür kitabında (2011), Trabzon’dan ve Hacıkasım Bölgesi’nden de bahsetmektedir. 1970’li yılların sonunda Trabzon’a geldiğinde şok yaşadığından ifade etmektedir. Yaşadığı şoklardan birinin sebebi, birçok binanın yıkılarak bahçelerinin imara açıldığını ve yerlerine daha büyük yeni binalar yapılması; diğeri bir sebebi ise Tanjant ve Sahil yolunun yapılmasıdır. Gür bu durumları aktarırken Hacıkasım Bölgesi ve Hacıkasım Fırınından da bahsetmektedir; ancak aktarımı sırasında “Hacıkasım” ismini değil de “Yenicuma” ismini kullanmaktadır (Şekil 16). Şok yaşadığı durumlardan, bölgeden ve fırından şu sözlerle bahsetmektedir (Öymen Gür, 2011: 66): “Üzgünüm, artık Trabzon tarihi bir kent değil... Bu nedenle bu yazıyı bellek üzerine kurdum. Varmış da yokmuş; yaşanmış da yaşanmamış gibi bir yazı...”

Bu yok olan yolun üstünde Yenicuma Fırını vardı. O da kurban gitti küresel dürtülere. Buram buram taze ekmek kokusu egzoz dumanına teslim oldu. Yenicuma Fırınından sadece annemin amcalarına giderken ekmek alırdık. Ama onu biraz geçinde sağdaki taşlıklı evde

fanilacı vardı. Beni oraya gönderirdi annem. Küçük avlu renk renk begonya kutularıyla dolu olurdu. Bir de çeşmesi vardı kurnalı...”

Şekil 16. Gür (2009)'ün, Yenicuma Fırını olarak bahsettiği Hacıkasım Fırınına giderken, yıkıldığını belirttiği nişlere gösterdiği örnek. Hacıkasım Muhittin Camiinin güneyinde insanların oturduğu alan.

Gür (2011), Gazipaşa Mahallesi'nde bulunan evlerini anlatırken, konumu anlatmak için kullandığı önemli noktalar ile ilgili olarak şu sözleri söylemektedir: “Bizim mahalle saygınlığını öncelikle mükemmel hocaları olan Cudibey İlkokuluna sonra da Vali Konağına borçluydu. Evimizi tarif ederken: ‘Kız Enstitüsünü geçince Narin Köşeden sola sapın, Vali Konağına gelmeden sola dönün, Cudibey’i geçince bayır yukarı çıkın’ demek çok süslü bir cümleydi...” Burada yer alan yapılar ile ilgili olarak ise Vali Konağı’nı derneklerin almasından; Kurtuluş Okulu’nun, İspanyol merdiveni tarzında bir girişi olan Sağlık Ocağı binasının ve Mimar Kemalettin mimarlığını anımsatan Cudibey İlkokulu’nun yıkılmasından bahsetmektedir.

Karagöz Bahçesi ile ilgili olarak Sayıl: “Hacıkasım’ı Kostaki’nin evine bağlayan yol üzerinde, solda Hacıalihafızadelerin (Onganların) evi vardı. Bir yanı Hacıkasım Anaokulu idi ki sonraları ilkokul olmuştur. Onların bitişiğinde, sonradan Ruslarla olan münasebeti nedeniyle asıldığı söylenen Ömer Efendi’nin evi gelirdi. Onun bitişiğinde de Albay Şevki Beyin evi vardı. Belediye reisliği de yapmıştır. O mahalleye son gittiğimde ise bu sokakta bulvardan başka bir şey yoktu! Devam edersek Karagöz Bahçesine geliriz ki burası Hacıkasım’ın eğlence merkezidir aynı zamanda. Ama ben orayı harp meydanı diye de anarım bazen.

Karagöz oynatırlardı o bahçede tabii ama bu kadarla kalmazdı. Bayramlarda panayır kurulurdu orada. Bayram dışında ise top oynadığımız yerd. Panayır zamanı çok eğlenceli olurdu; turşucudan köfteciye, dondurmadan atlıkarıncaya kadar her şey... Salıncaklar vardı. tabii hepsi manueldi bunların. Eşeğe binerdik orada; on tur beş kuruş...

Mahalleler arasında zaman zaman kavgalar olurdu, duyardık ama ben gitmedim hiç. Yine böyle bir kavga için Arafilboylular ve Sotkalılar birbirlerine haber göndermişler, bu akşam Karagöz Bahçesine kavgaya geleceğiz, diye. Sebep ne, bilmem; ama horozlanacaklar işte birbirlerine... Halamın oğlu Rıfat (Dedeoğlu)'la kavgayı haber aldık. Nemlioğlu Sokak'ta Karagöz Bahçesi'ne giden bir aradan...seyredeceğiz kavgayı... o günden sonra o bahçeye harp meydanı derim ben. Öyle harp ettiler yani!" şeklinde anlatmaktadır (Sezer, 2011). Karagöz Bahçesi'nin nereden geldiği ile ilgili olarak Dedeoğlu (2018)'nin sosyal medya durum güncellemesinin altında Zafer Duran tarafından yapılan yorumda bir rivayetten bahsetmektedir. Duran; "Karagözyan ailesinin Trabzonun hayırsever Ermeni ailelerinden biri olduğu söylenir. Kanuni/Karma ortaokulunun bulunduğu arazinin onlara ait olduğu bu nedenle buraya karagöz bahçesi denildiği rivayet ediliyor. Acaba bu konuda bir bilginiz var mı?" şeklindeki yorumu ile Karagöz Bahçesi'ne ait bilinmekte olan toplumsal bellekte yer alan bir bilginin durumu ile ilgili soru sormaktadır.

Hacıkasım Bölgesi'nde 20. Yüzyılda yoğun olarak bulunmakta olan ayakkabıcılarla ilgili olarak 6 Temmuz 2009 tarihli Kuzey Ekspres gazetesi "Ayakkabı Ayak Seçer" başlıklı Hüseyin Karabacak ile gerçekleştirilen söyleşide şunlar yazmaktadır: "Hacıkasım, ayakkabıcıların olduğu yerd. Bulduğumuz sokak baştan sona ayakkabıcıydı. Ama zamanla meslek körelmeye başladı, çoğu dükkân da kapandı. Önceleri Karadeniz Bölgesine hitap eden bir ayakkabı şekli vardı. Babamız eski çapula tipi ayakkabılar yapardı. O tamamen el emeğine dayanan bir ayakkabı türüydü... Bizim başladığımız dönemde Trabzon'd 150'den fazla ayakkabı imalathanesi vardı. O zaman Türkiye'de en çok ayakkabı yapılan iller arasında Trabzon ilk sıralarda yer alıyordu, şimdi ise en alt sıralara düştü. Trabzonlu ayakkabıcılar mesleklerini burada geliştiremedi. Biz babamdan sonra gelişen teknolojiyle birlikte işimizi geliştirmeye başladık. 80'li yıllarda bu iş daha çok el emeğine dayanıyordu... Trabzon'da ayakkabıcılık sektöründe maliyetler yükseldi, malzemeleri İstanbul'dan alıyoruz, kargolara dünyanın parasını veriyoruz. Bu gibi etkenler maliyetleri de doğal olarak yükseltiyor. Bu nedenlerden dolayı ayakkabıcılık mesleği bitme noktasındadır... Biz de artık mesleğimizi bu işin merkezi olan İstanbul'a taşıyoruz. Bunun için çalışmalara başladık." (Sezer, 2011).

Hacıkasım Bölgesi'nde bulunmakta olan Ziyabey Sahası, erken dönemlerinde İdmanocağı Kulübünü sonraki dönemlerde ise Trabzonspor Kulübünü ağırlaması ile hem Hacıkasım Bölgesi'nin hem de Trabzon'un belleğinde önemli bir yere sahiptir. Sezer (2011), kulübün ve sahanın burada bulunması ile mahalledeki her evden insanların burada zaman geçirdiğini, herkesin futbolla ilgili olduğunu belirtmektedir. Dönemin teknik direktörlerinden Özkan Sümer'in de Hacıkasım Bölgesi'nde ikamet ettiğini belirten Sezer, futbolcular ile karşılaştıklarını ve futbolun şehir için ifade ettiği anlamın bugünkünden farklı olduğunu belirtmektedir.

Hacıkasım Bölgesi'nin var edilme biçimlerinden biri de edebiyat alanıdır. Şairler şiirlerinde Hacıkasım Bölgesi'ne yer verilmektedir. Örneğin İsmail KANSIZ'ın Hacıkasım Bölgesi'ni, okulları, mahalle yaşantısını anlattığı şiiri şu şekildedir (Kansız, 2018):

SİYAH ÖNLÜKLÜ ÇOCUKLAR

Hacıkasım Mahallesi...

Kurtuluş İlkokulu...

Önlüklerimiz siyah...

Hayatımız renkliydi...

Misket de oynardık

Top da...

Hacıkasım'ın dar sokaklarında

Kızlar ip atlarken

Araya girer oyunu bozar

Yağ satarım bal satarım

Derken mendilden

Tokmağı yerdik sırtımızda

İncirlerin mevsimini

Mandalinanın

Hangi bahçede olduğunu

Gülün mis gibi koktuğunu

Armutun sapı üzümün çöpü

Demeden kimin olduğunu

Sormadan, bir bahçeden diğerine

Meyvelerin tadını,

Mezgitin balıktan sayılmadığı,

Hamsinin yirisi yoksa
Gübre diye tarlaya
Serildiğini
Kemer kaya'da Ganita Moloz'da
Sotka ve Faroz'da denize
Girildiğini
Ayasofya altında
Kuzguni siyahlıktaki Uzunkum'un
Romatizmaya
İyi geldiğini
Limanda denize girmek için
Çok ama çok büyümek
Uzunsokağa çıkmak için de
"Adam " olmak gerektiğini
Bilirdik.
Küçük dünyamızın
Büyük hayalleri içinde.
Bu arada iki kere ikinin
Dört ettiğini,
50 kuruşluk harçlıktan
Harcadın mı 25 ini
Geriye 25 kaldığını,
Onla da beş simit alındığını
Bilirdi o siyah önlüklü çocuklar.
Bir de 23 nisanlarda sevinip
10 kasımlarda üzülme...
Ramazanda teraviye deyip
İdmanocağı sahasında
Top oynamayı...
Sırf sahur yemeğini
Kaçırmamak için oruç tutmayı
Hoca teyzelerden fatihayı
Bayramlarda el öpüp harçlık

Almayı...
 Bilirdik siyah önlükler
 İçinde renkli yaşamayı...
 Şimdi ne siyah önlükler ne
 Mahalle
 Ne de Kurtuluş İlkokulu...
 Kaldı
 Yıkıntılar arasında
 Çocukluğumuz
 Anılar yine siyah beyaz...
 Ucurtmalar yok
 Gökyüzünde.
 Ne güzel
 Ne de şanslı çocuklardık biz...
 O zaman da bilirdik
 Dünyanın döndüğünü
 İki kere ikinin dört ettiğini...
 Bilirdik yine kirazın ağaçta
 Patatesin toprakta olduğunu...
 Betonun yenmediğini

Şiirlerde Hacıkasım Bölgesi'nin fiziksel yapısı, yapılarının nasıl olduğu, mahalle kültürü gibi konular ele alınmıştır. Buradan Hacıkasım Bölgesi'nin betondansa yeşillikler, özellikle meyve ağaçları ile çevrili olduğundan; bölgedeki okullardan ve bölgede yaşayan insanlardan bahsedilmektedir. Kurtuluş İlkokulu, İdmanocağı Sahası ve mahalle aralarındaki çocukların oyun oynadığı alanların yok olduğundan bahseden şair, "Hacıkasım Mahallesi" diyerek Hacıkasım Bölgesi'ni var etmeye devam etmekte ve bunu yazılı hale getirerek toplumsal bellekte yer almasını sağlamaktadır. Kansız gibi Servet ÖZKARA da Hacıkasım Bölgesi ile ilgili şiir yazmıştır (Dihkan, 2019):

BİTTİ DİYE ÜZÜLME, YAŞADIM DİYE SEVİN
 Hacıkasım Mahallesi 1970'ler.
 Hemen her evin küçük bir bahçesi...
 En azından bir taşlığı vardı...
 Kapıların üzerinden sokaklara taşan hanımelleri...

Vita kutularında morlu, kırmızılı karanfiller...

Bilirdin ...

Hurmanın olmuğu, ayvanın iyisi, armudun yirisi hangi bahçede...

Kimin duvarı alçaktır, çıkılır...

Hangi bahçede köpek vardır, girilmez...

Bilirdin...

Şaban efendi varsa korkma gir Ongan'ın bahçesine de, nemrut Hasan varsa sakın yaklaşma...

Ofluoğulları yazın köşke çıkınca, bahçedeki başıboş tavukların onlarca yumurtasına Ocak kulübünün bahçesine attığımız kafalar yüzündendir herhalde, 50'ye kadar dökmediydik saçları...

Sadi, üstelik bi de vole atardı ama, o, saçını sarartmak için ha bire kafasına döküp güneşe çıktığı oksijenin kurbanı oldu...

Toprakla, yeşille, çiçekle, böceklerle iç içeydik...

Pat diye düşerdi önüne incirin olmuğu da boş bulunsan ürkerdin...

Ne sabahın köründe dallara tüneyip şakıyan karatavuklar kaldı...

Ne de toprağı az eştiginde kafa kaldıran ziziller...

Pışirdiğı yemek koktu canı çeker diye bir tabak da komşuya götüren de...

Mahallenin gobellerini sigara içerken gördüğünde müdahale eden abiler de.

Yandaki evin liseye yeni başlamış kızıyla kaçamak göz göze gelmeler de yok artık.

Ara beni cepten, bozuşmayalım hepten.

Ya da "Oy İsmail İsmail, yolla bana email" var şimdi...

Yani, betonun altında kalan sadece toprak olmadı...

Komşuluk da mahalle kültürü de eski platonik aşklar da harç gibi yoğruldu...

İnsanlığın kriterleri değışti...

"Kaç paralık adamsın" devri başladı.

Eskiden hizaya sokan çevre...

Şimdilerde yoldan çıkarır oldu...

Meğer çocuklarımıza “Baba film mi anlatıyorsun?” dedirtecek kadar şanslı yaşamışız çocukluğumuzu da haberimiz olmamış...

Hani, “Bitti diye üzülme, yaşadım diye sevin” diyor ya Gabriel Garcia Marquez..

Bizimkisi de o hesap...

Bittiğine değil de...

Asrileşmek uğruna çocuklarımızı mahrum ettiğimiz güzelliklere yanıyoruz...

Lakin...

Tüm binaları yıkıp yerle yeksan etsen de...

Her tarafı ab-ı hayat bahçelerine çevirsen...

Faydasız artık!..

Yaşar Miraç’ın Kasım Sokağı’nı anlattığı şiirindeki gibi...

“Üç düğme kara mantosuyla bakar ha pencereden bakar” dediği Emine Teyze yok ki...

Karısı pazardan erken dönünce eve attığı “Kara kız”la yakalanıp bir araba dayak yiyen Gazocakçı Musa Amca da...

Gukku oynarken gizlenecek yer bulamadığımda “Gel uşuğum” deyip iki metre pazenden diktiği donuyla eteği arasına beni saklayan Fadime teyzeyi ara ki bulasın...

Çaresiz bulduğunla avunacaksın şimdi...

Ayıkladığı üç kilo hamsinin kafasını koyduğu poşeti 5 inci kattan yola fırlatan üst komşun sayesinde kendini deniz kıyısında sanabilirsin mesela...

Çocukların top oynayacak arsa bulamıyor diye de üzülme...

Bak, play-stationda Messi’yle bile takım arkadaşı olabiliyorlar...

Üstelik ne ayakkabı eskitiyorlar vakitsiz...

Ne de terli terli su içip hasta oluyorlar...

Lakin yine de düşünmeden edemiyor insan...

Bu kadar hasar tek dişle yapılamayacağına göre...

Medeniyet canavarı acaba ağzına protez mi yaptırdı?

Günümüz Cumhuriyet Mahallesi'nde oturmuş olduğu bilinen Yaşar Miraç'ın "Trabzon'da her gün Pazar" isimli şiirinde ise bölge için önemli olan Hacıkasım Fırını aktarılmaktadır (Miraç, 2005):

...hacıkasım fırınında
dedikodu börek pişer,
tabakhane köprüsünde,
kuzgundere ceviz kırar...

2.2.2. Bölgeye Adını Veren Kişi: Hacı Kasım

Trabzon şehrinde bazı mahalleler sınırları içerisinde bulunan ibadethanelerin adları ile, bazı mahalleler sosyal ve dini hayır kurumlarını yaptırmış kadın veya erkek kişilerin adları ile, bazı mahalleler ise sınırları içerisinde bulunan meslek gruplarının adları ile anılmışlardır (Öksüz, 2006). Bu mahallelerden birisi de Hacı Kasım Mahallesi'dir. Hacı Kasım Mahallesi, "Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım" olarak anıldığı zamanlarda mahallenin sınırları içerisinde bulunan ibadethanenin adı ile anılan mahallelerden biri olarak değerlendirilebilirken, Öksüz (2006) "Hacı Kasım Mahallesi" kullanımını sosyal ve dini hayır kurumlarını yaptıran kişilerin adları ile anılan mahallelerden biri olarak değerlendirmektedir.

Trabzon şehrinde, yakın tarih aralıklarıyla birçok "Kasım" isimli önemli şahsın bulunması, kaynaklarda bir değil iki tane Hacı Kasım Camii bulunması ve bu yapıların birbirinden farklı tarihlerde inşa edilmiş olması gibi sebeplerden dolayı Kasım isimli kişinin kim olduğunun veya kim olabileceğinin belirlenmesi çalışma açısından oldukça önemlidir. Zira günümüzde Hacı Kasım olarak bilinmeye devam eden yapıların ve mekanların kimin ismini taşıdığı, hangi döneme atıfta bulunduğu önemlidir.

Goloğlu (2013)'ün Trabzon Tarihi isimli kitabında, Kasım adında önemli 4 kişiden bahsetmektedir. Bunlardan ilki Kazım Bey'dir. Kazım Bey için bazı kaynaklarda Kasım ismi de kullanıldığından, bu isim de çalışma kapsamında incelenmiştir. Ancak Goloğlu, bahsi geçen Kasım – Kazım durumunun sebebini Kritovulos'un "Tarihi Sultan Mehmet" adlı kitabın Türkçeye çevirisinden kaynaklı olmasına bağlamaktadır. Kazım Bey, 26 Ekim 1461'de Trabzon Kalesi Türklere teslim edildiğinde Donanma Komutanı ve Gelibolu Sancak Beyi iken, kaleyi teslim aldıktan sonra Trabzon şehrinin ilk yöneticisi olmuştur. Ancak, Trabzon Salnamesine göre Trabzon şehrinin ilk valisi Hızır Bey'dir. Goloğlu bu durumu, Kazım Bey ilk vali olmasa bile Trabzon şehrinin ilk yöneticisidir şeklinde

belirtmektedir. Bir başka deyişle, 1461 yılında fethedilen Trabzon'da birkaç ay süre ile yöneticilik yapan Kazım Bey, 1462 yılında Trabzon'un Sancak durumuna getirilmesi ile valiliği Hızır Bey'e bırakmıştır (Goloğlu, 2013; s. 26).

Franz Babinger 1953 tarihli "Mehmed der Eroberer und seine Zeit" kitabında Trabzon'un fethi ile ilgili izlenen olayları anlatırken ise bu kişiden, Kasım olarak bahsetmektedir (Lowry, 2010).

Goloğlu (2013) Yeni Pulathane Gazetesinde yer alan bir gazete yazısını kaynak göstererek verdiği bilgiye göre Hacı Kasım, Yavuz Sultan Selim'in Trabzon Valiliği sırasında Defterdarı iken Kanuni Sultan Süleyman'a lala olarak verilmiştir. Padişah olduğunda ise Hacı Kasım'ı vezir yapmış ve vezir sayısını dörde çıkarmıştır (İslam Ansiklopedisi). Goloğlu bahsedilen Hacı Kasım adlı kişinin 1499 tarihindeki Yenicuma Mahallesinde yol üzerinde bulunan Hacikasım Çeşmesini yaptırdığını ve isminin Abdullah oğlu Hacı Kasım olduğunu belirtmektedir. Bunlara ek olarak bir mahalleye de adının verildiğini belirtmiştir (Edhem, 2001; Goloğlu, 2013: 37, 287). Bu anlamda, 1523 yılında varlığı bilinen Cemaat-i Mescid-i Hacı Kasım ile tarihlerin yakın olmasından dolayı Hacı Kasım kişilerinin aynı kişi olması ihtimali oldukça yüksektir.

Lowry (2010) surların dışında, doğu varoşlarındaki ilk iki Müslüman topluluktan birisi olan Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım'a adını veren Mescid-i Hacı Kasım'ı yaptıran kişi ve Cami-i Cedid'in yanındaki Hacı Kasım çeşmesini yaptıran kişinin aynı kişi olduğunu belirtmektedir. Çeşmenin kitabesinde, 1499 tarihinde Hacı Kasım ibn Abdullah tarafından yaptırıldığı görülmektedir (Edhem, 2001). Lowry, bu kişinin bir mühtedi olduğunu belirtmektedir. 1486 tarihli tahrir defterlerinde ne Hacı Kasım ne de Kasım veled-i Abdullah isimlerine rastlanmayışı bu kişinin şehre yeni geldiğini ya da bu kişinin 1486 ile 1499 tarihleri arasında İslam'a geçtiğini düşündürmektedir. Çeşmenin kitabesinde sadece Hacı Kasım olarak geçiyor olması da hükümet memuru olmadığı anlamına gelebilmektedir. Resmi bir görev için Trabzon şehrine gelmeyip, şehre yeni gelmiş birinin parasını ve çabasını şehir için harcamayacağı düşünüldüğünde ise bu kişinin yerli bir mühtedi olduğu düşünülebilmektedir (Lowry, 2010; s. 161). Lowry (2010) bu durum ile ilgili olarak, Osmanlı Dönemindeki mühtedilerin vakıf yapma konusunda daha hassas olduklarını belirterek Hacı Kasım'ın faaliyetlerini de bu durum ile özdeşleştirir. Doğu Varoşlarındaki iki yeni Müslüman yerleşim bölgesinde de Müslümanların yerleşmesi için çaba göstermesi buna işarettir.

Bu durumu Lowry (2010; s. 159), 1553-1583 yıllarında Trabzon şehrinde -aynı mahalleler için- sıkça kullanılan Müslüman isimlerin incelemesinde (Tablo 1), Abdullah isminin kullanımı ile kanıtlayabilmiştir, ancak daha çok kanıt ihtiyacının olduğundan da bahsetmiştir. 1553 yılında 2 kişinin isminin Abdullah olması fakat 1583 yılında 1 Abdullah olmasının yanında baba ismi Abdullah olanların sayısının 256'ya yükselmiş olması ilginçtir. Lowry, bu rakamları, Osmanlı İmparatorluğu'nda mühtedilerin baba adı olarak Abdullah'ı seçmeleri bilgisi ile birleştirerek, XVI. yüzyılda baba adı olarak Abdullah kullanımının, adın sahibi kişinin sonradan Müslümanlığı seçtiği bilgisi düşünülebilmektedir (Lowry, 2010).

1553 Yılı Kullanım Miktarları			1583 Yılı Kullanım Miktarları		
İsim	Adı	Baba Adı	İsim	Adı	Baba Adı
Abdullah	2	163	Abdullah	1	256
Hasan	29	9	Hasan	58	61
Hüseyin	0	21	Hüseyin	27	33
İbrahim	24	5	İbrahim	41	21
İskender	35	43	İskender	19	86
Mahmud	20	11	Mahmud	30	28
Mehmet	55	24	Mehmet	140	42
Mustafa	46	24	Mustafa	110	52
Yusuf	9	8	Yusuf	8	5

Lowry (2010; s.167) ayrıca, Hacı Kasım isminin geçtiği iki yapı üzerinden analiz yapmaktadır. 1523 tarihli tahrir defterine göre Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım'da bir imam ve bir müezzinin ikamet etmesi Hacı Kasım'ın burada ikamet etmediğini düşündürmektedir. 1553 tarihli tahrir defterine bakarak Hacı Kasım çeşmesinin ise Hacı Kasım'ın ikamet ettiği yerde yapılmış olabileceğini söylemektedir.

Edhem (2001), Hacı Kasım Çeşmesi kitabesi incelemesinde Hacı Kasım kişisinden şu şekilde bahsetmektedir: "...905 senesi Sultan Selim'in Trabzon Valiliği zamanına müsadiftir. Çeşmenin banisi kendisine hiçbir lakap yahut unvan vermediğinden eşraf-ı beldeden biri olması melhuz olduğu gibi evvela Anadolu ve 910'da Rumeli defterdarı ve ba'dehu Şehzade Selim'e yani Trabzon'da defterdar ve sonra da Silistre valisi olup, şehzadenin Rumeli tarafına geçmesine müsaid ve taraftar bulunan ve Şehzade Süleyman'a lala ve defterdar olup, bunun cülusunda dördüncü vezareti ihraz ve 950'de vefat eden "Safi" mahlaslı Koca Kasım Paşa'nın da bani-i çeşme olduğu varid-i hatır olur. (Sicill-i Osmani, c.4, s.47) Atide 12'nci kitabe münasebetiyle dercedilen İskender Paşa vakfiyesinde bir

“elzac Kasım” mescidinden bahs oluyor ki aynı zat olacaktır...” Buradan Edhem’in çeşmeyi yaptıran kişinin kendine ait hiçbir lakap veya unvan vermemiş olmasını, şehrin ileri gelenlerinden biri olabileceği şeklinde yorumladığı görülmektedir. Aynı zamanda bu durumdan önce, 1543/1544 tarihinde vefat eden temiz, halis anlamına gelen “Safi” mahlaslı Koca Kasım Paşa’dan bahsetmektedir ki bu kişinin İskender Paşa Vakfiyesinde elzac Kasım Mescidi’nin banisi olan kişi ile aynı kişidir. Koca Kasım Paşa, 1504/1505 tarihinde Rumeli Defterdarı ve sonrasında Yavuz Sultan Selim Trabzon’da sancakbeyi iken defterdarı olduğunu ve daha sonrasında ise oğlu Süleyman’a lala olarak tayin edildiğini belirtmektedir.

Bir diğer Kasım adlı kişi ise Kasım Paşa’dır. 15. yüzyılda Amasya’dan Trabzon’a gelmiş kişilerden biri de Kasım Paşa’dır. 1503 tarihinde Trabzon’a gelip Yavuz Sultan Selim’e sığınmış ve onun hizmetine girmiştir (Goloğlu, 2013; s. 39).

Goloğlu’nun bahsettiği son Kasım adlı kişi ise Kasım Bey’dir. Kanuni Sultan Süleyman 1561 yılında, şehirlerin durumunu düzenlemek için atlı asker toplama işlemleri karışık bir durumda olan Trabzon’a, bu işlerde uzman olan Kasım Bey’i vali olarak atamıştır. Kasım Bey daha önce bu işi Pasin’de başarılı bir şekilde tamamlamıştır ve Trabzon’a geldiğinde de bu işlemleri düzenlemiş ve 1578 yılına kadar burada görev yapmıştır. Goloğlu’na göre, Çelebi şeklinde de belirtilen Kasım Bey, 1563 yılında Pazarkapı Camii’ni yaptırarak Trabzon’da eser bırakan az sayıdaki valilerden birisi olmuştur. Kasım Bey, camii hizmetleri için Tabakhane ve Soğanpazarı semtlerindeki bahçe, han ve dükkân gibi gelir getiren emlağı camiye vakfetmiştir (Goloğlu, 2013; s. 61).

Yazıcı (2000), Hacı Kasım Bey olarak adlandırılan kişinin 1552-1561 tarihinde valilik yapmış, 18. Trabzon Valisi olduğunu belirtmektedir. Ve bu kişiyi Şekil 17’deki gibi resmetmektedir. Yazıcı, birkaç Hacı Kasım isminin bulunuyor olması ihtimalini düşünmektedir ki hem vali hem de hayırsever olabileceği yönünde düşünceleri bulunmaktadır. Hacı Kasım dışında Kasım Bey ve Kasım Çelebi isimleri ile de karşılaşıldığını eklemektedir. Bu kişilerin aynı kişiler olabileceği gibi, farklı kişiler de olabileceği üzerinde durmaktadır. Cumhuriyet Mahallesi’nde bulunmakta olan Hacı Kasım Muhiddin Camii’nde geçen Muhiddin ismini de “Demek ki bir ismi de Muhittin (Muhyiddin: din dirilticisi, dinin ihyacısı)dir.” şeklinde yorumlamaktadır. Ayrıca Hacı Kasım Mahallesi (günümüz Cumhuriyet Mahallesi)’ne ismini verdiğine göre bu caminin Hacı Kasım tarafından yaptırılmış olduğunu ve şehrin ileri gelenlerinden/devlet adamlarından birinin olmasının beklenen bir durum olduğunu belirtmiştir. Bu bilgilerin yanında Yazıcı (2003) valilerin sıralamasını yapmış olduğu kitabında iki adet Kasım isimli kişiden bahsetmektedir.

İlki Trabzon şehrinin ilk valisi Kasım Bey (1461-1462) iken, ikincisi ise 1533 tarihinde valilik yapmış 21. vali Kasım Bey'dir.

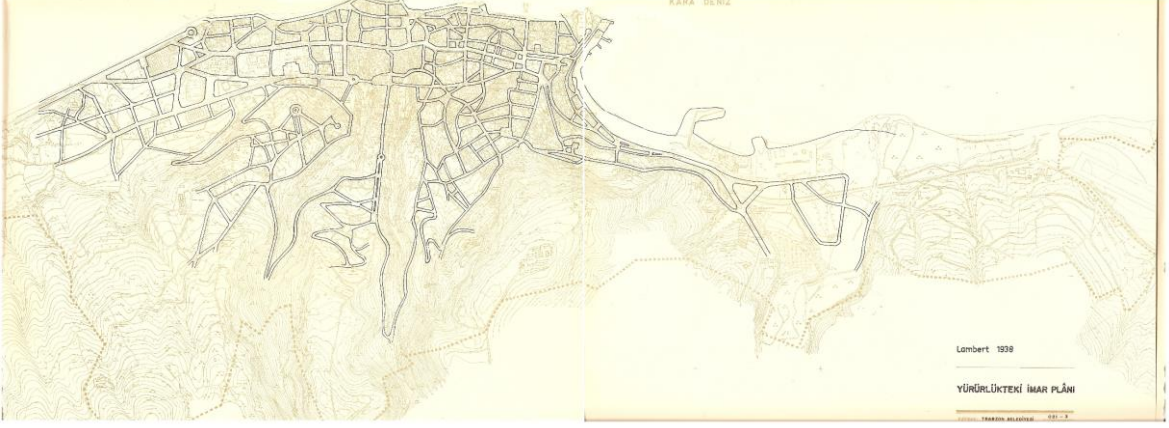
Şekil 17. Hacı Kasım Bey için çizilmiş olan resim (Yazıcı, 2000).

2.2.3. Bölgenin Fiziksel Değişim Sebeplerinden Biri: Tanjant Yolu

Trabzon'un Cumhuriyet dönemi ile birlikte modernleşmesinde en büyük adımlarından biri de “şehrin planlanması, imar planının hazırlanması” durumudur (Düzenli, 2010). Cumhuriyet'in ilanından sonra, 1924 tarihinde Mesken ve İmar Kanunu çıkarılarak Belediyelere şehir planı yapma zorunluluğu getirilmiştir. Trabzon belediyesi de şehir haritası yaptırabilmek için ihale açmıştır. Ne kadar 1926 tarihinde şehir haritası yaptırılmış olsa da bir süre sonra harita rafa kaldırılmış ve yine plansız yapılaşma devam etmiştir (Çapa ve Çiçek, 2004). 1930 tarihinde Belediyelere imar planı hazırlama mecburiyeti getirilmiştir. Daha sonra 1933 tarihinde ise Belediye Yapı ve Yolları Kanunu ile şehir planlaması çalışmalarını düzenlemeyi amaçlayan kanun çıkarılmıştır. Bu bağlamda, Trabzon Belediyesi için de bir imar planı ve şehir haritası çıkarılması zorunlu hale gelmiştir (Düzenli, 2010).

1938 tarihinde Trabzon şehrinin ilk imar planını, Fransız şehir plancısı Jacques H. Lambert tarafından şekillendirilmiştir (Şekil 18). Ve böylece yıllarca sürecektir olan imar planı değişiminin ilk adımını atmıştır (Aydın Öksüz vd., 2019). Hazırlanan bu imar planının temelde üç ana hedefi bulunmaktadır. Birincisi liman, ikincisi transit yol, üçüncüsü ise sahile dik denizi gören yolların açılmasıdır (Düzenli, 2010). Çalışma kapsamında önemli olan konu

yollardır. Zira Hacıkasım Bölgesi olarak adlandırılan alanın merkezinden Tanjant Yolu (Yavuz Selim Bulvarı) geçmiş ve alanın büyük bir değişime uğramasına sebep olmuştur.

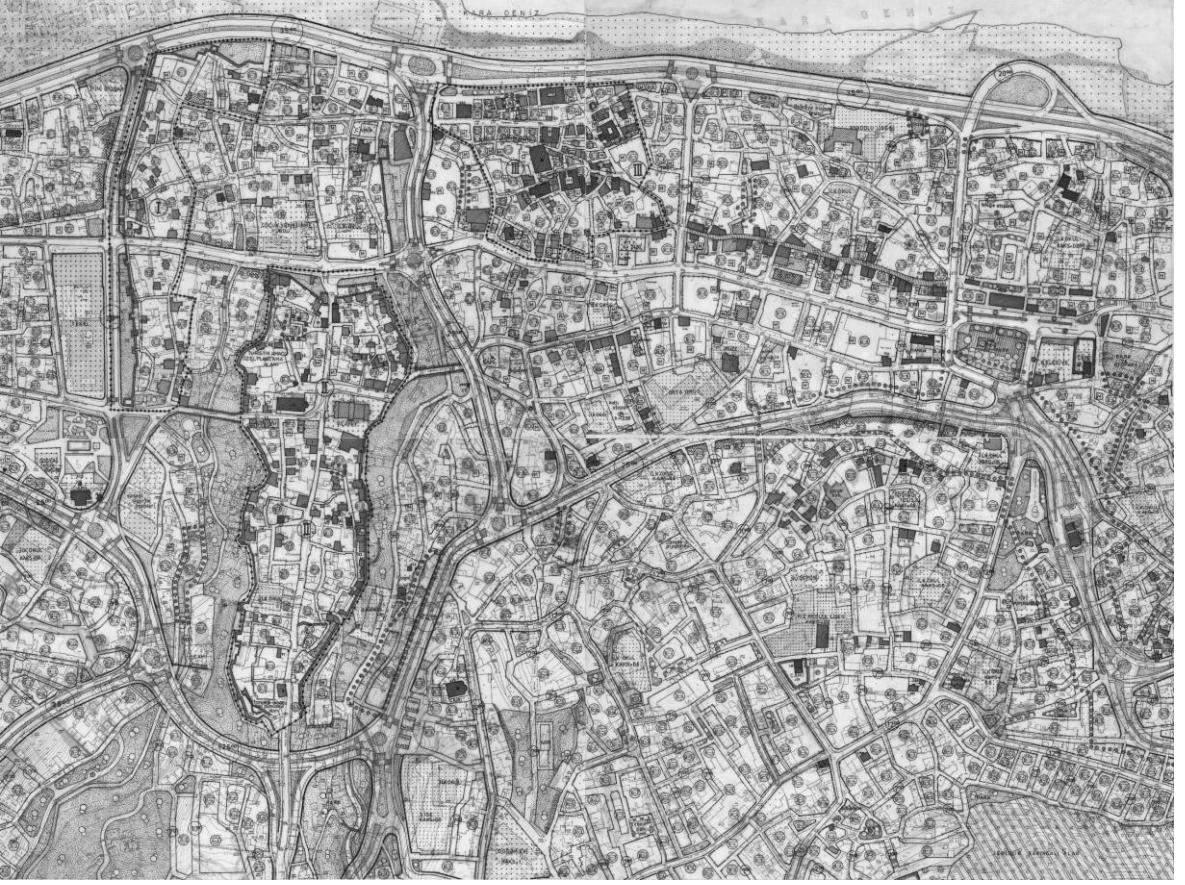

Şekil 18. 1938 tarihli Lambert Planı

Lambert Planı ile mevcutta bulunan yollara yeni planlı yollar eklenmesi ve yetersiz bulunan yolların genişletilmesi hedeflenmiştir (Düzenli, 2010). Şehrin doğu-batı yönünde gelişimini ve bunu sağlamak için de mevcuttaki arterlere paralel yollar yapılması gerektiği öngörülmüştür (Sinan ve Özen, 2005). Bu kapsamda, mevcutta var olan Uzun Sokak ve Kunduracılar Caddesi'nin yenilenmesi, Maraş Caddesi'nin ise ana omurga olarak biçimlendirilmesi hedeflenmiştir. Uzun Sokak'ın güneyine de "Yeni Yol" tasarlanmıştır. Bu yol Tanjant Yolu (Yavuz Selim Bulvarı)'nun ilk adımı olarak görülebilmektedir. Yeni Yol ile doğu-batı yönünde mahallelerin birbirine bağlanması amaçlanmıştır. Trabzon şehri planlaması ile ilgili genel birtakım ana kararların olduğu, 1938 tarihli Lambert raporu ve avan projenin detaylandırılması 1941 tarihine kadar mümkün olmamıştır. Bu tarihe gelindiğinde ise şehirdeki yeni yapılaşmaların olmasından dolayı, şehrin Lambert planına uygun olmadığı görülmüştür (Düzenli, 2010).

Lambert Planını tam anlamıyla uygulamak mümkün olmayınca, ikinci kez planlama yapılmasına karar verilmiştir. 1967-1968 tarihinde İmar Bankası, imar planını ulusal bir yarışma ile belirlemeye karar vermiştir. İrfan BEYHAN, Hüseyin KAPTAN ve Emre AYSU'nun beraber olduğu ekip tarafından hazırlanan imar planı 1970 tarihinde onaylanmıştır. Tanjant Yolu (Yavuz Selim Bulvarı) Lambert Planında ortaya çıkmış ancak 1970 imar planında tasarlanmıştır. Planda, "üretken-taşıyıcı-koruyucu" ifadeleri ile amaçları belirtilmiştir (Sinan ve Özen, 2005).

1985 tarihinde yürürlüğe giren imar yasası ile plan yapımı ile ilgili yetkiler, merkezi yönetimden yerel yönetimlere devredilmiştir. Trabzon Belediyesi de 1989 tarihinde Yüksek Mimar Bülent BERKSAN tarafından hazırlanan imar planını hazırlamıştır (Şekil 16). Bu imar planında Tanjant Yolu korunmuştur ve ikinci Tanjant Yolu (Korniş Yol) ilave edilmiştir (Öymen Gür, 2010). 1989 planının 13 sene sonra işlerliğini yitirmesi üzerine 2002 tarihinde yeni imar planı hazırlanmıştır ve günümüzde de Rahmi BIYIK'ın hazırlamış olduğu bu imar planı gerekli revizeler yapılarak kullanılmaktadır (Anonim, 2003; Öymen Gür, 2010) (Şekil 19).

Şekil 19. 1989 imar planının alanı gösteren 4 paftanın birleştirilmesi ile oluşturulmuş harita

Şekil 20. 2002 yılı imar planında alan ve çevresi

Çalışma kapsamında önemli olan Tanjant Yolu (Yavuz Selim Bulvarı), 1976 tarihinde hükümet değişikliği olması nedeniyle Karayolları Genel Müdürlüğü'nün vazgeçmesiyle duraklamıştır. 1984 tarihinde Tanjant Yolu'nun yapımı tekrar gündeme gelmiştir ve yolun yapımı etaplar halinde belirlenmiştir. 1987 tarihinde Tanjant Yolu'nun yapımına başlanmıştır, ancak tarihi yapıların olduğu bölgelerden geçecek olan yolun yapımı gerçekleşen davalar sonucunda 2002 tarihinde son halini alabilmiştir (Sinan ve Özen, 2005).

2.3. Mekânsal Bellek Bağlamında Hacıkasım Bölgesi'nin Değerlendirmesi

Trabzon şehri Hacıkasım Bölgesi'nde yaşamış ve/veya bölgeyi deneyimlemiş 12 kişi ile, sözlü tarih çalışması gerçekleştirilmiştir. Görüşülen bireyler Hacıkasım Bölgesi'nde yaşayan ve/veya yaşamaya devam eden, Hacıkasım Bölgesi'ni deneyimlemiş ve Hacıkasım Bölgesi ile ilgili çalışmalar yapmış olan kişiler arasından belirlenmiştir. Görüşülen bireylerin seçilme sebepleri "1.4. Çalışmanın Yöntemi" başlıklı bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Çalışma kapsamında görüşülen bireylere sorulmak üzere 52 adet soru hazırlanmış ve her bireyden sorulara cevaplar alınmıştır. Bu bağlamda, bireylerin aktardığı bilgiler, görüşülen

bireyin konuşma şekli ile, değiştirilmeden, yalnızca konuyla ilgili cevaplar (özel hayatları ile ilgili anlatılarına yer verilmeden) aktararak çalışma kapsamına alınmış, “2.2.1. Sözlü Tarih Anlatıları ve Bireysel Bellek Analizleri” başlıklı bölümde verilmiştir. Çalışma kapsamında, görüşülen bireylere aşağıdaki sorular sorulmuştur.

Sözlü tarih çalışmasında sorulan sorular³⁴:

• Kişisel Bilgiler:

- 1) Görüşme Tarihi ve Yeri:
- 2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı:
- 3) Görüşülen Bireyin Seçilmesinin Sebebi:
- 4) Doğum tarihi:

• Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi:

- 1) Doğum yeriniz neresi?
- 2) Hangi okullarda okudunuz?
 - a. İlkokul:
 - b. Ortaokul:
 - c. Lise:
 - d. Üniversite:
- 3) Mesleğiniz nedir?
- 4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım’da oldu mu?
- 5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi:

- 1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...
- 2) Hacıkasım’da ikamet ettiniz mi / hala ikamet ediyor musunuz?
- 3)
 - a. Görüşülen kişi hala Hacıkasım’da ikamet ediyor ise;
 - a.1. Hacıkasım’da ne kadar süredir yaşıyorsunuz? Başka bir yerden geldiyseniz, geliş sebebiniz neydi?
 - a.2. Hacıkasım’da yaşamaya başladığınızdan beri aynı evde / mahallede / sokakta mı yaşıyorsunuz? Evinizi tarif edebilir misiniz?

³⁴ Sorular hazırlanırken görüşülen bireylerin cevaplarına müdahalede bulunacak, onların belleklerini farklı yönlere çekecek soru, kelime ve cümlelerden kaçınılmıştır. Bu anlamda sorularda Hacıkasım Bölgesi tanımlanmamış ve bölgenin adı “Hacıkasım” şeklinde yer almıştır.

- a.3. Hacıkasım'da yaşamaya devam etmeniz bir sebebi var mı?
- a.4. Hacıkasım'dan taşınmayı hiç düşündünüz mü?
- a.5. Neden taşınmadınız?
- b. Görüşülen kişi Hacıkasım'da ikamet etmiş ancak sonrasında taşınmış ise;
- b.1. Hacıkasım'da hangi yıllar arasında yaşadınız?
- b.2. Buraya da başka bir yerden geldiyseniz, geliş sebebiniz neydi?
- b.3. Evinizi tarif edebilir misiniz?
- b.4. Şu an nerede yaşıyorsunuz?
- b.5. Neden Hacıkasım'dan ayrılıp başka bir mahalleye / semte yerleştiniz?
- b.6. Hiç pişman oldunuz mu?
- b.7. Yaşadığınız yerin Hacıkasım ile olumlu ve olumsuz yönlerini karşılaştırabilir misiniz?
- c. Görüşülen kişi Hacıkasım'da hiç ikamet etmemiş ise;
- c.1. Nerede yaşıyorsunuz?
- c.2. Hacıkasım'da yaşamak ister miydiniz?
- 4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığını söylemeniz sebebi nedir?
- 5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anlalarınızla beraber anlatabilir misiniz?
- Hacıkasım'a Dair Bilgiler:
- 1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?
- 2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?
- 3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?
- * Hacıkasım'ın Cumhuriyet Mahallesi'ne (veya başka bir mahalleye) dönüşümü hakkında bir bilginiz var mı?³⁵
- 4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığınızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?
- 5) Tanjant yolunun geçişi ile ilgili bilginiz / anınız var mı?
- 6) Tanjant yolunun yapımı sizi ve bölge halkını nasıl etkiledi?

³⁵ Sorular anlaşılmadığında veya ek sorulara ihtiyaç duyulduğunda kullanılması amacıyla hazırlanan ek sorular yıldız (*) ile soruların altında belirtilmiştir.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacıkasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

* Hacıkasım'da sizin deneyimlediğiniz ancak şu an olmayan hatırladığınız yapılar var mı? Örneğin, orada ikamet ettiyseniz, yaşadığınız evin şu anki durumu nedir?

9) Hacıkasım Fırını'nı hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

10) Hacı Kasım Muhittin Camii hakkında bir bilginiz var mı?

11) Hacıkasım'da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

* İnsanlar nerelerde toplanırlardı? Dernekler, cemiyetler, sinemalar var mıydı? Nerelerdeydi?

* Lokanta, çay bahçeleri, kahvehaneler nerelerdeydi? Buralarda yapılan özel aktiviteler var mıydı?

* Bayramlar veya daha genel anlamda kutlamalar nasıl yapılırdı? Nerede toplanılırdı? Anılarınız var mı?

* Ticaret nasıldı? Çeşitli imalathaneler, fabrikalar, satış birimleri var mıydı? Hatırladığınız kadarıyla nasıl binalardı?

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz? (2001 Halihazır Haritası Üzerinden)

• Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli:

1) Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorsunuz? Anılarınızla anlatınız.

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

4) Günümüz Hacıkasım'ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

6) Yıkılan ve yapılan yeni binalar ile Hacıkasım ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Çocukluğunuzun / gençliğinizin geçtiği Hacıkasım ile günümüz Hacı Kasım'ını karşılaştırdığınız zaman sizi mutlu veya mutsuz eden kısımlar var mı? Anlatabilir misiniz?

• Hacıkasım'a Dair Ek Sorular³⁶:

1) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz? (Günümüz Uydu Görüntüsü üzerinden)

2)

a. Görüşülen kişinin Hacıkasım olarak bildiği yer Cumhuriyet Mahallesi sınıflarını işaret ediyorsa;

a.1. Hangi zaman aralığında Hacıkasım olarak kullanılmış ve ne zaman Cumhuriyet Mahallesi şeklinde kullanılmaya ne zaman başlanmış? Bu konu ile ilgili bilginiz, kanıtlayabileceğiniz tapunuz vs. var mı?

b. Görüşülen kişinin Hacıkasım olarak bildiği yer Cumhuriyet Mahallesi sınıflarından farklı bir yeri işaret ediyorsa;

b.1. Hangi zaman aralığında Hacıkasım olarak kullanılmış ve ne zaman değişime uğramış? Bu konu ile ilgili bilginiz, kanıtlayabileceğiniz tapunuz vs. var mı?

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? (2001 Halihazır Haritası Üzerinden) Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

2.3.1. Sözlü Tarih Anlatıları ve Bireysel Bellek Analizleri

Sözlü tarih çalışması kapsamında belirlenmiş olan 12 kişi ile gerçekleştirilen görüşmeler ve analizler bu başlık altında aktarılmıştır. Görüşmelerin aktarımlarında kullanılmış olan sıralama Hacıkasım Bölgesi'nde yaşamış olan kişilerden, Hacıkasım Bölgesi'nde yaşamamış ancak bölgeyi deneyimlemiş kişilere doğru gidecek şekilde belirlenmiştir. Hacıkasım Bölgesi'nde yaşamış olan bireylerde; bölgede yapılan alan çalışmalarında ve görüşmelerde sıklıkla duyulan, toplumsal bellekte bir yere sahip olan isimler başta olacak şekilde, sıralama yapılmıştır. Görüşme sıralamasındaki 10, 11 ve 12. bireyler ise Trabzon şehri ve Hacıkasım Bölgesi için sözlü ve yazılı olarak çalışmalar yapan

³⁶ Hacıkasım Bölgesi'nin bellek mekanlarının ve belleklerdeki sınırının belirlenmesi için önemli olan ve cevabının alınması gereken sorular genişletilerek tekrar sorulmuştur. Önceki başlıklarda cevap alınamaması durumunda sorulması amacıyla bu başlığa ve sorulara yer verilmiştir.

kişilerden oluşmaktadır. Görüşme listesinde yer almayan Vecihe Diyadin'in annesi Nurten Diyadin ile ise sağlık sorunlarından dolayı görüşme gerçekleştirilememiştir. Ancak Nermin Dihkan ile gerçekleştirilen görüşmede, görüşülen mekânda bulunan Nurten Diyadin'in de zaman zaman görüşleri alınabilmiş ve çalışma kapsamında aktarılabilmektedir.

Çalışma kapsamında 52 adet soru hazırlanmıştır. Ancak bazı soruların şıklı olmasından dolayı, her bir bireye ortalama 40 adet soru sorulması tasarlanmıştır. Bu bağlamda belirlenen 40 soru ile başlanan görüşmelerde, bazı soruların cevaplarının önceki sorularda alınması ile, görüşmede tekrardan kaçınmak amacıyla, cevabı alınan sorular tekrar sorulmamıştır. Bu bağlamda "2.3. Mekansal Bellek Bağlamında Hacıkasım Bölgesi'nin Değerlendirmesi" başlıklı bölümde belirtilen sorular altlık olarak her bireyde kullanılmıştır. Ancak akıcılığın sağlanması amacıyla cevabı alınan sorulara tekrar yer verilmemiş ve sorular sırasında cevabı derinleştirmek amacıyla çeşitli sorular da eklenerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşülen bireylerin anlatıları aktarılırken, araştırmacının sorduğu sorular düz yazı ile; görüşülen bireylerin cevapları ise italik yazı ile belirtilmiştir. Görüşmeler sırasında ortamda bulunan diğer bireylerin ise isimleri kalın ve konuşmaları italik yazı ile aktarılmıştır.

Her bir birey ile gerçekleştirilen görüşmelerden sonra birey ile ilgili öz bilgilerin ve çizimlerin olduğu değerlendirme başlığı ile bireysel bellek analizlerine yer verilmiştir. Görüşülen bireylerin çizimleri ve anlatıları dikkate alınarak bireylerin bellek mekanları ve Hacıkasım Bölgesi'ne dair belleklerdeki sınırlar ise, bireysel bellek analizlerinin sonunda ve eklerde yer almaktadır.

2.3.1.1. Yaşar KAYIKÇI

• Kişisel Bilgiler:

1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 / Cumhuriyet Mahallesi'nde görüşülen bireyin tercih ettiği bir mekan

2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Yaşar KAYIKÇI

3) Doğum tarihi: 1947

• Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

1) Doğum yeriniz neresi?

Şöyle izah edeyim. Hacıkasım'da doğdum ama nüfusumuz Arsin'e bağlı. Tabi siz bilmezsiniz, bizim büyüklerimiz yani babalarımız, bizim yetkili / sorumlularımız... Şimdi

çocuk, doğum hastanesinde doğduğu an koluna hemen kimliği, kişiliği, doğum zamanı iletiliyor. O hemen zapta geçiyor. Ama bizim zamanımızda, tabii babalarımızın hatası değil, şu anki verilen kıymet o zaman yoktu. Benim esas yaşım şu anda 1947 görülmesine rağmen rahmetli anacağım derdi ki “Baban seni en az 5 yaş büyük yazdırmıştır.” Demin de dediğim gibi. Ama benim yaşım küçüktür demek istemiyorum. Yaşım şu an nüfusta ne görünüyorsa odur. Ama esas böyledir.

Kısaca Arsin’e bağlı olduğumuz için nüfusumuz orda. Fakat Hacıkasım’da şu anki apartmanımızın yanındaki pastanenin olduğu yerde kiracıydık. Orda doğdum. Sonra bitişliğimizdeki yeri aldık.

Pastanenin oradaki evde biz kiracıydık. Rahmetli Memdük teyze vardı. Konak konfeksiyonu vardı Zafer’lerin. Zafer’in ananesinin evinde kiracıydık biz. Onların evi idi orası. Ahşaptı. Biz de bitişikteki bakırcı Ali Efendi’nin evini, 28.000 liraya aldık. O zaman büyük para. Ahşap bir ev. İki katlı, kagir bir ev olarak aldık. Ondan sonra böyle. Yaşam tarzı ve başlangıç bu. Doğum ve oradaki kişiliğimiz.

2) Hangi okullarda okudunuz?

a. İlkokul: Kurtuluş İlkokulu

Kurtuluş Okulu’nda Nimet Hoca Hanım vardı. Benim sınıf öğretmenimdi. Benim soyadım Kayıkçı olduğu için derse kaldırırken “Kalk bakalım Kayıkçı, çek kürekleri.” derdi. Böyle bir anımız vardı, çok severdiler beni... Dükkân, futbol, ev. Durum bu; bir de kız kardeşim vardı. Dükkâna bırakırdım onu, ben gider mal alırdım. O benim meslektaşım, kardeşim hatta benim ortağım gibiydi. (Çaylar geliyor.) Bugün insanlar mağaza açıyorlar, 3-4 tane böyle eleman alıyorlar... Ama masalar temiz olmalı, içeri girdiğin zaman hoş geldin denmeli. “Hoşgeldin”i de bir kişi demeli. İkinci kişi demez. Hatalıdır. Bak bunlar ticaret yapacağın zaman, firmanın veya yerin en aktif unsurlarıdır... Önemli olan işyeri değil oradaki personel, oraya verilen hizmet... Sen de gelişigüzel bir şey tasarlayıp yapabilirsin. Çalışıyorsun... Seni de tebrik ediyorum.

b. Ortaokul: Karma Ortaokulu

c. Lise: Trabzon Lisesi. Bir buçuk yıl okudum ve 2. Sınıfta terk ettim. Başka lise yoktu, tek lise orasıydı.

Mersin’de 10 sene kaldım. Geldiğimde de kızlarımın orada okumasını istedim. Okula gittim kızlarım için görüşmeye. Kendimi anlattım. Ben Hacıkasım’da doğdum, büyüdüm. Biliyorsunuz, Hacıkasım Trabzon’un, en güzide mahallesi. Bürokratlar, iş adamları, milletvekilleri, valiler, Zeki Yağmurdereli... Osman Yağmurdereli’yi benim dükkanıma

bırakırdım, çiklet satardı. Ben eve gider gelirdim. Karşıdaki kasabın üstü Yağmurdereli apartmanıydı. (Yaşar Kayıkçı burada okul müdürü Ömer Eyüpoğlu ile olan görüşmesini anlattı.)

1990'da iflas olayı yaşadım... Mersin'e gittim sonra 10 sene de orada yaşadım. Hayat hikayemiz orada geçti.

Ben bakkal diyorum ama bugünkü market bizim yanımızda hiçbir şeydi. Her şey vardı, ne ararsan. Şu anki evimin yanında bir depo yapmıştım... Gaz satardım. Trabzon'da gaz biterdi bende bitmezdi. 4.5 ton gaz alırdım Rahmetli Muharrem'den, yolu kapatırdım burayı yani sen bilmezsin Tanjant'ın eski yolunu kapatırdım. Çok çalışırdım. Futbolu da çok severdim, annemi kandırırdım maça giderdim. Artı Trabzon İdmanocağı'nda, ondan sonra Trabzonspor ile birleşti. Şu anda da Trabzonspor'dadır benim lisansım.

d. Üniversite: -

3) Mesleğiniz nedir?

Eskiden bakkalcılıktı. Bugün ki marketçilik yani. O zamanlar Trabzon'da Cumhuriyet bakkaliyesi, Uzun Sokak'taki İnci Bakkaliyesi... Bunlar hep benim dostlarımdı. Meydan'da Karakullukçu Cumhuriyet Bakkaliyesi, Tabakhane'de yanda Kazım Abi. Bunlar Trabzon'un en aktif esnafıydı. Yani bizler. Mesela yılbaşında 40 sandık elma alırdım; bir marketin aldığı kadar. Çünkü satış potansiyelim iyiydi. Bunlar ticaretin sırlarıdır. Sırları derken, ticarete yaşadığım dramatik olaylar da vardır. Akşamları en geç 11-12 de dükkânı kapatırdım. Hacıkasım'da en geç ben kapatırdım. Çünkü evim yakındı; artı herkes de iyi bilirdi ki Hacıkasım'da Yaşar'ın bakkalı açıktır. 11:30 - 12 ye kadar benim bakkalım açıktı. O zamanlar ne bileyim teröristlik durumları olmazdı. Ama genelde kasayı kilitlerdim. Gazete torba kağıtları vardı. 2 kiloluk gazete torba kağıtlarına parayı elimle bastırarak koyardım düşünebiliyor musun? Hasılatı oradan hesap et. Üstüne de mandalina veya demir elması doldururdum. Ev de şurası aslında, camiden hemen karşıya geçiyorum. Cebine koyamazsın parayı oraya koyardım ben de. Üzerine mandalina portakal koyardım ki eve mandalina portakal getiriyorum sansın insanlar diye...

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

Caminin arkasında yani camiye bitişik vakıf evi vardı vakıflar müdürlüğünde çalışan personelinin ikamet ettiği lojman diyelim, tek katlı. Onun yanında tuvalet vardı, tuvaletin bitişğinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin binası vardı, onun yanında da rahmetli fıstık satan Hasan Aga vardı, onun bitişğinde de benim dükkân vardı, yanımda da kalaycı vardı.

Vakıflarda çalışanlar gelişi güzel memur değildi. Şef otururdu, o zamanların lojmanı oydu. Onun yanında da affedersin altta bir çeşme vardı; abdest alıp camiye gitmek için bir çeşme. Çeşmenin hemen altında da tuvalet vardı. Şadırvan değil, yalnız bir çeşme vardı. Tuvalet yer altındaydı affedersin. 2 kişilik küçük bir tuvalet.

CHP binası tek katlıydı. Sonradan tek katlı kiraathaneye çevirirdiler. CHP binasının tam karşısında fırın vardı. Fırın ile CHP binasının arasından yol geçiyordu. CHP'nin yanında fıstıkçı Hasan Efendi vardı, onun yanında ben vardım, benim yanımda kalaycı vardı, kalaycının bitişiği de benim gaz yağı sattığım yerdi. Sonra kalaycıyı da ben devren aldım, dükkâna kattım.

Fırından yukarı bir yol gidiyor Aldıkaçtı'ya. Bir yol da Yenicuma (Mahallesi)'ya gidiyor Muhittin Sokak. İpa (market)'nın oraya kadar Muhittin Sokak'tı. Muhittin Cami Sokak caminin aralığı; bizim sokak Muhittin Sokak. Biz orda oturuyoruz şu anda.

Büyük insanlar yaşamıştır Hacıkasım'da. Mehmet Kolcu vardı; Trabzon'un en büyük röntgen mütehassısı oydu. Orhan Karaali vardı; 24 Şubat Kitapevinin sahibi.

Karşımızda da Tanjant'tan evvela İsmet vardı, bakkal. O apartmanın ikinci katında da milletvekili vardı. Zeki Yağmurdereli orada dururdu; onun oğlu Osman Yağmurdereli bir de kızı vardı.

Faruk Özak da burada otururdu. Devamlı görüşürüz tabi. O bizden 1-2 yaş büyük, abi deriz ona, saygılıyız tabi. Lalezar'ın tam karşısında bir bina var; orda tesisatçı var. O da küçük kardeşi oluyor; benim de sınıf arkadaşım. Faruk Abi'nin babası da dünyanın gelmiş geçmiş en iyi hafızıdır. Cenazesinde Türkiye yerinden oynadı. Burada dükkânda yorulurdum, bunalırdım, sinirlenirdim. Giderdim Haydar Amcanın evine; Ali Haydar Özak "Gel deli Yaşar gel, gene sinirlendin." derdi. Çayı doldurur verirdi bana...

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

10 sene bir Mersin periyodum oldu. Geldiğim zaman bahsettiğim apartmanımızda yer yoktu. Abimle eniştem ortak bir apartman yapıyordu o zamanlar. Oraya taşındım. Hacıkasım'da yine.

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

3) a.3. Hacıkasım'da yaşamaya devam etmenizin bir sebebi var mı?

1980 de evlendim, yaşım 30 küsür idi. Hanım benden hemen hemen 10 küsür yaş küçüktür. Babam tabi rahmetli olunca, biz kendi uçağımızı kendimiz yaptık. 3 kız kardeş, rahmetli anacığım dükkânda dururlardı. Akçaabat'a giderdik, bilmem ne yapardık, mücadele öyle verirdik. 1980 yılında ihtilalde evlendim...

Bizim anneye babaya o zaman ki bunu söylerken tabi ki bizlerden daha yaşlıları vardı da bizim aldığımız anne baba kültürümüzde farklıydı şimdikinden. Biz eşimizin yanında oturamazdık. Çocuğumuz oldu, anne ve babamızın, abimizin, kardeşimizin yanında kucağımıza alamazdık. Hala daha öyledir. O kültür o zamandan beri geliyor. Ama sizi tenzil ediyorum, şimdi o kültür yok... Kültür kültürdür. Yani anneye ve babaya saygılı olacaksınız...

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığınızı söylemenizin sebebi nedir?

Cumhuriyet mahallesi, Hacıkasımlı Yaşar. Bana daha top oynadığım zaman Adana Demirsporlu Kartal Yaşar vardı. Çok muazzam topçuydu. Benim oynadığım top da attığım şut da iyiydi. Onun için bana Kartal Yaşar derlerdi. Şu anda bile herkes öyle söyler. Kartal Yaşar. Herkesin bir lakabı vardır ya öyle. Öz Hacıkasımlıyım, doğma büyüme Hacıkasımlıyım.

Şunu da söyleyeyim. Hacıkasımlıyım. Hacıkasım'da ilk amatör kurulan ve Hacıkasım tabelası adı altındaki ilk başkanlığı ben yaptım. Hacıkasımsporu biz kurduk. Burada zeki vardı, tekerlekli araba ile giderdi Sakat Zeki. Ben Mersin'e gidince başkanlığı ona verdim.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anlalarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Hacıkasım'ın diğer mahallelerden farkı çok var. Niye var? Bunu söylerken tabi ki Trabzon'un bütün mahalleleri güzide güzeldir; ama Hacıkasım'ın başka bir anlamı var. Hacıkasımlı olmak, Hacıkasım'da ikametgâh etmek çok ayrıydı. Valinin evi şuraydı, sağlık müdürlüğü arkadaydı. Valinin evi şu anda sağlık müdürlüğü olmuştur. Yani Hacıkasım güzide bir mahalleydi. Kız Sanat Evi vardı; şu anda müze. Bürokratlar valiler...

•Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Hacı Kasım değerli bir büyüğümüzün ismiymiş. Ondan çok fazla bilgi sahibi değilim. Ama onun ismini lütfetmişler, onun ismi kalmış Hacıkasım'ın mahallesi. Ama esas yerlerde Cumhuriyet Mahallesi.

2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Yok.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Hayır.

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığınızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Şöyle izahat edeyim Özkan Sümer benim müşterimdi. Sabah gelirdi dükkâna, çayını içerdi. “Yaşar’cığım bunları bizim eve gönderir misin?” derdi. Kumanyasını ben verirdim. Böyle bir sürü isim daha var. Şu anda Hacıkasım’ın eski görünümü gittikten sonra burada Hacıkasım kalmadı. Ben şimdi evden çıkıyorum mahallemde, bir baban bir de Galip Diyadin -köşede mor ev- kaldı. Galip de benim elimde büyümüştür. O da çıktı ama annesi oturuyor az ileride Yenicuma’ya çıkan aralıkta. Hacıkasım’da şu anda benden bu dediğim kişilerden başka öz ve öz burada yaşayan kimse yok.

6) Tanjant yolunun yapımı sizi ve bölge halkını nasıl etkiledi?

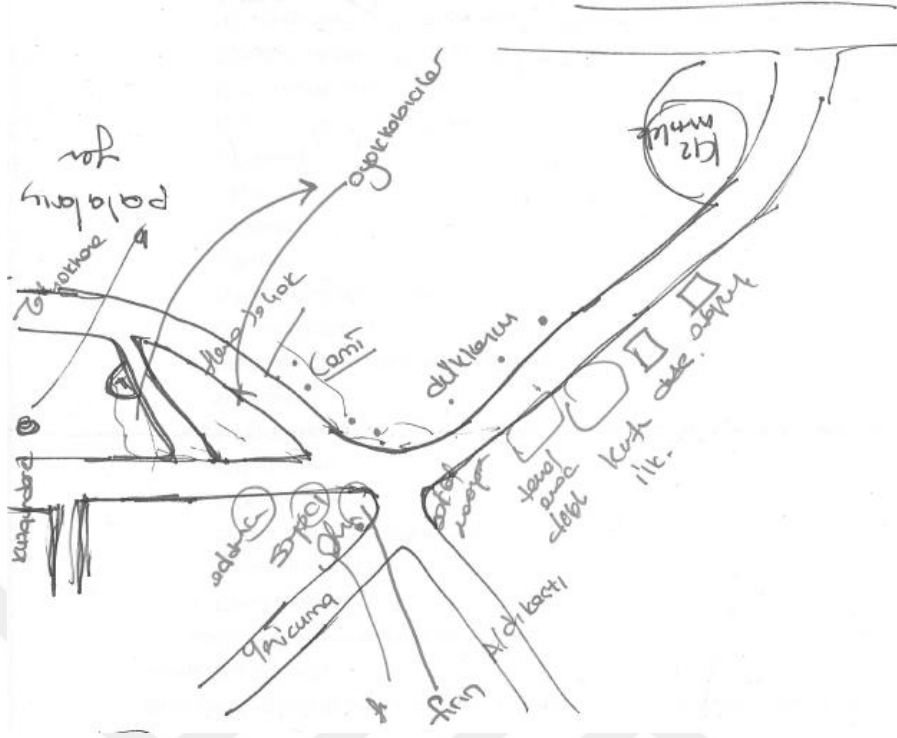
Gitti işte bir biz kaldık. Yaşlandık artık merdiven çıkamıyoruz ya biz de burayı vereceğiz. Komple iş merkezi yapacağız veyahut bu köşe gidince bize de belediyeden bir şey gelecek.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacıkasım’da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Mesela Kız Sanat Enstitüsünün önünden gelirdi. Sarı bina var ya onun altında Rahmetli Kuyumcu Sezer’in Apartmanı, onun altında da Metro vardı. Millet oradan kumanya alırdı. Artı oradan bu tarafa doğru gelirdik; Orhan Abi, Nejat Ongan’ın işlerinin yöneten kişinin evi vardı. Bir de şişko pastacı Ahmet’in kardeşi, o da burada otururdu. Onlar vardı, buradan gelirdik. Karşıda Kurtuluş İlkokulu vardı. Yanında Dedeoğlu’nun apartmanı vardı. Yanlarında da Yücesan’ların garajı vardı. Buradan da garajın berisinden gelirdik dönerdik Şehir Kulübünün aralığına.

Meydanda (Hacıkasım) karşımda (bakkalın karşısında) fırın vardı. Sağdan Yenicuma’ya dik rampa, soldan fırının solundan yani aşağıya doğru Kuzgundere’ye, diğer taraftan da aşağıya pazara Tabakhaneye gidiliyordu.

Trabzon yine söylüyorum. Diyeceksin ki o alanlar yani bugün yapılmamış olsaydı, bugün bu Tanjant geçmemiş olsaydı... Nüfus ne yapıyor? Çok fazla artıyor. Artı nüfus artınca bugün, affedersin bunu yadırgayarak kötü anlamda, aşağılık anlamda demiyorum, tuvaletçinin, çaycının bile arabası var. O arabaların gidecek olduğu yer neresi olacak? Tanjant Yolu çok yıllardır, yani 40 sene evvelde babamın zamanında bile buradan geçeceği konuşulurdu. Rahmetli babamın zamanında da dediğim en az 80-90 yıl evvela. (Kayıkçı, anlatarak çiziyor.) (Şekil 21).

Şekil 21. Görüşme sırasında Yaşar Kayıkçı'nın çizdiği belleğindeki Hacıkasım³⁷

Kurtuluş okulu, yanında Temel Amcanın 2 tane dükkânı var. Ali Ustanın marangozu. Hocanın bakkalı var. Buradan sonra Kurtuluş Okulunun yanından beri gidiyorsun, Dedeoğlu'nun evi, ondan sonra bu otopark öyle gidiyorsun...

Köşede fırıncı var. Oduncu var yanında. Oduncuya gitmeden Sayacı Temel Abi vardı, muhtar. Ayakkabı sayacı.

- Ayakkabıcılar var mıydı Hacıkasım'da?

Ayakkabıcılar şu anda bizim Şakir'in kahvesi var ya o arası da olduğu gibi ayakkabıcıydı.

Palaların yeri vardı. Yıktı aldılar aşağı. Ora güzel bina. Biz şimdi aşağıya Kuzgundere'ye indik mi, dört evden aşağıya indik mi bahçe duvarına rastlardık. O da onun kenarındaydı.

Hacıkasım dediğim gibi... Hacıkasım'ın güzergâhı Tanjant'ın bu göbek oluştuktan sonra, güzelliği bitti. Ondan sonrada biliyorsun, Kuzgundere ne yaptı lav edildi. Kuzgundere de evet yani çirkef demeyeceğim ama; Kuzgundere ekonomiye finansman sağlayan iyi bir yerdi evet. Affedersin yanlışlıklar olurdu; içkiciler bilmemner... Orada olurdu ama buranın

³⁷ Görüşme sırasında yapılmış olan çizime, Şemsi Seymen de yardım etmiştir.

ekonomi yönünden iş yönünden ana kaynağıydı. O göçebe istimlaklar olunca hep Trabzon'un belirli bir yerlerine dağıldı.

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

Hayatım orada geçti. Eski İdmanocağı, şimdi orada Vergi Dairesinin lojmanları var. Trabzonspor Kulübü verdi orayı, orda vergi dairesi lojmanı... Hayatım orada geçti benim, başka bir yere gitmedim.

Bir rahatsızlık geçirdim ben, bel fitiğinden yatıyordum İmperiyal'de (Hastanesi). Faruk Özak da o zaman bayındırlık bakanıydı. Futbolcu Celal'in kardeşi vardı, o da aynı hastanede benim bir oda bitişiğimdeydi. Benim de biliyor Faruk abi hastanede yattığımı. Dediler ki Faruk Özak geliyor. Yoğunluk, bir telaş hastanede. Dedim ki; "Hayır ola nedir?" Bakan geliyor, dediler. Ben de odamda televizyon izliyordum. Baktım ki kapı açıldı, Faruk Abi... "Geçmiş olsun Yaşar'ım." dediler... Faruk abi dedi ki Vali Beye; "Bu kardeşim benim öz ve öz Hacıkasım'da... Bununla beraberdik. Başka Hacıkasımlı kimse yoktur... Yaşar Abi beni tanımaz ama biz çocuktuk, Kayalık Sokak'ta otururduk. Yaşar Abiye ara sıra ekmek almaya, bir şey almaya gelirdik." dedi. Böyle de bir anımsama olmuştur. Trabzon'da hakikaten bürokrasi olarak dediğim gibi çokça insan yaşamıştır. Ama bunu da söylerken dedenin de yapmış olduğu memur hayatında çok değerli anıları vardır. Yani kendisi de kendisini kanıtlatmıştır. Bu da bir gerçek... Yani şöyle diyeyim: Şimdi eski insanların, bürokratların ağırlamaları, uğurlamaları maalesef yok. (Yaşar Kayıkçı burada günümüzde yaşamış olduğu bir anıyı anlattı.)

Bunların içinde de bu işe böyle söyledim ama. Ben mahallemin adamıdır diye demiyorum bunu, lütfen paylaş, artı gündeme de getir, Faruk Özak'ı partici olarak değil ama şahıs olarak. Partiyi eleştirebilirsin. O insanların siyasi görüşüdür. Ama hakikaten Faruk Özak Türkiye'de vekillik döneminde her vatandaşa kişiliğini, yardımcılığını göstermiştir ve göstermekte idi ve gösterdi de.

10) Hacı Kasım Muhittin Camii hakkında bir bilginiz var mı?

Çok bilgim yok.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

- Cumhuriyet Mahallesiyle aynı sınırlar mı, yoksa farklı mı?

Yok Hacıkasım'ın sınırları şöyle söyleyeyim. Buradan bir defa demin dedim ya Aymar'ın ilerisine gidiyorsun o Aymar'ın tam Yenicuma'ya çıkan köşenin ağzı buraya ait, Hacıkasım'a ait. Kuzgundere ayırımına kadar, ayakkabıcıların olduğu yere kadar buraya ait.

Su anki benim evin oranın yukarda rampaya kadar olan yer, artı Davutun fırını Yenicuma'ya giderken. Bizim o rampadan aşağıya inince o fırına gidiyorsun. Fırının ordan aşağısı Hacıkasım'a ait. Zeytinlik'e dönen yoldan da bu taraf. Uzun Sokak'ın da üstünde kalıyor. Kız Meslek'ten de yukarıda. Konak Camisinin, Tabakhane Camisinin oradan da beri geliyorsun.

- Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Nasıl derim biliyor musun? Eski Hacıkasım yad oldun gittin. Yoksa o güzellikler, o bahçelerin, evlerin yanından geçerken ağaçların güzelliği... Ne biliyim; insanların birbirine olan saygınlığı, çeklerin senetlerin gündeme gelmediği, insanların dürüst olarak borcunu saniyesinde ödediği...

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Şimdiki Hacıkasım'ı nasıl anlatayım. Şimdiki Hacıkasım'da tanıdık kimse yok. Sonradan tanıdık ama onlarla olan samimiyetim, eskilerle olan arkadaşlığım, dostluğum gibi olamaz. Bazıları parayı gördüğü zaman kişilikleri bozuluyor. Ama biz onu yapamayız. Biz de paranın yeri başka. Biz parayı da gördük, her şeyi gördük, borcu da gördük. Bugün gündeme getirmiyoruz. İnşallah yine eski insanların yaptığı gibi saygı, sevgi, insanlara hürmet...

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

İNşallah olmaz. Çünkü niye? Tabi ki bizim yaşımız ileri. Ölüm bu; kimin ne olacağı belli değil. Allah herkese hayırlı, uzun ömür nasip etsin. Ama görünümde yaş olarak biz tabi... İnşallah gençler güzel günler görür.

- Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Cudibey İlkokulu vardı. Karma Ortaokulu değil ama. Hacıkasım'daydı.

Zeytinlik Camisi vardı. Ama o Zeytinlik'teydi. Orda da hatta şöyle bir olay olmuştu: Ramazanda tabi müezzinler top atıldığı zaman ezan verirdi ya. Topu duyamayanlar için ezan o zamanlar şey değildi. Merkezi sistem yoktu ya o zamanlar, camiinin imamı dedik ya imam

eve giderdi, müezzin ezanı okurdu, top atılırdı. Ezanı okurdu öyle giderdi. Bir gün 3 dakika mı 4 dakika mı evvela erken okudu. Herkes orucu erken bozdu. Top da ondan sonra patladı. Sonradan müftülük dedi ki; “Onun yerine bir gün oruç tutabilirsiniz”.

Yazlık sinemalar vardı. İnci Sineması, Kız Sanat Evi’nin önünden perdesi görünürdü yazlık sinemanın. İnci garajı var ya şimdi, orda. Biz böyle kenardan bakardık da siyah beyaz yansıtılırdı, arkadan sesini duyardık. Birde yazlık Sümer Sineması vardı, şimdi orda köpek falan var da var. Bir tane bahçede. Oranın perdesini zaten yeni aldılar, duruyordu. Yazlık Sümer Sineması, kışlık Sümer’in yazlığı.

Karagöz meydanı’nın şu anda eski halini yapacaklarmış. Burası o çehreyi alacak. Karagöz Meydanı’nın açıklık bir alanı vardı. Şehrin tabi o zamanlar böyle oturma alanları yoktu da nasıl yeşil alan diyoruz ya öyle bir nokta. Bir güzellik verirdi yani insanların oturacak olduğu bir yerdi.

- Hacıkasım Meydancığı neresiydi?

Hacıkasım mahallesi’nde, Rahmetli oduncu Hasan Aga, karşığı kasap Hasan Aga vardı. Onun önünde cami ve bizim dükkânın arasında geniş bir alandı. Oraya meydan demeyiz biz. Orası geniştir, meydanlık yoktur.

Mustafa Market de eski marketlerden. Saydığım gibi, Trabzon’un tanınmış marketleri bak bir daha telaffuz edeyim. Hacıkasım’da Yaşar Kayıkçı. Yok yok, gaz yağısından tut; yok diye bir şey yok. Yeri geldiği zaman Vergi Dairesi biliyorsun Meydan’da. Vergi Dairesi’nin bile gaz yağını ben verirdim. Artı Tabakhane’deki meşhur Kazım, 40 merdivenlerin bitişiğindeydi. Süper meyve satan yerdi. İnci bakkaliyesi meydanda, Karakullukçu Cumhuriyet Bakkaliyesi...

Mustafa Marketi’nde tuz üretti. Tuzu ondan alırdım. Paket yapardı orda; ufak çapta paketleme yeri yapmıştı. Mağazamda satardım ondan alıp... Öyle Bizmar’mış, Aymar’mış, Tansa’yımış, İpa’yımış (Trabzon’dan market isimleri) bunlar hep sonradan işte. Bizim zamanımızda İnci Bakkaliyesi, Yaşar Kayıkçının Bakkaliyesi... bunlar bugünkü marketlerin en büyükleri idi...

- Bu görselde (Şekil 22) Bakkal Hacı Şevki var. Bu bakkalı hatırlıyor musunuz?

Şekil 22. Bakkal Hacı Şevki'ye ait fotoğraf

Yok yok bu Hacı Şevki değil. Burada bak kafesler var. Bu şimdi neye benziyor biliyor musun? Şöyle diyeyim. Yenicuma'ya geçen Hüseyin vardı Kuşçu Hüseyin. Her cumartesi giderdi ağınlı kuş alıp satardı. Onun dükkânı bu. Başka fotoğraf var mı?

- Tabi (Şekil 23).

Şekil 23. Hacıkasım'a dair fotoğraf

İdmanocağı binası işte, oranın önü de bahçeydi. Şehir Kulübü, Kız Orta Okulu. Karagöz Meydanı...

Şekil 24. Yıkılan Hacıkasım Fırınına ait fotoğraf

Dur bir dakika. Fırın. Karşısında Galip onların yeri. A bizim ev bak gösteriyor. Sarı ev, arada bak bir penceresi açık. Evet bizim şu andaki ev (şu anda ikamet ettiği ev değil). Yandaki Galip'lerin evi. Köşeden Aldıkaçtı'ya gidiyor. Diğer yol da ey gidi... Temel Abinin, Hasan Aga'nın odunculuğu... Evet...

• Değerlendirme

Yaşar Kayıkçı, Cumhuriyet Mahallesi'nde doğmuştur; günümüzde de burada yaşamaya devam etmektedir. 1990 yılına kadar bakkal dükkanı işletmiştir; günümüzde ise emeklidir. Burada yaşıyor olması ve mahallede esnaf olarak çalıştığı dönem mahalle ile etkileşim içerisinde olması nedeni ile Hacıkasımlı olduğunu belirtmektedir. Burada önemli olan iki nokta bulunmaktadır. Birincisi, “Cumhuriyet Mahalleliyim” şeklinde ifade edilmesinden ziyade “Hacıkasımlıyım” şeklinde belirtmesidir. İkinci önemli nokta ise birey aslında Arsinlidir. Ancak doğduğu, büyüdüğü ve yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği için Cumhuriyet Mahallesi veya Hacıkasımlı olduğunu dile getirmektedir.

Mesleği olan bakkallığı severek yaptığı görülen Kayıkçı'nın bir diğer ilgi alanı da futbol olduğu için İdmanocağı Tesisleri ile de anıları bulunmaktadır. Esnaf olmasından dolayı birçok kişi ile etkileşim içerisinde olduğu için bireyin belleğinde çalışma kapsamında “Bellek Kişileri” olarak adlandırabileceğimiz birçok isim bulunmaktadır. Bu isimlerden Trabzon ve Türkiye kapsamında tanınmış olan isimler de mevcuttur. Yaşar Kayıkçı'nın Bellek Kişileri şu şekildedir:

- Doktor Mehmet Kolcu

- Zeki/Osman Yağmurdereli

- Orhan Karaali

- Faruk Özak / Ali Haydar Özak

- Özkan Sümer
- Fıstıkçı Hasan Ağa
- Bakkal İsmet
- Kuyumcu Sezer
- Şişko Pastacı Ahmet
- Temel Amca
- Ali Usta
- Dedeoğlu
- Oduncu Hasan
- Kuşçu Hüseyin
- Galip Diyadin

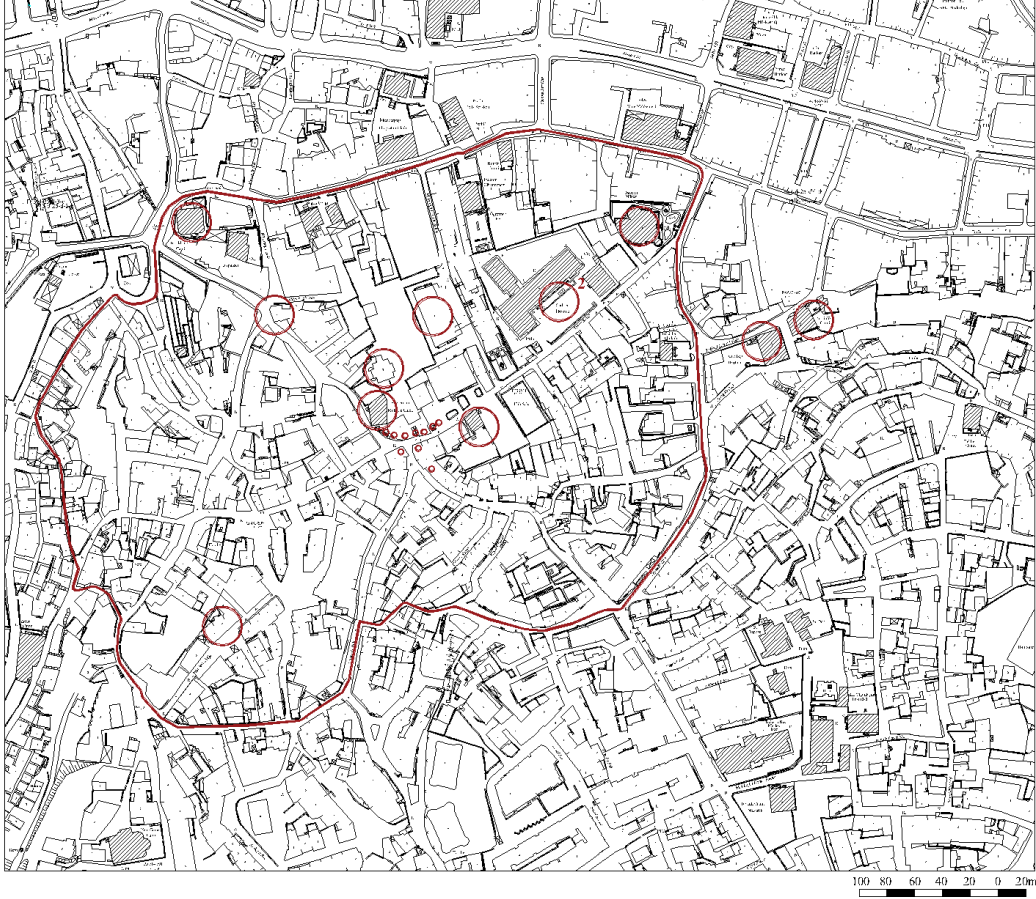
Kayıkcı'nın Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı mekanlar ise çalışma kapsamında önemlidir ve "Bellek Mekanları" olarak adlandırılmaktadır. Bu anlamda Kayıkcı'nın Bellek Mekanları (görüşme sırasındaki sıra ile) şu şekildedir³⁸:

- Kurtuluş İlkokulu
- Karma Ortaokulu
- İdmanocağı Tesisleri
- Hacı Kasım Muhittin Camii
- Vakıflar Evi
- Hacı Kasım Muhittin Camii tuvaleti
- C.H.P. Binası
- Fıstıkçı Hasan Ağanın Dükkânı
- Kalaycı
- Hacıkasım Fırını
- ALDIKAÇTI
- MUHTTİN SOKAK
- MUHİTTİN CAMİ SOKAK
- Bakkal İsmet
- Lalezar Pastanesi
- Valinin Evi
- Sağlık Müdürlüğü
- Kız Sanat Evi / Enstitüsü
- Kuyumcu Sezer'in Apartmanı
- Metro
- Şişko Pastacı Ahmet'in Kardeşinin Evi
- YENİCUMA
- KUZGUNDERE
- Pala'nın Yeri
- Temel Amcanın 2 Dükkânı
- Ali Usta'nın Marangozu
- Dedeoğlu'nun Evi
- Ayakkabı Sayacısı
- Otopark
- Vergi Dairesi Lojmanları
- Cudibey İlkokulu
- İnci Sineması
- Oduncu Hasan Ağa
- Kuşçu Hüseyin
- Galip Diyadin Evi

Kayıkcı, Hacı Kasım Bölgesi'nin ismi için; Hacı Kasım isimli bir kişinin Cumhuriyet Mahallesi'nde yaşaması sonucu buraya Hacı Kasım'ın Mahallesi denildiğini ve bu şekilde zamanla mahallenin halk arasında "Hacıkasım" olarak kullanıldığını belirtmektedir. Hacı

³⁸ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

Kasım Bölgesi sınırlarını ise bu nedenden dolayı Şekil 25'te görüldüğü gibi Cumhuriyet Mahallesi sınırları ile aynı şekilde olduğunu belirtmektedir. Kayıkçı'nın haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 25'te ve EK-1'de gösterilmiştir.

Şekil 25. Yaşar Kayıkçı'nın görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.2. Osman AKPINAR

• Kişisel Bilgiler

- 1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 / Cumhuriyet Mahallesi Muhtarlığı
- 2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Osman AKPINAR
- 3) Doğum tarihi: 1950

• Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

- 1) Doğum yeriniz neresi?

Akçaabat

2) Hangi okullarda okudunuz?

a. İlkokul: Köy okulunda.

b. Ortaokul: -

c. Lise: -

d. Üniversite: -

3) Mesleğiniz nedir?

Muhtarlık.

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

Hacıkasım'daydı. 30 sene kasaplık yaptım. Şimdi Cumhuriyet Mahallesi muhtarıyım.

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Hacıkasım'da. Lalezar Pastanesinin karşısında. Cumhuriyet Mahallesi.

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

Aslında Akçaabat'ın bir köyünden geldim buraya. İlk defa Arafilboyu (Mahallesi)'nda kaldık. Çok sene orda kaldık. Ondan sonra 1977'de buraya geldik.

2) Hacıkasım'da ikamet ettiniz mi / hala ikamet ediyor musunuz?

Evet.

3) a.1. Hacıkasım'da ne kadar süredir yaşıyorsunuz? Başka bir yerden geldiyseniz, geliş sebebiniz neydi?

1977'den beri buradayız. Asıl mahallem Arafilboyu. Ordan buraya geldik ve burada kaldık. Kasap dükkanını buraya açtıktan sonra buraya taşındım.

a.2. Hacıkasım'da yaşamaya başladığınızdan beri aynı evde / mahallede / sokakta mı yaşıyorsunuz? Evinizi tarif edebilir misiniz?

Evet. Lalezar Pastanesinin karşısında.

a.3. Hacıkasım'da yaşamaya devam etmenizin bir sebebi var mı?

İş yerim burada olduğu için. Dükkanım yıkıldıktan sonra kasaplığı bıraktım. 1977'de kasap dükkanını açtım. 2007'de kapattım.

a.4. Hacıkasım'dan taşınmayı hiç düşündünüz mü?

Hayır.

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığını söylemenizin sebebi nedir?

40 senedir buradayım. Buralı olduk kızım.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anlalarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Buranın farkı şehrin ortasıdır. Çarşıya pazara yakındır.

•Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Hacıkasım Caminin ismidir. Mahalle değildir. Caminin burada o ismi almasından sonra devam ettiler burada. Burası hep Hacıkasım olarak geçer, aslında tabi Cumhuriyet Mahallesi. Eski ismi. Eski cami vardı ismi Hacıkasım. Ondan beri kaldı Hacıkasım Mahallesi. Çoğu öyle Hacıkasım derler buraya. Dedenin evinin olduğu yere bile Hacıkasım derler.

2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Yok. Geldiğim zaman da burası Cumhuriyet Mahallesi idi. Cumhuriyet Mahallesi'nin de tarihi çok eskilere dayanıyor. Hacıkasım Mahallesi diye bir mahalle yoktu. Bir şekilde camiden dolayı buraya Hacıkasım denmiş.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Hayır. Hacıkasım camisi burada. Herhalde eskiden zengin adamlar vardı. Onların isimlerini camilere verdiler. Öyle olması lazım, benim bildiğim kadarıyla. Olsa 80'lik adamlar da onlara sorsak. Onlar bunları daha iyi bilir. Hep öldüler kimse kalmadı ki burda. Ey gidi Hacıkasım.

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığınızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Eskiden burada çok ufak 2 katlı, 1 katlı ev vardı. Bahçeleri nizamlı. Bahçelerinde meyveler vardı. Ama şimdi yok. Yollar daracıktı, at arabası geçirdi buralardan. İki araba yan yana geçemezdi, imkan yok. 1977'de geldiğim zaman buraya, bir at arabası gelirdi, bir de çöp arabası. Haftada da bir araba geçirdi. Öyle zamanları vardı buranın. Buralarda hep evler vardı (Hacıkasım kavşağını göstererek). Bahçeler nizamlıydı.

5) Tanjant yolunun geçişi ile ilgili bilginiz / anınız var mı?

Hepsi yıkıldı gitti. Yıkılanların yerlerine yeni binalar yapıldı. Tek tük evler kaldı. Buradan aşağı giderken bir sürü bahçeli evler vardı. Bahçeli evler vardı genel olarak burada. Fırının olduğu bina bile bahçeli evdi. Şurada (Şehir Sokak) otopark yapılan yer de bahçeydi.

Yol tarafında evler vardı. Arka taraf hep bahçeydi. Bahçelik ve meyvelik... Portakal, mandalina. Ey gidi. Tabi yok artık bitti. Burası (muhtarlığın bulunduğu bina) da yıkılacak.

Buralarda iki katlı bahçeli evler vardı. Ayakkabıcılar vardı. İki katlı sarı bir ev vardı off... Hiçbiri kalmadı işte, sıra geldi bize.

6) Tanjant yolunun yapımı sizi ve bölge halkını nasıl etkiledi?

Eski güzelliği gözümün önündedir. Komşuluk vardı. Komşular birbirine yakındı. Ne kadar güzeldi... Millet merhabalaşırdı. Saygısı, sevgisi vardı. Ey gidi adamlar... Mayerli Mehmet, karşıda arsanın olduğu yerde yer (tarla) yapıyordu. Şimdi yol geçti. Maydanoz, marul ekerdi.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacıkasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Merkezdi burası. Şehirin en güzel mahallesi burasıydı.

Tabakhane'den pazardan yukarı gelince Hacıkasım'a çıkıyorsun. Hüsamoğlu Sokak vardı, Sarafoglu Sokak, Tabakhane Sokak var. Uzun Sokak var Tabakhane'den yukarıya doğru, Sağlık Ocağının yanları. Karakolun karşısında öğretmenevi var. Ben çok aşağılara inmezdim. Dükkanım buradayken (Hacı Kasım Muhittin Camisinin karşısını işaret ediyor), Arafilboyu'nda 7-8 sene kaldım. Gittim geldim yolda izde.

- Dükkanınızı anlatabilir misiniz?

Cami ile hamam arasında üçgen şeklinde evler vardı. Camiden aşağı inince benim dükkanım vardı. Dükkanımın karşısında 2 katlı bir ev vardı. Temel Abi, Temel Duru(?). Allah rahmet eylesin. Hacı Kasım Camiinin olduğu alan baya genişti. Hamam sokak ile caminin sokağının arasında üçgen şeklinde mahalle vardı. En başta İskender'lerin evi vardı, 3-4 katlı. (Plan üzerinden konuşuldu. Kasap dükkânı, Lalezar ve ikamet ettikleri ev işaretlendi.) Yollar hep değişti. Çoğu bina yıkıldı, yerine yeni binalar yapıldı.

9) Hacıkasım Fırınına hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Dükkândan yukarı (Yenicuma Mahallesi yönünde) çıkarken viraja geldiğin zaman yukarı bir yol dönüyor. O köşedeydi fırın. Köşe başındaydı. Burada alan genişti. Sabahtan geldiğimizde süpürürdük buraları. Fırının yan tarafında oduncu vardı. Lütfi Binay'lar çalıştırıyordu Hacıkasım Fırınına. Kiracıydılar onlar da. İnsanlar kıymalıdır, peynirlidir, her şeyi orda yerdiler. İnsanlar kuyrukta beklerdi. Ey gidi günler.

11) Hacıkasım'da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

Tiyatro yoktu. Ben bilmiyorum. Sinema Gazipaşa'daydı. Trabzonspor'un sahası vardı şimdi yerinde site var. İki büyük blok var. Mahalle içiydi ama millet baya kalabalıktı orda. Hacıkasım'lılar hep ordaydı.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

Cumhuriyet Mahallesinin sınırları ile aynıdır (EK-2).

•Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

1) Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorsunuz? Anılarınızla anlatınız.

Sabahtan akşama kadar kasapta dururduk. Çok yoğunduk, boş zamanımız olmazdı. Gece sahura kadar çalışırdık. Kasapken de muhtardım, 25 sene oldu. Gelen giden çok olurdu. Gece gelip evden alırlardı beni. Vatandaşın işini görürdüm. Kimliğini kaybetti mesela bir genç kız. Mecbur belgeyi doldurur verirdik ona. Kimlik diye onu kullanırdı.

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Evler ufaktı. Millet birbirine daha yakındı. Daha saygılı, sevgili davranırdı. O adamlar yok. İskenderpaşa Mahallesi, Gazipaşa Mahallesi falan vardı. Ama Hacı Kasım Mahallesi daha elit bir mahalle idi. Sanki Trabzon'un merkezi burasıymış gibi düşün. Tabakhane'deki bilmez etmez ama burası bilinirdi. Burada toplanılırdı. Bu yol geçtikten sonra, buralar yıkıldıktan sonra dağıldı gitti. Tabakhane pazar gibiydi. Millet otururdu, konaklardı, çarşıya gelirdi insanlar toplanırlardı.

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Kimse kimseyi tanımıyor. İnsanlar gelip, gidiyor. Hacı Kasım diye bir şey kalmadı. İnsanlar birbirine bağlıydı. Dedim sana. Zeytinlik Camii de dolma taştan yığma bir camiydi. O camiye de giderdik. Aşağıda Konak Camii vardı. 4 tane camimiz vardı. Tabakhane, Konak, Hacı Kasım ve Zeytinlik. Zeytinlik Camii yıkıldı.

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

Buralar yıkılmaya devam edecek. Martta da burasını (muhtarlığın bulunduğu alan) yıkmaya başlayacaklar. Yollar netleşti artık. Yıkıp yeniden yapıyorlar.

•Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

2) a.1. Hangi zaman aralığında Hacıkasım olarak kullanılmış ve ne zaman Cumhuriyet Mahallesi şeklinde kullanılmaya ne zaman başlanmış? Bu konu ile ilgili bilginiz, kanıtlayabileceğiniz tapunuz vs. var mı?

Cumhuriyet Mahallesi sınırlarında. Bir bilgim yok. 1977'de geldiğimde burası Cumhuriyet Mahallesiydi.

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Cudibey İlkokulunun önünde Karagöz Meydanı vardı. Orası meydan olduğu zaman, saçtan barakadan okullar vardı. Okullar sonradan yapıldılar. Kurtuluş İlkokulu vardı. Yerinde otopark yapıyorlar. Zeytinlik'ten yukarı çıkarken, valinin evine çıkarken okul vardı. Cudibey İlkokulu. Zeytinlik Camii vardı yıkıldı. Oralar da Hacı Kasım'a dahildir.

Yazlık sinema Gazipaşa Mahallesi'ne bağlı. Burada başka sinema yoktu. Kiler (market)'in orda var ya Konak Sineması, Saray Sineması vardı ama Hacı Kasım'da değil. Kızımınla giderdik sinemaya, ağlardı durmazdı. Kolumun altına koyardım onu alırdım, kaçırdık. 1974 doğumlu kızım. 44 yaşında oldu şimdi. Eskiden sinemaya çok hastaydım. Birinden çıkardım diğerine giderdim. Ey gidi günler. Daha sinemanın kapısını unuttuk. Yazlık sinemanın zevki hiçbir şeyde yok. Localar vardı. Yerde çakıl vardı. Arkada kayalıklar vardı, orayı loca yapmışlardı. Aileler otururlardı. Tanjantta hala sinemanın perdesi duruyor. Şimdi ağaçlar biraz kapattı ama.

Aldıkaçtı Yokuşu Yenicumaya dönen, yukarı çıkan yol.

Mustafa market Zeytinlik Camisinin arka tarafında kalıyor. Gazipaşa Mahallesi'ne bağlı, Hacı Kasım'a değil.

Ayakkabıcılar yeni yıkıldı. Bir sıra ayakkabıcı vardı. Dere'den Lalezar Pastanesi'ne giden yol hep ayakkabıcıydı. Tanjantla beraber yok olmaya başladılar ama bunların gitmesinin sebebi Tanjant değil. Yıkımlar başladı. Sonra para kazanamamaya başladılar. Teker teker kapatmaya başladılar. İmalat yaparlardı. Ordu'ya, Giresun'a verirlerdi. Fabrikasyona başlayınca hepsi battı gitti. Ne zaman fabrika açıldı Organize Sanayi'de iş bitti burada. Tanjant ile çok ilgisi yok aslında. Ne adamlar geldi gitti buradan.

Celil Abiler vardı. Nejdet Tuna var ya gurbetçiler. Yolun üstünde binaları vardı, 2-3 katlı. Tavanları baya yüksekti. Eski, bahçeli bir evdi. Bahçelerinde su vardı, kuyu vardı. Şimdi onlardan yok ki. Ey gidi adamlar...

(Haritada; Trabzon Müzesi, Zeytinlik Cami, bakkal, kasap, Kurtuluş İlkokulu, Cudibey İlköğretim Okulu, Tabakhane Camii, Hacı Kasım Camii, Hacı Kasım Hamamı, Lalezar Pastanesi işaretlendi.)

•Değerlendirme

Osman Akpınar, Cumhuriyet Mahallesi'ne 1977 yılında taşınmıştır ve günümüzde de burada yaşamaya devam etmektedir. Hacıkasım'lı olduğunu belirten Akpınar, bunun sebebini uzun süredir burada yaşaması ile ilişkilendirmektedir. Burada önemli olan iki nokta (Yaşar Kayıkcı'da da gözlemlenildiği gibi); Hacı Kasım Bölgesi'nde doğmamış olsa dahi olsa "Hacıkasımlıyım" diyebilmesi ve "Cumhuriyet Mahalleliyim" şeklinde belirtmiyor olmasıdır.

Mesleği olan kasaplığı, Tanjant Yolu'nun yapılması ile dükkanının yıkılması sonucu bırakan Akpınar; aynı zamanda Cumhuriyet Mahallesi'nin muhtarlığını yapmış olduğu için mahallede hem bir toplumsal bellek unsurudur hem de bireysel bellek anlamında düşünüldüğünde birçok kişi ile etkileşim içerisinde olması nedeni ile bireysel belleğinde de birçok kişi, mekân özetle birçok bilgi bulunmaktadır. Bu bağlamda Akpınar'ın Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Kişileri şu şekildedir:

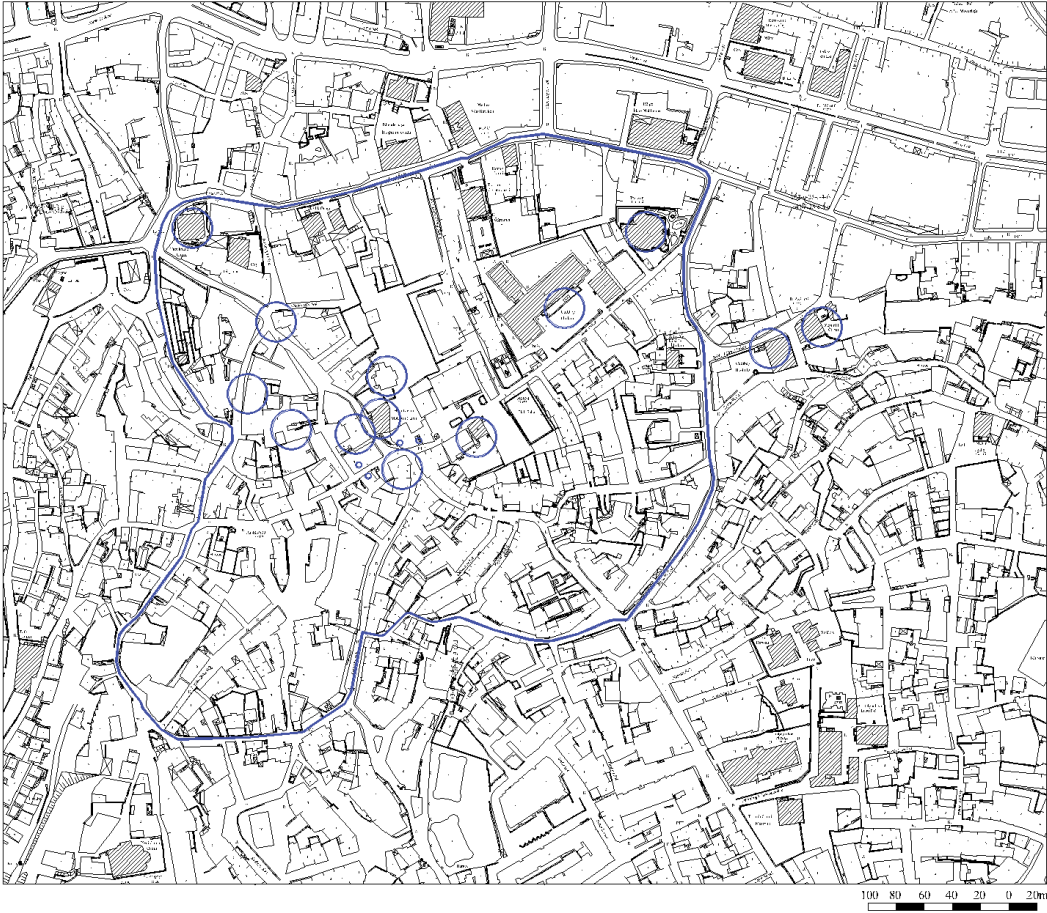
- Lütfi Binay	- Temel Duru
- Temel Duru	- İskender
- Nejdet Tuna	

Akpınar'ın Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı "Bellek Mekanları" (görüşme sırasındaki sıra ile) şu şekildedir³⁹:

- Lalezar Pastanesi	- YENİCUMA MAHALLESİ
- Hacı Kasım Muhittin Camii	- Hacıkasım Fırını
- Muhtarlığın Bulunduğu Bina	- Trabzonspor Sahası
- TABAKHANE	- Zeytinlik Camii
- HÜSAMOĞLU SOKAK	- Konak Camii
- TABAKHANE SOKAK	- Karagöz Meydanı
- UZUN SOKAK	- Cudibey İlkokulu
- Sağlık Ocağı	- Kurtuluş İlkokulu
- Karakol	- ALDIKAÇTI YOKUŞU
- Öğretmenevi	- Trabzon Müzesi
- HAMAM SOKAK	- Tabakhane Camii
- Temel Duru Evi	- Hacı Kasım Hamamı
- İskender'in Evi	

³⁹ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

Akpınar, Hacı Kasım Bölgesi'nin ismi için; Hacı Kasım Muhittin Camisini işaret etmektedir. Hacı Kasım Muhittin Camisinin burada bulunması ile buraya “Hacı Kasım Mahallesi” denildiğini ancak bölgenin resmiyetteki adının “Cumhuriyet Mahallesi” olduğunu belirtmiştir. Hacı Kasım'ın kim olduğu ile ilgili olarak ise önemli, zengin bir insan olduğunu düşündüğünü, belirtmiştir. Hacı Kasım Bölgesi sınırlarını ise bu nedenlerden dolayı Şekil 26'da görüldüğü gibi Cumhuriyet Mahallesi sınırları şeklinde olduğunu belirtmektedir. Akpınar'ın haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 26'da ve EK-2'de gösterilmiştir.

Şekil 26. Osman Akpınar'ın görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.3. Nihan KARAALI

- Kişisel Bilgiler

1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 / Nihan Karaali Evi

2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Nihan Karaali

3) Doğum tarihi:1953

- Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

1) Doğum yeriniz neresi?

Burası, Trabzon. Bu evde doğdum ben.

2) Hangi okullarda okudunuz?

a. İlkokul: Kurtuluş İlkokulu. Hemen evimizin duvarında böyle balkonumsu bir yer vardı, okula bakardık zaten. Okulum orasıydı.

b. Ortaokul: Karma Ortaokulu

c. Lise: Trabzon Lisesi

d. Üniversite: Karadeniz Teknik Üniversitesinde İç Mimarlık eğitimi aldım.

3) Mesleğiniz nedir?

Mesleğim iç mimarlık eğitimi aldım.

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

İşyerimi 1996'da kapattım. Kitapevi, kafeterya çalıştırıyordum. İşgaliyeydi orası. Belediyenin istimplakiyle beraber oradan ayrıldık. 1996'da kapattım. 2 yıl yurt dışında yaşadım, sonra Türkiye'ye gelip işletmelerde yöneticilik yaptım.

Hayır Hacıkasım'da hiç olmadı ama Uzun Sokak'ta oldu.

- Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

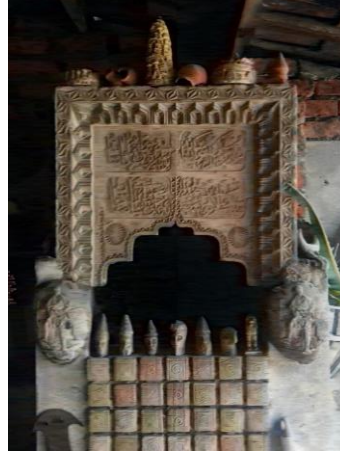
Çok güzel bir evimiz vardı, tarihi eski bir evdi. Haremlik, selamlık bir konumu vardı. Biz selamlık kısmında oturuyorduk. Haremlik kısmı da yan duvarda olan komşularımızdı. Sonra o nasıl olsa ayrılmış ne şekilde olmuşsa, orada başka komşularımız vardı. Bizim ailemiz gümüş kazaz işi yapıyorlarmış o dönemde. Tabi o tezgâhları falan ben bilmiyorum. Babam biliyor mu onu da sanmıyorum. Dedem biliyordur.

Üç katlı kot farklı evimiz vardı ve çok güzel bir taşlığımız vardı o kotlardan oluşan merdivenlerle. Çocukluğum hep o çizik taş, voleybol, pinpon -masamız vardı mesela evimizde- oynayarak geçti. Mesela dedem hakimmiş, marangozluğu çok severmiş. Müthiş bir marangoz tezgâhımız vardı. Çok hoş bir şeydi o. Sonra ev yıkılınca tabi onları tarumar

oldu. Çok da güzel bir bahçemiz vardı. Her tip meyve vardı. Muşmula vardı, mandalina vardı, limon vardı, nar vardı, erik vardı. Bahçeyle taşlığı ayıran çok güzel bir taşlıklı bir çiçeklik vardı. O çiçekliğin önünde de fotoğraflarımız var. Çok güzel dizayn edilmişti o konum. Onun içerisinde bir tek limon ağacımız vardı. Onun dışında bahar dalı vardı, hemen sol tarafında çok güzel girit lalesi vardı, şimdi çok yaygın. Dedem onu rahmetli Ege'den getirmiş, ondan sonra Trabzon'un birçok yerine yayılmış. Mesela köydeki evimizin arazimizin birçoğunda da yine Girit ya da benzeri Ege'den gelen incir ağaçları vardı. Mesela Trabzon'da hiç öyle ağaç yoktu biz oradan geldiğimiz zaman. Dedem getirdiği zaman çok eskilere dayanır. Kendisi çok meraklıymış. Hem hayvancılığa hem de böyle bitki değişik türlere çok meraklıymış. Onları nasılsa bulup buluşturup getirttiğini biliyorum. Evimiz böyle bahçeli güzel bir evimiz vardı. Tavuklarımız vardı. Köpekler vardı. İki tane köpek vardı, onlar köyde de kullanılıyordu. Genellikle av köpekleriydi. Ben amcamın ava gittiğini biliyorum köpeklerle beraber.

- Peki, bu apartman o ev yıkıldıktan sonra mı yapıldı?

Evet ev yıkıldı, zaten çok eski bir evdi. Ama güzel bir evdi, sofalarıyla, yatak odalarındaki özel gömme şeyleriyle. Mesela o dışarda var, taş gömme, şamdanlar falan konulurdu onun içerisine. Aydınlanma olurdu, hem güvenlik açısından. Orada da tarihi geçmişimiz olan bir kitabemiz vardı. Onu da dışarıda görebilirsiniz, fotoğrafını çekebilirsiniz (Şekil 27). Yıkıldıktan sonra buraya her kardeşe bir de babaannemize ait 4 katlı ev yaptık. Bahçemiz yine duruyordu birçok meyvesiyle beraber. Sonra belediye istimlak edince gördüğümüz harabe mi diyeyim, berbat mı diyeyim, berbat bir konumun içindeydim. Çünkü üzüm evimi sarmıştı. Burası yemyeşillikti, onu da yıktılar. Çok güzel bir ağacım vardı onu da yıktılar. Böyle çok kötü bir durumdayım şu anda. Evde oturmak istemiyorum. Bir ay Trabzon'da bir ay il dışına gidiyorum.

Şekil 27. Nihan Karaali'nin evine ait kitabe.

- Bahçeniz yapılan otopark tarafında idi değil mi?

Evet bahçe oradaydı. Çok güzeldi.

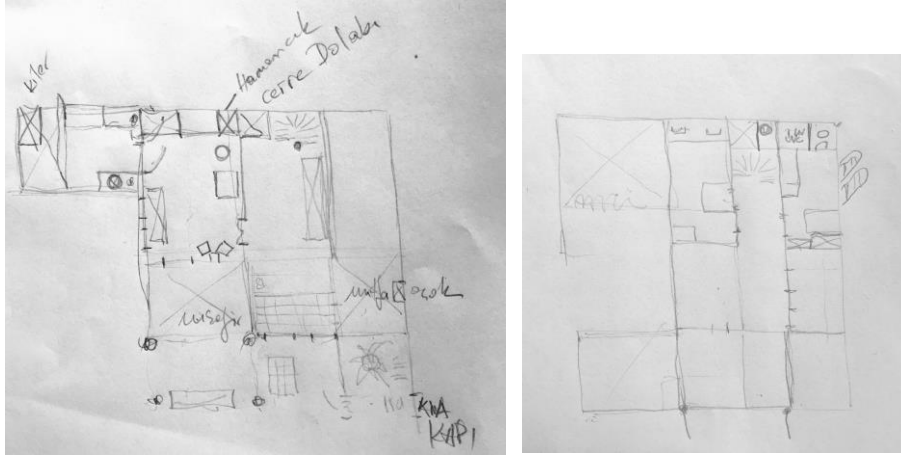
- Peki bahçenizi otopark için mi istimlak ettiler?

Evet otopark için istimlak ettiler. Geçen sene inşaatla başladılar Ocak ayında. İstimlak edileli de iki sene oldu.

Komşularla ilgili şeyler, belki bilmek istersin. Yerleşik komşularımız vardı çok da iyidiler. Çok düzeyli insanlardı. Hepsiyle merhabalaşırdık. Trafik bu yoğunlukta değildi. Ramazan ayında mukabeleler olurdu. Bizim evimizde olmadı ama hep babaannem mukabelelere giderdi. Cami hocası babamın çok sevdiği bir dostuydu. Bakkallık da yapıyordu burada. O Yaşar'ın karşısında Hacı amca diye. Hafız amca derdik sonra hacca gidince Hacı amca oldu. İşte o ve oğulları çocukları hep zaman zaman bakkalda dururlardı.

3) a.2. Hacıkasım'da yaşamaya başladığımızdan beri aynı evde / mahallede / sokakta mı yaşıyorsunuz? Evinizi tarif edebilir misiniz?

Evet aynı evde oturuyorum. Evimiz alt katta girişte birçok geniş camlı bir giriş yeri vardı. Yarısı taşlıklıydı, yarısı ahşaptı. Oradan üst kata çıkılan böyle yuvarlak helezonik bir merdiven vardı. Sağ taraf boştu, orayı sonradan mutfak yaptı yengem. O dışarı mutfağıymış. Evin iki tane ocaklığı vardı. Bir tanesi o taraftaydı, dışarda yapılan yemekler için yapılırdı. Diğeri de asıl mutfak olan kısımdaydı. Ben onların çizimlerini yapabilirim sana. Evin şekli o şekildeydi yani. Çok evin üst katında da çok güzel bir teras vardı. O terasta çok işimiz olmazdı. Çok güzel bir muşmulamız vardı, o muşmulayı toplamaya çıkardık. Annem bazen taşlığı yıkayıp orada yatak kuruturdu. Öyle bir şey vardı yani o kadar. Çizimi hemen yapayım (Şekil 28)

Şekil 28. Nihan Karaali'nin yıkılmadan önceki evinin görüşme sırasında taslak olarak çiziminin görselleri

Zemin katta; mutfak, yengemin mutfuğı, oturma odası, merdiven boşluğu, yüklük, pinpon alanı vardı. Pinpon alanını sonradan kapatıp misafir odası yaptık. Asıl mutfakta çok büyük bir ocak ve derin bir kuyumuz vardı. Bu kuyudan su çekilirmiş eskiden. Oturma odasında soba vardı. Sobanın arkasında ise hamamcık vardı. Girişte çok büyük giyotinli pencereler vardı. Evin önü kotluydu. Taşlık vardı, o kadar güzel bir taşlıktı ki. Çok güzel bir palmye ağacımız vardı. Ve ikinci kata çıkan bir merdivenimiz vardı. Bir de “cerre dolabı” vardı. Neyse bu? Cerre dolabı denilirdi. Merdiven vardı, merdivenin çok güzel bir topuzu vardı. Oturma odası bu kadar büyük değildi; misafir odası zaten ufaktı. Belki oranlarda farklılık olabilir. Taban ahşap ve taşandı. Kot farklılıkları vardı. Biz 7 kızdık, sığmayınca yengeme mutfak yapıldı. O ayrıldı. Bu mutfuğın pencereleri çok güzeldi, hep vitraydı.

Üst kata gelince. Mutfuğın üzeri balkonu. Annemlerin yatak odası vardı. Asıl baş oda buydu ve büyüktü. Banyosu vardı. Babaannem ve dedem de bu odada kalmışlar. Babaannem ve benim kaldığım bir oda, yengemin oturma ve yatak odası vardı; bir de sofa vardı. Yuvarlak pencereleri vardı. Kuzenimle orada oturup oyun oynardık. Hem de mahalleye bakardık. Bir sıkıntı var ama çözemedim. 2. katı tamamlayınca sana gönderirim ben.

a.3. Hacikasım'da yaşamaya devam etmeniz bir sebebi var mı?

İnsanlar yaşadıkları yer önemli değil yaşama biçimidir önemli olan. Ben bunu hep ilke edinmiş bir insanım. Biraz da muhafazakâr olmamın da etkisi var belki. Tabi fiziki koşullar çok çok kötü. Her gün berbat bir duruma geliyoruz, sosyal de fiziki de. Ben kendimi oyalayacak mutlu edecek böyle küçük rahatlıklar yakalayabiliyorum. Çok da seyahat

ediyorum. Çünkü ailemin tamamıyla bütünü dışarda. Bir teyzem burada. İki üç tane kuzenim var. Onun dışında kimse yok. Ama arkadaşlarım var. Hala Trabzon'da yaşamaya direnen. Ve onlarla iyi vakit geçirdiğime inanıyorum... Gördüğün gibi inşaat berbat. Bazı derneklerde yöneticilik de demeyeyim de faal çalışıyorum. İşte böyle.

a.4. Hacıkasım'dan taşınmayı hiç düşündünüz mü?

Yok düşünmedim.

a.5. Neden taşınmadınız?

Kendi evim çünkü. Doğduğum, büyüdüğüm yaşadığım yer.

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığını söylemenizin sebebi nedir?

Hacıkasım'lıyım evet. Doğduğum yer, yaşamım burada, doğdum büyüdüm. Hayatımdan memnunum. Evimin kullanışı şehir merkezine yakın oluşu çok ideal bir şey yani.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anlalarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Şimdi kötü bir mahalle sonuçta bir sürü yabancı falan var. Kırsaldan gelmiş bir sürü insan var. O yabancıların burada olması mahallenin kalitesini düşürüyor. Konuşmalar, diyaloglar çok kötü. Eskiden böyle bir şey yoktu ama biraz dışarılarda oturan insanlara bakıyorum. Yani buradan göç etmiş gidenler kendi dünyalarında yaşıyorlar. Orada yeni ilişkiler yeni komşuluklar çok ideal olduğunu düşünmüyorum. Zaten öyle olması gerekiyor. Yani burada yaşamak benim için ideal bir şey. Her yere ulaşımım çok kolay.

•Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Bu camiden dolayı burası Hacıkasım diye söyleniyor. Aslında Cumhuriyet Mahallesi burası. Bizim bir üstümüz değil onun üstünde bir kızcağız var... Aldıcağı Sokağı da onlardan alınmış bir isim mesela.

2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Bilemiyorum Hacıkasım yazan yok herhalde. Cumhuriyet yazıyor herhalde. Hiç öyle bir şeye rastlamadım.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Yok.

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığınızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Her şey değişti. Hiçbir şey yok. Benim iki tane yeğenim var, iki tanesini de ben büyüttüm. Bir gün evden çıktık, şurada köşede dar bir ara vardı. Çok sevimliydi. Sütunlar üzerinde eski bir ev. O ev yıkıldı; çocukla ben her gün oradan geçip... O arada da böyle incir ağacı vardır o dar sokağın. O sokağı kapatmıştı böyle koridor gibi geçersiniz içinden. O ev yıkıldı, yıktılar. Ben de çocukla evden çıktım. Çocuk 6 yaşındaydı nasıl bir ağladı sana anlatamam. Mami, dedi ne oldu bizim dedi evimiz, mahallemiz, sokağımıza bizim ne oldu dedi. Nasıl çocuk ağlıyor susturamıyorum. Yani bir çocuğun gözlemi bu. Bizi ne kadar acıttığını düşün yani. Tabi kentsel olarak hiçbir şeyimize sahip çıkamadık maalesef. Ben ekim ayında Avusturya'daydım. Herkes tarihi mekanlarını fevkalade korumuş, hala fevkalade işlevsel durumda. Devlet ciddi destek yapıyor. Koruma kurulları, yasalar her şey o kentin tarihsel sürecine sahip çıkmış. Bir müze kent. Trabzon da bir müze kenttir ama biz maalesef hiçbir şeyi koruyamadık biz de dahil olmak üzere. Yani devlet bize bir takım izin vermeme gibi, ya da binamızı koruma gibi birtakım şeyler önermiş olsaydı çok daha güzel olurdu. Hiç olmazsa bir büyük mahalle korunup turizme kazandırılabilirdi. O bile yapılmadı. Ben çok iyi biliyorum, bizim evlerimizden çok çok daha güzel arkalarda harika evler vardı. Böyle verandalardan yukarı çıkan o çift dönerli merdivenlerden tavanı yıkılıp da aşağı dökülürken böyle içimin nasıl bir acıdığını anlatamam size. Ve taş binalar bunlar. Öyle vursan yıkılmaz yani. Maalesef bunlar oldu.

5) Tanjant yolunun geçişi ile ilgili bilginiz / anınız var mı?

O da çok berbat bir şeydi. Bütün kentin karakteristik mimarisini yok etti. Hava sirkülasyonlarından varana kadar tüm kentin fiziğini değiştirdi... İsteyen istediği kadar kafasına göre kat yaptı... Oraya balkon uzattı, oraya bilmem ne yaptı, balkonunu kapattı. Bütün hava sirkülasyonlarını kesti. Bizim binamız yine en iyisidir, en güzelidir onların içinde, bakıyorum. Herkes böyle berbat berbat binalar yapıp içlerine yerleştiler. Bak bizim merdivenler falan ne kadar rahat ferahdır. Koca koca balkonlarımız vardır.

6) Tanjant yolunun yapımı sizi ve bölge halkını nasıl etkiledi?

Çok berbat. Bir defa nasıl anlatayım kentin içine bir yığılma olduğu için yani trafik berbat bir şekilde, yığılma çok fazla. Göçten dolayı çok araba var. İnsanlar parasızız pulsuzuz diyor ama bu nasıl bir yaşam tarzıdır ben bunu anlamış değilim yavrum. Yani hiç anlayamıyorum bu kadar arabanın olduğunu. Yani biz belirli ölçüde para alıyoruz, ancak

yaşamımızı geçiriyoruz. Bunun benzini var, vergisi var, bu nasıl bir iştir ki bu kadar zenginlik nasıl oluştu yani? Akıl sır erer gibi bir şey değil yani. Bir sürü insan bu toplu taşıma araçlarını da kullanıyor. Araba da var. Ama ben isterdim ki burada bir metro olsa çok daha sağlıklı, kullanışlı bir şey olurdu. Tanjant yolu boyunca metro olsaydı yani. Olmaz mıydı yani olurdu.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacıkasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Çok güzel cumbalı evler vardı. Sokaklardan sürpriz bir şey çıkardı size. O bir hoşluktu. Böyle kadınlar mahalle arasında falan küçük bakkallar, kadınlar oralara girer çıkarlar. Bunlar hoşluktu, ben çok severim öyle şeyleri. Ben zaten yürüyüş yaparken hep öyle dar sokaklara girip çıkarım. Hep böyle keşiflerim var. Buraya girmediğim yeri yok gibidir yani. Her yeri ayağımla gezmişimdir. Meraklıyım öyle sokaklara girip çıkmaya. Bir sürü hoşluklar vardı yani. Bir yerden gül dalı uzanır, bir yerden muşmula ağacı uzanır. Böyle güzeldi ama onlar yok artık.

Kostaki Konağı'ndan geliyorken Mehmet Çağdaş'ın evi var. Ziya Karakullukçu vardı. Onların evleri güzeldi. Şimdi orası kafe gibi bir yer. Çantacı filan vardı. Şurada bir nikelajcı vardı çok ilgimi çekerdi. Nikelaj işi yapan birisi vardı. Tam şurada okulun yanındaydı. Nikelaj işi yapıyordu. O çok ilgimi çekerdi. Çok değişik şeyler yapardı.

Aldıkaçtı, Hacı Kasım Muhittin Camisi. Bakkallar vardı. Çok güzel bir kıraathane vardı. Mehmet Ogan da onun karşısında otururdu Eczacı Mehmet Ogan.

Nurten teyze oturuyordu. Diyadin. Hasbi Serdar'ın evi vardı. Şu anda aşağıda metruk bir bina var Hasbi Serdar'ın evi. Buraları yıkıldı yok oldu yani. Başka kimseyi hatırlamıyorum.

Kurtuluş İlkokulu buradaydı. Neşem'in eski yerinde neydi kadın? Kasımoğulları. Ruhiye miydi kadının adı. Cevher, yok Cevher, Hicret Kasımoğlu vardı o da rahmetli oldu. Neşem ilkokulunun o ev onlarındı. Onlar sattılar. Şimdi tekrar satıldı. Orada da onlar oturuyordu. Hicret Kasımoğlu.

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

Çalıştığım için genellikle Uzun Sokak'taydı iş yerim orada dururduk. Akşamları eve gelirdik. Onun dışında hafta sonu evde olurdum. Öyle konu komşuya gidecek çok vaktimiz olmazdı. Annemler gezerdi. Ama şey değil yani çok evde durmazdım çalıştığım için. Çocukluğumdan beri çalışıyorum.

9) Hacıkasım Fırınına hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Onun sahibinin kızının adı Feride miydi? Ferhunde miydi? Uzun boylu bir kızcağızı. Kızını hatırlıyorum. Aşağı yukarı aynı yaştaydık.

11) Hacıkasım'da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

Onları çok hatırlamıyorum onları babam söylerdi. Bizim hatırladığımız bir şey yok.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

Cumhuriyet Mahallesi sınırları.

•Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

1) Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorsunuz? Anılarınızla anlatınız.

Çocuklar şurada top oynarlardı erkek çocuklar. Biz çok sinirlenirdik. Biz hep kızdık. Onların orada top oynamasına çok sinirlenirdim. Onu hatırlıyorum en çok beni geren şeylerden birisi oydu. Başka, böyle komşuluk ilişkileri falan güzeldi. Bu üst tarafımızda mevlit yapardı çok severdik mevlide gitmeyi. Yani mevlit ritüelleri eskiden güzeldi. Her şey güzeldi. Orucuydu, ramazandı. Yani her şey güzeldi her şey yok oldu yani. Komşular birbirlerine onu getirirlerdi bunu getirirlerdi. Gerçi bizim aile büyük olduğu için evin içinde her türlü ihtiyaçlar karşılanırdı. İşte pazar günleri pide yapılırdı fırında. Fırından almak güzel olurdu.

Hacıkasım fırını, okul çok kullandığımız mekanlardı. Okulun bahçesinde zil çaldığı zaman koşardık ne yapıyor çocuklar diye. Ya da bizim evdeki çocuklardan bir tanesi mutlaka o okuldardı. Ya da anneler çıkardı; bakardık, el sallardık. Bir şey istiyorsan atardı bize. Öyle şeyler vardı. Herkes hayran olurdu; bak ne güzel sizin eviniz böyle merkezde diye.

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

O cumbalı evin yıkılması çok benim belleğimde kalan bir şey. Aşağıda bir Hafız teyzemiz vardı hep pencerede otururdu. Nurten teyzenin kızartma kokuları benim hiç unutmadığım şey. Çok da davetkar bir kadın. İlla ye ye, ağzına bir lokma koyayım, derdi. Bunlar çok hoş şeylerdi. Bir de şu yukarıda küçük bir kilise vardı, şapel vardı. O şapelde bir bomba atıldı oraya, siyasi dönemlerde. Orada bir kişi mi üç kişi mi çok emin değilim öldü falan. O da benim için çok acı bir şey olmuştur. O siyasi dönemlerde biz çalışırdık geç saatlerde eve gelirdik, sokağa çıkma yasağında çok sokakta kaldığım olmuştur ama Trabzon güvenli bir yerd, o kadar kimse şey yapmazdı.

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Hayır hiçbir şey bulamıyorum. Hiçbir şey.

4) Günümüz Hacıkasım'ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Berbat. Berbat berbat derim yani.

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

Aynı devam edecek yani başka bir şey yok.

6) Yıkılan ve yapılan yeni binalar ile Hacı Kasım ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

Çocukluğunuzun / gençliğinizin geçtiği Hacı Kasım ile günümüz Hacı Kasım'ını karşılaştırdığımız zaman sizi mutlu veya mutsuz eden kısımlar var mı? Anlatabilir misiniz?

Bir defa kesinlikle saygısızlık. Sınırsız bir saygısızlık var. Haddini bilmeyen bir saygısızlık. Şu bina (katlı otopark) yapılırken kaç defa belediyeye şikâyet ettim. En azından temizlik paramı karşılayın dedim. Maalesef onu bile karşılamadılar. Gürültü evimin üstünden aşağı ne düşecek diye, şu vinç tepemden aşağıya çok korkunç. Ne anlatayım yavrum ne anlatayım yani? Bundan büyük vahşet olabilir mi yani? (Şekil 29)

Şekil 29. Nihan Karaali'nin evinden Hacı Kasım Muhittin Camii yönüne bakış; evin hemen önündeki vinç ve otopark inşaatı ile

İnsan haklarına saygısızlığın boyutu yok yani. Bu Neşem diye arkadaşımı taktir ediyorum. Şu Neşem okulları. O kızcağz kendi evlerine ve mahallesine sahip çıktı. Babadan kalan evini, bütün kardeşlerinin hissesini alarak oraya güzel bir okul yaptı. Hem yaptığı iş adına hem de kendi binasına sahip çıkması adına çok taktir ettiğim birisidir. Kendisini defalarca kutladım.

• Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

1) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

(Haritaya çizildi.)

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Cudibey İlkokulu: Ben orada okumadım ama çok güzel bir okuldu. İki tane çınar vardı. Şu anda hala var o çınarlar. Okul yıkıldı. Tanjant'a giden yerler, o camiler bilmem neler yıkıldı, o camiye çok teraviye gittiğim de vardır. O caminin o çınar ağaçlarına hiç bakmadılar. Öyle bir oldu ki kurak da bir yıl oldu ve çınar ağaçlarının birisi tamamen yaprakları döküldü, ötekinin de yarısı döküldü. Çünkü oraya Tanjant için yol açacaklar ya oraları yıktılar. Hiç unutmuyorum. Belediye başkan yardımcısı Osman Abanoz vardı. Adamcağızla da tanışıyordum. Gittim oturdum onun ofisine. Dedim ki buradan kalkmıyorum. O iki ağacın dibine su vermezseniz dedim. Üç saat sonra itfaiyeden telefon geldi ve üç saat oturdum adamın ofisinde. Onlar orayı suladılar. Gittim sulanmış olarak gördüm. İki çınar ağacını kurtardık yani.

Sinemalar: Yazlık sinema bizim mahallede yoktu ama yakınında vardı, İnci sineması vardı. Sümer sineması vardı. Hisar sineması vardı.

- İnci Sineması Hacıkasım sınırları içerisinde değil mi?

Yok Uzun Sokak'a dahildi. Bir cephesi öteki taraftaydı. Arka sırt tarafı Uzun Sokaktı. Kostaki Binası'nın da Uzun Sokak'a bağlı olması lazım.

- Hacıkasım meydancığı ya da meydanı var mıydı?

Yok. Fırının olduğu yer biraz daha geniş bir alandı. Öyle meydanlık bir alan değildi. Orada kimse öyle toplanmazdı. Kahvenin önünde insanlar otururdu zaten. Orada bir ağaç vardı, caminin önünde bir ağaç vardı. Güzel bir ağaçtı. Altında insanlar otururdu. Nerede şimdi?

•Değerlendirme

Nihan Karaali, Cumhuriyet Mahallesi'nde doğmuştur; günümüzde de burada yaşamaya devam etmektedir. İç mimar olan Karaali, çeşitli işletmelerde çalışmıştır. Kendi kırtasiyelerinin olmasından dolayı Hacı Kasım Bölgesi araştırmaları sırasında ismi ile karşılaşmıştır; başka bir deyişle toplumsal bellekte yer alan bir isimdir. Bunun yanında Karaali'nin bireysel belleğinde de kişi ve mekan bilgileri açısından önemli bilgiler

bulunmaktadır. Tanjant Yolu'nun geçişi ile değişim yaşıyan bölgeden etkilenen Karaali, bu durumdan daha çok ise evlerinin önünde yapımı sürmekte olan katlı otopark yapımından etkilenmiştir. Burada doğup büyüdüğü ve hala yaşadığı için kendisini “Hacıkasımlı” olarak görmektedir. Diğer isimlerde de görüldüğü Karaali de gibi “Cumhuriyet Mahalleliyim” cümlesi ile cevap vermemiştir.

Karaali'nin uzun süredir burada yaşaması ve ailesinin Hacı Kasım'ın köklü ailelerinden biri olması gibi etmenlerde dolayı birçok kişi ve mekan ile etkileşim içerisinde olmuştur. Bu bağlamda Karaali'nin Hacı Kasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Kişileri şu şekildedir:

- Bakkal Yaşar ve Kardeşi Ayşe	- Ziya Karakullukçu
- Bakkal Hafız/Hacı	- Eczacı Mehmet Ongan
- Mehmet Çağdaş	- Nurten Diyadin
- ... Aldıkaçtı	- Aysel Abla
- Hacıkasım Fırınının Sahibinin	- Hicret Kasımoğlu
Kızı Feride	- ... Dedeoğlu

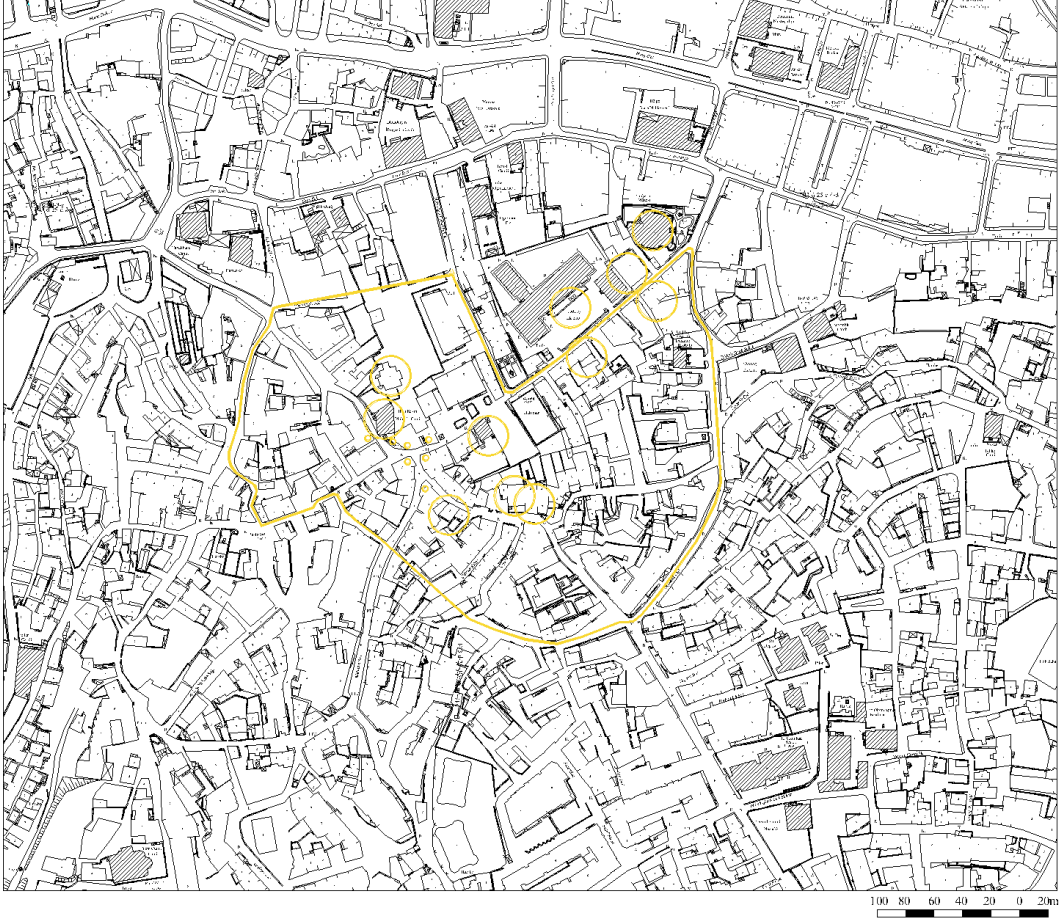
Karaali'nin Hacı Kasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı “Bellek Mekanları” (görüşme sırasındaki sıra ile) şu şekildedir⁴⁰:

- Kurtuluş İlkokulu	- Eczacı Mehmet Ongan Evi
- UZUN SOKAK	- Nurten Diyadin Evi
- Günümüz Katlı Otopark	- Hasbi Serdar Evi
- Bakkal Yaşar	- Aysel Ablanın Evi
- Hacı Bakkal	- Neşem Okulu (Hicret Kasımoğlu)
- ALDIKAÇTI SOKAğI	- Hacıkasım Fırını
- Kostaki Konağı	- ZEYTİNLİK MAHALLESİ
- Cudibey İlköğretim Okulu	- Dedeoğlu Evi
- Nikelajcı	- Kahvehane
- Mehmet Çağdaş Evi	- Ağaçlık Alan
- Ziya Karakullukçu Evi	

Karaali, Hacıkasım Bölgesi'nin isminin caminin isminden kaynaklandığını belirtmektedir. Mahallenin isminin gerçekte Cumhuriyet Mahallesi olduğunu, Hacıkasım Bölgesi'nin ise mahallenin içerisinde yer aldığını belirtmektedir. Hacıkasım Bölgesi'nin

⁴⁰ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

sınırlarını ise caminin çevresinde olacak şekilde belirtmektedir. Karaali'nin haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 30'da ve EK-3'te gösterilmiştir.

Şekil 30. Nihan Karaali'nin görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.4. Arif Yusuf DEDEOĞLU

- Kişisel Bilgiler

- 1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 / Arif Lütfi Dedeoğlu Kırtasiye
- 2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Arif Yusuf Dedeoğlu
- 3) Doğum tarihi: 1957

- Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

- 1) Doğum yeriniz neresi?

Hacıkasım – Trabzon.

2) Hangi okullarda okudunuz?

a. İlkokul: Kurtuluş İlkokulu

b. Ortaokul: Karma Ortaokulu

c. Lise: Trabzon Lisesi

d. Üniversite: Fatih Eğitim Enstitüsü, Yüksekokul

3) Mesleğiniz nedir?

Ticaret yapıyorum.

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

Hacıkasım'da. Şu an hala Cumhuriyet mahallesinde.

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Burada yaşıyorum.

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

Burada doğdum.

2) Hacıkasım'da ikamet ettiniz mi / hala ikamet ediyor musunuz?

Doğduğumdan beri burada yaşıyorum.

3) a.1. Hacıkasım'da ne kadar süredir yaşıyorsunuz? Başka bir yerden geldiyseniz, geliş sebebiniz neydi?

Doğduğumdan beri. Ama aynı evde değil. Evimiz yıkıldı, apartmana geçtik. Eski evimiz Kurtuluş Okulunun yanındaydı.

a.2. Hacıkasım'da yaşamaya başladığınızdan beri aynı evde / mahallede / sokakta mı yaşıyorsunuz? Evinizi tarif edebilir misiniz?

Altta bodrumu olan, su sarnıcı olan... 2 katlı, aşağı yukarı 4,5 metre yüksekliği olan, çatısı kiremit olan bir evdi. Kesme taşandı. Arkada bahçesi, önde taşlığı olan, iki merdivenle çıkılan tarihi bir yapıydı, konaktı.

a.3. Hacıkasım'da yaşamaya devam etmenizin bir sebebi var mı?

Ben Trabzon'u çok seviyorum. Ataerkil bir toplumuz.. Ben burada doğdum. Sonra iş yerini burada açtım. Trabzon'a da aşık bir kişiyim.

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığınızı söylemenizin sebebi nedir?

Evet.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anlalarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Çok eski mahallelerden biri. Faroz Mahallesi vardı, Sotka Mahallesi... Bir de hepsi o zamandan beri rekabet halindeydi. Bir mahalle de burasıydı. Yenicuma Mahallesi, Sotka Mahallesi, Faroz Mahallesi... 3 4 mahallenin bir tanesi de oydu.

•Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Hacı Kasım Camii ismidir. Mahalledir ama Hacı Kasım Camisi diye geçer. Cami ismindeki Muhittin de sonradan eklemidir muhakkak.

2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Hayır.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Hacı Kasım bildiğim kadarıyla valilik yapmış. Onun ismi verilmiş. Cumhuriyet Mahallesi sonradan, Cumhuriyet'ten sonra verilmiş yeni ismi. Bu mahalle 500 senelik bir mahalle. Fetihden sonra bir mahalle; daha sonra da Cumhuriyet ile birlikte Cumhuriyet Mahallesi olmuştur.

Futbol kulübü kuruldu burada, Cumhuriyet kulübü diye kurulmadı. Hacıkasım Kulübü diye kuruldu, tabii şimdi yok oldu. Hacıkasım Fırını da yine Cumhuriyet değil.

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığımızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Ortadan bölündü. Tanjant yolu geçti, mahallemiz yok oldu. Okul yok oldu, fırınımız yok oldu, kıraathaneler yok oldu, her şey yok oldu. Mahalle yok oldu. Adı var, kendi yok. Yavuz Selim Bulvarı oldu... Mahalle gitti bulvar oldu... Cumhuriyet Mahallesi Yavuz Selim Bulvarı diye geçiyor...

Evimiz yıkıldı, yolun üstünde kalmıştı. Eski selamlık dediğimiz yapı da yolun üstünde kaldı, o da yıkıldı. İşte sırf bizim evler değil, birkaç tane tarihi ev daha, Zeytinlik Camisi... yıkıldılar. Hacıkasım fırını diye geçirdi, orası da yıkıldı. Dün birisini gördüm dedi ki "Dedeoğlu dedi senden başka kimse kaldı mı mahallede?" düşündüm birden... Dedim ben varım, bir de şurada kitapçı Ali var. Ama sonra düşündüm ki kitapçı Ali 30 senedir 40 senedir burada. O bile sonradan geldi mahalleye... Şöyle bir baktım, sahiden benden başka kimse kalmamış iş yapan. Kitapçı Ali'yi de sayarsak ikimizden başka kalmamış. Yolu sağlı sollu yıktılar. Dükkân kalmadı... Bu da yol üzerinde olsaydı bu da yıkılacaktı. Çağa ayak uyduruyorum ama. Eski mahallemi çok seviyordum ama çağa ayak uyduruyoruz.

5) Tanjant yolunun geçişi ile ilgili bilginiz / anınız var mı?

Ben çocuktum dediler ki Tanjant yolu geçecek. 40 sene evimize çivi çaktırmadılar, yol geçecek diye. Yol geçti, güzel mi oldu? Hiç güzel olmadı. Gürültüden başka bir şey değil, trafiğe de çözümden olmadı. Bir de ne yaptı biliyor musun? Mahalledeki komşulukları dostlukları arkadaşlıkları aldı götürdü. Yani herkes darmadağın oldu. Yol geçti, mahalle de bitti. Arkadaşlıklar, komşuluklar, her şey bitti.

6) Tanjant yolunun yapımı sizi ve bölge halkını nasıl etkiledi?

Söylediğim gibi, Zeytinlik Camisi yıkıldı. Cudibey Okulu, Çağdaş Mehmet'in halasının evi, bizim ev, fırın, Kurtuluş İlkokulu, karşıda şimdiki Palet Pastanesi'nin olduğu yerdeki çok güzel bir ev, Sinan Abilerin evi. Hep yıkıldılar. Derenin orada eski evler vardı, onlar da yıkıldı. Bir tek arka sokaktaki (Nemlioğlu Cemal Sokak'taki evler) evler korundu.

- Çeşmeleri hatırlıyor musunuz?

Caminin yanında bir çeşme vardı. Yenicuma'ya çıkarken bir çeşme vardı. Diğer çeşmeler yok artık.

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

Hacıkasım'lı olarak en çok Ziyabey sahasına giderdik. Ziyabey sahasında maç seyrederdik. Kimler gelirdi büyüklerden başlayalım: Leyla Faruk gelirdi, Faruk Özak gelirdi, Özkan Sümer gelirdi; küçüklere doğru gidelim Sadi gelirdi, Naci gelirdi, Hüsnü gelirdi. Orada vakit geçirdik. Trabzonspor'un binasıydı. Yıkıldı ve yerine bina yaptılar.

Cadde üzerinde iş yerleri olan bir yerdi burası. Doğan, büyüyenler okula Kurtuluş'a giderlerdi. Ortaokula Karma'ya giderlerdi. Bunlar sabitti. Hacıkasım fırınında her pazar peynirli, kıymalı ve ekmeği oradan alınırdı. Bunlar simgeydi. Camiye giderdi namazını kıldırı. İnsanlar diğer taraflara gitmezdi, bu civarda takılırdı. Hacıkasım'ın sokaklarında çocuklar top oynardı, Trabzonspor buradan gelişti. Bir, iki tane mahalle kahvesi vardı, büyüklerimiz gittiği için biz gitmedik. Caminin karşısında Cumhuriyet Halk Partisi'nin bir kahvesi vardı. Zamanımız olmadığından ve büyüklerimizin gitmesinden dolayı pek gitmezdik. Mağazayı açtıktan sonra bir süre devam ettik, çay alırdık oradan.

Sinemalar Hacıkasım'a bağlı değildi. Oralar Uzun Sokak'a aittir.

Okulun tam karşısında Mehmet Çağdaş'ın halasının evi vardı. Onların da evi çok muazzam, iki-üç katlı güzel bir evdi. Bahçesi yoktu. Varsa bile cüzi bir bahçeleri vardı. Bizimki gibi değildi. Tarihi birkaç ev vardı. Genellikle bahçeli evlerdi.

Zeytinlik Camisi başlı başına güzel bir cami idi. Caminin yıkılışına şahit oldum, evden. Kepçe geldi, minarenin tepesine şöyle bir kepçesini vurdu, milletin çılgılığı duyuldu. Ramazan günüydü zannedersem. Bir uğultu halinde toz bulutu halinde caminin şerefesinin aşağı inmesine şahitlik yaptım.

9) Hacıkasım Fırınına hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Hatırlamaz olur muyum, az mı peynirli kıymalı yedik. Bu kiloları nereden aldık. (Gülüyoruz.) Yeri de tam caminin karşısındaydı.

10) Hacı Kasım Muhittin Camii hakkında bir bilginiz var mı?

Taştan bir camidir. Doğdum büyüdüm bu cami buradadır, eski bir cami. Önceden caminin yolu dardı. Hatta kamyonlar duvarına sürterek geçerlermiş. Yanında da Ongan'ların evi var. Sahibi de hala orada.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

Benim bildiğim kadarıyla, Hacıkasım nereden başlıyor dersen Tabakane'den başlatırım, Tabakhane'nin yukarisından. Şu anda okul yapılıyor ya (Öğretmenevi ve Cudibey İlköğretim Okulu yapılan Zafer Mahallesi'ndeki alan); okuldan başlıyor Yenicuma'ya doğru bir yol çıkıyor. Oradan dönüyorsun, üst tarafı Yenicuma; Uzun Sokak'ın da üst tarafı bizim mahalle. Kostaki Konağın'a kadar olan alan.

•Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

1) Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorsunuz? Anılarınızla anlatınız.

Doğduğum ev, babamın öldüğü ev, kardeşimin doğduğu ev, yeğenlerimin ve kuzenlerimin hep doğduğu ev. Acı, tatlı hatıralarımın olduğu bir ev.

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Mahallemi çok seviyorum. Seviyordum. Mahallemi çok seviyordum. Yani benim yerim kalsaydı, belki de Trabzon'da Hacıkasım'da benden fazla mülkü olan kişi olmayacaktı. Ama eski mahallem olsaydı bana daha çok yer düşüyordu. (Gülüyoruz.) Bir seçenek olsa eskiye dönüyor olsak, ben eski mahallemi tercih ederdim...

- Eviniz istiklak edilmeseydi, orada yaşamaya devam eder miydiniz?

27 – 30 sene orada yaşadım. Babam 70 sene orada yaşadı. Hem eve çivi çaktırmadıkları için ev de çok eskidi. Hem de bu apartmanı yaptırmış olduk.

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Nerede bulacağım Gizem Hanım! Eskiden bir ambulans mahallede gezse illa o ambulansın içinde kim var araştırır bulurduk. En son rahmetli Faik Eymen. Mahalle daha

yıkılmadan önce. Bir ambulans geldi, kim var bunun içinde dedik. Yola çıktık. Ambulans gelse illa biz kim olduğunu öğrenecektik. Şimdi 5 dakikada bir, 10 dakikada bir rutin ambulans geçiyor. Hangisini öğreneceksin. Tabii ki çok farklıydı mahallemiz dayanışmamız çok farklıydı. Sular kesilerdi. Bizim evimizin altında Sarnıç vardı. 22 tonluk Sarnıç vardı. Biz hiçbir maddiyat gözetmeden günlerce suyumuzu paylaşırdık. Sarnıçtaki suyun bittiğini bilirim. Bir dahaki gelecek su da şehir suyuydu. Şehir suyunu sarnıca verirdik. 22 tonluktu zannedersen, taş sarnıçtı. Meyvelerimizden gelip yerlerdi, bir şey demezdik. Erik ağaçları, muşmula, nar ağaçları, şeftali, mandalina, elma ağaçları... Millet gelirdi ve hiçbir şey demedik biz onlara.

Mahalledeki evler bahçeliydi. Mesela armut olduğu zaman komşunun armutu toplanırdı, tabak tabak evlere dağıtılırdı. Ongan duyarsa bozulur ama. (Gülüyoruz.) Ongan'ın evi kale gibi korunurdu. Ongan'ın evine kimse giremezdi. Yüksek duvarları, köpekleri vardı. Bizim evimiz öyle değildi. Bizim evimiz daha açıktı, meyve alana laf denilmezdi. Su alana, okuldan topu kaçana bir şey denmezdi. Ama biz de babalarımızdan, büyüklerimizden gördük devam ettirmeye çalışıyoruz. Ne derece devam edersek. Nereye kadar giderse.

Şimdilerde karşıda otopark yapılıyor. 200-300 kişilik bir otopark. Bu alanda 616 metrekare benim ailemindi. İstimlak edildi, bizim isteğimizin dışında. Değil Trabzon'nun değil Türkiye'nin dünyanın en pahalı otoparkı yapılıyor karşıda. Niye dersiniz aşağı yukarı 35-40 milyon lira (yapım için harcanacak para) zikir ettikleri zaman dolar 2 lira civarındaydı... Artı buna 828 metrekare okul bahçesi dahil değil... (Harcanan para hesaplandı yaklaşık olarak.) Öğretmenevi ve arkasını da istimlak ediyorlar şimdi. Okul bahçesi istimlak edilerek aşağıdan bir araba yoluyla, tünelle Uzun Sokak ile bağlanacak... Benim hesabıma göre çok büyük yatırım yapılıyor buraya...

Benim arazim de kamu yararına otopark yapmak için istimlak edildi. Ben istekli değildim. Bazı insanlar çok memnun oldular ama. Artık eskimiş olan, asansörsüz, oturma imkânı olmayan evler de istimlak edildi ve iyi paralar aldılar tabii... Biz senelerce 600 küsür metrekarelik yerimize çivi çakamadık. Okul sahası dendi. Sonra değişti otopark dendi... Dışarıdan bakıldığı zaman "İyi para aldım Dedeoğlu." diyorlar ama işin iç yüzü öyle değil.

4) Günümüz Hacıkasım'ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Cumhuriyet Mahallesi, Yavuz Selim Bulvarı. Başka bir şey yok. Bulvar oldu.

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

Trafik yoğunluğu çok kötü. İlk açıldığı zaman 2004'te trafik rahatlamıştı. Aman Allah'ım dedik. Ne güzel trafik rahatlıyordu. Öğleden sonra ben müşteriye mal yollamıyordum, bütün malımı sabahtan alın ya da kendi imkanlarımızla gelin alın diyordum. Kâğıt ticareti yapıyordum, hala yapıyorum. Tanjant olmadan önce, saat 2'den sonra kendi imkânınızla alın ya da bekleyin yarın sabahtan öğleye kadar yollayayım diyordum. Bir rahatlama oldu birkaç sene. Şimdi bakıyorum. Yine saat 3'ten 4'ten sonra benim meydana gitmem 1 saat 1.5 saatimi alıyor. Normalde 5 dakikalık yol, yine bir saati buluyor. Yol yine yetersiz kalıyor.

-Ticaret yaptığımız için bu yolun buradan geçmesi, sizin için iyi mi oldu, kötü mü oldu? Sonuçta artık buradan daha çok insan geçiyor.

Tabii ki iyi oldu. Mahalle idi, Bulvar oldu. Yani şimdi beni dinleyen adam da “Yahu bu adam ne diyor? Mahallemiz Tanjant oldu.” diyebilir. Ama diyorum ya ben eski mahalleme de razıydım. Benim 20 metrekare yerim yoktu. Benim 1000-2000 metrekare yerim vardı. Tanjant'ın sayesinde, yolun sayesinde, ben de onlardan bir oldum; hiç yerim kalmadı. Sadece kendi mülkümde mal sahibi oldum, oturduğum yerde. Benim ailemin 828 metrekare yeri gitti. Trabzon'un en güzel yeri bence.

• Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

(Harita üzerinden işaretleme yapılamadı.)

Kurtuluş İlkokulu'nun merdivenleri vardı. İki taraftan çıkılırdı. Cudibey İlkokulu da Hacıkasım'da değildi. Zeytinlik Caddesi'nde idi. Tekke veya Gazipaşa Mahallesi'nde. Ama ben Zeytinlik Camisi'nde çok namaz kıldım. Çok güzel bir mekandı.

Trabzon Müzesi. Trabzon'un en mükemmel yapısı. Gezdim hayran kaldım. Hem kanallarına hem de 2 metreye yakın su drenajlarına, evlerin yüksekliğine, güneş görmesine. Çok yer gezdim. Güzel yerlerin başında geliyor. Kostaki Konağı.

Sinemalar bizim mahallemizde değildi.

Karaali'lerin bulunduğu iç sokak vardı. Orada da birkaç ev kaldı. İç Sokak diye geçer. Aldıkaçtı Yokuşu'dur orası. Orası da yıkılacak şimdi. Galip'lerin evi de vardı orda. Orada

bir kırmızı pembemsi bina var. Orası da yakında yıkılacak. Zaman içinde yıkılacak. Burası 1976 tarihinde başlamış mesela. Belki başka bir şey yapılacak ilerde.

Eski Öğretmenevi yıkıldığında ben çocuktum. Çok güzel bir yapıydı. Yıkılacak bir yapı değildi. Arkasında bahçesi vardı. Şehir Kulübü'nün karşısında Rahmetli Altan Abi'nin evi. Şimdi kafe oldu oralar. Orada iki tane tarihi eser olmasaydı, bu sokak da kalmayacaktı. Şehir Kulübü, yanında Rahmetli Altan Abi'nin eşinin evi olmasaydı. O iki muazzam yapı olmasaydı. Orası şimdi yoktu. Ama iki tane en aşağı 100'er senelik hakiki bir tarihi eser Nemlioğlu Cemal Sokak'ı kurtardı. Ben çok şaşırıyorum yeni yapılara. Şimdi bir yere izin veriyorlar. Diyorlar ki şu eseri yık. Siz yıkıyorsunuz o eseri. Adam orayı yontma taştan yapmış. Benzeri olsun diye, tuğladan yapıp üzerini kapatıp, mantolama şeklinde yapıyorlar. Adam onu kesme taştan yapmış, biz tuğladan yapıyoruz.

Hacıkasım Meydancığında; terzimiz, kasabımız, fırınımız, oduncumuz, camimiz, bakkalımız, matbaacımız, çok güzel bir kahvemiz vardı. Her şey vardı. Vakıfların evleri vardı bir de. Memur aileler otururdu orada. Onlar da yıkıldı sonra. Öyle bir mahalleydi işte. Mahalle arasında top oynayarak Trabzonspor şampiyon oldu. Şimdi Trabzonspor niye şampiyon olamıyor? Mahalle arasında yer kalmadı çünkü.

•Değerlendirme

Arif Yusuf Dedeoğlu, Cumhuriyet Mahallesi'nde doğmuştur; günümüzde de burada yaşamaya devam etmektedir. Hacıkasım'lı olduğunu belirten Dedeoğlu, bunun sebebini burada doğup büyümesi ile ilişkilendirmektedir. Görüşülen diğer bireylerde de görüldüğü gibi "Cumhuriyet Mahalleliyim" cevabı alınmamıştır ve bu durum önemli bir noktadır.

Tanjant Yolu'na cephesi olan bir binaya ve bu binanın alt katında bir kırtasiyeye sahip olan Dedeoğlu, Hacı Kasım Bölgesi'nden Tanjant Yolu'nun geçmesinden memnun değildir. Arazilerinin büyük bir kısmı istimlak edilmiştir ve günümüzde yapılmakta olan katlı otopark inşa edilmektedir. Uzun yıllardır Cumhuriyet Mahallesi'nde ikamet etmekte olan Dedeoğlu ailesinin bir ferdi olması ve Tanjant Yolu üzerinde bir dükkâna sahip olması ile hem toplumsal bellekte hem de Dedeoğlu'nun bireysel belleğinde birçok bilgi bulunmaktadır. Bu bağlamda Dedeoğlu'nun Hacı Kasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Kişileri şu şekildedir:

- Kitapçı Ali	- Özkan Sümer
- Leyla Faruk	- Sadi
- Faruk Özak	- Naci

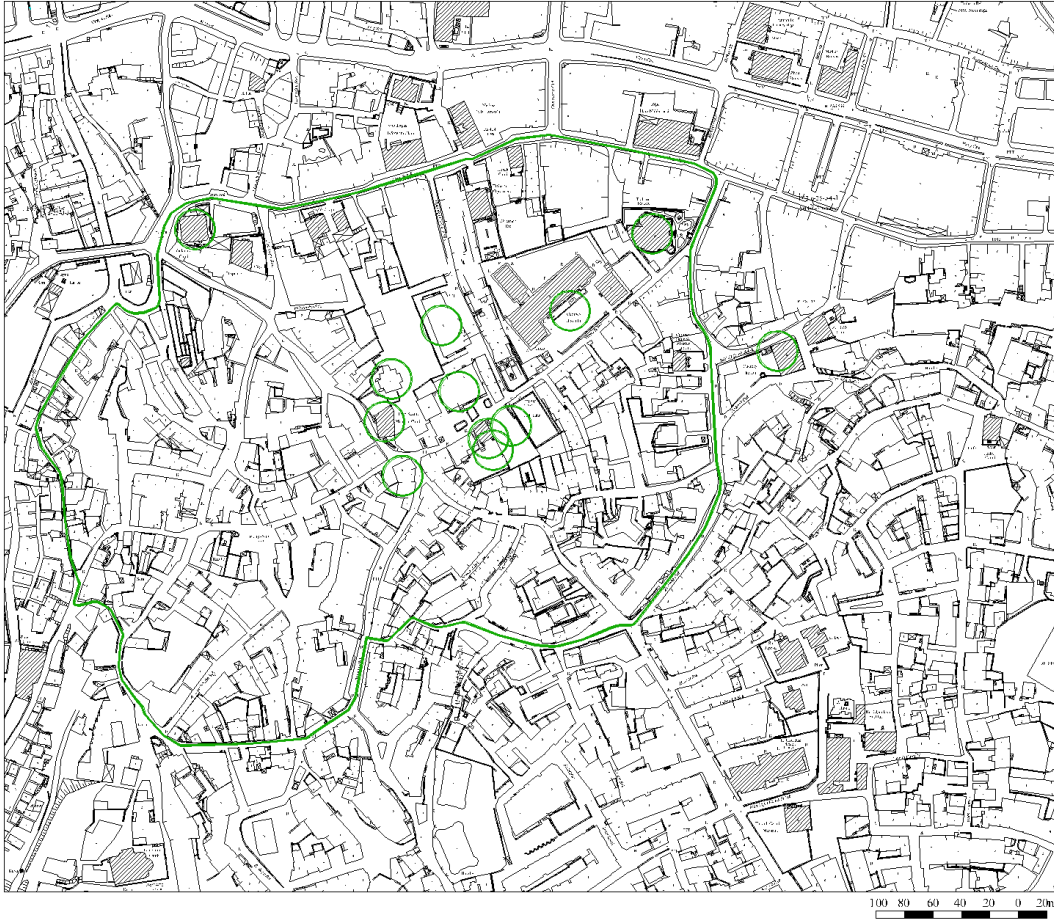
- Hüsnü
- Faruk Eymen
- Onganlar
- Galip Diyadin

Dedeoğlu'nun Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı "Bellek Mekanları" (görüşme sırasındaki sıra ile) şu şekildedir⁴¹:

- Kurtuluş İlkokulu
- Karma Ortaokulu
- Hacıkasım Futbol Kulübü
- Hacıkasım Fırını
- Kıraathane
- YAVUZ SELİM BULVARI
- Zeytinlik Camii
- Kitapçı Ali
- Çağdaş Mehmet Evi
- Palet Pastanesi'nin Yanındaki Ev
- NEMLİOĞLU CEMAL SOKAK
- YENİCUMA MAHALLESİ
- Ziyabey Sahası
- C.H.P. Kahvesi
- Hacı Kasım Muhittin Camii
- TABAKHANE
- UZUN SOKAK
- Kostaki Konağı/Trabzon Müzesi
- Ongan Evi
- Galip Diyadin Evi
- Öğretmenevi
- Şehir Kulübü
- Terzi
- Bakkal
- Kasap
- Oduncu
- Matbaa
- Vakıfların Evi

Dedeoğlu, Hacıkasım Bölgesi'nin isminin caminin isminden kaynaklandığını belirtmektedir. Hacıkasım'ın aslında mahallenin eski ismi olduğunu, sonradan değiştiğini ve Cumhuriyet Mahallesi olduğunu ancak camiden dolayı o ismin günümüzde de kullanıldığını belirtmektedir. Hacıkasım Bölgesi'nin sınırlarını ise Cumhuriyet Mahallesi sınırlarına yakın bir sınır belirterek çizmektedir. Dedeoğlu'nun haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 31'de ve EK-4'te gösterilmiştir.

⁴¹ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

Şekil 31. Arif Yusuf Dedeoğlu'nun görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.5. Vecihe DİYADİN

• Kişisel Bilgiler

1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 / Vecihe Diyadin Evi

2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Vecihe Diyadin

- Annenizin adı: Nurten DİYADİN⁴²

- Annenizin doğum tarihi: 1934. 84 yaşında.

3) Doğum tarihi: 1970

⁴² Sağlık sorunlarından dolayı konuşma Nurten Diyadin ile gerçekleştirilememiştir. Ancak, Nermin Dihkan ile yapılan görüşmede zaman zaman Nurten Diyadin'den de cevaplar alınmıştır. Bu durum da çalışma açısından önemlidir. Hacıkasım Bölgesi hakkında bir konu konuşulduğu zaman insanların dikkatini çekmekte ve insanlar duygularını, düşüncelerini başka bir deyişle belleklerini aktarmak istemektedirler.

• Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

1) Doğum yeriniz neresi?

Trabzon Merkez.

2) Hangi okullarda okudunuz?

a. İlkokul: Cudibey İlkokulu

b. Ortaokul: Karma Ortaokulu

c. Lise: Affan Kitapçıoğlu Lisesi

d. Üniversite: -

3) Mesleğiniz nedir?

Birçok iş hayatım oldu ve en son pırlanta cam fabrikasının müdürlüğünden emekli oldum.

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

Tabi. İnşaat firmasıydım. O Hacıkasım'daydı tam merkezinde. Onun haricinde Hacıkasım'da olan bir iş yerim olmadı.

- Hacıkasım merkez olarak neresi?

Şu andaki Cudibey İlkokulu'nun karşısına düşüyor.

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Şu anda yine Hacıkasım'da yaşıyorum.

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

Burada doğdum. Tabi Hacıkasım fırınının tam karşısındaki üç katlı pembe evdi. Şu an muhtarlığın olduğu yer.

2) Hacıkasım'da ikamet ettiniz mi / hala ikamet ediyor musunuz?

Şu anda yine Hacıkasım'da yaşıyorum. Ancak başka bir evde.

3) a.1. Hacıkasım'da ne kadar süredir yaşıyorsunuz? Başka bir yerden geldiyse, geliş sebebiniz neydi?

Hacıkasım'da doğdum. Şu anda yine Hacıkasım'da yaşıyorum.

a.2. Hacıkasım'da yaşamaya başladığınızdan beri aynı evde / mahallede / sokakta mı yaşıyorsunuz? Evinizi tarif edebilir misiniz?

Dört yıldır yeni evde yani eski evimizin 100 metre uzaklıktaki evde, burada yaşıyoruz. Ondan öncesi eski evimizde. Yani Hacı Kasım Camiinin karşısındaki pembe evde geçti.

- Eviniz nasıldı? Tarif edebilir misiniz?

Evimiz nasıldı (Şekil 32)? Üç katlı, tripleks içten merdivenlerle birlikte. Aslında iki tane daireydi fakat abimin büyüdüğü ve gelişme zamanında ikinci katı da açıp eve katmıştık. O zaman dört katlı bir ev olarak kullanılıyordu. Şirin küçük bir evdi. Fakat çok sıcak bir evdi. Ahşap kokusu hatırlıyorum. Sıcaklığını hatırlıyorum. Şartları zor olmasına rağmen, yani banyonun en alt katta olmasına rağmen, bodrumda olmasına rağmen, ısınmasında zorluk çekmemize rağmen en güzel günlerimin geçtiği yer olarak hatırlıyorum.

Şekil 32. Vecihe Diyadin'in evinin bulunduğu görsel, soldaki pembe ev. Günümüzde muhtarlık da girişin yanındaki küçük odadır.

a.3. Hacıkasım'da yaşamaya devam etmeniz bir sebebi var mı?

Hacıkasım'da yaşamak benim için bir rahatlık. Çünkü çevre hep tanıdık. İhtiyacım olduğu zaman herkesten yardım alabileceğimi bildiğim, kendimi güvende ve korunaklı hissettiğim yer olduğu için.

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığınızı söylemeniz sebebi nedir?

Kesinlikle sonuna kadar.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anılarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Bana göre en büyük farkı birbirine çok sahiptirler Hacıkasımlılar. Hacıkasımlılar gerçek dosttur, güçtür, birliktir, sevecenliktir, kardeşliktir.

- Peki mekânsal özellik olarak ne söylersiniz?

Her yere çok yakındır. Hastaneye yakın okula yakın çarşıya yakın yani yürüme mesafesi ile 15 dakikada her işimi halledip eve gelebilirim.

• Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Hacı bir insanın ismi olduğunu düşünüyorum. Ya da Kasım ismi olan bir hacının olduğunu düşünüyorum. Ama tamamıyla bir hayal ürünü olarak söylüyorum.

- Peki Hacıkasım Mahallesi mi dememiz lazım? Hacıkasım Bölgesi mi? Sadece Hacıkasım mı?

Şimdi o dediklerinizin hepsine zaten Hacıkasım deyince giriyorsunuz. Mahalle, şehir. Bize göre bir şehir Hacıkasım. Sokak, ev, her şey...

2) Geçmişte aldığımız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Yani şöyle benim yok. Ama hatırladığım kadarıyla babamın ve abimin Hacıkasımlılar kulübü diye bir kulüp kurulmuştu. Orada kimlik kartları vardı Hacıkasımlar yazan kimlik kartları vardı.

- Spor kulübü mü?

Spor kulübü.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Yani şu anda Hacıkasım, Cumhuriyet Mahallesi olarak geçiyor. Ama eski Hacıkasımlılar'ın hepsi gene Hacıkasım olarak kullanıyor. Cumhuriyet mahallesi çok ender kişi kullanır. Genelde Hacıkasım diye geçer. Niye Hacıkasım, Cumhuriyet Mahallesi oldu? Herhalde modernleştirme çabası olduğunu düşünüyorum.

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığınızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Evet Tanjant. Ben çocuktum. Tanjant Yolu geçecek denildi. Hatta anneler dedi ben genç kızdım. Tanjant geçecek hala yaşlandım da. Aynı şeyi biz de yaşadık yani. Tanjant geldi, geçti. Çok yenilik olacağı söylendi. Yenilik oldu ama bu yenilik bizim için çok da hoş bir yenilik olmadı. Çünkü sıcaklığını kaybetti, güzelliğini kaybetti, içtenliğini kaybetti. Eski havası yok yani.

6) Tanjant yolunun yapımı sizi ve bölge halkını nasıl etkiledi?

Benim düzenimi çok fazla değiştirmede. Çünkü şey aynı yerdeydim. Evim mekânım aynı yerdeydi. Gideceğim yerler aynı uzaklıktaydı. Sadece şekil olarak bir değişiklik oldu.

- Mesela hani sık sık gittiğiniz bir yer yıkıldı mı? Ya da işte başka bir yere gitmek zorunda kaldınız mı?

Tabi benim için en büyük yıkım mesela okuduğum ilkokulun ve oradaki ağacın sökülmesidir.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacı Kasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Tabiki. Kostaki Konağı'ndan gelsek buraya doğru. Şimdi onun yanındaki ayakkabıcı pasajı vardı. Alt katında ayakkabıcılar vardı. Üst katında bir resim atölyesi olan bir bey vardı. Onun bu tarafında Kanuni Ortaokulu vardı bizim zamanımızda Karma Ortaokulu geçirdi. Karşısında gene Ali abi (kırtasiyecisi) vardı. O apartmanlar hemen hemen aynıydı. Onun yanında eski evler vardı onlar yıkıldı apartman oldu. Sonra ileriye doğru geldiğimiz zaman ne vardı? Ara evler vardı. İki yol ayrımı vardı. O yollar gitti. Biraz daha ileriye geldiğimiz zaman işte Dedeoğlu, Lale apartmanı, Zümrüt apartmanı zaten klasikleşmiş apartmanlardı. Dedeoğulların apartmanının karşısında asıl Dedeoğulların evi vardı. Köşkvari bir evdi. Onun yanında Kurtuluş ilkokulu vardı. Kurtuluş ilkokulunun yanında bir ayakkabıcı vardı. Onun yanında elektrikçi vardı. Onun yanında bir mobilyacı vardı. Onun yanında rahmetli Hacı amcaların bakkalı vardı. Bakkalın karşısında Yaşar abilerin dükkânı vardı. Dükkânın meydan tarafında bir kalaycı amcamız vardı. Dükkânın diğer tarafında Selahattinlerin kuruyemişçisi vardı. Selahattinlerin kuruyemişçisini geçtiğin zaman köşe kısmında Hacıkasımlılar kahvesi vardı ki bütün Hacıkasımlı beylerin oturduğu şimdiki kahveler gibi değil. Camiinin yan tarafında sonrası camii idi zaten. Selahattin kuruyemişin karşısında Hacıkasım fırını vardı. Onun yanında eskiden bir kitapçıydı. Sonra değişti elektrikçi oldu. Sonra terzi oldu. Onun yanında bir oduncu vardı. Oduncunun karşısında bakkal İsmet vardı. Bakkal İsmetin yanında bir küçük bir mobilya dükkânı vardı imalathanesi. Onun yanında kasap Osman vardı. Onun yanında berber bir amca vardı. Birincilerin apartmanı vardı. Hacı Kasım Camii zaten Birincilerin karşısına düşerdi. O yol boyu zaten ufak tefek dükkanlar vardı. Ve yine Lalezarın pastanesi vardı hatırladığım kadarıyla.

Kahvenin önü şey gibiydi. Trabzon'da belediyenin olduğu, eski belediyenin olduğu yer meydandı. Bizim için Hacıkasım'ın Meydanı da o kahvenin oraydı.

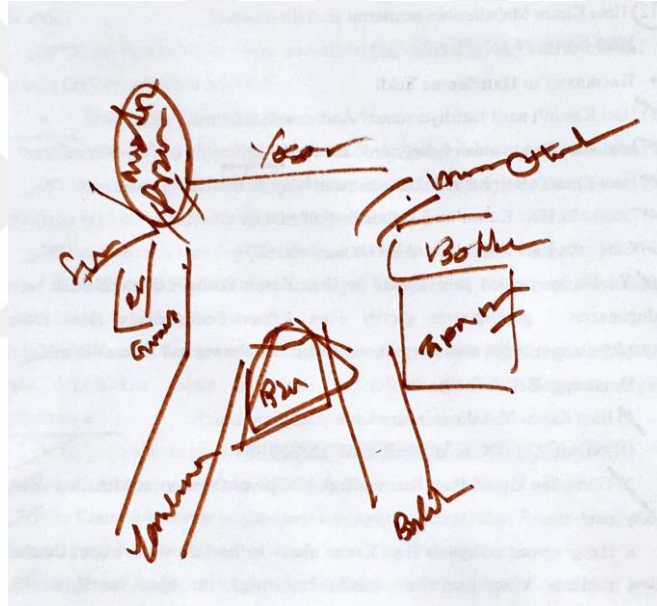
8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

Evimin önünde bulunurdum. Evimin iki tarafında ayakkabıcı vardı. Ayakkabıcılardan biri orta halli bizim kiracımızdı zaten üst katta. Tam karşımızda Şefik Kuyumcu vardı. Onla

çalışan ufak büyük abilerimiz vardı. Yan tarafta Sucu Cemal vardı. Ve ben çocukluğumdan beri dışarı çıktığım zaman elimde top ve canım sıkılırdı. Onlardan biri muhakkak gelip bana eşlik ederdi. Ya voleybol oynardım ya maç yapardım. Yani bunların işi bırakıp benimle oynadığını biliyorum.

(Diyadin, anlatarak çiziyor.)(Şekil 33)

Fırın, Yaşar Bakkal, diğer bakkal... Tapu kadastoda çalışan bir aile otururdu; Nurgün Abla... Fırının yanında ev, gümüşçü... Yukarı çıkan bir yol var. Köşede bizim ev. Yukarı çıkınca Boztepe, Yenicuma... Kanuni Ortaokulu'na giden okul yolu. Pazara inen yol; yani meydanımız. Meydanın tam göbeğinde de bizim evimiz. Zaten genelde Hacıkasım'da biri yer tarifi verirken, pembe evin sağ, pembe evin yukarısı diye verirdi. 1 Nolu evdi.

Şekil 33. Vecihe Diyadin'e ait çizim

- Büyük bir apartman vardı meydanda, hatırlıyor musunuz?

...Osman Kasap'ın üstü Birincilerin apartmanıydı. İsmet Bakkal da sarı bir apartmandaydı. En son o yıkıldı Tanjant yapılırken. Yan yana iki apartmandı...

- Yokluğunu çok hissettiğiniz bir yapı var mı?

Yokluğunu çok hissettiğim Sefa Olgunların evi vardı. Ve o arasta vardı. O arastada bütün çocuklar, mahallenin bütün çocukları araba geçmediği için orda toplanırdı. Arasta değil aslında. Bir Arnavut kaldırımını yol. Sefa Olgun, Kanuni Ortaokulunda müzik hocasıydı. Ablası Sema Olgun. Onların evi aşağıya doğru bir uzun yoldu. O uzun bir arnavut kaldırımını

yoldu. Bütün mahallenin çocukları orda toplanırdı araba geçmiyor diye. Yakar top oynanırdı. İşte saklambaç oynanırdı. Ramazan akşamları istop oynanırdı. Yakalamacılık oynanırdı. Yani orası çocukların oyun parkı gibi bir şeydi. Ve bütün mahalle bilirdi. Çocuğunu arayan hiçbir yere gitmezdi, direkt oraya gelirdi. Ya da diğer çocuklar oraya haber gönderirdi, eve gelsin vs. Çünkü bütün çocukların ortak bulunduğu nokta oraydı.

9) Hacıkasım Fırınına hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Tabi ki. Çok... Nasıl hatırlarım. Bir kere pazar günleri ben ufaktım. Abim evde olmadığı zamanlar kıymayı annem evde kavururdu. Ve ben giderdim fırına. Ufak tefek olduğum için fırın insan kaynardı. Ama mahallenin büyükleri beni gördüğü zaman... İşte orda sıraya koyulurdu tencereler herkes kıymasını falan. İşte şimdi Vecihe'yi alalım öne o beklemesin çocuktur diye. Ben hep önden önden yaptırırdım. Halbuki en son sırada ben olmam gerekirdi. İçi dışı hep insan kaynardı. O fırının içinde işte beklediğimiz 20-25 dakikalık olma zamanında politika konuşulur, fıkralar anlatılır, büyükler küçüklere nasihat eder, o gün bir futbol maçı varsa onun analizi yapılır. Her şey konuşulurdu. Bir mini kütüphane gibi gelirdi bana.

10) Hacı Kasım Muhittin Camii hakkında bir bilginiz var mı?

Muhittin Camii, bizim camii zaten. Muhittin Camii onun hakkında bildiğim Ramazan akşamları tüm mahallenin genç kızları ve annelerinin toplanıp oraya gittiği, teravih namazı kıldığımız oradan çıkışta sessiz tıplar oynadığımız, mahallenin büyükleri küçüklere hep birlikte... Annemin Kur'an öğrenmek için oraya gönderme çabası. Gidip kaçtığımız ya da hocaya görünmeden nasıl sıvışabiliriz diye düşündüğümüz yer.

- Peki onun ismi sizce nedir, Muhittin Camii mi, Hacı Kasım Muhittin Camii mi?

Bence sadece Hacıkasım Camii.

11) Hacıkasım'da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

Vardı. Biz bayan olarak çok yoksa da erkekler için çok vardı. Bir kere Şehir Kulübü denilen bir yer vardı. Bütün abilerimiz, büyüklerimiz biz de zaman zaman gider orda maç izlerdik onlar yaparlardı. Futbol çünkü çok büyük meraktı. Onun haricinde bizim oradaki her esnafta bir etkinlik vardı bize göre. Yani ben çocukken çok iyi hatırlıyorum. Karşımdaki ayakkabıcıya yaz tatili girip ayakkabı yapmaya çalıştığımı çırak olarak çalıştığımı. Çünkü abim oraya gidip çırak olarak çalışmıştı. Ben de istemişim ve çalıştırmışlardı, yani bir yaz orda çalışmışım.

İnci Sinemasını çok iyi hatırlıyorum. Karagöz meydanını çok hatırladığımı söyleyemem sadece şifahen duyduğumu biliyorum. Ama İnci garajında hatırladığım en büyük şey her cumartesi akşamı babam ve ailece güzel kıyafetlerimizi, sanki bayrama gider gibi giydiğimiz. Oraya gittiğimiz. Büyük koskocaman bir perde de o havayı soluyarak yaz akşamını soluyarak illaki ve illaki gazoz ya da kola içerek film seyrettiğimiz siyah beyaz filmler. Ve bütün ailelerin orda o şekilde orada toplanması çok hoş bir şeymiş çok hoş bir şeymiş. Saray Sineması falan da vardı ama onlar Hacıkasım'ın içinde değildi.

Bayram sabahlarında bir kere mahalle olarak 06.30'da herkes kalkmış olurdu. Camını ya da kapısını açan aile büyüklerini camiye yollarken muhakkak bir kapıda bayramlaşma olurdu. Sonra camiden dönüştü herkes fırının önünde, o meydan dediğimiz kahvenin önünde bir araya gelip büyüklerimizin, babalarımızın, abilerimizin bütün mahalleli olarak bayramlaşması sonra evlere dağılmaları olurdu. Kahvaltıdan sonra mezarlığa gitmek için evden çıkan herkesin birbirine sarılarak bayramlaştığı.. Ulaşamadığın insanlara işte apartmanın yükseğindeyse el sallayarak bayramlaşması, geleceğim mezarlıktan sonra diye haber vermesi...

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

Hacıkasım mahalle sınırı; tabi ki resmi evrak değildir ama. Benim zamanımda Kanuni Ortaokulu'nun oradan başlayan Hacıkasım bana göre... Ve Sefa Olgunların evinin bittiği nokta da Hacıkasımın bitmesi.

(2001 Halihazır plan üzerinden işaretleme yapıldı.)

Bizim evimiz. Sefa Olgunların evi... Aşağıya kadar inen bir yol, arnavut kaldırımlı bir yol olması lazım. Bahçeli bir evdi. Benim oynadığım dediğim yol... Aşağı doğru iniyor öteki yerle birleşiyordu. Dilaraların evi vardı. Bu da bahçeli bir evdi. Bakkal olan Hacı amcanın evi. Eski bir evdi. Sonra apartman yaptılar. Yaşar abinin bakkalı da buradaydı. Kalaycı vardı. Yaşar abilerin evi de buradaydı. Bunun karşısında da eski bahçeli bir ev vardı. Hatta meyvelerini girer alırdık. Hala duruyor onların evi. Şimdi mahkemelik olanlardan biri de bu. Altında cafe olan yer. Fanilacı Emine teyzenin evi. Doktor Taner'in annesinin evi de burasıydı. Taner Şen... Noter'de çalışan Arzu var. Onların evi de bizim evimizin karşısındaydı. Birinci katta oturuyorlardı...

Bana göre sınırlar, eski Kız Meslek Lisesi'nden başlıyor. Sefa Olgunların evinde bitiyor. Sanat evi de içerisinde. Tabakhane Camii de var. Cumhuriyet Mahallesi sınırları gibi.

Hacıkasım bir dergâh gibidir. Buraya uğrayan, burada bir sene kalan bile buradan taşınır, sonrasında muhakkak buraya haftada iki kere uğramak zorundadır. Kendini mecbur zanneder. Çünkü okullar vardı. Kurtuluş vardı, Cudibey vardı. Birçok insan burada yaşamamış olsa bile, okul hayatı ile ilgili mutlaka bir anısı vardır. Meydana en yakın mahalle sonra.

• Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

1) Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorsunuz? Anılarınızla anlatınız.

Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorum? Hacıkasım anılar dediğin zaman yıllar önceye tabi ki dönüyoruz. Çocukluğumuz bizim için çok önemli Hacıkasım'da. Hacıkasım'da bir kere çok sıcak olduğunu hatırlıyorum. Yani insanların daha pozitif olduğunu hatırlıyorum. Tartışmalar bile bir saat sonra herkesin barıştığını hatırlıyorum, büyüğü küçüğü hepsi ile birlikte. Büyüklerin birbirine çok saygılı olduğunu hatırlıyorum. Eğlenceli bir mahalle olduğunu hatırlıyorum. Özellikle Ramazan akşamları çok eğlenceliydi. Benim için tatil zamanı çok eğlenceliydi. Şeyi hatırlıyorum ya bizimki caddeydi yani arabaların geçtiği yerdi ama biz kapımızın önünde karşı apartman bizden yukarı ki apartman kilimler sererdik. Oyuncaklarımızı onun üstüne alırdık. Orda oynardık. Ve arabalar geçerdi oradan yani. Yani evet at arabaları vardı binde bir geçerdi. Mesela belirli simalar vardı. Kazım Aga vardı. Her geçerken "Kazım Aga" diye bağırdık ona şimdi düşünüyorum acaba niye bağırdık adama. Ama sadece dönerdi güçlü bir adamdı yani herhalde 1,95 boyunda enine boyuna uzun bir paltosu vardı. Kaşe bir palto. Bir kasketi vardı. Kaşları çok dikkat çekiciydi. Çok kalın bir kaşı vardı. Tam eski zaman Osmanlı adamları gibi bir adamdı. Elleri çok kocamandı ve ayakları çok kocamandı. Hatta biz ona hayalimizde şeye benzetirdik: dev adam. Bizim mahallemizin devi. Ama kimse bir şey diyemez. Sonra sonra adamın ufak tefek o yüz çizgileri arasında gülüşünü gördükten sonra biz adama bu sefer "Kazım Aga, Kazım Aga" deyince, o da cebinden bazen şeker çıkartır verirdi bize. Mesela onlar güzel anılardı.

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Hacıkasımı üç kelimeyle anlat diyorsun. Şu anda aklıma geldi. Sabah ezanıyla birlikte fırından çıkan o odun kokusu şu anda burnumda. Ezan sesiyle karışırdı. Camı açardık evin içinde resmen bir huşu dolardı. Onu hatırladım Hacıkasım diye o geldi aklıma.

Sahiplenmesini hatırlıyorum Hacıkasım'ın sahiplenilmesini. Onu da şöyle anlatayım. Bir gün bizim mahallenin çocuklarından birine bir taksi oradan geçiyor. Çocuk dediğim 17 18 yaşında delikanlı. O zamanlar herkeste araba yok bir adamcağız herhalde varlıklı. Çocuğa çarptı çocuk da döndü dedi ki ne yaptın elime vurdun. Sen kimsin ki dedi ağavari çıktı

arabada enine boyuna bir tipti. Çocuk “Sen hatalısın.”ı anlatmaya çalışırken adam buna bir tane tokat attı. Ama haksız olan adamdı. Saniye içerisinde o mahallenin delikanlıları o arabanın çevresine toplanıp, belki hoş bir şey değil ama, adamı dövmeleleri sen bizim mahallelimize nasıl bunu yaparsın diye o çocuğa sahip çıkmaları şiddete hayır ama bu tür bir sahiplenemeye evet. O çok güzeldi. Sahiplenme.

Bir de teyzeler pazara inerdi mahallenin teyzeleri. Biz çocuktuk işte kapıda oynuyorduk ya. Bir kilo iki kilo ne meyvesi aldıysa mesela bir çocuk o meyveye takılı kaldıysa gözü çıkartıp hepimize dağıtması belki o kese kağıdında kalmıyordu meyve yani bize dağıtırken. Ama onu hiç kimse es geçmezdi. Yani çocuklardan biri gördüğü zaman orada olan bütün çocuklara onu dağıtması. Yardımseverlik mi. Yoksa çocuk mutluluğu mu.

3) Hacıkasım’a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Ben kaybetmemek için savaş veren insanlardım. Yani eskiden takıldığım insanlara nasıl takılıyorsam aynı takılmayla devam ediyorum. Nasıl gördüğüm zaman mutluyum sarılıp öpüyorsam aynı şekilde devam ettiğim için onlardan da aynı elektriği aldığım için. Ben bulmak için savaşanlardım ya da kaybetmemek için savaşanlardım.

4) Günümüz Hacıkasım’ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Dejenere olmuş. Saygısını yitirmiş. Aslında modernleşti ama ruh kalmadı.

5) Günümüz Hacıkasım’ı sizce ileride nasıl olacak?

Hacıkasım ileride çok güzel olacak. Çünkü ben Nermin Hanıma çok güveniyorum. O hayalini kurduğu her şeyi hep birlikte gerçekleştireceğiz. Onun için Hacıkasımlılar şanslı. Birimizden biri ilgilenecek yani Hacıkasım’ın daha iyi gitmesi için. Eski yaşadığımız güzelliklerin geri gelmesi için.

6) Yıkılan ve yapılan yeni binalar ile Hacıkasım ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Çocukluğunuzun / gençliğinizin geçtiği Hacıkasım ile günümüz Hacıkasım’ını karşılaştırdığımız zaman sizi mutlu veya mutsuz eden kısımlar var mı? Anlatabilir misiniz?

Evet yeni yapılan binalarda ruh yok. Bir fabrikadan çıkmış gibi. Hep yanı desen aynı şekil. Eskilerde bir yaşanmışlık var. Eski bir eve girdiğin zaman evin konuştuğunu düşünürüm. O evin duvarlarından bile ses geldiğini duyarım. Ama şimdi yeni binalara girdiğiniz zaman sadece soğukluk. Hatta biraz da ağır olacak ben morga girdiğimi düşünürüm. Sıcaklık yok.

• Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

2) a.1. Hangi zaman aralığında Hacıkasım olarak kullanılmış ve ne zaman Cumhuriyet Mahallesi şeklinde kullanılmaya ne zaman başlanmış? Bu konu ile ilgili bilginiz, kanıtlayabileceğiniz tapunuz vs. var mı?

Yok hayır. Bir bilgim yok.

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Eski Öğretmenevi: Uzun sokaktaki şimdiki öğretmenevinin olduğu yerde diye biliyorum ben çok eskiden birinin mülkümüştü bir aile yaşıyormuş orda. Daha sonra da öğretmenevi oldu. Sonrası bir değişiklikler oldu ama yine hala daha ama şimdiki öğretmen evinin ya arkası hani Karagöz meydanına denk geliyor orası da. Öyle diye hatırlıyorum. Yanlış hatırlamıyorsam.

Ticaret Mekanları: İşte Yusuf Sağır, Neşat Koç ayakkabıcı Kardeşler Kundura. Kasap Osman, Kalaycı Ahmet. Bizim yan tarafta mobilyacı bir abi vardı. Bizim evin tam yanında mesela onlar. Ondan sonra işte fırıncı. Ama en çok ve herkesin Hacıkasım'da ilk tanıdığın esnaf kim dersen Yaşar Bakkal der. Üç kız kardeşi ile çalıştırdığı bakkal. Satış taktiği ticarete olan yatkınlığı yani oraya bir sakız almaya gittiğiniz zaman bir poşetle çıkmamanın imkânı yok. Çocuk ya da büyük ol. Onu herkes hatırlar. O kesin ve net hatırladığım. Selahattinlerin dükkânı mesela kuruyemiş dükkânlarını hatırlarım. Başka ticaret olarak Şefik gümüşçü Şefik'i çok iyi hatırlarım. Çünkü çok karşımızda birebir. Annem cama çıktığı zaman oradan çocukların "Ne alacaksın Nurten Teyze, alalım." demesi. Dediğim gibi en çok hatırladığım esnaf Yaşar Abidir. Hatırlamak zorundayım. Yani sabah camı açardık o karşıdaydı biz karşıdaydık. Ha bir de şey vardı. Benim çocukluğumda telefon daha yayılmamıştı. Yani ev telefonları. Mesela bütün mahallenin telefoncusu Yaşar abiydi. Herkes onun orda telefon vardı dükkânda. Herkes onun numarasını verirdi. Sanki o postane görevi görürdü. Yani biri ne askere mi gidecek ona haber verir, askerden oğlu mu arayacak onu çağırır bakkala, beş dakika sonra oğlun arayacak. İşte birinin kocası bilmem nereye gitti haber mi verecek Yaşar abiye arar o gelir şey yapar. O oranın PTT'siydi yani birçok şey işi vardı. Ama en önemli o işi iletişimi hep ondan geçirdi. Çünkü mahallede tek telefon olan oydu.

Bir de mahalleye ilk televizyonu bizim yanda Kibar Teyzeler almıştı. Dallas dizisi o zamanlar yeni var. Ve biz bütün mahalleli her akşam kadına giderdik. Şimdi düşünsene yani her akşam hangi insan o kadar çocuğu ve insanı evinde ağırlar. E bunun çayı var. Kadın geleceğiz diye pasta yapıyor. Yemek varsa yemek saatinde. Ve biz o televizyon bitinceye kadar yani o bayrak çekilip de “Korkma sönmez...” okununcaya kadar bütün millet televizyona bırak gitmeyi, mihlanır kalırdık. O okunurdu hepimiz hadi iyi akşamlar derdik evinden dağılırdık. Yani orası sanki bir okul biz oraya her gün gitmek zorundaydık. Şimdi düşünüyorum şu devir olsa, hangi insan her akşam televizyon seyretmeye kabul eder? İşte mahalle kavramı bu. Rahatlıkla kapısını çalıp sanki kadın mecburmuş gibi bizi eve alırdı yetmiyormuş gibi bulaşığı yeni bitirmiş çay demle çay ver pasta ver. İşte mahalle kavramı bu. Koşulsuz şartsız hiçbir beklenti olmadan kapısını rahatlıkla çalabileceğim, kendi evimmiş gibi girip rahat hareket edebileceğim bir yer.

•Değerlendirme

Vecihe Diyadin, Cumhuriyet Mahallesi’nde doğmuştur; günümüzde de eski evinin 3 sokak kadar uzağında yine Cumhuriyet Mahallesi’nde, yeni bir evde oturmaktadır. Çeşitli işlerde çalışmış olduğunu belirten Diyadin, burada doğup günümüzde hala burada yaşamaya devam ettiği için kendisinin Hacıkasımlı olduğunu belirtmektedir. Cumhuriyet Mahalleliyim ifadesini görüşülen diğer bireylerde olduğu gibi Diyadin de kullanmamıştır.

Evlerinin merkezi bir konumda yer alması, ailesinin çevresinin geniş olması gibi etmenlerden dolayı hem annesi ve kendisi bölgede toplumsal bellek unsurudur hem de bireysel belleklerinde birçok bilgi bulunmaktadır. Bu bağlamda Diyadin’in Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Kişileri şu şekildedir:

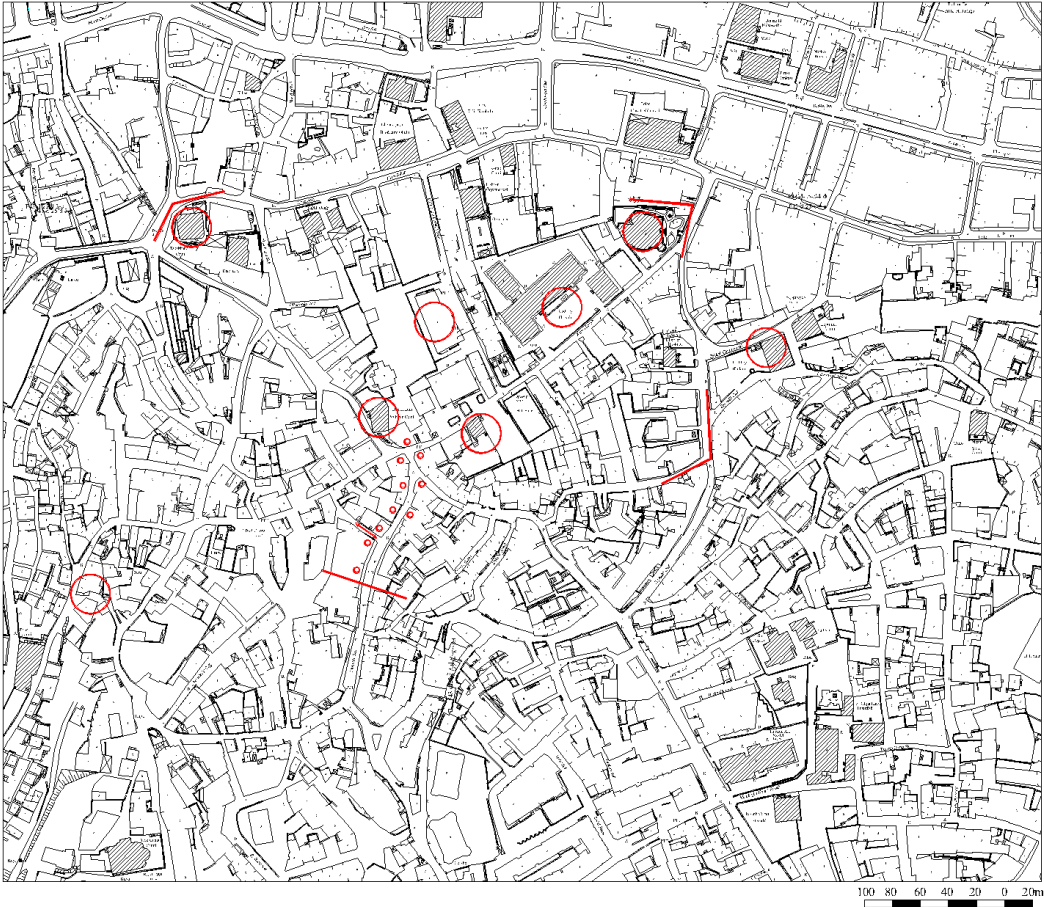
- Kırtasiyeci Ali	- Fanilacı Emine Teyze (Doktor
- Bakkal Yaşar ve Kardeşi Ayşe	Taner Şen’in Annesi)
- Kuruyemişçi Selahattin	- Noter Arzu
- Kuyumcu Şefik	- Abdulkadir Hatipoğlu
- Sucu Cemal	- Yusuf Sağır
- Sefa Olgun/Sema Olgun	- Neşat Koç
- Dilara	- Kasap Osman
- Bakkal Hacı Amca	- Gümüşçü Şefik

Diyadin'ın Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı “Bellek Mekanları” (görüşme sırasındaki sıra ile) şu şekildedir⁴³:

- Cudibey İlkokulu	- Kasap Osman
- Karma Ortaokulu	- Lalezar Pastanesi
- Hacıkasım Fırını	- Kuyumcu Şefik
- Muhtarlığın Bulunduğu Bina	- Sucu Cemal
- Hacı Kasım Camii	- Sefa/Sema Olgun Evi
- Kostaki Konağı	- Sefa/Sema Olgun Evi Arasta
- Kırtasiyeci Ali	- İnci Sineması
- Lale Apartmanı	- Dilaraların Evi
- Zümrüt Apartmanı	- Bakkal Hacı
- Bakkal Yaşar/Ayşe	- Bakkal Yaşar Evi
- Yaşar Bakkal'ın Evi	- Fanilacı Emine Teyze Evi
- Noter Arzu Evi	- Sanatevi
- Hacıkasımlılar Kahvesi	- Tabakhane Camii
- Kuruyemişçi Selahattin	- UZUN SOKAK
- Terzi	- Öğretmenevi
- Oduncu	- Kardeşler Kundura
- Mobilya Dükkanı	- Kalaycı Ahmet
- Abdulkadir Hatipoğlu Evi	- Gümüşçü Şefik

Diyadin, Hacı Kasım Bölgesi'nin ismi ile ilgili net bir bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. Ancak çalışma kapsamında önemli olan bir duruma değinmiştir. “Ama eski Hacıkasımlılar'ın hepsi gene Hacıkasım olarak kullanıyor. Cumhuriyet mahallesi çok ender kişi kullanır. Genelde Hacıkasım diye geçer.” şeklindeki ifadesi ile belleklerde “Hacıkasım” olarak bilindiğini ama aslında Cumhuriyet Mahallesi olduğunu belirtmiştir. Sınırları için ise Cumhuriyet Mahallesi sınırlarına yakın bir bölgeyi işaret etmiştir. Diyadin'in haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 34'te ve EK-5'de gösterilmiştir.

⁴³ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

Şekil 34. Vecihe Diyadin'in görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.6. Nermin DİHKAN

• Kişisel Bilgiler

- 1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 – Vecihe Diyadin Evi
- 2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Nermin Dihkan
- 3) Doğum tarihi: 1967

• Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

- 1) Doğum yeriniz neresi?

Ben Van'da doğdum, Trabzon'da büyüdüm. Yani oradan ailem, dedemin görevi dolayısıyla orada bulunuyorlarmış. 1,5 yaşında filan, yani ben hiç bilmiyorum oraları, gidemedim de hatta. Ondan sonra, 1,5 yaşında filan buraya gelmişiz. Ailem Trabzonlu.

- 2) Hangi okullarda okudunuz?

- a. İlkokul: 24 Şubat İlkokulu
- b. Ortaokul: Cumhuriyet Ortaokulu
- c. Lise: Trabzon Lisesi
- d. Üniversite: -

3) Mesleğiniz nedir?

Mesleğim, ev hanımı diyelim fakat aktif olarak sosyal sorumluluk projelerinde gönüllülük kapsamında birçok çalışmalarda yer alıyorum.

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

Yani derneklerimiz var işte, birkaç dernek. İşyeri derken işyeri olmuyor.

- Cazılar Festivali'nde görmüştüm sizi.

Bu yıl da yaptık yine. Farklı farklı yerlerde yapıyoruz. Bu yıl Hüseyin Kazaz'da yaptık. Bizim kendi derneğimiz Toplumsal Kalkınma Derneği, Aldıkaçtı Yokuşunda. Trabzon Eşitlik İnisyatifindeyim, onunla ilgili yerimiz daha farklı. Trabzon'a katkı amaçlı hem kadınlara dokunmak hem şehrimize dokunmak anlamında birçok çalışmalarda yer alıyorum. O yüzden yerimiz de değişiyor yani, dernek yerlerimiz.

- Derneklerden Hacıkasım'da olan var mı?

Tabi ki. Nihan Karaali, Kafem'in olduğu bina; birçok dernek, Doğa Tarih gibi orada mesela, Ahmet Şefik orada. Biz oradayız.

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Trabzon'dayım, Hacıkasım'da.

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

Evet 26 yıldır buradayım, evlenerek geldim. Eşim ve ailesi yaklaşık yüz yıl, hatta daha da fazlası merkez Hacıkasım'da. Onlar, eşim burada Hacı Kasım'da doğmuş büyümüş ama ben Hacıkasım geliniyim.

3) a.2. Hacıkasım'da yaşamaya başladığınızdan beri aynı evde / mahallede / sokakta mı yaşıyorsunuz? Evinizi tarif edebilir misiniz?

Evet. Hacı Kasım Camiinden aşağıya inerken, Tabakhane Yokuşuna doğru, hemen sağ tarafta, Karabacak Ayakkabıcılık var, onun en üst katındayım. Yani o ev önceleri, böyle Hacıkasım'da doluydu ya o tip evler, konak tipi bir evdi. Rum eviymiş. Hatta oradaki evlerin çoğu da Rum evi. Ben nişanlıydım, o eve hayran olmuştum, böyle üç katlı çok güzel bir evdi. Daha sonrasında yola kurban gitti demeyeceğim, kayınpederim evin eski halinden çok bıkılmışlar, üstü akıp, eski evlerin tadilat yapılmayınca ne gibi sorunları olduğunu tahmin

edersin. Dolayısıyla müteahhide verdiler, maalesef müteahhit bu seferki şu an oturduğumuz ucube binayı yaptı. Ama o eski ev hâlâ daha bir iki fotoğrafı var sadece, onlara baktıkça böyle hüznle anıyoruz, çok güzeldi.

a.3. Hacıkasım'da yaşamaya devam etmenizin bir sebebi var mı?

Çünkü burada yaşıyorum.

a.4. Hacıkasım'dan taşınmayı hiç düşündünüz mü?

Niye taşınmadım, biz kayınvalidemle yıllardır aile apartmanı olduğu için altlı üstlü oturuyoruz. Yani taşınmak da istedik mi evet istedik. Apartmanın merdivenli ya da ısıtma sisteminden dolayı ama olmadı, yani olmadı.

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığını söylemenizin sebebi nedir?

Evet, Hacıkasımlıyım. Yani Hacıkasım geliniyim ama gerçek Hacıkasımlıdan daha da Hacıkasımlıyım diyebilirim. Savaştım, yani mücadele veriyorum, muhtar olmak için mücadele verdim, mahalleme bir şeyler yapabilmek için mücadele veriyorum. Çünkü buradayım, burada yaşıyorum.

- Peki bir Facebook grubunuz var, "Hacıkasımlılar" isminde. Neden Hacıkasım. Neden Cumhuriyet Mahallesi değil?

Hep Hacıkasım deniyor ya, şimdi Cumhuriyet Mahallesi, evet mahallemiz Cumhuriyet Mahallesi ama neresi diyorlar ya, şimdi eskiden beri bilinen bir Hacıkasım şeyi var böyle, mahalle olarak da değil. Nereden gelmiş onu biliyor musun desen, gerçekten bilmiyorum. Ama bir "Hacıkasım" sözü var, iyi dedim o zaman. Nerelisin diyorlar mesela birine "Hacıkasım'da oturuyorum." diyor. Bunu çok duyduğum için o zaman dedim ben Hacıkasımlılar, hani Cumhuriyet Mahalleliler dersem biraz soğuk olacak ama Hacıkasımlılar dersem herkes kendinden bir şey bulup oraya eklenecek diye öyle yaptım.

Yurtdışından bile o kadar insanlar adını duyup ekleniyor ki gruba, kendi mahallesinden kapı komşusunu bulanlar, bana teşekkür edenler, bu yönden çok mutluyum.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anlalarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Hacıkasım'ın, eski Hacıkasım'ın yani, ben buraya gelin geldiğim zaman 26 sene önceki Hacı Kasım'ın, gerçekten diğer mahallelerden farkı vardı. Ben Yeni Mahalle kızırıyım aslında. Bizim mahallemiz sonradan yapıldığı için hep böyle yeni apartmanlar, yani şehirleşme oranı, nasıl diyeyim, durumu daha fazlaydı orada, yenilik anlamında. Orada hep apartmanlar. Bir gün biz Hacıkasım'da, annemin ben o zaman bekarım, bir arkadaşı var,

geldiğinde ben Tabakhane'den yukarı çıkarken o eski tip evleri gördüğümde hayran olmuşum. A anne, daha küçüktüm, burada hep köşkler var. Köşk diyoruz biz o tip evlere. Ondan sonra, o kadar hoşuma gitmişti ki, sağıma bakıyorum, soluma bakıyorum, bilemiyordum tabi ki ben o mahalleye gelin geleceğim ama çok hoşuma gitmişti. İnsanlar hep eski insanlar, yani Hacıkasım eski yerleşim merkezi olduğu için buranın tarihine, geçmişe baktığımızda mesela Hacıkasım'ın da Trabzon tarihine de baktığımızda birçok ünlü insanların, yazar olsun tarihçilerin olsun Hacı Kasım'dan çıktığını görüyoruz. Dolayısıyla eski aileler var, Trabzon'un gerçekten eski köklü aileleri Hacıkasım'dan çıkmış. Ve bunu o eski haliyle Hacıkasım'da izlediğinizde, baktığımızda, okuduğunuzda bunu zaten teyzem (Nurten Diyadin) gibi görüştüğünüzde bunu, bu farkı hissediyorsunuz. Diğer mahallelerde o yok. Dışarıdan göç almış ya da ne bileyim, bura gibi değil. Yaşanmışlığı daha fazla.

Nurten Diyadin: Müthiş bir tarih.

Her ne kadar Tanjant'tan sonra yıkılıp birtakım yenilikler, yenilik adına dönüşüm adına bir şeyler yapıldığını zannediyorlarsa da değil, değil. Eskiler yine kendini belli ediyor burada, eski insanlar. Ve iyi ki varlar ama bu arada.

Zaten kimliksizleşmeye doğru gidiyoruz ya, dönüşüm adı altında. Aynen. Ama ne güzel, kutluyorum sizi bu çalışmanızdan dolayı. Çok güzel bir noktaya el bastınız.

- Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Bence akşam ben eşimle bunu konuştum, Hacı Kasım diye biri mi vardı diyorum, mutlaka. Öyle ya, Kasım Efendi, Hacı Kasım, diye bunun ismi camiye de verilmiş, mahalleye de verilmiş. Ben böyle düşünüyorum. Ha bununla ilgili araştırma yaptım mı evet yaptım, Google amcama çok baktım ama Hacı Kasım'ın tarihi ile ilgili, yani nereden geldi diye bir şeye rastlayamadım. Bilmiyorum sen buldun mu böyle bir şey, bulduysan gerçekten ben de yararlanmak isterim. Ben bir kişi adı olarak düşünüyorum.

- Hacıkasım sizce mahallenin, bölgenin ismi mi yoksa kişinin ismi mi sadece?

Ben kişinin ismi olarak başlayıp, onun yaşadığı, tahmini olarak söylüyorum bunu, bölgeye de Hacı Kasım adı verildiğini düşünüyorum. Mesela Aldıkaçtı Yokuşu var ya, o yokuşa isim veren bir aile var. Hâlâ sayfamdan (Hacıkasımlılar facebook grubu) ben onu farkına vardım, kendisi söyledi, görmüşsündür. Aldıkaçtı yokuşu var mesela. Daha sonrasında oraya o bölgeye belki de onların ismi mi verilir, bilemiyorum, bunun gibi diye düşünüyorum.

- Hacıkasım Çeşmesi'ni hatırlıyor musunuz?

Hacıkasım Çeşmesi, caminin yanındaki çeşme mi acaba? Çünkü eski cami vardı ya, neredeydi Teyzecim Hacıkasım Çeşmesi, biliyor musunuz?

Nurten Diyadin: Biliyorum. Tam o şimdi cami yapılıyor ya, tamir ediliyor hani.

Evet, Hacı Kasım Camisi.

Nurten Diyadin: Onun yukarı giden güzel evler vardı, orayı az yukarısı, Hacıkasım Konakları derlerdi. Oralarda oturanlar vardı. Bir de hatıra olsun diye film çekip asanlar vardı.

Nerede ki şeyi, Hacıkasım Konakları, Aldıkaçtı mı? Oganların oradaki evden mi bahsediyorsunuz? Oganların sırasındaki caminin, Hacı Kasım Caminin yakındaki Oganların evinin sırasındaki evlerden mi bahsediyorsun? (Cevap alınamadı.)

Aldıkaçtı'nın oradan çıkarken orada çeşmeler var. Bir çeşme araştırması yapan biri vardı. Hacıkasım Çeşmesi diye bir şey ben duydum ama.

Nurten Diyadin: Orada duruyordu ama.

Teyzem belki de caminin yanında, şu an restore edilmeden, videolarda var, orada bir çeşme var. O sanırım Hacıkasım Çeşmesi mi acaba diye düşünüyorum. Çünkü cami normalde Muhittin Cami ama Hacıkasım Camisi diyorlar oraya. Onun yanında bir çeşme vardı. Sonrasında tadilatta orayı yıktılar.

Kayınvalidemler Birinci'lerin apartmanında oturuyordu ya, karşıda çeşme vardı, hatırlıyorum. Asma yaprak, asma kahvenin yanı.

2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Bende yok ama kayınpederimde olabilir mi bilmiyorum. Bilemiyorum, orası karanlık bana yani. Spor kulübü kartı olabilir. Hacıkasımlılar Spor Kulübü vardı. Ama kayınpederim biraz şey, hatırlayamıyor bazı şeyleri artık.

Nurten Diyadin: Kayınpederine bitişik Osman Yağmurdereli vardı. O da Hacı Kasım çocuğu. Birincilerin apartmanında oturmuş.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Cumhuriyet Mahallesi olması, şu an ikisi bir kullanılıyor zaten. İsteyen istediği şekilde kullanıyor. Yani ben mesela muhtar adayı olduğumda bile Cumhuriyet Mahallesi diyorum ama Hacıkasım'ı da ekliyordum. Yani onu mutlaka belirtmek için. Onunla ilgili bir bilgin yok.

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığınızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Yani Tanjant öncesi ve Tanjant sonrası. Tanjant öncesi mahalle kültürü mesela. En çok hoşumuza giden, en çok sevdiğimiz, geçiyorsun, bir yoldan... Kızım Cudibey’de okuyordu o zaman; oraya götürene kadar her kapıdan “A merhaba. Sevim Teyze, nasılsın?”, böyle tipik küçük mahalle şeyleri vardır ya komşuluklar, o şekildeydi. Fakat Tanjant sonrası bayağı bir değişim oldu, mahalleler gidince farklı farklı insanlar, farklı kültürler, ben iyi ki bu adayılığı gerçekten yapmışım, bana çok şey kattı. Kapı kapı dolaştığımda ne kadar yabancı insanın olduğunu gördüm. Artı mülteciler. Bizim mahallemizde bu kadar Afganlı, Suriyeli olduğunu ben o adaylık dönemimde kapı kapı dolaştığımda gördüm. Üzüldüm mü, evet üzüldüm. Gerçekten üzüldüm. Çünkü bayağı eskimiş bazı yerler, ev sahipleri çıkıyorlar, tabi ki daha rahat yaşamak adına. Çoğu şehir değiştirmiş zaten, birçoğu da mahalle değiştirmiş. Dolayısıyla biraz hüzün kaplıyor içimi, Tanjant öncesi ve Tanjant sonrası dendiğinde. Ha modernleşmek diyoruz buna, ne kadar modernleşiyoruz. Biz eskiyi tutarak, restore ederek binalarımızı... Yani buna daha farklı çözümler getirilebilirdi.

- Evet. Bir de Tanjant Yolu Hacı Kasım’ın tam ortasından geçiyor.

Çok özel bir mahalleydi. Mesela Orta Mahalleyi düşünün, Akçaabat Orta Mahalle’ye gittiğimde o kadar duygulanıyorum, o kadar hoşuma gidiyor ki, aynı oradaki evler gibi bu mahalle de çok özeldi. Yapı anlamında, mimari anlamında da yani hep onu düşünüyorum. Şimdi biz böyle diyoruz ama içinde yaşayanlar da diyor ki o kadar sıkıntı çekiyorduk ki işte yok damı akıtıyordu, çok fazla bir şey yapmaya kalksan, restore etmeye kalksan çok fazla para tutuyor, altından çıkamıyoruz diyorlar. Dolayısıyla ne oluyor, kolay seçiyorlar, rahatlık anlamında gidiyorlar. Ama o evler keşke devlet tarafından restore edilse, daha farklı bir planlama getirilseydi, bu mahalle korunabilir, gerçekten de çok turistik bir mahalle olabilirdi. Yani buna ben hep kafamdadır ve bak söylerken bile tüylerim diken diken oldu, çok üzüldüyorum.

Nurten Diyadin: Şimdi hem ortaokul hem kız ortaokulu, ondan sonra Karagöz vardı siz bilmezsiniz. Oraları hep canlandırmaya çalışıyorlar.

Teyzecim bir tartışma var, Karagöz Meydanı için bir kısım diyor ki “Yok”, bir kısım da diyor ki “Hayır efendim yıllar öncesinde vardı.” Bununla ilgili bir fotoğraf var mı, bazısı Karagöz Meydanı diye bunu yayınlıyor, Facebook’taki “Trabzon’dan esintiler” ya da “nostalji” sayfaları var ya, orada. Zafer Duran Bey, Coşkun Erüz Hocam, Hakkı Bey filan, onların tartışmalarını çok okurum ben. Dolayısıyla şimdi diyorlar ki bir kısmı, var, öbürü diyor ki yok. Yani ben bunu bilemediğim için Karagöz Meydanı şimdi buralar yine

dönüşüme giriyor, yıkılacak, yeniden yapılacakmış. O İnci Garajının olduğu yerler. Ama Karagöz Meydanı acaba var mıydı daha önceden teyzecim?

Nurten Diyadin: Varmış. Görmedim ben.

Sen de “mış” diyorsun. Demek ki çok emin değilsiniz.

Nurten Diyadin: Hayır. Eminim ama şimdi o kadar geçmişi var ki yani bunu böyleymiş diyemiyorsunuz. Öyleydi.

Sen hiç rastladın mı orada bir sahneye? Karagöz Meydanı denilen yere. Orada gösteriler yapılıyormuş, şenlik yapılıyormuş.

Nurten Diyadin: Tam o içindeki Kurtuluş okulunun yeri.

Şimdi orayı, Cudi Bey’i yıkıp tekrar bir Karagöz Meydanı olarak yapacaklarmış.

Nurten Diyadin: Evet evet. Günde 11 tane gazete okuyorum, bütün yerel gazeteleri okurum. Çok görüş var. Bakalım...

Nurten Diyadin: Ben şimdi oradaki baba evini satıyorum, yani satıyorum derken alıyorlar. Ondan sonra, bana işte yer veriyorlar, oradaki evime karşılık. İşte bakalım, Allah büyük kısmet eder, olur mu, olmaz mı... Ben hiç ayrılmak istemedim evimden.

Vecihe Diyadin: Bizim o köşedeki evimiz, 45 metrekare üstüne kurulu ve çok sevimli bir evdi ama çok küçük bir evdi. Düşün ki annem orada 20-25 kişi gün ağırlardı. Ben çocuktum, hâlâ hayretler içindeyim, o kadar insanı nereye oturtur. Ve gelen insanlar eski stil insanlar şöyleydi, gezmeye giderken yedi pul ayakkabılar vardı, o yüksek ayakkabı bizim evde nasıl giyerlerdi, merdivenle üst kata çıkardık çünkü misafir odasına. Annem sürekli küçük bardaklarda çay indir çıkar, indir çıkar, oradan taşındığımız zaman annem üç ay buraya adapte olamadı. O zaman sağlığı çok daha iyiydi. Mesela orayı çok aradı ki çok eziyetliydi annem için. Banyomuz en alt kattaydı, bodruma gidiyorduk banyo için. Annem tuvalet için yatak odasından 12 merdiven inip tuvalete gitmesi gerekiyordu vs. ama biz de o kadar çıkmayı istediğimize rağmen, şimdi burnumda tütüyor. O evin kokusu, oradaki hava. Yani yan komşuyla yaptığın sohbet, cam kenarından geçerken, mesela bizim mutfak camı tam yola bakan şeydi, oradan geçen bütün insanlarla sohbet ediyorduk biz. Yani haberdar oluyorduk birbirimizden, insan olarak haberdar oluyorduk. Şimdi baktığın zaman ne kaybetti, tanjant bize özümüzü kaybetti. İnsanlığımızı kaybetti. Bir tarihi. Hakikaten özümüzü kaybetti. Şimdi mesela o mahallede hiç kimse birbirine ne selam veriyor ne tanıyor. Ben 18 yaşında çalışmaya başladım, o mahalle, yukarıdaki mahalle beni hep tanıyor. Ama ben 18 yaşına kadar olan kısmını tanıyorum çünkü 18 yaşında sonra sabah 8’de çıkıyorsun, akşam 7’de geliyorsun eve. Ama şu anda bile hâlâ mesela geçen gün hastaneye

gittik, hiç tanımadığım bir çocuk geldi yanıma, annemle işte röntgen falan çekiyor, orada çalışıyormuş. Beni hatırlamadın mı, dedi, ben fırıncının bilmem nesiyim, kardeşiyim, gel, dedi, hemen bizi öne sıraya aldirdi. Orada çalıştığı için önceliklendirdi. İşte Hacı Kasım ruhu bu. Hiç konuşmuyorsun, adamı görüyorsun veya kadını görüyorsun, hiçbir muhabbetin yok. Ama bir yerde işin düştüğü zaman, o da oradaysa hiç istemene bile gerek yok, o gelip sana yardım için hemen elini uzatıyor.

Nurten Diyardin: Mahalle kültürü bizde çok kuvvetli. Eş dost birbirine bağlı. Bakkalını tanırdın, kasabını tanırdın. Tanımadığın kimse yoktu. Hiçbir yerde kötü isim yok. Hep iyilik, güzellik.

Vecihe Diyardin: Bir de eskiden şey vardı ya, ben mesela o zamanlardan beri hoşuma gider gerçi, mesela biz liseye giderken işte 3-5 kız arkadaş koloni halinde kol kola bizim mahalleye giriyorduk, bizim mahallenin kızları. Yanılıp da biri bize laf atmaya kalksa, bizim abimize babamıza iş kalmazdı. O mahalleden kim onu görürse, anında koruma altına alınırdık, kendini çok özel hissederdin. Sanki yani kraliyet ailesinin bir ferdisin. İşte bütün mahalle senin arkanda. Ben hâlâ o duyguyu yaşıyorum. Mesela uzun sokaktan çıkarım, şu Tanjant'la hâlâ eski Hacıkasım'ın girişine geldiğim zaman, oradan yürümem değişir. Bura benim mahallem, burada bana hiçbir şey olmaz. Gece 1'de de yürüsem aynı duygu. Ama başka bir mahalleye gittiğim zaman o duyguyu yaşamama imkân yok ki. Burası mesela bana evet burayı da benimsedim, 4 yıldır buradayız ama hâlâ benim mahallem diye orayı söylüyorum. Ve bunu ben demiyorum, annemin çıkmış gitmiş seneler önce İstanbul'a yerleşmiş arkadaşları, hâlâ onlar mahallem diyor, oraya yerleşmiş hâlâ mahallem diye burayı bahsediyor.

Halam geldi dün Ankara'dan, İsveç'ten amcam geldi. Dolayısıyla bunlar yıllardır buralı yani, kökten yıllar öncesinden buradan çıkmışlar. O kadar şeyler ki ay kızım diyor, buranın simidini özlemişim. Amcam gitmiş hemen Lalezar'dan o kaymaklı acıbademleri güzeldir ya, ay nasıl özlemişim, nasıl güzel, mideme dokunuyor ama hiç umurumda değil, yiyeceğim işte şey yapacağım, havasını özlemişim memleketimin. Dokunuyor bana ama diyor havası, astımı var, olsun ne olursa olsun, yine diyor yıllardır gelmemişim, özlüyorum kızım diyor. Gerçekten özlüyorum burayı. Yani bir özlem oluyor, mutlaka, mutlaka.

Vecihe Diyardin: Bir de yaşın getirdiği şey var tabi, bizden sonraki nesil bunun çok mayasını tutmadı ya da biz tutturamadık, bizde de hata var. Biz büyüklerimize daha saygılı, daha içten ama hep bir saygı mesafesi vardı... O örf adet o mahalleden gelmeydi, ailenin yetiştirmesiydi ama mahallenin de bir katkısı vardı buna. Çok güzel şeylerimizi kaybettik.

Nermin'in açtığı sayfada bunu yakaladık biz işte. Ben çok sonra vakıf oldum sayfaya. Fakat orada mesela şunu her bir şey yayınlandığında hep bütün yorumları okuyorum. Çünkü o yorumların hepsi benim bir şekilde tanıdığım. Annemin yetiştirdiği kızlar orada mesela. Geçen geldiler buraya, anneme anne diyorlar, anneleri var ama aynı mahalledeymişler. Annem onları genç kızken almış yetiştirmiş, annem dikiş hocasıymış, onları dikmiş giydirmiş. Çok iyi yerlere gelmişler. Buraya hala ziyarete gelirler. Biri var mesela; hâlâ buranın şeyinden bahsediyor. İşte filanca oradaydı, ne oldu, evlendi mi, ulan kaç yıl olmuş gitmişsin buradan, evlenmişsin, tüm ülkeleri geziyorsun yani. Burada senin özleyebileceğin ne olur diye düşünüyor değil mi insan. Hayır o burayı özlüyor. Bu çok güzel bir şey. Ama Hacı Kasım diye özleniyor. Ben hiç Yenimahalle'den o kadar arkadaşlarım var, Beşirli, kimseyi duymadık işte bizim Beşirli vardı da şöyle, Yenimahalle'de böyle, duymadım. Ama Hacıkasım'da bir Hacıkasımlılar misyon gibi bir şey.

Mesela dernek olarak değil de çünkü biraz açma sıkıntısı var, Hacıkasımlılar birlik, dayanışma, nasıl diyeyim ben sana, vakıf da değil. Onun adını koyacağım işte, bir şey yapacağım, öyle bir şey var aklımda. Mesela senenin belirli günleri Hacıkasımlılar bir araya gelsin, işte bilmem nerede bir gece düzenleyelim. Bu şekilde bir şeyler yapacağız yani. Diyorum ya, benim sayfamın biraz titiz davranıyorum, her üyelik isteyen ben üye yapmıyorum. Mesela başta hiç yani sadece bu mahalle, sonra dedim neden Trabzon'a özgü, sadece Hacıkasım değil, Trabzon'la ilgili diyorum ya yaşama dair, işte şehrimize özel, mahallemize özel birtakım paylaşımlar. Baktım, işte hemen profilleri kontrol ediyorum mesela, ona göre kabul ediyorum. Herkesi kabul etmediğim için bu zamana kadar 20-30 binlere çıkmadım. Şu an o yüzden 2 bine dayanmış ama seçici olmaya gayret ediyorum. Ha seçtiklerim arasında bir sürü engellediklerim de var.

Mesela yorumlar var orada, herkes bir şey yazıyor. Başka bir yerden, ülkeden, başka bir şehirden bir şeyler yazıyorlar. Derken pat biri bakıyorsun atlamış, a bilmem kim, sen işte bilmem şu şu teyzenin şeyi misin, a evet, sen nerede, biz şu apartmanda, şu evde oturuyorduk. Öbürü diyor, bakıyorsun üçüncü kişi gelmiş, tam bir kapı önü sohbeti. Dolayısıyla öyle öyle, a çok sevindim, en sonunda Nermin Hanım çok teşekkürler, yıllardır görmediğim işte bilmem kim abimi ya da ablamı, teyzemi burada görmek çok hoşuma gitti. Haberleşiyorlar, birbirlerinden telefon alıyorlar filan. İşte bu küçük dokunuşlar beni çok mutlu ediyor.

- Hacıkasımlılar facebook grubunu adaylığınız zamanında mı kurdunuz, yoksa daha önceden mi?

Hayır 4-5 yıl önce açtım. Ama adaylığım sırasında da ara ara kullandım. Beni rahatsız etti aslında bu kullanım. Biraz prensipleri olan bir insanım. Hatta herkese de sordum, dostlarıma da söyledim ki ben şu ara adayım, ara ara sayfamı işgal edeceğim çünkü kendimi tanıtmam lazım; çünkü mahalleme ilgili. Ondan sonra, şimdiden vereceğim rahatsızlık için özür diliyorum diye de şey yaptım. Diğer adayları kızdırsam da onları kabul etmesem de (Gülüyor.) sayfama, üzgünüm dedim. Bu benim sayfam. Kadın aday olsa yine yayınlarım dedim ama erkek adayları yayınlamadım zaten. Kusura bakmasınlar. (Gülüyoruz.)

Nurten Diyadin: Hacıkasım'ın en büyük özelliği at arabaları var. Hem yolcu taşırdı hem de seni beni taşırdı. Mahalleyi aydınlatırdı. İşte şu evin şusu var, bu evin busu. Sorardı. Bilirdi, o muhakkak bilirdi. Ondan sonra, bir de Hamal Kıymalıları derlerdi. Hacı Kasım'a mahsus. Kıymalı var ama o zaman böyle yerdik biz. Şimdi nasıl yiyelim. Yerdik. Yani nasıl yerdik, nasıl ederdik, nasıl hazmederdik. Hiç anlamıyorum.

- Hacıkasım fırınından mı alırdınız?

Nurten Diyadin: Evet.

Orası meşhur zaten, Hacıkasım fırını. O fotoğrafı biliyorsun.

- Evet.

O fotoğrafı gören herkes, genelde o fotoğraf yayınlandığında çok beğeni alır, çok yorum alır. Ah işte gece fırından ekmek alırdık, şöyle yapardık, böyle yapardık, denir hep. Her pazar kuyruğa girerdik.

Hamal deyince de şunu söyleyeyim, ben nişanlıyım, kayınvalidemin evine geliyorum, yıkılmamış eski ev. Kapıda, sırtında şey hamal. Küfelerle, ben hamalı ilk kayınvalidemlerde gördüm. Baktım, Allah Allah. Şimdi demek böyle getiriliyor. Biz bilmeyiz, yani biz tamamen emekçi bir ailenin çocuğu olduğum için ben, bizim mahallemizde pazar kurulurdu, annemle pazara giderdik. Taşır, işte gelir şey yapardık. Kayınvalidem, kayınpederim giderdi aşağıya pazara. Orada gördüm ben. Oradan her şeyi alır hamala yüklerdi, o hamal da o da çok meşhur, Hamal Kazım mıydı? Kaşe mantolu. O da ayrı bir tarih. Onu da bir araştırmak lazım. Yani çok hoşuma gitmişti. Hamal bakıyorsun, pazar yakın ya, oradan alırdı her şeyi, evlere böyle servis yapardı. İlk o zaman görmüştüm ben hamalı. Bu arada Hamal Kazım'ın Facebook sayfası var, fanları var. Biri herhalde onun adına kurmuş. Ben onu bir yerde okudum, gidip baktım mı hayır bakmadım ama rastladım, onun fotoğrafı, şeyleri, işte cep telefonu var, işte numarası var. Numarasını arayıp da görüşme ayarlıyorsun. Fanları var dediler. Sayfa açmışlar ona. Kendi yapamıyordur mutlaka da herhalde birileri. Çünkü.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacı Kasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Şimdi müzeden çıktık, şuradan gelirse Cudibey Ortaokulu. Onun karşısında Kurtuluş vardı, benim şimdi kafamda hatırlayabildiğim. Cudibey'in karşısında değil Kurtuluş, daha ilerisindeydi, pardon. Kurtuluş'un karşısında Dedeoğulları'nın eski evi vardı, Kurtuluş'un yanında da Dedeoğullarının yeri vardı. Onların eski konaklarını hatırlıyorum.

Daha ileri gittiğimde sol tarafta Kurtuluş İlkokulunu hatırlıyorum. Çünkü kızımın okul yoluydu oradan, yani hayal meyal. Sağ tarafta, karşıda Hacı Kasım fırını, meşhur. Sağ tarafta, yani sol kolda Hacı Kasım fırını, dönmeden solda hemen Birincilerin apartmanı vardı. Onun alttaki meşhur bakkal İsmet, ondan sonra.

Yorgancılar vardı. Ben geçen gün bir yorgancı gördüm mahalle arasında, o kadar duygulandım ki... O zaman gayet normal gördüğümüz ama şimdi...

Soldan döndük, sağ kolda Hacı Kasım Cami, yani Muhittin Cami deniyor ama oraya Hacı Kasım Cami de deniyor. Onun o asma, şimdi şu an gözümde canlanıyor, orada oturan insanlar, kahvehane. Çeşme hemen aşağısındaydı zaten. Biraz sağdan aşağıda, Onganların evi hâlâ daha duruyor. Tek korunan ev o herhalde. Korunan derken kendileri de korumuş zaten, şey yapmamışlar. Helal olsun onlara. Ondan sonra, sol kolda daha ne var orada ilgi çekecek, aynı şekilde oradan aşağısı aynı şekilde devam ederken, sol tarafta bir pembe bina vardı, ora yıkıldı. Fatih Hamamı zaten duruyor. O ara sokak vardı, Fatih Hamamının ara sokakta bizim Sevim Teyzeler vardı. Orası da tamamen yıkıldı. Yani oradan aşağı işte bizim evin çevresi zaten aynı duruyor. Yukarıdaki tarafta nasıl diyeyim, Aldıkaçtı'nın oraya geldiğimizde köşede zaten fırın, oradaki binalar yıkıldı, koca büyük bina yapıldı. Ondan yukarı çıkarken Vecihe'lerin evi, o pembe binanın yanında, şimdi yeni geçen yıl, o güzelim pembe Havva teyzelerin evi vardı. Onu da yıktılar.

Çok da yeni, hatta fotoğraflar vardır. Bir gecede yıkıldı. O ada düğün salonu olacakmış yukarıya kadar. Ora komple o eski bina da yıkıldı. Ben çok üzüldüm. Hatta o binanın içini gezecektim ben bir zamanlar. Olmadı zaten, ondan sonra da yıkıldı. Çok üzüldüm ona, yani çok yeni. Ve inanır mısın, ben onun mücadelesini çok verdim. Ayşe Sula, bu mahallenin kızıdır. Ben ona özelden mesaj attım. Dedim ki siz bu mahallenin kızımanız, ben geliniyim, lütfen mücadeleleme katılın, bu binanın yıkılmasına engel olalım dedim. Hiç cevap yok...

Eski binalar var. Mesela altta Tabakhane'de o şimdiki Ana Sağlık binası var ya, orada Atatürk'ün fotoğrafları var. Eski Türk Ocağıymış orası. Atatürk'ün o kapıdan çıkışı, o kapı beni çok duygulandırır. Hâlâ da her geçerim, o üstteki iki kaktüs modeli çiçekler hâlâ durur

orada. O kadar hoşuma gidiyor ki; daha önceden turizm müdürümüz İsmail Kansız Beydi, oradan geçerken bir fikir vermişim, Atatürk'ün buradan çıkış fotoğrafları ile ilgili. Bir hafta falan geçti, tesadüf geçiyorum ki o fotoğraflar büyütülmüş ve köşede. O kadar hoşuma gitti ki. Yani bu sözüm demek ki bir yerlere ulaşmış ve onu değerlendirmişler. Ve şu an yine o bina benim canımı sıkıyor ve hatta istiyorum ki eski taş bina, o duvarlarındaki motifler filan çok güzeldi, yine değerlendirilse bir müze haline getirilse. Dileğim bu, umarım bir şeyler yapacaklar diye düşünüyorum.

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

- İdmanocağı Kulübü: Şu anda orada bulunan o bina oraya niye yapıldı bilmiyorum. Trabzonspor'un bütün altyapısında yetişen şu anki bütün ünlü futbolcular oradan yetişme. Benim abim de dahil, eskiden Trabzonspor genç takımındaydı, hep oraya idmana giderdiler. Hatta ve hatta 1930'lu yıllarda tenis kortu varmış orada Trabzon'un, gördünüz değil mi o fotoğrafları? Ben o fotoğrafı ilk gördüğümde o kadar etkilenmişim ki. Ne kadar güzel insanlar orada tenis, o yıllarda düşünebiliyor musunuz, kadınlı erkekli orada tenis kortu var ve tenis oynuyorlar. Yani bu çok güzel bir şeydi. Daha sonra orası spor, futbolcuların yetiştiği bir alan olmuş. Yıllarca da o şekilde hizmet etmiş. Ondan sonra orada şimdi koca bir ucube bina yapıldı. Çok kötü oluyorum.

9) Hacıkasım Fırınına hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Hatırlıyorum tabi ki. Ben eşimle ilk kez oraya gittiğimde, "Erhan ne kadar pis bir yer burası" demiştim. Buradan pide alıp yediğinize emin misiniz, derdim. Şimdi böyle anılarda güzel yer yapmış ayrı da ben oranın hijyenliği konusunda çok huylandığımı hatırlıyorum. Ama yaptırıyorlardı, yiyorduk. Sahibinin adı Mustafa Binay'dı. Lütfü Abi vardı kardeşi. Çolak olan Ali Abiydi.

Vecihe Diyadin: Çok defa ekmeğin içinden fare pisliği çıkmıştır. Ona rağmen biz o fırının kapısında kuyruk olurduk ve bilirdik. Yani ben biz gece 12'de çok meraklıydı ailece böyle sıcak ekmeğin çıkartan makine, bizim evin tam arkası ya, işte ya Hayriye, ya abim gider oradan alırdı koşa koşa, gelirdi. Biz ekmeği bölerdik, tereyağını gömerdik ve çok rastlamışızdır yani. Hepsini ama Lütfü Abimiz, Ali Abimiz, oranın sahipleri. Düşün bunu özlüyoruz. Bu pisliği özlüyoruz, nasıl bir şeyse bu duygu.

11) Hacıkasım'da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

Karagöz Meydanının arkasında İnci Garajı var ya, orada yazlık sinema vardı. Ben çok hatırlamıyorum ama eşim hep der, biz yazlık sinemaya giderdik diye. Ve benim idealim, eğer diyorum ya, muhtar olsaydım, şu şey var ya Verem Savaş Dispanseri, ora âtıl bina olmuş. Ve ben belediye başkanımızdan da söz almıştım, Ortahisar, Ahmet Metin Beyden. Orayla ilgili çok güzel projelerim vardı. Hatta ben oraya bir yazlık sinema bile istiyordum. Tahta sandalyeleri koyup, gazozların dağıtıldığı, çekirdeklerin yenildiği, öyle bir nostaljik alan düşünebiliyor musun? Atıyorum haftanın günü siyah - beyaz günler diye, ondan sonra, yani sadece kadınlar matinesi bile yapılabilirdi ya da işte karışık, her neyse. O nostaljiyi, o ambiyansı yaratmak istiyordum ben orada.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

Hacıkasım dediğimiz yerin sınırlarını, Cumhuriyet Mahallesi'nin sınırları olarak biliyorum.

• Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

1) Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorsunuz? Anılarınızla anlatınız.

Bir Orta mahalle gibi düşün, öyle bir şey var gözümün önünde, eski Hacı Kasım olarak dediğimde. Şimdi o değil de Orta mahalle gözümde canlanıyor, yani öyle hayal ediyorum, o evler, eski evler, eski insanlar.

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Bir kalite. İki komşuluk. Üçüncü ne olabilir. Yani yardımlaşma filan zaten komşuluğun içine giriyor da. Samimiyet ve sahiplenme.

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Hayır, kesinlikle, yok bulamıyorum. Mumla arıyoruz, yok. Arada işte o insanlara rastlayınca bak Nurten Teyzemi gördük mesela, çok hoşuma gitti. Bizden sonraki nesiller bunu bilecek mi, hayır. Mesela benim kızım bilecek mi, hayır bilmeyecek. Yani bu kötü. Biz hatırlayan son nesiliz. O yüzden elimizden geldiğince de bunları belgelendirmeli, canlı tutmalı, teyzelerimizle, amcalarımızla görüşmeli, bir şeyler, bir çalışmalar yapmalıyız kendi adımıza.

4) Günümüz Hacıkasım'ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Günümüzün Hacıkasım'ında bir kere komşuluk diye bir şey yok, bu bir. Kalite demiştik ya kalite, asalet derken, bu hiç yok. Yabancı, tamamen yabancı oldu. Yabani ve yabancı.

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

Valla bizler gayret edip bir şeyler bırakmaya çalışırsak, elle tutulur bir şeyler, bizden sonrakilere bırakabilirsek, umarım güzel şeyler kalır diye düşünüyorum ama bu dönüşüm adı altında bu devam ederse eğer, pek bir şey kalabileceğini düşünmüyorum. Çünkü eski Hacıkasımlılar zaten belirli bir yaşlarda, bundan sonrası gelenleri çok bir şey kalacağını düşünmüyorum açıkçası ne yazık ki.

Tabakhane'den yukarı çıkarken bir çeşme var, orada büyük ağaçlar vardı, saydım. Bir tane, yüz yıllık bir çınar ağacı vardı. Ben gidip gelip iş makinelerinin yanında onların fotoğrafını çektim. Hatta yayınlamıştım da. Ondan sonra, en son da dedim ki son fotoğrafım, şurada ağaç, burada iş makinesi, karşılıklı dans ediyorlar dedim. Yıkacaklardı, ertesi gün gittiğimde ise yıkılmıştı. O kadar kötü oldum ki.

• Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Cudibey İlkokulu: Ben orayı sadece fotoğraflardan hatırlıyorum çünkü ben ilkokulu diyorum ya 24 Şubat İlkokulunda okudum. Sonrasında hayal meyal hatırlıyorum. Okulun içine girdim mi, hep kapısından geçmişimdir. Bina olarak dikkatimi çok çekmiştir. Ama hiç içine giremedim çünkü kızımın zamanında orası yıkılmıştı, diğer Cudibey yani eski Karma'da okumuştum.

Kurtuluş İlkokulu: Kurtuluş'u hatırlıyorum. O herhalde 2000'lerde yıkıldı.

Trabzon Müzesi: Daha önce meslek lisesiydi orası, kız meslek lisesi. Giden arkadaşlarım var, teyzelerim var, onlarla, onların anılarını dinliyorum. Ben okul olarak hiç girmedim içine. Müze olarak ziyaret ettim. Müzeden önceki halini de ziyaret etmişim ama orada okumayı isterdim, gerçekten. O eski fotoğrafları görüyorum ya, o eski hocalar, çok güzel eğitimler. Şimdi Füsün Hoca Hanımla görüşüyoruz da o anlatıyor ara sıra. Çok güzel anılar biriktirmiş insanlar orada. Ve oradan çıkan bütün kadınlar el becerileri olsun, bakış açıları olsun, ne kadar güzel şeyler yapmışlar.

Konak ve Saray Sinemaları: Hacıkasım sınırlarında olmuyor.

Hacıkasım Meydancığı: Şimdi ben o küçük göbeği anlatayım. Şöyle, Cudibey, Kurtuluş'tan çıktım, sol kolda Kurtuluş, sağ tarafta hâlâ daha Şimdiki Ak İnşaat'ın olduğu bina var ya, o apartmanlar zaten sabit. Sağ tarafta orada büfeci vardı, Hüseyin hâlâ orada devam ediyor. Sağ tarafta bir bakkal vardı, gazyağı satardı hatırlıyorum. Bir kere kayınvalideme oradan patates aldım, hep gaz kokuyordu. Tam sağ köşe. Oradan Şöyle dönüyorsun, hemen cami. Sol kolda Aldıkaçtı Yokuőunun hemen altında zaten Hacıkasım Fırını, o göbekte.

Dediğim az önceki gazyağı kokan, o bakkal Yaşar. Onun karşı tarafındaki o Birincilerin apartmanı diyorum ya Osman Yağmurdereli filan da orada yetişmiş, onun altında bakkal İsmet. Onun sol kolda hemen bir ara vardı, aşağıya doğru iniyordu. Orada teyzelerimiz, Gülseli Teyze filan otururdu. Oradan aşağısı zaten Tabakhane'ye iniyordu. O göbek. Hah, bir de sol kolda fırının yanında oduncu vardı.

Ben ilk Hacıkasım'a geldiğimde ne kadar ayakkabıcı var derdim. Her arada küçük küçük ayakkabıcılar. Fatih Hamamının yan tarafında bir ara vardı, orada ayakkabıcılar küçük küçük. İmalatçılar. Eski olanlardan Dört Yol var, Kuzey Ayakkabıcılık da vardı. Bir de gümüşçü, gümüşçü Zeki vardı mesela, telkâri yapardı. Şimdi eski Cudibey okulunun orada yine. Çok ayakkabıcı vardı, yani ayakkabı imalatı. Daha sonrası, hepsi Arsin'e taőınmiő.

•Değerlendirme

Nermin Dihkan, Cumhuriyet Mahallesi'ne 1993 yılında taőınmiőtır ve günümüzde de burada yaşamaya devam etmektedir. Aslen Vanlı olan Dihkan, Trabzon'da Yenimahalle'de yaşamış ve evlendiği için Cumhuriyet Mahallesi'ne taőınmiőtır. Kendisini "Hacıkasımlı" olarak gören Dihkan, "...birçok Hacıkasımlıya göre daha çok Hacıkasımlı..." olduğunu ve Hacı Kasım Bölgesi için elinden geleni yapabileceğini söylemektedir.

Muhtarlık adaylığı ve Hacıkasımlılar Facebook gurubunu, Cumhuriyet Mahallesi'ni yaőatmak ve daha güzel bir hale getirmek için gerçekleőtirdiđini belirtmektedir. Hacıkasımlılar Facebook gurubu ile çalışma kapsamında önemli bir durum olan Hacıkasım Bölgesi'nin var edilme biçimlerinden biri gerçekleştirilmektedir. Zira Cumhuriyet Mahallesi değil bizatihi Hacıkasım ismi kullanılmaktadır. Aynı zamanda muhtarlık adaylığı döneminde insanlarla etkileşime girdiği için ve yaşadığı bölgenin getirisi olarak, bölge ile ilgili birçok bilgiye hâkim olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Dihkan'ın Hacı Kasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Kişileri Şu Şekildedir:

- Nihan Karaali
- Ahmet Şefik
- Nurten Diyadin
- Birinciler
- Osman Yağmurdereli
- Zafer Duran
- Coskun Eruz
- Hakkı Bey
- Hamal Kazım
- Dedeoğlu
- Bakkal İsmet
- Oganlar
- Sevim Teyzeler
- Havva Teyze
- Ayşe Sula
- Füsün Hoca
- Büfeci Hüseyin
- Bakkal Yaşar
- Gülseli Teyze
- Gümüşçü Zeki

Dihkan'ın Hacıkasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Mekanları (görüşmedeki sıra ile) şu şekildedir⁴⁴:

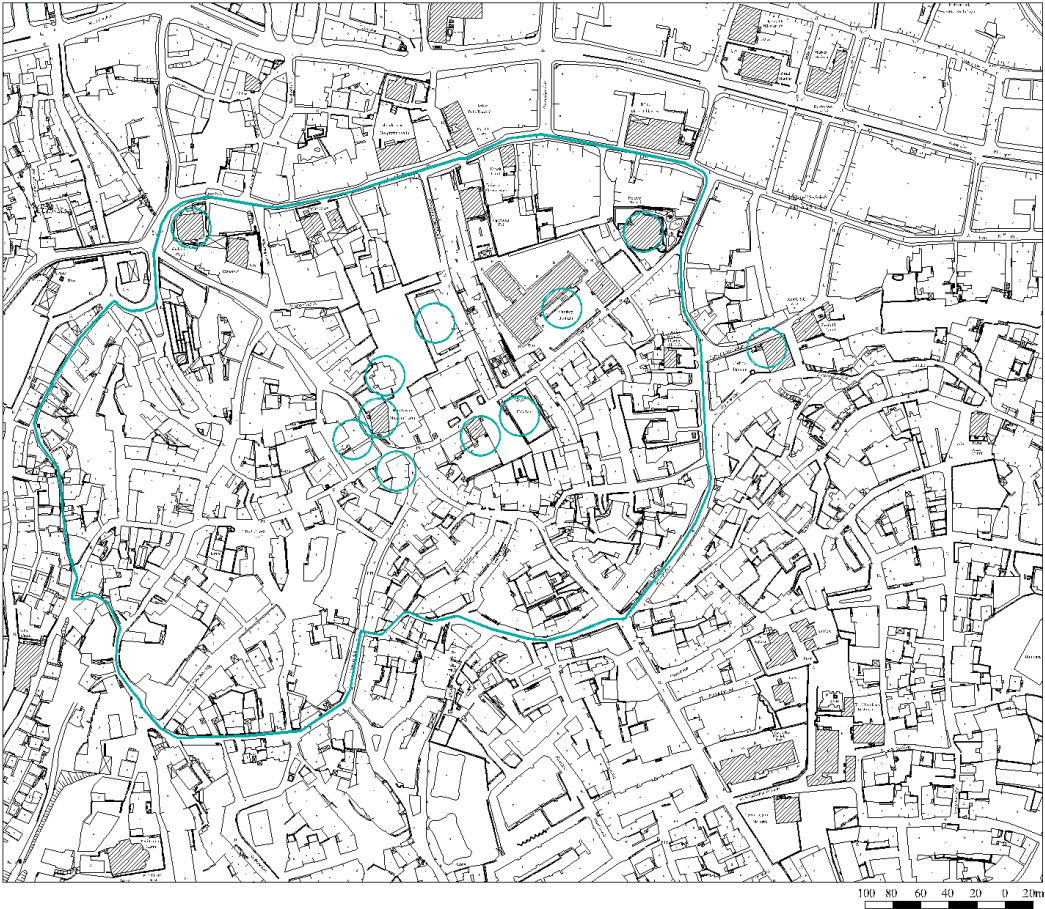
- Toplumsal Kalkınma Derneği
- ALDIKAÇTI YOKUŞU
- Nihan Karaali Evi
- Ka'fem
- Doğa Tarih
- Ahmet Şefik
- Hacı Kasım Muhittin Camii
- TABAKHANE YOKUŞU
- Karabacak Ayakkabıcılık
- Nurten Diyadin Evi
- Hacı Kasım Çeşmesi
- Birincilerin Apartmanı
- Hacıkasımlılar Spor Kulübü
- Cudibey İlkokulu
- Orta Mahalle
- Karagöz Meydanı
- İnci Garajı-Yazlık Sinema
- Kurtuluş Ortaokulu
- Lalezar Pastanesi
- Hacıkasım Fırını
- Müze
- Dedeoğlu Eski Evi
- Bakkal İsmet
- Yorgancılar
- Asma
- Kahve
- Çeşme
- Oganların Evi
- Fatih Hamamı
- Sevim Teyzelerin Evi
- Havva Teyzelerin Evi
- Ana Sağlık Binası
- İdmanocağı Kulübü
- Verem Savaş Dispanseri
- Çınar Ağacı
- Ak İnşaatın Bulunduğu Bina
- Büfeci Hüseyin
- Bakkal Yaşar

⁴⁴ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

- Gülseli Teyzenin Evi
- Dört Yol Ayakkabı

- Kuzey Ayakkabıcılık
- Gümüşçü Zeki

Dihkan, Hacı Kasım Bölgesi'nin isminin bir kişinin isminin mahalleye verilmesi ile şekillendiğini belirtmektedir. Ancak başka bir bilgisinin olmadığını eklemektedir. Bölgede yaşayanların ise iki ismi de kullandığını belirten Dihkan, Hacı Kasım Bölgesi'nin sınırlarının Cumhuriyet Mahallesi sınırları ile aynı olduğunu belirtmektedir. Dihkan'ın haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 35'te ve EK-6'da gösterilmiştir.

Şekil 35. Nermin Dihkan'ın görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.7. Sema OLGUN

- Kişisel Bilgiler

1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 / Ankara Kızılay'da görüşülen bireyin tercih ettiği bir mekan

2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Sema OLGUN

3) Doğum tarihi: 1961

- Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

1) Doğum yeriniz neresi?

Trabzon

2) Hangi okullarda okudunuz?

a. İlkokul: Kurtuluş İlkokulu

b. Ortaokul: Kız Ortaokulu

c. Lise: Trabzon Lisesi

d. Üniversite: Karadeniz Teknik Üniversitesi

3) Mesleğiniz nedir?

Yüksek Mimarım.

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

Ankara. Hayır olmadı.

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Ankara.

- Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

Valla orada doğdum, Hacıkasım'daki evimizde. Dolayısıyla da 1986 yılına kadar da o evde yaşadım.

2) Hacıkasım'da ikamet ettiniz mi / hala ikamet ediyor musunuz?

1986 yılına kadar da o evde yaşadım. Ta ki Kültür Bakanlığını kazanıp Ankara'ya gelinceye kadar o evde yaşadım.

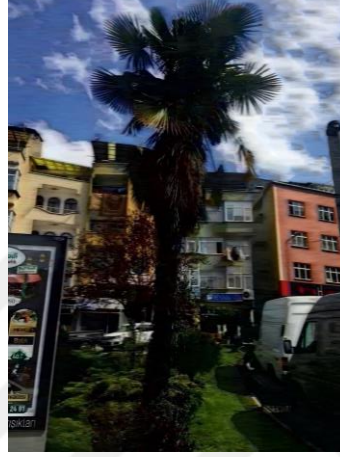
3) b.2. Buraya da başka bir yerden geldiyseniz, geliş sebebiniz neydi?

Kültür Bakanlığını kazanıp Ankara'ya geldim.

b.3. Evinizi tarif edebilir misiniz?

Evimizi tarif edeyim. Evimiz Hacıkasım'da dede evi. Tahminim 1930'lu yıllardan sonra yapılmış tam köşe ağzında Muhittin Sokak'ta, Yenicuma'ya çıkan sokakta, Çiçek

Sokak köşesinde. İki katlı, arka cephesi taş duvarlı, ön ve yan taraflar bağdadi, orta sofalı plan tipli. Ondan sonra buranın Muhittin Sokak'taki kısmı selamlık girişi, Çiçek Sokak'taki haremlik girişi öyle bir ev. Bahçesinde de çok güzel kuyusu olan bir evdi. Bir sürü de meyve ağaçları vardı ve çocukluğum hep meyve ağaçlarının arasında geçti. Özellikle incir ağacının üstünde sürekli kitap okurdum. Şu anda da Hacıkasım'ın tam ortasında yani meydandaki palmiye ağacı da bizim evin bulunduğu bahçeydi (Şekil 36).

Şekil 36. Hacıkasım kavşağından Yenicuma Mahallesi çıkışındaki refüj üzerinde palmiye ağacı.

Özetle, evimizin bahçesi vardı. İki katlı bir evimiz vardı (Şekil 71). Onun bahçesi vardı. Fikriye Teyzenin eski bir yapısıydı, arkadaki yapı. Şimdi tek katlı bir yapı var orda. Türk yapısıdır evimiz, plan ve malzeme olarak. Taş ve bağdadi olması nedeni ile. Rum yapıları genelde bu bölgede taştandır. Arkası yollara kapalı yani bahçe içine açılmıştır. Ama Rum yapılarında direkt önü bahçeli. Vecihelerin evi vardı, karşıda iki katlı. Oganların konağı var Hacıkasım Camisinin hemen arkasında. Tescilli yapı olması lazım.

Şekil 37. Sema Olgun'un evine ait görsel (Olgun, 2017).

b.4. Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Ankara.

b.6. Hiç pişman oldunuz mu?

Olmaz mıyım yani Ankara'da gelmişsiniz betonarme evlerin içinde beton yığınlarının arasında yaşıyorsunuz. Tabiattan uzak, doğadan uzak, yeşillikten uzak, denizden uzak maalesef. Deniz arıyorsunuz ondan sonra bahçe arıyorsunuz yeşillik arıyorsunuz. Ama şu anda Hacıkasım'ın durumunu bilmiyorum. Kaldı mı bahçeler. Kalmadı.

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığını söylemenizin sebebi nedir?

Sonuna kadar Hacıkasım'lıyım tabi ki. Yani nüfus kağıdına direkt Hacıkasım yazmıyor ama şey yani doğduğum büyüdüğüm o evdi. Başka da ev olmadığı için hani net Hacıkasım'lıyım. Abimler de Hacıkasımlı. Üç kardeşiz. Sefa müzik öğretmeni. Hayati Olgun var şu anda Ege Üniversitesi'nde öğretim görevlisi bizim üniversiteden makine bölümünden mezun.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anılarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Hacıkasım şeydi tabi yani değişmişliği çok yoktu benim hatırladığım zamanlarda. Yani çok fazla değişmiş bir kültürel olsun, yaşayanlar olsun, yapılar olsun değişmiş değil yoktu Tanjant Yoluna kadar. Öbür mahalleler yeni gelişen işte Fatih mahallesi, Erdoğan Mahallesi bunlar dışarıdan gelenlerin çok yoğun olduğu mahallelerdi. Ama Hacıkasım kendi içinde bir de Meydan'a yakın olması, tarihi dokulara yakın içinde tarihi yansıtan işte hamamı vardı. Hacıkasım hamamı, Hacıkasım fırını, iki katlı üç katlı konakları vs, olan çoklu bir

mahalle. Ama onun dışındaki mahalleler bana hep şey gelir böyle sonradan gelişmekten olan. Çünkü sürekli Meydan, Kostaki konağı, Uzunsokak, Yenicuma, Hacıkasım bunlar hep Trabzon'un şeyidir eski köklü mahalleleri ya da mahallelerinin bulunduğu yerler. Kaleyi saymıyorum. Yani onlar zaten hani bildiğimiz çok çok eski. Diğer mahalleler de diğer şeylere oranla eski yerleşim yerleri, yaşanılan yerler. Komşuculuk ilişkisi mükemmel herkes birbirini tanıyor. Fanılacı Teyzeden tut Hacıkasım fırınındaki amcanın adını unuttum. Köşede şey vardı Hoca amcamız vardı. Şey vardı Bakkal Ayşe vardı. Vecihelerin annesi bunlar hep bizim köklü komşularımız. Bunlar hep çocukken annelerimiz hep birlikte sinemalara takılırlardı. Bizleri yanlarında götürürlerdi. Biz çocuklar sokaklarda oynardık. Herkes birbirini tanırdı. Kapılarımız açıktı. Yani hiçbir zaman biz kapılarımızı filan kapattığımızı hatırlamıyorum. Sürekli birbirimize girer çıkardık. Hacıkasım'da mesela benim çocukluğumdan hatırladığım sinemaları çok severdi Hacıkasım kadını. Bizim orda Saray sineması, Sümer sineması filan vardı çocukluğumda. Açık hava sinemaları vardı. Belirli haftanın iki günü bizim oradaki mahalledeki tüm komşularımız sinemaya giderdi toplanıp anneler. Ya da hafta sonları toplanıp mesela üç dört aile bir araya gelip şeye çıkardık Boztepe'ye piknik yapmaya. Şu anda hiçbiri yok galiba değil mi? Bir sürü şeyler var. Çok değişti. Ganita'mız eski ganita değil. Ne bilim bir Emperyal gazinomuz vardı. Hani eskiyi anlatmaya çalışıyorum. Böyle babamız elimizden tutardı bizi sahile götürürlerdi. Çekirdek alınırdı asla yere atılmazdı. Elimizde çöp torbalarıyla filan gezerdi anne babalar filan bizim peşimizden hani yerlere dökmeyelim diye. Şimdi hiçbiri yok.

- Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden? Mahallemin ismidir.

2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Şöyle vardı ama hani babadan kalma işte dededen kalma dediğimiz maalesef o Tanjant Yolu'ndan sonrası şey oldu yıkıldı. Tapu üzerine Hacıkasım yazıyordu. Hatta ve hatta Çiçek sokak diye bir şu an sanıyorum sosyal medyada var mı bilmiyorum ama. Evin dış görünüşünde Çiçek sokak o Muhittin sokak Çiçek sokak köşesi filan resimler filan vardı.

Doğdum büyüdüm hep Hacıkasım. Adresimiz Muhittin Sokak 12 Numaraydı. Çiçek Sokak'tan bahçe içine girilen, 7 numaraydı sonra 12'ye çıktı. Ama ben çocukluktan beri Hacıkasım olarak biliyorum... Oradaki cami çok eski bir cami, tescilli bir cami. Hacı Kasım Cami olarak biliyorum ben. Bu konuda ben bir araştırma yapmadım o yüzden bilemiyorum.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Yani o dönemden çok çocukken Hacıkasım Mahallesi diye. Ondan sonra tabi adı Cumhuriyet Mahallesi olmuş. Yani ama o zamanda da oradaydı. Yani resmi bir hani ne zaman döndü. Kaç yılında çevrildi Cumhuriyet Mahallesi'ne, onu bilemiyorum. Şimdi şeyi hatırlamaya çalışıyorum. Çocukken adres olarak çocukluğumuzun mektuplarında falan hep Hacıkasım Mahallesi Çiçek Sokak No:9 ya da Hacımkasım Mahallesi Muhittin Sokak No:12 yani hatırlıyorum. Ve son senelerde Cumhuriyet Mahallesi Muhittin Sokak; Cumhuriyet Mahallesi Çiçek Sokak filan gibi hatırlıyorum. Ama hani 5 yaş 10 yaş 12 yaş öyle hatırlıyorum bilemedim.

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığınızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Tamamıyla Hacıkasım bitirildi. Maalesef. Hacıkasım'da çünkü çok değerli tescilli yapılarımız vardı. Tabi bu bir kamu yatırımı. Yani bende devlet memuru olduğum için bir de Kültür Bakanlığı'nda olduğum için çok da o kısımda şey yapmıyorum. Tabi belki bir kamu yatırımı. Tanjant Yolu'nun olmasının gerekliliği veya gereksizliğini tartışmıyorum, o konuya girmiyorum. Tamamen betonarme yapılaşmaya gidildi. Ama o civardaki çok güzel tescilli yapılarımız vardı. Bahçe içinde hani tescilsiz olan böyle eski yapılarımız vardı. Tabi bütün bunlar bir betonarme yığınınna dönüştü. Tüm tescilli yapılarımız yıkılmak zorunda kaldı. Tanjant Yolu'na kullanıldı öyle diyeyim. Şu anda ben en son üç sene önce gittim. Belirli zaman aralıklarında gidip geliyorum iki senede bir, üç senede bir. Hacıkasım'a gidince sadece bir palmyemi görüp ona sarılıyorum. Bir de eski komşularımdan bulabildiklerime. Ama yeni oturan apartmandaki hiçbir komşularımızı tanımıyorum. Zaten bizim dönemden de falan Fatma Teyzelerimiz ya da bizim kendi akranlarımız filan hepsi bir şekilde dağılmış bulunmakta. Yani o yüzden hani aman Hacıkasım'da şunu hatırlıyorum dediğim de belki hani daha genç yaşları da düşünürsem Koruma Kurulu binası ya da o şeyden Nemlioğlu sokak, Hacıkasım Camii camimiz Yenicuma'ya çıkan belki bir yol. Daha ileriye doğru Kostaki Konağından hani hep biz şeye alıştık Uzunsokak'tan Kostaki konağına Karma Ortaokulu, Kurtuluş İlkokulu derken Hacıkasım fırınına ulaşıyorsunuz. Ordan Aldıkaçtı'ya ordan Yenicuma'ya filan gittiğimiz bir yerdi. Tabi ulaşımında değiştii güzergahlar değiştii. Etraf hep betonarme yığınınna döndü. Nefes alınacak bir yer kaldı mı bilmiyorum orda. Bir orası kaldı galiba (Onganların evi). Başka da o civarda çünkü kalmadı. Hamam duruyor mu? Ayakkabıcılar son zamanlarda o sokaklarda çok vardı çocukluğumda.

Kunduracılar vardı kundura tamirleri yapıyordu. Hamamın olduğu küçük dar bir sokaktı orda. Son 88'lerde 86'larda genelde kunduracı mağazaları yapım yerleri alt katlardaydı. O eski yapıların alt girişleri komple onlara çoğunlukla işte yani onlar yürütüyorlardı işlevlerini filan. Öyle hatırlıyorum.

5) Tanjant yolunun geçişi ile ilgili bilginiz / anınız var mı?

Tanjant Yolu ilk yapıldığında ben zaten Ankara'daydım. Yani hani 86'dan beri Ankara'dayım. Ondan önce tabi hep ailemden duyduklarım işte Tanjant Yolu geçiyor, geçecek, işte kamulaştırılacak. Yok şöyledir böyledir filan. Çok da üzerine düşmedim işin açıkçası. Hani o dönemlerde nedir ne değildir. Ama hani kamu yatırımı olarak kalenin içinden gelen ve meydana kadar çıkan bir yol. Yani tamamıyla şehrin orta kısmından geçen bir yol. Ve bu yola oldukça şey bırakılmış birçok yapılar. Hani hüzün verici. Hani keşke başka bir alternatif olabilir mi acaba diye zaman zaman o zamanlar düşünüyordum. Ama tek bildiğim yani çok fazla da diyorum ya tarihini bilmiyorum.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacı Kasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Kostaki Konağı'ndan girelim. Uzunsokak'tan Kostaki Konağı'na geldik. Kostaki Konağı'nın önünden geçiyorum. kitapçımız vardı bizim orda Karaalilerin kitabevi 24 Şubat kitabevi babamın arkadaşıdır zaten. Ona uğradık oradan gelirken. Ne köşe bakkaliesiydi bir bakkaliye vardı oradan da kuymak peyniri bilmem ne alıp. Tabi ben biraz da yeme içmeden geliyorum. Uzun Sokak Karma Ortaokulu derdik Karma ortaokulunun önünden geçerken Dedeoğlu'ların evi vardı. Nimet Hoca eski Kurtuluş İlkokulu öğretmenidir Nimet Hocanın evi o sokaktan gelir Kurtuluş İlkokulu. Ve derken bizim fırının olduğu göbeğe çıkardık. Orda bakkal dediğim gibi Hoca amca karşıda bakkal Ayşe işte abisi yan tarafta yani aşağıya doğru inerseniz şey var camimiz var caminin arkasında Onganların evi onun daha bu tarafında karşıda Birincilerin evi apartmanı o da eski bir apartmandır. Sonra onun altında yine bizim çok sevdiğimiz İsmet abimin bakkaliesi karşısında oduncumuz vardı. Çiçek sokağın altına indim oradan yukarı çıkıyorum işte sağlı sollu eski evlerimiz. Ama benim zamanımda da bir tanesi apartman olarak yapılmıştı sonra onu da yıktılar sanıyorum. Yenicuma'ya Muhittin sokaktan Yenicuma'ya çıkılıyordu. Vecihe Hanımların oradan zaten Aldıkaçtı'dan yukarıya çıkan yerimiz vardı. Yani bir sürü de komşularımız vardı. Yani fırınımız bir taneydi zaten onu da söylemeden geçmeyeyim ama aklıma gelen şu kısa çapta. Genelde bahçelerde hep böyle incir ağaçları vardı; bizim evimiz ortancalarla çevrili böyle incir ağaçları meyve ağaçları yan komşumun öyleydi. Sokaklarda rahatlıkla

oynatabiliyorduk. Evcilik oynuyorduk koşturuyorduk ediyorduk. Şimdi zaten çocuklar sokak nedir bilmiyor ağaç nedir bilmiyor. Öyle de bir şeyler var.

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

Yani genelde Hacıkasım'da bizim bahçede çok bulunurduk. Çünkü en rahat hani bizim çiçekler, böcekler, hayvanlar çok da hayvanlarımız vardı. Daha çok hani bizim kapı önü oynamalarımız mevcuttu Çiçek Sokak rahattı Muhittin Sokak daha çok trafiğe açıktı, mesela yoğundu. Daha çok Çiçek Sokak'ta çocukluğumuz geçmiştir ama. Hani komşuların evlerinde komşuların bahçelerinde hep o fırının çevresinde yani çocukluğumuz gençliğimiz. Onun dışında tabi genç olarak da bizim zamanımızda hani Meydan'da Uzun Sokaklar da vs. Hani Hacıkasım'ı o bulduğumuz mahallemizi doya doya yaşadık. Her bir tarafını da biliyoruz. İdmanocağı'nın kulübüne giderdik. Kostaki Kostaki değil koruma kurulunun yanında sol tarafta İdmanocağı. Abimler orada top koştururdu. Biz de onları seyretmeye giderdik. Benim orda yine bu demin bahsettiğim arkadaşım Muteder Hanım onun annesi babası onların evi vardı. Orda annelerin komşuları vardı. Onlara sürekli gidilirdi gelinirdi. Biz çocuklar da direkt İdmanocağı'na oyun oynamaya giderdik. İdmanocağı'ndan aşağıya Uzun Sokak'a inerken sağlı sollu yine eski binalarımızda şimdi hala var mı yok galiba Şehir Kulübü vardı. Şehir kulübü duruyor galiba. O civarlarda filan müzik evleri vardı. Çünkü abimden dolayı biliyorum o da oralarda takılırdı filan o şekilde hatırlıyorum.

9) Hacıkasım Fırınına hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Hacıkasım fırını tabi konum olarak hani bulunduğu adanın köşesinde olan yer alan eski bir fırındı zaten. Taş fırın olarak hatırlıyorum üzerinde de tek katlı bir yapı olarak hatırlıyorum. Bizim eski tabi babaların tanıdığı bir abimiz. Ve biz çocukken bizim Trabzon'da meşhurdur hafta sonları peynirli, kıymalı pideleri filan. Her hafta sonu annelerimiz yani bütün komşularımız ordaydı. Annelerimiz yapardı içlerini, bizler hazırlardık kıymalarını, kimi soğanlı kimi soğansız elimize tutuşturulurdu o içler. Ve biz fırına giderdik fırında kuyruk olurdu böyle. Herkes içlerini tepsiler içerisinde böyle koştura koştura verirdi. Özellikle çocukların eline verilirdi. Biz fırına bunları verdiğimizde kâğıt üzerine yazılırdı babalarımızın isimleri özellikle. Elimize tutuşturulardı sıcak sıcak pideler çıkınca o kâğıdı onun üzerine yapıştırırlardı. Güzeldi böyle koştura koştura doğru evlerimize. Ya komşularımızla birlikte bahçede içinde toplanırdık hep birlikte yenilirdi. Yanında mis gibi tereyağlarla, çaylarla. Ama o fırın mesela ben şeyi de hatırlıyorum sıcak

ekmek zamanı abimlerle yarış ederdik. Koştur koştur fırına gidip sıcacık ekmek alıp eve gelip Trabzon tereyağlarını içine doldurmayı. Öyle güzel anlarımız vardı. Hala o kokuyu o fırının o kokusunu hala hissediyorum. Ama bulmak mümkün değil. Öyle hatırladım.

10) Hacı Kasım Muhittin Camii hakkında bir bilginiz var mı?

Tabi hep ben hala Hacıkasım Mahallesi olarak diyorum. Mahallemizin camisiydi zaten. Babamların filan hani cuma namazlarına ya da teravih namazlarına filan gittikleri bir yer işte. Ya da çok sevdiğimiz hani komşularımızın vefatlarında mevlitlerini dinlediğimiz. Hani çocukluğumuzdan ayrılana kadar gittiğimiz kutsal bir mekân. O şekilde hatırlıyorum. Hacıkasım Caminin önünde kahvehane vardı. Hafif sağa doğru kaldırım şeklinde genelde de işte mahallede belirli bir yaştaki abilerimizin, amcalarımızın hani rahatlıkla oturup sohbet ettikleri bir yerdi.

11) Hacıkasım'da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

Yani sinemalara çok sık gidilirdi onu biliyorum. Çünkü toplanıp haftanın bir iki günü ya açık hava sinemasına ya da dediğim iki sineması vardı Saray Sineması, Sümer Sineması filan. Bunlara çok sık gidilirdi. Dügün dernekleri saymıyorum. Onlar zaten hep birlikte yapılan şeylerdi sosyal aktiviteler. Yani birlikte olurdu bütün mahalle. Herkesin düğününde derneğinde bütün komşular imece usulü çalışılırdı. Yani hizmet edilirdi öyle diyeyim. Şeyler çok güzel olurdu ilk kar yağdığında o bizim özellikle Çiçek Sokak'ta bütün mahalle toplanırdı özellikle bayanlar ve çocuklar; hafif yokuş aşağıdır Çiçek sokak. Kar yağdığında biraz da dar bir sokak olduğu için mesela naylonlarımızı elimize aldığımızda 60 yaşındaki teyzemiz ya da 3 yaşında bebeğimiz hep birlikte oradan aşağıya kayardık. Çok eğlenceli kış aylarıydı. Yine şey olarak hafta sonları özellikle komşularım buluşup kimi köfteler kimi dolmalar kimi bilmem şeyler yapıp Boztepe'ye yürüyerek o Yenicuma'dan ya da Aldıkaçtı'dan yukarıya böyle beş altı aile gidilip eğlenilirdi. Topluca mesela kamyonları olan abilerimiz vardı. İşte Nihat Abimiz evin daha üst tarafında gidince Emine hanımlar vs. otururdu. Onların mesela bir kamyonu vardı. Ki Nihat Abimiz eski bir kamyon şoförü bir abimizdi. Onun mesela kamyonuyla toparlanıp cümbür cemaat çoluk çocuk denize giderdik. Yine ailemizle yani mahallemizle öyle diyeyim.

Şeyi hatırlıyorum okuma günleri filan olurdu. Yani özellikle biz gençleri anneler toplanırdı yine hep tabi ben çocukken gittim. Hani hiçbir gençliği veya öncesi üniversite şeyini anlatmıyorum tabi. Şeyi hatırlıyorum mesela bizim evde komşularımızın evinde ya da bahçelerimizde çay günleri vs. Biz çocuklara gençlere kitap okuturlardı ve onlar da elişlerini yapardı. Örneğin; şeyin Victor Hugo'nun dönemim işte meşhur Babalar ve

Oğullar'ı Turgenyev'in vs... Ama hep böyle değerli klasik yazarların, yabancı yazarların, Türk yazarların vs. kitaplarını bize okuturlardı. Onlarda mısra gibi elişlerini yaparlardı. İşte birbirlerini arada durdurup sorularını sorarlardı. A burada bunu mu demek istedi a bu ne yapılıyor filan falan gibi. Böyle bir şeyler hatırlıyorum. Çok daha güzeldi. Akşamları kandil günlerinde olsun yine Rum kökenli komşularımızın dini bayramları olsun; bunların hepsi birlikte kutlanılırdı. Yani sadece bizim kandil şeylerimizde değil geceyin böyle elimizde torbalarla onlarında şeylerinde paskalya şeylerinde vs. hep birlikteydik. Yani muhteşem bir şeyimiz vardı.

Karagöz Meydanı'na giderdik. Onu hatırlıyorum ama çok böyle babam götürürdü oralara. Birdenbire bak şimdi o kadar uzaklaştık o güzel anılardan o güzel yaşantıdan ki anca hani böyle hatırladıkça şey yapıyorum. Ve şeyler de gelirdi sanki sokaklarda çocuklukta kuklacılar öyle bir şeylerde şimdi geldi gitti. Bayramlarda filan sokak aralarında şeyler oynatan yine insanlar dolanırdı. Yani zaman zaman gelecek aklıma ama.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

Şimdi Hacıkasım olarak tabi benim kendi sınırlarım. Yoksa resmi bir sınır değil.

(Haritada çizildi.)

Buraya Hacıkasım derim kendi çapımda. Yani çünkü sürekli çocukluğumun geçtiği, gençliğimin geçtiği, hani dolanabildiğim... Çünkü aileler o zaman da hani çok bu taraflara göndermezlerdi. Komşularımız genelde bu bölgelerde öbeklendi. Yani sonuçta dediğim gibi Kostaki Konak'tan Tabakhane Camisine kadar olan yolun bu tarafından, Tabakhane Camisinden yukarıya çıkan kısım Yenicuma'ya kadar geliyor. Yenicuma'ya çok çıkmıyorsunuz ama Aldıkaçtı eski valilik binasını da kapsayan alana ben çocukluğumun Hacıkasım'ı derim.

• Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

1) Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorsunuz? Anılarınızla anlatınız.

Şimdi Hacıkasım'ı ben genelde şöyle hatırlıyorum. Hep iki katlı bahçe içerisinde kimi bahçesi kendi içine dönük bizim ev gibi kimi bahçesi sokağa cepheli diğer ev gibi bahsettiğim ev gibi. İki katlı bahçe içlerinde. Sokaklarında Arnavut kaldırımını eski kaldırımlar olan çok arabalarımızın geçtiği ama çok da şey olmayan sokaklarında sürekli çocukların şen kahkahaları. Ne bileyim bir şeylerimiz vardı. Küfecilerimiz filan böyle ünlü abilerimiz vardı. Samimi herkesin birbirini tanıdığı kimin nerde okuduğunu bilen kimin akrabasının hasta olup olmadığını bilen iç içe yaşayan bir mahalle.

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Dostluk, komşuculuk ve doğal bir çevre.

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Şu anda şöyle tabi ben hani 86'dan beri neredeyse 33 sene dışarda gerçi zaman zaman gittiğim yerler ama Hacıkasım'ı tanıyamıyorum. Hacıkasım'da var tanıdık komşular da var ama artık herkes dağılmış. Herkes de tabi ilerleyen zamanlarda farklılaşma var. Gerçi o şu an birçok yerde yok yani şu an Ankara'da komşuculuk zaten ölmüş vaziyette. Kimse kimseyi tanımıyor bile. Orada ama bir bütünlük bir şeylik var yani apartmanlara daldıkça hepimiz şeyi de unuttuk, komşuculuğu da unuttuk, saygıyı unuttuk, sevgiyi unuttuk, paylaşmayı unuttuk, mahallemizin sorunlarını dile getirmeyi unuttuk, çözüm aramayı unuttuk. Şu anda sadece ortasından Tanjant Yolu geçen büyük bir cadde geçen, bir apartman yığını gibi bir şey. Yani benim için birçok yerlerden farkı yok gibi bir şey. Sadece anılarımla işte Kostaki belki bakanlıkta çalışıyor olmam için sürekli eski eserleri gözlediğim için ne bileyim o Koruma kurulu Onganların evi hani belki anılarımla biraz daha tazelettiren yerler. Ama onun dışında benim için sıradan bir mahalle oldu. Maalesef.

4) Günümüz Hacıkasım'ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Yani bozulmuş madde 1; sıcak değil artık soğuk bir yer; kimse kimseyi de tanımıyor; bozulmuşluk diyebiliriz.

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

Bozulma tabi bozulma da bakışımız önemli. Betonarme yapı haline gelinmesi orda yaşayanlarında tabi ister istemez bir yaşam şekline dönüştü. Yani artık kimse iki katlı ya da evlerde filan değil apartmanlarda filan. Ama gönül ister ki hani evvelki dediğim gibi ilişkiler daha güzel olsa daha iyi bir idarecilik ya da yöneticilik olsa. Yani belki mahalle muhtarlığının ya da belediyenin yardımıyla da olabilecek bir şey. İdarecilik de çok önemli halkı birbirine kaynaştırmak için. Belki sosyal etkinlikler yapılabilecek bir Hacıkasım ile. Şeyler olmalı yani bilmiyorum var mı? Misal bir kültür evleri gibi küçük çapta mahalle ölçeğinde ama. Yani o mahalleden çalışmayan ya da çalışan kadınların hafta sonları ya da çalışmayanların gün içinde uğrayabileceği yine bu ilişkilerin hani elişi bile olsa, başka bir eğitim bile olsa ama sohbetlerini sürdürebileceği küçük kadın kahvehaneleri. Ya da küçük yeteneklerini yapabilecekleri satışlarını yapabilecekleri minik bir oda olabilir. Sosyal merkezler gibi. Hani belki onlar yapılabilsen çok daha güzel olur diye geliyor. Ama serbest bu şekilde bırakılırsa on sene sonra ben herhalde hiçbir şeyi de hatırlayamam.

• Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Okullar: Cudibey ilkokulu yıkıldı maalesef. Benim hatırladığım eski bir ilkokulumuzdu Cudibey ilkokulu. Ama o şu anda herhalde yok. Kurtuluş ilkokulu gibi. Kurtuluş ilkokulu çok eskidir. Şöyle tabi yani mahallemizde olan müstakil bir ilkokulu Kurtuluş ilkokulu. Bizler tabi Kurtuluş İlkokulu bebeleriyiz. Dolayısıyla hani 23 Nisanlarımız vs. hep Cudibey İlkokulu ile yarışma içerisinde. Hani bilgi yarışması olsun. Hani çocuklarda ilkokulda yapılır ya böyle. Ama o okul kardeş okulumuzdu. Ama hep birbirimizle yarış halindeydik.

Yazlık Sinema: Yazlık sinema İnci sineması hep böyle diyorum ya annelerimizle birlikte ya da gençliğimizde tek başımıza gittiğimiz arkadaşlarımızla bulduğumuz çocukluğumuzun güzel mekanlarından biri. Yazlık sinemanın sandalyelerini hatırlamaya çalışıyorum. Yani koltuk moltuk gibi değil zaten. Düz bir platform. Orda böyle eski zamanın belki şey yanlış mı hatırlıyorum. Demir sandalye orta kısmı iki üç sıralı ahşap ızgaralı sandalyelerini hatırlıyorum çünkü bacaklarımı hep acıttırdı çocuk iken filan. Böyle sıra sıra oluşmuş işte elimizde yiyecek bir şeyler olur muydu onu tam net hatırlamıyorum. Çünkü açık hava sineması şeylerin zamanı bir şeyler de yedik ama ne yediğimizi hatırlamıyorum. Mısır filan olayı bildiğimiz mısır patlaması bilmem nesi. Gökyüzü müthiş. Yanda bazı yüksek iki katlı evlerden böyle kafalarını uzatmış onlarda ekranda bir şey görmeye çalışan tipler komşular. Şu an ya hatıralar çok da şey... Giderdik hep birlikte güle oynaya neşeli bir şekilde. Babalar kapıya gelirdi, özellikle anneler çok daha meraklıydı komşular filan. Babalar gelirdi bizi şeyden alırdı kapının önünden alırdı. Eve gelirdik güle oynaya komşularla ama Yazlık sinemada yani böyle o mola zamanları filan koştur koştur tuvaletlere anneler. Müthiş keyifliydi akşamları özellikle.

Hacıkasım Meydanı: Hacıkasım meydancığı yani çok büyük bir meydan değil orası. Yani büyük ölçekte bizim şu andaki planlarımıza göre meydan şeyinden ziyade meydancık diyebiliriz. O meydancıkta da demin söylediğim gibi fırın, Hacıkasım Camii, köşedeki Birinci'lerin evi, şeyin Ayşe bakkal Ayşe. Minicik bir şey yani çeşitli adacıkların ortasında

küçücük bir yer. Yani yoksa meydan filan değil aslında sokakların buluştuğu, kesiştiği, Uzun Sokak'ın kesiştiği alttan şeyin kesiştiği yani küçücük bir meydan ama sıcak bir meydan. Meydancık.

Ticari Yapılar: Yani o hamamın olduğu yerde son şeylerde kaç yıl oldu 80'li yıllarda daha çok orda bir kunduracılar imalathanesi oluyordu. Hatta Birinci'lerin evi tarafına doğru da taşıyordu. Yani şimdi çeşitli mahalle terzileri filan vardı. Bizim komşularımızdan mesela bir kısmı terzilik yapardı. Bir kısım şeyler vardı yine fanilacı teyzelerimiz vardı. Annemlerin de komşusu olur. Evin bulunduğu yerin karşısında oturan fanilacı teyze derdik. Fanilacı Emine Hanım, onların çocukları onlar orda Trabzon işi fanila ve şeylerini taytlarını şimdiki taytlarını örme şeylerini yapardı. Çeşitli şu arka kısımlarda terzilerimiz vardı. İsimlerini şu anda hatırlayamıyorum. Onlar genelde elbise melbise dikerlerdi; hani konfeksiyon o zaman çok fazla yoktu. Oduncular moduncular vardı oraları saymıyorum. Mahalle bakkalları tabii benim dediğim şu konseptte evimin bulunduğu konseptte. Yani ayakkabıcılar, terziler, fanila, yün örgü şeyleri başka ne vardı diye kasap bildiğimiz diğer sebze market, market yoktu zaten o dönemde bakkaliye, bakkal filan onlar vardı.

Öğretmenevi: Şimdi orası Kız ortaokulu çok eski tescilli bir bina idi zaten. Yani hatırladığımda da yıkıldığını duyduğumda da çok çok üzülmüştüm. Taş bir binaydı. Üç katlı olması lazım yanlış hatırlamıyorsam. Önden çift merdivenle çıkılan, bahçe içerisinde bir okuldu. Yani benim de ilk iki senem o okulda geçti. Tamamıyla kız öğrencilerine aitti. Ama ondan sonra karma yaptılar. Ondan sonra o okulu şeye taşıdılar Fatih veya Yenimahalle; yani Trabzon Lisesinden daha ileriye. Bir yeni okulu bir okula taşıdılar ve karma yaptılar. Sanırım o dönemler orası yıkılmış olabilir. Hatta şeyi de hatırlıyorum ben mesela Yenimahalle'ye çok uzak bir semte gittiği için okulumuz orta son sınıf olacak. Babalarımız o birkaç komşu ile birlikte, benim devremdeki kız çocuklarına, o zaman servisler şimdiki servis dediğimiz gibi değil bir taksici komşumuzla anlaşılıp, bizi yani beş çocuğu o taksi sabah gelir alırdı. O okula bırakırdı o okuldaki mahallemize getirirdi. Bir nevi o zamanın servisi idi. Öyle hatırlıyorum. Ama bina ile ilgili yani dıştan merdivenli, üç katlı Rum yapısıydı. Taş binaydı. Bahçesini filan hatırlamıyorum ama çok net diğer detaylarını, belki hani eski resimleri bulursam belki. O zaman şöyle diyeyim yani direkt Kız Ortaokulu olarak gidilen yer şu anda öğretmenevinin oralardı. Onun dışındakiler de belli zaten bizim zamanımızda orta okul olarak Kız Ortaokulu, Karma Ortaokulu, Kanuni isimler bu şekilde. Ondan sonra değişmiş biliyorsunuz. Cudibey İlkokulu yukarıda Aldıkaçtı'ya, yukarıya doğru olan o ilkokulun adıydı.

•Değerlendirme

Sema Olgun, 1961-1986 yılları arasında Cumhuriyet Mahallesi'nde yaşamış, daha sonra ise işi sebebi ile Ankara'ya yerleşmiştir. Cumhuriyet Mahallesi'nde doğmuş ve çocukluk, gençlik dönemlerini burada geçirdiği için kendisini Hacıkasımlı olarak gören Olgun, bu durumu “Sonuna kadar Hacıkasımlıyım.” şeklinde belirtmektedir. Görüşülen diğer bireylerde olduğu gibi Cumhuriyet Mahalleliyim şeklinde bir ifade Sema Olgun görüşmesi sırasında da kullanılmamıştır.

Mimar olan Olgun, 1986 yılında Cumhuriyet Mahallesi'nden taşınmış olsa da ailesinden veya evinin konumundan dolayı toplumsal bellekte bir yere sahiptir. Hacıkasım Bölgesi'ni bir dönemdir deneyimlememiş olan Olgun'un fikirleri çalışma kapsamında önemlidir. Zira mahallenin bir değişime uğradığı açıkça görülmektedir. Ve bu değişimin, geçmişte burada yaşamış ama günümüzde yaşamayan birinin nasıl gördüğü hakkında durumu açıklamaktadır. Zaman zaman Trabzon'a Hacıkasım Bölgesi'ne geldiğini belirten Olgun, tamamı ile buradan kopmamıştır ve sosyal ilişkilerine devam etmektedir. Bu bağlamda Olgun'un Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Kişileri şu şekildedir:

- Fikriye Teyze	- Nimet Hoca Evi
- Vecihe	- Bakkal Hoca Amca
- Ongan'lar	- Birinciler
- Fanilacı Emine Hanım	- İsmet Abinin Bakkaliyesi
- Bakkal Ayşe	- Veciheler
- Fatma Teyze	- Muteber Hanımın Annesi
- Dedeoğlu Evi	- Nihat Abi

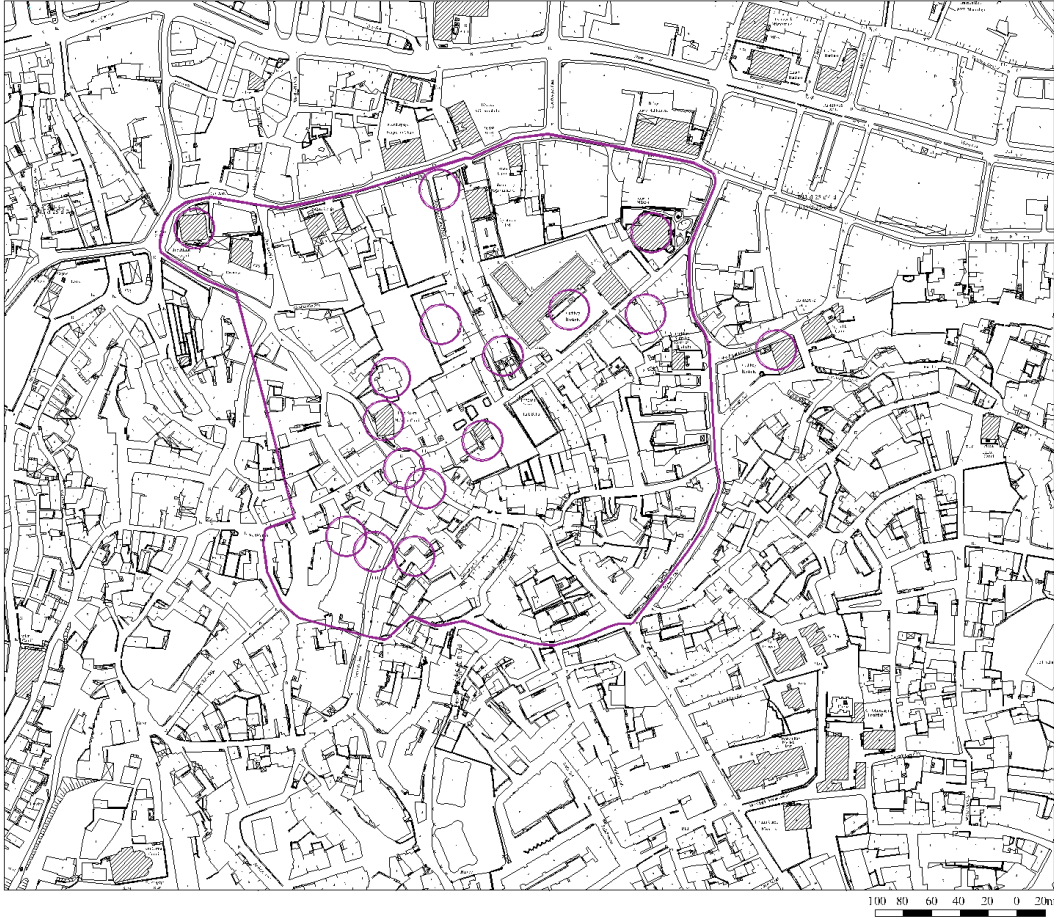
Olgun'un Hacıkasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Mekanları (görüşmedeki sıra ile) şu şekildedir⁴⁵:

- Kurtuluş İlkokulu	- Vecihe'lerin Evi
- Kız Ortaokulu	- Ongan'ların Evi
- MUHİTTİN SOKAK	- Hacı Kasım Camii
- YENİCUMA	- Hacı Kasım Hamamı
- ÇİÇEK SOKAK	- Hacıkasım Fırını
- Fikriye Teyzenin Evi	- Kostaki Konağı

⁴⁵ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

- Fanılacı Emine Hanım
- Bakkal Ayşe
- Saray Sineması
- Sümer Sineması
- Açık Hava Sinemaları
- BOZTEPE
- Koruma Kurulu
- NEMLİOĞLU SOKAK
- Yenicuma'ya Çıkan Bir Yol
- Karma Ortaokulu
- ALDIKAÇTI
- Ayakkabıcılar
- 24 Şubat Kitabevi
- Bakkaliye
- UZUN SOKAK
- Dedeoğlu Evi
- Nimet Hoca Evi
- Bakkal Hoca Amca
- Birincilerin Apartmanı
- İsmet Abinin Bakkaliyesi
- Oduncu
- Vecihelerin Evi
- İdmanocağı Kulübü
- Muteber Hanımın Annesinin Evi
- Şehir Kulübü
- Karagöz Meydanı
- Eski Valilik Binası
- İnci Sineması
- Oduncu
- Terzi

Olgun, Hacıkasım Bölgesi'nin ismi için "Mahallemin ismidir." ifadesini kullanmaktadır. Mahalle isminin "Hacıkasım Mahallesi" olarak kullanıldığını hatırlayan Olgun, mahallenin daha sonradan Cumhuriyet Mahallesi olduğunu belirtmektedir. Bölgenin sınırlarını ise rahatça gezebildiği, sıklıkla deneyimlediği mekanlar, sokaklar üzerinden çizmektedir. Olgun'un haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 38'de ve EK-7'de gösterilmiştir.

Şekil 38. Sema Olgun'un görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.8. Gönül ÇAĞDAŞ

• Kişisel Bilgiler

1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 / Gazipaşa Mahallesi'nde görüşülen bireyin tercih ettiği bir mekan

2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Gönül Çağdaş

3) Doğum tarihi: 1961

• Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

1) Doğum yeriniz neresi?

Erzincan - Tercan asıl doğum yerim. Ama Ankara'da büyüdüm. Baba memleketim, baba evim, Ankara. Daha sonra İzmir'e yerleştiler ama.

2) Hangi okullarda okudunuz?

a. İlkokul: -

b. Ortaokul: -

c. Lise: Gülhane Koleji

d. Üniversite: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi. Şimdi de Sosyoloji öğrencisiyim.

3) Mesleğiniz nedir?

Serbest meslek. Çünkü birçok alanda çalıştım. Hani tek bir şey söylersem eksik bırakmış olurum o zaman.

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

İş yerim yok şu an emekliyim. Ama Hacıkasım'da olmadı. Evim oradaydı.

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Şu an Beşirli'de. Trabzon Beşirli'de yaşıyorum.

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

Hacıkasım ile ilk etkileşimim evlenip gelmemle birlikte başladı. Özellikle o yaşadığımız çevre evimizin bulunduğu mıntıka. İşte kayınvalidemin Hacıkasımlılar ile görüşmesi. Çünkü onların bir ritüelleri vardı gerçekten. Ben Hacıkasım'ı zaman içinde ancak fark edebildim. Etkileşimler, hani direkt iletişimler biraz zaman aldıça farkına varıyorsunuz. İlk başta hakikaten çok farkında değilsiniz birçok şeyin ama yıllar içinde birtakım şeylerin farkına varılıyor.

- Soyadınızı anlatabilir misiniz?

Soyadım biraz ilginç gelmişti. Ben çok gururla taşıyorum bu soyadı. İki kardeş var. Hakkı Dede, kayınpederimin babası. Bunlar Trabzon'un en köklü ailelerinden Hacıalihafızadeler'den Hakkı Efendi. Bir de diğer kardeş Ömer Efendi. Kurtuluş Savaşı mücadelesinde, özellikle Müdafâ-i Hukuk Cemiyetinin oluşmasında, her iki kardeş varlar. Fakat Ömer Efendi daha sonraki süreçte Enver Paşa taraftarı olarak, ne yazık ki, devam ediyor. O dönem öyle. Fakat Hakkı Dede, yani kayınpederimin babası, Mustafa Kemal Atatürk ve Millî Mücadeleyi birebir destekleyen ve çağdaşlaşmayı o anlamda çok isteyen de biri. İlerici hakikaten. Mesela o zaman çocuklarını düşünmüş, kayınpederim Galatasaray'da öğrenci olarak okutmuş. Okurken bu olaylar sonrası mecburen onu geriye çekmişti, iflaslar yaşamışlar sonra. Daha sonra Hakkı Dede Cumhuriyet dönemi sonrası soyadı kanunda Çağdaş soyadını alıyor. Diğerleri Hacıalihafızade olarak devam ediyorlar. 1922 ve 1923 döneminin ilk belediye başkanlığı yaptığı dönemlerde de yakasında karanfillerle belediyeye

giden ve elinden hiç kitabını düşürmeyen biriydi. Ben de onun bir gözlüğü var altın çerçeveli; ölene kadar kitap okuyan biri Hakkı Efendi. O kadar ki hakikaten eğitime çok inanmış çağdaş eğitime çok inanmış. Aldığı soyadıyla da bunu çok ortaya koymuş olan biri. Tüccardı evet. Rusya ile ticaret yapıyorlarmış bu dönemler.

3) b.1. Hacıkasım'da hangi yıllar arasında yaşadınız?

1987'den 1992 yılına kadar birebir burada yaşadım. Ama daha sonra kayınvalidem yine oturdu. Ben başka mahalleye çıktım. Fakat 2000 yılına kadar -kayınvalidemi 2000 yılında kaybettik- sürekli gidip geldim.

b.3. Evinizi tarif edebilir misiniz?

Kostaki Konağı'nın hemen yan tarafında, Kasım Sokak bulunuyor. Sokağın başında Tufan Pastanesi var. Köşeden başlayalım mesela. Orda Karagümrükçülerin evi vardı, şimdi oralar hep pastane. Karagümrükçüler ile başlayıp devam ediyordu evler. Evimiz o sıradaydı. 33 numaralı evdi evimiz. Cudibey'in karşısında idi. İkinci kapının tam karşısındaydı. (Halihazır haritadan işaretlendi.) Bahçesi arkaya doğru idi. Yanında çıkmaz bir yol vardı. Şimdi oralar açıldı zannediyorum.

- Peki eviniz nasıldı?

Evimiz eskiydi. Ben 1980 yılında geldim Trabzon'a, evlenip. Ben evlendiğim zaman kayınvalidem o evin 150 senelik eski bir Türk evi olduğunu söylerdi. Kayınpederinin babalarının yaptırdığını söylemişti.

Evin yatak odalarının pencereleri özellikle çok yüksekteydi, dikkatimi çekmişti. Salona açılan kocaman avlular vardı ortada. Ondan sonra kenarlarda o avluya açılan odalar vardı. Üç katlı, içerden merdivenliydi. Sokaktan ilk girdiniz zaman; büyük iki tane ahşap kalın kapı var. Ve o kapılardan içeri girdiğiniz andan itibaren koca bir sahanlık var, yüksek tavanlı bir sahanlık. Ve o sahanlığın içinde atların ahırları var. İçerde birkaç tane ahır var. Köşede böyle kocaman bir kuyu var, çünkü sularını da oradan elde ediyorlarmış. Şehir suyu kesildiği zaman kullanıyorlarmış. Hemen merdivenlerden altı, yedi basamak çıkıyorsunuz sol tarafta mutfak var; ama şeyi var işte... Şömine tarzı büyük böyle bir mutfak. Aynı zamanda oturma odası, oradan sokağı da görebiliyorlar; camları sokağa da bakıyor, ana caddeye. Kasım Sokağı oradan seyredebiliyorlar... Şöyle bir kavisli bir yer var... Orada camekanlı bir bölme var. Kapı oradan içeri çıkıyorsunuz. Koca böyle bir salonu var. Ona salon demiyorduk biz. Girişte ne denir ona hol diyeyim ama, büyük alabildiğine büyük. Onların etrafında işte yatak odaları var; evde yaşayan insanların. Ve o yatak odalarından iki tanesi de sandıklık. Sandıklık dediğimizde de kocaman sandıklar var. Oralara yorganlarını,

yastıklarını koyuyorlar. Ben ilk başta onlardan o kadar ürkmüştüm ki. Bu odayı açıyorsunuz koca koca sandıklar var hep; içine yastıklarını, öte berisini her şeyini koyuyorlar. Diğerlerini yatak odası olarak kullanmışlar. En üst katıda yine aynı şekilde; mesela kaç tane oda vardı. dört tane oda vardı, sadece bir katta. En üst katta da her tarafı cam olan, kabul salonları var. Onların işte oturma, misafir odaları var. Mesela o odanın iki duvarı boydan boya camdı. Bütün sokağı, arka tarafı görüyorsunuz. Ve onun içeriden bir duvar olduğu gibi ahşap kaplanmış ve içeride ebeveyn banyosu var. O dolabın içinde kapağını açıyorsunuz ki içeride bir banyo. O banyo dökme demirlerden yapılmış; kocaman bir banyo kazanı var. Ve aynı zamanda işte içerde küçücük böyle rafları olan bir kitaplığı var. Çok ilginçti hakikaten nasıl kayboldu gitti bir sürü bir şey. Ve öbür odalarda da yine mesela; her kata birer tuvalet koymuşlar. İşte banyo mümkün mertebe kazanlı banyo yukarıda; ben mesela geldiğim zamanda orta kata şofben konulmuştu. Aşağıya yemek yemeye iniliyor. Bütün gün orada geçiriliyor. Ama bir misafir geldiği zaman mesela evde de Emine Anne denilen kayınvalidemin kayınvalidesinin büyüttüğü bir hanım var. Emine Anne.

...Benim kayınpederimin annesi, kayınpederim çok küçükken vefat etmiş. Şimdi Cumhuriyetle birlikte harem dağılıyor biliyorsunuz. O haremden çıkan birçok kadın iyi ailelere evlilik yapılmak üzere verilmişler, eşleştirilmişler. Haremden Çerkez güzeli, işte o dağılma ile birlikte Hakkı Dede ile evlendiriliyor. Çeyizi ile beraber geliyor. Yanında da Hurşit Paşa ile evli kız kardeşi var. Bunlar hep Osmanlının son dönemlerinde. Evde antika eşyalar var. Bu iki kız kardeş de kendi eşyalarıyla beraber geliyorlar. Ev antikadan geçilmiyor inanır mısınız? Yani ben evlendiğimde de vardı hep onlar. Ve bu Emine Anne de dediğim yani bunların hizmetlerini yapan. İşte Fatma Hanım evlenirken onu da beraberin getiriyor. Demek ki orada onlarla birlikte haşır neşir olan biriydi. Beraberinde getiriyor ve aynı şey gene burada da devam ediyor. Mesela kayınvalidem hep şey anlatırdı bana. Derdi ki aşağıdan Emine Hanım yani üvey kayınvalidesi ve kayınpederi yukarıya gelmek isterlerse -kayınvalidemi yukarıya almışlar gelin olarak- Emine Hanım'ı gönderirlermiş yukarıya, gelirmiş üst kata kapıya vurmuş. "İsmet Hanım evdeyseniz kayınpederiniz ve kayınvalideniz sana ziyarete gelecek." Seremoniler bunlar düşünebiliyor musun? Hani ben çıkayım, gideyim, "İsmet Hanım ben geldim." böyle şey yok yani. Önce Emine Hanım geliyor. Üslup yerine geliyor. Sonra uygunsa o tertibini düzenini hemen oluşturuyor. Ve aşağıdan kayınvalidesi ve kayınpederi geliyor. Bunlar orta kattalar üst kata gelin yerleştiriyorlar. O nezaket ve kibarlık düşünebiliyor musun sirayet etmiş hep onlara. Böyle bir yaşamdı bizim evimiz.

Her dönemi ben o evin içinde gördüm. Çünkü işte geldiler diyorum saraydan çıkmışlar gelmişler. Ve o eşyalar birkaçı hala bende mevcuttur yani. Çoğu satıldı gitti o dönem koruyamadım ne yazık ki böyle bir şey oldu. Evet çoğunu koruyamadım. Çünkü kayınvalidemin yaklaşımı biraz farklıydı. O farklılık onları korumanızı çok çok müsaitte olmuyor. Çünkü bir ev düşünsenize eşya dolu ve nerede muhafaza edeceksiniz bunları. Çoğu satıldı, ama küçük küçük de olsa bende hala hatıraları var tutuyorum. O döneme ait eşyalar Hakkı Dedenin ticaret yaptığı esnadaki Rusya'daki... Mesela çini soba vardı benim yatak odamda düşünebiliyor musunuz, o dönemden kalma. Hepsi bir arada o ev yaşıyordu bence, onlar yoktular ama ben onların her bir yaşamış oldukları değerlerin her birini hissettim onlarla birlikte. Çünkü çok şeyler yaşamışlar ve bırakmışlardı geride. Ama evin yıkılması ile birlikte hepsi kaybolup gitti çok enteresan. Şimdi kendime ait bir şey hissetmiyorum burada ben. Çok garip geliyor bana bu. Yani şu an kimliksizim, köklerim yok çocuklarımın da aynı şekilde. Çünkü o evde kızım doğdu. Şu an ona ait hiçbir şey yok. Okul arkada hemen Cudibey okulu asıl ilköğretimin olduğu yer mesela hem eşimin hem kayınvalidemin. Kayınvalidem de Kurtuluş ilkokulu mezunuymuş. O yok. Çocuklarıma ait olan Cudibey ilköğretim yok. Eşimin işte oradan mezunmuş; o yok. Biz tamamen şu an böyle ortada sonradan atılmışız buraya gönderilmişiz gibi bir hissiyat oluştu bende açıkçası.

Nermin Dihkan⁴⁶: Ama güzel bir noktaya bastın. Aidiyet hissi var ya, acaba kentsel dönüşümün bir amacı da bu mu?

Onu yok ettiler bence.

Nermin Dihkan: Tamamen, her anlamda dönüştürülüyoruz.

Yok gerçekten yok. Niye biliyor musunuz? Şimdi insanın belleği kaybolursa, ben buna çok inanıyorum. Eğer o kente ait bir şeyi bulamıyorsanız, o kentle ilgili mücadelede de çok etkili olamıyorsunuz. Önce ben kendim kayboldum bir defa. Sürekli bir gitme isteği var. Bunların hepsi nedendir, yani küçük küçük nedenler. Yok bana ait bir şey. Ben orayı görmek istiyorum şuradan geçtiğimizde; çünkü orası o kadar çok şekle büründü ki artık. Şimdi kentin merkezinden gelip şu sokaktan bizim eve gelene kadar burada kaç tane kişiyle biz yolda selamlaşıyorsunuz konuşuyorsunuz. İşte kayınvalidemin günleri oluyordu; işte her haftanın -diyelim ki- her ayın son cumartesi mi. Şimdi bu mahalleden mutlaka görüştükleri var.

⁴⁶ Görüşme sırasında Nermin Dihkan da görüşülen mekânda bulunmuştur ve bazı sorulara cevap vermiştir. Bu anlamda, bölge veya bölgenin değişimi ile ilgili sorulara, görüşme sırasında diğer kişilerin de katılması ve cevaplar vermesi; bölgenin belleğinin aktarılması sırasında bireylerin ne kadar istekli olduğunun bir göstergesidir.

Ortahisar'dan mutlaka görüştükleri var. Boztepe'den mesela ... işte görüşüyorlar. Belirli aileler işte günleri var; o günler inanın otur seyredin yani onları; başka bir şey yapmaym. Hepsi kuaföre gidiyorlar, süsleniyorlar. Bir de ben şimdi çalışma hayatının içinden geldim. Hep böyle günlük yaşadım o zamana kadar. Yani bizde klasik anlamda hakikaten hiç yaklaşım olmamış. Hep modern çağ ne gerektiriyorsa onu yaşadık. Böyle de yetiştik. Ama onları gördüğüm andan itibaren birdenbire ilgimi çekmeye başladı. Yani düşünsenize işte bir güne geliyor ve o ona vermiş olduğu değere bakıyorsunuz. Ne var burada diyorum. Sosyalleşmenin en bariz yerlerinden bir tanesi olmuş onlar için. Kendilerini öyle var ediyorlar. Geçmiş öyle bizlere aktarıyorlar. Aslında ben belki de onlar olmasaydı bu kadar farkına varmayacaktım.

Nermin Dihkan: Ama o zaman yaşarken çok farkında olamıyor insan ilgiyle bakıyorsun ediyorsun ama. Şimdi daha bilerek anlatılıyor, hatırlanıyor. Daha bilinçli bakılıyor.

Daha bilinçli bakıyorsun ama kökler orada atılmış oluyor bir defa. Belleğe kazınmış oldu. Ben ne yaparsam yapayım silemiyorum onları örneğin. Hani bak yazılı bir şey yok fakat onlar o kadar çok giriyor ki. Sözlü tarih bu olsa gerek.

- Eve dönecek olursak, evde selamlık bölümü var mıydı?

Selamlık denilen bölüm olmamış. Ama mimarisine baktığımız zaman camların, özellikle o sahanlıklara girdiğiniz zaman çok yukarıda olması... Yani biraz evet dışarı ile bağlantıda dışarının evin içerisini görmesi ile ilgili... Onu kayınvalidemde anlatmıştır. Ben sorardım çünkü temizlenmiyor bir de o camlar. Neden? İşte o esnada ona benzer binalar var etrafında, fakat evin içini görülmesini çok istememişler.

- Alt kat mı sadece yoksa üst katlarda da mı öyleydi?

Üst katlarda da öyle. Örneğin dedim ya yukarıda kabul salonları var, orası misafirleri ağırladıkları yer. İki tarafta da cam var.

- Üst kat misafirlerin ağırlandığı yerler. Diğer iki katta da yatak odaları vardı, değil mi?

Aynen öyle.

b.4. Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Beşirli'de oturuyorum. Trabzon Beşirli'de.

b.5. Neden Hacıkasım'dan ayrılıp başka bir mahalleye / semte yerleştiniz?

Şimdi en büyük etken tabi Tanjant Yolu'nun geçmesiyle beraber. Tanjant Yolu da kaçlı yıllarda kararı çıktı çok emin değilim ama. Yine ben 1980'de evlendim. İşte 30 yıllık

derdi kayınvalidem o plan için. Yani 80’de geldiğime göre, aşağı inin 1950’li yıllarda. O dönemlerde bu Tanjant Yolu ile ilgili bu planlama yapılmış. Bizimki de o planlamanın içine alınmış. Bir daha 1990’ın sonlarında Tanjant Yolu yapıldı. Bununla birlikte işte yerimiz tamamen alındığı için, bir orda yer kalmıştı. 2002’de de tamamen yıkıldı. 2001’de başladı, 2002’de bitmişti artık tamamen yıkım.

2001 ile 2002 arası idi. Gerçi daha önceden evin üst katları kullanılamaz hale gelmişti. İşte kayınvalidemi orta kata yerleştirdik. Bir de zaten şöyle bir şey vardı. Şimdi istimlak kararı çıktıktan sonra oraya artık bir çivi bile çakmamışlar. Çünkü masraf etmeye değmez. Alınacak diye beklemişler.

Üst kat akıtıyordu. Güvercinler girmişti ve artık çatı onarılmaz hale gelmişti. Mesela bacalar artık soba yaktığınız anda tutuşuyordu. İki defa öyle yangın tehlikesi geçirmişti o ev. Çünkü hani yaptırmaya kalksanız köklü bir değişiklik yapmanız lazım. Çok masraf. E yaparsın masraf edeceksin ama yıkılma ne zaman olacağını bilmediğimiz için bir şey yapamıyorsunuz. Evde kayınvalidem, artık dolsa da bir an evvel kurtulsak bu evden, zihniyeti taşıyordu.

Nermin Dihkan: Bir de yaşam alanı rahat değil. Her anlamda.

Evet. Mesela öyle ki ben yatak odamda bir defa eşimle, hiç unutmuyorum, derece koydum. Artı dört derece yatak odamız, dışarısı da dört derece. Soba yakmanıza rağmen. Çünkü her tarafından hava giriyor ve çıkıyor.

- Evin ahşap olması da etkilemiştir.

Aynen öyle. Isı yalıtımı yok. Bir şey yapamıyorsunuz. Her taraf açık. Camların altından soğuk geliyor. İşte yukarıdan tavanlar çok yüksek. Yani orayı ısıtmanın mümkünatı yok. Böyle koşullarda yaşadık biz.

b.6. Hiç pişman oldunuz mu?

Tabi. Şöyle bir şey var. Hala bir ayağımız burada. Eşim her gün burada. Ama her gün burada. Bizim de bir İstanbul sürecimiz oldu bu arada. Torun bakmaya gittik eşimle beraber. Trabzon’dan ayrıldık artık. Ama evimiz duruyor Beşirli’deki ev. Yapamadı eşim. Döndük tekrar geldik. Özellikle mesela Beşirli’de de durmuyor. Hani orada iletişimi var. Komşuluk ilişkilerimiz çok iyi ama burası başka türlü bir şey. Şu kaldırımdaki taşları özlüyorum diyor; yani ben de anlayışla karşılıyorum bazen. Şimdi nereye giderseniz gidin ilk geldiğim yer burası, ayak burayı çekiyor. Rüyalarım da burayı görüyorum inanır mısınız?... Hep böyle bir yazlık var. Yazlığın alt katları var. O alt katlar rüyamda hep kapattım mı, kapılarını açık mı bıraktım, hep böyle bir endişe içinde uyanıyorum. Ama bu rüya sıklıkla. Onu da hep daha

sonradan kendimce çözümlerdim. Hep burada işte, biz bu evden ayrıldıktan sonra kayınvalidem burada yaşadığı bir süre... O esnada biz hep buradaydık. Acaba bir şey oldu mu? Açık bıraktım mı? Kapalı mı? İnanın bilinç altımı ne kadar çok etkilemiş. Yani zihnim sürekli, ayrılmama rağmen, onunla meşgul olmuş. Rüyalarımın bile kaldıramıyorsunuz. Böylece iz bırakıyor.

b.7. Yaşadığınız yerin Hacıkasım ile olumlu ve olumsuz yönlerini karşılaştırabilir misiniz?

Hacıkasım gerçekten köklü bir yer. Bir de kentin kalbi gibi görüyorum ben burayı. Beşirli sonradan oluşan bir yerleşim yeri, daha modern belki binalar. Ama ben hep kentlerde de insanlarda da tarih hep ilgimi çektiği için benim için daha kıymetli. Kent dersem eğer, kent benim için Hacıkasım. Çünkü o taraf yeni yerleşim mi kentlilik bilinci var mı dersene? Şeklen baktığın zaman belki biraz yakalayabilirsiniz ama değil. Asıl kentlilik bilinci bence burası.

Nermin Dihkan: Hacıkasım taşlarının bile ruhu vardır...

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığınızı söylemenizin sebebi nedir?

Tabi derim. Yani Hacıkasımlıyım rahatlıkla diyorum. Çünkü ilk geldiğim yer, dediğim gibi. Ben kendimi buraya ait hissediyorum. Hiç Beşirliyi demedim hakikaten. Yani bu zamana kadar hiç demedim. Oturuyorum diyorum bitti. Tarif ederken hemen arkasından bir sürü şey sıralıyorum. Çocuğum orda doğdu diyorum. Hani kendim direkt Trabzonluyum demesem bile. Hani bu Hacıkasım Mahallesi ile ilgili kendimi buraya yerleştirmişim. Böyle bir gerçekliğim de var.

- Aslında Beşirli'de, Hacıkasım'dan daha uzun bir süredir yaşıyorsunuz.

Evet. Daha az yaşadım. On yedi yıldır Beşirli'deyim düşünün.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anılarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Şöyle bir farklılığı var; evet dediğim gibi ben 1980 yılında geldiğimde, burada ticaret yapan birçok aile vardı. İşte bu kentin müdafaasında bulunmuş olan birçok aileyi bu mahallede gördüm ben. Açıkçası onların son zamanları da olsa onlar yaşarlarken şahit oldum, dinledim bir arada oldum. Burada aslında hani kent dersene, Trabzon kenti dersene, merkez olarak gördüm ben hep Hacıkasım'ı. Ortahisar'ın da ayrı bir tarihi kimliği var. Zaten o antik kent Hacıkasım'ı da işin içinde olmak koşuluyla Ortahisar ve aşağıya kadar sahile kadar yukarıda Erdoğan'ya kadar olan bölge. Erdoğan'ın başı. Ben hep kendim öyle

baktım. Ama Ortahisar’da da yine biz çok aileyle tanıştım, kayınvalidem vesilesiyle. İşte bu tarihi kimliği oradaki ailelerde de görüyorsunuz. Oranın da birinci derecede önemli olduğunu hep gördüm. Yenicuma benim için yeni yerleşim alanıydı. Oralar daha çok kırsaldı. Kayınvalidemin bulunduğu yerden bakınca öyle görüyorum. Örneğin Tabakhane’nin etrafında oluşanlar, Dere Mahallesi’ndeki o yaşayan insanlar da hep dışarıdan göçle gelmiş olan insanlar, mahalleler. Yanlış hatırlamıyorsam öyleydi. Mesela bir “halt” kelimesi vardı. Halt deniliyordu. Çok garip geliyordu bana. Ne demek halt? İşte onlar dışarıdan Bayburt’tan Gümüşhane’den gelenlere deniyor. Ama orada farklı bir yaşam ve kültür vardı. Kentsel dönüşüm, gecekondulaşma Ankara’da İzmir’de ne ise Trabzon’daki boyutu o.

Nermin Dihkan: Kuzgundereliler... Kendi aralarındaki bağ da çok kuvvetli. Oradan çıkan tarihçi ve yazarlar var. Çok önemli insanlar var... Sadece Kuzgundere olarak bakmıyorum artık oraya. Önceden önyargı vardı. Zamanında göç olarak gelmişler Gümüşhane’den Kelkit’ten... Ama onlarda çok farklı bir kültür var.

Şöyle de bir şey var ama, elit tabakanın olduğu yerde öbür işleri yapacak olan kitlelere de ihtiyaç vardı. Yani bu zaruri olarak işte köyde de geçimle ilgili sıkıntısı olanların, kırsalda geçim sıkıntısı olanların, kente gelmesi ve boş buldukları alana bir gecede yerleşmesi. İşte bu Türkiye’deki değişimle ilgili olan şey ve Trabzon’da da böyle bir şey yaşanmış. Ve o alanlar boş. Başka arazi yok bildiğiniz gibi. Boş buldukları yerlere yerleşiyorlar. Çok farklı evet. Ama buradaki birçok işi onlar üstlenmişler. Emekçi kesim, benim açımdan öyle. Şu an onu yok ettik. Ben öyle bakıyorum. Gerçekten bu kentte emekçi anlamında baktığımız zaman işte fabrikalarda çalışanlar, seyyar satıcılar işte hizmet alanında çalışan birçok insanın bulunduğu yerlerdi oralar. Şimdi göremiyorsun artık onu. Hani onu topluca o mahallelerde görürdük. Onu hissettirirdi. Orada bir kültür oluşmuştu. O kültür kayboldu gitti. Doku kayboldu gitti. Şimdi yeni yerleşim yerlerinde, iyi mi kötü mü bilmiyorum, bu sınıf ayrışmasını ortadan kaldırıyoruz. Bu güzel bir şey. Ama şöyle bir şey de var. O insanlar orada çok daha özgür yaşıyorlardı. Aldığı parayla geçinebiliyorlardı. Merkezdeydiler. Şimdi sen o insanları kaldırdın, kentlerin dışına attın işte çoğu bu şey binalarda TOKİ’nin binalarının içinde. Dört duvarın arasına sıkıştırılmış. Mutsuzlar. Mutlu olamaz ki. Koşullar çok ağır onlar için o anlamda üzüntü veriyor. Ben oranın kaybolması yerine, daha farklı yapılılabilirdi kentsel dönüşüm, diye düşünüyorum.

- Hacıkasım’a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Aslında Hacıkasım Fırını. Yani Hacıkasım isminin tam temelini bilmiyorum. Hacıkasım Camii diye geçiyor. Hacıkasım Fırını diye geçiyor. Hacıkasım Mahallesi ama kökenini gerçekten çok bilmiyorum.

- Hacıkasım Mahallesi olarak mı geçiyor?

Mahallesi tabi ki. Aslında Cumhuriyet Mahallesi; sonradan ismi değişmiş. Fakat eski ismi bu. Osmanlı döneminden itibaren var olan ismi, ama kökeni nedir çok bilmiyorum.

2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Elbette var. Bakmam lazım. Bizim evin tapusu duruyordu. Ona bakıp fotoğrafını çekip verebilirim.

- Tapunun üzerinde Hacıkasım mı yazıyor, Cumhuriyet mahallesi mi yazıyor?

Hacıkasım yazıyor diye biliyorum. Bir bakayım ona emin değilim. Baktığımı hatırlıyorum, Hacıkasım ifadelerinin geçtiğini de biliyorum. Ama tekrar bakarım.

- Peki postalarda Hacıkasım mı yoksa Cumhuriyet Mahallesi mi kullanıyordunuz?

Cumhuriyet mahallesi. Yani ben 1980’de geldim. Geldiğimde Cumhuriyet mahallesi Kasım sokak diye geçiyordu bulunduğumuz yer.

Gönül Çağdaş, görüşmeden sonra evlerine ait tapunun bir fotoğrafını göndermiştir (Şekil 39). Tapuda, Hacıkasım Mahallesi veya Hacıkasım ismi geçmemekte; “Muhittin Mahallesi” ismi görülmektedir. Bu durum ise çalışmanın “2.2.1. Hacıkasım Bölgesi’nin Tarihsel Gelişimi” başlıklı bölümünde aktarılmaktadır.

T. C.
TAPU SENEDİ

Kastamonu
Halk No
9-2

Vilayeti	Trabzon	İkbal No	
Kaza ve nahiyesi		Sahife No	
Mahallesi	Muhittin	Pafta No	
Karyesi		Ada No	
Sokağı		Parsel No	
Meşhur semti veya mevkii		Mesahat sathiyesi	Üçyüz elli dokuz 327 33DS

EVSAFI NEVİ

Alt katta dört odur ve bir kuyu ve yüz numaro ve ikinci katta bir yemek odası bir sofa ve mutfak ve üçüncü katta üç oda bir sofa ve yüz numaro ve dördüncü katta üç oda bir sofa ve bir bala ve bir kısım bahçeyi ve eski büyük mutfakı müstakil hane

Hududu şarkan hidiç oğlu kabil hanesi ve garben bu defa müddei aleyhlere müstereken müfrez hane avlusu ve cenuben müddei aleyhlere bu defa müfrez hane bahçesi ve ve şimşen hacı kasım caddesile mahdut.

Intisap sureti Bu gayri menkul 128 hisse itibarile 64 hissesi hakkı ve sekiz hissesi talia ve 42 hissesi enver ve orhan ve ertoğrul ve 14 hissesi efifenir iken Trabzon Asliye hukuk mahkemesinden verilen 7/II/944 sayılı ve 306/256 sayılı ilga üzerine ifraz ve müstakilen 16.3.945 tarih ve 452 sayılı miye nolu resmi kayıt mucibince tescil edildi.

10-8-1950 v.d.
32
238

Şekil 39. Gönül Çağdaş'ın eski evine ait 1945 tarihli tapu kaydı.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Yok. Ama birçok yer Cumhuriyet dönemiyle birlikte değişmiş. Köy isimleri değişmiş, mahalle isimleri değişmiş. O esnada değişmiş olabileceğine inanıyorum. Ama net bilmiyorum.

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığımızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Başından beri anlattıklarım bütün bu süreçler bu değişimler sonucu bendeki oluşan duygular. Tabi ki değişti Hacıkasım diye bir şey yok şu an. Baştan aşağı değişti.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacıkasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Tufan Pastanesi bizim için adaydı. Adanın başlangıç yeri orası. Tufan Pastanesinden. Karakullukçuların evi vardı. Hemen onun bitişiğinde Yaşar Miraç'ın evleri vardı. Behice Hanım teyze ve Yaşar Miraç'ın evleri. Behice Hanım Teyzelerin evinden sonra Sezerlerin apartmanı var. İlk yeni apartmandır yani Sezerlerin binası. Kuyumcu Sezerlerin binası. Şu an duruyor. Alemdarların evi vardı. Pirinççilerin evi vardı bizim arada. Bize gelene kadar hani söylüyorum ama. Bir iki tane daha vardı. Tam hatırlayamıyorum o evlerin sahiplerini. Bizim evimiz vardı. Bizden sonra da hemen Hacıalihafızadeler. Apartman. Aranın başında. Burası Çağdaşlar, onlar Hacıalefzadeler. İşyerleri vardı. Marangozhane vardı işte. Ama içeride küçük bir ev vardı... Daver abilerin evi vardı. İçerideydi ama bizim camlarımızdan mesela biz orayı görürdük. Pirinççileri söyledim. Bir de kuru temizlemeci Galip var ya Galip'in bir akrabaları mı? Doktor Osman Bey diyeyim daha doğrusu. Psikiyatr şimdi. Onların baba eviydi burası da. Amcaları futbolla falan ilgilenmiş. İsimlerini unuttum. Yani şurada içeride de onların evleri vardı. Pirinççilere bitişikti onların evi. Doktor Osman psikiyatr soyadını unuttum şimdi onunda. Başka ne vardı... Bundan sonra Dedeoğlular vardı. Dedeoğluların evleri. Dedeoğluların eski evleri ama. Daha sonra yeni ev yaptılar onlar. Dedeoğluların baba evleri. Röntgen mütehasısı ismini unuttum. Unuttum şu an karısının ismini hatırlayayım. Yani burada bir iki yerde o tanıdıklarım yine vardı. Dider Hanım Teyze vardı. Alemdarların, Aybay fındık fabrikasının sahipleri. Aybaylar. Köşedeki şu an Anıtlar Yüksek Kurulunun oldu burası.

Dider Hanım teyze burada otururdu. Dünya tatlısı biriydi ya Rabbim. Allah'ım böyle bir şey olabilir mi? Nimet Hoca Hanım otururdu onun karşısında.

Bizim evin tam karşısında, eski yine bir Türk evi. Bizimkiler orayı satmışlar. Asıl bizimkilerin yeriymiş orası. Terzi Esin. Esin abla. Beyhan Aksu var ya Avukat Beyhan Aksu'nun baba evi. Şimdi çağ kebabçısı oldu o bina. Bir tane daha küçük eski ev vardı o arada... Bu eski evde futbolcu Hüsnü var. Hüsnü Özkara. Futbolcu Hüsnü Özkara'nın baba evi burası. Burada altı tane çocuk bu evde büyümüşdür inanır mısın? Onlar burada yaşarlardı...

Kulübün ara sokak. Pakize Hanım Teyzenin evi vardı. Pakize Hanım ile benim kayınvalidem genç kızken arkadaşarmış. Düşün aynı mahallede. Onun hemen aşağısında şey vardı. Topal Hâkim.

İki kız kardeş oturuyordu. Hemen o zaten, şu an hala mevcut. Bir odaya verildi. İki kız kardeş oturuyordu. Terzi Neriman vardı. Onun evi de hala orada duruyor.

Ben hep bunlarla gün arkadaşaydım. Çünkü burada bir adet vardı. Gün gün gezdirirlerdi yeni gelinleri. Artık gına gelmişti. Süsleniyorsunuz. Sizi gün gün gezdiriyorlar. Gelin gezmesiymiş. O vardı. Ben ses çıkaramadım çok fazla. Dışarıdan gelince eyvallah dedim her şeye.

Tam Şehir Kulübü'nün başında Seymin Hanım vardı. Seymin Pulatanelerin evi. Arslan Pulatanelinin evi vardı. Arslan Pulataneli de Trabzon'un en eski arşivcisi. Ve Trabzon'un tarihine çok hâkim olan biri. Ama yerini şimdi tarif edemiyorum.

Nermin Dihkan: Tam neresi burası biliyor musun? Aşağı doğru inerken, dekorasyon dükkanı var. Bu dükkanın üstü. İnşaat mühendisleri odasının tam karşısı...

Evet oradaydı. Seymin Pulathaneli, Arslan Pulataneli'nin eşi.

Onganların evi vardı. Arka bahçesi bu sokak tarafındaydı. Arka girişi vardı bu sokaktan.

Nermin Dihkan: Trabzonspor Kulüp Binası vardı orada. Yıkıldı yerine Ziyabey Sitesi yapıldı. Ondan hemen aşağı doğru, yani Uzunsokak'a doğru inilen yerinde.

Bizimkiler onlarla da görüşürlerdi. Çünkü onlar da yine Hacıalihafızade'dir, bir tarafı. Kayınpederimin teyzesinin kızı, Firuzan Hanım, teyze çocukları kayınpederim ile.

Nermin Dihkan: Aynı ailedenmiş onlar. Yine bir bölünme olmuş orada.

Onlar da Ongan soyadını almışlar. Firuzan Hanım'ın anne tarafı. Onun annesi ile benim kayınpederimin annesi kız kardeşlermiş. Ama işte bizim annemiz küçük yaşta ölünce, Turgut babanın annesi; dışarıdan biri gelmiş...

Terzi Esin'e bitişik, yine öğretmen biri vardı. Ben geldiğimde, belki de mahallede çalışan bir tek o vardı. Rahmetli oldu şimdi. İsmi hatırlamıyorum. Tabelacı, Aksu soyadları...

Pirinççilerden Halide Hanım oturuyordu. Yanında Galip Beylerin akrabaları vardı. Refika Hanım. Refika Hanım ve onun eltisi Terzi Fadime Abla. Bunlar hep böyle bir evin içinde otururlardı. Her birine oda vermişler. Çok ilginç bak neler hatırlattın sen bana. Onların evi de çok eski. Ama onlarınki Rum eviydi. Taş bir ev. Şimdi orada üç gelin aynı evde otururlardı. Bizim nasıl üç katlıydı evimiz, onlarınki de öyle. Oda oda verilmiş. Bir oda, bir mutfak; bir oda, bir mutfak düşünsenize bunları çocuklarını falan. Yani o evdeki yaşayan aile. Ben oraya bayılırdım. O kadar kalabalıklar ki. Kapıdan içeri bir giriyorsun, giren çıkan, mutfaktan seslenen, üstten aşağı inen, çoluk çocuk... Asla çıt çıkmamıştır onlardan...

- Caminin diğerk tarafına gider miydiniz?

O tarafta da mesela Doktor Taner Beyin halaları vardı. Fanilacı Emine Hanım. Camii aşığıda o ise yukarıda olması lazım. Bütün fanilalar hep ondan alınıyor. Başka ne vardı Yaşarlar. İşte Bakkal Yaşar vardı. Onun bir kız kardeşı vardı adı Ayşe.

Şimdi bir de ben çalışma hayatında olduğum için genelde kayınvalidemle gün vasıtası ile, beni gezdirmesi ile görüştüğü ailelere götürüyor. Yani buralara belki alışveriş için geliyorduk. Buralarda çok görüştüğümüz insan vardı. Emine Hanım'a çok fanilalar ördürtürdü kayınvalidem. Gider gelirdik. Şurada da apartmanlarda da vardı aslında tanıdıklar ama şu an çıkartamıyorum onlar kimdi.

- Alışveriş için buraya mı gelirdiniz?

Evet evet. Memurlardan oluşan kooperatif gibi bir şey açılmıştı. Alışverişlerimizi hep orada yapardık. Onlar sonra kayboldu gitti. Ama ismini şu an hatırlayamadım.

Yakınımızda bakkal ve büfe vardı. Bizim alışverişlerimiz genelde orada. Bir de şey kadınlar pazarından. Biz genelde işte haftalık alışverişimizi... Aşığıda kadınlar pazarından alışveriş yapıyorduk.

Nermin Dihkan: Gönül size de hamalla mı gelirdi?

Evet hep hamalla gelirmiş. Genelde işte alışverişimiz aşığıda, ama günlük ihtiyaçlar hem oradan hem de bizim eve de çok yakın işte... Dönüp hep aynı yerdeymiş gibi hissediyorum. (Gülüyoruz.) O Tufan pastanesinin tam karşısında işte diyelim ki Nihan Karaali'nin 24 Şubat kırtasiyesi var. Onun amcasının diyelim ki manifatura gibi ihtiyaca göre şeyler... Yakınımızda onlar vardı, ona benzer şeyler. Böyle çok büyük büyük market alışverişleri yokken nasıl yapıyorduk onu hatırlayamıyorum.

- Yaşar Bakkal o dönemlerde en büyük bakkallardan biriymiş.

Ama hakikaten öyle. Çok fazla büyük bakkal yoktu.

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

Evler de çok bulundum. Mekân olarak da.

- Mesela İdmanocağı'nın kulübü vardı burada. Oraya gider miydiniz?

Ben değil ama Hüsünlerin annesi ve kardeşleri benim çok ilgimi çekerdi. Bana mesela çok enteresan gelirdi. O yıllarda işte 80'li yıllarda düşünün. Futbolu takip ediyorlar. Maçlara gidiyorlar. Belki alışkanlığım ilk onlarla başlamış olabilir. Yani gerçekten kadınların çıkıp işte maça gitmesi, takip etmesi, futbolcuları bilmeleri. Mesela şu arkada Daver Abi

dediğimin annesi acayip Nermin Teyze. Fanatik kadın, Trabzonsporlu ve futbolcuların hepsini tek tek tanıyor.

Ama eşimin çocukluğu mesela o Trabzonspor Kulübünün olduğu yerde geçmiş. Çok anlatırdı orayla ilgili bana çok.

Nermin Dihkan: Trabzonspor. Doğduğu yer zaten orası. 1930'lu yıllarda o fotoğrafı hatırlıyor musun, siyah beyaz. Tenis raketleri kadınlı erkekli.

Yabancı konsolosluklar var çokça ve onların aileleri. Mesela bir başka bilgi de Amerikalılar var. Burada radar var o zaman, Amerikan üssü. O radar da çalışan Amerikalılar ile birlikte mesela Oganlar, ailelerinin bir kısmı görüşüyorlar. Eşim hep şeyi anlatırdı. Bu ilk apartmanlardan biri de şeydir. Tabelacı, Sanatevinin hemen üstündeki Sanatevi'ne bitişik olan bir bina var. Yusuf Rizeli'nin olduğu bina. Mesela o Trabzon'un ilk binalarından. Yani apartman olarak, o zaman yapılan. Mesela onlardan birisi Oganlardan biri orada oturur. Amerikalılarla görüşür. Amerikalılara dışarıdan insanlar ilgiyle bakıyor. Hep takip ederler işte sokaklarda, laf atıyorlar çiklet veriyorlar. Ağzlarında çiklet var; çok kıymetli bir şey herhalde. Çocuklar peşlerine takılırdılar. Çok anlatırlardı öyle.

Çocukların sosyalleşme alanları İdmanocağı, Cudibey şimdiki ilköğretim olan. Orası mesela Karagöz'ün bahçesi imiş. Kayınvalidem de öyle anlatıyordu. Meydan parkı bizim için. Ama benim için en önemlisi neydi biliyor musun? Trabzon'da ben gece sokağa çıkmayı çok seviyorum. Gündüz belki bu çarpık kentleşme mi beni rahatsız ediyor bilemiyorum. Ben mutlaka her akşam eşimle beraber buradan çıkıp; Meydan parkının etrafından yürüyerek tekrar aynı sokağımıza gelip; ondan sonra yattığımı biliyorum. Ama bu hangi saat olursa olsun. Mutlaka o turu atıyorum. Sokaklarda dolaşıyorum. Ondan sonra gelip yatıyordum. Böyle bir şey olmuştu. Ama nedeni neydi bilmiyorum.

Nermin Dihkan: Bende de o hal var Gönül.

Kentin vermiş olduğu bir şey mi acaba. Arabayla bile geçiyorsak eğer yukarıdan (Tanjant Yolu'ndan). Bir dakika, derdik artık alışkanlık olmuş ya. Sana bir kent turu yaptırayım ondan sonra gidelim, derdi eşim. Yani arabayla da olsa göreceğim, Meydan'dan geçeceğim, öyle gideceğim... Şimdi kızımın piyano öğretmeni Nazım Hoca. Azerbaycanlı bir belki duymuşsunuzdur... O, çocukların ağzından sürekli bir Meydan cümlesini duymuş. Her seferinde de onlara şöyle kızarmış: Nedir bu meydan Meydan Meydan. Yani ne var bu meydanda?" Çünkü çocuklarda da öyle okuldan çıkar çıkmaz, hep bir meydana gitme merakı vardı. İşte çekim merkeziydi burası herkesin.

9) Hacıkasım Fırınına hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Evet. Çünkü çok iyi hatırlıyorum. Her Pazar hepimizin orada peynirlileri ve kıymalılarının yapıldığı. İşte eşimin çocukluk anılarının çünkü çok anlatmıştır o Hacıkasım fırınına. İlgiyle izlerdim oradaki çalışanları. Hakikaten yani bizim yaşamımızın önemli merkez noktalarından bir tanesi de orası. Çok iyi hatırlıyorum.

10) Hacı Kasım Muhittin Camii hakkında bir bilginiz var mı?

Camiyi de iyi biliyorum. Fakat, tarihi konusunda hiçbir bilgim yok. Ama yerini biliyorum. Ve işte dediğim gibi. Köklerimiz işe eşim, kayınpederimin, çocukların çokça hâkim olduğu mekanlardan biri. Daha doğrusu yön tarif ederken de orayı kullanıyoruz.

Yani Hacıkasım Fırını yön tayininde kullanılır. Camii yön tayininde kullanılır. Bir de Kostaki Binası. Ben çünkü başka türlü tarif edemiyorum. Sırtı ver oraya işte doğusu, batısı, aşağısı. Öyle.

11) Hacıkasım'da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

Sinemalar vardı benim geldiğim zaman. Ben bir de 12 Eylül ile beraber geldim. Her şeyin kapalı olduğu, kapatıldığı bir dönem. Ama sinemalar vardı. Onun dışında sosyal aktivite olarak dernekler var mıydı? Yoktu. Sadece şey vardı. Türk ocağı zannediyorum öyle hatırımda kalmış.

Birkaç tane daha sonrasında açılmıştı bu Türk Halk Müziği çalışmaları yapan yerler. Ama onlar da çok etkin miydi? Değildi. Ama sinemalar vardı. Kafelerden bir tane kafe hatırlıyorum. O zaman bu çinili çarşı yeni yapılmıştı. Alt katında. Piknik'ti adı zannediyorum. Bir tane o vardı. Hiç kreş yoktu o dönem mesela. Ben çalışan kadındım hiç kreş denilen bir şey yoktu. Konfeksiyon alanında da çok mağaza yoktu. Mesela çocuk mağazası bir tane vardı.

Ama sinemalar vardı. Açık hava da bir tane gördüm ben. Tiyatro ben geldikten sonra kuruldu. Hiç trafik lambaları yoktu. Hiç trafik lambası yoktu. Daha sonradan, kentte araçların sayısı arttıkça, ona şahit oldum ben, sonra trafik lambaları oldu. Ama şöyle bir şey de vardı sosyal alanlar belki çok azdı ama mesela ben kayıinvalidemden şunu duydum. Kayıinvalidem Meydan Parkı'nda piyano resitallerinin olduğunu söylemişti. Çok çok ilgimi çekti benim. Park resitalleri olurmuş. Onun gençlik dönemlerini söylüyorum, kayıinvalidemin. Ve aynı zamanda da kayıinvalidem o Ganita'da aşağıda onun fotoğrafları vardı bir dönemler. Ama sonra ne yaptı onları bilemiyorum. Orada denize girerlermiş.

Mesela eşim ilk müzisyenlerinden birisi Trabzon'un... Ama bu ben geldiğimde kapatılmış ve bitmiş o dönem. Dediğim gibi yine bu Trabzon'un elit kesimi haftanın belli günleri orada orkestra eşliğinde eğleniyorlar.

Bir de Şehir Kulübü etkindi. Bunu biliyorum mesela geldiğimde de orada yani çok rahatlıkla insanlar etkinlikler oluyor ve orada akşamlar insanlar bir araya gelip eğleniyorlar. Onlar vardı. Ama şey de vardı. Mesela ben Timur Selçuk'un piyano resitalini dinledim. Yeni geldiğim zamanlar evet. Burada bir salonlar mümkün merteye konser salonu olarak belki yoktu ama sinema salonları ya da büyük işte belli büyüklükteki salonlara gelip konserler veriyorlar. Mesela ben dinledim. Piyanosuyla geldi o beyaz piyanosunu hiç unutmuyorum Timur Selçuk'un. Konserini mesela burada izlemiştim. Bunun gibi durumlar var. Üniversitenin de şehir hayatına çok etkisi var mıydı? Mesela ben hiç hissetmedim açıkçası o yıllarda. Üniversiteyi çok hissetmiyorum. Çünkü dediğim gibi 12 Eylül'ün belki de şeyi vardı. Her şey çok yasaktı. Herkes kendinden korkuyor. Kimse kimse ile iletişime geçmiyor. Sosyalleşme o anlamda zayıf.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

(İmar Planı üzerinden çizildi.)

• Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Eski. Tabi ki yani çok güzel tarih. Kentlilik.

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Evim yok. Birkaç aile ile irtibat halindeyiz hala. Konuştuklarımız var ama çoğu dağıldı. Yok.

- Hala burada yürüdüğünüzden bahsettiniz. Peki geçmişteki o mahalle dokusunu, mahalle kültürünü bulabiliyor musunuz?

Yani belki yaşamadığım için bir şey diyemeyeceğim ama burası tamamen mahalleden ticarethaneye doğru gidiyordu. Kafeler, iş yerleri... Yerleşim olarak iki apartman falan var. Onlar da hep dışarıda. Alemdarların evleri yıkıldı, yeniden yapıldı... Orada zaten bir iki aile var. Diğerleri hep değişti.

Nermin Dihkan: Yeni sokaklarda eski anılarla, kafandakilerle büyüyorsun.

4) Günümüz Hacıkasım'ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Şu an tamamen kafelerin ve işletmelerin olduğu bir ticari kimliği var bence. Ticari. Çoğu da zaten kafe. Yeme içme yerleri. Dönüşmüş daha doğrusu. Aile yaşamı çok var mı? Çok hissedilmiyor.

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

Daha bundan başka nasıl değişebilir. Zaten yıkılan yeri, yerine eğer bir işletme işini yürütemiyorsa, tekrar çevriliyor başka bir şeye. Ama hep ticarethane olacak yani. İş hanı olacak. İş merkezi olacak. Buraları yıkmayacaklarına göre çok katlı binalar da yapılamayacak. Böyle bu konumda kalacaklar. Çünkü merkeze en yakın yer. Burası artık merkez. Kalbi kentin. Doğal da karşılıyorum bazen.

Ama modernleşme buysa. Bu olmamalıydı. Savunduğum için demiyorum. Ama bu zihniyet bunu yaratıyor. Hani modernleşmeyi başka anlamda anlarsak. Koruyalım. Çok arazide müsait değildi deniliyor...

İşte bu bellekler kaybolmadan keşke kentleşebilseydik. Kentleşmeyi de çok iyi bilmiyoruz herhalde.

• Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

4) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Aldıkaçtı Yokuşu: Aldıkaçtı'nın tam yukarı çıktığım rampayı düzlediğiniz andan itibaren gene işte kayınvalidemin görüştüğü arkadaşlarından birisi orada oturuyordu. Şener Abinin annesi Avukat Şener Abinin annesi. Aldıkaçtı çok ilginç hakikaten. İşte dar ve belli bir rampası olan bir yer. Oradan aynı zamanda başka yerlere de dağılıyorsunuz. İşte yukarı Boztepe'ye. Yenicuma'ya gideceğiniz, kestirmeden çıkabileceğiniz başka yer yok. Boztepe'ye çıkışta Yenicuma'nın sağ tarafta bu ara yoldan giderseniz. Çok dolaşmanız lazım. Orası direkt Boztepe'ye çıkabileceğiniz bir yer. Boztepe zaten insanların sosyalleştikleri ve rahat nefes aldıkları her cumartesi-pazar, yağmur yoksa, gidilen piknik yapılan yerler. Çok gidiliyor. Ben çok fazla gitmedim ama sonuçta o alan çok kullanılmış. Birçok insanında birçok anısının olduğu yerler. Çocukluk, sokak... Oyun alanları da yok yani. Oyun alanları işte bu sokaklar ara sokaklar. Araçların çok fazla girip gitmediği yerler. Şimdi Boztepe'de biri ile buluşacaklarsa oradan kestirmeden çıkıp gideceği... Çocukların, gençlerin... Okula oradan aşağı gelenler çünkü yukarıda okul yok. Hep genelde öğrenciler Yenicuma'dan kestirmeden oradan aşağıya, Cudibey'e geliyorlar.

Hacıkasım'da Kurtuluş var bir de Cudibey var. Cudibey Ortaokulu benim geldiğimde Karma Ortaokuluydu.

- Peki Hacıkasım Meydancığında camiinin bulunduğu yeri hatırlıyor musunuz? Orada neler vardı?

Evet sık sık giderdik. Ben şu an orada ne vardı şimdi diye düşünüyorum. Hacıkasım Fırını vardı. Oduncu vardı.

Caminin bitişiğinde bir kahvehane vardı. Köşede yukarıda. Cami aşağıda. O bahçesi ile yan yana bitişikti. Asmayı hatırlıyorum onun altında insanlar otururdu. Dışarıda taburelerde otururlardı. Kahvehane vardı... Genelde çok fazla şey değişmedi apartmanlar hala duruyorlar. Yani Tanjant onları çok fazla etkiledi. Ama bu kadar büyük bir şey yoktu. Fatih Hamamı'nın olduğu yer yukarıda. Eski evler var mıydı? Çok hatırlayamıyorum açıkçası orayı. Ama caminin etrafında öyle büyük bir yapılaşma yoktu açıkçası. Hemen hemen çok bir şey değişti mi değişmedi. Zaten bitişiği Onganların evlerinin girişi. O arka taraftaki arazi de onların olduğu için belki de değişmedi. Yani onların evleri aynen duruyor. Çünkü tanjant bizi etkiledi. Bu üst tarafı etkiledi. Aşağıyı çok fazla etkilemedi.

Mustafa Market: Şimdiki Sanatevinin tam karşısında. Hala orada. Ama daha küçüktü evet. Ama bak işte oradan da alışveriş yapardık. Büyük bir bakkaldı ama bu kadar büyük değildi daha. Tabi her şey bulabileceğiniz kaliteli ürünler satan... Mustafa satıyorsa bil ki kalitelidir.

Nermin Dihkan: 94 yılında ve Fatih Ulusoy çekimini yapmış o civarın. Eski Cudibey okulunun hatta o köşede... Mustafa Market falan da gözüküyor üstten aşağıya (Şekil 40).

Şekil 40. 1994 yılı Mustafa Market'e ait görsel (Ulusoy, 2016).

O Aldıkaçtı'ya çıkan yolun başındadır. Pardon Zeytinlikten. Oradan Tekke'ye çıkarsın.

Eski Öğretmenevi: Bir dakika hatırlıyorum ama nasıldı diye şimdi gözümün önüne getirmeye çalışıyorum. Hiç hiç gözümün önüne getiremiyorum şu an. Hatırlıyorum ama inanın şu an hiç anımsayamıyorum nasıldı. O yok yani.

Ticaretçiler: İşte ayakkabıcılar vardı. Yorgancılar. Yani Tabakhane'ye doğru o yokuş var ya aşağı doğru, o yola doğru, camiden aşağısı, sol sağ böyle ara sokaklar da dahil çok vardı. Şimdi çok az kaldı. İşte camcı bile vardı hatırladığım. Bir süpürgeci, bir sandalyeci vardı. Aşağıda. Onu da hatırlıyorum. Bir demirci vardı. Demirciler. Matbaalar vardı. Çok matbaa vardı. İki tane de Tabakhane'den yukarıda vardı, benim bildiğim, iki tane olması lazım.

•Değerlendirme

Gönül Çağdaş, evlendikten sonra yerleştiği Hacıkasım Bölgesi'nde 1987-1992 yılları arasında yaşamıştır. Ancak kayınvalidesinin burada yaşıyor olmasından dolayı bölge ile 2000 yılına kadar etkileşimini koparmamıştır. 2002 yılında evlerinin yıkılması ile bölgeden tamamen kopmuş olsa da günümüzde sıklıkla bölgeye gidip gezerek anılarını yaşatmaya devam etmektedir. Erzincanlı olan Çağdaş, "Hacıkasımlı mısınız?" sorusuna "Tabi." şeklinde kesin bir cevap vermektedir. Bunun sebebi olarak da evlendikten sonra ilk buraya geldiğini ve burayı çok benimsediğini belirtmektedir. 17 yıldır yaşadığı Trabzon'un Beşirli Mahallesi için bu şekilde düşünmediğini, ancak Hacıkasım Bölgesi için bu şekilde düşündüğünü belirtmesi çalışma kapsamında değerli bir durumdur. Bu duruma ek olarak, yakın zamanda gördüğü bir rüyadan bahseden Çağdaş, rüyasında Hacıkasım Bölgesi'nden ya da yıkılan evlerinden mekanların olduğunu belirtmektedir.

13 yıl boyunca Cumhuriyet Mahallesi'nde yaşayan Çağdaş, yıllarca kayınvalidesi ile gezmiş olmasından dolayı bölgeye ve bölgedeki yaşama hâkim olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda Hacıalihafızade ve Çağdaş ailelerinin bir ferdi olması; ailenin konumu ve çevre ile ilişkisinden dolayı belleğinde çokça bilgiye ve aile olarak ise toplumsal bellekte bir yere sahip olduğu söylenilebilir. Bu bağlamda Çağdaş'ın Hacıkasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Kişileri şu şekildedir:

- Karagümrükçüler
- Karakullukçular
- Yazar Yaşar Miraç
- Behice Hanım Teyze
- Kuyumcu Sezerler
- Pirinççiler

- Hacıalihafizzadeler
- Seymin Hanım/Pulathaneli
- Daver Abi (Eşi Nermin Teyze)
- Onganlar
- Kurutemizlemeci Galip
- Tabelacı ... Aksu
- Dedeoğlu
- Terzi Fadime Abla
- Dider Hanım Teyze
- Fanılacı Emine Hanım
- Alemdarlar
- Bakkal Yaşar
- Nimet Hoca
- Nihan Karaali
- Terzi Esin
- Yusuf Rizeli
- Pakize Hanım Teyze
- Avukat Şener Abi
- Topal Hakim
- Fatih Ulusoy
- Terzi Neriman
- Kasap Osman

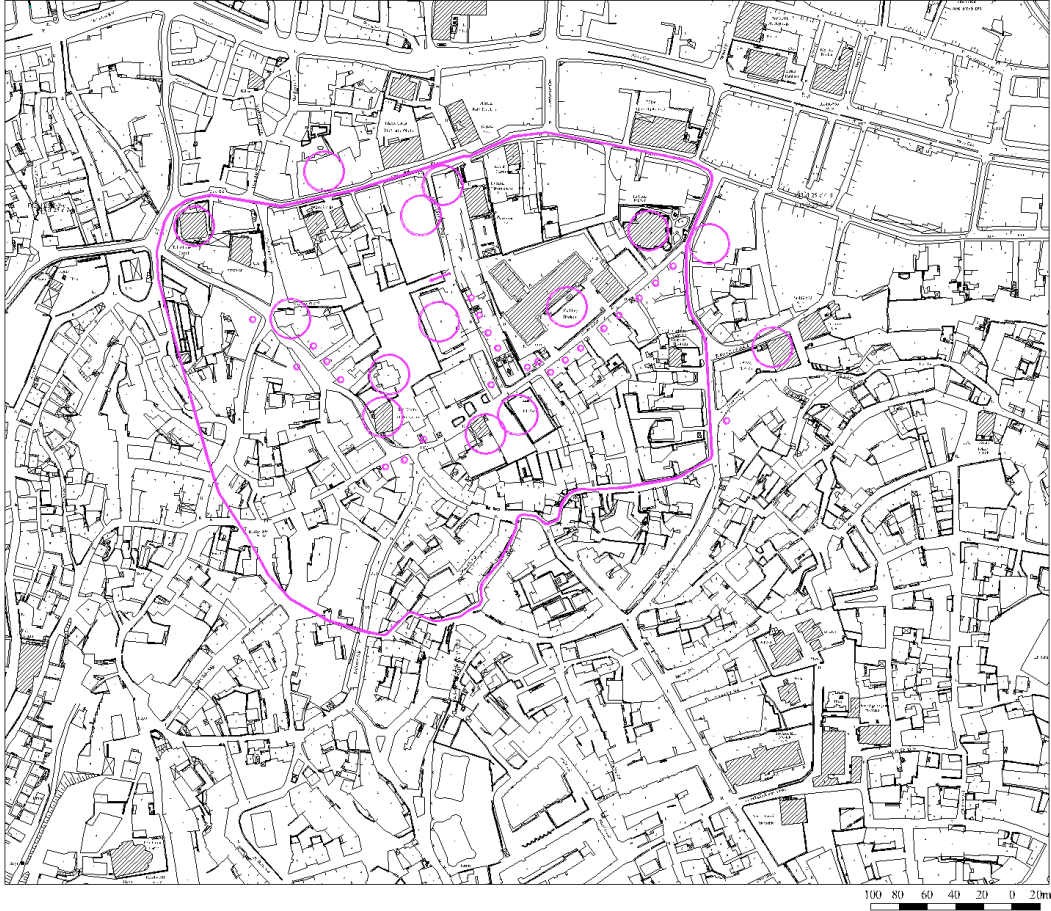
Çağdaş'ın Hacıkasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Mekanları (görüşmedeki sıra ile) şu şekildedir⁴⁷:

- Kostaki Konağı
- Kurutemizlemeci Galip Evi
- KASIM SOKAK
- Dedeoğlu Evi
- Tufan Pastanesi
- Dider Hanım Teyze Evi
- Karagümrükçülerin Evi
- Alemdarların Evi
- Cudibey İlköğretim Okulu (Karma Ortaokulu)
- Anıtlar Yüksek Kurulu
- Nimet Hocanın Evi
- Kurtuluş İlkokulu
- Terzi Esin
- YENİCUMA
- Pakize Hanım Teyzenin Evi
- TABAKHANE
- Topal Hakim
- DERE MAHALLESİ
- Terzi Neriman
- Karakullukçuların Evi
- Seymin Hanım/Pulathaneli Evi
- Yazar Yaşar Miraç Evi
- Şehir Kulübü
- Behice Hanım Teyze Evi
- Onganların Evi
- Kuyumcu Sezerlerin Apartmanı
- Tabelacı ... Aksu Evi
- Pirinççilerin Evi
- Terzi Fadime Abla
- Hacıalihafizzadelerin Evi
- Fanılacı Emine Hanım
- Marangozhane
- Bakkal Yaşar
- Daver Abi Evi (Eşi Nermin Teyze)
- 24 Şubat Kırtasiyesi

⁴⁷ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

- Trabzonspor Kulübü	- Mustafa Market
- Cudibey İlkokulu	- ZEYTİNLİK
- Yusuf Rizeli'nin Bulunduğu Bina	- TEKKE
- Türk Ocağı	- Öğretmenevi
- Avukat Şener Abinin Annesinin
Evi	- Ayakkabıcılar
- BOZTEPE	- Yorgancılar
- YENİCUMA	- Kasap Osman
- Hacıkasım Fırını	- TABAKHANE
- Kahvehane	- Camcı
- Fatih Hamamı	- Hasır Sandalyeci
	- Matbaa

Çağdaş, Hacıkasım Bölgesi'nin ismi için “mahallenin, caminin, fırının” ismi yorumunu yapmaktadır ancak kökenini bilmediğini belirtmektedir. Hacıkasım Mahallesi olarak tapu kaydı olduğunu hatırlayan Çağdaş'ın göndermiş olduğu 1944 yılına ait tapuda, evlerinin “Muhittin Mahallesi, Hacı Kasım Caddesi” adresinde bulunduğu görülmektedir. Çağdaş bölgenin sınırlarını ise Cumhuriyet Mahallesi sınırlarına yakın bir şekilde çizmiştir. Çağdaş'ın haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 41'de ve EK-8'de gösterilmiştir.

Şekil 41. Gönül Çağdaş'ın görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.9. Şemsi SEYMEN

• Kişisel Bilgiler

- 1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 / Şemsi Seymen Evi
- 2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Şemsi Seymen
- 3) Doğum tarihi: 1961

• Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

- 1) Doğum yeriniz neresi?

Trabzon.

- 2) Hangi okullarda okudunuz?

a. İlkokul: Gazipaşa İlkokulu, süper okul.

b. Ortaokul: Karma Ortaokulu, süper okul. Şu anki Cudibey diye bildiğiniz okul.

c. Lise: Trabzon Lisesi

d. Üniversite: K.T.Ü. Elektrik - Elektronik Mühendisliği Bölümü

3) Mesleğiniz nedir?

Mühendis ve inşaat müteahhiti.

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

Şu anda Espiye'de ofisimiz var. İzmir'de ise şantiyemiz var. İş yerim daha önce Hacıkasım'da oldu. Lalezar Pastanesi'ne giderken sol tarafta bir nalbur dükkânı vardı. Oraları hep yıktılar.

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Espiye ve İzmir.

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

Trabzon'da doğdum. Ortahisar'da şu anda yıkılmış olan bir evimiz vardı. Orda oturuyorduk sanırım. Sonra babamın tayini Rize'ye çıktı. Rize'ye gittik. 3,5 yaşındayken Rize'den döndük. Ortahisar'da oturduk geldikten sonra. 9 - 10 yaşındayken de Hacıkasım'a taşındık. Beşirli'de ev yapıp da taşınana kadar burada oturduk. 1971-2000 seneleri arasında Hacıkasım'da oturduk. 30 sene burada oturduk.

3) b.2. Buraya da başka bir yerden geldiyseniz, geliş sebebiniz neydi?

Babam arsa aldı Hacıkasım'dan. Apartman yaptı, o zaman taşındık. Bizim köyden de insanlar buradan arsa alıp ev yapıyorlardı. Modaydı bizim köyden oraya yerleşilmesi. Babam da onlara uydu. Oralar hep tarlaydı zaten. Daha doğru dürüst apartman yoktu. O Hacıkasım göbeği haricinde hep tarlaydı. Parselleyip satıyorlardı.

b.3. Evinizi tarif edebilir misiniz?

6 katlı. En altı yarım bodrum kat. Üzerinde 5 kat olan bir ev. Bitişik nizam evler var etrafında. Çok dar bir caddede. Taş çatlasın 4 metre genişliğinde bir yol var önünde. 5 metre yoktur bile. Rampa yukarı çıkan bir yol.

b.4. Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Aydınlıkevlerde yaşıyoruz.

b.5. Neden Hacıkasım'dan ayrılıp başka bir mahalleye / semte yerleştiniz?

Sebeup biz değiliz. Babam orayı takdir görmüş oraya yerleşmişiz. Babam orada apartman yapınca oraya taşınmışız. Beşirli'ye taşınmam ise yeni bir site yaptık. Bahçeli bir site. Oraya taşındık.

b.6. Hiç pişman oldunuz mu?

Hayır. Çocuklarımın oyun oynayabileceği, bisiklet sürebileceği bir siteye taşındık. Mahallede arabaların geçtiği bir caddede oynamak zorundalardı. Daha rahat bir yere taşındık.

b.7. Yaşadığınız yerin Hacıkasım ile olumlu ve olumsuz yönlerini karşılaştırabilir misiniz?

Bitişik nizam evler, yollar dar, çocukların oynayabileceği bir alan yok, araba çekecek bir yer yok. Gittim bir site yaptım. 8,5 dönüm bir arazi üzerine 5 tane bina koydum. Büyük bir boş alan oluştu. Otoparkı da çocuk oyun alanı da var. Asansörlü, kaloriferli. Güneş göremiyorsun, kir dumandan pencere açamazdık. Çok sebebim vardı yani. Sonuçta eski bir mahalleydi. Site olarak yapılmış, gerçek anlamda, ilk sitelerdendir. O zamana kadar Trabzon'un en revaçta yeri olmasına rağmen Beşirli'de yanlış imar yüzünden... Ki nasıl bir yanlış imar? Adam arsayı alıyor. Yanlardan 3 metre 5 metre çekiyordu. Sonra da konsollu bir bina yapıyordu. Sonucunda ne oldu, binalar yine birbirine yanaştı. Altan dar üstten geniş. Site yapmaya biz o zamanlar başladık. Millet almaya başladı. Rahat bir nefes aldı insanlar. Beşirli'de de sahildeki evlerin sıkıntısı o. Siteler daha çok rağbet gördü.

4) Hacıkasımlı mısınız? Hacıkasımlı olduğunuzu veya olmadığını söylemenizin sebebi nedir?

30 sene Hacıkasım'da oturdum. Çocukluğum orada geçti ama ben Hacıkasımlıyım diyemem. Hacıkasım'da büyüdüm. Trabzonluyum. Hacıkasım'da doğup büyüyen insanlar gibi değilim. Yerlisi gibi aktif bir şekilde çalışmadım. Kendi hayatıma başka yerlerde yön verdim. Okuyordum, işim vardı, Hacıkasım'da esnaf gibi çok zaman geçiremedim.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anlalarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Tanınmış mahallelerdendi. Yenicuma, Hacıkasım, Faroz, Kavakmeydanı, Erdoğdu... buralar Trabzon'un en meşhur yerleriydi. Buralarda diğer mahallelerle rekabet vardı. "Ben Yenicumalıyım.", "Ben Farozluyum." gibi. Böyle bir rekabet vardı Trabzon'da. Tabi daha sonra Trabzon büyümeye başlayınca, apartmanların yapılmaya başlamasıyla; çocukluk, arkadaşlık, mahalle kültürü de koptu. Mahalle kültürü tamamen bitti.

Herkes kendi mahallelerini methederdi. Ama Trabzon Merkez diye baktığım zaman; şehir merkezi hala aynı yer: Uzun Sokak ve Meydan. Uzun Sokak'ın hemen arkasında olan bir yer. Merkezdi orası yani. Hiçbir zaman merkezliğini kaybetmedi. Ama sonuçta arka caddeye geçmeden merkeze gidemiyordun. Yenicuma (Mahallesi)nden yukarıdan aşağıya

geliyorlar ve bizim mahalleden geçiyorlardı. Esnafın en çok olduğu yerlerden biriydi. Yenicuma'da Faroz'da esnaf yoktu. Değirmendere'de Çarşı Mahallelerinde esnaf vardı.

• Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Hacıkasım, semtin ismidir. Mahalle değil. Eskiden şehirlerde bir sürü semtler vardı.

Hacıkasım da öyle bir semtti.

2) Geçmişte aldığımız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Hayır. Üzerinde “Hacıkasım” yazan hiçbir belge görmedim. Hep Cumhuriyet Mahallesi yazıyor.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Hayır. Ben geldiğimde de, hatta gelmeden önce proje çizildiğinde de Cumhuriyet Mahallesi yazıyordu. 1969'larda çizildi projesi. İmarda da tapuda da Cumhuriyet Mahallesi yazıyordu (Şekil 42). Hacıkasım Mahallesi diye bir şey yoktu. Semt adı olarak düşünebilirsin. Şu an Faroz Mahallesi diye bir mahalle var mı? Ama Faroz diyoruz. Onun gibi.

215 Yemilme
Arsa

İli	Trabzon	 Türkiye Cumhuriyeti TAPU SENEDİ					Yüz Ölçümü Hpa M² Dm²				
İlçesi	Kerem										
Bucağı											
Mahallesi	Cumhuriyet										
Köyü											
Sokağı											
Mevkii											
Verginin Genel No. Özel No. Eski Yeni	G. Safi İradı	Vergi Kıymeti	Satış Bedeli	Pafila No.	Ada No.	Parsel No.					
H 208		3100	14500	39	2II	86	III 34				
Vasfı		Arsa.									
Sınırı		Planında.									
İktisabı		Sahibi Hüseyin Seymen . Abdurrahman oğlu									
GELDİSİ		Yevmiye No.	Çift No.	Sahife No.	Sıra No.	Tarihi	GİTTİSİ				
Çift No.		2086	9	826		7/6/1968	Çift No.				
Sayfa No.		İfraz		Sicilime uygundur Sahifesi 7/4 8260				Sayfa No.			
Sıra No.		Yev: 554						Sıra No.			
Tarihi		7/2/1968						Tarihi			
NOT: Mülkiyetin devri aynı haklarla beraber için tapu kütüğüne ibret edilmiştir.											

D.M.O. İst. Matbaası Ambar Stok No. 1 129

Şekil 42. Şemsi Seymen'nin babasına ait arsanın 1968 tarihli tapusu⁴⁸

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığınızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Hacıkasım'ın orta yerinden Tanjant (Yolu)'ı geçirdiler. Hacıkasım diye bir şey kalmadı ki. Hacıkasım darma dağım oldu. Hacıkasım'ın ana yolunun üzerinden Tanjant Yolu geçti. Artık mahallenin (Cumhuriyet) yarısı aşağıda yarısı yukarıda. Hacıkasım diye bir yer kalmadı yani. Ama insanlar hala kavşağın (Hacıkasım Camii önünde yer alan) bulunduğu

⁴⁸ 1968 tarihli tapuda, Hacıkasım ismi ile karşılaşılmamaktadır. Bu tarihte 1 Nolu Şehitbaba Sokak'ın içinde bulunduğu alan Cumhuriyet Mahallesi olarak kayıtlarda yer almaktadır.

yere Hacıkasım diyorlar. Dil alışkanlığı. Hacıkasım denildiği zaman orasını anlıyorlar. Merkez orasıydı ve hala Hacıkasım olarak orası söyleniyor.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacı Kasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Hacıkasım göbeğinin etrafında tarihi, eski evler vardı. Arka taraflar hep tarlaydı. Sonra yapılaşmalarla şehir büyüdükçe orası da büyümeye başladı. Tarlalar hep inşaat oldu. Santimine inşaat yaptılar. Hep de bitişik nizam. Bazı bahçeli evler vardı ama onlar da yıkıldı ve apartman yaptılar yerlerine... İç Sokak mesela, hep eski evlerin olduğu bir sokaktı. Orası daha canlıydı. Yani nereler: Kurtuluş İlkokulu'nun arkası. En canlı yerler oralardı. Bizim tarafa doğru gidildiği zaman bahçeli evler vardı. Kuzgundere yol ayrımına gidene kadar yol kenarında birkaç ev dışında, arkalarda hiçbir şey yoktu. Yukarılar daha bakirdi.

Meydan'dan eve doğru gelirken; Kostaki Binası'nın bulunduğu yoldan giriyordun, Karma Ortaokulunun önünden gelip, Tanjant'ın bulunduğu yoldan geçiyordun. Şu an köprünün bulunduğu yerden de sola dönüp eve geçiyordun. O köprünün altındaki yol, Hacıkasım'ın alt yoluna gidiyordu. Lalezar (Pastanesi)'nin önüne bağlanıyordu. O köprü dediğimiz yerin altından Tabakhane Deresine doğru dere akıyordu. Üzeri kapatılmıştı. Bu yolun bir tarafı Yenicuma (Mahallesi)'ne, bir tarafı Tabakhane (Mahallesi)'ne bir tarafı da Kuzgundere'ye gidiyordu.

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

Çocukluğum Hacıkasım'ın sokaklarında geçti. Gezerdik ama yine kendi sokağımıza geldik. Ta ki liseye gidene kadar. Tabi liseden sonra biraz daha açıldık. Üniversiteye gidince de daha sokakta takılmadık.

- Üniversiteye ulaşımınız nasıldı?

Meydana geçip oradan otobüse biniyorduk.

Bazı yerleri, binaları hatırlamıyorum. Fotoğraflarını gördüğüm zaman çıkarabiliyorum sadece. Geçen bir fotoğraf gördüm mesela. Fotoğraftan sonra hatırlayabildim. Ama bazılarını da çok iyi hatırlıyorum. Caminin karşısındaki apartmanı çok iyi hatırlıyorum mesela. Yol yapımı oraya gelene kadar, yıkmadılar. (Hali hazır plandan anlatılan noktalar işaretlendi.)

Bizim eve giderken üç katlı bir ev vardı. Köprüye gelmeden sağda. 6,7 metre yüksekliğinde bir duvar vardı. Arkası bahçeydi. Bahçe içerisinde üç katlı bir evdi (Şekil 43).

Tanjant Yolu yapımı sırasında yıktılar... Lalezar'ın çevresinde eski evler vardı. Onları da yıktılar.

Şekil 43. Şemsi Seymen'in sosyal medyada görmüş olduğu 2001 yılına ait görsel (Ersan, 2019).

Caminin önünde bir ada vardı. Caminin yanında da çay ocakları, terzi, bakkal falan vardı. Caminin önünden dar bir yol ile aşağıya doğru giderdik; Hamamın önünden gelen yol ile bağlanırdı. Lalezar'ın önüne doğru giderdi bu yol. Lalezar'ın çevresindeki yollar çok değişmedi. Ama Lalezar'ın olduğu bina sonradan yapıldı. Yerinde bahçeli bir ev vardı. Daha aşağıda Verem Savaş vardı. Tabakhane'ye doğru iniliyordu bu yoldan. Buralarda evler vardı ama ne olduğunu hatırlamıyorum.

Kostaki Konağı'ndan Zeytinlik tarafına doğru çıkıldığında Zeytinlik Camii ve Cudibey İlkokulu vardı. Cami ile okul arasında yol var mıydı hatırlamıyorum ama. Karma Ortaokulunun yolu oraya çıkmazdı. Bu yol aşağıdan çalışırdı. Şu anda Kiler Marketin yanındaki duvarın üstü okuldu. Yukarı çıkan yolun üzeri yani. Şu anda hala ağaçlık bir alan olarak duruyor... Caminin yanında yol vardı. Yolun da yanında okul vardı sanırım. Evet evet. Sinemaların olduğu Sinema Caddesi'nden çıkıyorduk. Caminin önünden geçiyorduk. Caminin yanından yol yukarı doğru çıkıyordu. Önünden geçince okulun önünden geçiyorduk. Sonra gelip aşağıya iniyorduk Kostaki Konağı'nın o tarafa doğru. Burası ile Hacikasım'ı bağlayan yol yoktu... Zeytinlik Camisinin arasındaki yoldan yukarı çıkıp Vali Konağı'nın önünden de geçerek Hacikasım'a gidiliyordu. Çok dar, virajlı bir yoldu, eski evler vardı...

Şu anda katlı otoparkın yapıldığı yer de Kurtuluş İlkokulu. Yanında Dedeoğlu'nun evi vardı. Daha sonra geri çekti ve şu andaki apartmanı yaptılar... Hacıkasım'a gelirse; merkezde Hacıkasım fırını vardı. Yaşar'ın bakkalı vardı. Oduncu, terzi vardı... Büyük bir bina vardı. Yeni bir binaydı ve en son o yıkıldı. Öncesinde ne vardı hatırlamıyorum ama. Buradan aşağıdaki evler hep bahçeli evlerdi...

Bizim eve gidilen dediğim beton yolun Tabakhane tarafında ise karkas sistem yapılmış 2 - 3 katlı evler vardı. Hasan Bakkal vardı bir de. O da meşhurdu. Sonradan ayakkabıcıların, ayakkabı imalathaneleri yerleştiği yer de burasıydı. Buralarda çokça esnaf vardı. Aşağısı da Zafer Mahallesi'dir. Yolu takip edince de Tabakhane'ye varıyorsun... Verem Savaş'ın tam karşısında TÖBDER'in binası vardı. Şu anda da kreş olarak kullanılıyor sanırım. Burada yine eski binalar vardı...

Şu anda büyük bir apartman olan yer Trabzonspor'un yeriydi. Öğretmenevinin yerinde okul vardı. Kız Meslek Lisesiydi adı. Benim ablam da orada okumuştur. Sonradan yıkılacağı için diğer tarafa geçmiştiler. Ben de girmiştım içine. İçine giriyorsun. Arkasında bahçe var. Merdivenli, 3 4 katlı bir yapıydı. Yan tarafta sağlık ocağı var. Konak Camii var ileride...

9) Hacıkasım Fırını'nı hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Pazar günleri annem evde peynir veya kıyma hazırlardı. Fırına giderdik. Kuyruk olurdu. Fırıncı Ali vardı, çolaktı. Bayram günleri, namazdan çıkar insanlar fırına giderlerdi. Sıcak ekmek alırdık. Bütün muhit oradan ekmek alırdı. Bakkal falan da çok yoktu, o yüzden herkes oradan alırdı. Fırın bir numaraydı; bakkal Ayşe (Yaşar'ın kardeşi) de iki numaraydı.

11) Hacıkasım'da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

İdmanocağı'nın değildi o saha. Trabzonspor'undu. Ama tabi Trabzonspor'un geçmişine bakarsak iki kulübün birleşimiyle oluşmuş. Oradaki sahaya pek gitmezdim. Orada antreman yaparlardı, bazen amatör maç yaparlardı orada. O zaman Özkan Sümer, Sadi Tekelioğlu gelirlerdi. Biz oynamaya gitmezdik. Biz mahallede, sokak arasında top oynardık. O caddede.

Yazlık sinemalara giderdik. Şu anda İnci Garajı olan yerde İnci Yazlık Sineması vardı. Düz bir alandı. Demir, tahta sandalyede sıra sıra oturulurdu. Loca var mıydı tam hatırlamıyorum. Arka tarafta localar olabilir. Biraz yüksekte aileler için vardı evet. Diğer yazlık sinema farklıydı. Önce düz alan vardı, arkasında kayalıklar vardı. Kayalıkları oymuşlardı, düzeltmişlerdi. Kademe kademe loca koymuşlardı, arkaya doğru. Orada düz zemine çıkıp, yukarıdan aşağıya doğru bakardık. Tanjant Yolu'nun geçtiği yerlerden birisi

de odur. Ama en çok İnci Sineması'na giderdik. Orası daha büyüktü. Diğer yazlık sinema küçüktü.

Mahallede çocuklarla beraber oynardık. Dediğim gibi üniversiteye başlayınca başka arkadaşlarımız oldu. O yüzden dernekleri vs. bilmem çok. Genelde TÖBDER binasının bahçesine giderdik, oyun oynardık.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

Cumhuriyet Mahallesi'nin sınırları ile aynı. (Çizimde daha farklı sınırlar çizilmiştir.)

• Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

1) Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorsunuz? Anılarınızla anlatınız.

Şirin bir yerdi. Biz küçüktük. Küçükken şirin bir yerdi, her tarafına koşardık. Sonra büyüdük. Mahalleden kopmaya başladık. Biz büyüdükçe, mahalleden kopmaya başladıkça yollar yapılmaya başlandı. Binalar yıkılmaya başlandı, parça parça. Arsalara evler yapılmaya başlandı. Değişmeye başladı.

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Hacıkasım Trabzon'un bir tarihiydi. Herkes tarafından çok iyi bilinen bir yerdi. Gerçekten güzel ve unutulmayacak bir semtti. Trabzon'da bilmiyorum diyen biri olmazdı. Çünkü merkezdi. Aslında Meydan merkezdi ama Hacıkasım'da caminin etrafı da gerçekten bir merkezdi. Bayram günleri çok canlı olurdu. Camiden çıkanlar, fırına koşanlar, alışverişe Ayşe'nin / Yaşar'ın bakkalına gidenler...

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Hacıkasım'dan geriye hiçbir şey kalmadı. Binalar bile yıkıldı gitti.

4) Günümüz Hacıkasım'ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Günümüzde Hacıkasım diye bir yer yok. Sadece kavşağın bulunduğu yer, Hacıkasım'ın eski meydanı olduğu için ve Hacıkasım'ın göbeği olduğu için oraya Hacıkasım diyorlar. Hala oraya Hacıkasım diyorlar. Hacıkasım günümüzde kavşağın bulunduğu yerdi; arkası ve önü de Hacıkasım diyebiliyoruz ama öyle bir semt kalmadı.

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

Trabzon eğer kentsel dönüşüme girecekse her yer girecek zaten. Hala yıkılıp birçok bina yapıyorlar. Derken yine duran tarihi binalar var. Onları da atlamayalım.

6) Yıkılan ve yapılan yeni binalar ile Hacıkasım ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Çocukluğunuzun / gençliğinizin geçtiği Hacıkasım ile günümüz Hacıkasım'ını karşılaştırdığımız zaman sizi mutlu veya mutsuz eden kısımlar var mı? Anlatabilir misiniz?

Eski mahalle ortamları, kavramları kalmadı. Herkes kendine döndü artık. Arkadaşlık, komşuluk kalmadı artık. Esnaf kalmadı. Kocaman bir yol geçti ortasından. Aşağılarda (Tabakhane tarafında) birkaç esnaf kaldı; onlar birbirini tanırlar. Onlar da bugün varlar yarın yoklar. Sürekli değişiyor esnaflar da. Esnaflık da kalmadı. Adam terziydi; terzi olarak öldü. Yıkılmasaydı hiçbiri gitmezdi, ben sana söyleyeyim. Ama şimdiki esnaf öyle değil. bugün esnaf var, yarın gidip başkası açıyor. Artık o esnaflığı, mahalleyi bulamazsın artık.

• Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Kostaki Konağı'na ilk defa ablam orda okurken girmiştim. Ablam orada, Kız Meslek Lisesi'nde okumuştur. Cudibey İlköğretim okulu'nun eski ismi Karma Ortaokulu ve orda okudum. 3 senem orada geçti. Bayram namazına Zeytinlik Camisine ve Hacı Kasım Muhittin Camisine giderdik. Başka yere gitmezdik. Yakınlardı birbirine o yüzden ikisine de giderdik. Yazlık Sinemaya giderdik, arka sokaklarında dolaşırdık.

• Değerlendirme

Şemsi Seymen, 1971-2000 yılları arasında Cumhuriyet Mahallesi'nde yaşamıştır. Babasının mahallede bir apartman yapması ile Cumhuriyet Mahallesi'ne taşınan Seymen, daha sonra çocukları ve kendisi için yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla buradan taşınmıştır. Hacı Kasım Bölgesi'nde yaşadığını ancak kendisini Hacıkasımlı olarak görmediğini belirtmektedir.

Görüşülen bireylere göre bölgenin batısında bulunan evi ile çalışma kapsamında önemli görülmüştür. Zira bölgenin sınırlarının belirlenmesi ve değişen bölgelere göre mekanların bireylerin belleğinde de değişip değişmediği görülmek istenmiştir. Aynı zamanda çocukluk-gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde burada yaşamış olan Seymen'in bireysel belleğinde de birçok kişi, mekan özetle birçok bilgi bulunduğu görülmüştür. Bu bağlamda Seymen'in Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarında kullandığı Bellek Kişileri şu şekildedir:

- Dedeoğlu

- Yaşar/Ayşe Bakkal

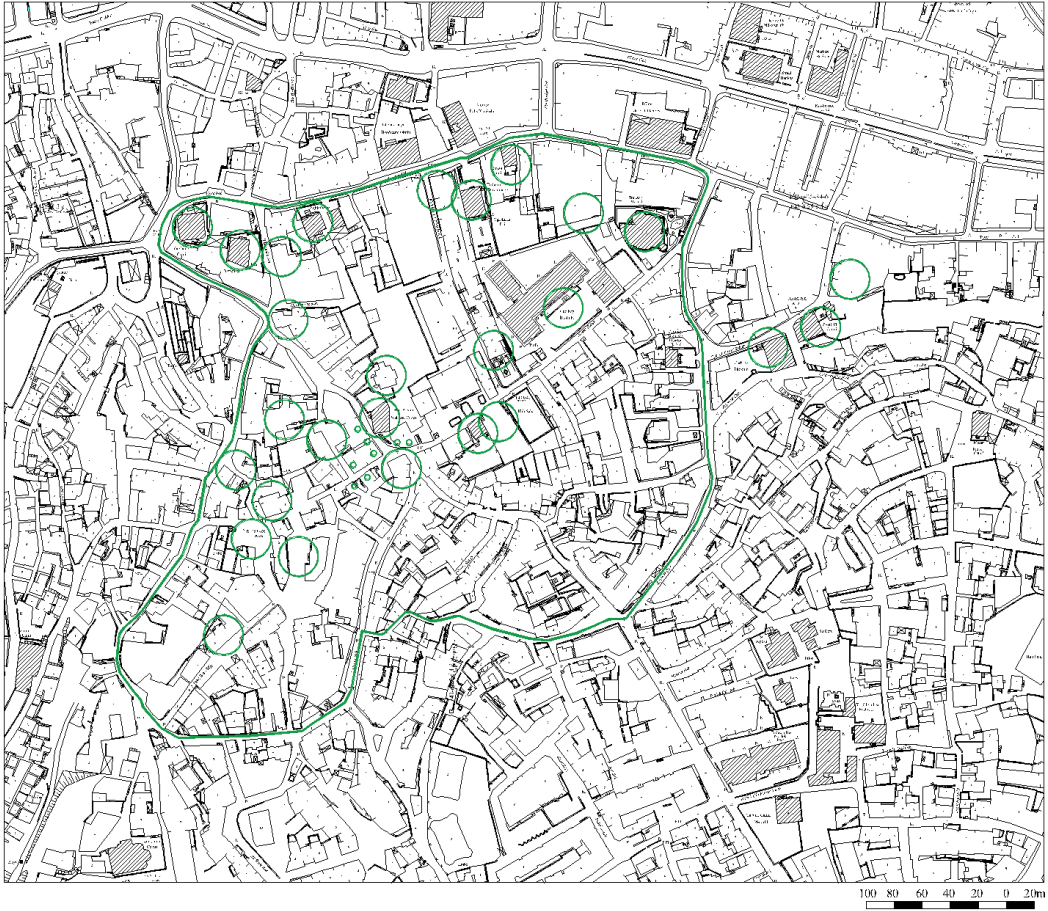
- Osman (Muhtar/Kasap)
- Hasan Bakkal
- Özkan Sümer
- Sadi Tekelioğlu

Seymen'in Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı "Bellek Mekanları" (görüşme sırasındaki sıra ile) şu şekildedir⁴⁹:

- Karma Ortaokulu/Cudibey İlköğretim Okulu
- Lalezar Pastanesi
- UZUN SOKAK
- YENİCUMA
- TABAKHANE
- Hacı Kasım Camii
- İÇ SOKAK
- Kurtuluş İlkokulu
- Kostaki Binası
- Tabakhane Deresi
- KUZGUNDERE
- Fotoğraftaki Ev
- Beton Yol
- Büyük Apartman
- Verem Savaş
- TÖBDER Binası
- Zeytinlik Camii
- Cudibey İlkokulu
- Kiler Market
- Sinemalar Caddesi
- Dedeoğlu Evi
- Yaşar/Ayşe Bakkal
- Osman'ın (Muhtar) Kasabı
- Oduncu
- Terzi
- Hacıkasım Fırını
- İsmet'in Bakkalı
- Hasan Bakkal
- Kahvehane
- Mobilyacı
- ZAFER MAHALLESİ
- Trabzonspor
- Öğretmenevi
- Konak Camii
- İnci Yazlık Sineması

Seymen, Hacı Kasım'ın semt adı olduğunu ve burayı deneyimlemeye başladığından beri resmiyette Cumhuriyet Mahallesi olduğunu, ancak halk arasında konuşmalar sırasında Hacıkasım olarak kullandıklarını belirtmektedir. Hacı Kasım Bölgesi'nin sınırları için ise Cumhuriyet Mahallesi sınırlarını işaret eden Seymen, çizim sırasında bir bölgeden emin olamayıp Cumhuriyet Mahallesi'nden farklı bir sınır çizmiştir. Seymen'in haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 44'te ve EK-9'da gösterilmiştir.

⁴⁹ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

Şekil 44. Şemsi Seymen'in görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.10. Çiğdem SEZER

• Kişisel Bilgiler

1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 – Cumhuriyet Mahallesi'nde görüşülen bireyin tercih ettiği bir mekan

2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Çiğdem SEZER

3) Doğum tarihi: 1960

• Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

1) Doğum yeriniz neresi?

Trabzon

2) Hangi okullarda okudunuz?

a. İlkokul: Cudibey İlkokulu

b. Ortaokul: Kız Ortaokulu. Şimdi öğretmen evi olan beton bina ama o zaman 3 katlı ahşap çok eski bir Rum evi idi sanıyorum. Tarihi bir binaydı, çok da güzel bir yapıydı. Ben orada okudum ortaokulu. Benden sonra da bir süre daha okul olarak hizmet etti. Ama bildiğiniz gibi artık maalesef beton bir öğretmen evi var orada. Şahane bir tarihi yapıydı orası.

c. Lise: Trabzon Sağlık Koleji, o zamanki adıyla. Sonra Trabzon Sağlık Meslek Lisesi oldu.

d. Üniversite: Sağlık Hemşirelik Yüksekokulu

3) Mesleğiniz nedir?

Şu anda emekli öğretmenim. Ama hemşirelik yaptım, öğretmenlik yaptım. Yazarım, şairim, kent çalışmaları konusunda ufak tefek çalışmalarım var.

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

Hayır iş yerim Hacıkasım'da olmadı. Ama Yeni Cuma'da doğum evinde iki yıl hemşirelik yaptım ve oraya Hacıkasım'dan gittim geldim.

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Şu an Ankara'da yaşıyorum.

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

Arafilboyu'nda doğmuşum. 3-3,5 yaşlarına kadar belki 4 tam emin değilim Arafilboyu'nda kalmışım ama benim çocukluğuma dair ilk anılarım Hacıkasım'da yani o 3,5-4 yaşlarından itibaren Hacıkasım'da Aldıkaçtı Sokak'ta Behire Teyzenin evinde oturduk ve ilkokulum, ortaokulum yani ya o evde ya da yakındaki evlerde ama çok uzun yıllar yani diyelim evlenip ya da okulu bitirip evden ayrılana kadar Trabzon'dan orada geçti. Şehitbaba Sokak'ta, Aldıkaçtı Sokağı'nda ve Hacıkasım'da geçti.

3)

b.1. Hacıkasım'da hangi yıllar arasında yaşadınız?

1960 doğumluyum. 3,5-4 yaşında gelsem 64 desek. 64'te başladı, ilkokulu yine orada okudum ve 78'de ayrıldım ama iki yıl sonra yeniden Trabzon'a geldiğimde yine 83'e kadar Hacıkasım-Yenicuma o arada yaşadım.

b.2. Buraya da başka bir yerden geldiyseniz, geliş sebebiniz neydi?

Arafilboyu'ndan, Şehitbaba Sokak'ta Behire Teyzenin evine taşındık. Şehitbaba Sokak'ın sonlarına doğru Vilayet Konağı'na dönen bir ara vardır; oraya dönmeden önceki

ikinci ev. O zaman çok güzel bahçeli bütün eski evler gibi büyükçe bir evdi. Ama artık yerinde maalesef onun da bir apartman var.

b.3. Evinizi tarif edebilir misiniz?

Ev oldukça büyük iki katlı ki biz sadece ikinci katında oturuyorduk. Çok büyüktü çünkü. Üst katı bile bir ailenin rahatlıkla oturabileceği bir genişlikte; sofası, odaları, balkonu olan bir evdi. Alt katı kullanmıyorduk. Odun kömür vs. koymak için kullanıyorduk. Önünde çok büyük bir bahçesi vardı ve o bahçenin bitiş duvarı o zaman -sonra yeri değişti- Kanuni İlkokuluydu orası. Sonra karşı tarafa taşındı o okul ama o zaman orada bir ilkokul vardı. Çünkü ben bahçe duvarına oturur, o ilkokulun bahçesindeki çocukların teneffüse çıktıklarında oyunlarını izlerdim. Bitişimizdeki ev de o zaman 24 Şubat Kitabevini bilirsiniz, Trabzon'un o dönem en bilinen kitapevlerinden biri. 24 Şubat Kitabevinin sahipleri olan Karali ailesi bizim bitişimizde otururdu ve bahçe duvarları bizi birbirimizden ayırırdı.

b.5. Neden Hacıkasım'dan ayrılıp başka bir mahalleye / semte yerleştiniz?

Hayır ben o zaman çocuktum ve kiracıydık. Artık ne oldu onu bilemiyorum yani belki evi mi satacaklardı başka kiracı mı gelecekti ya da daha uygun bir başka ev mi bulunmuştu, oradan başka bir eve taşındık. Ama sonrasında da 2 Nolu Şehitbaba sokakta yine Hacıkasım sınırları içinde yine daha sonraki yıllarda oturduk.

b.6. Hiç pişman oldunuz mu?

Yani ben bilinçli olarak ayrılmadım. Dediğim gibi o zaman zaten çocuktum, aileye bağlısınız, aile nereye gidiyorsa onun arkasından gidiyorsunuz. Ama okuluma bağlı olduğumu biliyordum. Biz o Aldıkaçtı Sokak'taki evden daha uzak bir yere taşındığımızda okulumu değiştirmek istemişlerdi ben Cudibeye gidiyordum üçüncü sınıfa geçmişim ve ısrarla belki de hayatımın ilk bilinçli protestosunu yapmışım. Katiyen başka bir okula gitmeyeceğimi o okula devam etmek istediğimi söylediğimde bunu ailem de kabul etmişti ve ben o uzak evden de yine o Aldıkaçtı'ya Hacıkasım'ı dolaşarak Zeytinlik'teki Cudibey'e geçiyordum. Yani bu bilinçli bir gidiş değildi. Ama daha sonra çalışmak için ayrıldım. Bu da mecburi bir gidişti. İlk yıllarda tabi arıyorsunuz özlüyorsunuz, geri dönmek istiyorsunuz. Ama sonra gittiğiniz kentlerde kendinize başka bir hayat kuruyorsunuz. Şimdi geriye dönüp baktığımda hatta bununla ilgili daha dün bir arkadaşla muhabbet ettik. O zamanlar çok istemişim yani üniversiteyi bitirdiğimde tekrar Trabzon'a dönmeyi. Gelememiştik ama atamız yapılamamıştı. Ama aradan on yıllar geçtikten sonra iyi ki de yapılamamış diyorum. O zaman öyle hissediyordum. Çünkü kendinize artık başka bir hayat başka ilişkiler

kuruyorsunuz ve geride bıraktığımız kent artık sizin bıraktığımız kent mahalle olmuyor. Hele bugün hiç değil. Yani ben bugün aynı sokakları yine dolaştım, hatıralardan başka geçmiş size taşıyacak neredeyse hiçbir şey kalmamış. Buna binalar da dahil maalesef.

- Anılar sizce bir şehri var edebilir mi?

Anılar elbette bir şehri vadedebilir. Ama varlıktan anladığımız beton demir çimentoysa öyle bir şey mümkün değil tabi. Ama benim son gençlik kitabım “Kamyon Kafe” tamamen anılara dayalı bir öyküler bütünü bir romandır. Onun girişinde aldığım iki dize vardır. Oktay Rıfat’ın “Hatıralar kuşlar gibi dal ister konacak” der. Ve oradaki öykülerin büyük bir çoğunluğu Hacıkasım Mahallesi’nden bana kalan anılardan bana devşirilmiş konulardır. O anlamda anılar bir kenti elbette var eder ve sonsuza kadar değil sizin ömrünüzün yettiği ölçüde yaşatır. Ama eğer eliniz kalem tutuyor da bunu yazıya dökmüşseniz o zaman o kitabın ömrünce de yaşama şansı olur o anıların. Ben en azından o mahalle için bunu yaptım.

- Hacıkasım üzerine kitap yazmak ya da kitaplar yazmak nereden aklınıza geldi? Bu istediğiniz bir şey miydi daha önceden?

Açıkçası hayalini kurduğum bir şey değildi. Hiç düşünmediğim bir şeydi. Önce Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon’u yazdım. Zaten kitabın girişinde hikayesini de yazmışımdır. Aklımın ucundan geçmiyordu. Öyle bir öneri geldiğinde de zaten şiddetle itiraz ettim. Hani bana gelinceye kadar bu işi yapabilecek Trabzon ile ilgili daha derin tarihi coğrafi bilgilere sahip pek çok isim var diye itiraz ettim. Ama yayınevi tarihi, coğrafi, akademik bilgilere dayalı bir şey istemediğini, yaşantıya dayalı bir şey istediğini söylediğinde deneyebileceğimi söyledim. Yapamayabilirdim de ama ilk 15-20 sayfayı yazınca aslında bunun çok da yapmak istediğim ama istediğimin farkında olmadığım bir şey olduğunu gördüm. O duygularla yazıldı Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon. Sonrasında da Türkiye'nin semtleri dizisinde İstanbul, İzmir gibi büyük kentler yapıldı ama yayınevi sahibi Trabzonlu olduğu için, Trabzon için de bunu yapmak istiyordu. O zaman da tabi Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon’u ben yazdığım için ilk teklifi bana getirdi. Hani Trabzon’un semtlerini de yazabilir miyiz diye. Ben de ilk deneyim çok hoşuma gittiği için, bu biraz farklı ve zor olacaktı ama kabul ettim. Çünkü ben Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon’u yazarken çok zorlandım. Yazılı kaynağa ulaşmanız çok zor. Sosyal ve kültürel yaşam anlamında çok zor. Yoksa tarihi, coğrafi bilgisi bunlar çok. Kaynaklarda var ama sosyal yaşamla, kültürel yaşamla ilgili somut bilgiler, yazılı bilgiler çok azdı ve ben çok zorlanmıştım. İşte birebir insanları bularak, onları konuşurarak, kendi anılarımdan yola çıkarak bunlardan bir kitap yazmıştım. O yüzden semtlerin de bu anlamda çok işe yarayacağını düşündüm. Yani onlar

kaynak kitap olacaklardı. Belki Trabzonlu olan birkaç Trabzon sevdalısı bugün alıp okuyacaktı ama yarın bu kentin geçmişiyle ilgili çalışma yapmak isteyen birileri çıkarsa ben bulamadım en azından onlar bulabilsin, hani bunların kusursuz eksiksiz kaynaklar olduğunu söylemiyorum ama eksiğiyle gediğiyle de olsa en azından başvurabileceğimiz bir kaynak olsun diye. Böylece o dizinin editörlüğünü de yaptım ben. 22 kitap yaptık. 22 semte 22 yazar 22 ayrı kitap yazdı. Hacıkasım benim mahallem olduğu için onu ben yazdım. İşte Erdoğan'ı Serkan Türk yazdı, Faruz'u Murat Ergin yazdı, Tayfun Pir Selimoğlu Boztepe'yi yazdı gibi. Böyle 22 semti aralarında işte Sotka'nın, Ayasofya'nın, Kavak Meydanı'nın, Moloz'un, Kemeraltı'nın bulunduğu 22 semtin kitabını yaptık. Böylece elimizde 22 semtlik bir kaynak olmuş oldu.

b.7. Yaşadığınız yerin Hacıkasım ile olumlu ve olumsuz yönlerini karşılaştırabilir misiniz?

Şimdi burada olumlu olumsuz birçok şeyi söyleyebilirim ama bu şey olur, biraz adil olmayan bir karşılaştırma olur. Çünkü benim Hacıkasım'da yaşadığım dönemle bugün arasında, yani söylemeyeyim yaşım ortaya çıkacak ama, 40 küsur yıllık 50 yıllık hatta bir zaman farkı var. 50 yılda zaten Hacıkasım'ın kendisinde de bir sürü şeyler değişti. 50 yıl önce benim orada yaşadıklarımla bugün Ankara'da yaşadıklarım arasında bir kıyaslama karşılaştırma yapmak bana hiç adil gelmiyor. Ama şu var, ben Ankara'da da Ankara'nın en eski semtlerinden Cebeci'ye yakın Abidinpaşa'da oturuyorum. Ve ısrarla orada oturmaya devam etmemin ana nedenlerinden biri kentin en eski semtlerinden olması, evlerin hala en fazla üç katlı olması ve en azından yolda yürürken kesintisiz bir gökyüzünü görebiliyor olmam. Bu anlamda o 50 yılı birazcık azaltabilecek belki bir şeydir bu. Yoksa Ankara'nın artık gökyüzünün görünmediği, gökdelenlerle dolu birçok semti var ki çoğu yer öyle, ama ben o semtte onun için ısrar ediyorum. Yoksa bu karşılaştırma çok acımasız bir karşılaştırma olur.

- Mahalleyi, mahallede yaşadığınızı hissetmek istiyorsunuz.

Tabi onu istesenez de evler üç katlı da olsa artık eski mahalle yaşantısını bulmanız mümkün değil. İnsanlar bireyselleşti, kentin içine kapandı. Sahip olma güdüsü her şeyin önüne geçti. Ama yine de en azından işte kapıda bir komşunuzu görmek, girerken onunla merhabalaşmak, bahçede çay içiyorlarsa arada bir onlarla birlikte oturup çay içmek, on dakika bir mola vermek, ya da ne bileyim bazı kutsal günlerde kandillerde kapınızın çalınması, bir tabak aşurenin gelmesi ya da bir lokmanın gelmesi bunlar hala görülebilen şeyler orada da.

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığınızı söylemenizin sebebi nedir?

Evet kesinlikle derim. Ben mesela Arafilboyu'da doğdum ama hiç hatırlamıyorum. Bir iki tablo var oradan aklımda. Daha sonrasında baba evim eskiden Çömlekçi'de olduğu için dede evim daha doğrusu ailem oraya yerleşti hatta bugün hala oradalar, ama ben Hacıkasımlıyım.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anılarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Bir kere benim büyüdüğüm ve kendimi bildiğim mahalle. Bu neresi olursa olsun biri için farklıdır. Hangi mahalle olursa olsun. Ama nesnel olarak da söyleyecek olursak Hacıkasım gerçekten diğer mahallelerden farklıydı. Bunu tabii o gün görmem mümkün değildi. Çocuk genç gözüyle bunu anlamamız mümkün değil ama bugünkü deneyimimle, yaşantı birikimimle bir de o kitapları yazarken yaptığım çalışmalar diğer semtlerle ilgili de yaptığım editörlük çalışmaları bana o farkları net olarak gösterdi. Bir kere Hacıkasım Trabzon'un sosyoekonomik açıdan biraz daha üst düzey insanların oturduğu, eğitim anlamında da biraz daha üst düzey ailelerin oturduğu bir mahalle. Ki ben aristokrat bir aileden gelmiyorum. Orta halli bir aileden geliyorum ama hasbelkader orada oturuyoruz. Bu demek değildi ki orada hep zenginler aristoklar oturuyordu ama ağırlıklı kültür onlardan yanaydı. Öyle bir fark vardı. Eğitilmiş insanların sayısı fazlaydı. Ben mesela bir değerlendirme yaptığımda bütün mahalleleri; bir şeye benzetmek gerekirse Hacıkasım'ı bir kalem efendisine benzetmiştim. Tam bir kalem efendisi. Eğitimi, kültürü, davranış biçimleri açısından, işte Vali Konağı'nın orada olması, Cudibey İlkokulu'nun o kadar eski köklü bir ilkokulun orada olması diğer mahalleler arasında ona böyle bir farklı kimlik veriyordu.

• Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Hacıkasım hem caminin hem fırının hem çeşmenin ama en çok da mahallenin ismi. Biz öyle biliyorduk. Yani Cumhuriyet mahallesini ne zaman resmi adının konulduğu anılmaya başlandı bunu bilmiyorum. Ama biz orayı hep Hacıkasım olarak bildim. Hatta mahalleyi bile eklemeydik oraya. Hacıkasım derdik. Mahalle eklemeye gerek bile duymazdık yani.

2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Maalesef elimde öyle bir şey yok.

- Peki böyle bir bilginiz var mı? Orası Hacıkasım Mahallesi olarak gerçekten resmi kaynakta geçti mi?

Tabi ki Hacıkasım Mahallesi olarak geçiyordu. Bunu kanıtlamak çok kolaydır. Muhtarlık kayıtları vs. vardır. Yok mu muhtarlıklarda?

- Hayır.

Yani bize göre orası hep Hacıkasım mahallesi idi. Hatta Hacıkasım'dı dediğim gibi mahallesi bile yoktu. Bu sadece bana göre değil. Benim bir önceki kuşağım anne babamın da dahil olduğu o kuşak içerisinde orası Hacıkasım'dı. Ama ben sanki onunla ilgili bir şey okuduğumu hatırlıyorum. Yani Hacıkasım ismi verilmesiyle ilgili bir Osmanlı subayı mı kadısı mı öyle birinin adından geldiği ve orasının o kişinin adıyla anıldığı. Ama bazen bilirsiniz tabi ki son kertede yasal anlamda karar vermek için kayıtlar mutlaka önemlidir ama toplum belleği öyle bir şey değildir. Kayıtlar ne söylerse söylesin, resmi kayıtlar ne söylerse söylesin benim kuşağımdan kime sorarsanız sorun benden önceki kuşağa da orası Hacıkasım'dır. İşte Aşıklar Parkı'nın Aşıklar parkı olması gibi. Oraya bu nesil bitene kadar ama. Bizden sonra değişebilir. Başka isimle anılabilir onu bilmiyorum ama benim kuşağıma kadar biz dahil, bizden öncekiler için Aşıklar parkı Aşıklar Parkıdır. Hacıkasım Mahallesi'nin adı Hacıkasım'dır. Kayıtlar istediği kadar Cumhuriyet Mahallesi desin buna.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Yok. Ama bunu ben hep söylerim. Sanırım, Kalbimin Kuzey Kapısı'nda da yazmış olmalıyım, yani semtlerin isimlerini değiştirerek biz kentin belleğiyle oynuyoruz. Siz sadece ismi değiştirmiyorsunuz, o Sotka'nın adını ne yapmışlardı? Hızırbey Mahallesi mi öyle bir şey. Yani Sotka Sotka'dır. Siz şimdi gidin Şenol Güneş'e sorun, orada yetişmiş insanlara sorun size Hızırbey Mahallesiyle ilgili bir anıdan bahsetmezler. Sotka ile ilgili bir anıdan bahsederler. Buna ben hangi şeyle yapılırsa yapılsın çok sıcak bakmıyorum. Semtlerin adını değiştirmek kentin belleğiyle oynamak.

- Peki Aldıkaçtı'nın isim değişimini kitabınızda yazmıştınız. Anlatabilir misiniz?

Evet ben Hacıkasım kitabını yazarken bunun peşine düştüm. Hiç kimse bilmiyordu. Aldıkaçtı Sokak; Çiçek sokak değil, Böcek Sokak değil, Karanfil Sokak değil ya da çok verilebilecek bir isim değil. İnsan durup dururken bir sokağa Aldıkaçtı Sokak'a adını vermez. Mutlaka bir hikayesi vardır. Ama hiç kimse bilmiyordu. Sonra bir gün tesadüfen yol üstünde bir arkadaşımın Perükan Teyze diye, ben tanı mıyordum ama orada 24 Şubatın (Kırtasiye) sahiplerinden Nihan Karaali onların kızı, Nihan ile birlikte Perükan Teyzeyi tesadüfen gördük. "Perükan Teyze mahallenin eskisidir, o bilebilir." dedi, hatta onun soyadı

da Aldıkaçtı deyince biz Perükan Teyzeye sorduk. Perükan Teyzenin kayınpederi Osmanlı'da askermiş, onun deyimiyle zabıt, Osmanlı askerleri Osmanlı-Rus harbinde Ruslara esir düştüğünde bu gece karanlıkta baskın yapıp oradan bizim askerlerimizi kurtarıyormuş. Komutanı da ona sen çok güzel baskın yapıp alıp kaçırıyorsun bizim askerlerimizi kurtarıyorsun senin lakabın "Aldıkaçtı" olsun bundan sonra diye. Aldıkaçtı Paşa demeye başlamışlar ona. Sonra soyadı kanunu çıkınca da bunlar Aldıkaçtı'yı soyadı olarak almışlar. Daha sonra da mahallenin köklülerinden oldukları için sanıyorum isimleri o sokağa verilmiş.

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığımızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Yani Hacıkasım'ı tanıyamayacak kadar büyük bir değişim gözlemledim. Yaklaşık 8-10 yıl önceydi tam tarihini hatırlamıyorum, Hacıkasım Fırını'nın yıkıldığı ve henüz enkazının kalkmadığı ama benim bunu bilmediğim bir dönem. Trabzon'a geldim işte eski sokakları geziyorum, Kostaki Konağı'nın olduğu o arayı falan. Sonra bir açıklığa çıktık. Ben orada gözüm; fırın olacak, şuradan yol dönecek işte Aldıkaçtı'ya çıkacak... Ama bir boşlukta buldum kendimi. Bir an nerede olduğumu anlayamadım. Ablam vardı yanımda. Abla biz neredeyiz, dedim. O şaşkınlıkla yüzüme baktı. Tanımadın mı, nasıl tanımazsın dedi. Yok dediğimde Hacıkasım Fırını tabelasını gördüm. Bir enkazın üzerine atılmıştı. O fırın yıkılmış enkaz henüz kalkmamış, tabelayı gördüğümde fırını merkez alarak nerenin neresi olduğuna karar verdim. Gerisini siz düşünün. Yani değişim o boyutta ki on yıl önce ben nerede olduğumu o tabelaya bakarak ancak anlayabildim.

- Hacıkasım kitabınızda çınar ağacından bahsediyordunuz. Çınar ağacı hala duruyor sanırım.

Çınar ağacı o Cudibeyin bahçesinde. Hala durur. Okul yıkıldı, bahçenin üçte ikisi gitti, otopark oldu vs. ama avuç içi kadar bir bahçe kaldı ve orada iki çınar ağacı kaldı. Ve orada iki çınar ağacı kaldı, işte o çınar ağaçları benim çınar ağaçlarım.

5) Tanjant yolunun geçişi ile ilgili bilginiz / anınız var mı?

Ben o dönemlerde Trabzon'da değildim. Ama uzaktan biliyorum. Tanjant hatta bugün yine aynı şeyi konuştuk. Ben Kalbimin Kuzey Kapısı'nda yazmıştım. Ayağına pranga gibi sahil yolunu bağladılar. Boynuna giyotin gibi Tanjant'ı geçirdiler ve kenti giyotinle pranga arasında mahkûm bir hale getirdiler. Hala aynı şeyi düşünüyorum. Yani evet yollar yapalım

ulaşım kolaylığı sağlayalım ama bunu yaparken kentlerimizi prangayla giyotin arasına tutsak etmeyelim.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacı Kasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Gezebiliriz de o kadar az yer kaldı ki gezelim, söyleyin gezelim.

- Uzun Sokak'tan geliyoruz mesela.

Uzun Sokaktan geliyoruz diyelim ben Kız Ortaokulundan çıktım, Şehir Kulübü arasından girdim, eski Trabzonspor olduğu aradan giriyorsunuz ve üst yola çıktınız. Oradan Hacıkasım'a doğru ilerliyorsunuz. İşte sağda Yaşar kardeşlerin bakkalı vardır, solda karşıda yine sonradan bir bakkal daha açıldı. Yaşar kardeşlerin bakkalının yanında köşede sonra kahvehane oldu orası. O kahvehanenin yanı Yaşar kardeşlerin bakkalı, onun yanında bir kalaycı vardı, çok eskiden. Sonra, Yaşar bakkal, onun yanında kahvehane, cami ve Oganların Konağı. Aşaağıya Tabakhane'ye doğru. Ama sola doğru döndüğünüzde ki oradan da Aldıkaçtı yokuşuna girersiniz. Sağlı sollu bahçeli evler vardı. Tepeye kadar bu. Yani o Aldıkaçtı Yokuşu'nun bittiği yere kadar sağlı sollu hep bahçeli evlerle devam ederdi. Birçoğunun bahçesine girmişliğim vardır. Kiminde işte terzimiz vardır bize elbise dikiyordur, kiminde birisi ölmüştür, onun cenazesine gidilmiştir, kiminde komşular toplanmıştır sohbet ediyordur ona gidilir. Bir de tam bizim evin karşısına denk düşen evde yine Aldıkaçtı yokuşunda bir şekerçi amca vardı horoz şekerleri yapardı ve ben ilk kez horoz şekerini pamuk şeker yapımını ondan görmüştüm, tren şeklinde, horoz şeklinde şekerler yapardı. Oradan da sola döndüğünüzde işte Vilayet'e giren araya girersiniz. Yine aynı şekilde sağlı sollu bahçeli evler, hepsinin bahçesinde meyve ağaçları, çiçekler. Oradan Vilayet'e kadar başka da ev apartman denen bir şey yoktu. Sonra Vilayet Binası, Valilik Konağı gelir. O konak ve karşısında Cudibey İlkokulu. Yani o ilkokul döneminde benim Hacıkasım bundan ibaretti.

- Kurtuluş İlkokulu vardı bir de.

Kurtuluş işte o şehir kulübünün arasından çıkıp sağa döndüğünüzde zaten Kanuni Ortaokulu, Kurtuluş İlkokulu, sağdaki Kanuni'ydi sanıyorum, soldaki Kurtuluş İlkokuluydu. Bizim evin bahçe duvarından baktığımızda gördüğümüz Kurtuluş İlkokuluydu. Şehir Kulübü'nden gelip sağa döndüğümüzde, yine sağ tarafta şimdi Cudibey İlkokulu, Karma İlkokuluydu.

- Şehir Kulübü'nden mi geliyoruz? Şehir Kulübü'nden geldiğimizde, Cudibey Ortaokulu sol tarafta olabilir mi?

Hayır sağa dönüyorsunuz. Yine sağda şimdiki Cudibey ama o zamanki Karma Ortaokulu. Biraz ilerleyince solda Kurtuluş ilkokulu.

- Harita üzerinden bakalım isterseniz.

Öğretmen eviyse onun yanında evet geldiniz ve Şehir Kulübü'nün olduğu aralıktı burası. Buradan geldiniz, eski Trabzonspor kulübü çalışma sahası vardı orada. Buradan sağa döndünüz.

- Şehir Kulübü biraz daha Hacıkasım'da kalıyor. Cudibey ise biraz daha meydan tarafında oluyor.

Ha o Cudibey İlkokulu aşağıda kalıyor. Biraz daha aşağıda doğru. Bu taraftaki Kurtuluş İlkokuluydu. Doğru doğru. Şurada bir yerde kalıyor Cudibey İlkokulu.

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

İşyerim hiç olmadı. Ama evimiz tabi ki... Ev, okul, bir de içine çok girememekle beraber Valilik Konağı'nın bahçesi benim için çok özeldi. Okula her gidişimde ve dönüşümde mutlaka duvarından parmaklarımın ucuna yükselir orayı seyrederdim. Orası benim o çocuk hayal dünyamı besleyen önemli bir mekandı. Çok merak ederdim onun içini. Neyse ki yetişkin olduğumda içine girmek, görmek, orada sanat etkinlikleri yapmak, şiir okumak gibi bir şansım oldu.

- Kitabınızda mor salkımlı...

Orası şu anda nedir bilmiyorum ama o camiden aşağıya o Tabakhane'ye giden yola, tam yol ayırımına geldiğinizde Tabakhane'ye gitmezsiniz de sağa dönersiniz, sol tarafta Verem Savaş Derneği vardı. Ona gitmeden sağda eski ahşap bir kapı. Sonraları yanında bir Lalezar Pastanesi filan açıldı. Bir ara Öğretmenevi olarak işlev gördü. O dönemde neydi işlevi bilmiyorum. Sadece çok güzel ahşap bir kapısı vardı ve çok güzel mor salkımlar olurdu üzerinde. Hatta benim erkek kardeşimin sünnet düğünü orada olmuştu ve Erkan Ocaklı orada canlı müzik yapmıştı sünnet düğününde.

- Öğretmenevini çok kişiye sordum aslında. Kimse bilmiyor.

Ben de sordum hiç kimse hatırlamadı. Ama o çocuk hafızamın beni yanıltması da olabilir. Gerçekten bir öğretmenevi de olabilir. Onu bilmiyorum.

- İdmanocağının Kulübü'ne gider miydiniz?

Biz kızlar için onlar muamma olduğundan o konuda hiçbir bilgim yok maalesef.

- Orada müzik kulüpleri de varmış.

Belki benden öncedir. İşte O Mustafa Kemal Beyin anlattığı söyleşide söyledikleri. Ama ben onları yaşamadım. Benim o dönemin müzikli yaşantısına ait bildiğim halamın da içinde olduğu çok az birkaç bizden bir önceki kuşaktaki kadının ut çalabildikleri ve bazı şarkılar söyledikleriydi. Bunun genele yayılmış halini ben yaşamadım.

9) Hacıkasım Fırınına hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Herkesin söyleyebileceğini. Trabzon'da yaşayan hele hele Hacıkasım'da yaşayan, yolu Hacıkasım'a düşmüş herkesin söyleyeceğini... Hepimizin çocukluğunda... Bakın ben 22 kitaplık o dizinin editörlüğünü yaptım, hepsini satır satır okudum. Hemen hemen hepsinde bazı arkadaşların kökeni Trabzon değil. Onlar hariç hangi semti yazarsa yazsın Hacıkasım Fırınından mutlaka bir peynirli, kıymalı, bir pide hikayesi vardır. Yani o fırın bizim çocukluğumuzun... Hani bazen şey olur ya, bir mekânı merkez alıp oradan bir kenti anlatırlar ya da bir film kurarlar bir roman oluştururlar, Hacıkasım için galiba o merkez mekân Hacıkasım Fırınıdır. Yani o bacak kadar boyunuzla oraya gitmeniz; sıraya girmeniz; orada heyecanla aç beklemeniz; eğer kışsa ki genellikle kış aylarında daha çok yapılırdı; o fırının sıcağı; pidenin buharı her çıkan pideye benimki mi diye bakışınız; üzerine isminizin yazılı olduğu kâğıdın pidenin üzerinde gözükmesi; o sınımsız pideleri kucaklamanız; eve doğru koşturmanız; evdekilerin hepsinin böyle gözü kapıda, camda sizi beklemesi en canlı şeyi odur sanıyorum.

- Peki sahibini tanır mıydınız?

Hayır sadece orada pide pişiren amcaları biliyorum. Yani onun dışında benim sahipleriyle ilgili kimdir nedir? Zaten benim mekanlarla ilgili, onların tapu anlamında sahibi kimdir, ne yapar çok merakım olmamıştır. Orada kimler oturur, o pencereden kim bakar, o küreği kim tutuyor? Benim işte o biraz belki yazar hayalperestliği bilmiyorum, şair dünyası... Hiçbir zaman mekânın gerçek sahipleri hakkında merakım olmadı.

- Peki fırında fırıncı amcanın kim olduğunu hatırlıyor musunuz?

Adını bile bilmiyorum. O sadece fırıncı amcaydı benim için. Ama dediğim gibi biraz da kız olmanın getirdiği bir şey. Yani erkek çocuğu olsaydım daha bir sokakta olurdum, daha içlerinde olurdum. Onları bilir miydim? Artık bu kız olmamdan mı yoksa dediğim gibi reel dünyadan çok düşlerimin etkisinde yaşadığımdan mı onu bilmiyorum. Mekanların gerçek sahipleri hakkında ne merakım ne de bilgim yok.

10) Hacı Kasım Muhittin Camii hakkında bir bilginiz var mı?

O bizim bildiğimiz Hacıkasım Camii. Onun hakkında yaşantı olarak bir bilgim yok. Camiye gitmediğim için, sadece önünden geçtiğim güzel bir mekân olarak biliyorum ama işte Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon’u yazarken zorunlu olarak biraz da eksik kalmasın diye hakkında ne zaman kurulmuş, kim kurmuş, ne yapmış bunları araştırdığım bir cami. Yoksa yaşantı anlamında çok özel bir yaşantım bir ilişkim orayla yok.

- Peki Hacı Kasım Muhittin Camii mi yoksa Hacı Kasım Camii mi?

Biz Hacı Kasım Camii derdik. Ama bilirsiniz bunlar halk arasında, insanlar arasında o isimler hep kısaltılarak yani Hacı Kasım Muhittin Camisi demek şimdi büyük kentler, modern yaşamlar bizi bazı şeyleri zorunlu kılıyor, yol bulamıyorsunuz, yer bulamıyorsunuz, özellikle büyük kentlerde nokta atışı yapmak zorundasınız. Hatta navigasyona Hacı Kasım Muhittin Camii yazmak gibi bir zorunluluğunuz var. Ama o dönemin nüfusunu, sokaklarını, yaşam biçimini düşündüğünüzde Muhittin Camisi demenize gerek yoktu, Hacı Kasım Camisi demeniz, Hacıkasım Hamamı demeniz, fırını demeniz yetiyordu yani.

11) Hacıkasım’da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

Sokaklar. Yani gerçekten bunu ironik anlamda söylemiyorum. Sokaklar o kadar geniş sosyal yaşam sağlıyordu ki çocuklara, onun dışında bir kulüptür, dernektir, kuruluştur böyle bir şeye zaten ihtiyaç duymuyordunuz. Çoğu oğlanlar futbol oynar, kızlar evcilik oynar, hepsi beraber koşturmaca oynar, hırsız polis oynar, kar yağarsa leğenler kartonlar alınır, o Aldıkaçtı Yokuşu’nun yukardan aşağıya doğru boydan boya orası kayılır, koşulur, anneler bahçelerde toplanır, çocuklar ağaçların dallarında işte oradan meyve toplarsınız, hatta meyve “çalarsınız”, sizin bahçenizde olmayanı falan. Ayrıca bir sosyal yaşam alanına ihtiyacımız yok.

- Karagöz Meydanı?

Karagöz Meydanı’na ben yetişemedim ama yine Mustafa Kemal Bey bunu ayrıntılı olarak anlattı. Ben hatırlamıyorum. Benim dönemimde yoktu ama o çok daha eskiyi bildiği için onu anlattı ama ben ona yetişemedim. Onunla ilgili bir bilgim yok. Ama bize ilkokulda kukla tiyatroları gelirdi. Özellikle görme engelliler gelip konser verirdi. Bayramlar çok şaşalı kutlanırdı milli bayramlar, 23 Nisanlar ilkokulda, sonrasında 19 Mayıslar çok güzel hazırlanırdı. 10 Kasımlar ayrı yine o günlerde anmalar çok özel yapılırdı. Bütün bunlar o zamanki o küçük dünyamızı dolduran etkinliklerdi.

- Peki dernekleri hatırlıyor musunuz? Kahvehane varmış?

Dediğim gibi bir kız çocuğu olduğunuz için kahvehanelerle futbol kulüpleriyle o erkek çocukların hepsi futbol oynardı, istisnasız futbol oynarlardı. Ama bunların çok azı işte o

kulüplere giderdi. Diğerleri için zaten sokaklar futbol sahasıydı. Arabalar yani ben Aldıkaçtı Yokuşu'ndan araba geçtiğini çocukluğumda hatırlamıyorum bile. Hemen hemen bütün sokaklar öyleydi. Motorlu araç sayısı çok azdı. O yüzden de sokaklarda rahatlıkla bir kulübe gitmesine gerek kalmadan sokaklarda futbol oynayabiliyorlardı. O kulüpler, dernekler sonra sonra artık işte sokaklar çocuklara oyun mekânı olmaktan çıkmaya başlayınca, motorlu taşıt sayısı artınca ister istemez çocuklar için sosyalleşebilecek alanlar ihtiyacı doğru ve o zaman kulüpler ve dernekler, ama o zaman da tabii futbol kulüplerine gidenler mutlaka vardır.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

Hacıkasım'ın sınırlarını ben kendi yaşantımla çizebilirim. Yani bunu resmi sınırları nerede başlar nerede biter bunu bilmiyorum ama bizim için Hacıkasım, Hacıkasım'ı merkeze alırsak oradan yukarıya Aldıkaçtı Yokuşu'ndan Vilayet'e dönen araya varıncaya kadarki, ondan önceki ikinci ev bizimdi, o aradan sonra iki ev daha oraya kadar olan bölge Hacıkasım'dı, oradan da zaten yol aşağıya Zeytinlik'e kıvrılır, Vilayet Konağı'ndan yine aynı araya döner gelirsiniz, işte orası bizim için Hacıkasım'ın üst sınırıydı. Altında kalan yer Zeytinlik'ti. Valilik'in de içinde olduğu, Cudibey'in de içinde olduğu Zeytinlik bölgesiydi orası.

- Oradan Kostaki Konağı'na iniyor muyuz?

Oradan inmiyoruz hayır. Çünkü daha Aldıkaçtı Yokuşu'ndayız. Ama biz alt tarafta Kostaki'den Şehir Kulübü aralığına kadar, Hacıkasım diye kabul ederdik. Kostaki bizim için Uzun Sokak'a daha yakın, Zeytinlik'e dahil olan bir mekandı. Kostaki, Vilayet, daha sonraları Vali Konağı'nın yanında Ana Sağlığı Merkezi kurulmuştu. Onlar hep hatta hemen onun yanında şair Yaşar Miraç'ın evi vardı. Vilayet konağı, Ana Sağlığı, şair Yaşar Miraç'ın evi, oradan aşağı Kostaki Konağı'na inersiniz, oralar Zeytinlik'e dahildi. Ama Şehir Kulübü'nden bu tarafı yani Karma Ortaokulu'na gitmiyorsunuz. Oradan ötesi bizim algımızda Uzun Sokak'a dahildi. Ama yüzünüzü Yenicuma tarafına döndürdüğünüzde o Kurtuluş İlkokuluyla, Dedeoğlu Konağıyla birlikte artık Hacıkasım başlar, işte Yaşar kardeşlerin bakkalı, karşıda yine Hacıkasım Fırınına gelirsiniz ve oradan aşağıya doğru bir ara iner o dönemde benim ortaokul dönemimde boydan boya ayakkabıcıların açıldığı sokaktır orası, oradan da Yenicuma'ya çıkmadan sola döndüğünüzde Şehit Baba Sokağı'nın da içinde olduğu o yokuşun, yokuşun adını hatırlamıyorum, sokak 2 No'lu Şehit Baba Sokağı Çıkmazıydı ama yokuşun adı neydi bilmiyorum. O yokuşun bittiği yer Yenicuma'ya çıkar ve yokuş bizim sınırimızdı. Yokuşun bittiği yerde bizim Hacıkasım'ımız biterdi. Yine Hacıkasım Fırınına gelecek olursak Tabakhane'ye doğru gidildiğinde Onganların

Konağı'ndan sonra, Lalezar'ın da açıldığı kavşağa geldiğinizde Hacıkasım bizim için bitmiş olurdu.

- Tabakhane Camii de yok değil mi?

Yok. Orası artık Uzun Sokak'a dahildir. Hamamı da içine alır, o kavşağa kadar gidersiniz. Ama dediğim gibi bu yasal bir sınır değil bu yaşantıya bağlı bir sınırdı.

• Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

1) Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorsunuz? Anılarınızla anlatınız.

Ben çok düşsel yaşayan bir çocuktum. Tabi o zamanlar yazar olacağım, şiir yazacağım, şair olacağım diye bir bilgim yoktu ama yaşitlarım evcilik oynarken diyelim ben bahçedeki o ağacın tepesine çıkar, duvarın üzerine oturur Kurtuluş İlkokulu'nun bahçesine bakar, hayaller kurar, gökyüzüne bakar, bulutlardan şekiller oluşturur, öyle bir çocuktum. O yüzden de mekanlarla ilgili... Hatta bazen ablamla özellikle Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon'u yazacağım, bazı hatıralara dair konuştuğumuzda ablam onu hiç hatırlamadığını söyler, diyelim herhangi bir yaşantı. Ben de acaba benim hayal dünyamda uydurduğum bir şey midir derim. Ama sonra araştırdığımızda benim hatırladığının gerçek olduğunu görürüz. Yani o kadar düşsel bir algı değilmiş. Gerçeğe değen bir algı. Ben orayı nasıl hatırlıyorum? Az önce demiştim ya büyüdüğünüz her yer sizin için özeldir. Hacıkasım benim ilk adımlarımı attığım, ilk sözcüklerimi öğrendiğim, ilk cümlelerimi yazdığım, ilk acılarımı, ilk sevinçlerimi yani hayatımda ilke dair ne varsa yaşadığım yer. İlkleri yaşadığınız yer sizin için mekân elbette ki özeldir. Başka hiçbir şey olmasa bile ilk olduğu için özeldir. Kaldı ki zaten Hacıkasım az önce onu da söylemişim yani sosyal dokusu, ekonomik yapısı, kültürel eğitim seviyesi, bunlarla kalem efendisi özel bir yerd. O nedenle benim yaşantımda da özel bir yeri hatıralarımda mutlaka var.

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Hacıkasım bir kalem efendisidir. Böyle diyeyim. Aristokrat, onun içine kültürlü oluşu girebilir mi bunu söyleyebilirim ve sanat. Yani sanatla da iç içe olduğunu düşündüğüm bir yerdir ki benim orada o dönemde hiçbir sanatsal tanıklığım vs. olmadı ama dediğim gibi ben onu hayal dünyamda Vilayet Konağı'na bakarak yaşadım. Ama çok sonraları yine kitap çalışmaları sırasında yaptığım okumalarda, dönemin valilerinden birinin eşi olan Leyla Saz'ın burada yaşadığını eşiyile birlikte, vilayet konağıyla Leyla Saz'ı bir araya getirdiğimde zaten sanat, müzik, Hacıkasım kendiliğinden birleşmiş oluyor. Ama az önce vilayet konağını Hacıkasım'ın sınırının dışında bıraktığımı söylemişim. Ama söz konusu sanat olunca galiba benim algım onu da Hacıkasım sınırlarının içine taşıyor ki biliyorsunuz insan hafızası

coğrafya gibi kesin sınırların, dikenli tellerin çekilebileceği bir yer değildir. Siz istediğiniz kadar dikenli tel çizin, hatıralar o dikenli telleri aşar ve oradan oraya zıplar. O anlamda sanat, aristokrasi ve kültür belki Hacıkasım ile ilgili söyleyebileceğim şeyler.

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Hiçbir şey bulamıyorum. Yani bu hızlı tüketime dayalı yaşam biçimi artık bize aramamayı öğretti. Aramıyorum sadece sahip olduğum hatıraları mümkün olduğu kadar yazıya geçirerek kent hafızasının hepten yok olmamasına çalışıyorum. Kamyon Kafe biraz Çömlekçi ama biraz Hacıkasım'a dayalı o mahalle yaşantısından kaynaklanan hatıralardan oluşturulmuş bir kitaptır. İşte bir kamyon kasasına doluşulup gidilen piknikleri de bulabilirsiniz orada. Yoldan geçen, yol soran turistlerin içeri alınıp onlara çaylar kahveler kurabiyeler ikram edildiği hatıraları da bulabilirsiniz ki bunların hepsi gerçektir, yaşanmış kiminin işte kamyon babamın kamyonudur, turistleri içeri alıp çay kahve ikram eden benim annemdir. Ama bir başka seferinde karşı komşudur. Şimdi bu yaşantıları aramanın bir anlamı yok. Yapabileceğimiz tek şey dediğim gibi elimiz kalem tutuyorsa, madem ki tutuyor, bunları mümkün olduğu yazıya aktarmak.

4) Günümüz Hacıkasım'ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Bunu ben yapamam. Çünkü şu anki Hacıkasım ile hiçbir bağım yok benim. O tamamen bir yabancı. Uzak, eksik. Bunu söyleyebilirim.

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

İşte akıllı binalar olacak. Olacağı bu. Biz yalıtılmış, sefertasına benzeyen, ben sefertasına benzetiyorum o rezidansları, evinize gelmeden düğmeyle radyatörü açıp içeriyi ısıtabileceğimiz belki klimaları, fırınına açıp siz gidene kadar yemeğin pişeceği, akıllı binalarla donatılmış, ama maalesef şarkı der ya "Maalesef ruhu yok "diye... Ruhunu kaybetmiş binalar. Teknolojik yaşam bizi esir alacak ama bu Hacıkasım ile ilgili sınırlı bir şey değil, keşke öyle olsa. Maalesef değil. Ülkemizle de sınırlı bir şey değil. Teknolojinin hani bize hizmet etmesi gereken ve şimdi hizmet ettiğini düşündüğümüz teknolojinin giderek bizi esir almaya doğru ilerlediği bir yaşam biçimi bekliyor gelecek kuşakları.

•Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane,

ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Sinemalar: Şimdi gelirken arkadaşlarla konuştuk, “Şurası Yazlık Sümer Sineması değil mi?” dedim. Arkadaşlardan birkaç tanesi “Hayır” filan dediler, sonra “Hayır” dedim... Ben çok iyi biliyorum, çünkü onun arkada dışardan böyle kocaman eski bir demir kapı, arkasında kocaman bir alan vardır. Orada yazlık sinema; hatta üst kısmında set şeklinde iner orası; üstte localar vardır, ben bacak kadar çocukken elimde gazozumla o localarda çok sinema filmi izlemiştir. Film başlamadan önce de bir solist bir enstrüman çalan bir müzisyen çıkarlar, canlı müzik işte orada birkaç parça söylerler; ondan sonra film başlar ve biz orada yazlık sinema izleriz. Sümer Sineması, sonra Saray Sineması ki Cudibey İlkokulu’ndan çıkınca Uzun Sokak’a giden bir ara vardı. Şimdi orada birçok bina gittiği için artık baktığımızda yolun karşısını görebiliyorsunuz. O zaman öyle değildi. O aralardan dolaşırsınız, o Uzun Sokak’a çıkan köşede bir kırtasiye vardı. Adını şimdi hatırlamıyorum. Ama göbekli bir amca vardı. Ben ilkokulda Cudibey’den hemen her gün çıkar bir bahane bulur, o aradan gelir o amcanın kırtasiyesine giderdim ve ilerde böyle bir evim olsun diye hayal ederdim. Çünkü içi hep kitap doluydu. İşte oraya gelirken Saray Sinemasının önünden hep geçerdik. Saray Sinemasında cumartesi günleri... Bizim yarım gün dersimiz olduğu dersten çıkar çıkmaz koşa koşa Saray Sinemasına giderdik film izlerdik. Çok sonraları açılan, hemen yolun karşısında, yine arada Maraş Caddesi’ne çıkarken As sineması, ama o çok sonraları açıldı... Uzun Sokak’a düz ileri Tabakhane yönünde devam ederseniz çok ilerde sağ Palet Pastanesine Gazipaşa’ya dönmeden orada sonra garaj olan İnci Sineması vardı, yazlık çok güzel bir sinemaydı. Yine o kışlık Saray Sinemasının üst mekânı yazın yazlık sinema olurdu. Sonra Taşbaşı’na doğru o alt aradan giderken orada Melek Sineması vardı. Arkadaşlar Ortahisar’daki yazlık sinemalardan söz ettiler o sohbette ama ben onları bilmiyorum mesela. Çünkü o dönem yaşantımız belli bir bölgemizde geçtiği için ben Hacıkasım’da oturuyordum o yüzden işte Saray Sineması As Sineması, Yazlık İnci Sineması, Sümer Sineması, Kışlık Sümer Sineması, şimdi Kültür Merkezi sanyorum orası da. Bunların hepsine oldukça o zaman sinema, sosyal yaşamın ateşleyicilerindendi. Çünkü televizyonlar hiç yoktu. Video şu bu zaten aklımıza bile gelmiyordu. O nedenle sinemalar sosyal yaşamın önemli bir dinamosuydular.

- Peki bu sinemalar Hacıkasım’da mıydı sizce?

Hayır Hacıkasım’da değildi. En yakını İnci Sineması ki ona da Hacıkasım arayış bitireceksiniz, Kostaki Konağı geçeceksiniz, sola dönüp ileriye doğru gideceksiniz filan

bayağı uzaktaydı yani. Hacıkasım'da benim anladığım o sınırlar içindeki Hacıkasım'da sinema yoktu.

Kostaki Konağı: Önünden hep geçirdim okula giderken gelirken filan. O bir dönem Kız Meslek Lisesi oldu. Benim arkadaşlarım orada liseyi okudular. Ondan önce Olgunlaştırma Enstitüsü filanmış sanıyorum, önünde çok defileler yapılmış, fotoğraflarını ben sonraları gördüm. Güzel bir mekandı tabii. Hep yaşantımda vardı ama Hacıkasım'a dahil olarak değil. Hacıkasım'dan çıkıp Uzun Sokak'a geçerken yolumuzun üstünde olan bir mekan olarak.

Cudibey İlkokulu: Benim için çok özel. Az önce söyledim. İki yıl orada okuduktan sonra başka uzak bir eve taşındık. Ablam filan alındı o okula kaydedildi ama ben ısrarla inatla annem okula geldi öğretmenle müdürüyle görüştü ve beni okuldan alamadılar. Benim için çok özeldi. Sanırım o özelliği, hem öğretmenimi seviyorum filan bunun etkisi var ama okula giderken önünden geçtiğim o Valilik Konağı benim için çok çok özel bir yerdi. Hep onun bahçesine bakar hayaller kurar, yani o taş bina gizemini çözemediğim bir yerdi benim için. Belki de ve çınar ağaçları, Cudibeyin bahçesindeki çınarları, çınar ve çocuk diye bir şiirim vardır ilk kitaplarımın birindedir, o çınar ağacıdır o.

O çınar ağacı... Eski Vilayet Konağı'nın yani şimdi Sanatevi yapıldı, şimdilerde herhalde başka bir şey olacak, o Sanatevi binası orası işte eski Vilayet Valilik Konağı oydu. Tam karşısında zaten bir ara Kiler market olmuştu. Orası Cudibey İlkokulu ve onun önünde uzanan o bahçe. Şimdi bir kısmı otopark oranın. Oradaydı ve hala o çınarlar orada. Oradan sanat evine sırtınızı verdiğinizde bahçenin sağ köşesinde kalıyordu onlar. Hala duruyorlar ama neyse onları kesememişler.

Zeytinlik Yokuşu: Zeytinlik Yokuşu'nun benim için çok bir özelliği yok. Çünkü Vilayet Konağı'nın yanından geçip direk Cudibey'e geçiyordum. Yani yukarıya yokuşun üst kısmını çok az geçmişimdir ben. Çok fazla gitmedim oraya. Ama aşağısı evet. Çünkü oradan aradan Saray Sinemasına vs. kırtasiyeciyeye gidiyordum. Oraları çok özel, ama o aradan Vilayet Konağı'ndan yukarı kalan Zeytinlik Yokuşu'nun benim hatıralarımda özel bir yeri yok.

- Hamidiye Mektebi'nden bahsetmişsiniz kitabınızda.

O çok daha önceden 1800'lü yıllarda ilk orada açılmış, Cudibey açılmadan önce ayrıntılarını şu an hatırlamıyorum ama ben de kaynaklardan öğrendim onu. Evet Hamidiye Okulu orada açılmış. İşte Zeytinlik'in o kalem efendisi hali, Hacıkasım'ın eğitimli hali yani

Konağı vardır. Şuradan bir aradan Yenicuma'ya gider... Tabakhane'ye iner. Hacıkasım Fırınının yanından yine bir yol aşağıya iner. Yine küçük bir kavşaktır orası. Şurası Zağnos'a iner, biz o zaman Boklu Dere derdik... Şehitbaba çıkmazı... Benim Mustafa Bakkal dediğim yer. Yani fırının yanından gittiğinizde Yenicuma'ya değil sağa döndüğünüzde ya da fırının sağındaki yoldan gidip sola döndüğünüzde kesişen kavşağın tam köşesinde. Birazcık ilerde de Şehitbaba çıkmazı vardır.

Ayakkabıcılar çoktu ilk 1960'lı yıllarda değil ama 1970'li yıllarda... Dörteller hatta başlattılar, Dörteller Ayakkabıcılık diye. Sonra başka başka açıldı. Bayağı orası ayakkabıcı olmuştu. O ayakkabı çakan çekiç sesleriyle gidip gelirdik o yolu biz.

Galip kuru temizleme sonra Uzun Sokak'a geldi ama burada bir kuru temizleme vardı, hatta karşısında evi vardı. Evine bazen gidip gelirdik meşhurdu Galip Kuru Temizleme. O zaman bilinen bir yerdi.

Bizim bu Aldıkaçtı Sokağı'nda hatta Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon'da bahçede dikmiş diken bir hanımefendi kadın vardır, o şuralarda bir yerdeydi onun evi, terzi bir şey derlerdi ona.

Fanilacı Emine köşe başındaki evlerden birinde. Sanırım bakkal Yaşar'ın annesiydi, fanilacıydı, onların evi de oradaydı. Ama yanılıyor da olabilirim... Fanila dokumacılığı çoktu o zaman çok yapan vardı onu. Buradaki terzi onun evinde mesela ben annemle gidip, ablamla gidip elbise diktirdiğimizi hatırlıyorum. İşte şurada yine bir konak vardı, konak değil, bahçeli ev, şimdi konak diyorlar ama o zaman normal bir evdi. Benim ilk ölü gördüğüm evdir orası. Çok küçüktüm ama gelme dediler, gizlice çıktım, karnında bıçağı koydukları işte beyaz çarşafı ördüğümüz ilk ölü gördüğüm ev.

- Sizin eviniz neredeydi?

Bizim evimiz şurada (Çiziyor.) Bizden sonra bir ev daha vardı orada. Hemen bizim yanımızda da 24 Şubat'ın sahiplerinin yaşadığı ev. Nihan Karaali.

- Sonra nereye taşındınız?

O arada arkada bir yere gittik birkaç yıl ama o Hacıkasım'ın dışında kalıyor. Daha Yenicuma tarafına ama birkaç sene sonra tekrar Şehit Baba'ya geldik. Zaten önce iş yani atama nedeniyle, sonra evlilik nedeniyle oradan ayrıldım. Ama tabii hep gittim geldim. Sürekli oraya gittim geldim.

•Değerlendirme

Çiğdem Sezer, 1960-1983 yılları arasında Cumhuriyet Mahallesi'nde yaşamış, daha sonra ise okulunu bitirip evlenmesi ile buradan ayrılmıştır. Cumhuriyet Mahallesi'nde doğmamış olmasına ve günümüzde Ankara'da yaşıyor olmasına rağmen Sezer kendisini Hacıkasımlı olarak gördüğünü belirtmektedir. Bu durumun sebebini ise buranın, büyüdüğü ve anılarının geçtiği yer olması ile ilişkilendirmektedir. Görüşülen diğer bireylerde de olduğu gibi Cumhuriyet Mahalleliyim şeklinde bir ifade Çiğdem Sezer görüşmesi sırasında da kullanılmamıştır.

Yazar olan Sezer, Hacıkasım Bölgesi'ni anlattığı "Taş Beşiğim Hacıkasım"⁵⁰ kitabı başta olmak üzere, içerisinde Hacıkasım Bölgesi veya bölgedeki mekanların geçtiği "Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon", "Kamyon Kafe" gibi birçok kitap ve şiire de sahip olduğunu belirtmektedir. Kitap yazımı ile çalışma kapsamında önemli bir durum olan Hacıkasım Bölgesi'nin var edilme biçimlerinden biri gerçekleştirilmektedir. Zira bölgeyi anlatmak için Cumhuriyet Mahallesi değil bizatihi Hacıkasım ismi kullanılmaktadır ve günümüzde var olmayan birçok mekan, kişi anlatılmaktadır. Çalışma kapsamında sorulan sorularda ise Sezer'in verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Kişileri şu şekildedir:

- Mehire Teyze	- Horoz Şekerci Amca
- Karaali Ailesi	- Mustafa Kemal Sayıl
- Perukan Teyze	- Şair Yaşar Miraç
- Yaşar Kardeşler	- Leyla Saz
- Oganlar	- Fanılacı Emine
- Erkan Ocaklı	- Kuru Temizlemeci Galip

Sezer'in Hacıkasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Mekanları (görüşmedeki sıra ile) şu şekildedir⁵¹:

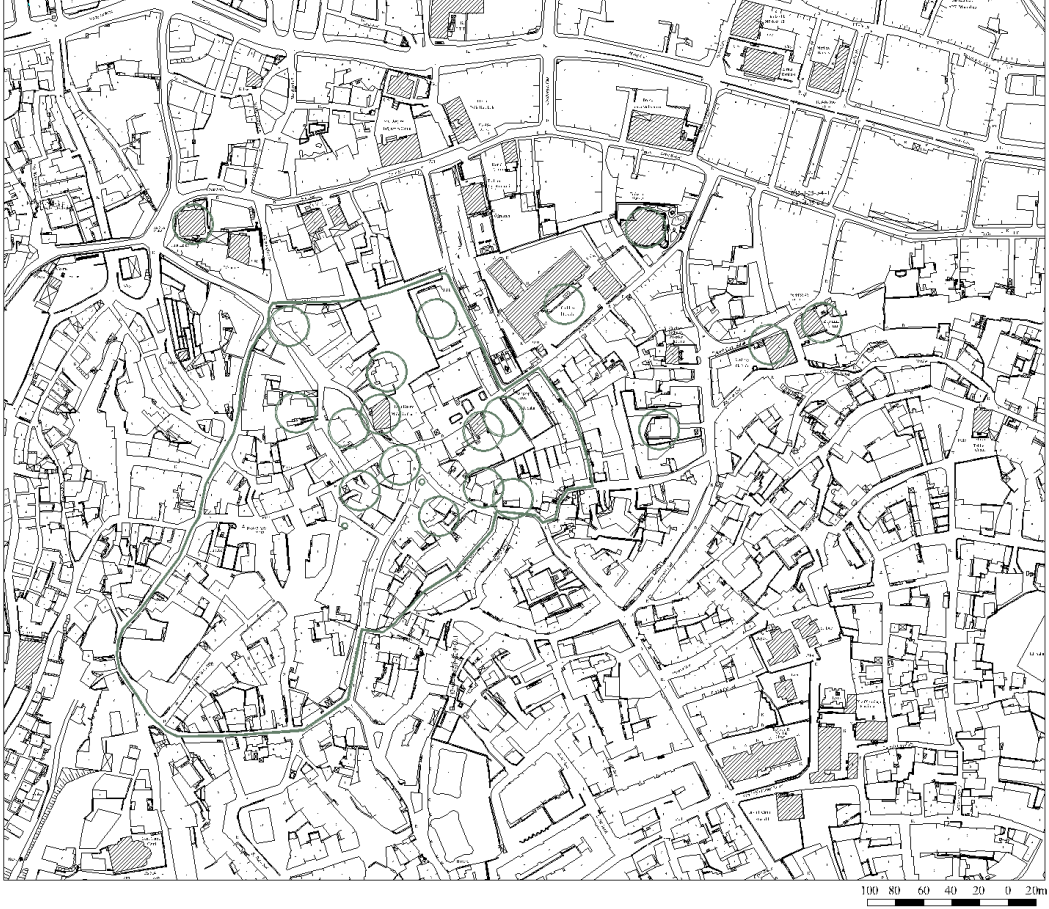
- Cudibey İlkokulu	- 24 Şubat Kitabevi
- Kız Ortaokulu / Öğretmenevi	- Taş Beşiğim Hacıkasım
- YENİCUMA	- Kamyon Kafe
- ALDIKAÇTI	- Kalbimin Kuzey Kapısı Trabzon
- ŞEHİT BABA SOKAK	- Hacıkasım Camii
- Vali Konağı	- Hacıkasım Fırını

⁵⁰ Taş Beşiğim Hacıkasım kitabı, çalışmanın "2.2.1.5. 20. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi" başlıklı bölümde incelenmiştir.

⁵¹ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

- Kostaki Konağı
- Çınar Ağacı
- UZUN SOKAK
- Şehir Kulübü
- Yaşar Kardeşlerin Bakkalı
- Kahvehane
- Kalaycı
- Onganların Konağı
- TABAKHANE
- Kurtuluş Ortaokulu
- Kanuni Ortaokulu
- Şair Yaşar Miraç'ın Evi
- Ana Sağlığı Merkezi
- Verem Savaş Derneği
- Lalezar Pastanesi
- ZEYTİNLİK
- Hamam
- Hamidiye Mektebi
- Ayakkabıcılar
- Kırtasiye
- MARAŞ CADDESİ
- Palet Pastanesi
- GAZİPAŞA
- İnci Sineması
- Saray Sineması
- ZAĞNOS MAHALLESİ
- Mustafa Bakkal
- Ayakkabıcılar
- Dörteller Ayakkabıcılık
- Galip Kuru Temizleme
- Fanılacı Emine

Sezer, Hacıkasım Bölgesi'nin ismi için "...hem caminin hem fırının hem çeşmenin ama en çok da mahallenin ismi..." şeklinde düşündüğünü; mahallenin isminin Hacıkasım Mahallesi olduğunu ancak mahalle kelimesini kullanmadıklarını, "Hacıkasım" şeklinde söylenmesinin yeterli olduğunu belirtmektedir. Bölgenin sınırlarını ise yaşantısına göre çizebileceğini ifade etmektedir. Sınırları çizerken, Cumhuriyet Mahallesi sınırlarından farklı olarak, özellikle Uzun Sokak'ı ve Zeytinlik Mahallesi'ni bölge sınırlarından çıkarmaktadır. Sezer'in haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 46'da ve EK-10'da gösterilmiştir.

Şekil 46. Çiğdem Sezer'in görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.11. Bekir GERÇEK

• Kişisel Bilgiler

- 1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 – Bekir Gerçek'in mimarlık ofisi
- 2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Bekir GERÇEK
- 3) Doğum tarihi: 1948

• Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

- 1) Doğum yeriniz neresi?

Trabzon

- 2) Hangi okullarda okudunuz?

a. İlkokul: Gazipaşa İlkokulu

b. Ortaokul: Trabzon Lisesi

c. Lise: Trabzon Lisesi

d. Üniversite: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü.

3) Mesleğiniz nedir?

Çeşitli işlerde çalıştım, memuriyet de yaptım. İlk işim yine projecilik, hep projecilik yaptım; başka hiç iş yapmadım. Projecilik, proje bürosu, mezuniyetimden sonra fazla değil iki yıl yaptım, sonra Yapı İşleri Bölge Müdürlüğünde çalıştım. 11 yıl gibi. Ayrıldım. 2 yıl belediyede yine projecilik yaptım. Ondan sonra da tekrar ayrıldım. 1986 idi. Kaç oldu şimdi serbest çalışıyorum. Sizle tanıştım çok kısa bir süre 4 yıl kadar sürdü. O kadar. (Bekir Gerçek 4 sene kadar, Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümünde ders vermiştir.)

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Şu an maalesef Beşirli'de. Ben Ortahisarlı'yım ama Beşirli'de kalıyorum, Ortahisar'daki evimi restore ettim, her cumartesi Pazar oraya geliyorum, geçmişimle orada buluşuyorum.

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

Ortahisarlı olduğum için ilk mahalleden çıkma izinlerimiz çıktığında... Biz bayağı söz tutan çocuklardık. Zaten çıkamazdık ki esnaf bizi bırakmazdı. Şikâyet ederlerdi, bunlar ne arıyor buralarda diye. Ama ben iyi hatırlıyorum; ilkokula başladık, artık mahalleden çıkma iznimiz oldu. Bu sefer o izni biraz abartılı kullandık, Hacıkasım'lara gelirdik, orada çocuklarla sokak aralarında maç yapardık, bazen kavga ederdik, öyle oldu yani. Nasıl diyeyim ona, demek ki 1953-54'lerde filan biz Hacıkasım'ı tanıdık ve sevdik de Hacıkasım'ı. Ben hala o Hacıkasım'ı hayallerimde bayağı güzel mekanlar bütünüymüş diye düşünürüm.

2) Hacıkasım'da ikamet ettiniz mi / hala ikamet ediyor musunuz?

Yok. Ama 4 ay Karma Ortaokulunda okudum ben. 4 ay her sabah Hacıkasım'la buluştum, her akşam okul dönüşü yine Hacıkasım'dan Ortahisar'a geldim ve bir parça Hacıkasım'lı sayılırım o yüzden. Çünkü o çocukluk kaydetmesiyle beraber çok güzel Hacıkasım kaydettim ben belleğime. Bende var o.

3) c.2. Hacıkasım'da yaşamak ister miydiniz?

O Hacıkasım'da isterdim tabi. Çok güzeldi, Trabzon'un bütün evleri aşağı yukarı o zaman yüksek bahçe duvarları arkasında bahçeler içindeydi. Belki de o mekanların yetiştirdiği o güzel insanlar çok büyük dostluk içerisinde komşuluk ederlerdi. Ben onu özlüyorum, o dostlukları, o sevimliliği. Anlatılacak gibi şeyler değildir o. Yani ben Ortahisar'da yaşadım, Hacı Kasım'ı da Hacı Kasım'da yaşadım. Hakikaten Trabzon'u

methettiğimiz zaman bazıları yadırgıyor. Evet Trabzon o yaşama kültürüyle yaşıyordu o zamanlar. O müthiş bir şeydi, paylaşmak, acıyı da kederi de mutluluğu da çok iyi paylaşıyorlardı. Mesela ben çok küçük bir örnek vereyim. Asiye hanımın oğlu atıyorum İstanbul'da fakültede okuyor o zaman, şubatta tatile geldi. O ev hacı evine dönerdi. O mutluluğu bütün komşular paylaşırdı.

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığınızı söylemenizin sebebi nedir?

Hacıkasımlı değilim ama Hacıkasım'da yaşamak isterim. Gerçi Ortahisar'ı bırakarak yaşamak istemem ama Ortahisar'dan kovulursam giderim. (Gülüyoruz.)

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anlalarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Hacı Kasım'da, şimdi bakın onu şuradan başlatmak lazım. Trabzon hepimiz biliyoruz antik bir kent. Antik kent sur içinde. Trabzon daha surlar inşa edilirken iki vadiye yapılan köprülerle beraber dışa açılıyor. Artık antik kent yükünü alıyor, kabuğunu çatlatıyor ve taşıyor. Taştığı zaman ilk taşıdığı yerlerden birisi Hacı Kasım. Ötede de Gülbahar Hatun. Dikkat edin bakın o iki mahallenin Ortahisar'dan kaynaklanan ilk oldukları için çok büyük benzerlikleri var Ortahisar'dan. Ortahisar'ın tekrarı gibi onlar. Ortahisar'ın içerisindeki doğrular aynen tekrar edildi orada zaten. Ondan sonraki yerleşimlere bir bakın o arada tabi apartmanlaşmalar filan başladı ama tek yapı ölçeğinde dahi o kültür, o yaşama kültürü, o mimari kültür sıçrayamadı o kadar. Hacı Kasım o bakımdan Ortahisar'ın devamı, kolu bacağı, öteki tarafta Gülbahar Hatun aynı. Yeşiliyle. Bakın florasında bile bir asalet vardır. Ortahisar'a gidin bakın, Ortahisar'ın içerisinde kavak, söğüt filan bulamazsınız. Ortahisar'da meyve ağaçlarının yanı sıra süs ağaçları falan palmiyeler falan. Hacı Kasım'da da öyledir. Ama biraz daha öteye, biraz daha öteye gittiğiniz zaman başlar, Tekke'de de öyledir. Daha doğrusu doğuya doğru çok daha sağlıklı gelişmiştir Trabzon.

Palmiye geleneği var Trabzon'da ama çok var. Şimdi hükümet konağının bahçesinde bir tane var. 1920'lerden herhalde o sıralar Aşıklar Parkı'nda var. Bir de özel evlerin konakların bahçelerinde var. Sago palmiyesi denilen, sikas en zor büyüyenidir, özel evlerin bahçelerinde enfes sikaslar olurdu ve ben birçoğunu hatırlıyorum. Kötü bir şey dikmiş manolya dikmişler, ne bileyim ihlamur dikmişler. Ama daha sonra ne olmuş, başlamış kolaycı bir anlayış. O bence bir bozuşma oldu. O floradaki asaletin bozulması. Akasya dikmişler. Akasyayı hakir görmüyorum ama niye? Çabuk büyüsün de bir an evvel... Kavak dikmişler, söğüt dikmişler, bunlar kırsal kesimde tamam dikilebilir ama kent peyzajına katkı

koyacaksan belki çok önemli bir yerde vurgu olarak dikilir ama boydan boya sokaklara akasya, kavak dikilmez, dizilmez. Görüşüm o. Bizim Trabzon'da geçmişten kalanlara bir bakın da içinde kötü bir şey var mı? Okulların bahçelerine bakın, resmi dairelerin bahçelerine bakın, Meydan Parkına bakın yani. Bitiremedik halen daha orada gözlemlenebiliyor.

• Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Hacı Kasım bence bir bölge. Semt değil, mahalle değil onu biliyoruz. Araştırmalarda da onu kanıtlayan hiçbir şey bulamadık. O zaman ne kalıyor geriye? Bölge kalıyor. Ama en önemli objesi belki de o fırın. Herkesin bildiği Hacıkasım Fırını. Niye biliyor musunuz? Orası tam bir üç yol ağzı. Hacı Kasım'ın odak noktası orası. Küçük bir meydan da var önünde Hacıkasım Meydanı derler. Karşıda bir kahve vardı. O kahvenin önü bayağı boş geniş, orada oturulur, güneşlenirler, sohbetler edilir.

Cami, fırın, Kunduz Yaşar'ın bakkal dükkanı... Kahve. Kahvenin önünde boşluk. Hacıkasım Meydancığı burası. Kasap vardı. Bir yol Zafer Mahallesi giden yoldur.

- Hocam kasap dediğiniz kişi şu anki muhtar değil mi?

Benim dediğim kasap çoktan ölmüştür, böyle tombalak bir amca vardı. Ona biz çocuktuk giderdik, "hep sen yiyorsun herhalde" derdik. Gülerdi.

Bir ev vardı, mimar Osman Kozcu'nun eviydi. Baba evi. Dr. Mehmet Kozcu vardı röntgen mütehasısı, onun eviydi orası.

Dükkanlar bir şeyler vardı. Kurtuluş Okulu... Boztepe, Aldıkaçtı denilen yokuş.

Ara var ya orada Sema Olgun'ların evi... Makinacı Emine Hanım Teyzenin evi. Taner Şen dedim. Bu evler onlar.

2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Onun koleksiyoncuları vardır, tutmadım onu, vardır bir şeyler ama içinde bir şey var mı bir şey diyemem. Bakmak lazım.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Hacıkasım'ın ismi değişti mi?

- Değişmiş.

Nasıl değişmiş? Değişmedi. Bana sorarsanız değişmedi Hacıkasım'ın, oranın ismi yine Hacıkasım.

- Şimdi Cumhuriyet Mahallesi mesela.

O zaman da mahalleydi. Mahallesini bırak, bu bir bölge diyorum. O bölgenin adı Hacıkasım. Onu isteseler de değiştiremezler. Ama zorla zorlar zorlar da unutturmaya, öyle bir dertleri de yoktur herhalde.

- İstemiyorlar evet...

Tabi Hacıkasım ya, geçmişî olan, bu “kadim kent” tabirini bilirsin. Bir kenti kadim kent yapan ufacak tefecik apeller vardır. Onlar nedir biliyor musun? Mesela ben bakarım bir kente gittiğim zaman, arastası var mı? Arastaları var evet, ne biçim arastaları var, şimdi Trabzon’da arastalar vardır hala duruyor aşağılarda. Ondan sonra isimlerine bakarım. Ankara’daki sokak isimlerini bilir misin? Büklüm Sokak, Derme Sokak, Bade Sokak, Kedi Seven Sokak falan. Yok ya bırakın o işleri. Gel bir de Trabzon’a. Hacıkasım, isimlere bak, İskender Paşa filan gibi. Geçmişî var bunun. İsimleri bile buram buram tat kokar. Hacıkasım isminden ne istiyorsunuz? Bırakın dursun. Başka Sotka, dursun ya, Sotka ne demek? Argoda “sota” derler. “Sotanda ne var?” derler yani saklı yerde, kuytuda, kıyıda köşede. Niye? Denizin gelip o kayalıklara vurduğu zaman sota resmen şöyle bir küçücük bir körfezcikle koyla beraber sotada gizliye kalmış, kale kapısının arasında öyle kendine has bir yerdi. Biri sota demiş oraya, hakikaten sota orası. Sonra Sotka olmuş halkın dilinde. Asıl Sota’dır. Ama Yenimahalle değil adı mesela. Yenimahalle dolu ortada.

Yenimahalle’nin esas ismi İncirlik’tir mesela. Niye? İncirliktir orası. Yenimahalle çok yeni, orada üç tane ev yapıldıktan sonra takılan isim. Ama Faros, bilmiyorum ne anlama geldiğini ama Faros’tur orası tarihte. Kemer kaya, evet Kemer kaya. Ama uyduruk başka isimlerden sen bul sen bile bakarsın sırtır böyle. Onun için bunlar eski şeyler, eski şeylerin isimlerine geçmişlerine dokunmamak lazım.

4) Hacıkasım’ı deneyimlemeye başladığınızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Hacıkasım’da yaşama kültürü tamamıyla değişti. Ne zaman ki Tanjant Yolu geldi, Hacıkasım meydancığını, Hacıkasım fırını, Hacıkasım’ın o ara sokaklarda bahçeli evlerini filan aldı altına ezdi geçti, yaşama kültürü başka bir şeye evrildi. Ne oldu? Konutlar da ikametgaha ayrılmış alanlarda bahçeli evlerin yerine bu sefer apartmanlar geldi. Apartmanlar geldi ama caddenin yarattığı cazibeden dolayı o apartmanlarda da ikametgâh amacı yani konut amacı yerine bürolar, ofisler, işyerleri bilmem neler geldi, bambaşka bir yere evrildi. Oradaki yaşama kültürü hemen hemen %80 değişti. Değişti de o kültürü bize geri verecek olan başka yer var mı? Bir sürü kooperatifler bloklar şunlar bunlar doldu kentin çeşitli

yerlerine. Ama hiçbirisi o bahçeli, bahçesinin içerisinde hakikaten floranın güzel örnekleriyle beslenmiş bahçelerde yaşayan insanların o bahçelerden kaynaklı yaşama kültürlerini, yumuşaklıklarını, insanlıklarını, sanatçılıklarını orada geliştiriyor çünkü, o ortamda. Sağlam nesiller sağlam mekanlar, güzel mekanlarda. Vermedi, yerine getirmedi. Hayhuy gürültü içerisinde içinden yol geçen mahalle oldu. Mahalleyi de bitirdi.

5) Tanjant yolunun geçişi ile ilgili bilginiz / anınız var mı?

Tanjant yolu bizim yıllarca mücadelesini verirken söylediğimiz ilk cümle. Tanjant Trabzon'un çok önemli bir gereksinimidir. Biran evvel bitirilmelidir ama yerinden. Yeri neresidir? Belki onda bile hata vardır. Plancıların o dönemde bir de yerel yöneticilerin el ele verip birçok kavgalardan sonra ben biliyorum o dönemi, saptadıkları güzergahtır. Tanjant Yolu'nun plancının raporunda yazdığı gerekçeleri şunlardır. Bir, bu yol üretkendir, yeni kentsel mekanlar, kentsel yerleşim alanları üretecektir. Yani şehircilikte en basit tanımı daha birinci dersten öğretirler. Bunun yeni zonlar halinde gelişmesi için. Trabzon bu şekilde gelişemiyor. Yarım daire şeklinde geliştiriyor. Çünkü merkez denizde. Biz onu da inkâr ettik. Halbuki Tanjant yol planını yaparken onu dikkate almış. Bir kuşakla geçmiş, antik kentin sırtından ve güney platolarda, büyütecek başka şansı yok. Ona iskelet, omurga olabilecek yeni yollar diyor. Yol demiyor, raporunda öyle der. O yolun da birincisini biz aldık getirdik mevcudun gırtlığına dayadık. Üretkenliğini adamakıllı azalttık. Bitirdik demiyorum ama aşağı yukarı bitirdik. Yani o kırsal kesim o güney platoları yine kendi başına kaldı. Şimdi Tanjant yolu, bir sürü münakaşalar, münazaraların, tartışmaların, uğraşların sonunda belirlenmiş ve onanmış. Oradan geçseydi ne yapacaktı biliyor musunuz? Gülbahar Hatun ile Yeni Cuma arasında güneye 11 tane yol gönderecekti. 11 tane.

Bir kuşak gibi geçiyordu, antik kenti kucağına alarak. O 11 tane yolun üç tanesi Tanjant'a eşitir. Kapasitesi Tanjant'a eş, 25 metrelik yol. Geri kalır 8 tane. 8 tane içerisinde 12'lik var 9 ve 6'lık var vs. neyse. Yani güney platolarını besleyecekti. Oralara kan pompalayacaktı. Orada yeni bir hayat başlatacaktı. Şimdi güneye Tanjant yolunun en önemli yeri de bu düğüm noktasıdır. Şimdi Tanjant Yolu bu dediğim 11 yolun yerine güneye bir tek yol yolluyor. O da var olan yol. İçkale Caddesi. O da yukarıda İçkale Camisinin önünde dün işte ölçtüğümü söyledim, yaklaşık 3,5 metre bir yol. Araçlar birbirini bekliyor karşılıklı geçmek için. Ve biz ne yaptık arkasından biliyor musun? Oraya getirdik 500 konutluk TOKİ blokları kurduk. İki yerleşim, itiraz eden olur belki 350'si aşağıda ötekileri yukarıda. Bu 2500-3000 nüfustur Trabzon'un aile yapısına göre. 3 bin nüfus 3,5 metrelik yolla beraber ulaşmaz. Ulaşamaz. Felaket olur Allah saklasın. Böyle bir şey. Şimdi üretkenliğini anlattık.

Taşıyıcılığı da anlatmış olduk içerisinde. 3,5 metrelik yolla bir şey taşınmaz. Ne yapacaktı? Toplayacaktı Lambert trafiğini şehre sokmadan alıp götürecekti kuşağından. Bu sefer Pazar yerine filan inmek isteyenler de kullanıp binecekti. Ben meydana gideceksem niye Ortahisar'a oradan da gideyim Meydan'a. Kuşaktan pat diye inersin, öyleydi zaten neyse. Taşıyıcılığını da bitirdik. Kaldı geri koruyuculuk. Öyle diyor plancı. Taşıyıcı, koruyucu ve üretkendir diyor. Koruyuculuğunu zaten sura kazmayı vurduğumuz anda bitirdik. Bizim yıktığımız dünya tarihinin en eski kentlerinden birinin suru. Kentler kurulacağı zaman antik dönemde en evvela surları inşa edilir. Yani Trabzon'un ilk varlığı o surlardır. Niye? Evvela savunacak kentini. Sayısız komutan gelmiş kuşatmış alamamış geri dönmüş. Öyle bir topografyada ve öyle muhkem bir korunak içerisinde ki biz o suru yıktık. Hiç acımadan. Hadi yıktık diyelim, yıkıp da bırakmadık, içine bir de bir yol döşedik geçtik. O yol geçerken o bütün kenti kapuz gibi böldü. Ben bir tanesini bile kıskanırım, 8 tane kültürel miras. Fatih'in mahiyetinden olduğu bilinen, Şirin Hatun medresesinin camisini yıktı. Sivil mimarinin çok güzel örneklerini yıktı ve hem doğuda hem batıda o sur bütünlüğünü geldi parçaladı, böğrüne bir köprü bir taraftan, bir köprü bir tarafından sapladı; isimlerine de birine Yavuz dedi öbürüne de Kanuni.

O iki Trabzonlu bir yerden gelse ya "Bu hataya benim ismimi nasıl kullanırsın?" diye bunları döverdi. Ne yaptı ki, planın projeksiyonlarıyla saptanmış amaçlarının üçünü de Tanjant ölçeğine inkâr etmiş oldu, minimize etti. Halbuki onca parayı onca yıl bekledikten sonra Tanjant bize çok daha fazla yararlar üretmeliydi.

- Kaynaklarda, iki etapta yapılmış, deniliyor. En son 2002 tarihinde tekrar başlamış yapılmaya. Bu davalar sürerken durdurulduğu için mi?

Hayır hayır. Tanjant'a zaten ilk defa batıdan başladılar Gülbahar Hatun'a kadar yaptılar. Ondan sonra bu dediğim düğüme sıra gelince biz haklı olarak dava ettik ve o davayı biz üç defa kazandık. Arkadan dolandılar becerdiler yaptılar, hayırlı uğurlu olsun. Kimsenin memnun olduğu söylenemez. Tanjant daha fazla tıkanıyor farkında mısınız? Neyse bunlar hep hesap kitap işidir. Bilimsel düşünmek gerekir. Ondan sonra da öteden başladılar...

Doğru bildiğimizi yapıyorduk biz ve doğruydu bildiğimiz. Allah rahmet eylesin okuduğumuz şehircilik hocaları bize öyle öğretmişti. Onlar öyle sıradan adamlar değildi. Gündüz Özdeş, Hande Süre, Ahmet Keskin. Öyle öğretiyorlardı bize. Süreklilik vardır, şu vardır, bu vardır, şöyle korunur böyle korunur. Koruduğumuz şehir sıradan bir şehir değil ki. Trapezus'u koruyorduk biz de.

6) Tanjant yolunun yapımı sizi ve bölge halkını nasıl etkiledi?

Halkı bırakmadılar ki Tanjant Yolu'nun gerçeklerini öğrensin. Şimdi öyle bir karşı politika karşı muhalefet karşı söylemler gelişti ki şimdi çok ilginç süreçlerdir onlar. Yani bunu hiç dürtmeseydin keşke. Biz mimarlar odası bu mücadeleyi verirken inşaat mühendisleri odası yanımızdaydı. İnşaat mühendisleri odasında bir yönetim değişikliği oldu. Ertesi gün inşaat mühendisleri Maraş Caddesinin en güzel yerini Ziraat Bankasının ortasına Tanjant Yolumuzu isteriz diye afiş astılar. Biz de istiyoruz ama sizin gibi istemiyoruz. Bir de siz bunu bilemezsiniz ki. Nereden aldınız bu eğitimi siz? O şehircilik, mimarlık, kent düzenlemesi, kent estetiği. Bunda bir sürü bileşeni var. Tanjant Yolu'nu istersin de proje yapılır biter ondan sonra istersin. Bir tek onlar değil, elektrik mühendisleri de müdahil oldular. Bir anda ama kimseyi suçlamıyorum ben. Bir tek şey söylüyorum. Kişi kendini bilmeli. Kendini bilmesi insanın erdemidir. Böyle bir süreç geçirdik.

Şundan ama biz Mimarlar Odasının yönetici kadrosu, biz şunun mutluluğunu, kıvancını duyuyoruz ki biz söylemiştik diye gidiyoruz. Başka yapacak bir şeyimiz yok. Mücadele vermedik mi? 11 yıl mücadelesini verdik. Hiç önemli değil. Bazı şeyler yapılırken ben hep öyle düşünürüm. Ya 500 kişi karşımda olacak, 5 kişi yanımda olacak mı olacak. O kafi. Çünkü gerçek olduğunu bildiğimiz şeyi kendi meslek disiplinimize göre savunuyoruz, gerisi hikaye. Onu savunmasak görevini yapmayan insanlardır onlar. Şükürler olsun yaptık görevimizi biz.

7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacı Kasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Ama onlardan hiçbiri kalmadı neredeyse yani. Tamam gezeriz olsun da ama yok. Şimdi benim Hacı Kasım'ım Aldıkaçtı'nın devamıdır ve Aldıkaçtı'yı ben çok severim. O dimdik olmasını severim. O tipik Trabzon sokağıdır. Trabzon öyle zor bir yerdir. O diklik var ya o Trabzon'u adam eden odur bu milleti, mücadele veren, mücadelesiz olursa kolay olur. Orada Orman Dairesi'nin lojmanları filan vardı böyle yüksek bahçeli çiçeklerini sokağa sarkıtan onu hatırlıyorum. Durmuyor herhalde orası da. Sentojeni'ye giden işte o Boztepe Caddesi, Sokağı onun üzerinde girip çıktığımız bir kaç tane ev vardı. Demin de söyledim işte muhasebe müdürü Ömer Amcanın evi, karşığı Emine Hanım Teyzenin evi, yukarıya doğru ama evlerden ziyade sokak tipik bir ne bileyim kadim kent sokağıydı. Öyle diyelim, eski demeyelim. Kadim bir kentti, kökü olan bir kentti. Bütün asaletiyle o sokaklar komşuluk ilişkilerinin en yoğun olduğu mutluluk mekanlarıydı. Aşağıda dere içine gider o Zafer Mahallesi'ne inen yolun üzerinde de vardı. Girip çıktığımız 3-5 tane ev vardı. Onun dışında esas meydancığı çok önemli bir odaktı Trabzon için. Hacıkasım Meydancığı. Meydan bile

denmez oraya. O boşluk var ya, bakın orada o kahvenin önünde çok düzeyli tartışmalar, bilgi alışverişleri olurdu. Ben hatırlıyorum orada insanlar otururdular, dostça tartışıldılar. Ya futboldur ya politikadır ya başka bir şeydir. Ve mahalleli birlikte hareket etmeyi o mekânda öğrenirdi. Mekân deyip geçmeyin. Komşuluk ilişkilerinde o körüklendi, onun başka bir faydası vardı. Birlikte bir karar ürettikleri zaman hepsi takipçisi olurdu. Öyle Hacıkasım'da kimse keyfine göre yıkmak kesmek öyle şimdiki gibi istediğini yapmak, mahalleli sahip çıkardı mahallesine. Şimdi yok öyle bir yer. Ama gezeceksek var gezeriz. Kurtuluş İlkokulu mesela. Çok önemli bir etmedi mahalle için. O çocukların dağılması, toplanması, çıkması filan cıvıl cıvıl o sokaklar. Cemal Sokak'tan başlardı buradan. Arkadan Tabakhane'ye yukarı gelirler ve gelip tekrar eden bakın o odakta odaklanırdılar. O meydan bitişiğiydi zaten. Tekrar oradan dağılırdılar. Cıvıl cıvıldı o zaman.

- Cudibey İlkokulu da vardı.

Cudibey yok, Cudibey burada sonradan Cudibey dediler Karma Ortaokuluna.

- Peki yıkılan Cudibey İlkokulu?

Yıkıldı, Saray sinemasının arkasındaydı. Onu yıktılar maalesef.

- Tanjant döneminde yıktılar değil mi?

Evet. Tanjant'a verdik onu.

- Zeytinlik Camii de o zaman mı yıkıldı?

Zeytinlik Camisini de o zaman yıktılar. Evet.

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

Valla Hacıkasım'da çok fazla arkadaşımız yoktu ama yine de o kahvenin önlerinde olurduk, orada otururduk, sohbet ederdik. Bir de ben Karma Ortaokulu'nda 4 ay okudum. O 4 ay hep aynı yoldan gittim geldim. Tabakhane'den yukarı tırmandım Karma Ortaokulu'na gittim tekrar o yoldan geri döndüm. Kış geldiği zaman biz Aldıkaçtı'yı çok severdik. Gezerdik gençliğimizde bu küçük şehirde ama severek şehrimizi. Sentojeni'ye tırmanırdık aşağıdan yukarı. Dere Mahallesi'ne inerdik daha küçük yaşlarda sapanla, kar yağdığında kuş vurmaya giderdik, çok da vuramazdık ya işte.

- Hocam Trabzonspor'un, İdmanocağı'nın tesisini hatırlıyor musunuz?

Ama o Hacıkasım'a mı kalıyor orası? Hacıkasım'a kalıyorsa en fazla kullandığımız mekân orasıydı Ziyabey Sahası. Orada çok sevimli küçük tek katlı bir yerden, aşağı yukarı, 170-180 cm yüksekte bodrumu olan tek katlı bir lokal binası vardı. Onun içerisinde bir, iki, üç, dört tuvalet ve orta mekân vardı. Bir tarafta tuvaletlerle başkanlık odası vardı, ötede

yönetim kurulu toplantı odası. Pansuman odası filan vardı, o zaman başka yer yok. Bir depo gibi bir yer vardı formalar, afişler filan. O ana mekân çok sevimliydi. Dolardı. Bahçede de devamlı top oynandığı için merdivenlerini tribün gibi kullanır otururdu insanlar, seyredilirdi. Ve orada da dikkat edin bakın çok önemli dostluklar kurulurdu. Ben o lokale çocukluğumdan itibaren devam etmiş birisiyim. Çok güzel insanlar tanıdım orada. Çok güzel abilerimiz, dostlarımız oldu.

9) Hacıkasım Fırınına hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Sahibini kimdi bilmem de hatırlıyorum tabi bir adam orada, her gün gördüğümüz bir adam. Bayağı da sirkülasyonu vardı o fırının. Bilmiyorum birkaç defa pide de yaptırmışım orada. Ama niye ben Tabakhaneyi teptim de oraya gittim bilmiyorum. Hamur bitmiş olabilir veya başka bir nedenle. Bu Trabzon'da pazar günleri peynirli... Her şeye peynirli derler Trabzon'da, içine ne koyarsan koy onun adı peynirlidir. Sonradan dendi kıymalı. Kıymalı peynirli derlerdi hatta. Hamura peynirli, öyle bellemiştik. İnsanlar orada fırınlarda bu peynirli kültürü diye bir şey vardı. Gidersin, sıraya girersin. Önce getirdiğin peynir, kıyma, kavurma neyse sıraya girer, orada sahan yavaş yavaş ilerler ileriye doğru, beklersin. O seni aşağı yukarı bir saate yakın beklediğin olur. Yoğunluğa göre. 20 dakikadan evvel de pişirip dışarı çıkartmazlar, sana bir saat 20 dakika. Trabzonlu ne yapacak, konuşacak, yarenlik edecek ve o peynirli fırınlarında resmen kültürlenme anlamına gelir. Güncel bir konu bulunur. Bazen muhabbet öyle büyür ki o bekleyenlerin hepsini sarar. Resmen açık oturumdur artık. Nedir? Futboldur, siyasettir veyahut kentin önemli bir sorunudur. Tartışılır, konuşulur, peynirlisini kıymalısını alan evine gider. Bu sabah saat pazar günleri 7,30 - 8 gibi başlarsa aşağı yukarı yarımaları birleri bulurdu. Ne kadar 5 saate yakın ve biz bayılırdık evvela küçüktük o peynirli kuyruklarında amcaları dinlemeye. Sonra biz başladık oranın amcaları olmaya. Şimdi o da kalmadı pek yani. Yine var da biz yiyemiyoruz onları daha.

10) Hacı Kasım Muhittin Camii hakkında bir bilginiz var mı?

Sokaktaki Muhittin camisi mi?

- O caminin ismi Hacı Kasım Muhittin Camii.

Hacı Kasım Cami. Hacıkasım'daki camiyi bir tek tarihçesini şu anda hatırlamıyorum. Fena bir örnek değildir ama dikkat edin bakın yerini de sevmiştir ben de severim. Çocukluğumuzda bizim Trabzon'da iki tane cami ramazanda hatimle teravih kıldırılırdı. Birisi oydu birisi Tabakhane Camisiydi. Biz kapılarından bile geçmiyorduk. Çünkü hatimle teravih çok zor bir şeydi. Babam rahmetli gitse, bizi peşine takardı ama biz mahalleye

gideceğiz derdik kaytarırdık. Orada süratli bir imam vardı; böyle çabucak kıldırırdı. Çoğunda da bizi dışarı atarlardı. Veletlik yapardık (Gülüyoruz.)

11) Hacıkasım'da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

Hacıkasım'ın bak tarihteki ilk bence aktivite alanı bence Karagöz Bahçesi'dir. Karagöz Bahçesi öyle az bir bahçe değildir. Mahalleden kaytarmaya, kaçmaya başladığımızda gider orada top oynardık o boşlukta. Ama bizim orayı en çok kullanma sebebimiz, Trabzon'da bütün okullar, ilkokullar bayramlarda Karagöz bahçesinde toplanırdılar. Oradan Meydan Parkının etrafında yapacağımız resmi geçide tören geçişine yola çıkardık. Bazen bayram bittiğinde bile bizi oraya getirir oradan dağıtırdılar. "Bütün okullar" derdi kulağında şu anda komutu veren öğretmen, bütün okullar derdi, bütün okullar bir dikilirdi, rahat, hazır ol, uygun adım marş gider meydan parkında dolanır gelirdik. Bayramın da bir tadı vardı. Bayramlar vardı her şeyden evvela.

O Karagöz bahçesinin ismi nereden geliyor? Hayal perdesi var orada, bayağı Karagöz oynatıyorlar orada. Küçük çaplı sosyal etkinlikler olurdu orada. Dini bayramlarda bilmiyorum ben şimdi tam hatırlamıyorum ama lunapark değil de ufak tefek halkacı filan orada da olur muydu? Sanki vardı gibi geliyor bana. Küçüktük biz o yıllarda. Karagöz bahçesi biz ilkokulu bitirmeden kalktı ortadan zaten. Verdiler Karma Okulu inşaat yaptı orada aşağıdan geldiler öğretmen evine doğru saplandılar. Ama adı üzerinde Karagöz Bahçesiydi.

- Hocam sinemalar var mıydı Hacıkasım'da?

Hacıkasım'a rastgelen sinema yok bence. Var mı?

- İnci Sineması?

Arkadan hududu var belki ama çıkışı bile yoktu o zaman. İnci sineması Uzun Sokak'ın sinemasıydı. Ama çok sevimli bir mekandı İnci sineması. Bir de çok net hatırlıyorum, işletmecileri o bahçeyi çok temiz tutarlardı. O kadar temiz bir mekân olamaz. Çakıl taşı seriliydi yerlere. O çakıl taşının arasından sigaraları nasıl toplarlardı. O zaman sinemalarda sigara içmek serbest yazlık sinema ya. Nasıl toplarlardı ki akşam olduğu zaman böyle düğüne hazırlanmış gelin evi gibi pırıl pırıl olurdu İnci sineması.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

(Gerçek, anlatarak çiziyor.)

Bence Hacıkasım, hemen çiziyorum, Aldıkaçtı, vali evinden gelen yol, Kurtuluş, şuralardan yukarı çıkması lazım. Cami, aşağı yukarı iniyor. Bu fırının yeri burası, eskiden bu yol böyle giderken Aldıkaçtı bu, Aldıkaçtı şuraya kadar çıkıyor, çıksın bence, şöyle bir

yer bence Hacıkasım... Şurada ara sokaklar var, şöyle. Burada tekrar insin. Şu Ziyabey sahasının olduğu yer, bu da olsun, şöyle. Bu buralara iniyor. Şurada Fatih Hamamı filan vardır. Burası da Hacıkasım'dır. Şurası da.

Hacıkasım buradan da Kayalık Sokak'tan çıktık orayı da dolandık şurası da şöyle bir şeydir. Bence bu Hacıkasım... Aldıkaçtı çok önemlidir. Dimdik gelir. Buradan yukarısı Boztepe'dir artık. Ama şurası Boztepe değildir. Belki haritasında idari yapılanmasında öyledir ama bence değil.

- Hocam Cumhuriyet mahallesi sınırları şöyle (Haritadan gösterildi.)

Sen söyledin hemen Yeni Cuma'dır buradan yukarısı. Burası Aldıkaçtı'yı, şu rampanın hatırına Aldıkaçtı diyorum, Sanat evinin sokağını var ya şu rampanın hatırına ben Hacıkasım kabul ediyorum. Çünkü Hacıkasım şurada bitmiyor. Şurada bir nefes alıyorsun. Şu dik yokuş burada biter ve burada bu düğüm çok hoştur. Tarihten beri burada trafik sıkışır biliyor musun? Araba olmadığı zaman bile zor bir yerdir burası, çok da güzeldir.

- (Harita bir nokta işaret edilerek) Hocam, burası Hacıkasım sınırlarına dahil değil o zaman. Ayakkabıcıları hatırlıyor musunuz?

Ara sokaklarda ayakkabıcılar vardı. İmalathaneler vardı. İsimleri bile aklımda. Ayakkabı üretirlerdi orda ama bence orası Hacıkasım'ın biraz uzağında, Zafer Mahallesine giden yolun üzerindeydi. Onun dışında bakkal, kasap gibi dükkanlar vardı. Baya iş potansiyeli olan Fatih Hamamı vardı. Kurtuluş Okulundan kaynaklanan bir iki tane kırtasiye vardı. Bakkaliye, kahvehane vardı. Ara sokaklarda, Boztepe Sokağı'nda bir iki tane telkârici vardı, hatırlıyorum.

• Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Birincisi dostluktu. İnsanlarda hakikaten "Hacıkasımlılar" diye bir şey vardı. O da kulübün bahçesinde bir araya gelmekten kaynaklanıyordu. Çocukların hepsi de aşağı yukarı futbol oynamıştır orada. İkincisi okul yoluydu orası; ilim herhalde. Çünkü Hacıkasım okul yoluydu. Okula ulaştırıyordu bizi. Bir de fırın. O fırın çok önemlidir. Tabelasında "Hacıkasım Fırını" yazardı.

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Caminin dışında hiçbirini bulamıyorum.

4) Günümüz Hacıkasım'ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Cami, geçmişte bu derece beni etkilemiyordu ama şimdi tek kaldığı için. Yağmurderelilerin sonra Onganların olan ev, korunan ev. Üçüncüsü de yıkım.

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

Katlı otopark yapılacak falan derken. Her yerde, her kentte bulunabilecek kimliksiz bir mekanlar bütünü olacak.

6) Yıkılan ve yapılan yeni binalar ile Hacıkasım ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Çocukluğunuzun / gençliğinizin geçtiği Hacıkasım ile günümüz Hacıkasım'ını karşılaştırdığınız zaman sizi mutlu veya mutsuz eden kısımlar var mı? Anlatabilir misiniz?

Günümüz Hacıkasım'ı ile geçmiş Hacıkasım'ın kıyaslanacak bir tarafı kalmadı artık. Her yerde yaptığımız gibi onu da trafiğe, arabaya teslim ettik. Tabi ki geçmişteki alışkanlıklarımızı, güzellikleri bulamayınca üzülüyoruz ister istemez. Ama yeni nesil onun farkında olmayabilir. Ve kendi öğrendiklerine, kendi belleğine göre alkışlayabilir. Üzgünüz, keşke Hacıkasım Hacıkasım olarak kalsaydı da yapacağımız yatırımı daha değişik yerlere yapsaydık. Tanjant Yolu da başka yerden geçseydi.

• Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Cudibey İlkokulu yani Karma Ortaokulu 1962 yılının mart ayının 2'sinde mi ne açılmıştır. İlk öğrencisiyim ben. Betonarme bir bina. Bahçesi içerisinde oldukça az yoğunlukta kullanılarak yapılmış... Trabzon'da bir tane ortaokul vardı. Trabzon Lisesi'nin orta okulu. Orada erkek çocukları okurdular. Burada da Kız Ortaokulu vardı. Sonradan Karma Ortaokulu adı altında karışık bir okul daha açtılar. Karma Ortaokulu'nun hemen önünde Uzun Sokak cephesinde çok hoş, iki taraftan sepet sapı merdivenleriyle girilen Kız Ortaokulu vardı. Taş bir yapıydı. Restore edildiği takdirde geçmişe alıp götürülen bir prestij mekânı olabilirdi. Bahçesindeki palmyeye kadar hatırlıyorum. Yıkıldı ve öğretmenevi yapıldı yerine... Çok güzel bir heyecandı bir okulun açılışında olmak. Ama biz hiç mutlu değildik. Çünkü aklımız kendi okulumuzda yani Trabzon Lisesi'ndeydi. Sürgüne yollanmış gibiydi. Buraya gelmemizin sebebi de öğrencisinin olmamasıydı. Yeni kurulan bir okuldu. Evi o tarafta olanları bize sormadan yolladılar 4 aylığına. İçimiz kan ağlaya ağlaya okuduk orda. Trabzon Lisesi bizim hayallerimizdi. Ne mutlu ki orada okumuşuz.

Kostaki Konağı, Hacıkasım'da değil. Yanlış hatırlamıyorsam 1916'dır. Ben onun rolövesini çizmiştim. Küçük çapta bir restorasyonu vardı. Onu ben yaptırmıştım o zaman memurdum. Şantiye kontrol amirliği vardı. Ben orda o işi yapmıştım. Kostaki sanırım bankerdi. Çok para kazana bir kişi. Esirgememiş. Hemen hemen tüm malzemesi ithal gelmiş. Lavabolarından duvar kağıtlarına varıncaya kadar. Fena bir restore görmedi. Şimdi yine restorasyonda. Plan şeması olarak hiç de sevimli bir planı yoktur. Daracık merdivenlerle çıkılır falan. Ama malzemesi ve cephedeki proporsiyonları, cephe malzemesinin uyumları falan bir parça kurtarır onu. Bir balo salonu vardır küçücük. Ama hakikaten Trabzon'un simgesi denilebilecek bir binadır.

Saray Sineması denilince, Konak Sineması denilince, İnci Sineması denilince onlar hep Uzun Sokakta'dır. Saray Sinemasının çatısı bizim için hep bir alemdi. Uzun Sokak'tan bağlanan sinemaları neden gelip de arkalara bağlayalım. Bence oralar Uzun Sokak'ın sinemaları.

Uzun Sokak Caddesidir onun ismi. Bizim çocukluğumda Tabakhane Camiinin minaresinin kaidesinde bir tabela vardı. Orada Uzun Sokak Caddesi yazardı. Uzun bir sokaktır. Kenti aşağı yukarı baştan başa gidiyor. Tabakhane'de minarenin dibinden başlar. Hüsamoğlu Yokuşu da Uzun Sokak'a dahildir. Taksim Meydanı'na kadar gider. Uzun Sokak'ta çok kişinin anıları vardır. Hele delikanlıların, genç kızların sevdalık dönemlerindeki Uzun Sokak bambaşka bir yerdir.

•Değerlendirme

Bekir Gerçek, Ortahisar Mahallesi'nde babasından kalan bir evinin bulunduğunu ancak Beşirli Mahallesi'nde yaşadığını belirtmektedir. "Ortahisarlı" olduğunu söyleyen Gerçek, "Hacıkasımlı mısınız?" sorusuna "Hacıkasımlı değilim ama Hacıkasım'da yaşamak isterim." cevabını vermektedir. Bu cevabın yanında başka bir soruya verdiği cevapta, Karma Ortaokulu'nda bir dönem okumuş olmasından dolayı "...bir parça Hacıkasımlı sayılırım o yüzden." sözleriyle belleğinde kalan Hacıkasım Bölgesi ile ilgili olumlu düşüncelere sahip olduğunu belirtmektedir.

Gerçek, mimar olmasının yanında Mimarlar Odası başkanlığı yaptığı dönemde Tanjant Yolu'nun geçişi ile ilgilenmiştir. Aynı zamanda Trabzon kenti ile ilgili birçok yayını, söyleşisi kısaca çalışması olmasından dolayı bölge ile ilgili bilgilere hakimdir. Bu bağlamda Gerçek'in Hacıkasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Kişileri şu şekildedir:

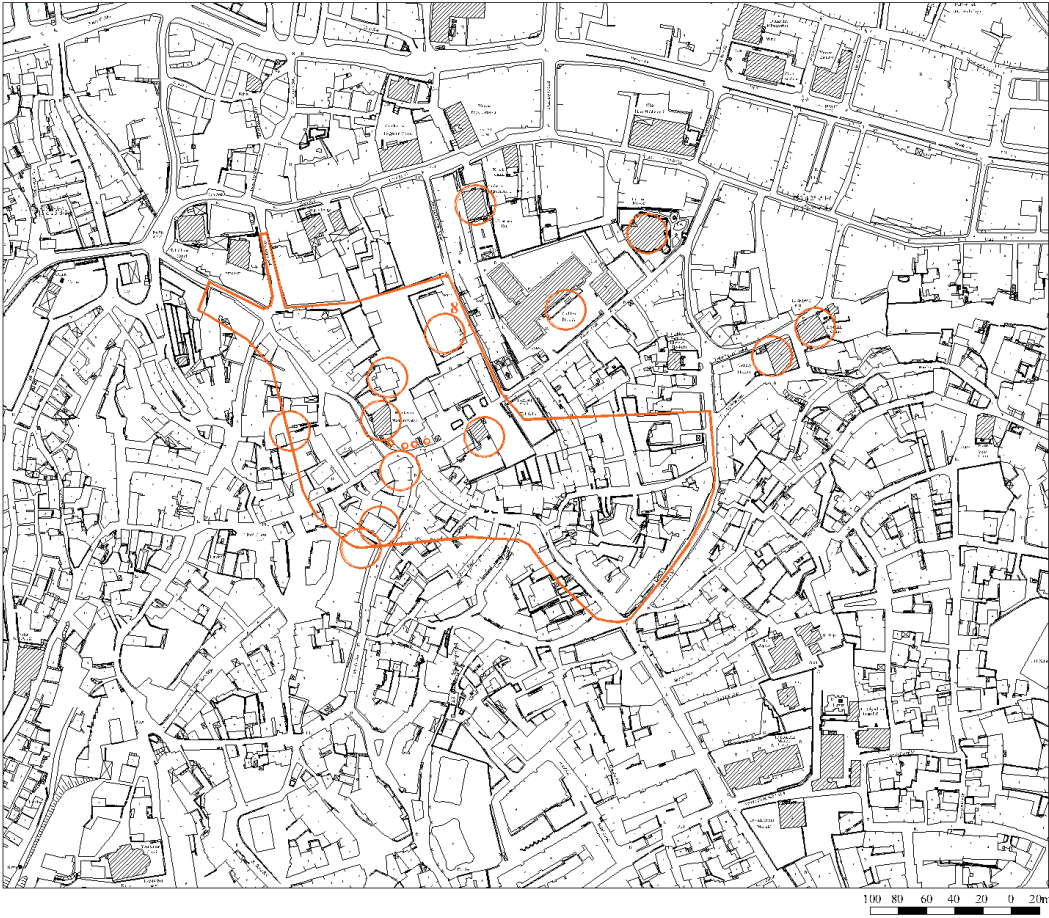
- Yaşar
- Mimar Osman Kozcu'nun Babasının Evi (Doktor Mehmet Kozcu)
- Taner Şen
- Sema Olgun
- Oganlar

Gerçek'in Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Mekanları (görüşmedeki sırası ile) şu şekildedir⁵²:

- Karma Ortaokulu
- Hacıkasım Fırını
- Hacıkasım Meydanı
- Kahvehane
- Hacı Kasım Camii
- Yaşar'ın Bakkal Dükkanı
- Kasap
- ZAFER MAHALLESİ
- Mimar Osman Kozcu'nun Babasının Evi (Doktor Mehmet Kozcu)
- Kurtuluş İlkokulu
- ALDIKAÇTI YOKUŞU
- Taner Şen Evi
- Sema Olgun Evi
- BOZTEPE CADDESİ
- CEMAL SOKAK
- TABAKHANE
- Cudibey İlkokulu
- Karma Ortaokulu
- Zeytinlik Camii
- Sentojeni Kilisesi
- DERE MAHALLESİ
- Karagöz Bahçesi
- Ziyabey Sahası
- Fatih Hamamı
- Lalezar Pastanesi
- Oganaların Evi
- YENİCUMA MAHALLESİ
- Ayakkabıcılar
- Bakkal
- Telkarici
- Katlı Otopark
- Öğretmenevi
- Kostaki Konağı
- HÜSAMOĞLU YOKUŞU
- UZUN SOKAK

Gerçek, Hacıkasım'ın bölgenin ismi olduğunu belirtmektedir. Bu bölgedeki önemli olan yerin ise Hacıkasım Fırını ve fırının, caminin, bakkalın bulunduğu Hacıkasım Meydanı'nın olduğunu belirtmektedir. Hacıkasım Bölgesi'nin sınırlarını ise meydanın çevresinde olduğunu belirterek çizmektedir. Bölgelerin, önemli yapılar ile anıldığını söyleyen Gerçek, bu duruma göre Hacıkasım Bölgesi'nin sınırlarını belirlemiştir. Gerçek'in haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 47'de ve EK-11'de gösterilmiştir.

⁵² Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

Şekil 47. Bekir Gerçek'in görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.3.1.12. Mustafa Reşat SÜMERKAN

• Kişisel Bilgiler

- 1) Görüşme Tarihi ve Yeri: 2019 – Mimarlar Odası
- 2) Görüşülen Bireyin Adı Soyadı: Mustafa Reşat Sümerkan
- 3) Doğum tarihi: 1953

• Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi

- 1) Doğum yeriniz neresi?
Trabzon-Yenicuma aynı yerdeyiz.
- 2) Hangi okullarda okudunuz?
 - a. İlkokul: Cudibey İlkokulu
 - b. Ortaokul: Karma Ortaokulu

c. Lise: Trabzon Lisesi

d. Üniversite: Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü

3) Mesleğiniz nedir?

Mimarlık.

4) İş yeriniz nerede? İş yeriniz hiç Hacıkasım'da oldu mu?

Emekliyim.

5) Şu an nerede yaşıyorsunuz?

Yenicuma.

• Görüşülen Bireylerin Hacıkasım ile İlişkisi

1) Hacıkasım ile ilk etkileşiminiz nasıl oldu? Burada mı doğdunuz, okudunuz?...

Sürekli zaten oradan geçiyorduk. Cudibey Okuluna oradan gidiliyordu. Sürekli geçtiğimiz yerd. Yani her gün okula gidip gelirken Karma'ya gidip gelirken neredeyse lise hariç kaç yaşında yedi, on beş yaşına kadar her gün oradan geçiyorduk.

- Hangi yoldan geliyordunuz? Şehit Baba'dan mı geliyordunuz?

Evet. Şehit Babadan sonra bize doğru yol dönüyor.

2) Hacıkasım'da ikamet ettiniz mi / hala ikamet ediyor musunuz?

Hacıkasım, Cumhuriyet Mahallesi içerisinde. Biz Yenicuma. Evimizin olduğu yol Cumhuriyet'le Yenicuma'yı ayıran yoldu. Biz Yenicuma idik. Komşumuz pencereden seslendiğimizde Cumhuriyet Mahallesinde oturuyordu.

3) c.2. Hacıkasım'da yaşamak ister miydiniz?

Hacıkasım, Cumhuriyet Mahallesi içerisinde. Biz Yenicuma. Evimizin olduğu yol Cumhuriyet'le Yenicuma'yı ayıran yoldu. Biz Yenicuma idik. Komşumuz pencereden seslendiğimizde Cumhuriyet Mahallesinde oturuyordu.

4) Hacıkasım'lı mısınız? Hacıkasım'lı olduğunuzu veya olmadığınızı söylemenizin sebebi nedir?

Hacıkasımlıyım diyemiyorum.

5) Sizce Hacıkasım'ın diğer mahallelerden bir farkı var mı/var mıydı? Varsa anılarınızla beraber anlatabilir misiniz?

Ana caddeler üzerindeki meydancıklar, yerleşim yerleri, yerleşime iskana yani oturmaya çok uygun değil. Çok gürültü patırtı vs. gibi ama eskiden sokaklar daha dardı yani ben Uzun Sokak üzerinde niye oturayım o gürültüde. Ama akşama kadar can sıkılıp da bir şeyler görmek isteyen balkona çıkıp Uzun Sokak'tan gelen geçenleri arabaları bile seyreden var. Onlar için doğal bir yer olabilir ama çoğunlukta istemez. Ama Hacıkasım öyle çok

araçların geçtiği kalabalıkların geçtiği bir yer değildi. Bir yol üzeri ara yolların üzerinde ama meydancık olduğu için ister istemez bakkalı manavı orada toplanmış. Evine doğru giden oradan alışverişini yapıp evine gidiyor. Ekmeğini de alıyor ediyor sıcak sıcak pidesini de alıyor. Öyle bir sessiz tenha bir meydancık. Yaşanası bir yer yani.

•Hacıkasım'a Dair Bilgiler

1) Hacıkasım sizce neyin ismi? (mahalle / semt / bölge / sokak / fırın / caminin) Neden?

Hacıkasım hep duyduğumuz camiden adını almıştır. Çünkü caminin adı Hacı Kasım camisi. Ne yaparsan yap Hacıkasım buraya adını vermişse işte; Hacıkasım kasabı, Hacıkasıma gidiyorum, Hacıkasım manavı, Hacıkasım'da buluşalım. Meydan'da filan gibi. Hacıkasım kahvehanesi gibi adlarını oradan alıyor.

- Yenicuma'da Hacıkasım çeşmesi varmış. Bir fikriniz var mı onula ilgili?

Yok... Pardon. Trabzon Belediye Tarihi kitabında çeşmeler de geçiyordu. O çeşmeleri bilen tarihçesini hatırlayan anıları olan o zaman bile... kaç tarihinde yapıldı? Sanki 85'lerde diye hatırlıyorum. O tarihlerde 70 yaşlarında 75 yaşlarında olan işte Trabzon'un saygın büyükleri vardı. Onlar o camilerle ilgili şöyle gezip de bilgi toplamak için dolaştılar Trabzon'u. Ben de onlarla idim. Orada fotoğrafını çekiyorduk çeşmenin. Onlar birbirlerine Osmanlıca kitabeleri filan var ya okuyorlar. Gidip okuyorlar not alıyorlar filan Türkçesini. Ben de fotoğrafını çekiyordum. O şeydeki çeşme fotoğrafları benim çektiğim fotoğraflardır. Yenicuma'da bir çeşmeyi hatırlıyorum. Ben bir not alayım ve gidip bakayım adı Hacıkasım mı? O Hacıkasım camisini yaptıran kişinin bir başka eseri olabilir. Ya da isim benzerliğinden bir başka Hacı Kasım Efendi olabilir.

- Yenicuma Caminin çevresinde bir yerde olarak geçiyor ama 1980 yılından sonraki kitaplarda yıkıldı olarak görünüyor.

Tamam tamam hatırladım. Onun burada olduğu söylendiğini sanki okudum ben.

- Buraya gittim hocam geçen ama... Çeşme artık.

Yok kalmadı. Hiçbir şey yok orada. Sanki oradaydı ben de o dediğin şeyi okudum sanıyorum oradan aklımda kalmış. Oradaydı ama sonradan bir şekilde bir gerekçe ile yıkılmış demek ki (Şekil 48).

Şekil 48. 2001 yılı hali hazır planında bahsedilen çeşmenin konumu

2) Geçmişte aldığınız veya büyüklerinizden size kalan, üzerinde Hacıkasım yazan bir belgeye (tapu veya nüfus kayıt örneği vs.) sahip misiniz?

Yok.

3) Hacıkasım'ın isim değişim serüveni hakkında bir bilginiz var mı?

Orası mahalle değildi zaten. Yani Cumhuriyet yerine bir başka mahalle adı geçiyor olabilir. Ama Hacıkasım oranın bir noktasındaydı, camisinden kaynaklı. Hacı Kasım Camisinde buluşalım demezler de. Hacıkasım'da buluşalım denilince orasıydı. Kimse camisi yok işte kahvesinde buluşalım gibi bir şey demezdi. Hacıkasım o nokta Hacıkasım.

4) Hacıkasım'ı deneyimlemeye başladığımızdan beri bir değişim gözlemlediniz mi? Yaşanan değişiklikler yaşam düzeninizi ne şekilde etkiledi? Değişimle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Yani çocukluğumdan bu yana Tanjant geçip de yıkılıncaya kadar hemen hemen aynıydı. Ama şu oluyor tabi; Bakkal Yaşar da anlattı ya oradaki bakkal ben orayı aldım birleştirdim filan diye. Bina yapı sayıları aynı yeni yapı yok. Yeni yapı işte o köşede şurada (Şekil 49) yüksek bir apartman. Mesela şunun yerindeki eski binayı hatırlayamadım ben. Böyle bir apartman yoktu orada. Şöyle küçük eski bir ev vardı herhalde. Yıkıldı bu yapıldı yerine. Bu bile şeyini değiştirmede oranım. Hacıkasım Meydanın büyüklüğünü değiştirmede. Aynı parsel içerisinde belki birazcık geri çekilmiş küçülmüş olabilir. Şu köşe de (Sağda,

kepenkleri kapalı olan) bakkaldı. Yani ışığını kesti belki gün batımına doğru. Onun dışında meydana değiştirmeyen bir yapı. Net bir değişiklik hatırlamıyorum.

Şekil 49. 2001 yılı Hacıkasım Bölgesi'ne ait bir görsel (M. R. Sümerkan Arşivi).

5) Tanjant yolunun geçişi ile ilgili bilginiz / anınız var mı?

Tanjant yoluna birçok insan büyük ihtimalle söyletiğiniz insanlar hep karşı çıkmıştır. Ben şunu düşünüyorum hep bütün yollar şehirdeki eski dokuyu yok ediyor tarihini yok ediyor birikimini yok ediyor anılarını yok ediyor. Bunu niye yapıyoruz? İnsana bir değer katmıyor. Arabalara değer katıyor. Yani nerede bir yol vuruluyorsa bak insanların kullanımı için değil arabaların kullanımı için. Ben kahroluyorum yani niye insana bir şey yapmıyorsun kaldırımını genişlet, bak genişleyen kaldırım yok ama genişleyen yollar evleri yıkan yollar hep araçlar için arabalar kutsal. Daha ilkokula giderken ben dedemi hiç tanımadım. Yani fotoğrafı da yok. 1928'lerde falan ölmüş. Okula giderken işte eski yollardan geçiyoruz. Ve zemin döşeme taşları eskiden olduğu gibi eskiden kalan dedemin de bastığı taşlar. Ben okula giderken bir tane yolun ortasında daha Hacıkasım'a inmeden işte fırının arkasından şuradan gelen şu aradan gelen yol şuraya basmış olabilir taşın üzerinde ayakta duruyordum böyle onun bastığı yere basıyorum. İşte iki taş üstünde büyük bir taş yine buraya basmış olabilir oraya basıyordum. O taşlar en az üç kere değişti. Yani ben ölsem benim çocuklarım babamın bastığı taş buydu diye o taşı bulamayacaklar. Bu kadar anıları sıfırlanmış bir şehir maalesef. İnsan çok üzülüyor benim gördüğümü izlediğimi torunum asla göremeyecek. Çok sevimsiz bir durum oysa Avrupa'da biliyorsunuz ki üç yüz yıl önce adam bir romancı, şair kahvehaneye gitmiş masası hala duruyor oturduğu sandalye hala duruyor.

6) Tanjant yolunun yapımı sizi ve bölge halkını nasıl etkiledi?

Karşıya geçemiyorsun kırmızı ışığı bekliyorsun. Oysa ben ilkokula giderken okula gidinceye kadar ya bir araba geçerdi o sokaktan ya iki araba geçerdi ama bir yol sayılabilirdi Yenicuma'dan gelen filan da oradan geçerdi. Şimdi arabalar senin geçmen için kırmızı ışığın yanmasını bekleyeceksin.

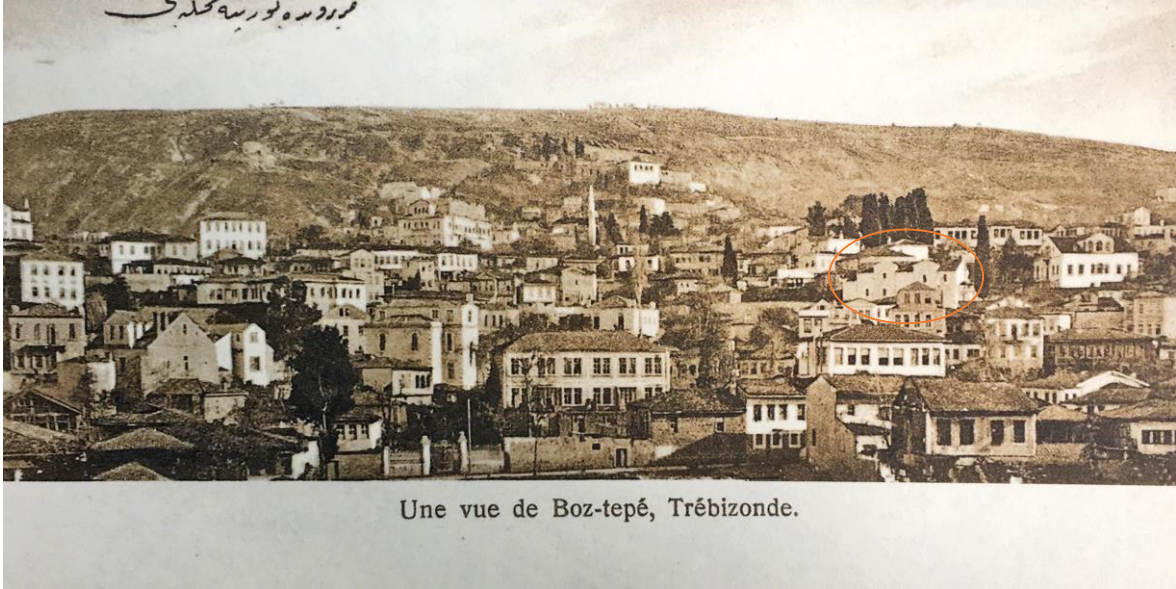
7) Hacıkasım sokaklarını ve yapılarını hatırlıyor musunuz? Hacı Kasım'da hafızanızdan yararlanarak gezebilir miyiz?

Tarif etmem zor tabi. Yollardan fotoğraflar olsaydı işte şu ev şu evin ilerisinde böyle. Örneğin lisede okuyan ablam lisede okurken arkadaşının sınıf arkadaşının evi oradaydı. Ama tarif edemiyorum mesela. Önünde nar ağaçları filan güzel bir avlusu vardı tek kat tuğla yapılmış, tuğlalar görünüyor sıva yapılmamış üzerine. Öyle birkaç kere beni de tanıyor görmüştü kapı önünde konuşmuştuk. Mesela orada kalaycı dedim. Kalaycının olduğu şeyi gösteremiyorum mesela. Üzerinde adı filan da yazıyor. İşte bir görseli olmayınca da tarif etmesi zor oluyor. Oradan Kuzgundere'ye yani Tabakhane vadisine gidiliyordu. Şöyle karşıdan giderken yol ilk önce solda Çöpçü Sokak'ı yanılmıyorsam. Oradan başlayınca şu yol ile birleşen. Bu yolu burayla bileştiren Çöpçü sokağı. Eski adı o. Ama o sokağa bir Amerikalı yerleşmiş. Boztepe'de Amerika üssü kurulunca NATO üssü. Şehir içerisinde de subaylar ev tutmuşlar. Bir subayda orada yaşıyor. Şimdi evin adresini yazacak zarfın üzerine Amerika'da tercüme edecek ona Çöpçü Sokağı. Belediye bunu hissetmiş adını değiştirelim de Çöpçü olmasın diye. Çiçek sokağı adını koydular. Çiçek sokağı diye yazıyor. Şu an sokak kalmadı. Hacıkasım fırından Yenicuma'ya çıkarken hemen sağdaki Şehit Baba Sokak'la bağlanan sokak.

(2001 Halihazır planı üzerinden mekanlar belirlendi ve işaretlendi.)

...Önünde çam ağaçları olan iki katlı gibi varlıklı görünümlü evler vardı, Karma Ortaokulunun karşısında. Ruslar 1990'da gelince burayı pansiyon yaptılar... Hacıkasım ile ilgili fotoğraf getirirken yanımda Kostaki Konağı tarafını getirmemiştin. Burayı alanda düşünmemiştim... Marangoz vardı şu köşede. Bizim zamanımızda oyuncak yoktu. Oyuncak yapardık. Çiviler toplardık, yağmur suları taşıdı veya odun kırarlarken yere eğri büğrü bir çivi düştü. Onu alırdık. Taşla düzeltirdik. Kendi oyuncak arabamızı yapmak için kullanacağız onu. Ama tahta bulmak zor. Marangozların önüne gider dururduk, böyle 3 5 arkadaş. Marangoz da işi biraz azalınca, gelin alın, derdi. Köşedeki marangozdan bekleyip tahta parçaları aldığımı hatırlıyorum. Dergiye de reklamını vermişti... Bakkal Yaşar'ın kız kardeşi vardı Ayşe, o da bakkalda dururdu ve o dönemde bakkalda müşteriye mal satan belki

de tek kadın oydu... Babamla gelirdik, Çiçek Sokak'ı kullanırdık. O yol kestirmeydi bizim için... (Kilisenin fotoğrafına bakıyoruz (Şekil 50)

Şekil 50. Kilisenin görüldüğü bir görsel (Bölükbaşı, 2006).

-Hocam bu görsel için ne söylersiniz, Hacı Kasım Camii değil mi (Şekil 51)?

Şekil 51. Caminin çevresine ait bir görsel (Gür, 2009).

Burası caminin çevresi yıkılmaya başladığı zamanlara ait. Yıkıma yakın bir dönemde, ön tarafı yıkıldı ve betonlaştırdılar. Karşıda kasap var. Muhtarımız. Yan taraftaki ayakkabıcı sanırım. Buradan aşağı yol devam ediyordu. Sonra Fatih Hamamından gelen yol ile

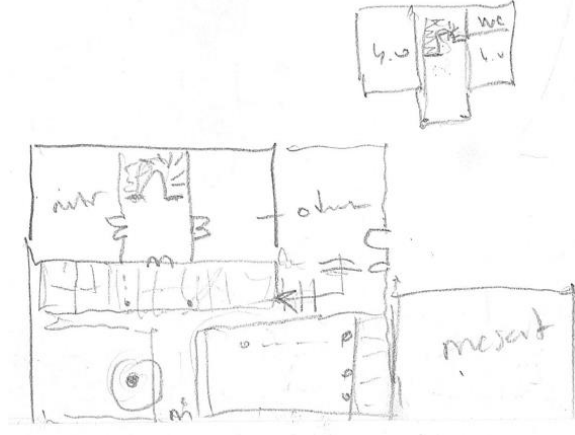
birleşiyor yol. Fotoğrafın çekildiği yer biraz geride. Büyük ihtimalle Tanjant geçmezden 2 yıl önce falan çekilmiştir bu fotoğraf. Belediye buralara haber verdi, çıkın Tanjant geçecek diye. Millet de yavaş yavaş boşaltmaya, taşınmaya başlamıştı. Ama bu ağaç duruyor mesela...

Karagöz Bahçesi adını duymuşsundur. Oraya şeyler var o fotoğrafta var. Ama Hacikasım sayılır mı orası. Bayram, resmi geçit. Hatta öyle başlamış derler büyük bir alan olduğu için bayram orada yapılmış. Yani okullar orada yürüyüş yapmışlar. Ama çok az hatırlanıyor. Ama daha sonradan meydanda bayram kutlamaları yapılırken yani resmi geçitler yapılırken o bahçede o boş alanlarda toplanılmış okullar bekliyorlar ondan sonrada gidiyorlar meydanda tur atıyorlar. Resmi geçit yapıyorlar. Orası bekleme yeri toplanma yeriymiş. Ama Karagöz geçmişte bir Rum'un arazisi orası. Rum'un lakabı Karagöz imiş. Acaba şuradan da gelebilir mi? Çünkü Karagöz Bahçesi dedikleri yere lakap olabilir ama. Ramazan'da da işte Karagöz Hacivat gösterileri için çadırlar orada kurulmuş. Ya Cumhuriyetten sonra sahibi gittiği için gönderildiği için boş arazi kaldı devlete kaldı orası. Toplumsal amaç için devlet izin verdi belki ona. Ya da şey orada babam anlatıyor çünkü orada izlerlermiş. Ya da Rum yaşarken de boş arazi ekmiyor dikmiyor bina yapmıyor kullanın filan demiş olabilir. Öyle bir alanmış. Karagöz adı Karagöz Hacivat'tan geliyor olabilir.

- Evinizi anlatabilir misiniz, eski evinizi?

Bu tipik bir evdir. Akçaabat evleri de aynı hemen hemen. Zemin katı çizdim. Mutfak, oturma üst kat da aynı. Üst kat da şöyle yatak odası, yatak odası, tuvalet, merdiven üste çıkıyor. Üstü böyle altı böyle. Girişte taşlık vardı. Neredeyse altmışa altmış ölçülerinde taşlar böyle dizilmiş çok güzel. Şurada bahçe kapımız vardı bahçeye çıkıyorduk. Şurası daha öteye gidiyor belki mescit. 1940'lı yıllarda amcam kendi hissesini vakıflara devrediyor. Vakıflar satışa çıkartıyor orayı. Bir adam alıyor orayı ev yapıyor mescidi yıkıp kendisine ev yapıyor. Şurada kümes yapmıştım. Şurada mandalina ağaçlarımız. Şurada üç tane nar. Şurada babam Rus işgalinde bunlar Tosya'ya gitmişler muhacir olarak. Oradan da şey getirmiş dut ağacı buraya çapı neredeyse bir metre çapında dut ağacı burada.

Dış bahçeye burası duvarla ayrılmış. Kendi iç avlusu. Şu duvardan sonrası duvar da işte yüz elli santim filan arkasından bakınca görüyorduk. Burası da böyle kocaman üç buçuk dönüm yani üç bin beş yüz metrekare bir araziydi. Bakınca Doğum Hastanesini SGK'yı görüyorduk. Sonra yıkıldı işte (Şekil 52).

Şekil 52. Sümerkan'ın eski evinin Sümerkan'a ait çizimi

8) Hacıkasım'da en çok hangi mekanlarda bulunurdunuz? Eviniz, okulunuz, iş yeriniz gibi.

Karma Ortaokulu tamam. Ondan sonra fırından ekmeğimizi hep oradan alırdık. Bir anımı anlatacağım. Kasaba uğrardık, Bakkal Yaşar, gaz yağını alırdık. Çünkü elektrikler sık kesilirdi. Gaz yağını alırdık. İşte meyve sebze gibi şeyler orada satılırdı bakkallardan alırdık. Bize yakın bakkal o kadar çeşit olmadığı için hoşumuza oradaki giderse oradan meyve alırdık daha çok, sebze çok satılmazdı da. Pazar günleri peynirli kıymalı yenir ya Trabzonluların bir geleneği vardı. Bütün fırınlar dolardı öğleye kadar. İşte ben de ilkokul üçte miyim neyim. Artık evdeki ablalarım mesela ablam peynirli kıymalı yaptırıp alıyordu. Babam bana söyledi hadi git al da gel işte iki peynirli üç kıymalı filan gibi. Kıymalı yok kıymayı sen yapıyorsun, kıymalı satmıyorlar çünkü buzdolabı yok koruyamıyor kıymayı. Ama et kıyma koyacaksan sen gönderiyorsun kap içinde götürüyor fırıncı kendisi senin kıymanı dolduruyor. Peynirli alacağım gittim. İşte babamdan dolayı beni de tanıyor. İşte kaç tane dedi yazdı. O peynirinin kenarına da eklenir yapıştırılır ya o küçük bir kâğıda. Ben ne bileyim hiç bilmiyorum ilk defa gidiyorum. Ben sanıyorum ki ekmeğin gibi üç tane peynirli, beş tane peynirli bana hemen sarıp verecekler. Biraz bekledim Allah Allah bana bakan yok dedim herhalde üç dört dakika bekledim bana bakmıyorlar diye dönüp geldim eve. Meğerse o yapılmış sonra benim yanımda dedi fırıncı bunu niye almadın peynirliyelerini dedi. Yaptırın bana geldin ısmarladım da almadın. Bizimkiler de o gün peynirli yiyemediler.

9) Hacıkasım Fırınına hatırlıyor musunuz? Sahibi kimdi, ne zaman yapıldı, hikayesi neydi?

Babam oradan kart alırdı. Şimdiki jetonlar gibi. Gittiğimizde o kartlardan verirdik ve pidemizi veya ekmeğimizi alırdık. (Cevabı alındığı için ayrıntılı sorulmadı.)

10) Hacı Kasım Muhittin Camii hakkında bir bilginiz var mı?

Hiç Muhittin adı geçmez cami olarak. Yani hiç. Duydum şaşırımdı.

11) Hacıkasım'da sosyal aktivite alanları var mıydı? Sık sık gider miydiniz?

Oradaki kahvehanenin dışında toplanılacak mekân bir şeyi yoktu. İşte şeyde Fatih Hamamı ikinci planda kalıyor belki. Sosyal toplumsal bir alanı yoktu oranın. İşte Kurtuluş İlkokulu diğeri olabilir.

İdmanocağı şeydedir. Koruma Kurulu buradan geliyorsun. Şimdi büyük devasa beyaz renkte apartmanlar, önünde arabalar böyle diziliyor. O işte buradaydı evlerin de bulunduğu bir alan. Sonra Trabzonspor oldu. Böyle içi fare kaynayan bir yapı idi bu tek katlı. Trabzonspor bu fareli yapıyı kullanırken şampiyon oldu lig şampiyonu üst üste sonra bir kere daha. Sonra çok harika pahalı bir yerleşke yaptılar. Yerleşkenin lüksü arttıkça bunlar geriye doğru inmeye başladı. Yani buradayken şampiyon oldular.

En yakın sinema şeydeydi. Kostaki'nin batı tarafında bir alan vardı. Şey var ya Beşikçi Kitabevi. Çıkmaz sokak. Bu okulda annesi okulun sekreteri olan bir arkadaşım vardı Hulusi diye. Onla gelirdik şunun çatısından sinemayı seyrederdik. Ama bu çatı dolardı bir tek biz değil. Oradan çatıdan seyrederdik. İnci Sineması. Orada göstermiştim az önce. Şuradan bir kapıdan geçiliyordu. Sonra bu kapıyı kapattılar. Buradan sen de geçmiş olabilirsin. Yani Karmanın önünden geçen sokağa ulaşıyorduk.

12) Hacıkasım'ın sınırlarını çizebilir misiniz?

Yani Hacıkasım deyince merkez burası. Yani çok rahatlıkla bu kavşak var ya bu kavşağa kadar. Buradan sonra işin rengi değişiyor. Şöyle bir alan çizebilirim sana. Şeye gitmiyorum. Kostaki bak adını vermiş Kostaki. Buradayken ben Hacıkasımdayım derim. Karmanın önü bak burası bile değişiyor. Karmanın önü Karmaya varmazdan şu arayı geçmeyeceksin. Şu aradan sonra Hacıkasımdan çıkıyorsun Karmanın önüne varıyorsun. Şöyle bir alan gibi. E burada bak Koruma Kurulunu bile aşağıya geçme şuraları. Buradan sonra bak ne diyecek Trabzonspor'un önündeyim filan diyecek. Ama buraya kadar Koruma kurulu eskiden yoktu. Hacıkasımdan geçtim de döndüm aşağıya filan şeye yaklaştım Trabzonspor'a İdmanocağı kulübüne yaklaştım diyecek. Yani şuralardan da aşağı dönmezden böyle bir alan (Sümerkan, anlatarak çiziyor.)

• Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli

1) Hacıkasım'ı nasıl hatırlıyorsunuz? Anılarınızla anlatınız.

Hacıkasım deyince gözümün önüne gelen fırının varlığı, kokusu pişmiş ekmek kokusu, vitrindeki ekmekler. Yani biz yokluk görmedik, muhacirlik yaşamadık ama o ekmeğin görünüşü sıcak kim sevmez, beğenmez Trabzon ekmeğini lezzeti de meşhur. Fırının varlığı önünde de otururlardı. Kahvehanenin önü orada oturanlar. Orada akasya ağaçları vardı üç dört tane büyük onun altında otururlardı. Orada da bir çeşme vardı. Tarihi bir çeşme vardı taş yıkıldı orası. Yani abdest filan da alırlardı.

İşte oradaki şeyin varlığı yani kahvehanenin varlığı önündeki ağaçlar ve fırının varlığı Hacıkasımı Hacıkasım yapan yer yoksa her yerde bakkal var. Bakkal Ayşe Hacıkasım'ı Hacıkasım yapmadı. İşte o alanın varlığı işte. Dar sokaklarımız altı yedi metre genişlikte oraya varınca bir alana varıyorsun. Ama Hacıkasım Meydanı diye adı geçmezdi oranın. Hacıkasım adı öne çıktığı için belki Hacıkasım. Ama şeyi biliyordur. Sakız Meydanını biliyor musun? Sakız Meydanı.Kadınlar Pazarı'ndan aşağıya doğru gidince bir tane ahşap üst geçit var. Yaya geçidi. Kadınlar pazarından çık. O ahşap üst geçitten karşıya geç. Beş on adım atınca küçük bir meydan var. Sakız Meydan'ı orası. Orada planlarda haritalarda Sakız Meydan'ı diye yazar. Orada sakız satılmış. Şeyden gelirmiş Egeden işte Yunan adalarından falan çok önemli geçmişte kullanılmış o. Belki Uzakdoğu'dan da geliyor olabilir. Orada satan yerler varmış. Tek orası olduğu için Sakız Meydan'ı adı oradan gelmiş. Yani meydan kavramı ne kadar önemli geçmişte o kadarlık bir alan yüz on metrekare bir alan meydan. İşte çok dar sokaklar olunca orası meydan oluyor. Oraya da üç yol ayrılıyor Sakız Meydan'ına ama. Bir tanesi kenardan geçiyor böyle geliyor. Meydan burada sağ salim kalıyor. Yani orada otur uzan sohbet et. Ama Hacıkasım'da yollar öyle bir geliyor ki sana oturacağın bir yer bırakmıyor. İşte kahvehanenin önünde küçük bir alan ağaçların dikildiği alan. O da çok küçük yani o alan içerisinde işte ağaçların varlığı filan sanıyorum o yüzden meydan diyemediler. Yahut meydan çok büyük olur buradan yol buradan yol gider ortada oturursun. Ama meydan küçük olunca böyle bir yol böyle bir yol böyle bir yol geçince ayakta duracağın yer yok. Geçsene, engel olma, diyenler olabiliyor o zaman meydan kavramı bitiyor. Eskiden de at arabası ama insanlar da geçiyor ediyor. İster istemez birazcık kalabalık bir şey olsa iki üç kişi yan yana gidemiyorsun. Sadece kahvenin önüne bir masa atabiliyorsun. O zaman da meydan anlayışı ikinci planda kalıyor.

2) Eski Hacıkasım'a dair belleğinizde kalanları 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Yani Hacıkasım'ı simgeleyen Hacıkasım fırını. Önce fırını derim. Hacıkasım'a gidiş nedenimiz de oydu. Sonraki yıllarda ben Hacıkasım fırınına çok fotoğraflar çektim. Ortaokulda lisede şimdi bizim evden sonra bir şey dedik ya bir taşlık alan var yukarıda.

Oraya hemen yakın büyük ablam orada oturuyor evi var. Sözünü ettiğim sizin sokakta küçük ablam oturuyor. Pazar günü hadi bakalım peynirli yapılacak. Ben evden çıkıyordum. Babam meraklıydı böyle uzun bir sepet almıştı koluma takıyorum. İşte kaç tane yapılacak ortanca ablam var. Dört tane. Gidiyorum yokuş yukarı çıkıyorum büyük ablama. İşte bir oğlu iki kendisi üç tane. Bazen kıyma hazırlamış onu veriyor. Geçiyorum küçük ablama iki tane işte kayınvalidesi olduğu zaman üç tane. O da bazen kıymalı hazırlamış onu veriyor. O üç tane kıymaları büyük ablamın kıyması bu hepsini yazıyorsun iki üç tane tabak ağır ağır. Hadi git bakalım Hacıkasım fırınına. Bazen aşağıda gidiyorum Kadınlar Pazar'ının oradaki fırına gittiğim de oluyordu. Hadi bakalım gel yolun üzerinde önce küçük ablaminkileri ver. Dört kat yukarıya çık gel öbür ablaminkini ver. Ondan sonra öbürü. Peynirli yiyecek hal kalmıyordu. Pazar olsun istemiyordum.

Fırın, ikinci dersek şeyin varlığı kahvehanenin varlığı. Çünkü orada tanışlar falan tanıdığımız insanlar da otururdu. Akşam ışık yanıyor içerisinde oyunlar şıkır şıkır sesler sohbetler sesler geliyor. Yani birçok insan yüzde altmışı Hacıkasım deyince ey gidi o kahvehane falan diyecektir. İşte üçüncü olarak da adını veren caminin varlığı. Birçok insanda öyle yüzde kırkıda otuzu da ey gidi camiye giderken şöyle olmuştu böyle olmuştu oradan çıkardık kahveye uğrardık diye anlatırlar.

3) Hacıkasım'a dair hatırladıklarınızı şu an bölgede bulabiliyor musunuz?

Hacıkasım kaldı mı? Camii olmasaydı o da gidiyordu zaten. Yani başka bir bina olsaydı o da gitmişti zaten. Ya bak iyi ki var siz o cami olmasaydı tez yapmayacaktınız. O camii oranın ismini muhafaza etti bugüne getirdi. Camii varlığı ile Hacıkasım'ı Hacıkasım yaptı. Yani iyi ki varmış.

4) Günümüz Hacıkasım'ını 3 kelime ile tarif edebilir misiniz?

Tabi. Tanjant, araba, gürültü. Dördüncüyü de söyleyeyim egzoz. Hacıkasım diye bir şey kalmadı maalesef.

5) Günümüz Hacıkasım'ı sizce ileride nasıl olacak?

Daha da kötü olacak. Çünkü araba sayısı artıyor. Önü araba dolacak.

Şimdi caminin önüne bir tuvalet yaptılar. Kadın erkek tuvaleti yaptılar. On on beş sene sonra yirmi sene sonra camiye geliyorsun diye. İşte altından kalkamıyoruz onarım, bakım, temizlik neyle gelir getirirsin yanlarda bir yere. Yine girerler tuvaletin yanına bir yer altı otoparkı yaparlar.

- Hacıkasım'a Dair Ek Sorular

3) Çalışma kapsamında Hacıkasım'a ait belirli önemli noktalar belirlendi. Bu noktalar: Hacı Kasım Muhittin Camii, Cudibey İlkokulu, Trabzon Müzesi, Yazlık Sinema, Konak Sineması, Zeytinlik Yokuşu, Aldıkaçtı Yokuşu, Hacıkasım Fırını, Hacıkasım Meydancığı, Karagöz Meydanı, eski öğretmenevi, Mustafa Market, cami, bakkal, terzi, kahvehane, ayakkabıcılar, marangozhane. Bu noktaları harita üzerinde işaretleyebilir misiniz? Ve varsa anılarınızı anlatabilir misiniz?

Cudibey İlkokulu: Orası ayrı bir adla anılıyor haliyle. Orada şey vardı daha çok onun adı geçiyordu. Dispanser. Cudibey okulunun hemen önünde Dispanser vardı. Bu da eski tarihi bir binaydı. Tanjant bunu yıktı. Dev çınar ağaçları var, üç taneydi... Yani dispanserin varlığı da önemliydi. Sonra orası bir engelliler okulu oldu. O bina. Dispanser çünkü yeni yerine taşındı. Sonra yıkıldı gitti.

Burası Cudibey. Cudibey'in ordayız. Hacıkasım adı hiç geçmez. Uzunsokak bile geçmez.

Ticarethaneler: Vardı şeye doğru hatırlıyorum. İyi hatırlattın. Fatih Hamamı aralığında da... Buranın da Kasım Sokak'a bakan yerleri yani inan en az sekiz tane ayakkabı imalatçısı vardı. Bunlar ayakkabıyı imal etmiyorlardı belki de ayakkabıyı yapabilecek şekilde derileri kesiyorlar ediyorlardı. Bir ön imalat gibi birileri geliyordu bunları alıyordu. İşte tabanlara tutturuyordu filan. Yani şeyi tam olarak bilemiyorum ama ayakkabıyı tümüyle yapan da vardı ama sadece belirli bölümlerini hazırlayıp işte imalatçıya sunan da vardı. Ya da bu deriyi hazırlıyor bu ayakkabının tümünü yapacak olan karşı dükkâna geliyor. Öyle komple bir ayakkabıcılık sürecini düşerek orada sanki faaliyet gösteriyordu.

- Değerlendirme

Mustafa Reşat Sümerkan, Yenicuma Mahallesi ile Cumhuriyet Mahallesi 'nin arakesitinde bir noktada doğmuş ve günümüzde eski evlerinin karşısında yapılmış olan apartmanda yaşamaya devam etmektedir. Hacıkasımlı olmadığını Yenicumalı olduğunu belirten Sümerkan, Hacı Kasım Bölgesi'ni ulaşım ve ihtiyaçlarını gidermek için geçmişte ve günümüzde sıklıkla kullandıklarını belirtmektedir.

Mimar olan Sümerkan, genç yaşlarından beri fotoğraf çekmektedir ve Hacı Kasım Bölgesi ile ilgili de birçok fotoğrafa sahiptir. Aynı zamanda ulaşım ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla bölgeyi kullandıklarını belirtmektedirler. Bu bağlamda bölge ile etkileşim içerisinde bulunan Sümerkan'ın bireysel belleğinde de birçok bilgi bulunmaktadır.

Sümerkan'ın Hacı Kasım Bölgesi ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı Bellek Kişileri şu şekildedir:

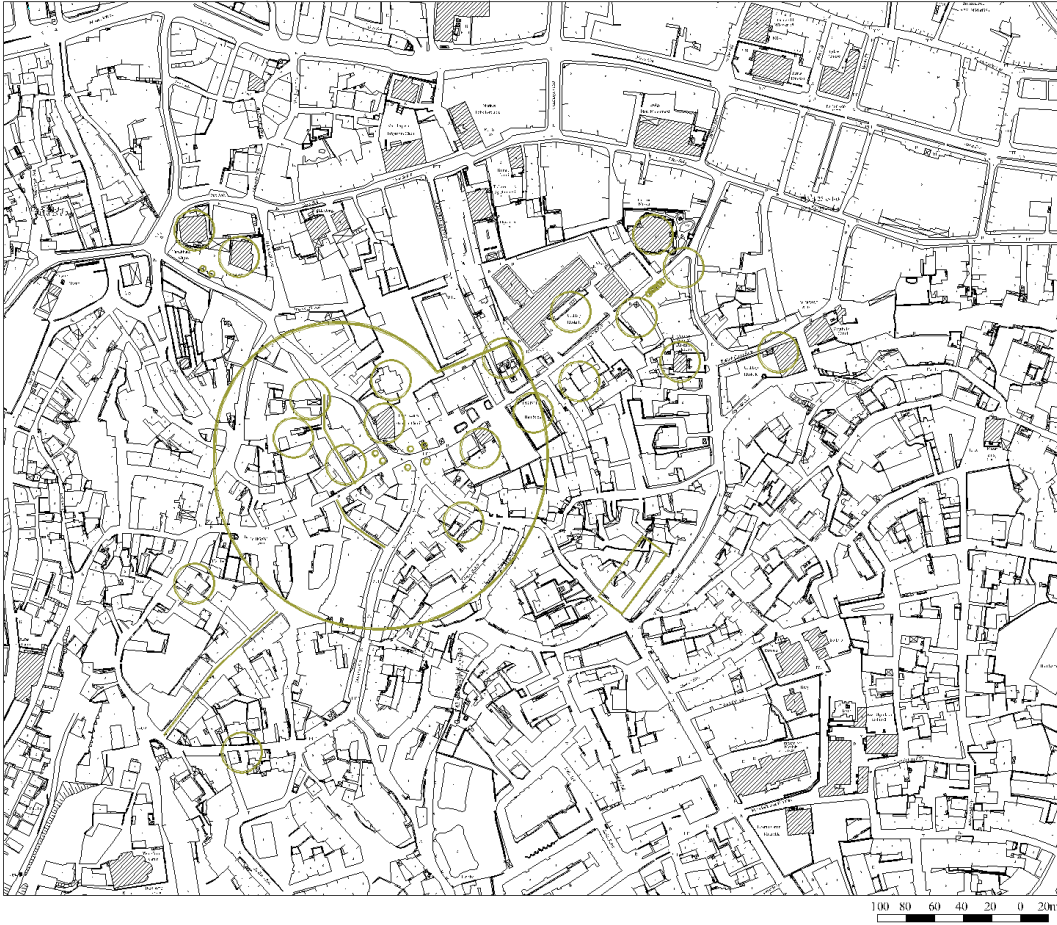
- Bakkal Yaşar ve Ayşe Kardeşler
- Amca
- Kasap/Muhtar
- Ablanın Arkadaşı

Sümerkan'ın Hacıkasım ile ilgili sorulara verdiği cevaplarda kullandığı “Bellek Mekanları” (görüşme sırasındaki sıra ile) şu şekildedir⁵³:

- Cudibey İlkokulu
- Amcanın Evi
- Karma Ortaokulu
- Kasap/Muhtar
- YENİCUMA MAHALLESİ
- Fatih Hamamı
- ŞEHİT BABA SOKAK
- Karagöz Bahçesi
- UZUN SOKAK
- Kahvehaneler
- Hacıkasım Fırını
- İdmanocağı Kulübü/Trabzonspor
- Hacı Kasım Camii
- Koruma Kurulu
- Hacıkasım Kasabı
- Beşikçi Kitabevi
- Bakkal Yaşar ve Ayşe Kardeşler
- Tarihi Çeşme
- KUZGUNDERE
- Akasya Ağacı
- ÇÖPÇÜ/ÇİÇEK SOKAK
- Dispanser
- Kostaki Konağı
- Fatih Hamamı
- Kalaycı
- KASIM SOKAK
- Ablanın Arkadaşının Evi
- Ayakkabı İmalathaneleri

Sümerkan, Hacı Kasım Bölgesi'nin isminin mahalle veya sokaktan gelmediğini, ismin ise camiden kaynaklı olduğunu belirtmektedir. Caminin çevresinde gelişen yapıların da bu ismi aldığını belirtmektedir. Hacı Kasım Bölgesi'nin sınırlarını ise caminin çevresinde, diğer önemli yapılara yaklaşmayacak şekilde belirlemektedir. Örneğin, İdmanocağı Kulübüne yaklaşıldığı zaman artık “İdmanocağı Kulübü” şeklinde söylendiğini belirtmektedir. Sümerkan'ın haritada işaretlediği mekanlar ve sınırlar korunarak Şekil 53'te ve EK-12'de gösterilmiştir.

⁵³ Mahalle veya bölgelerin isimleri büyük harf ile yazılmıştır.

Şekil 53. Mustafa Reşat Sümerkan'ın görüşme sırasında işaretlemiş olduğu Bellek Mekanları ve belleğindeki Hacıkasım Bölgesi sınırı

2.4. Hacıkasım Bölgesi'nin Bellek Mekanları

Hacıkasım Bölgesi veya günümüz Cumhuriyet Mahallesi, geçmişten gelen izleri yansıtan bir tarihi çevreye sahip olması ve asırlar boyu yaşadığı değişimlerden etkilenmesi, değişip dönüşmesi ile kentin bellek mekanlarından birisi olarak nitelendirilebilmektedir. Aynı zamanda bireylerin ve toplumların belleklerinde Hacıkasım Bölgesi'nin canlanmasına yardım etmesinden dolayı da Hacıkasım Bölgesi'nin içerisinde barındırdığı yapılar da Hacıkasım Bölgesi'nin bellek mekanlarını oluşturmaktadır.

Hacıkasım Bölgesi'nin tarihçesinin anlatıldığı “2.2.1. Hacıkasım Bölgesinin Tarihsel Gelişimi” başlıklı bölümde de belirtildiği gibi, 16. yüzyıldaki Hacı Kasım Mescidi/Mahallesi ve günümüz Hacıkasım Bölgesi iki farklı bölgeyi işaret etmektedir. Söz konusu durumun kırılma noktası ise 19. yüzyıla dayanmaktadır. 19. yüzyıla kadar Hacı Kasım Mahallesi'nin işaret ettiği mekanlar veya mahalleyi işaret eden mekanlar ile 19. yüzyıl sonrasında

“Hacıkasım” olarak işaret edilen günümüz Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisindeki mekanlar birbirinden farklıdır. Hacıkasım Bölgesi’nin bellekler üzerinden okunmasının amaçlandığı çalışmada, belleklerde yer alan mekanların analizini yapabilmek amacıyla, çalışmanın “2.3. Mekânsal Bellek Bağlamında Hacıkasım Bölgesi’nin Değerlendirmesi” başlıklı bölümünde 12 kişi ile gerçekleştirilen sözlü tarih çalışmasında, bireylerin görüşmelerinin başından sonuna kadar kullandıkları kişi, bölge ve mekan isimleri incelenmiş ve yoğunluklarına göre analiz edilmiştir.⁵⁴

Bir başka deyişle, sözlü tarih çalışması kapsamında, her bireyin görüşmenin başından sonuna kadar anıları veya mekanları aktarırken kullandığı kişiler, bölgeler ve mekanlar; "2.3.1. Sözlü Tarih Anlatıları ve Bireysel Bellek Analizleri" başlıklı bölümde bireysel analizlerin değerlendirmelerinde belirtilmiştir. Daha sonra ise görüşülen 12 birey için kişiler, bölgeler ve mekanlar kesiştirilmiş ve tüm görüşmelerdeki kişilerin, bölgelerin ve mekanların kullanılma sıklığı Tablo 10, 11, 12’de görüldüğü gibi sınıflandırılmıştır.⁵⁵

Tablo 10. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin kullandığı kişi isimlerinin yoğunluk tablosu⁵⁶

Çok Kullanım	Orta Kullanım
Bakkal Yaşar ve Kardeşi Ayşe	Zeki/Osman Yağmurdereli
Dedeoğlu Ailesi	Bakkal İsmet
Ongan Ailesi	Özkan Sümer
Diyadin Ailesi (Nurten, Galip, Vecihe)	Bakkal Hafız/Hacı

⁵⁴ Bu noktada, bellek mekanları denildiği zaman, yalnızca yapıların değil kişi isimlerinin de bellek mekanı olduğunu belirtmekte fayda görülmektedir. Bknz. “2.1.1.2. Bellek Türleri”

⁵⁵ Sözlü tarih çalışması kapsamında görüşülen bireylerin çizmiş, işaretlemiş ve belirtmiş oldukları haritalar ile bu haritaların çakıştırılarak oluşturulmuş olan haritalar için Bknz. “6. Ekler”.

⁵⁶ *Çalışmanın sözlü tarih görüşmelerini içeren “2.3.1. Sözlü Tarih Anlatıları ve Bireysel Bellek Analizleri” başlıklı bölümünde, 4 ve daha fazla kişi tarafından söylenmiş kişi isimleri tablonun “Çok Kullanım” başlığı altında; 2 ve 3 kişi tarafından söylenmiş kişi isimleri ise tablonun “Orta Kullanım” başlığı altında verilmiştir. 1 kişi tarafından söylenmiş olan kişi isimleri tabloda gösterilmemiştir.

*Tabloda yer alan kişi isimleri, görüşülen bireylerin ifade ettiği şekilde, değiştirilmeden kullanılmıştır.

Tablo 10'un devamı

Karaali Ailesi	Birinci Ailesi
Fanilacı Emine Teyze	Sefa Olgun/Sema Olgun
Kasap/Muhtar Osman	Sadi Tekelioğlu
	Faruk Özak / Ali Haydar Özak
	Doktor Taner Şen (Fanilacı Emine'nin Oğlu)
	Şair Yaşar Miraç

Tablo 11. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin kullandığı bölgelerin (mahalle, sokak, cadde, semt) yoğunluk tablosu⁵⁷

Çok Kullanım	Orta Kullanım	Az Kullanım
Uzun Sokak	Muhittin Sokak	Muhittin Cami Sokak
Tabakhane	Hüsamoğlu Sokak	Yavuz Selim Bulvarı
Tabakhane Sokak	Kasım Sokak	Nemlioğlu Cemal Sokak
Tabakhane Yokuşu	Dere Mahallesi	Cemal Sokak
Tabakhane Deresi	Şehit Baba Sokak	Boztepe Caddesi
Aldıkaçtı Yokuşu	Zafer Mahallesi	Nemlioğlu Sokak
Aldıkaçtı	Boztepe	Tekke
Aldıkaçtı Sokağı	Hamam Sokak	İç Sokak

⁵⁷ *Çalışmanın sözlü tarih görüşmelerini içeren “2.3.1. Sözlü Tarih Anlatıları ve Bireysel Bellek Analizleri” başlıklı bölümünde, 3 ve daha fazla kişi tarafından söylenmiş bölge isimleri tablonun “Çok Kullanım” başlığı altında; 2 kişi tarafından söylenmiş bölge isimleri tablonun “Orta Kullanım” başlığı altında; 1 kişi tarafından söylenmiş bölge isimleri ise “Az Kullanım” başlığı altında verilmiştir. 1 kişi tarafından söylenmiş bölge isimleri, tabloya çalışmanın aynı bölümündeki bireylerin aktarım sırası ile yerleştirilmiştir.

*Tabloda yer alan bölge isimleri, görüşülen bireylerin ifade ettiği şekilde, değiştirilmeden kullanılmıştır.

Tablo 11'in devamı

Yenicuma Mahallesi Yenicuma	Çiçek Sokak Çöpçü Sokak	Zağnos Mahallesi Sinemalar Caddesi
Zeytinlik Mahallesi Zeytinlik		
Kuzgundere		

Tablo 12. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin kullandığı mekanların yoğunluk tablosu⁵⁸

Çok Kullanım	Orta Kullanım	Az Kullanım
Hacı Kasım Muhittin Camii/ Hacı Kasım Camii	24 Şubat Kitabevi	Hacı Kasım Muhittin Camii tuvaleti
Cudibey Ortaokulu / Cudibey İlköğretim Okulu / Karma Ortaokulu / Cudibey İlkokulu / Hamidiye İlkokulu	Vakıflar Evi	Kiler Market
Hacıkasım Fırını	Koruma Kurulu / Anıtlar Yüksek Kurulu	Fıstıkçı Hasan Ağanın Dükkânı
Kız Sanat Evi - Enstitüsü / Trabzon Müzesi / Kostaki Konağı	Valinin Evi/ Sanatevi/ Vilayet Konağı	Kuyumcu Sezer'in Apartmanı
Bakkal Yaşar ve Ayşe	Sefa/Sema Olgun Evi	Metro
Kurtuluş İlkokulu	Otoparklar	Şişko Pastacı Ahmet'in Kardeşinin Evi

⁵⁸ *Çalışmanın sözlü tarih görüşmelerini içeren “2.3.1. Sözlü Tarih Anlatıları ve Bireysel Bellek Analizleri” başlıklı bölümünde, 3 ve daha fazla kişi tarafından söylenmiş mekân isimleri tablonun “Çok Kullanım” başlığı altında; 2 kişi tarafından söylenmiş mekan isimleri tablonun “Orta Kullanım” başlığı altında; 1 kişi tarafından söylenmiş mekan isimleri ise “Az Kullanım” başlığı altında verilmiştir. 1 kişi tarafından söylenmiş mekân isimleri, tabloya çalışmanın aynı bölümündeki bireylerin aktarım sırası ile yerleştirilmiştir.

*Tabloda yer alan mekân isimleri, görüşülen bireylerin ifade ettiği şekilde, değiştirilmeden kullanılmıştır.

Tablo 12'nin devamı

İdmanocağı Kulübü / Trabzonspor Sahası / Hacıkasım Futbol / Spor Kulübü / Ziyabey Sahası / Trabzonspor Kulübü	Ali Usta'nın Marangozu	Pala'nın Yeri
Hacı Kasım Hamamı / Fatih Hamamı / Hamam	Tabakhane Camii	Temel Amcanın 2 Dükkânı
Öğretmenevi / Kız Ortaokulu	Konak Camii	Ayakkabı Sayacı
Kahvehane / Hacıkasımlılar Kahvesi	Mehmet Çağdaş Evi	Vergi Dairesi Lojmanları
Galip Diyadin Evi / Muhtarlığın Bulunduğu Bina / Nurten Diyadin Evi / Vecihelerin Evi	Yazar Yaşar Miraç Evi	Oduncu Hasan Ağa
Lalezar Pastanesi	Ağaçlık Alan	Kuşçu Hüseyin
Onganların Evi/ Onganların Konağı	Matbaa	Temel Duru Evi
Fanilacı Emine Teyze Evi/ Fanilacı Emine Hanım	Yaşar Bakkal'ın Evi	İskender'in Evi
Oduncu	Hacıkasım Meydanı / Meydancığı	Nikelajcı
Dedeoğlu'nun Evi	Birincilerin Apartmanı	Ziya Karakullukçu Evi
Ayakkabı İmalathaneleri / Ayakkabıcılar	Yorgancılar	Eczacı Mehmet Ongan Evi
Ana Sağlık Binası / Türk Ocağı / Sağlık Müdürlüğü	Karakol	Hasbi Serdar Evi
Zeytinlik Camii	C.H.P. Binası / C.H.P. Kahvesi	Aysel Ablanın Evi
Bakkal İsmet	Saray Sineması / Sümer Sineması / Açık Hava Sineması	Neşem Okulu (Hicret Kasımoğlu)
Kasap / Kasap Osman/Muhtar / Hacıkasım Kasabı	Nihan Karaali Evi	Kitapçı Ali
Verem Savaş Dispanseri / Verem Savaş Derneği	Taner Şen Evi	Palet Pastanesi'nin Yanındaki Ev
Şehir Kulübü	Dernekler	Kırtasiyecisi Ali

Tablo 12'nin devamı

İnci Yazlık Sineması / İnci Garajı-Yazlık Sinema / İnci Sineması	Hacı Kasım Çeşmesi	Lale Apartmanı
Karagöz Meydanı / Karagöz Bahçesi	Mobilyacı	Zümrüt Apartmanı
Terzi	Kuru temizlemeci Galip Evi	Noter Arzu Evi
Bakkal Hacı	Karabacak Ayakkabıcılık	Kuruyemişçi Selahattin
Kalaycı Ahmet / Kalaycı	Dörtyol Ayakkabı	Abdulkadir Hatipoğlu Evi
Bakkal	Kuzey Ayakkabıcılık	Kuyumcu Şefik
	Aile Üyelerinin Evi	Sucu Cemal
		Dilaraların Evi
		Gümüşçü Şefik
		Ahmet Şefik Evi
		Sevim Teyzelerin Evi
		Havva Teyzelerin Evi
		Ak İnşaatın Bulunduğu Bina
		Büfeci Hüseyin
		Gülseli Teyzenin Evi
		Gümüşçü Zeki
		Fikriye Teyzenin Evi
		Nimet Hoca Evi
		Muteber Hanımın Annesinin Evi
		Tufan Pastanesi
		Karagümrükçülerin Evi
		Karakullukçuların Evi

Tablo 12'nin devamı

		Behice Hanım Teyze Evi
		Kuyumcu Sezerlerin Apartmanı
		Pirinççilerin Evi
		Hacialihafizzadelerin Evi
		Daver Abi Evi (Eşi Nermin Teyze)
		Dider Hanım Teyze Evi
		Alemdarların Evi
		Nimet Hocanın Evi
		Terzi Esin
		Pakize Hanım Teyzenin Evi
		Topal Hâkim
		Terzi Neriman
		Seymin Hanım / Pulathaneli Evi
		Tabelacı Aksu Evi
		Terzi Fadime Abla
		Yusuf Rizeli'nin Bulunduğu Bina
		Avukat Şener Abinin Annesinin Evi
		Camcı
		Hasır Sandalyeci
		Fotoğraftaki Ev
		Büyük Apartman
		TÖBDER Binası

Tablo 12'nin devamı

		Hasan Bakkal
		Hamidiye Mektebi
		Palet Pastanesi
		Mimar Osman Kozcu'nun Babasının Evi (Doktor Mehmet Kozcu)
		Sentojeni Kilisesi
		Telkarici
		Beşikçi Kitabevi

Yukarıda belirtilmiş olan analizler sonucunda, sözlü tarih çalışması kapsamında bireylerin sıklıkla kullandıkları bellek mekanlarının literatürdeki karşılıkları, tarihçeleri aşağıda verilmektedir. Bu şekilde sözlü tarih çalışması kapsamında elde edilen bellek mekanları ile Hacıkasım Bölgesi'ne ait bellek mekanlarının listesi ve mekanlar ile ilgili bilgiler verilerek bellek mekanlarının anlaşılması sağlamak amaçlanmaktadır. Aynı zamanda bu verilerin, bulgularda ele alınacak verilere altlık oluşturması amaçlanmaktadır.

2.4.1. Dini Yapılar

Sözlü tarih çalışması kapsamında, bireylerden alınan cevaplara göre en çok karşılaşılan bellek mekanlarının başında dini yapılar gelmektedir. Zira tüm görüşmeciler, Hacı Kasım Muhittin Camii hakkında bilgiler vermekte ve bölgenin sınırlarını bu camiye göre şekillendirmektedir. Bunun yanında Tabakhane Camii ile Konak Camii de görüşmeler sırasında “orta ve az kullanım” yoğunluk başlıklarında görülen dini yapılardır. Bu yapılar çalışma kapsamında incelenmektedir. “Kasım” adlı kişi tarafından yaptırıldığı ve Hacı Kasım Mahallesi'nde yer aldığı belirtilen Çarşı Camii ise bilgi vermek ve Hacı Kasım Muhittin Camii hakkındaki bilgileri desteklemek amacıyla çalışma kapsamında incelenmektedir.

Çalışmada, yapıların yapısal özelliklerini vermektense ziyade, yapıldıkları yerler, yapım tarihleri, yaptıran kişiler, varsa kitabeleri gibi tarihsel özellikleri verilerek incelenmiştir. Bu

kapsamda, “Dini Yapılar” başlığı altında, yukarıda bahsedilen 4 adet cami incelenmiştir. Yapıların konumları ise Şekil 54’te gösterilmiştir.

Şekil 54. 2002 halihazır harita üzerinde işaretlenmiş Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve Hacı Kasım Muhittin Camii, Tabakhane Camii, Konak Camii, Çarşı Camii

2.4.1.1. Mescid-i Hacı Kasım / Hacı Kasım Muhittin Camii

Cumhuriyet Mahallesi'nde bulunmakta olan Hacı Kasım Muhittin Camii, sözlü tarih çalışması kapsamında tüm görüşmeciler tarafından belirtilmekte ve bireyler tarafından bölgenin sınırlarının çizilmesinde belirleyici bir mekân olarak görülmektedir. Cami ile ilgili çeşitli kaynaklarda birçok bilgi yer almaktadır. Söz konusu olan birçok bilginin olması durumu ise bellek üretimi olması açısından çalışma kapsamında önemli bulunmaktadır.

Günümüz Hacı Kasım Muhittin Cami taşınmaz kültür varlığı olarak tescillidir ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne aittir. Yapının kuzeyinde Tanjant Yolu (Yavuz Selim Bulvarı) güneyinde konut bölgesi, batısındaki yolun karşısında ise Fatih Hamamı bulunmaktadır (Şekil 55).

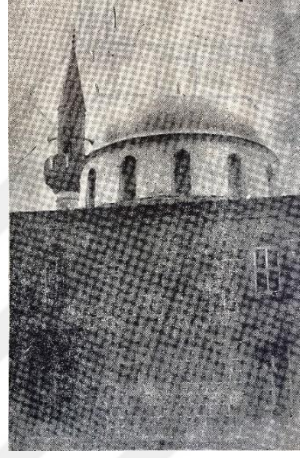

Şekil 55. Hacı Kasım Muhittin Camisinin ve çevresinin 2012 yılına ait görüntüsü (Çalık vd., 2012).

Yüksel (2000), İskender Paşa Camii vakfiyesi incelemesine göre, Hacı Kasım tarafından yaptırılan ahşap mescidin, vakfiyenin düzenlendiği 1531 tarihinde hizmet vermekte olduğunu belirtmektedir. Daha sonra ise ahşap olan bu mescidin yanması üzerine, kitabesinde yazan tarih olan 1821 tarihinde, Hazine Darzade Osman Paşa tarafından caminin tekrar yaptırıldığını belirtmektedir. Yüksel'in Hacı Kasım Camii başlığı altında verdiği, 19. yüzyılda yapılmış bu caminin, yapısal detayları incelendiğinde, günümüz Hacı Kasım Muhittin Camisini işaret ettiği görülmektedir.

Horuloğlu (1978), Hacı Kasım Camisinin 1531 tarihinde Trabzon Defterdarı Hacı Kasım tarafından yaptırıldığını, ancak yapı ahşap olduğu için yıllar içinde harap olduğunu

ve dönemin Trabzon Valisi Hazinedar Süleyman Paşa tarafından tamir edildiğini ifade etmektedir. Ayrıca Horuluoğlu (1978), Hacı Kasım Camisinin “Hacı Kasım semtinde” olduğunu belirtmektedir. Burada özellikle Hacıkasım’ın semt adı olarak belirtilmesi önemli bir diğer konudur. Horuluoğlu (1978)’nin çalışmasında verdiği yapısal detaylar ve kitabında kullandığı yapıya dair fotoğraf (Şeki 56) incelendiğinde, yazarların günümüz Cumhuriyet Mahallesinde bulunan Hacı Kasım Muhittin Camisinden bahsettiği kanısına varılabilmektedir.

Şekil 56. Hacı Kasım Camii (Horuluoğlu, 1978; s. 50).

Yazıcı (2000), günümüz Cumhuriyet Mahallesinde bulunmakta olan Hacı Kasım Muhittin Camii için, “Hacı Kasım Camii, Hacı Kasım Mahallesi Hacı Kasım Sokak’ta yer alır.” şeklinde belirtmektedir ki 21. yüzyılda resmi kaynaklarda “Hacı Kasım Mahallesi” olmayan bir bölgenin “Hacı Kasım Mahallesi” olarak anılması çalışmanın temel problem alanlarından biridir.

Çalık vd. (2012) ise, Eroğlu’nun (2007)⁵⁹ Hacı Kasım Camii Sanat Tarihi Raporu’nda verdiği bilgilere dayanarak, caminin Yavuz Sultan Selim’in defterdarı Hacı Kasım tarafından 1531 tarihinde ahşap bir mescit şeklinde inşa edildiğini belirtmektedir. Daha sonra ise, var olan ahşap mescidin yanması üzerine Hazinedarzade Osman Paşa tarafından 1821 tarihinde, günümüz Hacı Kasım Muhittin Camiinin yapıldığını belirtmektedir. Bu anlamda, Yüksel (2000), Horuluoğlu (1978) ve Çalık vd. (2012)’nin verdikleri bilgilerdeki tarihler ve yapılar incelendiğinde, 16. yüzyıl ve 21. yüzyıl Hacı Kasım Camilerinin aynı cami

⁵⁹ Eroğlu, E., 2007. Hacı Kasım Camii Sanat Tarihi Raporu, Trabzon.

olduğunu belirttikleri düşünülebilmektedir. Ancak bu iki cami birbirinden farklıdır; farklı konumlarda bulunmaktadır ve birbiri ile karıştırılmamalıdır.

Cami ve mahalle ile ilk olarak, 1523 tarihli Tahrir Defteri'nde Cemaat-ı Mescid-i Hacı Kasım der nezd-i bezzazistan (Bedesten'in yanındaki Hacı Kasım mescidinin cemaati) ismi ile karşılaşılmaktadır. Bu durum daha ayrıntılı olarak, çalışmanın "2.2.1. Hacıkasım Bölgesi'nin Tarihsel Gelişimi" başlığı altında da belirtilmiştir. Mescidin Bedesten'e yakın bir konumda bulunmasından ve çarşı içerisinde konumlanmış olmasından dolayı; şehre gelen tüccarların kullanabilecekleri bir yapı olması ve Trabzon'a geçici olarak gelen tüccarlara da hizmet veren bir mescit olduğu düşünülebilmektedir (Lowry, 2010). 1486 tarihli Tahrir Defterinde görülmeyen ancak 1523 tarihli Tahrir Defteri'nde görülmekte olan bu mescidin yapılış tarihi için 1486-1523 tarihleri arasında vermek yanlış olmayacaktır. Lowry, söz konusu mescidin 1839 tarihinde tekrar yaptırıldığını ve Çarşı Camii olarak anıldığını belirtmektedir. Tuluk ve Düzenli (2010) de benzer şekilde, Mescid-i Hacı Kasım'ın, 1839 tarihinde inşa edilen Çarşı Camii'nin yerinde var olan; 1523 tarihinde veya daha öncesinde yaptırılmış olabileceği düşünülen ve harap duruma gelmesinden dolayı yıkılan cami olduğundan bahsetmektedirler.

Günümüz Çarşı Camii ile ilgili olarak, Trabzon Valisi Seyyid Osman Paşa b. Seyyid Süleyman Paşa adına 1842 tarihli Trabzon Vakfiye defterinde yer alan bilgi ise şu şekildedir: "Medine-i Trabzon'da vasat sukunda vaki elsine-i nasda Çarsı Camii denmekle meşhur, ashab-ı hayratdan Elhac Kasım merhumun ahşaptan bina eylediği Cami, mürur-u-eyyam ile harap olduğundan Sahibu'l-Hayrat ve'l-hasenat Müşiran-ı ızamdan Trabzon eyaletine saye-endaz Hazinedar-zade Devletlu es-Seyid Osman Paşa ibn-i es-Seyid Süleyman Paşa Hazretleri, haraba yüz tutup cemaatına göre zıyyık bulunan camii şerifi mezkuru geçen elli altı senesi evâilinde ve Dergâh-ı Âli Kapucubaşlarından Tirebolu ve Görele Mütessellimi Kethudâ-zade Mehmet Emin Ağa memuriyet ile Camii-Atiki mezkuru hedim ve ittisalinde bulunan üç adet menazil ve beş adet dakâkin istira ve hedim ve arsayı bi't-tevsi atyab-ı malinden küllüyetli akçe sarf ve sair ashabı-hayratın bedenen ve malen bezl-i makderet ve gayretler ile on bir adet kubbelu müceddeden bir kebir kârgir cami-i şerif bina, elli yedi senesi hilalında reside-i hüsn-i hitam ile Medine-i mezkure müceddeden ihya olmagile..." (Kurnaz, 1994: 24; Yüksel, 2000). Vakfiyede yer alan bu bilgiye göre, günümüz Çarşı Camiinin bulunduğu yerde bulunan ve halk tarafından bulunduğu bölgeden dolayı "Çarşı Camii" olarak anılan el-Hac Kasım tarafından yaptırılan ahşap mescit harap bir hale gelmesinden ve artık bölgedeki ihtiyaca karşılık verecek büyüklükte olmamasından dolayı

yıkılmıştır. Mescidin arazisi ve çevresindeki dükkân ve konaklama yerleri yıkılarak arsa genişletilmiş ve mescidin yerine Hazinedarzade Osman Paşa tarafından Çarşı Camisinin günümüzdeki binası yaptırılmıştır.

Günümüz Hacı Kasım Muhittin Camii ise, mihrabının üzerinde yer alan tek satırlık ayet kitabesine göre, 1821 tarihinde Hazinedarzade Osman Paşa tarafından, yerinde var olan ahşap mescidin yanmasının ardından yaptırılmıştır (Özen vd., 2010; Yüksel, 2000; Çalık, 2012). Yerinde var olan ve yanan ahşap mescidin varlığı ve ismi hakkında ise kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Yüksel (2000)'in Hacı Kasım Camii ve Çarşı Camii başlıkları altında iki farklı bilgiyi de vermiş olması (Hacı Kasım Camisinin yerinde bulunan caminin yanması sonrasında yıktırılıp yaptırılması ve Çarşı Camisinin Hacı Kasım Mescidi'nin yıkılmasından sonra yaptırılması bilgileri) ve çeşitli kaynaklarda yukarıda belirtildiği gibi farklı bilgilerin olması; doğru bilinenlerin yanında bir takım soru işaretlerini de ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak, günümüzde Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde bulunmakta olan yapının, yapılan literatür incelemelerine göre aynı isimle 16-19. yüzyıl aralığında farklı bir yerde (Çarşı Mahallesi'nde) bulunduğu ve sonradan yıkılıp yerine Çarşı Camii yaptırıldığı belirlenmiştir. Günümüz Hacı Kasım Muhittin Camii ise 19. yüzyılda, 1821 tarihinde, yaptırılmıştır. Başka bir deyişle, 16. yüzyılda işaret edilen Hacı Kasım Camii (Mescid-i Hacı Kasım) ile günümüz Hacı Kasım Muhittin Camii aynı cami olmamakla beraber farklı konumlarda bulunmaktadırlar. Ancak bu durumda akıllara birçok soru gelebilmektedir. Sorular şu şekilde sıralanabilir:

1. Günümüz Cumhuriyet Mahallesi'nde bulunmakta olan Hacı Kasım Muhittin Camiinin yerinde daha önceden de bir cami var mıydı? Hacı Kasım Muhittin Camii de harap olan bir caminin yıkılmasından sonra mı yaptırılmıştır? Karşılaşılan bilgiler Hacı Kasım Mescidi bilgileri ile Hacı Kasım Muhittin Camii bilgilerinin karıştırılmış olmasından dolayı mı oluşmuştur?

2. 18. Yüzyılda görülmekte olan Muhittin Mescidi⁶⁰, Hacı Kasım Muhittin Camiinin yerinde bulunup yandığı için yıkılmış cami olabilir mi?

3. Hacı Kasım Mescidi'nin yıktırılıp yaptırıldığı tarih (1839) ile Hacı Kasım Muhittin Camiinin yaptırıldığı tarih (1821) arasında 18 senelik bir zaman dilimi bulunmaktadır. Bu zaman diliminde iki caminin ismi Hacı Kasım Camii olarak mı kullanılmıştır?

⁶⁰ “2.2.1. Hacıkasım Bölgesi'nin Tarihsel Gelişimi başlığında anlatılmıştır. Ancak cami ile ilgili detaylı bilgiye ulaşılamamıştır.

4. Hacı Kasım Mescidi ve cemaati günümüz Çarşı Mahallesi bölgesinde iken, cemaatin günümüz Cumhuriyet Mahallesi bölgesine taşınması durumu mu gerçekleşmiştir? Bu isim değişimi cemaati ve yaşayan halkı nasıl etkilemiştir?

Bu bağlamda düşünüldüğünde bir olasılığın daha yüksek bir ihtimal taşıdığı düşünülebilmektedir. Bu olasılık; 1821 tarihinde Hazinearzade Osman Paşa tarafından günümüz Hacı Kasım Muhittin Camisinin, yerinde bulunan caminin yanması üzerine yaptırılmıştır ki bu cami Muhittin Mescididir. Hacı Kasım tarafından 1486-1523 tarihleri arasında yaptırılmış olan Mescid-i Hacı Kasım 1839 tarihinde yıkılmasının ardından yerine Hazinearzade Osman Paşa tarafından Çarşı Camii yaptırılmıştır.

2.4.1.2. Çarşı Camii

Çarşı Mahallesi'nde bulunmakta olan yapı, 14 ve 19. yüzyıl aralığındaki Hacı Kasım Camii/Mescidi araştırmalarının konum olarak burayı işaret etmesi bakımından, çalışma kapsamında önemli görülmektedir.

Trabzon Vakfiye defterinde yer alan, Trabzon valisi Seyyid Osman Paşa b. Seyyid Süleyman Paşa adına 1842 tarihindeki vakfiye kaydına göre; Trabzon şehrinde Orta Çarşı olarak bilinen mevkide bulunmakta olan, “el-Hac Kasım” tarafından yaptırılmış ve halk arasında Çarşı Camii olarak bilinmekte olan caminin zamanla harap duruma gelmesi, camiye gelen cemaate göre caminin yetersiz kalması ile 1839 tarihinde Hazinearzade es-Seyid Osman Paşa ibn-i es-Seyid Süleyman Paşa tarafından yaptırılmıştır. Cami yapımı için, mescidin yanında bulunmakta olan üç adet konak yeri ile beş adet dükkân alınarak arsa genişletilmiştir (Yüksel, 2000: 136-142). Cami, muvakkithane, medrese ve çeşme ile beraber inşa ettirilmiş ve külliye görünümü kazanmıştır. Ancak bu yapılar günümüze ulaşamamıştır (Yüksel, 2000; Üstün Demirkaya, 2014).

Uzun (1980), caminin asıl isminin “Osman Paşa Camii” olduğunu, ancak çarşı içerisinde bulunmasından dolayı “Çarşı Camii” olarak anılmakta olduğunu belirtmektedir. Ancak çalışma kapsamında, bunu kanıtlar nitelikte olan başka bir kaynağa ulaşamamıştır.

Caminin kuzey cephesindeki, giriş kapısının üzerinde bulunan kitabeye göre cami, Hazinearzade Osman Paşa tarafından 1839 tarihinde yaptırılmıştır (Şekil 57). 9 beyitlik olan kitabenin 2. beyitinde “Trabzon şehrini baştan başa ihya etti; vezir Hazretleri (Osman Paşa) Allah’ın Ka’besine Halil (Hz. İbrahim a.s. gibi) oldu.” yazmaktadır (Yüksel, 2000). “2.4.1.1. Mescid-i Hacı Kasım / Hacı Kasım Muhittin Camii” başlıklı bölümde de belirtildiği

gibi, Hazinedarzade Osman Paşa, günümüz Cumhuriyet Mahallesi'nde bulunan Hacı Kasım Muhittin Camiini, aynı dönemde (1821) yaptırmıştır. Bu anlamda bakıldığında, Hazinedarzade Osman Paşa ile ilgili olarak “tüm şehri yeniledi” şeklinde belirtilmekte olan ifade, şahsın o dönemki girişimlerinden birini açıklar niteliktedir. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken bir durum, 1839 tarihinde Hacı Kasım Mescidi yıkılıp yerine Çarşı Camii yaptırılmadan önce, 1821 tarihinde günümüz Cumhuriyet Mahallesi'ne Hacı Kasım Muhittin Camisi yaptırılmış olmasıdır. Hacı Kasım Muhittin Camisinin yerinde bulunmakta olan eski caminin veya bölgenin isminin Hacı Kasım'ı işaret edip etmediği; eğer işaret etmiyor ise neden “aynı isim” ile “farklı bir yerde” cami inşa edildiği ve yaklaşık 18 senelik bir süreç aynı isimli iki caminin bulunmasının sebebinin ne olduğu gibi önemli soruları akıllara getirmektedir.

Şekil 57. Çarşı Camii ve çevresi (URL)⁶¹

Çarşı Camii ile ilgili çeşitli bilgiler de yer almaktadır. Lowry ve Emecen (2012), “Çarşı Camii de Çarşı mevkiinde kiliseden çevrilmiştir.” şeklinde belirtmektedir ki çalışma kapsamında bu cümleyi kanıtlayan başka bir kaynağa ulaşamamıştır. Hacı Kasım Camii ve Çarşı Camii ile ilgili bir söylenti ise şöyledir: Vali Hazinedarzade Osman Paşa aleyhinde

⁶¹ URL- https://4.bp.blogspot.com/-BBs_U4UyF0I/WD2lhpGVYFI/AAAAAAAAAgTU/aLGHK-cqgr0OX9HYLsdyefrndpOkc4G5QCLcB/s1600/carsicamiimoloz_1930.jpg, 02.01.2019.

toplanmış olan Çarşı Mahallesi ileri gelenleri, ihbar üzerine basılmışlardır. İfadelerinde ise ağız birliği ile yanan Hacı Kasım Mescidi'nin yerine bir cami yaptırılması ile ilgili konuştuklarını söylemişlerdir ve bu durum üzerine Vali Hazinedarzade Osman Paşa, bu kişilere öncülük ederek ve yardımlarda bulunarak günümüz Çarşı Camii'ni yaptırmışlardır (Albayrak, 2010).

2.4.1.3. Mahmud Ağa Mescidi - Tabakhane Camii

Cumhuriyet Mahallesi Uzun Sokak'ta bulunan cami, Tabakhane Köprüsünün doğusunda yer almaktadır. Horuloğlu (1978), caminin Tabakhane semtinde olduğunu belirtmektedir. Cami, 1979 tarihinde yıkılmış ve aynı yere 1987 tarihinde yeni bir cami inşa edilmiştir. Ancak caminin taş malzemeden yapılmış, tek şerefeli minaresi korunmuştur ve yeni caminin kuzey batısında bulunmaya devam etmektedir (Yüksel, 2000).

Horuloğlu (1978) ve Öksüz (2006) ilk caminin, 1533 tarihinde Tavaşi Mahmud Ağa tarafından yaptırıldığını belirtmektedir. Lowry (2010; s. 131) ise 1553 tarihli Tahrir Defterinde var olan "Mahalle-i Tabakhane hariç ez defter" isimli Müslüman mahalle ile, 1583 tarihli Tahrir Defterinde "Mahalle-i Tabakhane Mescid-i Mahmud Ağa" olarak karşılaştığını belirtmektedir. Bu bilgiye dayanarak Lowry, bu mahalleye 1553-1583 tarihleri arasında bir cami inşa edildiği sonucuna varmaktadır. Bostan (2002; s. 136) da bu bilgilere ek olarak, 1565-1566 tarihli Şer'iyye Sicili'nde mahalleye "Debbağhane" adıyla rastlandığını belirtmektedir. Mahallenin isminde cami isminin geçmiyor oluşu, caminin ilk özgün halinin 1568-1583 tarihleri arasında inşa edilmiş olabileceği ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

Öksüz (2006) caminin, 1618-1619 tarihleri arasında Hacı Mustafa tarafından bir onarım geçirdiğini belirtmektedir. Ancak Yüksel (2000), yeni caminin batı duvarına monte edilmiş olan kitabeye göre ilk caminin, Hacı Mustafa tarafından 1650 tarihinde yaptırılmış olduğunu belirtmektedir. Bu bilgiye ek olarak Özen vd. (2010) ise 1963 tescil fişlerinden yararlanarak, caminin diğer bir adı olarak Hacı Mustafa Camii isminin var olduğunu belirtmektedir. Bu durumu Tuluk ve Düzenli (2010) ise, caminin günümüzdeki halinin üçüncü cami olduğu, 1650 yılında caminin büyük bir tamir görmüş ya da yıkılıp yeniden yapılmış olduğu şeklinde yorumlamaktadır (Şekil 58).

Şekil 58. İlk Tabakhane Camisinin Görseli (Tuluk ve Düzenli, 2010); Günümüz Tabakhane Camii (URL)⁶²

2.4.1.4. Kasım Ağa Konak Camii - Konak Camii

Cumhuriyet Mahallesi Uzun Sokak'ta bulunmakta olan yapının, kimin tarafından ve hangi tarihte yaptırıldığı belli değildir. Kasım Ağa – Konak Camii Vakfı adında Kasım Ağa tarafından kurulan vakfın hayratıdır (Kurnaz, 1994: 99; Öksüz, 2006).

Yapının yapım tarihi hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Yüksel (2000), mimari özelliklerine göre 17. yüzyılda, Horuluoğlu (1978) ise 18. yüzyılda yapılmış olabileceğini belirtmektedir. Öksüz (2006) caminin 18. yüzyılda bulunuyor olması konusuna kesin olarak bakmaktadır. Zira Kasım Ağa – Konak Camii Vakfı kayıtlarında 1751 tarihinde Konak Camii imamı ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Aynı zamanda 1918 No'lu TŞS (1746-1789)'de ise bir davada cami ile karşılaşılmaktadır⁶³ (Öksüz, 2006; Üstün Demirkaya, 2014). Üstün Demirkaya (2014) Konak Camisini, 17. ve 18. yüzyılda varlığı bilinen cami ve

⁶² URL- <http://dunyacamileri.blogspot.com/2010/08/tabakhane-cami.html>, 08.05.2019.

⁶³ “Medine-i Trabzon mahalatından Konak Meydanı Mahallesi cami-i şerifi'nin imamı işbu sahib'ül kitab Hafız Mustafa Efendi nam kimesne...” T.Ş.S. No: 1918, Vr-78.b. (Öksüz, 2006). Buradan caminin o dönemde bulunduğu mevkiinin de Konak Meydanı Mahallesi olduğu bilgisi görülebilmektedir. Bu mahallenin dışında, literatürde konumu net bir şekilde belli olmayan Kasım Paşa Mahallesi bulunmaktadır ki mahallede Kasım Paşa Mescidi bulunmaktadır (Şimşek, 1993; Aygün, 2005; Üstün Demirkaya, 2014). Kurnaz (1994) ise günümüz Konak Camisinden Kasım Paşa Konak Camii şeklinde bahsetmektedir. Aygün (2005)'ün bahsettiği Kasım Paşa Mescidi ile Kurnaz (1994)'ın bahsettiği Kasım Paşa Konak Camii aynı camiler olması bilgisi kabul edildiğinde Kasım Paşa Mahallesi ve Konak Meydanı Mahallesi için “aynı mahallenin farklı şekillerdeki ifadeleri” şeklinde ve “bu mahallelerin günümüz Konak Camii çevresinde bulunduğu” şeklinde düşünülebilmektedir (Üstün Demirkaya, 2014).

mescitler arasında, günümüzde de ayakta olan camilerden biri olarak değerlendirmektedir. Karpuz (1990) ise yapının 1842 tarihli vakıf defterinde kaydı bulunduğunu belirtmektedir. Bunlara ek olarak, caminin kuzey cephesinde yer alan kapının üzerindeki kitabeye göre, yapının 1883-1884 tarihinde onarım gördüğü anlaşılmaktadır (Yüksel, 2000; Karpuz, 1990; Çetintaş, 2010). Cami günümüzde kullanılmaya devam etmektedir (Şekil 59).

Şekil 59. Uzun Sokak'ta bulunan Konak Camii ve çevresinin durumu

Caminin ismi konusunda da araştırmalar sırasında çeşitli verilere ulaşılabilmektedir. Aygün (2005: 336)'ün Kasım Paşa Mahallesi'nde bulunduğunu belirttiği Kasımpaşa Mescidi ve aynı isimdeki mahalle hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Kurnaz (1994) günümüz Konak Camii için Kasım Ağa Konak Camii adını kullanmaktadır. Öksüz (2006) ise çalışmasında Konak Camisinin vakfının ismini belirtirken Kasım Ağa Konak Camii Vakfı şeklinde olduğunu belirtmektedir. Üstün Demirkaya (2014) bu bilgiler ışığında caminin isim değişimini “Kasım Paşa (Ağa)/Kasımpaşa Mescidi/Konak Camii/Kasım Ağa Konak Camii” şeklinde olabileceğini belirtmektedir. Ancak günümüzde cami üzerindeki bilgilendirme yazısına göre cami “Konak Camii” olarak kullanılmaktadır.

2.4.2. Eğitim Yapıları

Sözlü tarih çalışması kapsamında, bireylerden alınan cevaplara göre en çok karşılaşılan bellek mekanlarından bir diğeri eğitim yapılarıdır. Cudibey Ortaokulu, Öğretmenevi (Kız Ortaokulu) ve Kurtuluş Ortaokulu, görüşme analizlerinde “çok kullanım”

yoğunluk başlığı altında görülmekte olan eğitim yapılarıdır. Mektap-i Hamidiyye ise “az kullanım” yoğunluk başlığı altında görülmektedir. Ancak bu okulun Hacıkasım Bölgesi’nin tarihinde önemli bir yere sahip olmasından ve Cudibey İlkokulu ile bağlantılı olmasından dolayı çalışma kapsamında incelenmiştir. Söz konusu bu okullar, bölgedeki veya bir başka deyişle Cumhuriyet Mahallesi’ndeki eğitim yapılarını oluşturmaktadır.

Çalışmada, yapıların yapısal özelliklerini vermektense ziyade, yapıldıkları yerler, yapım tarihleri, yaptıran kişiler, varsa kitabeleri gibi tarihsel özellikleri verilerek incelenmiştir. Bu kapsamda “Eğitim Yapıları” başlığı altında, 4 adet eğitim yapısı ele alınmıştır. Bu okullar Şekil 60’da belirtilen harita üzerinde işlenmiş ve konumları belirtilmiştir.

Şekil 60. 2002 halihazır harita üzerinde işaretlenmiş Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve Cudibey İlkokulu, Cudibey Ortaokulu, Kurtuluş Ortaokulu, Öğretmenevi

2.4.2.1. Mekteb-i Hamidiyye

Eğitim kurumlarının merkezden ziyade taşrada da yaygınlaşmaya başladığı II. Abdulhamid döneminde, Müslüman kesim de özel okul açmaya başlamıştır. Bu duruma Trabzon’da da örnekler görülebilmektedir (Emiroğlu, 2000). Bu anlamda Trabzon’daki bir örneği Emiroğlu (2000) şu şekilde belirtmektedir: “Nemlizade Hikmet Efendi'nin öncülüğünde, Nemlizade Hacı Ahmet Efendi, Mehmet Efendi ve on arkadaşı teşebbüse geçerek İstanbul'da bulunan hemşehrileri Ali Naki Efendi'yi davet ederler ve 1880 yılında Hacı Kasım Mahallesi'nde Reşit Efendi'nin evinde Mekteb-i Hamidiye altı yıllık okul olarak faaliyete başlar. Masrafları girişimciler ve öncelikle Nemlizadeler tarafından karşılanan okul daha sonra Ali Naki Efendi'nin Ortahisar'daki evine taşınmış, yabancı dil, müzik, beden eğitimi dersleriyle ve Cudi Efendi gibi Trabzon'un en saygın öğretmenlerinin katılımıyla anlaşılan eşraf özlediği nitelikte okula kavuşmuştu.”⁶⁴

Okul, zamanla binanın yetersiz kalmasından dolayı Zeytinlik Sıbyan Mektebi (Cudibey İlkokulu) binasına taşınmıştır ve ilk-orta dereceleri de içeren eğitim-öğretim vermeye başlamıştır (Emiroğlu, 2000).

Trabzon şehrinde idadi⁶⁵ okulların ilki olan ve özel teşebbüs sonucu açılmış olan okul, zaman içerisinde bazı finansal güçlükler çekmiştir ve 1887 tarihinde Trabzon İdadisi'nin⁶⁶ açılması ile öğretmen kadrosu ve öğrenciler bu okula geçmişlerdir (Başkaya, 2010; Yılmaz, 2014).

2.4.2.2. Zeytinlik Mektebi - Cudibey Mektebi - Cudibey Ortaokulu

Gazipaşa Mahallesi'nde bulunmakta olan yapı, Tanjant yolunun geçtiği güzergahta olmasından dolayı 2002 tarihinde yıkılmıştır. Bellek araştırmaları sırasında ve 21. yüzyıl Hacı Kasım'ı ile ilgili kaynaklarda karşılaşıması sebebiyle çalışma kapsamında incelenmiştir.

⁶⁴ Burada ifadenin direkt alınmasının sebebi Hacı Kasım Mahallesi'ne dikkat çekmektir. Görüldüğü gibi 2000 yılında yapılmış olan çalışmada mahalle ismi düzeltilme ihtiyacı duyulmadan, *Hacı Kasım Mahallesi* şeklinde belirtilmiştir ve bu durum çalışma kapsamında önemli bulunmaktadır.

⁶⁵ İdadiler; Osmanlı Eğitim sistemindeki ikinci kademe eğitim kurumlarıdır. Arapça; hazırlamak, geliştirmek anlamına gelen “ıdad” kökünden türetilmiştir. “İdadi” kelimesi ise hazırlama yeri anlamına gelmektedir (Develioğlu, 2006).

⁶⁶ Günümüz Trabzon Lisesi.

Sıbyan Mekteplerinin çoğalmasi ile ilişkili olarak açılan okullardan birisi de Zeytinlik Sıbyan Mektebi'dir. Mekteb-i Hamidiyye'nin Zeytinlik Sıbyan Mektebi binasına taşınması ile okullar Mekteb-i Hamidiyye'nin altında toplanmışlar ve ilk ve orta derecedeki öğrencilere hizmet veren bir okul olmuştur. 1887 tarihinde İdadi'nin (lise) açılması ile Mekteb-i Hamidiyye, Zeytinlik Sıbyan Mektebi binasından ayrılarak, İdadi'nin binasına yerleşmiş ve 1887-1888'de eğitime başlamıştır. (URL-9)

Onarıma ihtiyaç duyan Zeytinlik Sıbyan Mektebi'nin binası, Mekteb-i Hamidiyye'nin binadan ayrılmasının ardından yapılan incelemeler sonucunda yeniden yapılması gerektiğine karar verilmiş ve yıktırılarak yeniden yaptırılmıştır. İnaaat için gerekli para ise halktan toplanarak karşılanmıştır. (URL-9)

1888-1889 eğitim-ğretim yılına yetiştirilen okul, Zeytinlik Mektebi olan yeni ismiyle eğitim hayatına başlamıştır. İlk müdürü de Muallim İbrahim Cudi Efendi'dir. (URL-9)

Diğer bir deyişle, İbrahim Cudi Efendi⁶⁷ tarafından 1888 tarihinde kurulan Zeytinlik Mektebi, taş ve ahşap malzeme kullanılarak yığma yapım tekniğinde inşa edilmiş bir okuldur (Özen vd., 2010). Okul, kuruluşundan 1894 tarihine kadar tek katlı binada hizmet vermiş, daha sonra bu tarihte Milli Eğitim Müdürü Celal Bey'in yardımlarıyla ikinci kata derslik eklenerek genişletilmiştir. 1902 tarihinde ise batısına ve kuzeyine ekler yapılarak, okul tekrar genişletilmeye uğramıştır (şimşek, 1993). II. Abdulhamid'in tahttan indirildiği 1909 tarihli Meşrutiyet'in ilanına kadarki dönemde okulun ismi "Zeytinlik Hamidiyye Mektebi" olarak kullanılmıştır. Bu tarihten sonra ise tekrar Zeytinlik Mektebi olan okulun ismi, (URL-9) Milli Mücadele döneminde Vahdetin Nümune Mektebi veya Zeytinlik Vahdetin Nümune Mektebi olarak kullanılmıştır (apa ve iek, 2004). 1921 tarihinde ise tekrar Zeytinlik Mektebi ismi kullanılmaya başlanmıştır ((URL-9).

⁶⁷ *İbrahim Cudi Efendi (1864-1926)*: Trabzon'da doğmuştur ve asıl adı İbrahim'dir. şiirlerinde kullandığı mahlası olan "Cudi" ile tanınmıştır (TDV İslam Ansiklopedisi, 1993). Babası İskenderpaşa Medresesi ğretmeni Yomralı Kkibrahimzade Hacı Mehmet Efendi olan Cudi Efendi, iyi derecede eğitim almıştır. Başlarda öğrencilik ve öğretmenlik görevini birlikte devam ettiren Cudi Efendi, ilk olarak 1883 tarihinde Mekteb-i Hamidiyye'nin ilk kısmında, öğretmenlik ve yöneticilik yapmıştır (Goloğlu, 2013; TDV İslam Ansiklopedisi, 1993). Daha sonra, 1888 tarihinden itibaren, 22 sene Zeytinlik Mektebi'nde müdürlük görevini yerine getirmiştir. (Özen vd., 2010; URL-9) Birçok okulda Türkçe dersi ğretmenliği yapan İbrahim Cudi Efendi, 1910 senesinde ise Trabzon Sultanisi'nde Arapça ğretmenliğine başlamıştır (TDV İslam Ansiklopedisi, 1993). Trabzon'un işgal altında olduğu senelerde Ankara'da öğretmenlik yapmış, işgal bittikten sonra ise Trabzon'a dnmştir (Goloğlu, 2013). Öğretmenlik ve yöneticiliğin yanı sıra, yazarlık ve şairlik kimliği ile Trabzon'daki önemli isimlerden biridir.

1926 tarihinde vefat eden İbrahim Cudi Efendi'nin ölümünden iki yıl sonra, 1928 tarihinde İl Encümeni kararı ile Zeytinlik Mektebine İbrahim Cudi Efendi'nin adı verilerek ve okulun adı Cudibey İlkokulu olmuştur (Şekil 61) (Albayrak, 1988; Şimşek, 1993).

Şekil 61. Cudibey İlkokulu'na ait görsel (Özen vd., 2010).

1997 tarihinde ilköğretim kurumları sekiz yıllık hale geçirilmiştir. Bu duruma bağlı olarak Cudibey İlkokulu 1997 tarihinde Kanuni Ortaokulu'nun mevcuttaki binasına taşınmıştır ve bu okul Cudibey İlköğretim Okulu olarak eğitim-öğretim vermeye başlamıştır. Değişen eğitim-öğretim sistemi ile, 2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren okul Cudibey Ortaokulu olarak kullanılmaya başlamıştır (URL-9) (Şekil 62).

Şekil 62. Günümüz Cudibey Ortaokulu (URL)⁶⁸

⁶⁸ URL- http://trabzon.com.tr/view_generic.aspx?sm=5&m=19&kID=387, Erişim Tarihi: 08.05.2019

2.4.2.3. Karagözoğulları Evi – Hacıkasım Mektebi - Kurtuluş İlkokulu

Cumhuriyet Mahallesi'nde bulunmakta olan yapı, günümüzde Tanjant yolunun geçtiği güzergahta olmasından dolayı 2005 tarihinde yıkılmıştır.

Kurtuluş İlkokulu binası 1893 tarihinde Karagözoğulları'nın Evi olarak inşa edilmiştir. 1915 tarihinde Jandarma Mektebi olan mektep, 1916 tarihinde Rus işgali sebebiyle boşaltılmış ve tekrar açılması 1918 tarihinde gerçekleşmiştir. 1925-1926 döneminde anaokul (İnas İptidai), 1926-1927 döneminde ise kız ortaokulu (Rüşti Mektebi), 1927-1931 dönemlerinde ise tekrar anaokulu olarak kullanılmıştır (Özen vd., 2010).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde eğitim-öğretim alanında Trabzon'da yaşanan en büyük sıkıntılardan birisi, okul binalarının yetersiz kalması durumu olmuştur. Bu yetersizlik durumunun giderilebilmesi için Maarif Vekaleti ve İl Maarif Müdürlüğü⁶⁹, mübadele sonrası şehirdeki kullanılmayan binaları kamulaştırmışlardır. Bu anlamda 1931 tarihinde, Başkaya (2012)'nin aktarımıyla "...Trabzon'un Muhittin Mahallesi'nde bulunan Hacı Kasım Mektebi'nin işgal etmekte olduğu 90 numaralı Ermenilerden kalan binanın mektep yapılması amacıyla İdare-i Hususiye⁷⁰ tarafından satın alınmasına karar verilmiştir." Bu bilgilere ek olarak, 1931-1932 döneminde Hacıkasım Mektebi şeklindeki adı ile ilkokul statüsü kazanmıştır. 1946 tarihinde ise İl Genel Meclisi tarafından ismi değiştirilerek Kurtuluş İlkokulu olmuştur. 1966 tarihinde batı yönündeki merdivenlerin sökülmesi ve yerine ek üç katlı betonarme binanın yapılması ile genişletilmiş ve son halini almıştır (Şekil 63) (Özen vd., 2010).

⁶⁹ Günümüz, Milli Eğitim Bakanlığı ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü.

⁷⁰ Günümüz, İl Özel İdaresi.

Şekil 63. Kurtuluş İlkokulu'nun yıkımdan önceki durumu (Özen vd., 2010)

2.4.2.4. Kız Ortaokulu – Öğretmenevi

Günümüzde Öğretmenevi olarak kullanılan yapı, Uzun Sokak'ta bulunmaktadır. 1885 tarihinde inşa edilen yapı Terzi Madam Peyrap isimli Ermeni vatandaşa aitken inşa edildikten bir süre sonra yapı el değiştirmiştir. Sırasıyla; Nemlizade Hacı Ahmet, Nemlizade Kaptan ve son olarak Akridi isimli tüccara satılan yapı, Akridi isimli şahsın ölümünden sonra hükümete intikal etmiş oradan da Maarife geçmiştir (Odabaşoğlu, 1986).

Öncelikle Muallimler Cemiyeti olarak kullanılan bina, 1924-1925 öğretim yılında 21 öğrenci ile Kız Ortaokulu olarak öğretime başlamıştır (Başkaya, 2008). 1927 tarihinde Maarif Eminliklerinin⁷¹ kurulmasıyla, Odabaşoğlu'nun (1986) sözleriyle “Hacıkasım'daki Kurtuluş İlkokuluna” taşınmıştır. Odabaşoğlu'nun, çalışmanın “19. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi” başlıklı bölümünde de belirtildiği gibi, 1930 yılı sonrası Hacıkasım Mahallesi'nin bulunmadığını belirtmesinin yanında, bu yapıyı anlatırken “Hacıkasım” ismini kullanması

⁷¹ Maarif Emirlikleri; Türkiye’de bölgesel düzeydeki ilk uygulamadır. Günümüzdeki eğitim bölgelerine karşılık gelmektedir. 1931 tarihinde sonlandırılan bu uygulama, kurumsal bir yapıdır ve idari bir kademeyi işaret etmektedir. Bir başka deyişle, Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde kısa süreli olarak uygulanan bu uygulamada, eğitimin bölgesel düzeyde yönetimi gerçekleştirilmiştir (Bozan, 2004).

bir anlamda Hacıkasım'ın mahalle olmasa bile var edilmeye devam etmekte olduğunu gösteren bir başka göstergedir.

Maarif Eminliklerinin 1931 tarihinde kaldırılmasından sonra okul tekrar bu yapıya taşınmıştır (Odabaşoğlu, 1986). 1983 tarihinde ise, Kız Ortaokulu/Pratik Kız Sanat Ortaokulu'nun bulunduğu bu arsaya, Öğretmenevi inşasına başlanmıştır ve 1987'de Öğretmenevi ve Akşam Sanat Okulu olarak kullanıma açılmıştır (URL)⁷² (Şekil 64).

Şekil 64. Günümüz öğretmenevi (URL)⁷³

2.4.3. Kültür ve Spor Yapıları

Sözlü tarih çalışması kapsamında, bireylerden alınan cevaplara göre en çok karşılaşılan bellek mekanlarından bir diğeri ise kültür ve spor yapılarıdır. Trabzon Müzesi, İdmanocağı Kulübü ve sinemalar görüşme analizlerinde “çok kullanım” yoğunluk başlığı altında görülmekte olan kültür ve spor yapılarıdır. Sanatevi ise “orta kullanım” yoğunluk başlığı altında görülmektedir. Söz konusu bu yapılar, bölgedeki veya bir başka deyişle Cumhuriyet Mahallesi'ndeki kültür ve spor yapılarını oluşturmaktadır.

Çalışmada, yapıların yapısal özelliklerini vermektense ziyade, yapıldıkları yerler, yapım tarihleri, yaptıran kişiler, varsa kitabeleri gibi tarihsel özellikleri verilerek incelenmiştir. Bu kapsamda “Kültür ve Spor Yapıları” başlığı altında, Trabzon Müzesi, Sanatevi, sinemalar

⁷² URL- http://trabzonogretmenevi.meb.k12.tr/icerikler/icerikler/listele_1300695_Tarih%C3%A7e, 17.02.2019.

⁷³ URL- <https://www.trabzon.net.tr/trabzon/konaklama/trabzon-ogretmen-evi.html>, Erişim Tarihi: 08.05.2019.

ve İdmanocağı Kulübü incelenmiştir. Bu yapılar Şekil 65'te belirtilen harita üzerinde işlenmiş ve konumları belirtilmiştir.

Şekil 65. 2002 halihazır harita üzerinde işaretlenmiş Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve Trabzon Müzesi, Sanatevi, sinemalar, İdmanocağı Kulübü

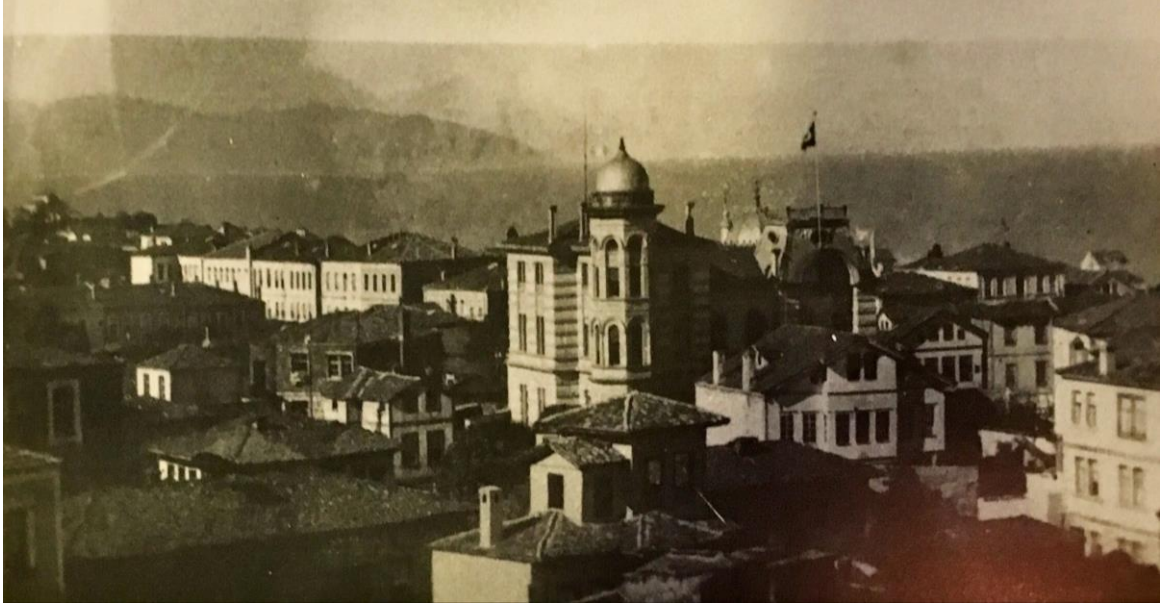
2.4.3.1. Kostaki Konağı / Kız Enstitüsü / Trabzon Müzesi

Cumhuriyet Mahallesi'nde Zeytinlik Sokak ile Kasım Sokak'ın birleştiği köşede bulunmakta olan yapı, 1900'lü yılların başlarında Kostaki Teophylaktov⁷⁴ isimli Rum tüccar

⁷⁴ Rum kökenli olan Kostaki, döneminde Trabzon'un önde gelen banker ve tüccarlarıdır. 1877-1878 tarihli Osmanlı – Rus savaşlarından sonra Trabzon'a göç etmiş oldukları düşünülmektedir. Kostaki mübadeleden önce vefat etmiştir. Ailesi ise İstanbul'a yerleşmiştir (Nemlioğlu, 2008).

tarafından büyük ölçekli bir konut olarak yaptırılmıştır (Özen vd., 2010). Ancak yaptırılan tarih ve mimar ile ilgili kesin bir bilgi belirlenememiştir. Şimşek (1993: 181) 1910'lu yıllarda, Horuluoğlu (1978; s. 71) 1917 tarihinde yaptırıldığını belirtirken Trabzon Müzesi'nin kendi sayfasında (URL-10) "1900'lü (1898-1913) yılların başlarında" şeklinde belirtilmektedir. Yapı, İtalyan ve Rus mimari üsluplarının birleşimi olarak inşa edilmiştir ve bu tarz mimari üsluplarda Türkiye'deki az sayıdaki eserden birisidir (Özen vd., 2010).

Trabzon'un Ruslar tarafından işgal edildiği 1916-1918 tarihlerinde bina, Çar'ın ziyareti için hazırlanmış ancak daha sonrasında bu ziyaret gerçekleşmemiştir (Erten, 1989). 1917 tarihinde Kostaki'nin iflasının ardından konağı Trabzon'un Türk zenginlerinden Kaptan Nemli Zade (Nemlizade Akif Kaptan Bey)'ye satmıştır. Daha sonra ise konağı, devlet satın almıştır (Şekil 66) (Horuluoğlu, 1978; Nemlioğlu, 2008; URL-11).

Şekil 66. M. Reşat Sümerkan tarafından çekilen Trabzon Müzesi binası ve çevresi (Kardeş, 1999).

Konak (Şekil 67), milli mücadele döneminde karargâh binası olarak kullanılmıştır (URL-10). 1924 tarihinde, Atatürk ve eşi Latife Hanım Trabzon'a ilk kez gelmiş ve burada kalmışlardır (Özen vd., 2010; URL-10). Yapı 1928 tarihinde Rus Konsoloslugu olarak kullanılmıştır. 1930 tarihinde burası boşaltılmış ve yerine Trabzon Vilayet Konağı olmuştur. 1936 tarihinde ise Kız Enstitüsü olarak çalışmaya başlamıştır (Horuluoğlu, 1978). Bu tarihler Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü sitesinde ise şu şekildedir (URL-11): 1927-

1932 tarihleri arasında kamusallaştırılan yapı Hükümet Konağı olarak kullanılmış, sonrasında ise 1931-1937 tarihleri arasında müfettişlik binası olarak hizmet vermiştir.

Şekil 67. Cemal Akyüz gravürü. (Özen vd., 2010).

1937-1987 tarihleri arasında yapı, Millî Eğitim Bakanlığı'na tahsis edilmiş ve Kız Meslek Lisesi olarak kullanılmıştır. 1987'den sonra ise Kültür Bakanlığı'na devredilmiştir. (Nemlioğlu, 2008; URL-11). Konak, 1988-2001 tarihleri arasında Kültür Bakanlığı tarafından restorasyon görmüştür. 2001 tarihinde ise Trabzon Müzesi olarak hizmet vermeye başlamıştır (URL-11). Günümüzde ise tekrar restore edilmekte olduğu için hizmet vermemektedir.

2.4.3.2. Vali Konağı – Sanatevi

Cumhuriyet Mahallesi'nde bulunmakta olan yapı, vali konağı olarak kullanılmıştır. 2008 tarihinden itibaren ise Sanatevi olarak kullanılmaktadır. Yapı, Trabzon Özel İdaresine aitken, Trabzon'daki kültür ve sanat derneklerine Trabzon İl Genel Meclisi kararıyla kullanım amacıyla verilmiştir (URL-12) (Şekil 68).

Şekil 68. Sanatevi'nin binası ve bahçesi (URL)⁷⁵

Sanatevinin açılması ile Trabzonlu sanatçılar çalışmalarını sürdürebilecekleri bir mekâna sahip olmuşlardır. Burada çeşitli sanat türüne ev sahipliği yapılırken, çeşitli atölyeler, sergiler, söyleşiler ve etkinlikler de yapılmaktadır (Aşut, 2010) (Şekil 69).

Şekil 69. Sanatevi'nin bahçesinde etkinlik (URL)⁷⁶

⁷⁵ URL- <http://www.trabzonsanatevi.org/index.php?link=2&id=33#ad-image-0>, Erişim Tarihi: 08.05.2019

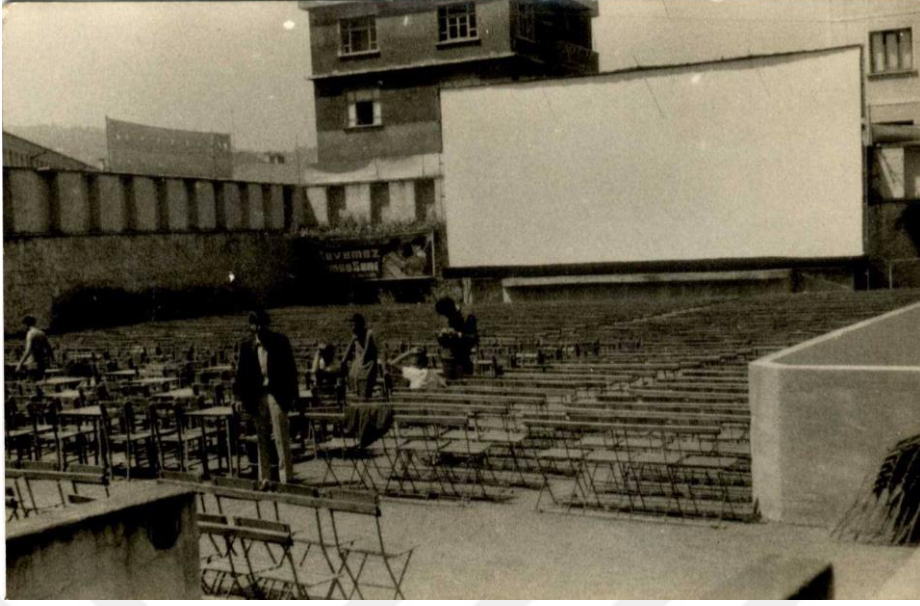
⁷⁶ URL- <http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr/TR-57528/trabzon-sanatevi-3-sanat-gunl-eri-1-10-haziran-2011-tari-.html#>, Erişim Tarihi: 08.05.2019.

Yapı genelinde ise yeterince bilgi bulunamamıştır ve bu durum çalışma kapsamında önemlidir. Zira, yapı yapıldığından beri birçok değişim geçirmiştir. Bu değişimlerden bir kısmını da isim değişimi oluşturmaktadır. Çalışmanın “2.1.2.1. Bellek ve Yer Adları İlişkisi” başlığında da anlatıldığı gibi, yer adlarının veya mekanların isimlerinin değişimleri araştırmalar sırasında boşluk oluşmasına sebep olmakta ve yapıların tespitini güçlendirmektedir. Bu durum da belleğe yapılmış bir müdahale olarak düşünülebilmektedir.

2.4.3.3. Sinemalar

Sinema Trabzon’da, Millî Mücadele döneminin sonlarına doğru önem kazanmaya başlamıştır (Çapa ve Çiçek, 2004). Özellikle 20. yüzyılda Trabzon’da çok sayıda yazlık ve kışlık sinema bulunmaktadır. Hacıkasım Bölgesi veya Cumhuriyet Mahallesi sınırları içerisinde bulunan, günümüze ulaşamamış ancak Trabzonluların belleklerinde var olmaya devam eden mekanlardan da birisidir.

Çalışma alanı içerisinde bulunmakta olan Yazlık İnci Sineması (Şekil 70), günümüz Cumhuriyet Mahallesi İnciler Sokak’ta bulunmaktaydı. Sinema 1 Mayıs 1958 tarihinde “Onun Süvarisi” filmiyle gösterime başlamıştır (Pulathaneli, 1988). Pulathaneli’nin aktarımına göre, bir bölümü Kostaki Konağı’na bakan bahçe sinemanın, konumu ve mekânsal kurgusu oldukça iyidir. Sinema bahçe duvarlarında yaz - kış reklam tabelaları bulunmaktadır. 31 Ekim 1976 tarihinde otoparka dönüşmüştür (Pulathaneli, 1988).

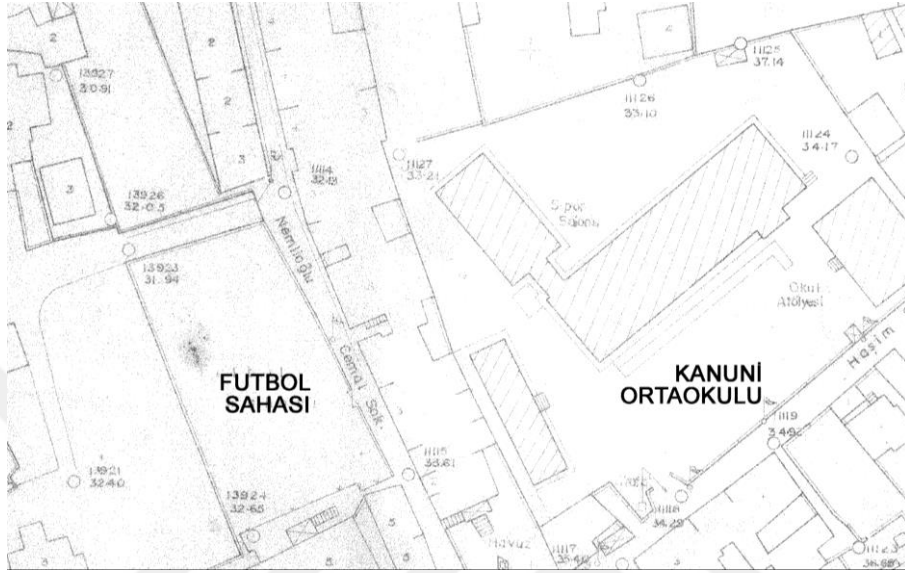
Şekil 70. 1970'li yıllarda inci sineması (Anonim, 2014).

Günümüz Gazipaşa Mahallesi sınırları içerisinde bulunan, ancak zaman zaman Hacı Kasım anlatılarında karşılaşılan diğer üç sinema da Saray (yazlık ve kışlık) ve Konak Sinemalarıdır. Yazlık Saray Sineması 1953 tarihinde tütün bakımevi ve deposu binasının terasında gösterime başlamıştır. Kışlık Saray Sineması ise 1954 tarihinde gösterime girmiştir ve yerli yabancı birçok izleyiciye ev sahipliği yapmıştır. Ancak sinemanın hemen yanında 1965 tarihinde Konak Sinemasının açılmasıyla Saray Sinemasının izleyicileri azalmıştır. Saray Sineması da 1970'li yıllarda iş hanına dönüştürülmüştür (Pulathaneli, 1988). Pulathaneli'nin makalesini yazdığı tarih olan 1988'de çalışmakta olan Konak Sineması günümüzde bulunmamaktadır. Saray ve Konak Sinemalarının bulunduğu yerde günümüzde iş hanı ile Royal ve Lara Sinemaları olmak üzere iki adet de sinema bulunmaktadır.

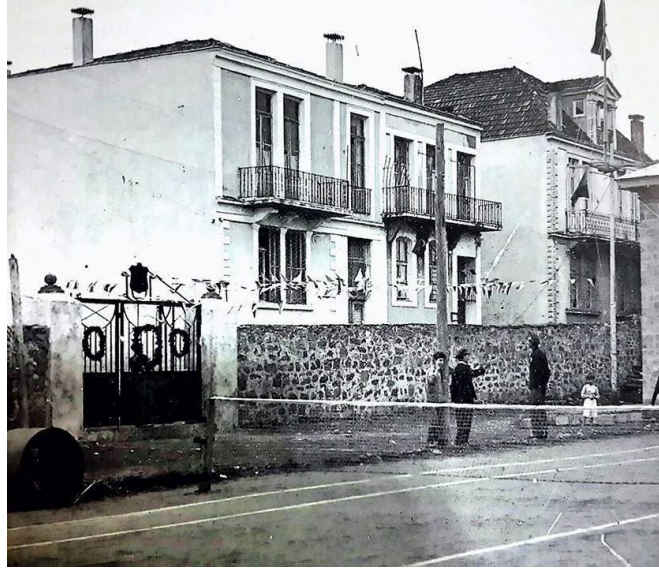
2.4.3.4. İdmanocağı Kulübü

Trabzon şehrinin ilk temel spor kulübü 1921 tarihinde kurulan Trabzon İdman Ocağıdır (Çapa ve Çiçek, 2004). Karagöz Bahçesinin (günümüz Cudibey Ortaokulu) karşısında (Şekil 71), Ongan ailesine ait konağın ise doğu yönünde İdman Ocağı'nın bir tesisi (Ziyabey Sahası) bulunmaktaydı. Bu tesis; bir tenis kortu da bulunan (Şekil 72), atletizm, voleybol ve futbol çalışmaları yapılan bir tesistir ki Mustafa Kemal Sayıl buraya

Gayrimüslimlerin dahi geldiğini belirtmektedir. Sayılı, Kaptan Rıza Bey⁷⁷'e 1930'lu yıllarda piyangodan çıkan para ile buraya kulüp binasını yaptırdığını belirtmektedir (Bal, 2011). Ancak Duman (2012) ise 1921-1922 tarihinde de bu binanın var olduğunu belirtmektedir.

Şekil 71. 1986 tarihli Trabzon halihazır planında İdmanocağı Kulübüne ait futbol sahası

Şekil 72. İdmanocağı Kulübüne ait görsel (Terzibaşı, 2014).

⁷⁷ İdmanocağı Spor Kulübünde futbol oynamış, sonrasında da idarecilik yapmıştır (Bal, 2011).

İdmanocağı Kulübü veya Ziyabey Sahası 1960-70'li yıllarda; yüksek duvarlar ile çevrili, güney yönünde kulüp binası olan, kuzey yönünde ise toprak ve mıcır karışımı kaplı halı sahası bulunan bir saha ve binadan oluşmakta idi (Başman, 2011). Günümüzde ise burada Trabzonspor Ziyabey Sitesi ve ticari mekanların bulunduğu yapılar yer almaktadır (Şekil 73).

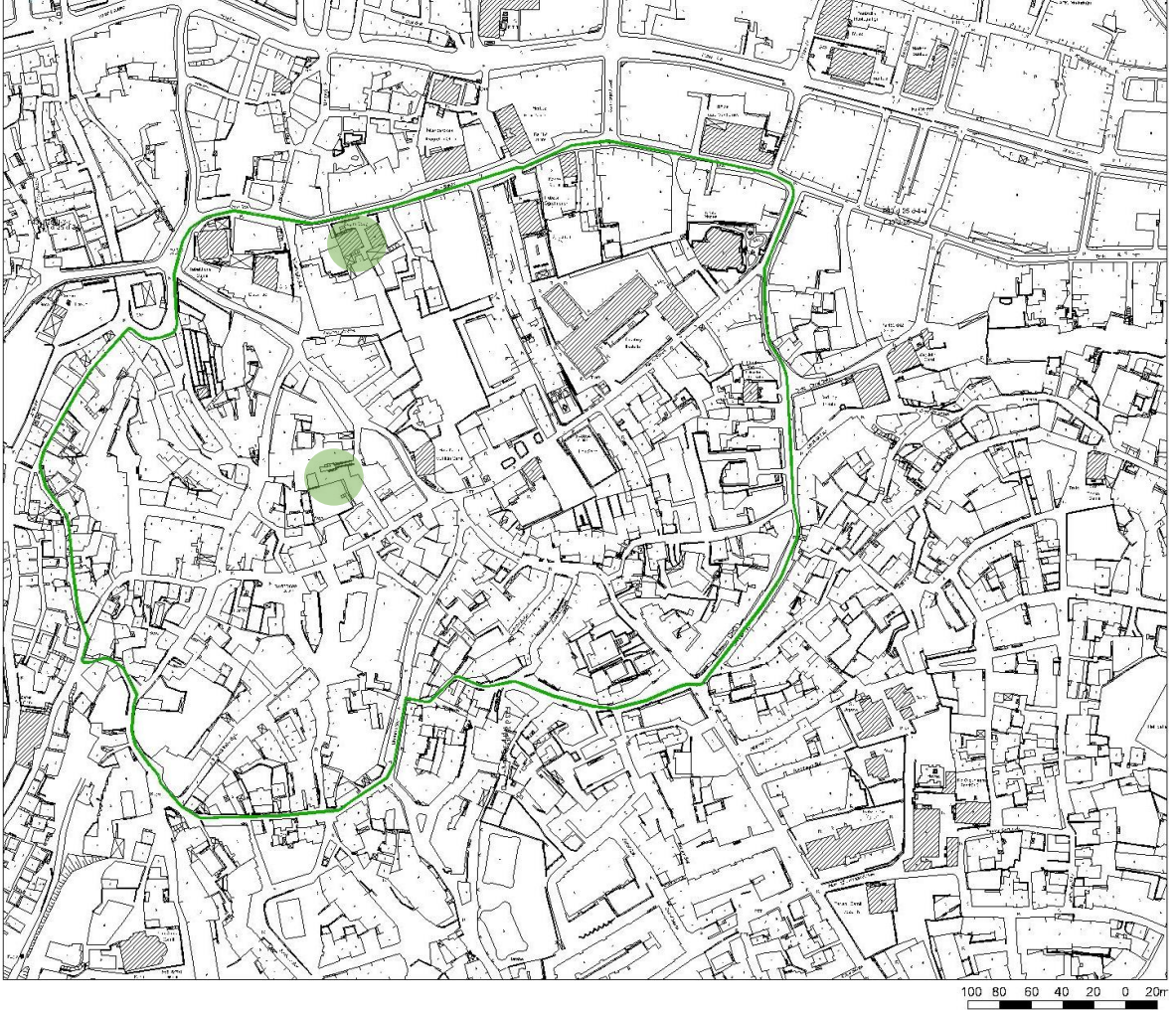
Şekil 73. Nemlioğlu Cemal Sokak'tan çekilmiş olan, alanın günümüz durumu

2.4.4. Kamusal Yapılar

Sözlü tarih çalışması kapsamında, bireylerden alınan cevaplara göre çok karşılaşılan bellek mekanlarından bir diğeri ise kamusal yapılarıdır. Fatih Hamamı ve Ana Çocuk Sağlığı Aile Polikliniği Merkezi Baştabipliği görüşme analizlerinde “çok kullanım” yoğunluk başlığı altında görülmekte olan kamusal yapılarıdır. Hacıkasım Çeşmesi ise “az kullanım” yoğunluk başlığı altında görülmektedir. Ancak bu çeşmenin Hacıkasım Bölgesi'nin tarihinde önemli bir yere sahip olmasından dolayı çalışma kapsamında incelenmiştir. Söz konusu bu yapılar, bölgedeki veya bir başka deyişle Cumhuriyet Mahallesi'ndeki kamusal yapıları oluşturmaktadır.

Çalışmada, yapıların yapısal özelliklerini vermekten ziyade, konumları, yapım tarihleri, yaptıran kişiler, varsa kitabeleri gibi tarihsel özellikleri verilerek incelenmiştir. Bu

kapsamda “Kamusal Yapılar” başlığı altında, 3 yapı incelenmiştir. Bu yapılar Şekil 74’te belirtilen harita üzerinde işlenmiş ve konumları belirtilmiştir.

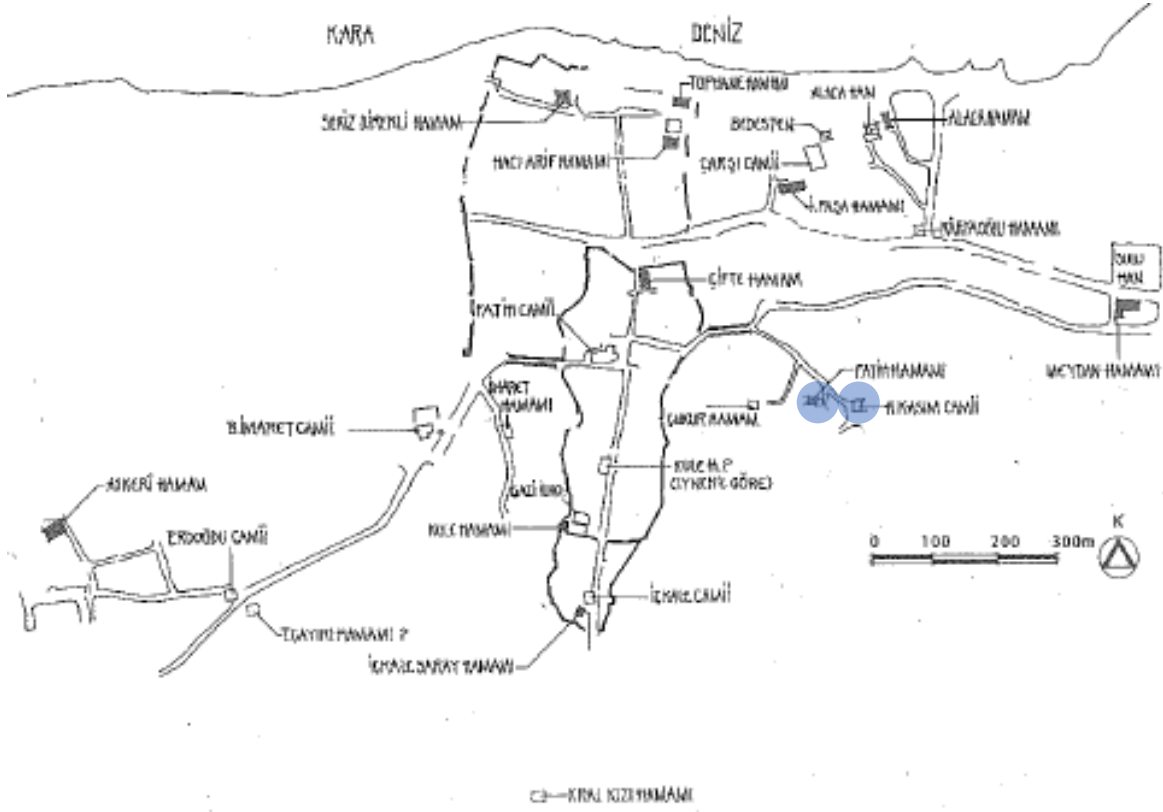

Şekil 74. 2002 halihazır harita üzerinde işaretlenmiş Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve Fatih Hamamı, Ana Çocuk Sağlığı Aile Polikliniği Merkezi Baştabipliği

2.4.4.1. Hacı Kasım Hamamı - Fatih Hamamı

Fatih Hamamı, Cumhuriyet Mahallesi’nde, Hacı Kasım Muhittin Camisinin batısında bulunmaktadır (Şekil 75). Ancak, Horuluoğlu (1978), Yüksel (2000) ve Öksüz (2006), bu hamamın konumunu “Hacı Kasım Mahallesi” olarak belirtmektedir. 1978, 2000 ve 2006 yılında basılmış olan bu kitaplarda, resmi kayıtlarda bulunmayan Hacı Kasım Mahallesi’ni görmek tez kapsamında önemli bir bilgi olarak görülmektedir. Bu durum bellekte var olan

ancak resmi kaynaklarda bulunmayan Hacı Kasım Mahallesi'nin var edilmeye devam ettiğini gösteren bir durumdur.

Şekil 75. Trabzon'daki Türk devri hamamları (Karpuz, 1989).

Fatih Hamamı ile çeşitli isimlerde karşılaşılmaktadır. Aşık Mehmed⁷⁸ “Gavur Hamamı” (Mehmed, 2007), Evliya Çelebi ise “Kafir Hamamı” şeklinde bahsetmektedirler (Öksüz, 2006). Üstün Demirkaya (2014) çalışmasında, “Mahalle-i Tabakhane-i diğer der kurb-i hammam-ı Kahya (Köhne)”den bahsederken, Kahya (Köhne) Hamamı'nın günümüzde Fatih Hamamı olarak bilindiğinden bahsetmektedir. Günümüzde ise Şekil 76'da de görüldüğü gibi hamamın tabelasında “Hacı Kasım Fatih Hamamı” yazsa da girişinde TC. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait tanıtım metninde “Fatih Hamamı” yazmaktadır.

⁷⁸ Aşık Mehmed, Gavur Hamamı'nın Yeni Cuma Mahallesi ile Gavur Meydanı Mahallesi arasında bulunduğunu belirtmektedir (Mehmed, 2007: 1026).

Şekil 76. Fatih Hamamı'nın günümüz durumu

Horuloğlu (1978) yapının, 13. yüzyılda yapılmış Rum yapılarından olduğunu belirtmektedir. Karpuz (1993) ve Şimşek (1993), Trabzon şehrinin fetih öncesinden kalan hamamlarından biri olduğunu, Osmanlı döneminde onarılıp yenilenerek kullanıldığını belirtmektedirler. Bıjışkyan (1998) ise hamamın Trabzon'daki kiliseden çevrilmiş yapılardan biri olduğunu ifade etmektedir. Bu bilgilerin aksine Yüksel (2000) ise, hamamın fetihten sonra yaptırıldığını belirtmektedir.

Horuloğlu (1978)'nin verdiği bilgiye göre, 1461 tarihinde Fatih Sultan Mehmet Trabzon'u fethettikten sonra bu hamamda yıkanmıştır. Buna ek olarak, Fatih'in yıkandığı bu kurnanın da hala hamamda bulunduğunu eklemektedir. Ancak, "Gavur Hamamı" olarak da isimlendirilen bu hamam için Odabaşoğlu (1986), Fatih Sultan Mehmet'in burada yıkandığına ait bir bilgiye rastlanmadığını belirtmektedir. Karpuz (1989) ise bu görüşün bir rivayet olabileceğini ve gerçekte hamamın Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'daki vakfına ait olduğunu belirtmiştir.

Dönem dönem kullanılmamış olan hamam, girişinde yer alan bilgilendirme metnine göre 2007 tarihinde Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir ve günümüzde kullanılmaya devam etmektedir (Şekil 77).

Şekil 77. Fatih Hamamı'nın girişinde yer alan bilgilendirme

2.4.4.2. Ana Çocuk Sağlığı Aile Polikliniği Merkezi Baştabipliği

Cumhuriyet Mahallesi Uzun Sokak'ta bulunmakta olan yapı, konak olarak inşa edilmiş olsa da Türkocağı, Cumhuriyet Halk Fırkası, Trabzon 1 Nolu Sağlık Ocağı, Sağlık Müdürlüğü, misafirhane, Doğumevi gibi işlevlerde kullanılmıştır. Yakın zamana kadar ise Ana Çocuk Sağlığı Aile Polikliniği Merkezi Baştabipliği olarak kullanılmaktaydı (Özen vd. 2010; Yılmaz, 2015). Yapının Atatürk döneminde, Mustafa Kemal Atatürk'ün merdivenlerden inerken çekilmiş bir fotoğrafı bulunmaktadır (Şekil 78). Fotoğrafın bulunuyor olması, o dönemde yaşamayan bireyler için dahi önemlidir ve milli bir toplumsal bellek oluşturmakta olduğu için çalışma kapsamında da önemli bulunmaktadır.

Şekil 78. Atatürk'ün Trabzon'da bulunduğu ve günümüz Ana Çocuk Sağlığı Aile Polikliniği Salık Müdürlüğü binasından çıkarken çekilmiş olan fotoğraf (Dihkan, 2019).

Osmanlı dönemine ait olduğu bilinen yapının yapım tarihi ve yaptıran kişinin kim olduğu ise belirlenememiştir (Özen vd., 2010). Yapı genelinde yeterince bilgi bulunamamıştır ve bu durum çalışma kapsamında önemlidir. Zira, yapı yapıldığından beri birçok değişim geçirmiştir. Bu değişimlerden bir kısmını da isim değişimi oluşturmaktadır. Çalışmanın “2.1.2.1. Bellek ve Yer Adları İlişkisi” başlığında da anlatıldığı gibi, yer adlarının veya mekanların isimlerinin değişimleri araştırmalar sırasında boşluk oluşmasına sebep olmakta ve yapıların tespitini güçlendirmektedir. Bu durum da belleğe yapılmış bir müdahale olarak düşünülebilmektedir.

2.4.4.3. Hacı Kasım Çeşmesi

Hacı Kasım Çeşmesi, kitabesine göre, Abdullah oğlu Hacı Kasım tarafından 1499 tarihinde yaptırılmıştır. Günümüzde yıkılmış olan çeşme, Yeni Cuma Camisinin yakınında, yol üzerinde, başka bir deyişle günümüz Yeni Cuma Mahallesiinde, bulunmaktaydı (Edhem, 2001; Yüksel, 2000).

Goloğlu (2013), Hacı Kasım Çeşmesi'nin, Yavuz Sultan Selin'in Trabzon Valiliği döneminde yaptırılmış olup, bu döneme kadar⁷⁹ kalabilen iki çeşmesinden birisi olduğunu

⁷⁹ 1915-1982 tarihleri arasında yaşayan Mahmut Goloğlu, “Trabzon Tarihi – Fetihden Kurtuluşa Kadar” kitabını 1973 tarihinde yayınlamıştır (Goloğlu, 2013).

belirtmektedir. Buradan günümüzde bulunmayan bu çeşmenin, 20. yüzyıl sonlarında var olduğu sonucuna varılabilmektedir.

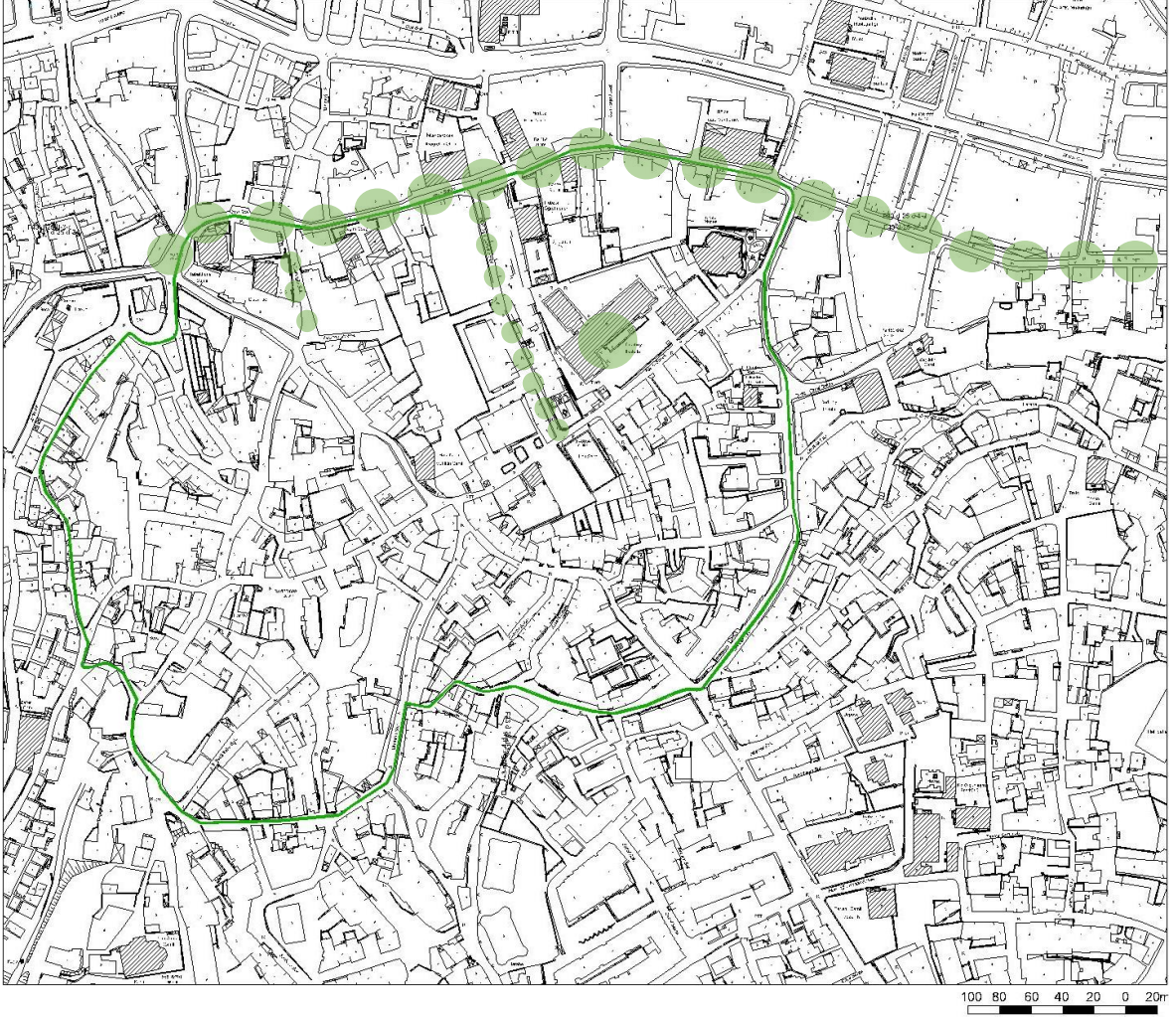
19. yüzyılın başlarından itibaren, şehrin büyümesine paralel olarak, o döneme kadar şehre yeten doğal kaynak suları yetersiz gelmeye başlamıştır. O döneme kadar Trabzon'un su ihtiyacını karşılamak için kullanılan ve Cumhuriyet döneminde de kullanılmaya devam eden 44 adet çeşmeden biri de Hacı Kasım Çeşmesi'dir (Çapa ve Çiçek, 2004; s. 58). Bu 44 çeşme içerisinde Tabakhane, Tuzlu ve Aldıkaçtı Çeşmelerinin de mahalle sınırları içerisinde bulunduğu düşünülmektedir.

Hacı Kasım Çeşmesi dışında Şimşek (1993: 166)'in belirttiği "Hacı Kasım Mahallesi"nde bulunan Hacı Kasım Camii Çeşmesi bulunduğunu belirtmektedir ki bu çeşme Hacı Kasım Muhittin Camii yanında bulunan bir çeşme olduğu düşünülebilmektedir. Şimşek'in bahsettiği bir diğer çeşme de "Hacı Kasım'dan Boztepe'ye çıkan yol üzerinde (yokuşun başında)" şeklinde konumunu tarif ettiği Aldıkaçtı Çeşmesi'dir. Tabakhane Köprüsü'nün doğu ayağının güney kısmında bahçenin içinde de Tabakhane Çeşmesi bulunmaktadır. Bu çeşmenin de kitabesi bulunmamasından dolayı yaptırın kişi ve yaptırılış tarihi belli değildir (Şimşek, 1993).

2.4.5. Sokak ve Meydanlar

Sözlü tarih çalışması kapsamında, bireylerden alınan cevaplara göre çok karşılaşılan bellek mekanlarından bir diğeri ise sokak ve meydanlardır. Uzun Sokak, Meydan ile etkileşim kuruyor olması açısından, bölge için oldukça önemli bir sokaktır ve görüşmecilerin hepsinin kullandığı bir sokak ismidir. Karagöz Meydanı da günümüzde bulunmuyor olmasına rağmen, "çok kullanım" yoğunluk başlığı altında bulunması ve bölge için önemli olması açısından incelenmiştir. Bunun yanında Meydan ve diğer mahalleler ile bölgeyi bağlayan Nemlioğlu Cemal Sokak ve Hüsamoğlu Sokak "az kullanım" yoğunluk başlığı altında olmalarına rağmen çalışma kapsamında önemli buldukları için incelenmiştir.

Çalışmada, bahsedilen kentsel mekanların yapısal özelliklerini vermekten ziyade, konumları ve zaman içerisindeki değişimleri gibi özellikler verilerek incelenmiştir. Bu kapsamda "Sokak ve Meydanlar" başlığı altında, Uzun Sokak, Nemlioğlu Cemal Sokak, Karagöz Meydanı ve Hüsamoğlu Sokak incelenmiştir. Bu sokaklar ve meydan Şekil 79'da belirtilen harita üzerinde işlenmiş ve konumları belirtilmiştir.

Şekil 79. 2002 halihazır harita üzerinde işaretlenmiş Cumhuriyet Mahallesi sınırları ve Uzun Sokak, Nemlioğlu Cemal Sokak, Karagöz Meydanı, Hüsamoğlu Sokak

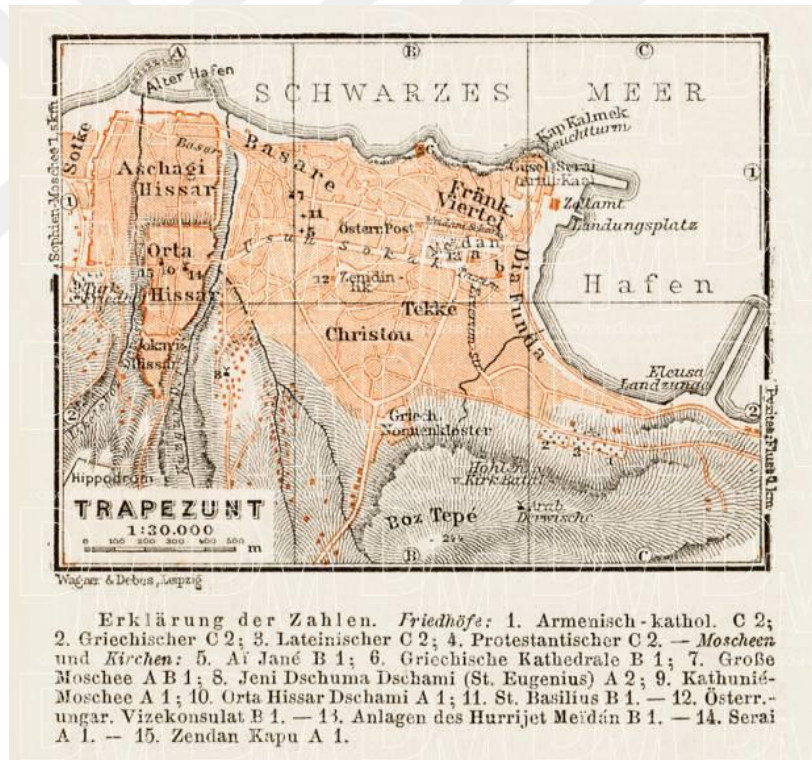
2.4.5.1. Uzun Sokak

Uzun Sokak, kuzeyde Kemer kaya ve Çarşı Mahalleleri ile güneyde ise Gazipaşa ve Cumhuriyet Mahalleleri ile sınırlandırılmış olan, Trabzon şehrinin en işlek sokağıdır. Doğuda Atatürk Alanı'ndan başlayan sokak, batıda Tabakhane Köprüsü ile sonlanmaktadır.

Uzun Sokak, Trabzon şehrinin en eski caddelerinden birisidir (Bayramoğlu ve Özdemir, 2012). Çeşitli medeniyetleri ve dolayısı ile kültürleri zaman içerisinde bünyesinde barındırmıştır. Şehirde yaşamış olan Bizanslılar, Rumlar ve Türklerin oluşturdukları kültürlerin izleri bu sokakta görülebilmektedir. Her gelen medeniyet önceki medeniyetten kalan izlere uyumlu bir şekilde ya da önceki izleri silerek yeni izler oluşturarak şehri/sokağı

şekillendirmişlerdir. Günümüz modern dünyasında da bu değişim ile izlerin yok edilmesi veya izlerin üretimi devam etmektedir (Hacısalıhoğlu, 1987).

Odabaşoğlu (1986), Uzun Sokak'ın şehrin en eski sokaklarından biri olduğunu belirtmektedir (Şekil 80). Fetihten önce, hatta daha eski dönemlerde dahi, şehrin en işlek ve en tanınmış sokağı olduğunu belirtmektedir. 19. yüzyılda Trabzon şehrinde Uzun Sokak, Kunduracılar, Meydan (günümüz Atatürk Alanı) ve çevresi kent merkezi olmuşlardır. Bu akslarda ticaret ve sosyal yaşam önem kazanmıştır (Karpuz, 2011). Çapa ve Çiçek (2004) de 1920'li yıllarda da günümüzde de Trabzon'un en işlek caddelerinden biriydi diyerek Odabaşoğlu'nun söylediklerini doğrulamaktadır. Üstün Demirkaya (2014) de günümüzde Trabzon'un atardamarı olarak nitelendirdiği sokağın, 20. yüzyılda da bir mahalle isminden ziyade bugünkü kullanıldığı biçimde kullanıldığını belirtmektedir.

Şekil 80. Uzun Sokak'ın Trabzon'daki konumunu gösteren 1914 tarihli harita (Wagner ve Debes, 1914)

Çapa ve Çiçek (2004), dar bir cadde olup Kavak Meydanı'na uzanan bu sokağın iki tarafında ticarethaneler, dernekler, okullar bulunduğunu belirtmektedir. Cahit Talas ise şu şekilde Uzun Sokak'ı anlatmaktadır: “Meydan'dan sonraki, yani Uzunsokak'a girişten sonraki bölümü karşılıklı dükkanlarla doluydu. Giyim eşyasından kitaba kadar her çeşit

gereksinimleri bu sokaktaki dükkanlardan karşılamak olanağı vardı... Okula gitmek için Meydan'ı geçer Uzunsokak'a girer ve kısa bir yürüyüşten sonra ünlü tatlıcı Raif Efendi'nin dükkanını arkada bırakıp ve biraz yürüyerek soldaki bir yan yola girer oradan da okula ulaşırdım.” (Çapa ve Çiçek, 2004; s. 13)

Hacısalihioğlu'nun 1984 tarihinde Orhan Karaali ve İsmail Polathaneli ile yapmış olduğu sözlü görüşmeden aldığı notlara göre; sokakta iki, üç katlı taş ve ahşap yapılar sokağın dokusunu oluşturmaktaydı. Özellikle 1920'li yılların sonunda asıl ticaret merkezi Kunduracılar Sokağı olduğu için, yapılar genellikle bahçeli konutlardan oluşmaktaydı. Bunların dışında ise sosyal içerikli yapılar (okul, hastane, şehir kulübü gibi.) bulunmaktaydı. Tanjant Yolu (Yavuz Selim Bulvarı) yapımına kadar trafiğe açık olan Uzun Sokak, Tanjant Yolu'nun açılması ile araç trafiğine kapatılmış ve araç trafiği Maraş Caddesi'ne ve Tanjant Yolu'na aktarılmıştır (Hacısalihioğlu, 1987). Günümüzde ise sokak, karşılıklı ticari yapılardan oluşan, betonarme ve bitişik nizam yapılardan oluşmaktadır. Uzun Sokak'ın araç trafiğine kapatılması ile sokaktaki kullanıcı yoğunluğu artmıştır ve her kesimden kullanıcıya hizmet vermeye başlamıştır (Şekil 81).

Şekil 81. Uzun Sokak'a ait bir görüntüler (Hacısalihioğlu, 1987).

İsmail Habip Sevük de Yurttan Yazılar kitabında, şehrin en eski ve esaslı bel kemiği olan sokağı olarak tanımladığı Uzun Sokak için; uzun, dar ve deve sırtı gibi inişli yokuşlu benzetmelerini kullanmaktadır. Kavak Meydanına kadar uzandığını belirttiği Uzun Sokak'ın Tabakhane ve Zağnos Köprüleri ile insanlara sürprizler yaptığını belirtmektedir. Bunun yanında sokağı çevreleyen yapıların iki, üç katlı olması ile ise dar olan bu sokağın “karanlık

bir dehliz”e benzediğini ve denize paralel olmasından ötürü sokağın “denize küskün” olduğunu ifade etmektedir (Başman, 2011).

Uzun Sokak’ta yer alan ticarethaneler ve insanların yaşama şekli ile ilgili ise Önder Kemal (1987) şu sözleri söylemektedir: “Uzun Sokak’ta yürümek, sevdiğin dostlarınla merhabalaşmak aynı bir erinç kaynağıdır. Binlerde kez yürüdüğün bu sokakta, belki de ayak basmadığımız parke taşı kalmamıştır bile... Ama yine de Uzun Sokak’ta soluk alıp veren başka bir şey var gibidir.

Sinemalarda değişen filmler, başka yörelerden gelen tanıdıklar, yeni açılmış işyerleri hep bu sokakta kendini gündeme getirir. Sokağın uygun bir köşesinde kaldırıma açılmış kitap sergisi -kendi çapında bir sahaftır- sahibi Hakkı Ağabey yaşıyor mu hala? Kimi zaman tüm kitap dostları o serginin önünde buluşmaz mıydık?...

Bir başka yürüyüşe Tabakhane yöresinden başladın mı, gazete bayii Agah’ın önünden geçeceksin mutlaka... Doğumevi’nin öngünden geç, solda yeni açılan bir pasaj vardır... Bitişinde kahveci Nihat’ın çayı özenle hazırlanıp sunulur. Oradan çıkıp biraz ileriye yürüyünce Milli Eğitim Yayınevi’ne gelirsin...

Oradan çıkınca Şehir Kulübü’nün bir yüzünü, Kız Ortaokulu’nu geçince solda Ustaömeroğulları’nın konağı vardır. Kapısı Maraş Caddesi’ne bağlanan sokak içindedir. Annemin doğup büyüdüğü ev. Bayramları uğurladığımız koca yapı...

Sokağı devam ediyorsun. Solda 24 Şubat Kitabevi, eğer ayın ilk günleri ise, Papirüs’ü veya Varlık dergisini vitrine asmıştır Orhan (Karaali) Abi... Vakit öğlen mi oldu. Zeytinlik Yokuşu’nu çık, evde doyur karnını ve in yine Uzun Sokak’a... Bir Tutkudur Uzun Sokak.”

Uzun Sokak’ın günümüzde var olmaya devam eden önemli bir değer olduğunu ve özellikle 20. yüzyıldan günümüze köklü bir değişim geçirmemiş olduğunu belirten Başman⁸⁰ (2011); Uzun Sokak’ın değişmeden kalan birkaç yapısına örnek vermektedir: Kitabı Hamdi Efendi’nin binası, Konak Camii, Beton Helva. Sokağın; kendisinin, babasının, dedesinin nesline ait ne kadar izi saklamış ise kültürüne de o kadar sahip çıkmış olduğunu belirtmektedir. Ancak, bahsedilen değişmeden kalan yapıların yanında, değişimi ve hatta yok olmayı da yaşamış binalar, bölgeler bulunduğunu ve bölgeye başka bir tarih, başka bir kültür, başka bir dokunun yüklendiğini belirtmektedir. Değişime örnek olarak ise; Cudibey

⁸⁰ Cumhuriyet Mahallesi Uzun Sokak’ta Konak Camii çıkmazında doğmuş ve büyümüş olan Murat Başman; “Kentın Odağında Bir Uzunsokak” isimli kitabında kendisini Trabzon’daki ilk kitabevinin ve yayınevinin kurucusu olan Kitabı Hamdi Efendinin torunu, fotoğraf ustası Hamit Başman’ın oğlu olarak tanıtmaktadır.

İlkokulunu, Reji binasını, Yıldız Sinemasını, Konak Camiinin tarihi şadırvanını, 24 Şubat Kitabevini, Temizlemeci Galip'i, Saray Sinemasını göstermektedir. Kent ve bölge için önemli olan bu yapılar günümüzde bulunmamaktadır. Yapıların kent için önemini Başman (2011) şu sözle ifade etmektedir: “Kenti kent yapan, o sokaklar simgeleşen değerlerdi.” (Şekil 82).

Şekil 82. Günümüz Uzun Sokak'ına ait görsel. (Maraş Caddesi yol ayrımından çekilmiştir.)

Cahit Talas; “Uzunsokak, Trabzon’a kişilik veren sokaklardan biriydi.” demektedir (Başman, 2011). Bu cümlede çalışma kapsamında önemli görülen iki nokta görülmektedir. İlk önemli nokta Uzun Sokak’ın şehir için önemli bir yerinin olması iken; ikinci nokta ise Uzun Sokak yazımının kişiler arasında farklılık göstermesidir. Zaman zaman bitişik yazım şeklinde rastlanan sokak ismi ile, zaman zaman ise ayrı yazım şeklinde yazılmaktadır. Bu konu Başman’ın da dikkati çekmiştir ve kitabında sokağı “Uzunsokak” şeklinde kullanmayı seçmiştir. Bu durumu ise şu şekilde açıklamaktadır: “Uzunsokak’ın yazımı konusunda farklı örnekler var: ‘Uzun Sokak’, ‘Uzunsokak’ gibi. ‘Uzun’ sözcüğü başlangıçta sokağın uzun oluşu ile ilgili olarak düşünülmüşse bile bugün artık Trabzonlular için bu sözcük bir sıfat olmaktan çıkmıştır... Yaşantı içinde sözcükler birleşmiş ve sokağın adı böyle kullanılır olmuştur...” Hacıkasım Bölgesi’nin yazımında da görülmekte olan bu durum, kişilerin

belleğinde mekanların nasıl yer ettiği ve mekanların insanların zihinlerinde nasıl özel isim olarak anılmaya başladığının ifadesidir.

Uzun Sokak, merkezde olması, Trabzon'un en eski sokaklarından birisi olması ve insanların ticaret, kültür gibi birçok ihtiyacına hizmet vermesi nedenleri ile insanların belleğinde önemli bir yere sahiptir. Bireysel ve toplumsal belleklerde önemli bir yere sahip olan sokak ile ilgili bu anlamda birçok makale, şiir, sosyal medyada paylaşım yapılmaktadır. Şiirlere bir örnek olarak ise S. Karakoyunlu'nun aşağıdaki şiiri verilebilmektedir:

O şehrin mavi göklerinde uçan kuşlarla,
Uzak mesafelere kanat açarak,
Uyurgezer bir insan misali,
Sanki bir baştan bir başa geçiyorum o şehri...
Şehrin parkından Tabakhane Köprüsü'ne kadar
Uzanıp giden iki taraflı kaldırımlar,
İşte Uzunsokak ve biz,
Ve uzaklarda hıçkırın deniz,
Sonsuz bir yolda yürüyormuşuz gibi aldanırız,
O sokağı, o eski haliyle yaşıyor sanırız.

2.4.5.2. Nemlioğlu Cemal Sokak, Karagöz Meydanı, Hüsamoğlu Sokak

Günümüzde karşılıklı olarak konut ve ticari mekanların bulunduğu Nemlioğlu Cemal Sokak'ta 8 adet tescilli yapı bulunmaktadır (Şekil 83). Uzun Sokak'tan sokağa girildiğinde, Şehir Kulübü binası ile karşılaşılmaktadır ki bu bina zamanında Kuklacı Sıdıka Hanım'a ait bir konuttur. Hemen karşıındaki ev ise Arslan Pulathaneli'ye ait bir konuttur, günümüzde restoran/kafe olarak kullanılmaktadır. Bu şekilde konutların bulunduğu bu sokakta bir de spor tesisi bulunmaktaydı. İdmanocağına ait tesis, Karagöz Bahçesi'nin Nemlioğlu Cemal Sokak'a açılan kapısının karşısında bulunmaktaydı (Bal, 2011).

Şekil 83. Nemlioğlu Cemal Sokak'a ait günümüz görseli (solda Şehir Kulübü)

Mustafa Kemal Sayıl, Nemlioğlu Cemal Sokak'ın bitimiyle ilgili şu cümleleri kullanmıştır: “Nemlioğlu Sokak'ını kesen cadde, Hacıkasım Caddesi'ydi (Şimdi bu caddenin çoğu Tanjant Yolu'na karışmıştır).” (Bal, 2011: 205). Bu anlamda çalışma kapsamında, Hacı Kasım'ın mahalle/semte/bölge ismi olup olmadığı sorusuna cadde ismi olduğu yönünde bir cevap alınmıştır.

Cudibey İlkokulunun taşındığı Kanuni Ortaokulu'nun bahçesinin “Karagöz Bahçesi”dir. Sayıl burayı şu şekilde tasvir etmektedir: “...en büyük oyunların, eğlencelerin, bayramlarda dönme dolapların, atlı karıncaların kurulduğu yerdin.” (Bal, 2011). Dini ve milli bayramların kutlamalarının gerçekleştiği, çocukların oyunlar oynadığı, okula ve çocuklara hizmetler sunan bir meydanıdır. Günümüzde de canlandırma faaliyetleri düşünülmektedir.

Hüsamoğlu Sokak ismini, 17. yüzyılın ilk yarısından itibaren varlığını sürdüren Hüsamzade ailesinden almaktadır. Ülgen (2009: 74) evlerinin konumunu şu şekilde anlatmaktadır: “Tabakhane Camisi'nin doğusundan başlayıp Uzun Sokak'ın güney kenarından uzanan ve Uzun Sokak'ı, Hacı Kasım Mahallesi'ne bağlayan sokakla da sınırlı olan arsanın Uzun Sokak'a bakan kısmına Hüsamzade İsmail Bey ailesi, Hacı Kasım Mahallesi'ne bakan güney kısmına da Hüsemzade Tahir Bey ailesi yerleşmiştir. Arada da bir çıkmaz aralık vardır.” Ülgen'in yazdığı kitapta yer alan tapu kaydına göre 1984 tarihinde bu yapının bulunduğu alan Cumhuriyet Mahallesi olarak geçmektedir. Ülgen'in anlatımına göre burası hiç Hacı Kasım Mahallesi olmamıştır. Daha önce Meso Portis – Debbağhane

Mahallesi – Çarşı Mahallesi sınırları içerisinde bulunduğunu belirtmektedir. Anlatılanlara göre Hacı Kasım Mahallesi, bu merkezden daha güneyde bulunmaktadır. Günümüzde bu evlerin bulunduğu bölümde iş hanı bulunmaktadır.

2.4.6. Sivil Yapılar

Sözlü tarih çalışması kapsamında yer alan ve bölgenin genel olarak görüntüsünü/durumunu içeren/anlatan sivil yapılar çalışma kapsamında incelenmiştir. Çalışmada, yapıların yapısal özelliklerini vermektten ziyade, bölgenin genel durumu, konutların konumları ve sahipleri gibi özellikleri verilerek incelenmiştir. Hacıkasım Bölgesi'nin sivil yapıları olan konutların başta fotoğraflar üzerinden olmak üzere değerlendirilmesi, bölgenin anlaşılması açısından değerlidir (Şekil 84).

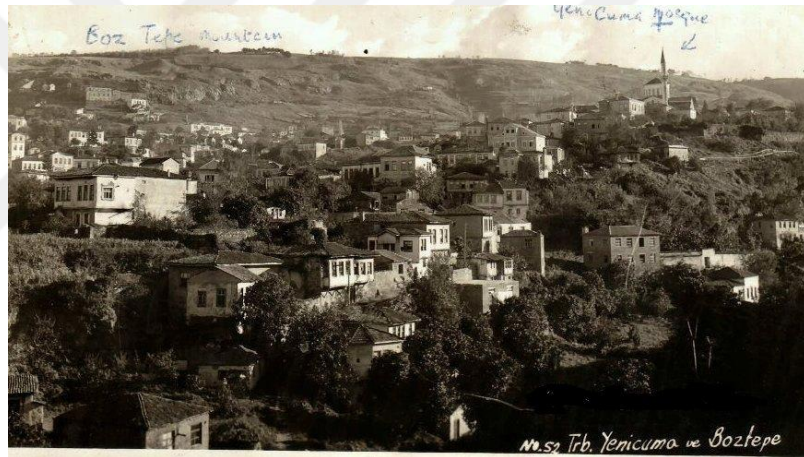

Şekil 84. Hacıkasım Bölgesi'nin 20. yüzyıl görünümü (Nemlioğlu, 2008).

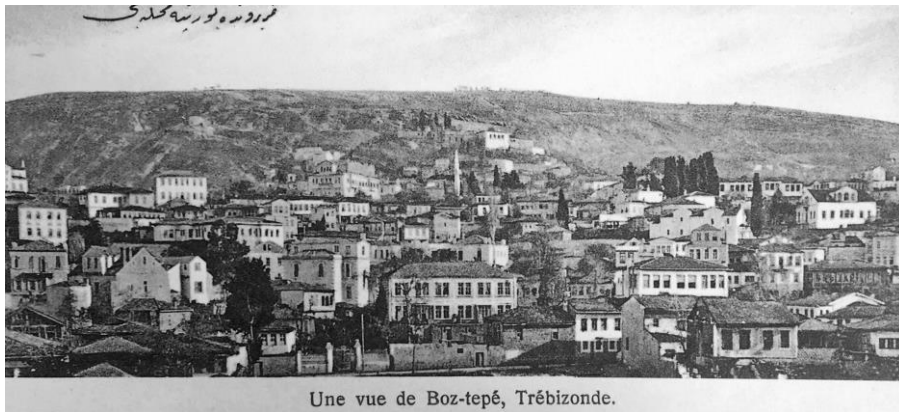
Merkezde bulunan Hacıkasım Bölgesi'nde 20. yüzyıla kadar bahçeli evler bulunmaktaydı. Trabzon'lu bazı zengin ailelerin de konutları burada yer almaktaydı. Büyük ölçekli olan konutlardan bazıları; Kostaki Konağı, Dedezade Kamil Bey'in konağı, Ongan'ların Hacı Kasım Muhittin Camii yanındaki büyük bahçeli konağı, Şehir Kulübü olan Kuklalı Sıdika Hanım evi, Nazım Ofluoğlu ve Alemdağlara ait Uzun Sokak'taki binalar bunlardandır (Bal, 2011; Sezer, 2011).

Mustafa Kemal Sayıl, Hacıkasım Bölgesi sokaklarını, caddelerini ve yapılarını şu şekilde anlatmaktadır: "...okulun batı cephesinden çıkıp sola dönünce Zeytinlik yokuşundan Tekke'ye, sağa dönünce Uzunsokak'a gidilirdi...Sola dönünce Hacıkasım'a gidilirdi. Sağda

Karagöz Bahçesi, daha ileri gidilince Hacıalihafız Hakkı Bey'in evi, Miralay Şevki Bey'in evi ve daha sonra Dedeade Kamil Efendi'nin evi, Hacıkasım Mektebi'nin bitişiğindedi...Böyle gidilince Hacıkasım'dan Nemlioğlu Sokak'ına girilir. Sokağın sol kolunda İdmanocağı tesisleri vardı. Burası, Kuğuzade Kaptan Rıza Bey'in yaptırdığı ve Trabzon'da ilk tenis maçlarının oynandığı, idmanların yapıldığı yerdi. Binayı Kaptan Rıza Bey, Teyyare Cemiyeti Piyangosundan çıkan parası ile yaptırmıştı. Onun bitişiğinde Hacıalihafızadelerin binası vardı. Sokak devam ettikçe, sol kolda oturan Misbah isimli bir arkadaşın evi, ondan sonra Alemdağların evi gelirdi. Yanında Arslan Pulathanleli'nin evi vardı. Onun bitişiğinde İbrahim Alemdağ'ın evi bulunurdu. İbrahim Bey'in evinin karşısında Kuklalı Sıdika Hanım'ın evi vardı. Burası şimdi Şehir Kulübü binasıydı.” (Bal, 2011) (Şekil 85, 86).

Şekil 85. Yeni Cuma Camii'nden kuzeye bakan bölüm, Hacıkasım Bölgesi konut dokusu (URL-13).

Şekil 86. Karagöz Meydanından güney yönüne bakış (Bölükbaşı, 2006).

Trabzon ile ilgili sosyal sorumluluk projelerinde karşılaşılan isimlerden biri olan Bilgin Aygöl kendi evini şu sözlerle anlatmaktadır (Sezer, 2011): “Dedem Ahmet Kotancı’nın eviydi orası. Ülkenin pek çok yerinden ve hatta Mancurya’dan getirilip büyütülmüş çiçeklerle, meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçesi vardı. Bende ki çiçek kokusu o bahçeden kalmaz. Kar altında bile açardı o çiçekler. İki bahçıvanı vardı dedemin; biri her gün diğeri hafta sonları gelirdi. Bir de kuzu almıştı bana dedem... Kurtuluş İlkokulu’na gidiyordum ve her teneffüs o kuzu okulun bahçesine geliyor, kendini bana sevdirep eve dönüyordu... Hacıkasım’daki bahçeli, avlulu evler bize doğa ve hayvan sevgisini, sevgiyle neler olabileceğini, paylaşmayı öğretti.”

Sezer (2011), Hacıkasım Bölgesi ile ilgili yazmış olduğu kitabı “Taş Beşiğim Hacıkasım” adlı kitapta sokaklar ve bölgedeki evleri şu şekilde açıklamaktadır:

“Yazık ki o evler yok artık:

Pirinç tokmaklı, iki kanatlı, kocaman, oymalı ahşap kapıları olan evler...

O kapıların geniş bir avluya açıldığı evler...

O avluların ortasındaki çift taraflı geniş merdivenleriyle yine ahşap bir iç kapıya çıkan evler...

Pencerelerde dantel perdeleri, cumbalarında sultanküpleri, ateşkaranfilleri ve sardunyalılarıyla sizi karşılayan evler...

Taş avluyu çepeçevre saran toprak alanda boy göstermiş rengarenk ortancalarla şenlenen evler...”

Şekil 87. Hacıkasım Bölgesi’nde yer alan Dedeoğullarına ait konağa ait görsel; ev, 1997 tarihinde yıkılmıştır (Dedeoğlu, 2018(a)).

3. BULGULAR VE İRDELEME

Belleğin oluşmasında ve devamlılığın sağlanmasında etkili unsurlardan biri mekanlardır. Zira, ait oldukları toplumların yüzlerce belki de binlerce yıllık yaşanmışlıklarının ürünüdürler. Mekanlar, bireysel olmaktan çok toplumsal tecrübelerin ürünüdür ve toplumsal bellekte kaydedilmektedir. Bu bağlamda toplumsal bellek, mekanları hatırlamanın aracı olarak kullanırken; mekanlar da toplumsal bellek sayesinde, yok olsalar dahi, var olmaya devam ederler. Çalışma alanı olarak belirlenen Trabzon şehri Hacıkasım Bölgesi de günümüzde var olmamasından dolayı, bellek aracılığı ile var edilen bir mekandır; başka bir deyişle, bölgenin var edilmesi bellek sayesinde olmaktadır.

Çalışmanın “2.1.2. Bellek ve Mekân İlişkisi” başlıklı bölümünde aktarılan, Nora’nın “bellek mekanları” kavramından yola çıkarak; bir kentsel mekânın var edilebilmesi için bellek mekanlarına ihtiyaç duyulduğu söylenebilmektedir. Bellek mekanlarının ilk adımı olarak tarih ve edebiyat ele alınabilmektedir. Zira, toplumsal bellekte bir kentsel mekânın var edilmesi ve bu var edilişin daha geniş kitlelere yayılması tarih ve edebiyat yazımı ile gerçekleşmektedir. Bu kapsamda öncelikle Hacıkasım Bölgesi’nin tarihçesi ve edebi kaynaklarda nasıl yer aldığı “2.2.1. Hacıkasım Bölgesi’nin Tarihsel Gelişimi” başlıklı bölümde incelenmiştir. Bir kentsel mekânın temel bellek mekanları ise, içerisinde barındırdığı mekanlardır. Çalışmanın “2.4. Hacıkasım Bölgesi’nin Bellek Mekanları” başlıklı bölümünde yer alan mekanlar Hacıkasım Bölgesi’ni var eden ve var etmeye devam eden asıl bellek mekanlarıdır. Zira, Hacıkasım Bölgesi hatırlanmasa dahi bölgeyi deneyimlemiş kişiler tarafından içerisindeki mekanlar hatırlanacak ve bölge var edilecektir.

Hacıkasım Bölgesi’nin bellek üzerinden var edilme biçiminin sorgulandığı çalışmada; bellek üzerinden okuma yapılabilmesi amacıyla çalışma kapsamında sözlü tarih çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu şekilde Hacıkasım Bölgesi’nin ve dolaylı olarak bellek mekanlarının bireylerin ve toplumların belleğinde ne şekilde var edildiği açıklanacaktır. Çalışma kapsamında, 12 kişi ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler, çalışmanın “2.3. Mekansal Bellek Bağlamında Hacıkasım Bölgesi’nin Değerlendirilmesi” başlıklı bölümünde belirtilmiş olan sorular çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında görüşülen bireylere yöneltilen sorular, “Kişisel Bilgiler, Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi, Görüşülen Bireyin Hacıkasım ile İlişkisi, Hacıkasım’a Dair Bilgiler, Hacıkasım’ın Hatırlanma Şekli, Hacıkasım’a Dair Ek Sorular” başlıkları altında sorulmuştur ve cevaplar alınmıştır. Sorulara

verilen cevaplar, bahsedilen soru başlıklarına göre değerlendirilmiş ve bulgulara ulaşılmıştır. Söz konusu bulgular, soru başlıklarının analizi şeklinde, soruların sorulma biçimlerine göre aşağıda verilmiştir.

- Kişisel Bilgiler:

Görüşmeler 2019 yılı içerisinde; görüşülen bireyin evinde, iş yerinde veya bireyin uygun gördüğü bir mekânda; Sema Olgun ile yapılan görüşme haricinde Trabzon şehri Cumhuriyet, Gazipaşa, Çarşı ve Kemer kaya Mahallelerinde gerçekleşmiştir. Sema Olgun ile ise Ankara’da görüşülmüştür. Görüşmelerin 6 tanesi Hacıkasım Bölgesi’nde gerçekleşmiştir. Bu durum dahi kent ve bellek açısından önemlidir. Zira, görüşülen bireyin burada yaşamasa dahi buluşma/görüşme mekânı olarak Hacıkasım Bölgesi’ni seçmesi, çalışmanın “2.1. Bellek” başlıklı bölümünde de bahsedildiği gibi, belleğin kişiden bağımsız gerçekleştirdiği “geri çağırma” işlevi ile ilişkili görülebilmektedir.

Görüşülen bireylerin doğum tarihleri; 1947, 1950, 1953, 1957, 1960, 1961, 1967 ve 1970’dir. Sağlık problemlerinden dolayı görüşme gerçekleştirilemediği için görüşme listesinde bulunmayan, ancak Nermin Dihkan ile yapılan görüşme esnasında orada bulunup görüşmeye destek veren Nurten Diyardin’in ise doğum tarihi 1934’dür. Sözlü tarih çalışması sırasında, her bir birey bölge ile aktif bir şekilde iletişim kurduğu döneme ait belleğini aktarmaktadır. Doğum tarihi 1947 olan Kayıkçı’nın bölgeye dair belleğinde kalanlar daha çok orta yaşlı olduğu döneme ait iken; doğum tarihi 1970 olan Diyardin’in ise daha çok çocukluk ve gençlik dönemine aittir.

- Görüşülen Bireyin Konumu ve Geçmişi:

Görüşülen bireylerin 3 tanesi (Karaali, Dedeoğlu ve Diyardin) doğum yeri olarak Hacıkasım Bölgesi’ni işaret etmiş; Cumhuriyet Mahallesi’nde doğduklarını belirtmişlerdir. Görüşülen diğer bireyler ise; Trabzon, Akçaabat, Arsin, Erzincan ve Van’da doğduklarını belirtmişlerdir.

Bireyler ilk ve orta öğrenimlerini; Cudibey İlkokulu, Kurtuluş İlkokulu, Karma Ortaokulu ve Kız Ortaokulu’nda almışlardır. Lise öğrenimlerini ise genellikle Trabzon Lisesi’nde almışlardır. Bu okullar arasında, bölgede olup günümüzde var olmaya devam eden tek okul Karma Ortaokulu’dur. Ancak, Karma Ortaokulu günümüzde Cudibey Ortaokulu olarak eğitim öğretime devam etmektedir. Cudibey İlkokulu ve Kurtuluş İlkokulu,

Tanjant Yolu yapımı sırasında yıkılmıştır; Kız Ortaokulu ise yıkılarak yerine Öğretmenevi yapılmıştır.⁸¹

Görüşülen bireylerin meslekleri sırasıyla şu şekildedir: bakkal, kasap, iç mimar, kırtasiyeci, serbest meslek, ev hanımı, mimar, serbest meslek, müteahhit, yazar, mimar, mimar. Problem alanlarından birisi de Hacıkasım Bölgesi'nin toplumsal belleğinde iz bırakan kişilere ulaşma olan çalışmada; bu kişilerin genellikle esnaf olduğu görülmüştür. Bu bağlamda çalışma kapsamında; Yaşar Bakkal, Kasap Osman, 24 Şubat Kitabevi'nin sahibi Nihan Karaali önemli isimler arasındadır. Bu isimlere, görüşmelerden önce yapılan ön çalışmalarda ve çalışma kapsamında gerçekleştirilen diğer görüşmelerde rastlanmıştır. Bu duruma sebep olarak, esnafların daha çok insanla etkileşim içerisinde olması düşünülebilmektedir.

Görüşülen bireylerden 6 tanesi günümüzde de Hacıkasım Bölgesi'nde oturmaya devam etmektedir. 2 tanesi ise Trabzon dışında yaşamını sürdürmektedir.

- Görüşülen Bireyin Hacıkasım ile İlişkisi:

Görüşülen bireylerin Hacıkasım Bölgesi ile ilk etkileşimleri; bölgede doğarak, bölgedeki bir okulda okuyarak, sonradan bölgeye taşınarak veya bir başka yere ulaşım için bölgeyi kullanarak gerçekleşmiştir.

Görüşülen bireylerin Hacıkasım Bölgesi'nde hala ikamet edenlerin bir kısmı, evinin Tanjant Yolu yapımı sonrası yıkılması ile başka bir eve taşınmıştır. Bir kısmı ise hala aynı evde oturmaya devam etmektedir. Bireylerin Hacıkasım Bölgesi'nde yaşamaya devam etmelerinin sebepleri olarak ise kendi evleri olması ve Meydan'a çok yakın olması sebeplerini söylemektedirler.

Görüşülen bireylerden öncesinde başka yerde ikamet edip, sonradan Hacıkasım Bölgesi'ne yerleşenlerin ise gelme sebepleri genellikle ailelerinin burada ev almış veya ev yaptırmış olmalarıdır. Erken dönemi anlatan bireylerin bahçeli evlerden bahsederken, geç dönemlere gelince apartmanlaşmadan bahsedilmesi; bölgeye yerleşimlerin artmasının bir sonucu olarak görülebilmektedir.

Görüşülen bireylerin Hacıkasım Bölgesi'nde yaşamış ancak daha sonra taşınmış olan kısmı ise taşınmalarının sebeplerini, yaşam standartlarını yükseltmek, çocukları ve kendileri için daha iyi bir çevrede ve mekânda yaşamak düşüncesi olduğunu belirtmektedir. Bunun sebebi olarak da Hacıkasım Bölgesi'nde çocuklar için oyun oynayabilecek bir alanının

⁸¹ Eğitim yapıları ile ilgili bilgi için bkz. "2.4.2. Eğitim Yapıları"

kalmamasını, evlerin sobalı ve merdivenli olmasını göstermektedirler. Hacıkasım Bölgesi'nde günümüzde yaşamaya devam edip bu durumlardan şikayetçi olanlar da bulunmaktadır. Ancak yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı burada yaşamaya devam etmektedirler.

Hacıkasım Bölgesi dışında yaşayan veya yaşamak zorunda kalan bireylerin büyük bir çoğunluğu ise eski Hacıkasım Bölgesi'ni özlediğini belirtmektedir. Ancak bir kısmı ise artık koşulların daha iyi olduğunu ve Hacıkasım Bölgesi'nin eskisi gibi olmadığını, bu sebepten dolayı da günümüzde yaşadıkları yerlerden memnun olduklarını belirtmektedir.

Hacıkasım Bölgesi'nde ikamet eden bireylerin evlerinin genellikle bahçeli, iki veya üç katlı, ahşap veya kagir olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Bireylerin aktarımlarındaki ortak özellik olarak ise yıkılmış ya da bir kısmı istimlak edilmiş olsa dahi, genellikle evlerini değişimden önceki hali üzerinden aktarmalarıdır. Genel itibari ile günümüz durumundan memnun olmayan bireyler, geçmişe dair özelemlerini belirtmektedirler. Geçmiş anlatmaya ve var etmeye çalışmaları, çalışma kapsamında önemli bir konudur. Günümüzde toplumsal bellekte dar sokaklı ve bitişik nizam evlere sahip olan Cumhuriyet Mahallesi için bölgenin yerli halkı aksi bir bellek üretmekte ve bahçeli evlerden oluşan bir Hacıkasım Bölgesi'ni var etmektedirler.

Görüşülen bireylerden yalnızca ikisi Hacıkasım Bölgesi'nde daha önce hiç ikamet etmemiştir. Bireyler bu duruma ise, Hacıkasım Bölgesi'ni sevdiklerini, merkezi bir bölge olduğunu ancak kendi yaşadıkları yerleri bırakmak istemediklerini belirtmektedirler.

“Hacıkasımlı mısınız?” sorusuna ise bireylerden 9 tanesi “Evet, Hacıkasımlıyım.” cevabını vermiştir. Bireylerin “Hacıkasımlıyım.” cümlesini kullanabiliyor olmaları, günümüz resmi kayıtlarında bulunmayan bir mahalle/bölge/semtin var edilme biçimlerinden biri olarak görülebilmektedir. Bu durum çalışma kapsamında önemli bir durumdur. Sözü geçen 9 kişi içerisinde Gönül Çağdaş, Hacıkasım Bölgesi'nde yaşadığı süreden daha uzun bir süre Beşirli'de yaşamıştır, ancak kendisini Hacıkasımlı olarak görmeye devam etmektedir. Bu durumu bizatihi kendisi de belirtmekte ve bölgeye olan özlemini sözlerine eklemektedir. Bu durum, Hacıkasım Bölgesi'nin yaşayanlarının bölgeye sahip çıkması ve sürekli olarak belleklerde var etmeye devam etmesinin bir göstergesi olarak görülebilmektedir. Hayır cevabı veren 3 kişiden 1'i, bir dönem Hacıkasım Bölgesi'nde yaşadığını, ancak orali olmadığını belirtmektedir. Diğer 2 kişi ise Hacıkasım Bölgesi'nde hiç yaşamamış, sadece Hacıkasım Bölgesi'ni deneyimlemiştir.

Görüşülen bireylere göre Hacıkasım Bölgesi'nin diğer mahallelerden farkı ise; bölgenin merkezde olması, birçok önemli yapıların bulunduğu bir bölge olması (Kurtuluş İlkokulu, Cudibey İlkokulu, Karma Ortaokulu, Hacıkasım Muhittin Camii, Tabakhane Camii, Konak Camii, Trabzon Müzesi, Kız Ortaokulu/Öğretmenevi, Koruma Kurulu, İdmanocağı/Trabzonspor Tesisi, Valinin Konağı, Şehir Kulübü, Sağlık Ocağı, Dispanser)⁸², ticari anlamda her yerin çok yakında olması (bakkal, terzi, marangoz, mobilyacı, ayakkabı imalatçısı, kırtasiye), ulaşımı kolay olması cevapları alınmıştır. Geçmişe dönük alınan cevaplarda ise, bölgenin yapısını bahçeli evlerin oluşturması ve eğitim, dini, kültür gibi mekanlarının bulunması cevabı alınmıştır. Mekânsal yapının yanında, sosyal anlamda bakıldığında ise bölge halkının yardımsever olduğu ve bölgede birlik duygusunun olduğu belirtilmektedirler.

• Hacıkasım'a Dair Bilgiler:

Problem alanlarından birisi de "Hacıkasım"ın mahalle/semte/bölge/sokak/fırın/cami isimlerinden biri olma ya da hiçbiri olmama durumu olan çalışmada görüşülen bireylere, bu durum ile ilgili bilgi almak amacıyla, üç adet soru⁸³ sorulmuştur. Bu soruların cevaplarına göre elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir. Buna göre bireyler, Hacıkasım Bölgesi ile ilgili olarak;

- Hacı Kasım isimli bir kişinin mahallede yaşaması sonucu Hacı Kasım'ın Mahallesi denilmesi ve sonrasında halk arasında Hacı Kasım denilmeye başlanması;
- Caminin isminden dolayı bölgeye Hacıkasım Mahallesi denilmeye başlanması;
- Eskiden mahalle ismiyken, Cumhuriyetle birlikte değişmesi ancak caminin bulunuyor olmasından dolayı hala Hacıkasım denilmeye devam ediyor olması;
- Bir kişinin isminin mahalleye verilmesi ile olup sonradan Cumhuriyet Mahallesi olarak değiştirilmesi,
- Bölgenin, Cumhuriyet Mahallesi'nden önceki ismi olması,
- Buradaki semtin ismi olması,
- Buradaki bölgenin ismi olması yorumlarında bulunmaktadırlar.

⁸² Hacıkasım Bölgesi'nde yer alan mekanları incelemek için bkz. "2.4. Hacıkasım Bölgesi'nin Bellek Mekanları"

⁸³ "Hacıkasım" isminin neyi tarif etmek amacıyla kullanıldığını ve bu ismin nereden geldiğine dair bulguları elde etmek için çalışmanın "2.3. Mekansal Bellek Bağlamında Hacıkasım Bölgesi'nin Değerlendirilmesi" başlıklı bölümde yer alan sözlü tarih uygulamasında kullanılacak sorular içerisinde, "Hacıkasım'a dair Bilgiler" başlığı altındaki 1,2 ve 3 numaralı sorular sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Görüşülen bireylerin hiçbirinde, üzerinde “Hacıkasım” ismi yazılı belge bulunmamaktadır. Görüşme sırasında böyle bir belgeye sahip olduğunu belirten tek kişi Gönül Çağdaş’tır. Ancak görüşme sonrasında incelenilen tapu kaydında,⁸⁴ mahalle adında Muhittin Mahallesi yazdığı görülmüştür. Adreslerde “Hacıkasım Mahallesi”ni kullandığını belirten Sema Olgun ise bu durumun sonradan değiştiğini belirtmektedir. Ancak bu duruma kanıt sunamamaktadır.⁸⁵

Hacıkasım Bölgesi zaman içerisinde öncelikle yapılaşma ile sonrasında ise Tanjant Yolu’nun yapımı⁸⁶ ile değişime uğramıştır. Problem alanlarından biri de değişimin toplumsal bellekte nasıl bir yere sahip olduğu, Hacıkasım Bölgesi’nin nasıl bir değişim geçirdiği olan çalışmada; gerçekleştirilen sözlü tarih çalışmasında bölgenin değişimi ile ilgili görüşülen bireylerden alınan cevaplara göre:

- Bölgede yaşayan ve “Hacıkasım’ın yerlisi” olarak adlandırılan kişilerin günümüzde bölgede yaşamaması ile bireylerin kendini yalnız hissetmeleri;
- Geçmişte bölge; dar sokakların, az katlı, bahçeli, verandalı, taş veya ahşap malzemeden yapılmış evlerin bulunduğu bir bölge iken, günümüzde Tanjant Yolu ile ikiye bölünmüş, yüksek katlı ve bitişik nizam binaların yer aldığı bir bölge haline gelmesi;
- Bireylerin belleklerinde kalan yapıları, mekanları artık bulamıyor, hatta uzun süre Trabzon’a gelmemiş bireylerin bölgeye geldiklerinde yolları bile bulamıyor oluşları⁸⁷;
- Bölgeye “Hacıkasım” demelerini sadece Hacı Kasım Muhittin Camiinin orada bulunuyor olmasının sağladığı;
- Tanjant Yolu ile mahallenin ikiye bölündüğü ve bölgenin, okulların, fırının, kıraathanelerin, evlerin ve dükkanların yok olduğu⁸⁸;
- Yapılaşma ve Tanjant Yolu ile mahalle kültürünün, insanlar arasındaki ilişkilerin, birlik ve beraberlik duygusunun, güven duygusunun değiştiği;

⁸⁴ Belgeye ait görsel, çalışmanın “2.3.1.8. Gönül ÇAĞDAŞ” bölümünde yer almaktadır.

⁸⁵ Hacıkasım Bölgesi’nin tarihi ile ilgili bilgiler için bkz. “2.2. Çalışma Alanı: Trabzon Kent, ‘Hacıkasım Bölgesi’”

⁸⁶ Tanjant Yolu ile ilgili bilgi için bkz. “2.2.3. Bölgenin Fiziksel Değişim Sebeplerinden Biri: Tanjant Yolu”

⁸⁷ Bu durum ile ilgili Çiğdem Sezer’in “2.3.1.10. Çiğdem SEZER” başlıklı bölümde ilgili başlığın 4. Sorusuna verdiği cevap önemlidir. Uzun bir süre bölgede bulunmayıp, bölgeye geldiğinde yaşadığı şaşkınlığı ve yolları bulamayışı değişimi açıklar niteliktedir.

⁸⁸ Durumu Arif Yusuf Dedeoğlu ise, “Mahalle gitti, bulvar oldu.” şeklinde açıklamaktadır; bkz. “2.3.1.4. Arif Yusuf DEDEOĞLU”.

- Bahsedilen eski Hacıkasım Bölgesi, korunmuş olsa idi turistik amaçlarla kullanılabileceğini, ancak artık bölgenin diğer bölgelerden, mahallelerden, kentlerden bir farkının kalmadığı;

- Geçmişte bölgeye haftada bir çöp arabası ve zaman zaman at arabası gelirken artık bölgenin tam ortasından sürekli akan bir trafiğin geçmesi;

- Tescilli ve tescilsiz birçok bahçeli yapının yok olduğu ve artık az miktarda geçmişe ait bellek unsurunun kaldığı;

- Geçmişte yer alan bahçeli evlerin yerine zamanla apartmanların, daha sonra ise iş merkezlerinin yapılması veya var olan yapıların iş merkezine dönüşmesi ile bölgedeki yaşama kültürünün değişmesi;

- Az katlı, bahçeli evlerin ve bahçelerde yetişen ağaçların varlığı ile bölgede yetişen halktan, önemli insanların, sanatçıların çıkması durumunun da artık değişmesi;

- Tanjant Yolu yapımına kadar bölgedeki değişimlerin daha küçük çaplı olması, ancak günümüzde ise değişimlerin daha geniş bir alanda yapılması, bulgularına ulaşılmıştır.

Çalışmanın “2.2.3. Bölgenin Fiziksel Değişim Sebeplerinden Biri: Tanjant Yolu” başlıklı bölümünde açıklanmış olan, Tanjant Yolu (Yavuz Selim Bulvarı) ile ilgili sözlü tarih görüşmelerinde bireylere yöneltilen, ilgili başlığın 5 ve 6. sorularına göre Tanjant Yolu’nun yapımı görüşülen bireylerin verdiği bilgilere göre onları ve bölge halkını aşağıdaki şekilde etkilemiştir:

- Tanjant Yolu’nun yapılacağı, yıkımların başlamış olduğu 2002 tarihinden çok daha önceki bir tarihte bölge halkı tarafına söylenmiştir. Ancak ne zaman yapılacağı belli olmadığı için halk evlerini restore etmek ya da aksaklıkları düzeltmek amacıyla evlerine yatırım yapmaktan kaçınmışlardır. Görüşülen bireylerin aktarımlarına göre, bu durumda bir süre çatısı su akıtan, içeriye fare, böcek gibi hayvanlar giren, birtakım aksaklıklar yaşayan evlerde yaşamışlardır. Evlerinden taşınmak istemeyen ancak, aksaklıkları da düzeltemeyen bireyler, yaşadıkları süre boyunca da yaşam kaliteleri yüksek bir durumda yaşamamışlardır.

- Tanjant Yolu’nun geçişi ile eski binaları yıkarak veya boş alanlara yeni binalar yaparak bölgenin mimari karakteri tamamen değişmiştir.⁸⁹

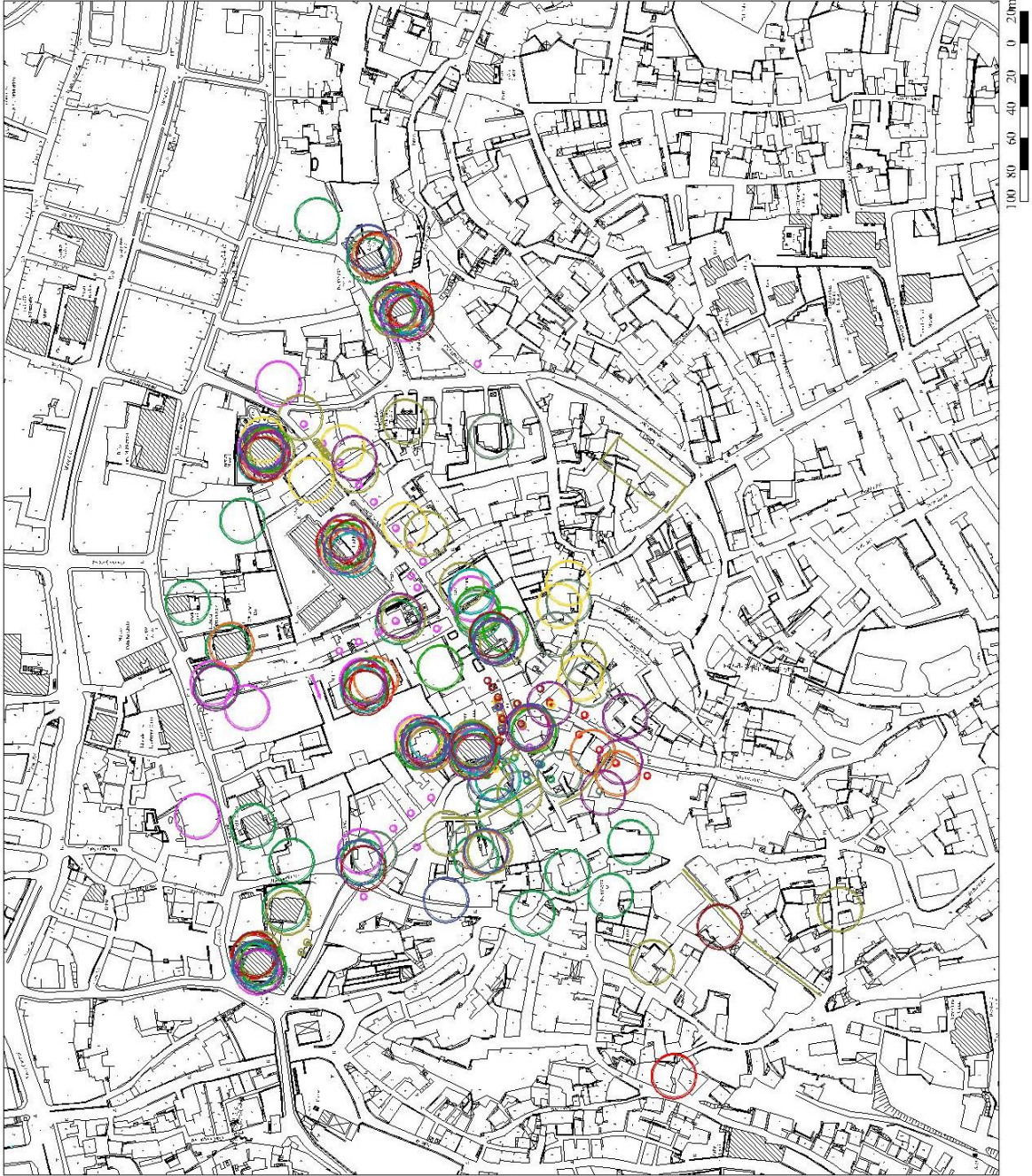
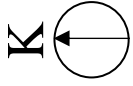
- Tanjant Yolu ile beraber, iş yerlerinin bulunduğu binaların yıkılması ile; toplumsal bellekte yer etmiş olan “Bakkal Yaşar, Kasap Osman” gibi birçok esnaf da emekli olmuş veya taşınmıştır.

⁸⁹ Bknz. “2.2.1.5. 20. Yüzyılda Hacıkasım Bölgesi”

- Sürekli taşıt trafiği olmayan, güvenilir, çocukların oyun oynayabileceği mekanlar yerini sürekli akan bir taşıt trafiğine ve otoparklara bırakmıştır. Bu durum bireyleri, bölgeden taşınmaya sevk etmiştir.

Sözlü tarih çalışmasının ilgili soru başlığı altındaki 7. soru kapsamında, görüşülen bireylerden Hacıkasım Bölgesi'nde, Uzun Sokak'tan başlayarak Hacı Kasım Muhittin Camii yönüne doğru zihinsel bir gezi yapmaları istenmiştir. Daha sonra ise bu soruyu destekleyecek 8, 9, 10, 11. sorular sorularak, zihinsel gezi sırasında belleklerinde canlanmayan diğer mekanların da öğrenilmesi amaçlanmıştır ve bu bağlamda bireylerin bellek mekanları belirlenmiştir. Bireylerin çizimleri ve anlatıları esas alınarak belirlenmiş olan bellek mekanları, EK 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12'de bireylerin işaret, çizim, anlatılarına uyularak ve ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır. Sonrasında ise görüşme yapılan tüm bireylerin bireysel bellek mekanları, Şekil 88'de ve EK-13'te belirtildiği gibi birleştirilerek toplumsal bellekte hangi mekanların var olduğu belirlenmiştir. Bireysel bellek mekanlarının kesişimi ile birlikte aynı zamanda, üst üste gelen işaretlerin yoğunluğuna bakılarak hangi mekanların daha çok hatırlandığı da anlaşılabilmiştir. Bu bağlamda en çok hatırlanan ve çizime aktarılan mekanlar aşağıdaki gibidir:

- Hacıkasım Muhittin Camii	- Trabzon Müzesi (Kostaki Konağı)
- Tabakhane Camii	- Ongan Ailesinin Evi
- Cudibey (Karma) Ortaokulu	- Ziyabey Sahası
- Kurtuluş Ortaokulu	- Hacıkasım Fırını
- Cudibey İlkokulu	- Yaşar Bakkal

Şekil 88. Görüşülen bireylerin oluşturduğu bellek mekanlarının kesişimi (Renkler kişileri simgelemektedir)

Özellikle zihinsel geziye ve çalışma kapsamında alınan cevaplara göre, bireylerin belleklerindeki bilgileri aktarırken farklı dönemlere dair anı ve mekanlara değindikleri görülmüştür. Zira, görüşmelerde bazı bireyler çocukluk döneminden bahsederken, bazıları olgunluk döneminden bahsetmektedir. Bu durumun sebebi olarak ise bir kentsel mekân olan

Hacıkasım Bölgesi'nin bireylerin hayatlarında belirli bir zaman aralığında daha etkili olmuş olması düşünülebilir. Bu duruma örnek olarak; Vecihe Diyadin ve Yaşar Kayıkçı verilebilir. Vecihe Diyadin genellikle çocukluk dönemini, oyun oynadığı mekanları hatırlarken; Yaşar Kayıkçı ise olgunluk dönemini, iş hayatını hatırlamakta ve bu dönem ile ilgili ticari mekanları aktarmaktadır. Bu durum bireyler arasında mekanların aktarımında çeşitlilik olmasına sebep olmuştur. Çeşitliliğin bir diğer sebebi ise bireylerin ilgi alanlarıdır. Bu duruma örnek olarak ise, Nihan Karaali ve Mustafa Reşat Sümerkan verilebilir. Nihan Karaali nikelajcıyı hatırlarken; Mustafa Reşat Sümerkan ise fotoğrafını çektiği mekanları hatırlamaktadır. Bu mekanlar, bireylerin ilgi alanları ile alakalı mekanlardır.

Sözlü tarih çalışması kapsamında, her bireyin görüşmenin başından sonuna kadar anıları veya mekanları aktarırken kullandığı kişiler, bölgeler ve mekanlar; "2.3.1. Sözlü Tarih Anlatıları ve Bireysel Bellek Analizleri" başlıklı bölümde bireysel analizlerin değerlendirmelerinde belirtilmiştir. Daha sonra ise görüşülen 12 birey için kişiler, bölgeler ve mekanlar kesiştirilmiş ve tüm görüşmelerdeki kişilerin, bölgelerin ve mekanların kullanılma sıklığı "2.4. Hacıkasım Bölgesi'nin Bellek Mekanları" başlıklı bölümde verilmiştir. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde en çok kullanılan kişi isimleri, bölgeler ve mekanlar ise Tablo 13, 14, 15'te görüldüğü gibi sınıflandırılmıştır.

Tablo 13. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin en çok kullandığı kişi isimleri

Bakkal Yaşar ve Kardeşi Ayşe
Dedeoğlu Ailesi
Ongan Ailesi
Diyadin Ailesi (Nurten, Galip, Vecihe)
Karaali Ailesi
Fanılacı Emine Teyze
Kasap/Muhtar Osman

Tablo 14. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin en çok kullandığı bölgeler (mahalle, sokak, cadde, semt)

Uzun Sokak
Tabakhane
Tabakhane Sokak
Tabakhane Yokuşu
Tabakhane Deresi
Aldıkaçtı Yokuşu
Aldıkaçtı
Aldıkaçtı Sokağı
Yenicuma Mahallesi
Yenicuma
Zeytinlik Mahallesi
Zeytinlik
Kuzgundere

Tablo 15. Sözlü tarih çalışması kapsamında, görüşülen bireylerin en çok kullandığı mekanlar

Hacı Kasım Muhittin Camii/ Hacı Kasım Camii	Dedeoğlu'nun Evi
Cudibey Ortaokulu / Cudibey İlköğretim Okulu / Karma Ortaokulu / Cudibey İlkokulu / Hamidiye İlkokulu	Ayakkabı İmalathaneleri / Ayakkabıcılar
Hacıkasım Fırını	Ana Sağlık Binası / Türk Ocağı / Sağlık Müdürlüğü
Kız Sanat Evi - Enstitüsü / Trabzon Müzesi / Kostaki Konağı	Zeytinlik Camii
Bakkal Yaşar ve Ayşe	Bakkal İsmet
Kurtuluş İlkokulu	Kasap / Kasap Osman/Muhtar / Hacıkasım Kasabı

Tablo 15'in devamı

İdmanocağı Kulübü / Trabzonspor Sahası / Hacıkasım Futbol / Spor Kulübü / Ziyabey Sahası / Trabzonspor Kulübü	Verem Savaş Dispanseri / Verem Savaş Derneği
Hacı Kasım Hamamı / Fatih Hamamı / Hamam	Şehir Kulübü
Öğretmenevi / Kız Ortaokulu	İnci Yazlık Sineması / İnci Garajı-Yazlık Sinema / İnci Sineması
Kahvehane / Hacıkasımlılar Kahvesi	Karagöz Meydanı / Karagöz Bahçesi
Galip Diyadin Evi / Muhtarlığın Bulunduğu Bina / Nurten Diyadin Evi / Vecihelerin Evi	Terzi
Lalezar Pastanesi	Bakkal Hacı
Onganların Evi/ Onganların Konağı	Kalaycı Ahmet / Kalaycı
Fanılacı Emine Teyze Evi/ Fanılacı Emine Hanım	Bakkal
Oduncu	

• Hacıkasım'ın Hatırlanma Şekli:

Çalışmanın problem alanlarından birini oluşturan, günümüzde resmi olarak var olmayan ancak belleklerde var olmaya devam eden Hacıkasım Bölgesi'nin, bireylerin belleğinde nasıl hatırlandığı sorusuna;

- Merkez olduğu;
- Arnavut kaldırımlı, dar sokakların olduğu;
- Sıklıkla araba geçmeyen bir bölge olduğu;
- Hacı Kasım Muhittin Camii önünde bulunan üç yolun kesişimi ile oluşan, meydan olarak adlandırılan, bir alanın olduğu;
- Bölgedeki yapıların genelde konut ağırlıklı olduğu ancak bunun yanında çok sayıda okul ve cami olduğu;
- Konutların genellikle az katlı, kimi içe dönük kimi dışa dönük bahçeli olduğu;
- Meydanda ve çevresinde birçok ticaret mekanının (özellikle ayakkabıcı) bulunduğu;

- Yenicuma Mahallesi gibi diğer mahallelerde yaşayan insanların da özellikle okulları, camileri ve ticaret mekanlarını kullanmak için Hacıkasım Bölgesi'ne geldikleri;

- Hacıkasım Fırını ve karşısındaki kahvehaneye sıklıkla gidildiği;

- Mahalle kültürünün, sevginin ve saygının olduğu;

- Doğdukları, büyüdükları, sevdiklerinin öldüğü başka bir deyişle iyi ve kötü günlerinin geçtiği yer olduğu;

- Çocukların sokaklarda oynadığı, büyüklerin ise komşuluk duygusuna sahip olduğu, şeklinde cevaplar alınmıştır. Bu bağlamda, çalışma kapsamında bireylerden, eski Hacıkasım ile ilgili üç kelime söylemeleri istenmiştir. Bu şekilde bireylerin, belleklerindeki Hacıkasım Bölgesi imgelerinin özetlenmiş olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda görüşülen bireylerin belirttikleri kelimeler aşağıda verilmiştir:

- Güzel Bahçeler

- Saygınlık

- Dürüstlük

- Saygı ve Sevgi

- Elit Bir Mahalle

- Merkez

- Cumbalı Evler

- Kızartma Kokuları

- Güvenli

- Seviyordum

- Eski Mahallemi Seçerdim

- Mülk

- Sabah Ezanıyla Birlikte Fırından

Çıkan Odun Kokusu

- Sahiplenme

- Paylaşma

- Kalite

- Komşuluk

- Samimiyet

- Dostluk

- Doğal Bir Çevre

- Eski

- Çok Güzel Bir Tarih

- Kentlilik

- Bilinen Bir Yer

- Bayram Günleri

- Kalem Efendisi

- Aristokrat

- Sanat

- Dostluk

- Okul Yolu

- Fırın

- Kahve

- Cami

Yukarıda bahsedilen imgeleri veya soruda ifade edilen şekli ile bireylerin belleklerinde yer alan Hacıkasım Bölgesi'ni, günümüzde bölgede bulup bulamadıkları sorulduğunda ise tüm görüşmecilerden; belleklerindeki imgeleri veya Hacıkasım Bölgesi'ni artık bölgede bulamadıkları şeklinde yanıt alınmıştır.

Hacıkasım Bölgesi'nin günümüz durumunun, bireylerin belleklerindeki ifadesinin anlaşılması için ise, günümüz Hacıkasım Bölgesi'ni 3 kelime ile tarif etmeleri istenmiştir.

Bu soruya verilen cevaplar ise aşağıdaki gibidir:

- Berbat	- Aile Yaşamı Yok
- Cumhuriyet Mahallesi	- Kavşağın Bulunduğu Yer
- Yavuz Selim Bulvarı	- Kalmadı
- Dejenere Olmuş	- Uzak
- Saygısını Yitirmiş	- Yabancı
- Modern Ama Ruhsuz	- Eksik
- Yok	- Cami (Tek Kaldığı İçin)
- Yabani	- Önce Yağmurderelilerin, Sonra
- Yabancı	Onganların Evi
- Soğuk	- Yıkım
- Kimse Kimseyi Tanımıyor	- Tanjant
- Bozulmuşluk	- Araba
- Ticari	- Gürültü
- Dönüşmüş	- Egzoz

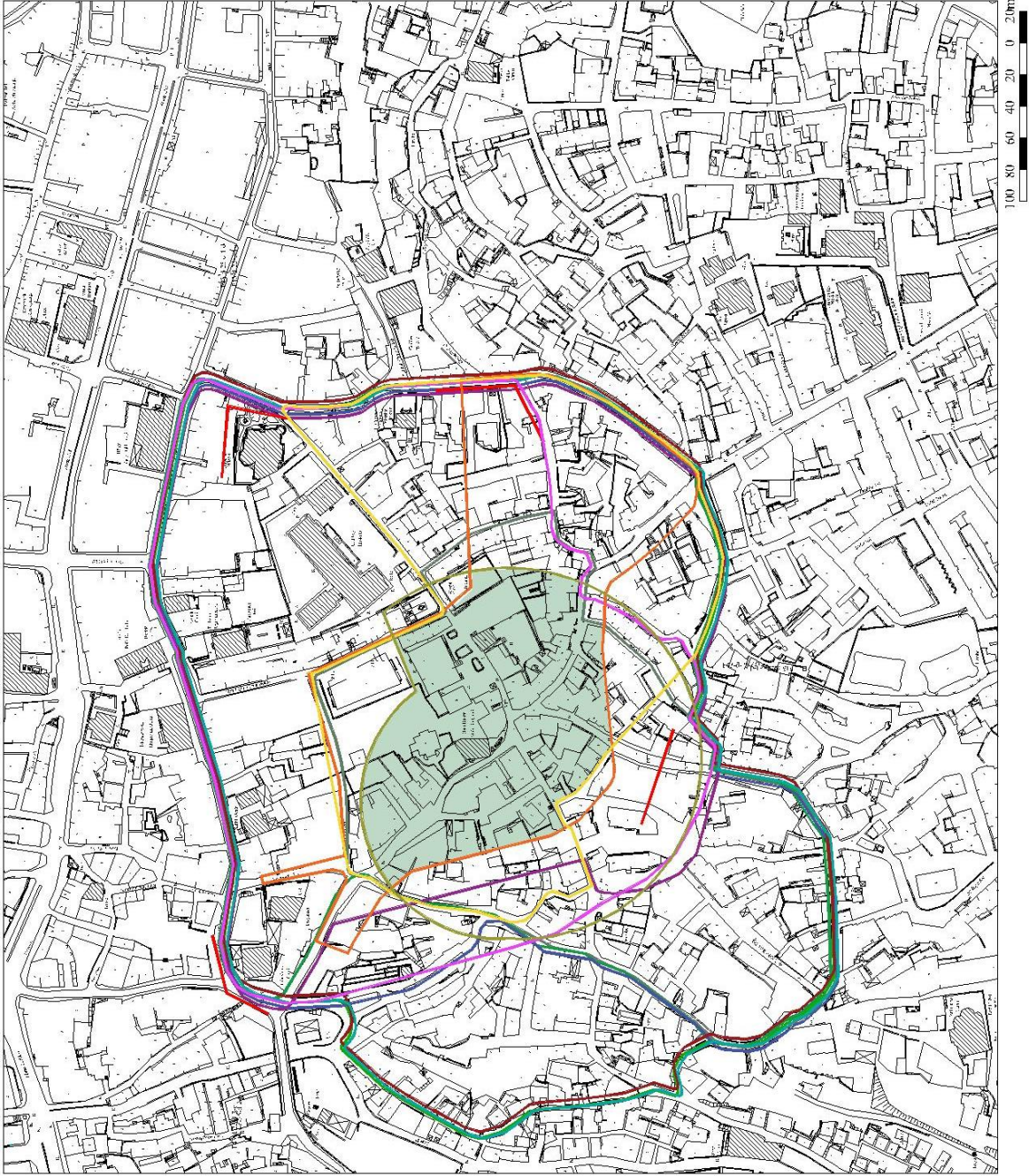
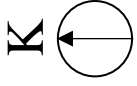
Hacıkasım Bölgesi'nin günümüz durumunu genel itibari ile olumsuz kelimeler ile anlatan bireylere, sözlü tarih çalışması kapsamında ileride nasıl olacağını öngördükleri sorulduğunda ise 1 kişi hariç olumsuz yönde ilerleyeceği yönünde cevaplar alınmıştır. Yıkım ve yapımların devam edeceği; arabaların artmasından dolayı araba için ihtiyaçlara cevap veren mekanlara (yol, otopark gibi) ait kentsel alanların artacağı; tarihin veya eski Hacıkasım'm silinmeye devam edeceği cevapları alınmıştır. Olumlu cevap veren Vecihe Diyadin ise, Hacıkasım Bölgesi'ni kurtarmak için ellerinden geleni yapacakları için olumsuz düşünmediğini belirtmektedir.

Geçmişte nasıl hatırlandığı, günümüzdeki durumu ve geleceğe yönelik öngörülerini öğrenilen bireylerin, Hacıkasım Bölgesi'nin geçmişteki, günümüzdeki ve gelecekteki durumunu karşılaştırmaları istenildiğinde ise;

- Geçmişe saygısızlık yapıldığı;
- Eski yapılarda bir yaşanmışlık olduğu ancak yeni yapılarda ise ruh olmadığı;
- Arkadaşlığın, komşuluğun, esnaflığın kalmadığı;
- Arabalara teslim olduğu, cevapları alınmıştır.

•Hacıkasım'a Dair Ek Sorular:

Problem alanlarından birisi de Hacıkasım Bölgesi'nin belleklerdeki sınırlarının belirlenmesi olan çalışmada, görüşmeler kapsamında bireylerden, Hacıkasım Mahallesi/Semti/Bölgesi olarak gördükleri bölgenin sınırlarını çizmeleri istenmiştir. Bu kapsamda görüşülen bireylere öncelikle, hangi bölgeyi belirttiklerinin anlaşılması için, küçük ölçekli Trabzon şehrine ait bir harita gösterilmiştir. Görüşülen bireylerin 12'si de Cumhuriyet Mahallesi'ni işaret etmiştir. Bu sonuca göre, haritaların kendilerince daha anlaşılır olanı üzerinden işaretlemeler ve anlatılar yapabilmeleri amacıyla, daha büyük ölçekli olan 1989 ve 2001 tarihli imar ve halihazır haritaları ile uydu görüntüleri görüşme sırasında bireylere yöneltilmiştir. Görüşmeler sırasında bireyler anlaşılır olmamasından dolayı, uydu görüntüleri üzerinden işaretleme yapmamıştır. Bireyler tarafından seçilen imar ve halihazır haritaları üzerinden anlatı ve çizimler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda her bireyin bellek sınırları ise 2001 halihazır planı üzerinden, çizimlerin asıllarına uyarak, hazırlanmış ve EK 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12'de belirtilmiştir. Toplumsal anlamda değerlendirme yapabilmek için ise, bireylerin bellek sınırları karşılaştırılmış ve oluşan bellek sınırları Şekil 89'de ve EK-14'te gösterilmiştir.

Şekil 89. Görüşülen bireylerin oluşturduğu bellek haritalarının sınırlarının kesişimi (Renkler kişileri simgelemektedir)

Sözlü tarih çalışması kapsamında bireylerin belleklerindeki Hacıkasım Bölgesi sınırlarını, genel itibari ile, 4 farklı durumu düşünerek çizdikleri gözlemlenmiştir. Bunlar:

1. Mahallenin isim değiştirmesi ile Hacıkasım Mahallesi'nden Cumhuriyet Mahallesi'ne dđnüşmüş olması düşüncesinden dolayı, Cumhuriyet Mahallesi sınırlarının çizilmesi;

2. Cumhuriyet Mahallesi sınırlarının olduğunu ifade edip, daha farklı bir sınır çizilmesi;

3. Bireylerin Hacıkasım Bölgesi ile etkileşim içerisinde buldukları zaman içerisinde, rahatlıkla gezdikleri, Hacı Kasım Muhittin Camii çevresindeki sınırın çizilmesi;

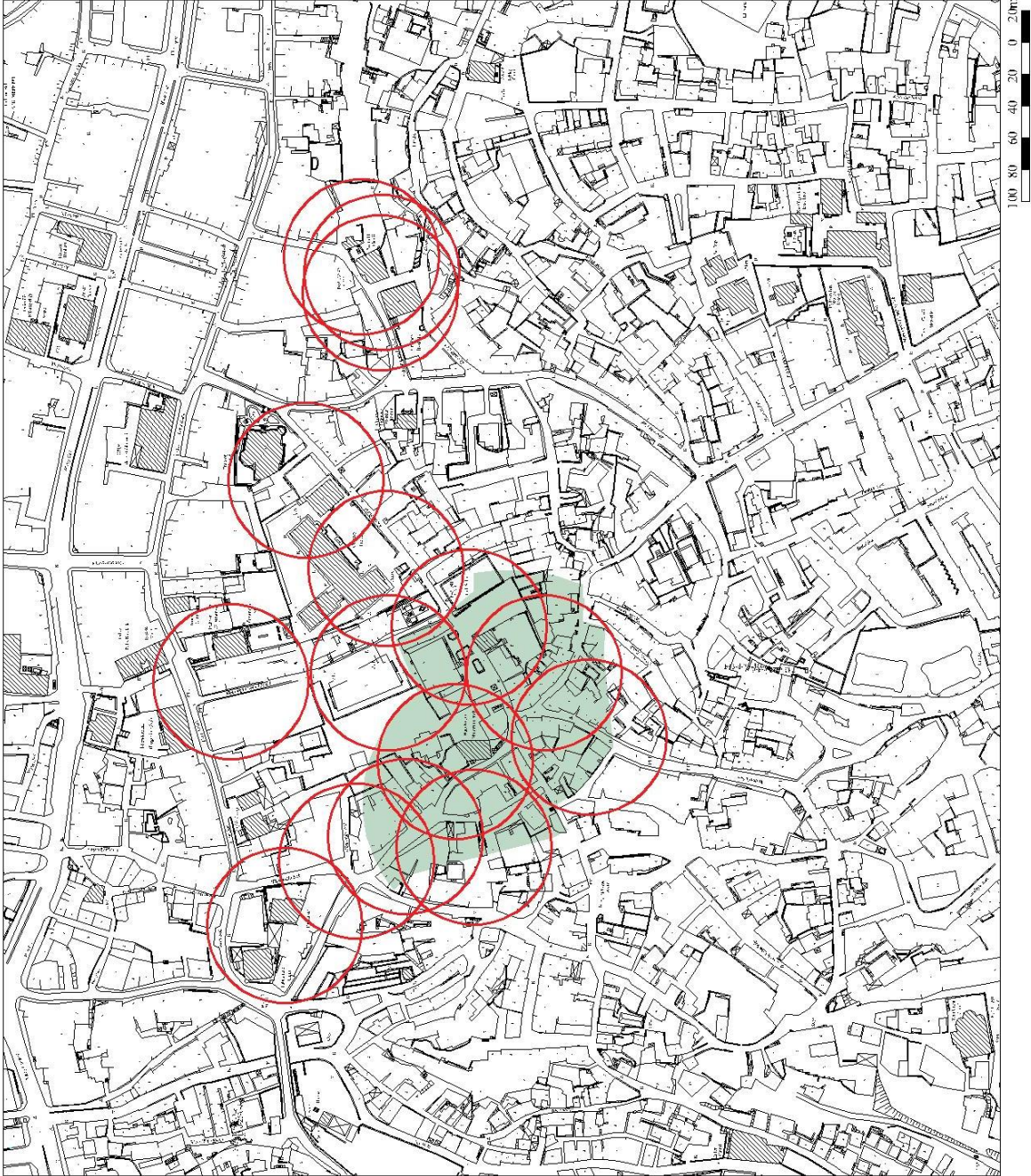
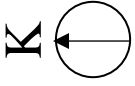
4. Kent için önemli noktaların, bölgelere ismini verdiği ve kendi sınırlarını belirlediği düşüncesi ile Hacı Kasım Muhittin Camii çevresinin çizilmesidir.

Sözlü tarih çalışması kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde bireylerin belleklerdeki mekanlar ile belleklerinde kalan sınırların zaman zaman paralel olmadığı görülmektedir. Örneğin Nermin Dihkan'ın Hacıkasım sınırları içerisinde olarak gördüğü Ana Çocuk Sağlığı Binasını anlatırken, Tabakhane Mahallesi üzerinden anlatıyor olması bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu durum belleğin esnek bir yapısı olması durumunu ve bellekteki bilgilerin bir sınırının, doğruluğunun olmadığı gerçeğini göstermektedir. Ayrıca bu durumdan çıkarılan bir diğer sonuç ise Hacıkasım Bölgesi olarak adlandırılan yerin kesin sınırlarının olmadığı ve belleklerde ne kadar bir bölgeyi canlandırıyor olsa da bir mekân anlatılırken bu sınırların değişebiliyor olduğudur.

4. SONUÇLAR

Zaman içerisinde kentte yaşanan olaylardan/durumlardan etkilenerek değişime uğrayan mahallelerden/semptlerden/bölgelerden biri olan Hacıkasım Bölgesi, üç farklı şekilde değişim geçirmiştir. Birincisi yer değişimi iken, ikincisi isim değişimi, üçüncüsü ise mekânsal değişimdir. Söz konusu değişimlerin öncelikle literatür taraması ile sonrasında ise sözlü tarih çalışması ile bireylerin ve toplumların belleklerinde nerede ve nasıl var olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda öncelikle bellek üzerinden bir okuma yapılabilmesi amacıyla, çalışmanın literatür bölümünde bellek, bellek ve mekân ilişkisi incelenmiştir. Daha sonra ise Hacıkasım Bölgesi'nin tarihçesi literatür kaynakları üzerinden incelenmiş ve kendi içinde tartışılmıştır. Zira literatür kaynaklarında da yazarların ve o dönemki durumların etkileri, bir diğer ifade ile belleği aktarılmaktadır. Sonrasında ise çalışmanın yöntemi olan “sözlü tarih çalışması” kapsamında 12 adet kişi ile görüşülmüş ve Hacıkasım Bölgesi ile ilgili belleklerdeki bilgilerin öğrenilmesi amacıyla sorular sorulmuştur. Sonrasında bulgular bölümünde ise, gerçekleştirilmiş olan sözlü tarih verilerinin analizi gerçekleştirilmiştir.

Günümüzde, ilk yerinden farklı bir yerde, farklı bir isimde ve farklı bir mekânsal kurguda olan Hacıkasım Bölgesi; şehrin geçirdiği siyasal, sosyal, ekonomik durumlardan dolayı değişim geçirmiştir. Bu değişimlerden özellikle isim değişimi, bir bellekteki bilgilerin zamanla silikleşmesine ve yok olmasına sebep olabilmektedir. Günümüzde Trabzon şehrinde resmi kayıtlarda yer almayan “Hacıkasım” ismi, toplumsal bellekte yer alması ile var olmaya devam etmektedir. Hatta burada yaşayanlar veya burayı deneyimleyen bireyler ve toplumlar tarafından “Hacıkasımlı” şeklinde bir yerelleştirme yapılabilmekte ve varlıklarını çeşitli sosyal mecralarda göstermektedirler. Bu anlamda sözlü tarih çalışması ile, bireylerin ve toplumların belleklerinde Hacıkasım Bölgesi'nin sınırları, mekanları, yapıları incelenmiş; Şekil 90 ve EK-15'te gösterildiği gibi toplumsal bellekteki mekânsal analiz yapılmıştır. Bu noktada, her bir bireyin, günümüz resmi kayıtlarında bulunmayan söz konusu bu bölge ile ilgili farklı sebeplerle farklı sınırlar çizmiş olmasının, çalışma kapsamında önemli görüldüğü belirtilmelidir. Zira elde edilmiş olan Şekil 90'daki sonuç sınır dahi, Hacıkasım Bölgesi'nin merkezi belli ancak sınırları silikleşen bir çizimdir.

Şekil 90. Bellekteki Hacıkasım Bölgesi ve bellek mekanlarının konumları

Görüşmelerde gözlemlenen bir diğer konu ise, günümüzde yıkılmış olduğu için bulunmayan yapılar, bireylerin belleklerinde hala aynı yeri işaret etmeyeabilmektedir. Örneğin, Çiğdem Sezer Mustafa Market'in yeri ile ilgili Hacıkasım Bölgesi'nin batı yönünde bir alanı tarif ederken, Gönül Çağdaş ise Sanatevi'nin karşısını başka bir deyişle Hacıkasım

Bölgesi'nin doğu yönünde kalan bir alanı tarif etmektedir. Bu durum Nora'nın bellek mekanları anlatımı ile örtüşmektedir. Bellek mekanları artık var olmadıkları zaman, belleklerde var edilmeye devam etmektedir. Ancak biçim değiştirebilir. Bir süre sonra silikleşmeye daha sonra ise yok olmaya başlayacak olan bellek mekanlarının devamlılığı ise ancak belgeleme ve koruma gibi yöntemler ile sağlanabilmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Akbulut, Ö., 1954. Trabzon Kitabeleri, Ülkü Basımevi, İstanbul.
- Akok, M., 1951. Trabzon'un Eski Evleri, Arkitekt Dergisi, s. 1951-05-08, 233-236, 103-114.
- Albayrak, H., 1988. Kurtuluşunun 100. Yılında Cudibey İlkokulu, Trabzon.
- Albayrak, H., 2010. Trabzon'da İki Tarihi Mekân, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Alderman, D. H., 2000. A Street Fit for a King: Naming Places and Commemoration in the American South, *Professional Geographer*, 52,4, 672-684.
- Alderman, D. H., 2003. Street names and the scaling of memory: the politics of commemorating Martin Luther King, Jr within the African American community, *Area* 35,2, 163-173.
- Alşan, M. H. ve Duran, Z., 2017. Trabzon Seyahatnamesi, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, 2004. (haz. D. H. Hoiberg, T. Pappas, G. Tüzün), c. 4, Ana Yayıncılık, İstanbul.
- Anonim, 2003. Trabzon (Merkez) Revizyon İmar Planı Araştırma-Açıklama Raporu, (haz. Doğukan İmar LTD.ŞTİ.), Ankara.
- Anonim, 2014. İnci Sineması – Yazlık, [Trabzon'da Nostalji Facebook grubu durum güncellemesi], Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/TrabzondaNostalji/photos/a.459043980844180/641387919276451/?type=3&theater>, 03.04.2019.
- Assmann, J., 2018. Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik, 3. Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Aşut, A., 2010. Trabzon'un Kültürel Yaşamından Kesitler, Trabzon'u Anlamak, (haz. G. Bakirezer, Y. Demirer), İletişim Yayınları, Memleket Kitapları, İstanbul.
- Atik A. ve Bilginer Erdoğan, Ş., 2014. Toplumsal Bellek ve Medya, *Atatürk İletişim Dergisi*, 6.
- Atkinson, R.C. ve Shiffrin, R.M., 1971. The Control of Short Term Memory. *Scientific American*, 225, 82-90.
- Aydın Öksüz, A., Seymen, G. ve Küçük Karakaş, B., 2019. Trabzon Hacıkasım Mahallesi Örneği Üzerinden Bellek ve Mekân İncelemesi, Mimarlık, Planlama ve Tasarım

Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler, (haz. L. G. Kaya, S. Abbasova), Gece Akademi, 239-250, Ankara.

- Aygün, N., 2005. Onsekizinci Yüzyılda Trabzon'da Ticaret, Serander Yayınları, Trabzon.
- Azaryahu, M., 1997. German Reunification and The Politics of Street Names: The Case of East Berlin, *Political Geography*, 16, 479-93.
- Babul, E., 2019. Trabzon'da Üçüncüade Ömer Paşa Sarayı: Kişi/Yer/Yapı Diyalektiği, (yüksek lisans tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Bal, M. A., 2011. Trabzon'a Işık Tutan Anılar (1900-1950) – Mustafa Kemal Sayıl'ın Anılarında Trabzon, Trabzon Kitaplığı, İstanbul.
- Bartlett, F. C., 1995. Remembering: A study in experimental and social psychology. Cambridge University Press. (ilk yayın tarihi: 1932), Cambridge.
- Başkaya, M., 2008. Tek Parti Döneminde Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri (1923-1950), (Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Başkaya, M., 2010. Atatürk'lü Yıllarda Trabzon'da Eğitim Faaliyetleri, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 9, 9, 125-144.
- Başman, M., 2011. Kentin Odağında Bir Kent Uzunsokak, Trabzon'dur Yolumuz: 15, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Bayramoğlu, E. ve Özdemir, B., 2012. Trabzon Kent Merkezi, Uzun Sokak Kentsel Donatı Elemanlarının Kent Kimliği Açısından Değerlendirilmesi, *Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi*, 12, 2, 182-191.
- Bergson, H., 2015. Madde ve Bellek: Beden - Tin İlişkisi Üzerine Deneme, (çev. I. Ergüden), 2. Baskı, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Bişşkyan, P. M., 1998. Pontus Tarihi - Tarihin Horona Durduğu Yer Karadeniz, 2. Baskı, Çiviyazıları Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, N., 2013. Tarih ve Kolektif Bellek, 1. Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Birch, D., 2016. Ruskin Üzerine, Belleğin Lambası, Seçme Yazılar 1, (çev. A. N. Tezel), 1. Baskı, Corpus Yayınları, İstanbul.
- Bodnar, J., 1992. Remaking America: Public memory, commemoration, and patriotism in the twentieth century. Princeton University Press, Princeton.
- Bostan, M. H., 2002. XV – XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Bozan, M., 2004. Bölge Yönetimi ve Eğitim Bölgeleri Kavramı, Milli Eğitim Dergisi, 161.
- Bölükbaşı, A., 2006. Anılarda Trabzon, Serander Yayınları, Trabzon.
- Bruner, J., 1990. Acts of meaning. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Casey, E., 2000. Remembering: A Phenomenological Study, Indiana University Press, Bloomington.
- Cevizci, A. 2002. Paradigma Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Connerton, P., 2019. Toplumlar Nasıl Anımsar?, (çev. A. Şenel), 3. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Çalak, I. E., 2013. Belleğin Kentsel Mekân ve Mimarlık Yoluyla Yapılanma Süreçleri Taksim Meydanı Örneği, (Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çalık vd., 2012. Yağma Taş Minarelerin Analitik ve Deneysel Yöntemlerle Güvenliğinin Belirlenmesi: Trabzon Muhittin Camii Minaresi Örneği, Vakıflar Dergisi, Aralık, 38, 121-140.
- Çapa, M. ve Çiçek, R., 2004. Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Yaşam, 1. Baskı, Trabzon: Serander Yayınevi.
- Çetintaş, S., 2010. Trabzon'un San'at Eserleri Raporu, Trabzon Kent Mirası – Yer-Yapı-Hafıza, (haz. Ö. İ. Tuluk ve H. İ. Düzenli), Klasik Yayınları, 365-381, İstanbul.
- Çoban, M., 2013. Toplumsal Hafıza ve Siyasal Dönüşümler Bağlamında Mekân İsimlerinin Önemi: Türkiye Örneği, VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Ekim, Muğla, Bildiri Kitabı, 3, 667-675.
- Çolpan, C., 2017. Bir Semtın Kimliğinin Sürdürülmesinde Kentsel Belleğin Yeri: Yeldeğirmeni Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dedeoğlu, K. H., 2018, Dedezade (Dedeoğlu'lerin evi, [Hacıkasımlılar Facebook grubu durum güncellemesi], Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10156144107178307&set=p.10156144107178307&type=1&theater> 06.04.2019.
- Dedeoğlu, K. H., 2018(a), Yola Kurban Verdiğimiz Dedezade (Dedeoğlu)lerin evi, [Hacıkasımlılar Facebook grubu durum güncellemesi], Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10156144093938307&set=g.1402223770039171&type=1&theater&ifg=1>, 02.03.2019.
- Develioğlu, F., 2006. Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara.

- Dihkan, N., 2019, Fotoğraf, [Hacıkasımlılar Facebook grubu durum güncellemesi], Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2088021501310490&set=g.1402223770039171&type=1&theater&ifg=1>, 02.04.2019.
- Düzenli, E., 2010. J. H. Lambert Trabzon'da, Yıl: 1937: Trabzon'da "Şehirleşme" Çabaları, Lambert'in "Trabzon İmar Planı ve İzah Raporu" Üzerine Notlar, Trabzon Kent Mirası – Yer-Yapı-Hafıza, (haz. Ö. İ. Tuluk ve H. İ. Düzenli), Klasik Yayınları, 291-306, İstanbul.
- Draaisma, D., 2014. Bellek Metaforları: Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi, Metis Bilim/5, Metis Yayınları, İstanbul.
- Edhem, H., 2001. Trabzon'da Osmanlı Kitabeleri, (hazırlayan: İsmail Hacıfettahoğlu), Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon.
- Emiroğlu, K., 2000. Trabzon'da XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Kahvehane ve Kitabevi Bağlamında Toplumsal Tabakalanma, Kültür ve Siyaset, Kebikeç Dergi, 10, 187-222.
- Ergenç, Ö., 1984. Osmanlı Şehirlerindeki "Mahalle"nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine, Osmanlı Araştırmaları IV, İstanbul.
- Ersan, G., 2019, Çocukluğumun ve Gençliğimin Bir Bölümünün Geçtiği, Tanjant'a Kurban Giden Dededen Kalma Evimiz, [Hacıkasımlılar Facebook grubu durum güncellemesi], Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10156843098421308&set=g.1402223770039171&type=1&theater&ifg=1>, 15.03.2019.
- Eroğlu, E., 2007. Hacı Kasım Camii Sanat Tarihi Raporu, Trabzon.
- Erten, E., 1989. Kostaki Konağı, Mimarlık Dergisi, 27, 234, 2, 87-88.
- Foucault, M., 1984. Nietzsche, Genealogy, History, The Foucault Reader, (haz. P. Rabinow), Pantheon Books, New York, 76-100.
- Goloğlu, M., 2013. Trabzon Tarihi – Fetihden Kurtuluşa Kadar, 2. Baskı, Trabzon: Serander Yayınevi.
- Groh, J. M., 2017. Mekan Yaratmak: Beyin Neyin Nerede Olduğunu Nasıl Biliyor?, (çev. G. Koca), 2. Basım, Metis Bilim: 29, İstanbul.
- Gülbetekin, M., 2016. Mekânın Hafızası – Yer Adları, Hitabevi Yayınları, Ankara.
- Gür, Ş. Ö., 2009. Trabzon'da Toplumsal Dönüşüm ve Kentsel Kimlik, Trabzon'u Anlamak, (haz. G. Bakirezer ve Y. Demirer), İletişim yayınları, Memleket Kitapları-14, 317-337.

- Hacısalıhoğlu, S., 1987. Planlamaya Temel Olmak Üzere Trabzon Uzun Sokak Üzerinde Bir Çalışma, (Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Halbwachs, M., 2016. Hafızanın Toplumsal Çerçevesi, (çev. B. Uçar), 1. Baskı, Heratik Basın Yayın, Ankara.
- Halbwachs, M., 2017. Kolektif Hafıza, (çev. B. Barış), 1. Baskı, Heratik Basın Yayın, Ankara.
- Hançerlioğlu, O., 2016. Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar, Cilt: 1, Remzi Kitabevi.
- Horuluoğlu, ř., 1978. Tarihi Eserleri ile Trabzon, Ankara: Cihan Matbaası.
- Huyssen, A., 1999. Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek, (çev. K. Atakay), Metis Yayınları, İstanbul.
- İnan, K., 2013. "Mahmiye-, Trabzon Mahallatından" Onyedinci Yüzyıl Ortalarında Trabzon'da Sosyal ve İktisadi Hayat, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon.
- Kansız, İ. 2018, Siyah Önlüklü Çocuklar [Facebook durum güncellemesi], Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1653730364705021&set=pb.10002042190439.-2207520000.1558882306.&type=3&theater>, 18.03.2019.
- Kardeş, O. N., 1999. Eski Fotoğraflarda Trabzon, Albüm 1, Çağlayan Basımevi, İstanbul.
- Karpuz, H., 1989. Trabzon'da Türk Devri Hamamları, Trabzon 88-89 Kültür-Sanat Yıllığı (2), Trabzonlular Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, İstanbul, s.109-135.
- Karpuz, H., 1993. Trabzon'da Türk Devri Yapıları, Kültür ve Sanat 18, 15-19, Ankara.
- Karpuz, H., 1994. Trabzon'da Yok Olan Bazı Türk Devri Yapıları, Vakıflar Dergisi 23, 145-160.
- Karpuz, H., 2011. Trabzon Yüzey Araştırmaları 2010, 29. Araştırma Sonuçları Toplantısı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Mayıs, Malatya.
- Kemal, Ö., 1987. Bir Tutkudur Uzunsokak, (haz. İ. G. Kayaoğlu, M. Duman, A. Bahçekapılı), Trabzon'87 Kültür Sanat Yıllığı, Trabzonlular Kültür ve Yardımlaşma Derneği, İstanbul, 420.
- Kırcı, A. B., 2015. Zamana Direnmek: Kişisel Hafıza Mekanları, (yüksek lisans tezi), Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Klein, K. L., 2000. On the emergence of memory in historical discourse., Representations, 69, 127-150.

- Kurnaz, M., 1994. Trabzon'da 35 Vakfa Ait Notlar, Trabzon Fetih Yıllığı 1994, (haz. İ. Hacifettahoğlu), Atlas Yayıncılık, Ankara, 74-105.
- Kümbetoğlu, B., 2008. Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- Lowry, H. W., 2010. "Trabzon Şehrinin İslamlaşması ve Türkleşmesi, 1461-1583" [The Islamization & Turkification of The City of Trabzon (Trebizond), 1461-1583] (çeviri: Lowry, D., Lowry, H. W.), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Lowry, H. W. ve Emecen, F., 2012. Trabzon, TDV İslâm Ansiklopedisi, 41, 296-301.
- Madi, B., 2014. Öğrenme Beyinde Nasıl Oluşur?, Efil Yayınları, Ankara.
- Mehmed, A., 2007. Menazirü'l-Avalim, (haz. M. Ak), III. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Miraç, Y., 2005. Trabzonaşk, Bileşim Yayınevi, İstanbul.
- Muller, R. U. ve Kubie, J. L., 1987. The Effects of Changes in The Environment on The Spatial Firing of Hippocampal Complex-Spike Cells, Journal of Neuroscience 7, 1951-1968.
- Nemlioğlu, C., 2008. Trabzon'un Abidevi Eserlerinden Kostaki Köşkü, Nöbetçi Yayınevi, İstanbul.
- Neyzi, L., 2014. Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye'de Bellek Çalışmaları, 2. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Nigro, G. ve Neisser, U., 1983. Point of View in Personal Memories, Cognitive Psychology, 15, 467-482.
- Nora, P., 2006. Hafıza Mekanları, (çev. M. E. Özcan), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Novick, P., 1999. The Holocaust in American life. Houghton Mifflin Company, Boston.
- Ocak, M. A., 2015. Trabzon Şer'iye Sicillerine Göre 1115-1133/1703-1721 Yılları Arasında Trabzon Eyaleti'nde Yaşanan Asayiş Olayları, (Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Odabaşoğlu, C., 1986. Trabzon 1869-1933 Yılları Yaşantısı, İlk-San Matbaası, Ankara.
- Olgun, S. 2017, Benzer Bir Fotoğraf, Bunu Paylaşmalıydım Galiba, [Hacıkasımlılar Facebook grubu durum güncellemesi], Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10155067734424892&set=p.10155067734424892&type=1&theater>, 18.03.2019.
- Ozankaya, Ö., 1980. Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara.

- Öksüz, M., 2006. Onsekizinci Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon – Toplum-Kültür-Ekonomi, 1. Baskı, Serander Yayınları, Trabzon.
- Öymen Gür, Ş. 2009. Trabzon'da Toplumsal Dönüşüm ve Kentsel Kimlik, Trabzon'u Anlamak, (haz. G. Bakırezer, Y. Demirer), İletişim yayınları - Memleket Kitapları - 14, 317-337.
- Öymen Gür, Ş., 2010. Trabzon'da Kentsel Kimlik ve Dönüşüm, Trabzon'u Anlamak, (haz. G. Bakırezer, Y. Demirer), İletişim Yayınları, Memleket Kitapları, İstanbul.
- Öymen Gür, Ş. 2011. Gazipaşa'nın Yerlisi Olmak, Trabzon'dur Yolumuz: 20, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Öymen Özak, N., 2008. Bellek ve Mimarlık İlişkisi Kalıcı Bellekte Mekânsal Öğeler, (Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özaloğlu, S., 2017. Hatırlamanın Yapıtışı Mekânın Bellek ile İlişkisi Üzerine, Bir Varmış Bir Yokmuş: Toplumsal Bellek, Mekân ve Kimlik Üzerine Araştırmalar, (haz. T. Erman, S. Özaloğlu), Koç Üniversitesi Yayınları: 111, İstanbul.
- Özen, H., Tuluk, Ö. İ., Engin, H. E. vd., 2010. Trabzon Kent İçi Kültür Varlıkları Envanteri, T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 1. Baskı, Trabzon.
- Özkan, M. ve Yoloğlu, A. C., 2005. Bir Bellek Projesi Olarak Sokak İsimlendirmesi: Ankara Örneği, Planlama Dergisi, 4, 54-61.
- Pinchevski, A. ve Torgovnik, E., 2002. Signifying Passages: The Signs of Change in Israeli Street Names, Media - Culture and Society, 24, 365-388.
- Pulathaneli, A., 1988. Geçmişten Günümüze Trabzon'daki Sinemalar, Trabzon, 2 Aralık, 36-42, Ankara.
- Richter, G., 2000. Walter Benjamin and the Corpus of Autobiography, Wayne State University Press, US.
- Romberch, J., 1533. Gongestorium Artificiose Memorie, Venedik.
- Ruskin, J., 2016. Belleğin Lambası – Mimarlığın Yedi Lambası (1849), (çev. A. N. Tezel), 1. Baskı, Corpus Yayınları, İstanbul.
- Russell, B., 2005. The Analysis of Mind, Routledge Londra ve New York.
- Sarlo, B., 2012. Geçmiş Zaman: Bellek Kültürü ve Özneye Dönüş Üzerine Bir Tartışma, Metis Yayınları, İstanbul.
- Schacter, D., 2017. Belleğin İzinde: Beyin, Zihin ve Geçmiş, (çev. E. Özgül), 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

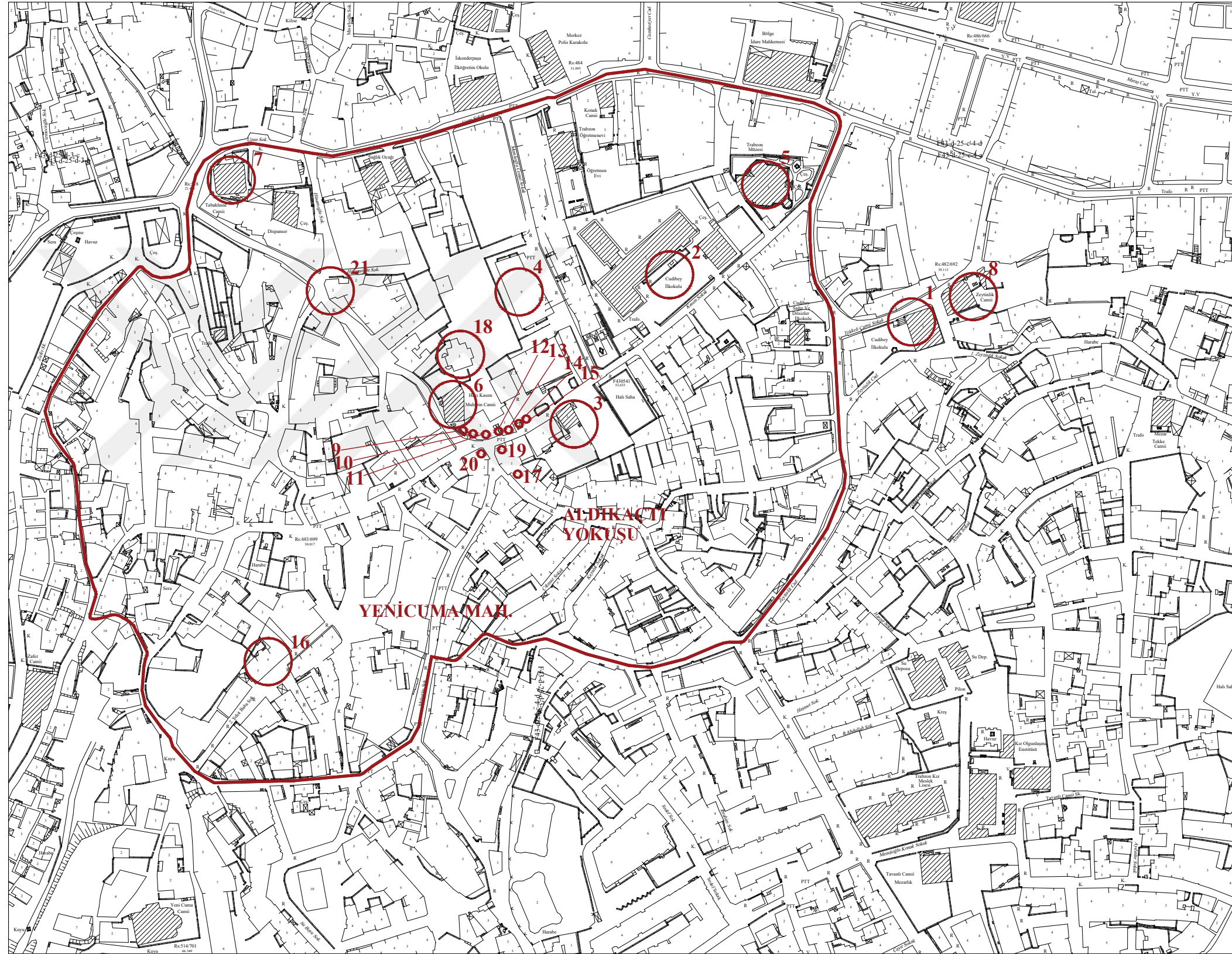
- Sezer, Ç., 2011. Taş Beşiğim Hacıkasım, Heyamola Yayınları No: 241, İstanbul.
- Sinan P. E. ve Özen Turan S., 2005. Tanjant Yolunun 37 Yıllık Serüveni, Karadeniz Tarihi Sempozyumu, Mayıs, Trabzon, Bildiriler Kitabı, 1183-1208.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U., 2017. Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, 17. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Susam, A., 2015. Toplumsal Bellek ve Belgesel Sinema, 1. Baskı, Ayrıntı Yayınları, Sinema Dizisi.
- Sümerkan, M. R., 2011. Trabzon'un Yaşlı Bakkalı Mumhaneönü, Trabzon'dur Yolumuz: 17, Heyamola Yayınları, İstanbul.
- Squire, L., 1987. Memory and Brain. Oxford University Press. New York.
- Squire, L. R., Knowlton B. ve Musen G. 1993. The Structure and Organization of Memory, Annual Review of Psychology, 44, 453-495.
- Şevket, Ş., 2001. Trabzon Tarihi - İlk Türkçe Şehir Tarihi, (haz. İsmail Hacıfettahoğlu), 1. Baskı, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon.
- Şimşek, R., 1993. "Trabzon Belediye Tarihi 1 – Osmanlı Dönemi", Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları / 8, Kültür Araştırma Kurulu Dizisi / 1.
- Tanrıdağ, O., 1994. Teoride ve Pratikte Davranış Nörolojisi, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul.
- Tarlacı, S., 2009. Bilinç: Antikçağdan Bilincin Yeniden Keşfine, 1. Basım, Kişisel Yayınlar.
- TDV İslam Ansiklopedisi, 1993. 8, 81-82.
- Terry, W. S., 2013. Öğrenme ve Bellek: Temel İlkeler, Süreçler ve İşlemler, (çev. B. Cangöz), 3. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Terzioğlu, H., 2014. İdmanocağı Kulübü Sahası, [Hacıkasımlılar Facebook grubu durum güncellemesi], Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=307766996063692&set=gm.1452372208357660&type=3&theater>, 18.03.2019.
- Texier, C., 2002. Küçük Asya Coğrafyası Tarihi ve Arkeolojisi, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, Ankara.
- The Cambridge Dictionary of Philosophy., 1999. (haz. R. Audi), 2. Baskı, Cambridge University Press, New York.
- Trabzon Vilayeti Salnamesi 1876, 1995. 8, (haz. K. Emiroğlu), Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara.

- Trabzon Vilayeti Salnamesi 1877, 1995. 9, (haz. K. Emiroğlu), Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara.
- Trabzon Vilayeti Salnamesi 1888, 2002. 13, (haz. K. Emiroğlu), Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara.
- Trabzon Vilayeti Salnamesi 1898, 2007. 17, (haz. K. Emiroğlu), Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara.
- Trabzon Vilayeti Salnameleri Yer ve Kişi Adları Dizini 1869-1904 (1-22. Ciltler), 2012. (haz. K. Emiroğlu), Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, Ankara.
- Trabzon'da Nostalji, 2014, Hatırlayanlar Yorum Yazsın Lütfen!, [Facebook grubu durum güncellemesi], Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/TrabzondaNostalji/photos/p.673529952728914/673529952728914/?type=1&theater>, 15.03.2019.
- Tokmak, M., 2016. Sözlü Tarih ve Derinlemesine Görüşme, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3, 83-98.
- Tosun, M., 2013. XVIII. Yüzyıl Trabzon'unda Cemaatlerarası İlişkiler, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tosun, M., 2017. 18. Yüzyıl Trabzon'unda Namaz İbadetinin Önemi ve İmamlar, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 22, 59-72.
- Tuluk, Ö. İ. ve Düzenli, H. İ., 2010. Yitik Mirasın İzinde: Trabzon'da Osmanlı Cami ve Mescidleri (1461-1583), Trabzon Kent Mirası – Yer-Yapı-Hafıza, (edit.) Ö. İ. Tuluk ve H. İ. Düzenli, 55-92, Klasik Yayınları, Trabzon.
- Tulving, E., 1985. How Many Memory Systems Are There?, American Psychologist, 40, 4, 385-398.
- Turan, S., Yalçın Ercoşkun, Ö., 2017. Meydanlardaki İsim Değişikliklerinin Kent Belleğine Etkisi: Ankara Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, 2, 1, 55-68.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü, 2011. Ankara.
- Ulusoy, F., 2016, İç Sokak ve Hacıkasım'dan Boztepe'ye çıkan Aldıkaçtı Yokuşu (Haziran 1994), [Cudibey İlkokulu Mezunları Facebook grubu Fatih Ulusoy durum güncellemesi], Erişim Adresi: <https://www.facebook.com/fatih.ulusoy.925/videos/10208649828356788/>, 22.03.2019.
- Uzun, P., 1980. Her Yönüyle İlimiz Trabzon, Haşmet Matbaası, İstanbul.

- Ülgen, B., 2009. Trabzon Valisi İskenderpaşa Vakfı (Hüsamzadeler), Eser Ofset Matbaacılık, Trabzon.
- Üstün Demirkaya, F., 2014. Toplumsal Dinamikler Bağlamında Trabzon Kent Dokusunun Dönüşümü (Komnenos Hanedanlığı'ndan Cumhuriyet'e Kadar), (doktora tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Vansina, J., 1985. Oral Tradition as History. University of Wisconsin Press, Madison.
- Vergin, N., 2008. Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar, Doğan Kitap, İstanbul.
- Yates, F. A., 1984. The Art of Memory, 2. Baskı, Ark Paperbacks, Londra.
- Yazıcı, M., 2000. Adları Trabzon'un Mahallelerine Ad Olmuş Beş Meşhur Trabzon Valisi, Eser Ofset, Trabzon.
- Yazıcı, M., 2003. Fetihden Günümüze Trabzon Valileri Albümü (1461-2003), T.C. Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları No: 14, Trabzon.
- Yılmaz, A., 2014a. Bellek Topografyasında Özgürlük: Gelibolu Savaş Alanları ve Mekansal Bir Deneyim Olarak Hatırlama, Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye'de Bellek Çalışmaları, (haz. L. Neyzi), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz Dihkan, N., 2019. "Bitti Diye Üzülme Yaşadım Diye Sevin", [Hacıkasımlılar Facebook grubu durum güncellemesi], Erişim Adresi: https://www.facebook.com/search/top/?q=%22bitti%20diye%20%C3%BCz%C3%BClme%20ya%C5%9Fad%C4%B1m%20diye%20sevin%22&epa=SEARCH_BOX, 20.04.2019.
- Yılmaz, Ö., 2014. Tanzimat Döneminde Trabzon, Libra Kitap, İstanbul.
- Yılmaz F., 2015. Geçmiş Zaman Olur Ki, Trabzon Dergisi.
- Yüksel, M., 2000. Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler, 1, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları: 58, Trabzon.
- Wagner ve Debes, 1914. Old Map of Trapezunt (Trebizond) in Turkey, Leipzig, Erişim Adresi: https://www.discusmedia.com/maps/turkish_city_maps/5607/.
- Wertsch, j. V., 2015. Kolektif Bellek, Zihinde ve Kültürde Bellek, (haz. P. Boyer, J. V. Wertsch), (çev. Y. Aşçı Dalar), 1. Baskı, 150-174, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- URL-1, <https://saglik.sozlugu.org/praxis/>, 07.04.2019.
- URL-2, https://www.taschen.com/pages/en/company/blog/55.the_man_machine.htm, 12.04.2019.

- URL-3, <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=m%C3%BCcerred&t=%40>, 05.01.2019.
- URL-4, <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=mukim&t=%40>, 05.01.2019.
- URL-5, <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=m%C3%BCcerred&t=%40>, 05.01.2019.
- URL-6, <http://www.osmanlicaturkce.com/?k=mukim&t=%40>, 05.01.2019.
- URL-7, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c947d2fcfd0a7.51765735, 10.01.2019.
- URL-8, <http://kbs.trabzon.bel.tr/KentRehberi/>, 19.03.2019.
- URL-9, http://cudibey.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/61/01/717116/icerikler/cudibey-ortaokulunun-tarihcesi_250733.html?CHK=6c5e80f7b60f22d664d45acc98b71201, 01.03.2019.
- URL-10, <https://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/trabzon-muzesi-kostaki-konagi>, 21.02.2019.
- URL-11, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44143/trabzon-muze-mudurlugu.html>, 28.03.2019.
- URL-12, <http://www.trabzonsanatevi.org/index.php?link=23>, 21.02.2019.
- URL-13, https://3.bp.blogspot.com/-H8sZlqSj8mc/WD2gWFX-CWI/AAAAAAAAgRA/FfkMgf_SbWsjq3cS80o8nbTkE-3h2pzrgCLcB/s1600/CyYAJl0WgAA2xbi.jpg, 20.02.2019.

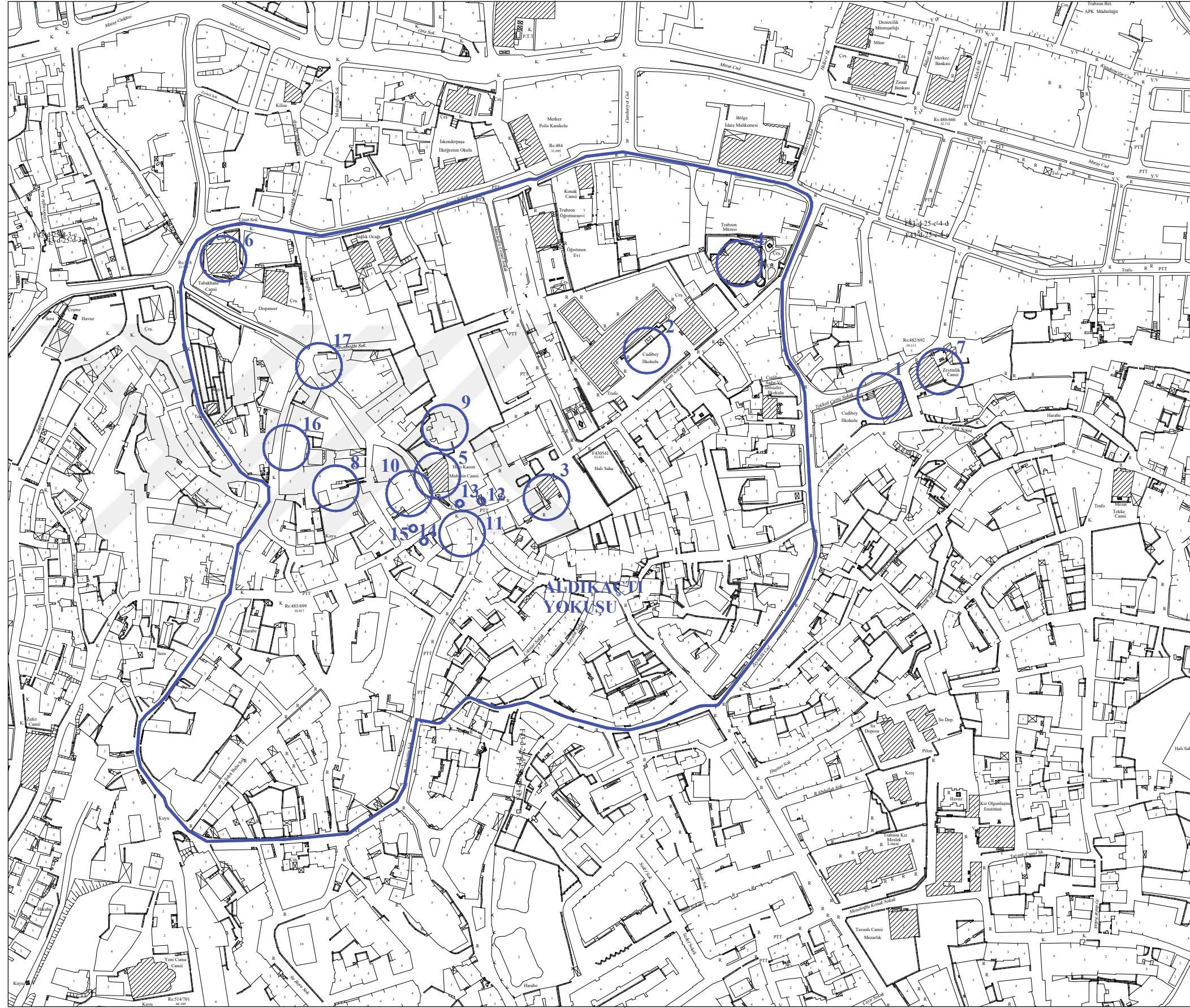
6. EKLER

EK-1	
YAŞAR KAYIKÇI	
—	Bellekteki Sınır
○	Bellek Mekanları
1	Cudibey İlkokulu
2	Karma Ortaokulu
3	Kurtuluş İlkokulu
4	İdmanocağı Tesisi
5	Kız Sanat Evi
6	Hacı Kasım Muhittin Camii
7	Tabakhane Camii
8	Zeytinlik Camii
9	Vakıf Evi
10	Tuvalet
11	CHP'nin Binası
12	Fıstık satan Hasan Ağa
13	Yaşar Kayıkçı'nın Bakkal Dükkanı
14	Kalaycı
15	Yaşar Kayıkçı'nın Gaz Dükkanı
16	Yaşar Kayıkçı'nın Evi
17	Yaşar Kayıkçı'nın Eski Evi
18	Onganların Evi
19	Galip Diyadin Evi
20	Hacıkasım Fırını
21	Lalezar Pastanesi

Haritada işaretli mekanlar ve bölgenin sınırı, görüşülen bireyin görüşme sırasında haritaya işaretlediği mekanlar ve yerler korunarak haritaya işlenmiştir.

100 80 60 40 20 0 20m

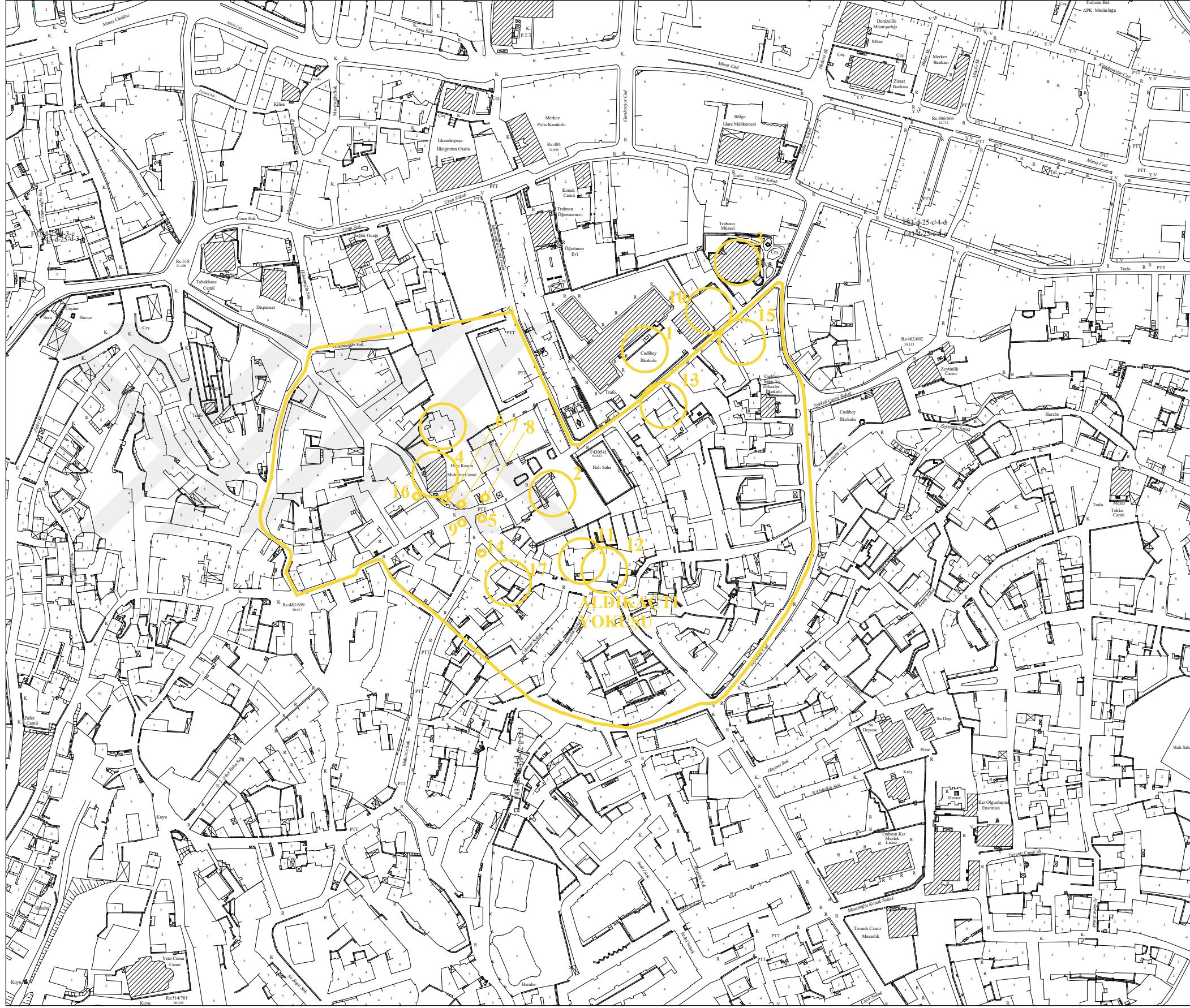
EK-2

OSMAN AKPINAR

- Bellekteki Sınır
- Bellek Mekanları

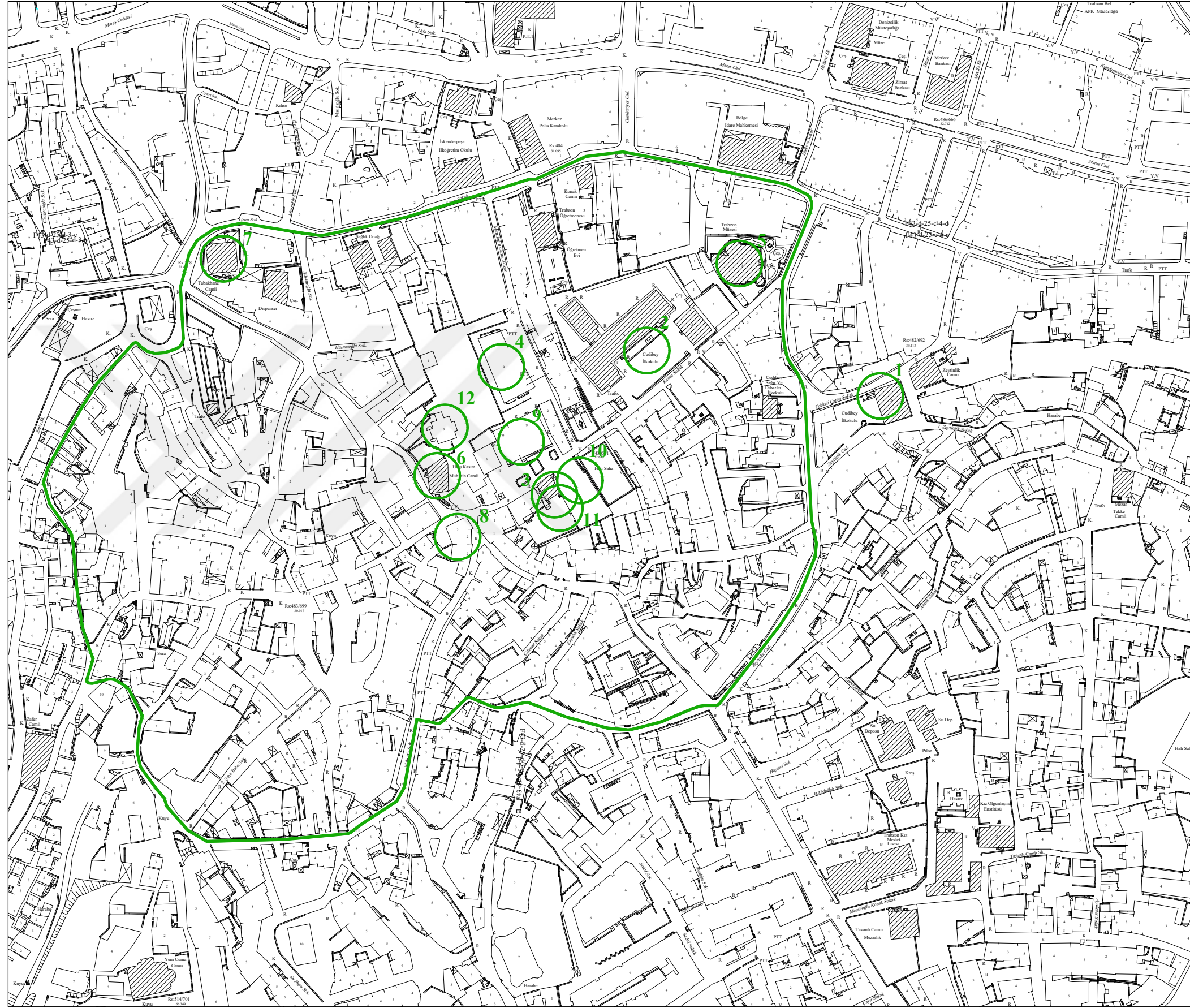
- 1 Cudibey İlkokulu
- 2 Karma Ortaokulu
- 3 Kurtuluş İlkokulu
- 4 Müze
- 5 Hacı Kasım Muhittin Camii
- 6 Tabakhane Camii
- 7 Zeytinlik Camii
- 8 Hacıkasım Hamamı
- 9 Oğanların Evi
- 10 Osman Akpınar'ın Kasap
Dükkanı
- 11 Hacıkasım Fırını
- 12 Yaşar'ın Bakkalı
- 13 Kahvehane
- 14 Oduncu
- 15 Marangoz
- 16 Ayakkabıcılar
- 17 Lalezar Pastanesi

100 80 60 40 20 0 20m

EK-3	
NİHAN KARAALİ	
	Bellekteki Sınır
	Bellek Mekanları
1	Karma Ortaokulu
2	Kurtuluş İlkokulu
3	Kostaki Konağı
4	Hacı Kasım Muhittin Camii
5	Bakkal
6	Ağaçlık Alan
7	Kıraathane
8	Yaşar'ın Bakkalı
9	Hacıkasım Fırını
10	Nikelaj
11	Nihan Karaali Evi
12	Aldıkaçtıların Evi
13	Mehmet Çağdaş Evi
14	Nurten Diyadin Evi
15	Ziya Karakullukçu Evi
16	Eczacı Mehmet Ongan Evi
17	Hasbi Şeker Evi

EK-4

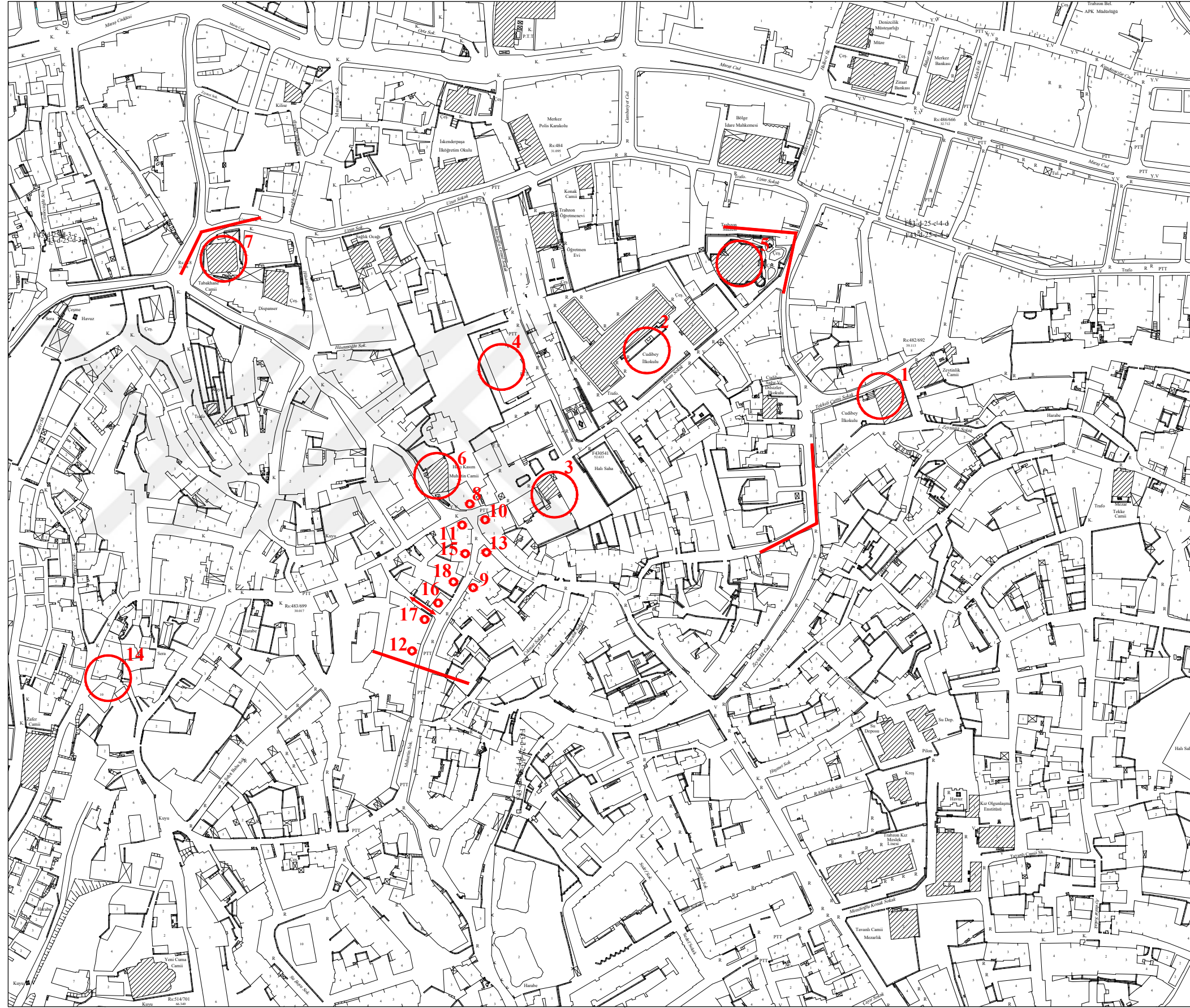
ARİF YUSUF DEDEOĞLU

- Bellekteki Sınır
- Bellek Mekanları

- 1 Cudibey İlkokulu
- 2 Karma Ortaokulu
- 3 Kurtuluş İlkokulu
- 4 İdmanocağı Tesisi
- 5 Kostaki Konağı
- 6 Hacı Kasım Muhittin Camii
- 7 Tabakhane Camii
- 8 Hacıkasım Fırını
- 9 Dedeoğullarının Apartmanı
- 10 Dedeoğullarının Eski Evi
- 11 Katlı Otopark
- 12 Onganların Evi

Görüşme sırasında sınır, haritada işaretlenmemiştir. Anlatımlardan yola çıkılarak sınır belirlenmiştir.

100 80 60 40 20 0 20m

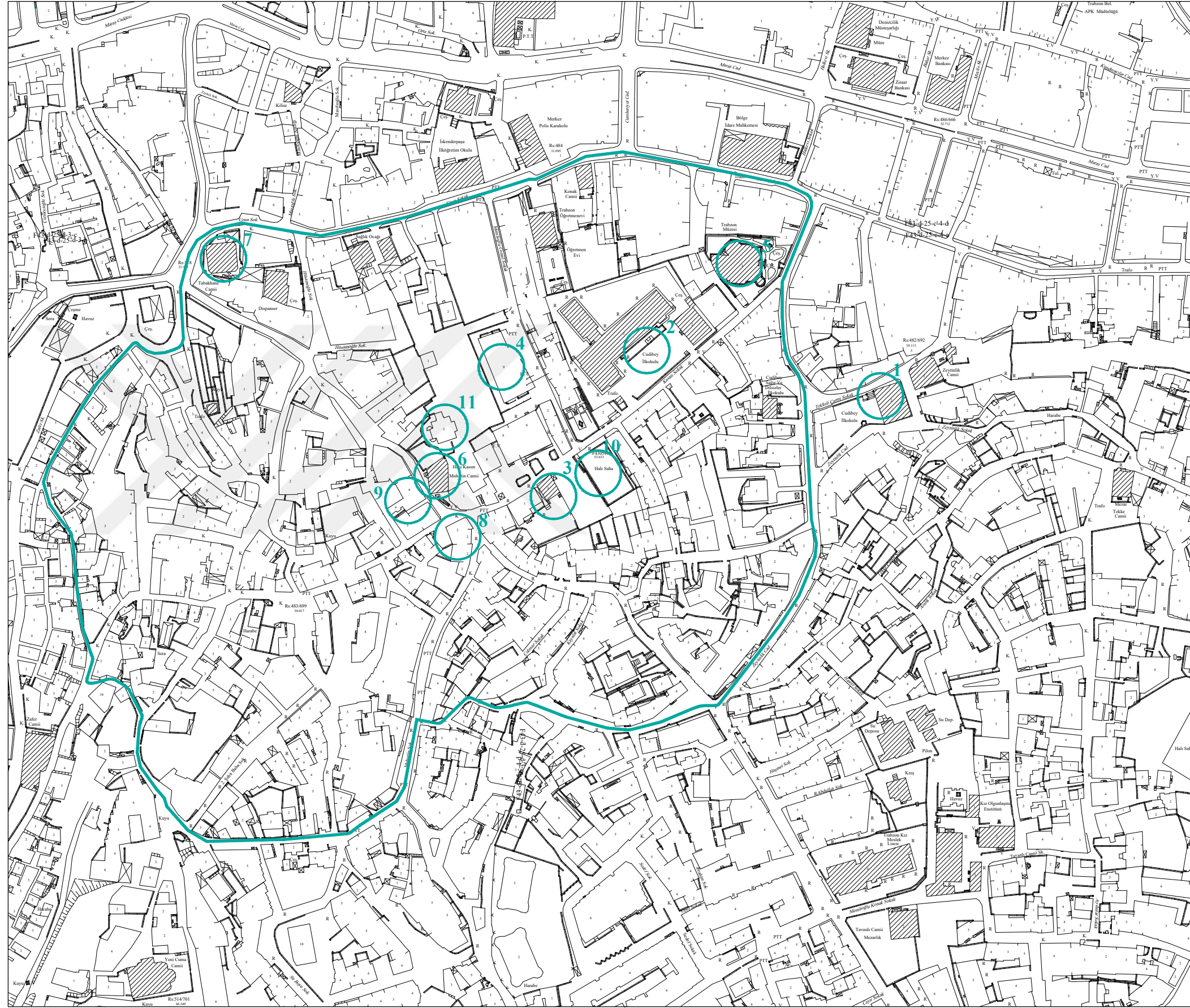
EK-5

VECİHE DİYADİN

- Bellekteki Sınır
- Bellek Mekanları

- 1 Cudibey İlkokulu
- 2 Karma Ortaokulu
- 3 Kurtuluş İlkokulu
- 4 İdmanocağı Tesisi
- 5 Kostaki Konağı
- 6 Hacı Kasım Muhittin Camii
- 7 Tabakhane Camii
- 8 Yaşar'ın Bakkalı
- 9 Yaşar Bakkalın Evi
- 10 Bakkal
- 11 Hacıkasım Fırını
- 12 Fanılacı Emine
(Dr. Taner Şen)
- 13 Vecihe Diyadin Evi
- 14 Vecihe Diyadin Evi
(Günümüz)
- 15 Noter Arzu
- 16 Abdulkadir Hatipoğlu Evi
- 17 Sema Olgun Evi
- ↔ Oyun Oynanılan Arasta
- 18 Eski Bahçeli Ev

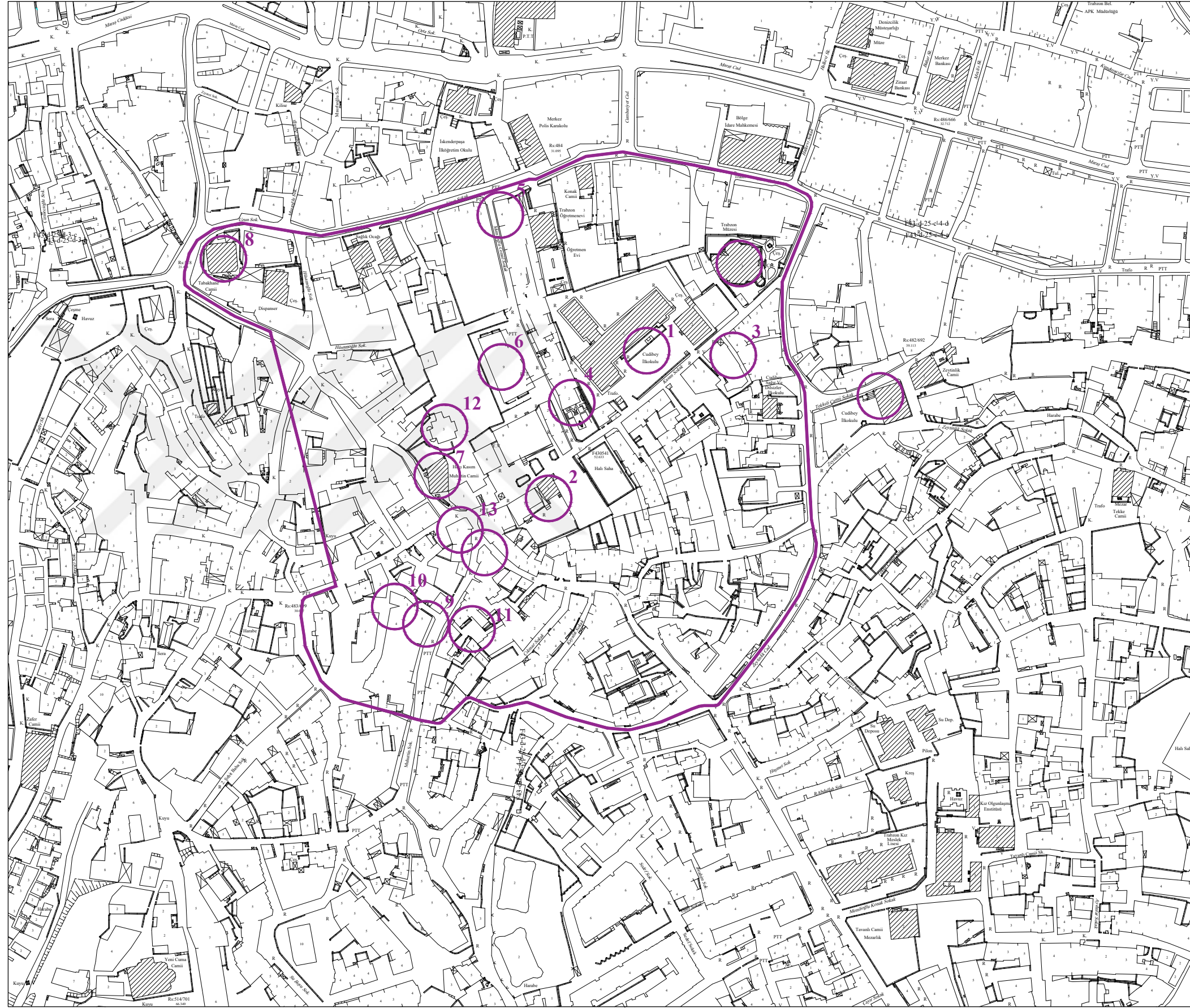
EK-6

NERMİN DİHKAN

- Bellekteki Sınır
- Bellek Mekanları

- 1 Cudibey İlkokulu
- 2 Karma Ortaokulu
- 3 Kurtuluş İlkokulu
- 4 İdmanocağı Tesisi
- 5 Kostaki Konağı
- 6 Hacı Kasım Muhittin Camii
- 7 Tabakhane Camii
- 8 Hacıkasım Fırını
- 9 Birincilerin Evi
- 10 Dedeoğullarının Evi
- 11 Onganların Evi

100 80 60 40 20 0 20m

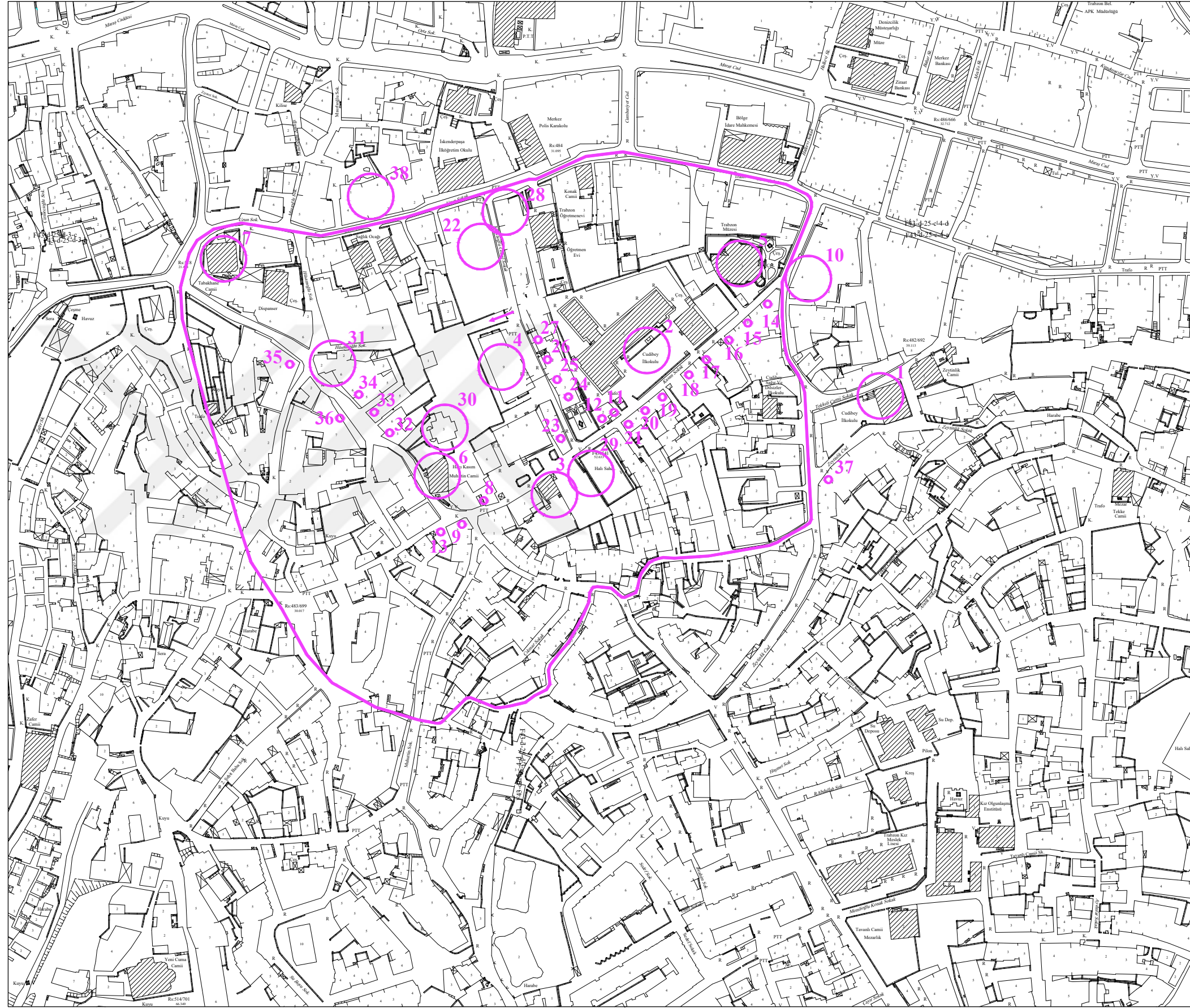
EK-7

SEMA OLGUN

- Bellekteki Sınır
- Bellek Mekanları

- 1 Karma Ortaokulu
- 2 Kurtuluş İlkokulu
- 3 24 Şubat Kitabevi
- 4 Koruma Kurulu
- 5 Şehir Kulübü
- 6 İdmanocağı Tesisi
- 7 Hacı Kasım Muhittin Camii
- 8 Tabakhane Camii
- 9 Sema Olgun'un Evi
- 10 Fikriye Teyzenin Evi
- 11 Fanılacı Emine Teyze
- 12 Onganların Evi
- 13 Hacıkasım Fırını

100 80 60 40 20 0 20m

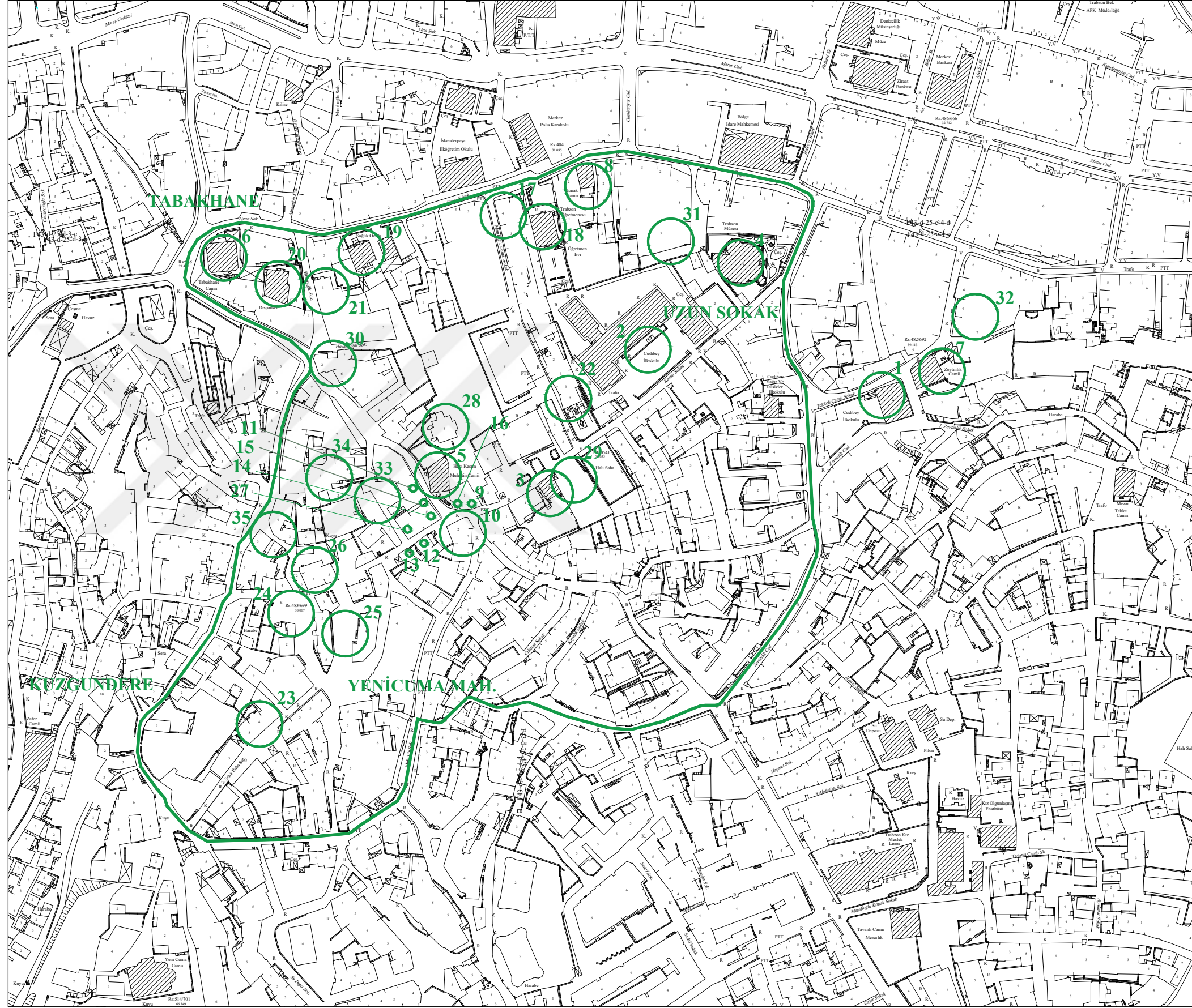
EK-8

GÖNÜL ÇAĞDAŞ

- Bellekteki Sınır
- Bellek Mekanları

- 1 Cudibey İlkokulu
- 2 Karma Ortaokulu
- 3 Kurtuluş İlkokulu
- 4 İdmanocağı Tesisi
- 5 Kostaki Konağı
- 6 Hacı Kasım Muhittin Camii
- 7 Tabakhane Camii
- 8 Yaşar'ın (Ayşe) Bakkalı
- 9 Hacıkasım Fırını
- 10 Bakkal
- 11 Terzi Esin
- 12 Hüsnü Özkara'nın Evi
- 13 Fanılacı Emine
- 14 Karakullukçuların Evi
- 15 Şair Yaşar Miraç'ın Evi
- 16 Behice Teyzenin Evi
- 17 Kuyumcu Sezerlerin Evi
- 18 Alemdarların Evi
- 19 Daver Abi Evi
- Kurutemizlemeci Galip
- Terzi Fadime
- Piriñcilerin Evi (Halide)
- 20 Gönül Çağdaş Evi
- 21 Hacıalihafizadelerin Evi
- 22 Seymin Pulathaneli'nin Evi
- 23 Nimet Hocanın Evi
- 24 Didar Hanım Teyze Evi
- 25 Pakize Hanım Teyze Evi
- 26 Topal Hakim
- 27 Terzi Neriman
- 28 Şehir Kulübü
- 29 Dedeoğlu'nun Evi
- 30 Onganların Evi
- ← Onganların Evinin girişi buradan da bulunmaktaydı.
- 31 Lalezar Pastanesi
- 32 Camcı
- 33 Yorgancı
- 34 Ayakkabıcı
- 35 Demirci
- 36 Süpürgeci
- 37 Mustafa Market
- 38 Matbaa

100 80 60 40 20 0 20m

EK-9

ŞEMSİ SEYMEN

- Bellekteki Sınır
- Bellek Mekanları

- 1 Cudibey İlkokulu
- 2 Karma Ortaokulu
- 3 Kurtuluş İlkokulu
- 4 Kostaki Konağı
- 5 Hacı Kasım Muhittin Camii
- 6 Tabakhane Camii
- 7 Zeytinlik Camii
- 8 Konak Camii
- 9 Yaşar'ın Bakkalı
- 10 Hacıkasım Fırını
- 11 Osman'ın (Muhtar) Kasabı
- 12 Oduncu
- 13 Terzi
- 14 İsmet'in Bakkalı
- 15 Mobilyacı
- 16 Kahvehane
- 17 Şehir Kulübü
- 18 Öğretmenevi
- 19 Ana Çocuk Sağlığı
- 20 Dispanser
- 21 TÖBDER Binası
- 22 Koruma Kurulu
- 23 Şemsi Seymen'in Evi
- 24 Eve Giden Köprü
- 25 Bahçe
- 26 Fotoğraftaki Ev
- 27 Büyük Bina
- 28 Onganların Evi
- 29 Dedeoğlunun Evi
- 30 Lalezar Pastanesi
- 31 İnci Yazlık Sineması
- 32 Sinemalar
- 33 Ayakkabıcılar
- 34 Hamam
- 35 Hasan Bakkal

100 80 60 40 20 0 20m

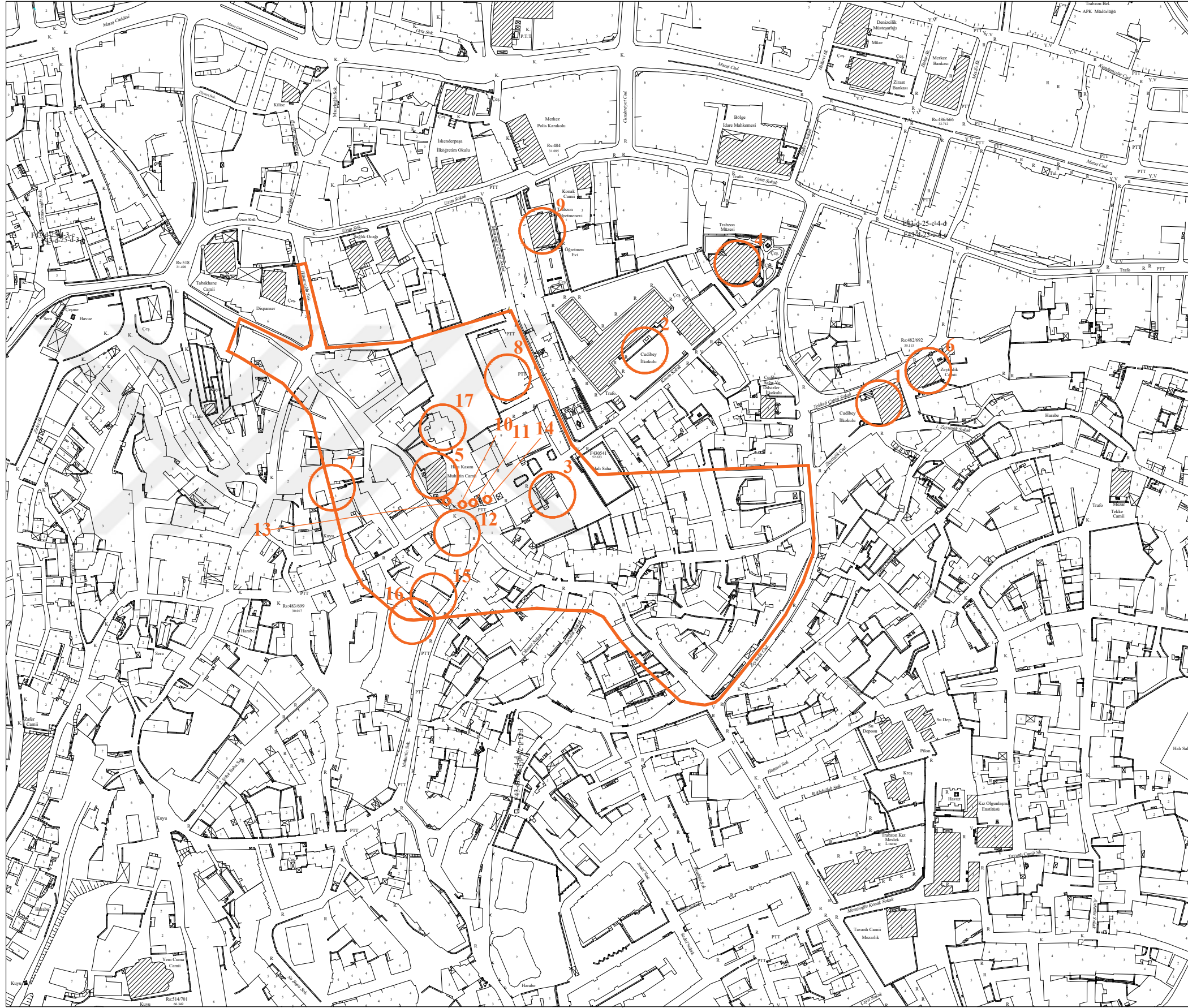
EK-10

ÇİĞDEM SEZER

- Bellekteki Sınır
- Bellek Mekanları

- 1 Cudibey İlkokulu
- 2 Karma Ortaokulu
- 3 Kurtuluş İlkokulu
- 4 İdmanocağı Tesisi
- 5 Kostaki Konağı
- 6 Hacı Kasım Muhittin Camii
- 7 Tabakhane Camii
- 8 Zeytinlik Camii
- 9 Hamam
- 10 Hacıkasım Fırını
- 11 Çiğdem Sezer Evi
- 12 Güzel Bir Ev (Dedeoğlu)
- 13 Onganların Evi
- 14 Nihan Karaali Evi
- 15 Faruk Nafiz Özak Evi
- 16 Valilik Konağı
- 17 Terzi
- 18 Fanılacı Emine
- 19 Ayakkabıcılar
- 20 Mustafa Market

100 80 60 40 20 0 20m

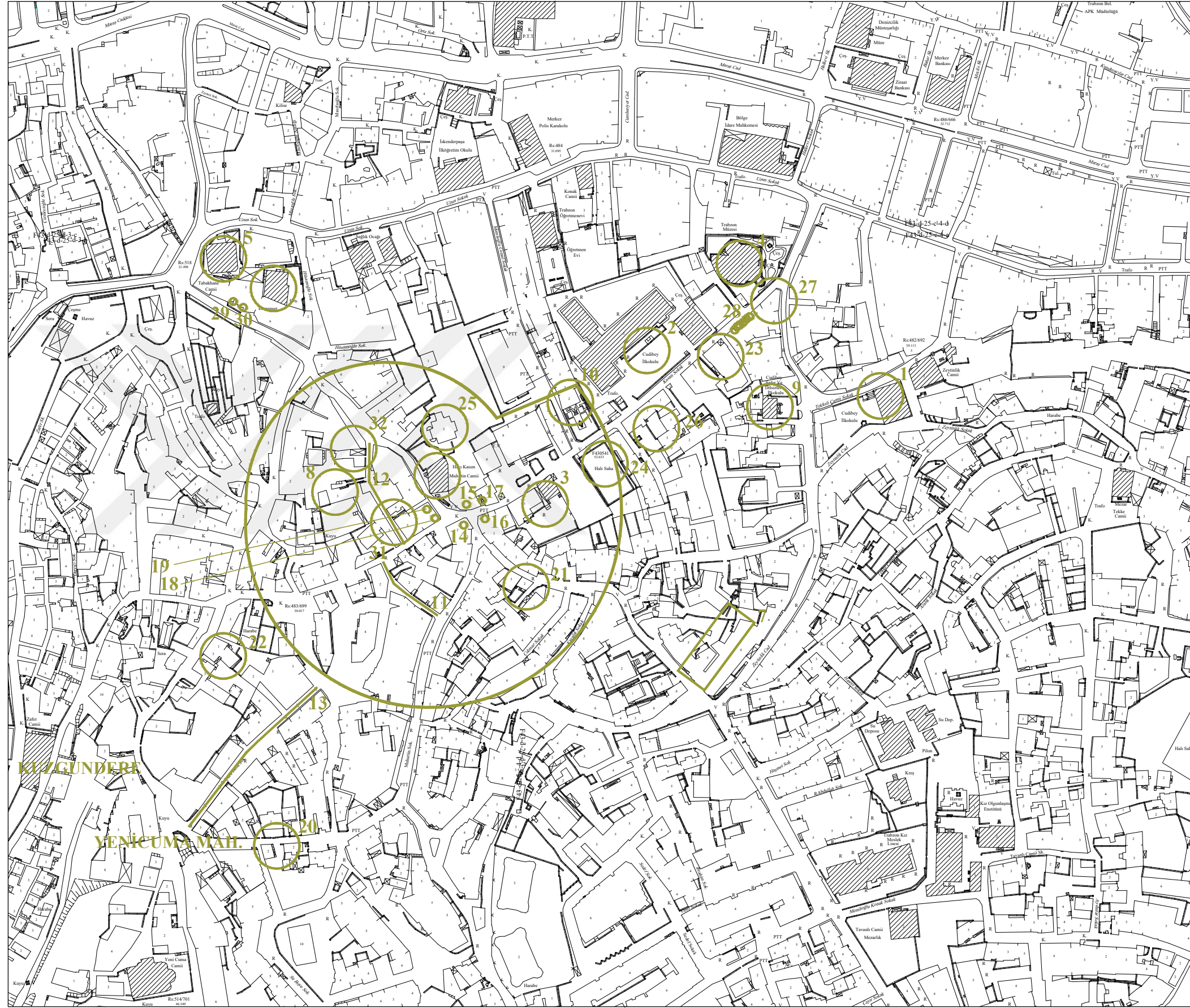
EK-11

BEKİR GERÇEK

- Bellekteki Sınır
- Bellek Mekanları

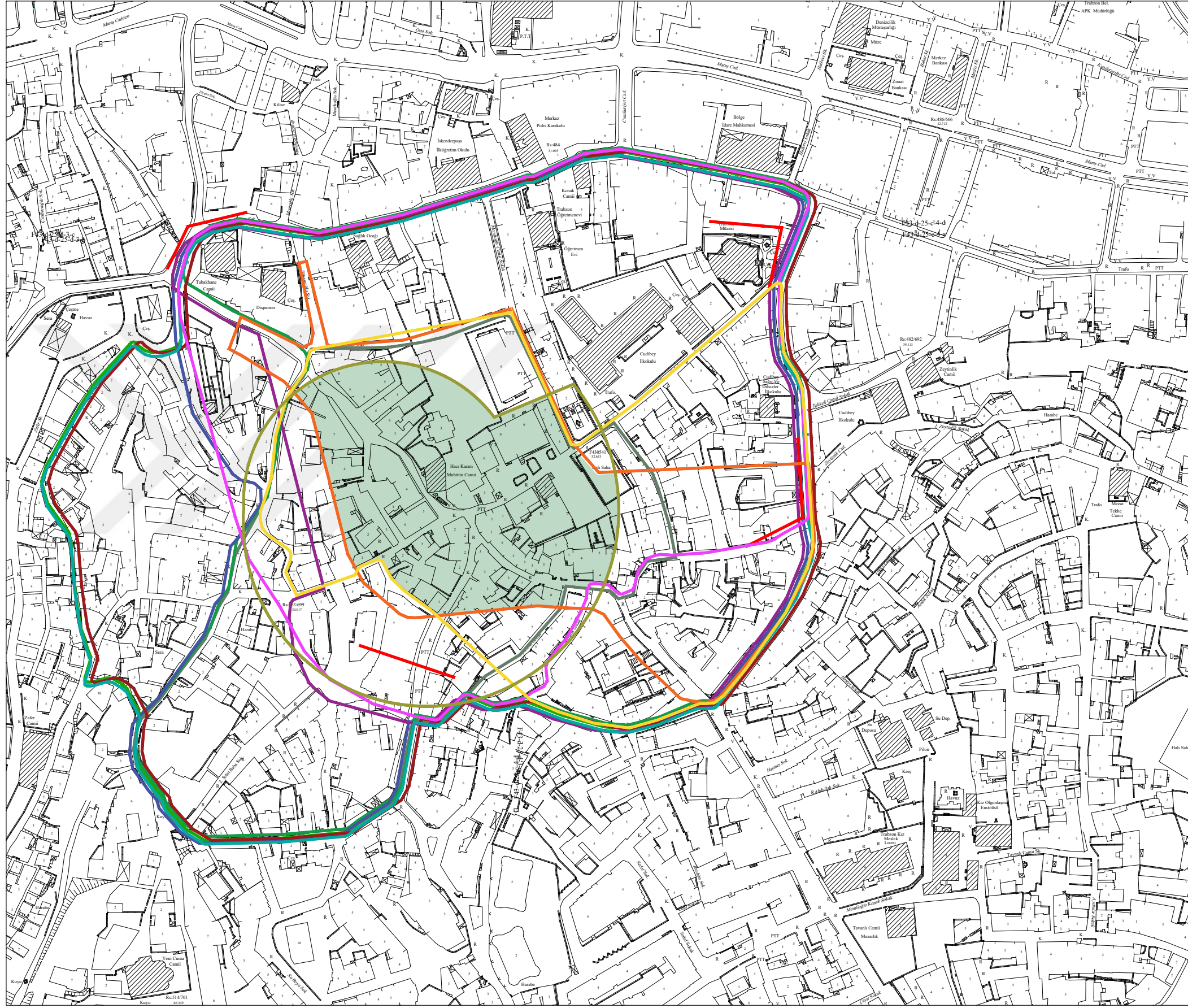
- 1 Cudibey İlkokulu
- 2 Karma Ortaokulu
- 3 Kurtuluş İlkokulu
- 4 Kostaki Konağı
- 5 Hacı Kasım Muhittin Camii
- 6 Zeytinlik Camii
- 7 Fatih Hamamı
- 8 Ziyabey Sahası
- 9 Öğretmenevi
- 10 Kiraathane
- 11 Yaşar'ın Bakkalı
- 12 Hacıkasım Fırını
- 13 Hacıkasım Meydanı
- 14 Dr. Mehmet Kolcu Evi
- 15 Sema Olgun Evi
- 16 Taner Şen Evi
- 17 Onganların Evi

100 80 60 40 20 0 20m

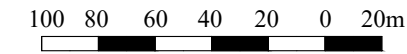
EK-12	
MUSTAFA REŞAT SÜMERKAN	
	Bellekteki Sınır
	Bellek Mekanları
1	Cudibey İlkokulu
2	Karma Ortaokulu
3	Kurtuluş İlkokulu
4	Kostaki Konağı
5	Hacı Kasım Muhittin Camii
6	Tabakhane Camii
7	Kilise
8	Fatih Hamamı
9	Dispanser
10	Koruma Kurulu
11	Çöpçü/Çiçek Sokak
12	Hamam Sokak
13	Şehit Baba Sokak
14	Hacıkasım Fırın
15	Kahvehane
16	Hacı ... Bakkal (Fotoğraftaki)
17	Yaşar'ın Bakkalı
18	İsmet'in Bakkalı
19	Osman'ın (Muhtar) Kasap
20	M. Reşat Sümerkan'ın Evi
21	M. Reşat Sümerkan'ın Arkadaşının Evi
22	M. Reşat Sümerkan'ın Amcasının Evi
23	Yaşar Miraç'ın Evi
24	Mehmet Çağdaş'ın Evi
25	Onganların Evi
26	Konaklar
27	Bakkal
28	Alt Katlarda Dükkanlar
29	Kalaycı
30	Dilenci
31	Ayakkabı İmalatçıları
32	Marangoz

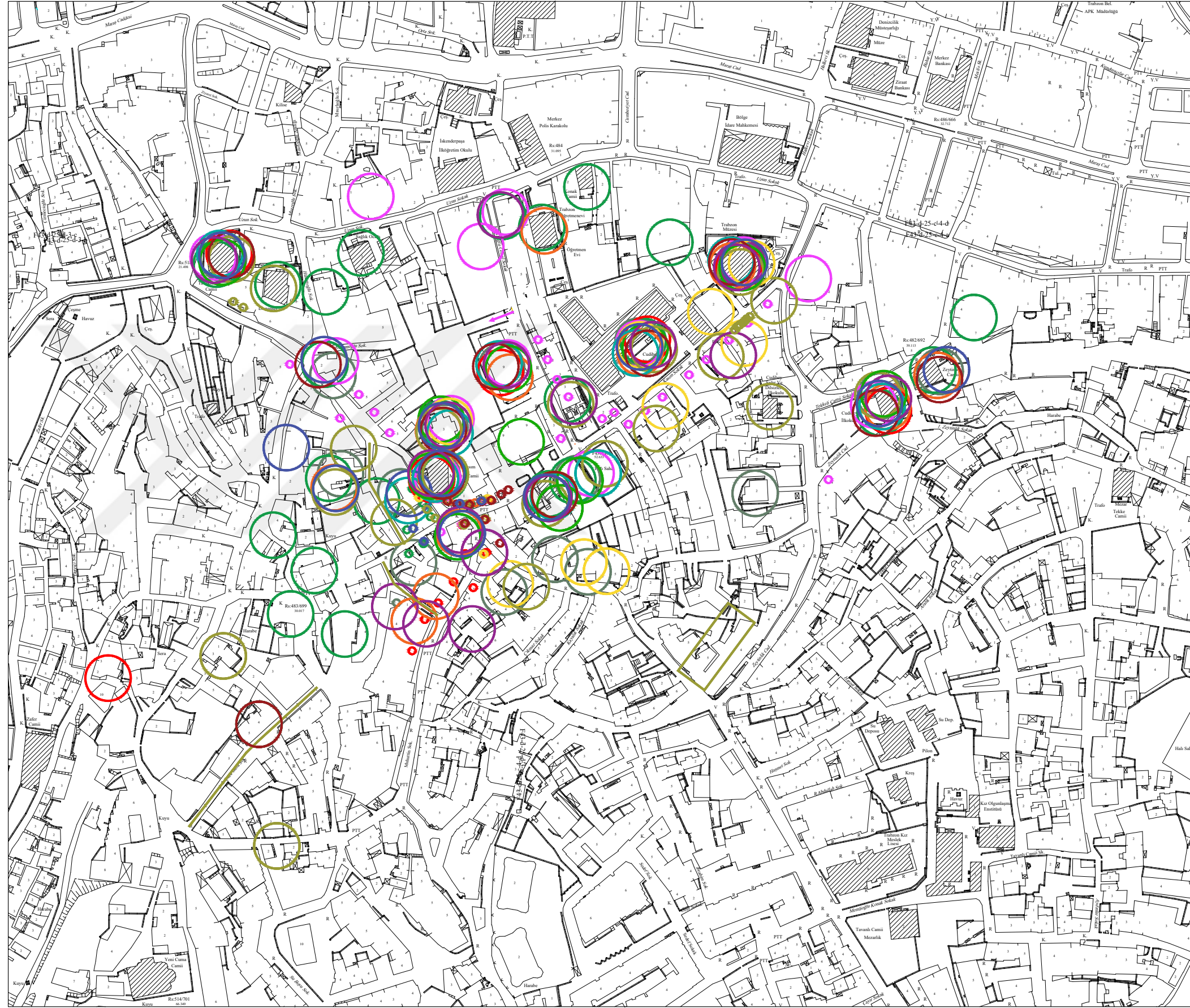
100 80 60 40 20 0 20m

EK-13
Bellekteki Hacıkasım Bölgesi Sınırı

- Yaşar KAYIKÇI
- Osman AKPINAR
- Nihan KARAALİ
- Arif Yusuf DEDEOĞLU
- Vecihe DİYADİN
- Nermin DİHKAN
- Sema OLGUN
- Gönül ÇAĞDAŞ
- Şemsi SEYMEN
- Çiğdem SEZER
- Bekir GERÇEK
- M. Reşat SÜMERKAN
- Kesişen Bellek Sınırları

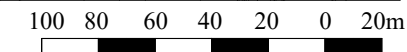
EK-14
Hacıkasım Bölgesi Bellek Mekanları

- Yaşar KAYIKÇI
- Osman AKPINAR
- Nihan KARAALİ
- Arif Yusuf DEDEOĞLU
- Vecihe DİYADİN
- Nermin DİHKAN
- Sema OLGUN
- Gönül ÇAĞDAŞ
- Şemsi SEYMEN
- Çiğdem SEZER
- Bekir GERÇEK
- M. Reşat SÜMERKAN

100 80 60 40 20 0 20m

EK-15
Bellekteki Hacıkasım Bölgesi

- Belleklerdeki Sınır
- Belleklerdeki Mekanlar

ÖZGEÇMİŞ

Gizem SEYMEN, 1993 yılında Trabzon'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İskenderpaşa İlköğretim Okulu'nda, lise eğitimini ise Trabzon (Anadolu) Lisesi'nde tamamladı. 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde başlamış olduğu üniversite lisans öğrenimini, 2015 yılında iyi bir derece ile tamamladı. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimi almaya hak kazandı. 2017 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi Mimarlık Bölümü Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'na araştırma görevlisi olarak atandı. Lisansüstü eğitimini tamamlamak üzere Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'ne görevlendirildi. Halen aynı kurumda araştırma görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir.